arkagyij sztrugackij–
borisz sztrugackij

nehéz istennek lenni

a hétfő szombaton kezdődik

FANTASZTIKUS SOROZAT

KOSSUTH ★

A SOROZATOT SZERKESZTI KUCZKA PÉTER

Arkagyij Sztrugackij –
Borisz Sztrugackij

Nehéz istennek lenni

A hétfő szombaton kezdődik

Kossuth Könyvkiadó
1971

A MŰ EREDETI CÍME:

АРКАДИЙ СТРУГАЦКИЙ—БОРИС СТРУГАЦКИЙ

ТРУДНО БЫТЬ БОГОМ

ПОНЕДЕЛЬНИК НАЧИНАЕТСЯ В СУББОТУ

ИЗДАТЕЛЬСТВО «МОЛОДАЯ ГВАРДИЯ»

MOCKBA 1966

FORDÍTOTTA:

GELLÉRT GYÖRGY

AZ UTÓSZÓT ÍRTA:

KUCZKA PÉTER

Nehéz istennek lenni

Olyan napok voltak azok, amikor megismertem, mit jelent szenvedni, mit jelent szégyenkezni, mit jelent kétségbeesni.

PIERRE ABÉLARD

A következőkre kell figyelmeztetnem önöket. A feladat végrehajtása során, tekintélyük növelése végett, fel lesznek fegyverezve. De a fegyvert használniuk semmilyen körülmények között sem szabad. Semmilyen körülmények között sem. Megértettek?

ERNEST HEMINGWAY

Prológus

Anka íja fekete műanyagból volt faragva, húrja pedig krómacélból készült, és a zajtalanul sikló fogantyú egyetlen mozdulatával fel lehetett ajzani. Anton nem fogadta el az újdonságokat. Totz marsall, I. Pitz király korabeli, fekete rézzel bevont, jóféle harci eszköze volt, kis kerékkel, amelyre ökörínból készült zsinór tekerődött fel. Ami Paskát illeti, ő pneumatikus karabélyt választott. Az íjat az emberiség gyermekkorának tartotta, mert lusta volt és tehetségtelen az asztalosmesterséghez.

Az északi parton kötöttek ki, ahol a meredek, sárga, homokos partoldalból árbocfenyők göcsös gyökerei nyúltak ki. Anka elengedte a kormánylapátot és hátranézett. A nap már az erdő fölé emelkedett, s minden világoskék, zöld és sárga volt – világoskék köd a tó fölött, sötétzöld erdei fenyők és a sárga part a túlsó oldalon. És mindezek fölött az ég derűs, fehéreskék.

– Nincs ott semmi – mondta Paska.

A fiúk a csónak oldalán áthajolva a vízbe néztek.

– Óriási csuka – jelentette ki magabiztosan Anton.

– Ekkora uszonyokkal, mi? – kérdezte Paska.

Anton nem válaszolt. Anka is a vízbe nézett, de csak a saját tükörképét látta.

– Jó volna megfürödni – szólt Paska, s kezét könyökig a vízbe dugta. – Hideg – közölte.

Anton átment a csónak orrába, s kiugrott a partra. A csónak megingott. Anton megfogózott a palánkban, és várakozón pillantott Paskára. Akkor Paska felkelt, az evezőt a nyakába vetette, akár a vízhordórudat, s törzse alsó részét riszálva, énekelni kezdett:

Vitzluputzli, vén kapitány,
Nem alszol, öreg koma?
Feléd iramlik – vigyázz ám! –
Egy falkányi sült cápa!

Anton szó nélkül megrántotta a csónakot.

– Hé-é! – kiáltott fel Paska, és a palánk után kapott.

– Miért sült? – kérdezte Anka.

– Nem tudom – felelte Paska. Kimásztak a csónakból. – Ugye, remek? Egy falkányi sült cápa!

Kihúzták a csónakot a partra. Lábuk belesüppedt a nedves homokba, amely telidesteli volt elszáradt fenyőtűvel és tobozzal. A csónak nehéz és síkos volt, de egészen a tatjáig kihúzták, és zihálva megálltak.

– Megnyomtam a lábamat – mondta Paska, és nekifogott, hogy megigazítsa a piros hajszalagot a fején. Gondosan ügyelt arra, hogy a szalag csomója pontosan a jobb füle fölött legyen, mint a nagyorrú irukani kalózoknak. – Nem könnyű ez az élet, ejha! – jelentette ki.

Anka elmélyülten szopogatta az ujját.

– Szálka ment bele? – kérdezte Anton.

– Nem. Felhorzsoltam. Valamelyikőtöknek olyan karmai vannak . . .

– Mutasd csak.

A lány megmutatta az ujját.

– Igen – mondta Anton. – Sérülés. Nos, mit csináljunk?

– Váll-ra, és irány a part mentén – ajánlotta Paska.

– Kellett is akkor kimászni a csónakból – mondta Anton.

– Csónakon a csecsemő is megteheti – magyarázta Paska. – De a part mentén először nádasok, másodszor szakadékok, harmadszor örvénykutak. Teli menyhallal. Harcsa is akad.

– Falkányi sült harcsa – jegyezte meg Anton.

– Te alábuktál már ezekbe az örvénykutakba?

– Hát persze.

– Én nem láttam. Valahogy nem volt alkalmam látni.

– Sok mindent nem láttál te.

Anka hátat fordított nekik, felemelte íját, és belelőtt egy húsz lépésre levő fenyőbe. Hullott a kéreg.

– Ez igen – mondta Paska, és nyomban elsütötte a karabélyát. Anka nyilára célzott, de elhibázta. – Nem tartottam vissza a lélegzetemet – magyarázta.

– És ha visszatartottad volna? – kérdezte Anton, és Ankára nézett.

Az erőteljes mozdulattal kihúzta az íjhúr fogantyúját. Pompás izmai voltak. Anton élvezettel nézte, amint a barnás bőr alatt hullámzik a karizom kemény golyója.

Anka igen gondosan célzott, és újra lőtt. A második nyílvessző valamivel az első alatt fúródott recsegve a törzsbe.

– Hiába csináljuk – mondta Anka, és leengedte az íját.

– Mit? – kérdezte Anton.

– Csak a fát rongáljuk. Tegnap egy kölyök belenyilazott a fába, én meg ráparancsoltam, hogy a fogával rángassa ki a nyílvesszőket.

– Paska – szólt Anton –, odaszaladhatnál, hiszen jó a fogad.

– Az én fogam príma – válaszolt Paska.

– Jól van – mondta Anka. – Csináljunk valamit.

– Semmi kedvem a szakadékos parton mászkálni – jelentette ki Anton.

– Nekem sincs kedvem. Menjünk egyenest.

– Hová? – kérdezte Paska.

– Amerre a szemünk lát.

– Nos? – kérdezte Anton.

– Tehát a vadonba – mondta Paska. – Toska, gyerünk az Elfeledett Országútra. Emlékszel?

– Hogyne!

– Tudod, Anyecska . . . – kezdte Paska.

– Én nem vagyok neked Anyecska – szólt rá ridegen Anka. Ki nem állhatta, ha nem Ankának, hanem valahogy másként nevezték.

Anton ezt jól megjegyezte. Gyorsan így szólt:

– Elfeledett Országút. Senki sem jár rajta. A térképen sincs. Az is teljesen ismeretlen, hogy hová vezet.

– Hát ti voltatok ott?

– Voltunk. De nem sikerült felderítenünk.

– Az út sehonnan sehová visz – jelentette ki Paska, aki már összeszedte magát.

– Ez remek! – mondta Anka. Szeme résnyire szűkült. – Gyerünk. Estére odaérünk?

– Ugyan! Tizenkettőre ott leszünk.

Fölfelé kapaszkodtak a meredek parton. A meredek perc-

mén Paska megfordult. Odalent volt a kék tó a zátonyok sárgás tarfoltjaival, a csónak a homokon, s a nyugodt, olajszerű vízen, a part mentén nagy gyűrűk futottak szét – valószínűleg ugyanaz a csuka csobbant egyet. És Paska azt a szokásos, megfoghatatlan elragadtatást érezte, amelyet mindig, amikor Toskával kilógott az internátusból, és egy teljesen szabad nap állt előttük – ismeretlen tájak, szamóca, néptelen, forró rétek, szürke gyíkok, váratlanul felbukkanó, jéghideg vizű források. És mint mindig, kedve támadt, hogy felüvöltsön, és nagyot ugorjon, s azonnal meg is tette, és Anton nevetve nézett rá, ő meg tökéletes megértést olvasott ki Anton szeméből. Anka pedig két ujját a szájába dugta, szilajul füttyentett, s megindultak az erdőbe.

Fenyves erdő volt és ritka, lábuk lehullott tűleveleken csúszkált. Az egyenes törzsek között ferdén hullottak be a napsugarak, az egész földet aranyfoltok tarkították. Gyanta, víz és szamóca illata áradt; valahol az égen láthatatlan madárkák csiviteltek.

Anka elöl ment, hóna alatt tartotta az íjat, és időnként lehajolt a vérvörös, szinte lakkozott szamócabogyókért. Anton a nyomában haladt, Totz marsall jóféle harci felszerelésével a vállán. A jóféle harci nyilakkal teli tegez súlyosan csapkodta a farát. Menet közben Anka nyakára pillantgatott, amely majdnem feketére sült, és a csigolyái kiálltak. Néha körülnézett, Paskát kereste, de Paska nem látszott, csak a piros szalagja villant fel olykor, hol jobbról, hol balról. Anton elképzelte, amint Paska nesztelenül siklik az erdei fenyők között a lövésre készen tartott karabéllyal, s előrenyújtja hámló orrú, sovány ragadozóarcát. Paska a vadonon át lopózott, az pedig nem tréfál. A vadon barát, kérdez, és idejében válaszolni kell, gondolta Anton, és már-már lehajolt, de Anka előtte ment, s hátranézhetett. Ez ostoba helyzet lett volna.

Anka hátranézett, és megkérdezte:

– Csendben jöttetek ki?

Anton vállat vont.

– Ugyan ki jön lármásan?

– Úgy látszik, én mégis zajt csaptam – mondta gondterhesen Anka. – Elejtettem a lavórt, és hirtelen lépések hallat-

szottak a folyosón. Bizonyára Kátya Hajadon jött, ma ő az ügyeletes. Kénytelen voltam beugrani a virágágyba. Mit gondolsz, Toska, miféle virágok nőnek abban az ágyásban?

Anton összeráncolta a homlokát.

– Az ablakod alatt? Nem tudom. De miért?

– Nagyon szívós virágok. „Nem hajlítja szél, nem tépi vihar." Már több éve ugrálnak beléjük, de azok fel se veszik.

– Érdekes – mondta Anton eltöprengve. Eszébe jutott, hogy az ő ablaka alatt szintén virágágy van, olyan virágokkal, amelyeket „nem hajlít a szél, nem tép a vihar". De ő sohasem törődött vele.

Anka megállt, bevárta, s egy marék szamócát nyújtott feléje. Anton pontosan három szemet vett ki.

– Végy még – mondta Anka.

– Köszönöm – felelte Anton. – Szeretem egyenként szedni. Mondd, Kátya Hajadon általában tűrhető, ugye?

– Attól függ – válaszolt Anka. – Amikor az emberre minden este ráolvassák, hogy a lába sáros vagy poros . . .

Elhallgatott. Csodálatosan jó volt ezzel a lánnyal menni az erdőben, váll váll mellett, meztelen könyökükkel összeérve, és néha ránézni. Olyan szép, formás teremtés, s milyen szokatlanul jóindulatú, és milyen nagy szürke szeme van, fekete pillák övezik.

– Igen – szólt Anton, és kinyújtotta a kezét, hogy leszedjen egy pókhálót, amely megcsillant a napon. – Az ő lába nem sáros. Ha az embert ölben viszik át a tócsákon, akkor, tudod, nem lesz sáros . . .

– Ugyan ki viszi őt?

– Henrik a meteorológiai állomásról. Tudod, olyan jól megtermett, szőke legény.

– Igazán?

– Mi van ebben? Minden kölyök tudja, hogy szerelmesek.

Megint elhallgattak. Anton Ankára pillantott. A lány szeme résnyire szűkült.

– És mikor történt ez?

– Hát egy holdas éjszakán – felelte kedvetlenül Anton. – Csak aztán vigyázz, el ne fecsegd.

Anka gúnyosan elmosolyodott.

– Senki sem csiklandozta a nyelvedet, Toska – felelte. – Akarsz szamócát?

Anton gépiesen kimarkolta a gyümölcsöt a maszatos kis tenyérből, és a szájába dugta. Nem szeretem a fecsegőket, gondolta. Ki nem állhatom-a locsogókat. Hirtelen talált egy érvet.

– Egyszer téged is ölben fognak vinni. Jólesik majd neked, ha fecsegni fognak róla?

– Honnan veszed, hogy én fecsegni szándékozom? – kérdezte szórakozottan Anka. – Egyáltalán nem szeretem a fecsegőket.

– Ide hallgass, mit forgatsz a fejedben?

– Semmi különöset. – Anka vállat vont. Kisvártatva bizalmasan közölte: – Tudod, szörnyen unom, hogy minden istenáldotta este kétszer mossak lábat.

Szegény Kátya Hajadon, gondolta Anton. Ez bizony nem a vadon.

Kiértek egy ösvényre, amely lefelé vezetett, az erdő egyre sötétebb lett. Itt buján nőtt a páfrány és a magas, nedves fű. A fenyők törzsét moha és zuzmó fehér habja borította. A vadon azonban nem tréfál. Váratlanul felbődült egy rekedt hang, amelyben nem volt semmi emberi:

– Állj! Dobjátok el a fegyvert – te is, nemes don, te is, dona!

Amikor a vadon kérdez, idejében felelni kell. Anton jól kiszámított mozdulattal balra, a páfrány közé döntötte Ankát, maga pedig jobbra ugrott a páfrány közé, odább hemperedett, és meglapult egy korhadt tönk mögött. A rekedt kiáltás még visszhangzott a fenyőtörzsek között, de az ösvény már kihalt volt. Csend köszöntött be.

Anton, oldalára dőlve, a kis kereket forgatta, felajzotta az íját. Lövés dörrent, s valami törmelék hullott Antonra. A rekedt, nem emberi hang pedig közölte:

– Eltaláltam a don sarkát!

Anton feljajdult, és maga alá húzta a fél lábát.

– De hát nem ezt, a jobbat – igazította helyre a hang.

Hallani lehetett, hogy Paska kuncog. Anton óvatosan kipillantott a tuskó mögül, de a félhomályos, zöld tömkelegben semmit sem lehetett látni

Ebben a pillanatban éles fütty hallatszott és olyan zaj, mintha fa dőlt volna le.

– Au!... – ordított fel fojtottan Paska. – Kegyelem! Kegyelem! Ne öljetek meg!

Anton nyomban felugrott. A páfrány közül előbujt Paska, és hátrálva közeledett. Kezét a feje fölé emelte. Anka szólalt meg:

– Toska, látod őt?

– Mint a tenyeremet – felelte Anton. – Ne fordulj meg! – kiáltotta Paskának. – Kezet a tarkóra!

Paska engedelmesen a tarkójára kulcsolta a kezét, és kijelentette:

– Nem mondok semmit.

– Mit kell tenni vele, Toska? – kérdezte Anka.

– Mindjárt meglátod – felelte Anton. Az íjat a térdére tette, és kényelmesen elhelyezkedett a tuskón. – Mi a neved!? – förmedt rá Irukani Geksza hangján.

Paska háta megvetést, engedetlenséget fejezett ki. Anton lőtt. A nehéz nyíl recsegve fúródott Paska feje fölött egy ágba.

– Ohó! – hallatszott Anka hangja.

– Bon Sáskának hívnak – vallotta be kelletlenül Paska. – „S itten nyilván fűbe harap – egyike azoknak, akik vele voltak."

– A közismert garázda és gyilkos – magyarázta Anton. – De soha semmit nem csinál ingyen. Ki küldött?

– Don Kegyetlen Szatarina küldött – füllentette Paska.

Anton megvetően így szólt:

– Hát ez a kéz szakította el Don Szatarina bűzhödt életének fonalát két évvel ezelőtt a Nehéz Kardok Vadonában.

– Belé röpítsek egy nyílvesszőt? – kérdezte Anka.

– Teljesen elfelejtettem – mondta sietve Paska. – Valójában Szép Arata küldött. Száz aranyat ígért a fejetekért.

Anton a térdére csapott.

– Hogy lódít! – kiáltott fel. – Arata nem szűri össze a levet egy magadfajta gazemberrel!

– Talán mégis röpítsek belé egy nyilat? – kérdezte vérszomjasan Anka.

Anton ördögi kacajra fakadt.

– Egyébként – szólt Paska – neked ellőtték a jobb sarkadat. Legfőbb ideje volna, hogy elvérezzél.

– Csipiszt! – ellenkezett Anton. – Először, állandóan fehér fakérget majszolok, másodszor, két szépséges barbár lány már bekötözte a sebemet.

A páfrány hullámzani kezdett, s Anka kilépett az ösvényre. Nyakán karcolás volt, térde földes és zöld.

– Legfőbb ideje, hogy a mocsárba dugjuk őkelmét – jelentette ki. – Ha az ellenség nem adja meg magát, akkor megsemmisítik.

Paska lecsüggesztette a kezét.

– Szabálytalanul játszol – mondta Antonnak. – Nálad folyton az derül ki, hogy Geksza derék ember.

– Mit értesz te ehhez! – felelte Anton, és szintén kiment az ösvényre. – A vadon nem tréfál, te mocskos zsoldos.

Anka visszaadta Paskának a karabélyt.

– Mi az, ti mindig így lődöztök egymásra? – kérdezte irigyen.

– Hat persze! – csodálkozott Paska. – Talán azt kiáltozzuk: „Bz-z! Pu-pu!" – mi? A játékban némi kockázat is szükséges.

Anton hanyagul megjegyezte:

– Például gyakran játszunk Tell Vilmost.

– Felváltva – kapott a szón Paska. – Ma én állok fejemen az almával, holnap pedig ő.

Anka végigmérte őket.

– Vagy úgy? – kérdezte lassan. – Érdekes volna mégnézni.

– Szívesen megmutatnánk – felelte kajánul Anton. – Csakhogy nincs alma.

Paska széles mosolyra derült. Akkor Anka letépte a fejéről a kalóz-szalagot, és gyorsan hosszú zacskót csavart belőle.

– Az alma merő formaság – mondta. – Tessék egy kitűnő céltábla. Játsszunk Tell Vilmost.

Anton átvette a piros zacskót, és figyelmesen szemügyre vette. Ankára pillantott, a lány szeme összeszűkült. Paska pedig mulatott: vidám kedve volt. Anton feléje nyújtotta a zacskót.

– „Harminc lépésről nem hibázom el a kártyát – mondta nyugodt hangon. – Természetesen, ismerős pisztolyból."

– „Igazán? – kérdezte Anka, és Paskához fordult. – Hát te, barátom, harminc lépésről eltalálod-e a kártyát?"

Paska a sipkát igazgatta a fején.

– „Valamikor majd megpróbáljuk – mondta a foga között. – Annak idején tűrhetően lőttem."

Anton megfordult, és elindult az ösvényen, s közben fennhangon számlálta a lépéseket:

– Tizenöt . . . tizenhat . . . tizenhét . . .

Paska mondott valamit – Anton nem hallotta –, és Anka hangosan felnevetett. Valahogy túlságosan hangosan.

– Harminc – szólt Anton, és megfordult.

Harminc lépésről Paska egészen kicsinek látszott. A zacskó piros háromszöge úgy ágaskodott a fején, mint a bohóc-sipka. Paska gúnyosan mosolygott. Még mindig játszott. Anton lehajolt, és ráérősen felajzotta az íjhúrt.

– Áldalak téged, Vilmos atyám! – kiáltotta Paska. – És köszönök neked mindent, bármi történjék is.

Anton rátette a nyílvesszőt és kiegyenesedett. Paska és Anka nézte. Egymás mellett álltak. Az ösvény olyan volt, mint egy sötét, nyirkos folyosó magas zöld falak között. Anton felemelte az íját. Totz marsall harci eszköze szokatlanul nehéz lett. Reszket a kezem, gondolta Anton. Ez rossz. Kár. Eszébe jutott, hogy télen Paskával egy álló óra hosszat hógolyókkal dobálták a kerítésoszlopon levő öntöttvas gömböt. Húsz lépésről, tizenötről, tízről dobálták, de sehogy sem tudták eltalálni. Azután pedig, amikor már megunták, és távozni készültek, Paska hanyagul, oda sem nézve, elhajította az utolsó hógolyót, és talált. Anka túlságosan közel áll, gondolta Anton. Már oda akart kiáltani neki, hogy menjen odább, de rájött, hogy ez ostobaság volna. Följebb. Még följebb . . . Még . . . Hirtelen az a bizonyosság fogta el, hogy még ha háttal fordul feléjük, a font súlyú nyílvessző akkor is pontosan Paska orrnyergébe fúródik, a vidám zöld szeme közé. Felnyitotta szemét, Paskára nézett. Az már nem mosolygott fölényesen. Anka pedig lassan, nagyon lassan felemelte szétterpesztett ujjú kezét, s arca feszülten

figyelő, igen felnőtt volt. Akkor Anton még magasabbra emelte az íjat. Nem látta, hová szállt a nyíl.

– Elhibáztam – mondta igen hangosan.

Merev lábát emelgetve elindult az ösvényen. Paska megtörülte az arcát a piros zacskóval, megrázta, kibontotta, és nekilátott, hogy átkösse a fejét. Anka lehajolt és felszedte az íjat. Ha ezzel a holmival fejbe kólint, gondolta Anton, bizony megköszönöm neki. Anka azonban rá sem pillantott.

Paskához fordult és megkérdezte:

– Megyünk?

– Mindjárt – felelte Paska.

Antonra nézett, és begörbített ujjával szótlanul megkopogtatta a homlokát.

– Te pedig már megijedtél – mondta Anton.

Paska még egyszer megkopogtatta a homlokát, és elindult Anka után. Anton mögöttük ballagott, és igyekezett elfojtani kétségeit.

De tulajdonképpen mit is csináltam én, gondolta fásultan. Ugyan miért duzzognak? Paska még hagyján, ő megijedt. Csak azt nem tudni, ki szeppent meg jobban – Tell papa vagy a fia. De Anka mért? Feltehetően Paska miatt rettent meg. Hát én mit tehettem volna? Úgy kullogok utánuk, mint valami rokon. Inkább fogom magam, és odább állok. Most balra fordulok, ott egy jóféle mocsár. Talán fogok egy baglyot. De meg sem lassította lépését. Ez azt jelenti, hogy örökre, gondolta. Olvasta, hogy az ilyesmi igen gyakran előfordul.

Hamarabb kiértek az elhagyott útra, mintsem gondolták. A nap magasan állt, forróság volt. Gallérja alatt szúrták a fenyőtűk. Az út betonból készült, két sor megrepedezett, szürkésvörös kockából. A kockák közti hézagokban sűrű, száraz fű nőtt. Az út széle tele volt poros bogáncsal. Az út fölött zümmögve röpdöstek a virágbogarak, és az egyik arcátlanul homlokon koppintotta Antont. Bágyasztó csönd volt.

– Oda nézzetek! – mondta Paska.

Az út közepe fölött, keresztben kifeszített dróton, lepattogzott festékű, kerek bádogtábla lógott.

– Mi ez? – kérdezte különösebb érdeklődés nélkül Anka.

– Közúti jelzés – felelte Paska. – „Behajtani tilos."

– De mire való? – kérdezte Anka.

– Vagyis arra nem szabad hajtani – mondta Paska.

– De akkor minek az út?

Paska vállat vont.

– Hiszen ez nagyon régi műút – felelte.

– Anizotróp út – jelentette ki Anton. Anka háttal állt feléje. – Egyirányú forgalom.

– Bölcsek voltak az ősök – mondta elgondolkodva Paska. – Az ember így szépen hajt vagy kétszáz kilométert, aztán egyszerre – puff! – „a tábla". Nem hajthat tovább, és megkérdezni az utat sincs kitől.

– Képzeld, mi lehet a táblán túl! – mondta Anka. Körülnézett. Sok-sok kilométerre néptelen erdő volt, és senkitől sem volt mód megkérdezni, mi lehet a táblán túl. – De hátha ez a tábla egyáltalán nem is azt jelenti? – kérdezte. – Hiszen egészen lepattogzott róla a festék . . .

Akkor Anton gondosan célzott és lőtt. Remek lett volna, ha a nyíl elszakítja a drótot, és a tábla egyenesen Anka lába elé pottyan. A nyílvessző azonban a tábla felső részébe talált, átfúrta a rozsdás bádogot, és csak a száraz festék pergett róla.

– Hülye – mondta Anka, és meg sem fordult.

Ez volt az első szó, amelyet a Tell Vilmos-játék után Antonhoz intézett. A fiú erőlködve elmosolyodott.

– „And enterprises of great pitch and moment – szavalta –, with this regard their current turn away and loose the name of action."*

A hűséges Paska felkiáltott:

– Gyerekek, erre autó ment! Már a vihar után! Emitt le van taposva a fű! Meg ott is . . .

Paskának szerencséje van, gondolta Anton. Vizsgálni kezdte a nyomokat az úton, és szintén észrevette a legázolt füvet és a futófelület fekete csíkját ott, ahol a gépkocsi a betonban levő gödör előtt lefékezett.

* Ily kétkedés által sok nagyszerű
Fontos merény kifordul medriből
S elveszti „tett" nevét.

(Shakespeare: Hamlet. Arany János ford.)

– Ahá! – szólt Paska. – A tábla mögül bukkanhatott elő!

Ez mindenki számára világos volt, Anton azonban ellenkezett.

– Szó sincs róla, a másik irányból jött.

Paska álmélkodva függesztette rá a szemét.

– Mi az, megvakultál?

– A másik irányból jött – ismételte makacsul Anton. – Induljunk el a nyom mentén.

– Ostobaságot beszélsz! – háborodott fel Paska. – Először, egyetlen tisztességes vezető sem hajt be a tilos tábla alatt. Másodszor, nézd itt a gödröcske, a féknyom . . . Tehát honnan jött?

– Fütyülök a te tisztességes vezetőidre! Jómagam tisztességtelen vagyok, és átmegyek a tábla alatt.

Paska felbőszült.

– Menj, ahová akarsz! – mondta kissé dadogva. – Ügyefogyott. Egészen az agyadra ment a hőség!

Anton megfordult, és egyenesen maga elé nézve átment a tábla alatt. Csak egyet akart: hogy elöl valamilyen felrobbantott híd bukkanjon fel, és hogy át kelljen törni a túlsó oldalra. Mi közöm ehhez a tisztességes alakhoz! – gondolta. – Menjenek csak, ahová akarnak . . . ő meg a Pásenykája. Eszébe jutott, hogy ráförmedt Anka Pavelra, amikor az Anyecskának nevezte, és kissé megkönnyebbült. Hátranézett.

Paskát nyomban észrevette: Bon Sáska hétrét görnyedve követte a titokzatos gépkocsi nyomát. A rozsdás korong az út fölött lassacskán himbálózott, és a lyukacskán keresztül áttünedezett a kék ég. Anka pedig az út szélén ült, könyökét a meztelen térdére támasztotta, és állát ökölbe szorított kezére tette.

. . . Már szürkületben tértek vissza. A fiúk eveztek, Anka pedig a kormánynál ült. A vörös hold a fekete erdő fölé emelkedett, éktelenül jajgattak a békák.

– Milyen remekül kiterveltetek mindent – jegyezte meg szomorúan Anka. – Eh, ti! . . .

A fiúk hallgattak. Ekkor Paska fojtott hangon megkérdezte:

– Toska, mi volt ott, a táblán túl?

– Felrobbantott híd – felelt Anton. – Meg egy fasiszta csontváza, géppuskához láncolva. – Kis ideig gondolkozott, és hozzátette: – A géppuska egészen belenőtt a földbe . . .

– No igen . . . – mondta Paska. – Megesik. Én pedig segítettem ott valakinek megjavítani az autóját.

1. fejezet

Amikor Rumata elhaladt Szent Mika sírja mellett – amely szám szerint a hetedik és az utolsó volt ezen az úton –, már egészen sötét volt. Az egekig magasztalt hamahari csődör, amelyet kártyaadósság fejében kapott don Tameótól, hasznavehetetlen gebének bizonyult. Átizzadt, felsértette a lábát, és pocsék, dülöngélő ügetésben haladt. Rumata a két térdével összeszorította az oldalát, kesztyűjével csapdosta a füle között, de a ló csak csüggedten csóválta a fejét, s nem szaporázta a lépést. Az út mentén bokrok húzódtak, a félhomályban megdermedt füstgomolyokhoz hasonlítottak. Kibírhatatlanul zümmögtek a szúnyogok. A fakó égen gyér, sápadt csillagok reszkettek. Gyenge szél fújt lökésszerűen, meleg és hideg volt egyszerre, mint ősszel mindig ebben a tenger melletti országban, ahol fülledt, poros nappalok és borzongató estek váltották egymást.

Rumata összehúzta magán a köpenyt, és elengedte a kantárszárat. A sietésnek nem volt értelme. Éjfélig egy óra volt hátra, a Csukló Erdő pedig már fekete, csipkés szegélyként állt a látóhatár fölött. Kétoldalt felszántott földek húzódtak, a csillagok alatt élettelen, bűzös, rozsdaszagot árasztó mocsarak villóztak, halmok és Inváziókorabeli korhadt cölöpkerítések sötétlettek. Messze balra komor pír lobbant fel és hunyt ki: bizonyára valamilyen falucska égett, egy a számtalan egyforma Halvaszületett, Akasztófavirág, Zsiványtanya közül, amelyet legfelségesebb parancsra nemrégiben Áhítattá, Áldássá, Angyalivá kereszteltek át. Sok száz mérföldre – a Tengerszoros partjaitól a Csukló Erdő vadonáig – terült el ez az ország, amelyet szúnyogfelhők takarója borított, völgyszakadékok barázdáltak, mocsarak árasztottak el, láz, járvány és bűzös nátha sújtott.

Az út kanyarulatánál egy sötét alak vált el a bokroktól. A csődör fejét felszegve visszahőkölt. Rumata megragadta a

kantárszárat, szokása szerint jobb kezén megigazította a csipkét, tenyerét kardja markolatára tette, és körülkémlelt. Az út mellett álló ember levette a kalapját.

– Jó estét, nemes don – szólt halkan. – Bocsánatot kérek.

– Mit akarsz? – tudakolta Rumata, és fülelt.

Zajtalan csapda nem létezik. A rablókat elárulja az íjhúr csikordulása, a szürke rohamosztagosok féktelenül böfögnek a pocsék sörtől, a bárói testőrök mohón csörömpölnek vértjükkel, a rabszolgákra vadászó szerzetesek pedig hersegve vakaróznak. A bokrokban azonban csend volt. Ez az ember tehát nem cinkos. Meg aztán nem is hasonlított cinkoshoz, alacsony, zömök városi polgár, szegényes köpenyben.

– Megengedi, hogy ön mellett fussak? – kérdezte, s meghajolt.

– Tessék – mondta Rumata, s megrántotta a kantárszárat. – Belekapaszkodhatsz a kengyelbe.

A városi polgár melléje szegődött. Kezében tartotta kalapját, feje búbján jókora kopasz folt világított. Kereskedő, gondolta Rumata. Végigjárta a bárókat és a kupeceket, lent vagy kendert vásárol fel. Mi tagadás, bátor kereskedő . . . De az is lehet, hogy nem kereskedő. Talán könyvtudó. Menekült. Kitaszított. Manapság sok ilyen jár az éjszakai utakon, több, mint kereskedő . . . De az is lehet, hogy kém.

– Kicsoda vagy, és honnan jössz? – kérdezte Rumata.

– Nevem Kiun – felelte szomorúan a városi polgár. – Arkanarból jövök.

– Arkanarból *menekülsz* – mondta Rumata előrehajolva.

– Menekülök – ismerte el szomorúan a polgár.

Valami csodabogár, gondolta Rumata. Vagy mégis kém? Ellenőrizni kell . . . De tulajdonképpen miért kell? Kinek kell? Kicsoda vagyok én, hogy ellenőrizzem? Meg aztán nem is kívánom ellenőrizni! Miért ne higgyem el, amit mond? Itt megy egy városi polgár, nyilvánvalóan könyvtudó, menekül, hogy az életét mentse . . . Magányos, fél, gyenge, védelmet keres . . . Összetalálkozott egy arisztokratával. Az arisztokraták ostobák, gőgösek, nem értenek a politikához, de a kardjuk hosszú, és a szürkéket nem szeretik. Miért ne találna Kiun polgár önzetlen védelmet egy ostoba és gőgös arisztokratánál? És kész. Nem

fogom ellenőrizni. Semmi okom rá. Elbeszélgetünk, elütjük az időt, és barátokként válunk el . . .

– Kiun . . . Ismertem egy Kiunt. Gyógyszerárus és alkimista a Bádog utcában. Rokona vagy?

– Sajnos, igen – felelte Kiun. – Távoli rokona ugyan, de nekik ez mindegy . . . tizenkettediziglen.

– És hová menekülsz, Kiun?

– Valahová . . . Minél messzebbre. Sokan Irukanba menekülnek. Én is megpróbálok Irukanba jutni.

– Úgy-úgy – mondta Rumata. – És azt képzeled, hogy a nemes donnal átjutsz a határőrhelyen?

Kiun nem válaszolt.

– Vagy talán azt gondolod, a nemes don nem tudja, kicsoda Kiun alkimista a Bádog utcából?

Kiun hallgatott. Valahogy nem jól beszélek, gondolta Rumata. Kissé felemelkedett a kengyelben, és úgy harsogta, mint a Királyi téren a kikiáltó:

– Az Isten, a korona és a köznyugalom ellen elkövetett szörnyűséges, megbocsáthatatlan bűncselekményekkel vádoltatik, és azokban bűnösnek találtatik!

Kiun hallgatott.

– És ha a nemes don bálványozza don Rebát? Ha szívvel-lélekkel hűséges á szürke igéhez és a szürke ügyhöz? Vagy úgy véled, ez lehetetlen?

Kiun hallgatott. Az út jobb oldalán a sötétből akasztófa tört árnyéka tűnt elő. A keresztgerenda alatt lábánál felakasztott, meztelen test fehérlett. Ohó, úgysem lesz belőle semmi, gondolta Rumata. Meghúzta a kantárt, vállon ragadta Kiunt, és maga felé fordította.

– És ha a nemes don most azonnal e csavargó mellé akaszt? – mondta, és belenézett a sötét szemgödrű, fehér arcba. – Én magam. Gyorsan és szaporán. Erős arkanari kötélre. Az eszmények nevében. De miért hallgatsz, Kiun írástudó?

Kiun hallgatott. Vacogott a foga, és Rumata marka alatt erőtlenül összehúzta magát, akár egy megvert kutya. Hirtelen valami csobbanva az útmenti árokba pottyant, és Kiun nyomban, szinte azért, hogy elfojtsa ezt a csobbanó hangot, elkeseredetten felkiáltott:

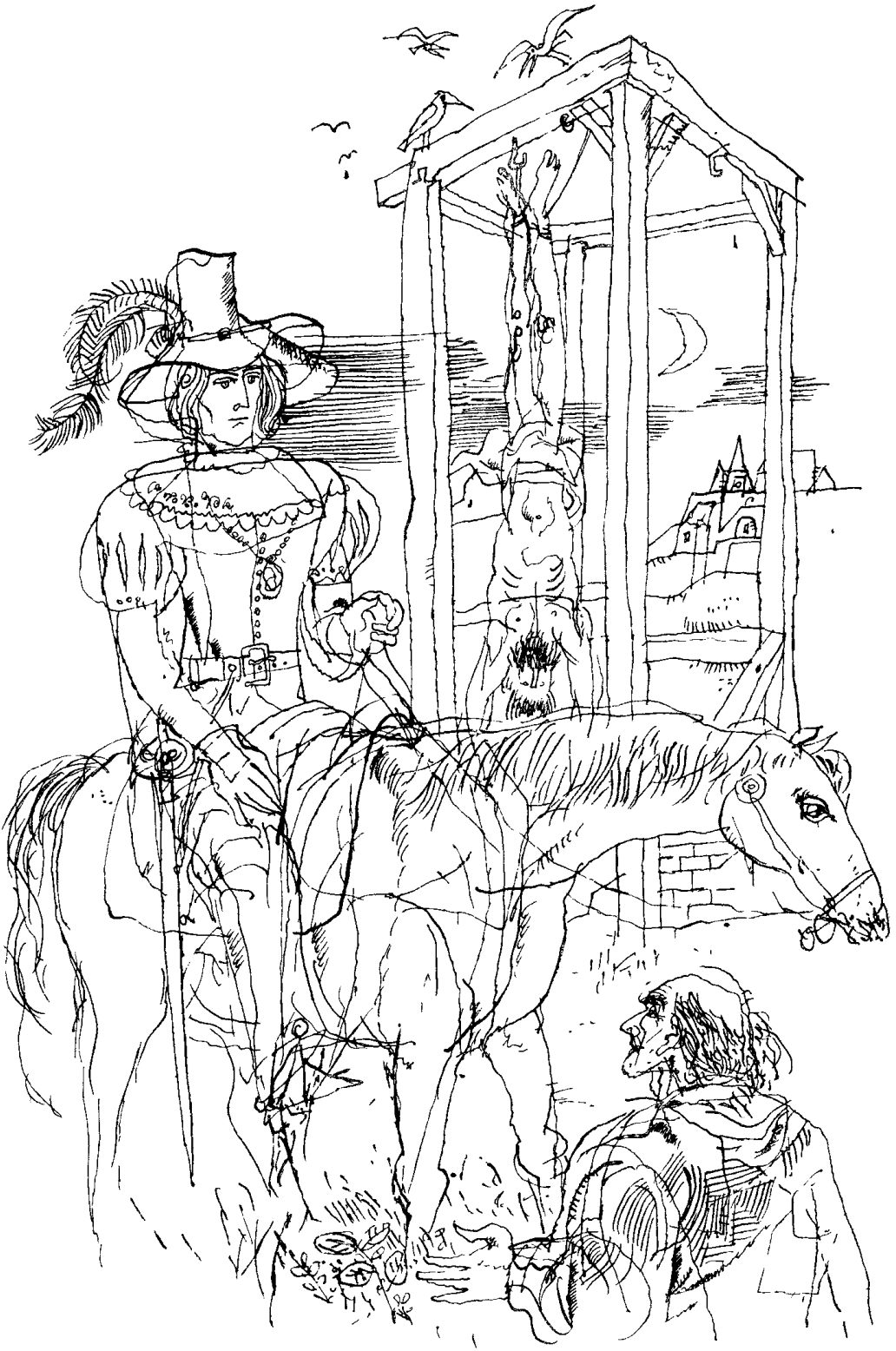

– Nosza, akassz fel! Akassz fel, áruló!

Rumata kifújta magát, s elengedte Kiunt.

– Tréfáltam – mondta. – Ne félj.

– Hazudsz, hazudsz . . . – dünnyögte szipogva a másik. – Mindenki hazudik! . . .

– Jól van, ne haragudj – felelte Rumata. – Inkább szedd fel azt, amit beledobtál, mert átázik . . .

Kiun kis ideig dülöngélve és szipogva állt, tenyerével céltalanul csapdosta köpenyét, azután bemászott az árokba. Rumata a nyeregben fáradtan összegörnyedve várakozott. Tehát így kell, gondolta, tehát másként nem is lehet . . . Kiun kimászott az árokból, s egy csomagot dugott az inge alá.

– Persze könyvek – mondta Rumata.

Kiun a fejét rázta.

– Nem – válaszolt rekedten. – Csupán egy könyv. Az én könyvem.

– De miről írsz?

– Attól félek, nem érdekelné önt, nemes don.

Rumata felsóhajtott.

– Fogózzál a kengyelbe. Indulunk.

Sokáig hallgattak.

– Ide hallgass, Kiun – kezdte Rumata. – Tréfáltam. Ne félj tőlem.

– Nagyszerű világ – mondta Kiun. – Vidám világ. Mindenki tréfál. És mindenki egyformán tréfál. Még a nemes Rumata is.

Rumata elcsodálkozott:

– Tudod a nevemet?

– Tudom – mondta Kiun. – A homlok-abroncsáról ismertem fel. Annyira megörültem, amikor összetalálkoztam önnel az úton.

Hát persze, erre célzott, amikor árulónak nevezett, gondolta Rumata.

– Tudod, én meg azt gondoltam, hogy kém vagy. A kémeket mindig megölöm.

– Kém . . . – ismételte Kiun. – Hát persze. A mi korunkban olyan könnyű és jövedelmező kémnek lenni. A mi hősünk, a nemes don Reba, szívén viseli, hogy megtudja, mit beszélnek

és gondolnak a király alattvalói. Én szeretnék kém lenni. Közönséges besúgó a „Szürke Öröm" kocsmában. Milyen szép, micsoda megtiszteltetés! Este hát órakor belépek a csapszékbe, leülök az asztalomhoz. A tulajdonos sietve hozza az első korsót. Annyit ihatok, amennyi belém fér, a sört don Reba fizeti, illetve senki sem fizeti. Ülök, iszogatok és fülelek. Néha úgy teszek, mintha feljegyezném a beszélgetéseket, és a megrettent emberkék odatódulnak hozzám, s felkínálják barátságukat és erszényüket. Szemükben csak azt látom, amit akarok: kutyahűséget, tisztelettudó rémületet és elbűvölő, tehetetlen gyűlöletet. Büntetlenül tapogathatom a lányokat és megszorongathatom az asszonyokat a férjük, a jól megtermett szolgájuk szeme láttára, és azok csupán alázatosan vihognak... Micsoda remek elmefuttatás, ugyebár, nemes don? Egy tizenöt éves kölyöktől, a Hazafias Iskola növendékétől hallottam...

– És mit mondtál neki? – kérdezte kíváncsian Rumata.

– Ugyan mit mondhattam? Nem értette volna meg. Hát elmeséltem neki, hogy Görbe Mérleg emberei, ha elkapnak egy besúgót, felhasítják a hasát és borsot szórnak bele... A részeg katonák pedig a besúgót zsákba dugják és az árnyékszékbe fullasztják. És ez színigaz, de ő nem hitte el. Azt felelte, hogy az iskolában erről nem tanultak. Akkor papírt szedtem elő, és feljegyeztem a beszélgetésünket. Ez a könyvemhez kell, ő meg, a szegény flótás, azt hitte, hogy feljelentést írok, és rémületében bevizelt...

Elöl, a bozóton keresztül, felvillantak Bakó Csontváz kocsmájának fényei. Kiun megbotlott és elhallgatott.

– Mi történt? – kérdezte Rumata.

– Ott egy szürke járőr – dünnyögte Kiun.

– Hát aztán? – mondta Rumata. – Inkább hallgass meg még egy érvet, tiszteletre méltó Kiun. Mi szeretjük és becsüljük ezeket az egyszerű, faragatlan legényeket, a mi szürke harci nyájunkat. Szükségünk van rájuk. A közembernek ezentúl féken kell tartania a nyelvét, ha nem akarja az akasztófán kiölteni! – Felkacagott, mert ez szellemes mondás volt, a szürke kaszárnyák legjobb hagyományainak szellemében.

Kiun összerándult, még a nyakát is behúzta.

– A közember nyelvének tudnia kell, hol a helye. Isten

egyáltalán nem azért adott nyelvet a közembernek, hogy fecsegjen, hanem azért, hogy urának a talpát nyalja, amilyen úr a közembernek öröktől fogva rendeltetett . . .

A kocsma előtti állófánál a szürke járőr nyergelt lovai topogtak. A nyitott ablakból szilaj, rekedt szitkozódás hallatszott. Játékkockák kopogtak. Az ajtóban ott állt maga Bakó Csontváz, feltűrt ujjú, szakadt bőrzekében, és óriási pocakjával eltorlaszolta a bejáratot. Bozontos mancsában bárdot tartott, nyilván az imént kutyahúst vagdalt levesnek, megizzadt, és kijött, hogy kifújja magát. A lépcsőn elbúsulva üldögélt egy szürke rohamosztagos, harci fejszéjét térde közé állítva. A fejsze nyele fintorba húzta az ábrázatát. Látszott, hogy elbágyadt a mértéktelen ivástól. Amikor észrevette a lovast, felszippantotta a nyálát, és rekedten felüvöltött:

– Á-állj! Hogy is hívnak . . . Te, ne-emes! . . .

Rumata állát előreszegve ellovagolt mellette, rá sem hederített. – . . . Ha pedig a közember nyelve nem azt a talpat nyalogatja – mondta hangosan –, akkor ezt a nyelvet végképp el kell távolítani, mivel mondva vagyon: „A te nyelved – az én ellenségem" . . .

Kiun, a ló fara mögé bújva, nagy léptekkel haladt mellette. Rumata a szeme sarkából látta, hogy kopasz feje búbja izzadságtól csillog.

– Állj, ha mondom! – ordított a rohamosztagos.

Hallani lehetett, amint fejszéjével zörögve legurul a lépcsőn, és egyszerre emlegeti az istent, az ördögöt és mindenféle nemes gazembert.

Öten lehetnek, gondolta Rumata, miközben megigazította a kézelőjét. Részeg mészárosok. Badarság.

Elhagyták a kocsmát, befordultak az erdő felé.

– Gyorsabban is mehetek, ha kell – mondta erőltetetten kemény hangon Kiun.

– Badarság! – felelte Rumata, s visszafogta csődörét. – Unalmas volna ennyi mérföldet megtenni és egyszer sem verekedni. Neked soha sincs kedved verekedni, Kiun? Folyton csak a beszéd, a beszéd . . .

– Nem – felelte Kiun. – Nekem soha nincs kedvem verekedni.

– Ez a baj – dünnyögte Rumata, miközben megfordította csődörét, és ráérősen felhúzta a kesztyűjét.

A kanyar mögül két lovas rontott elő, s amikor észrevették, azonnal megálltak.

– Hé te, nemes don! – kiáltott az egyik. – Nosza, mutasd fel az úti papírodat!

– Pimasz népség! – válaszolta üvegszerűen csengő hangon Rumata. – Hiszen nem tudtok olvasni, minek nektek a papír?!

Térdével megbökte csődörét, és ügetve a rohamosztagosok felé indult. Megszeppennek, gondolta. Tétováznak ... No, legalább néhány nyakleves! De nem ... Ebből nem lesz semmi. Olyan jó volna levezetni a huszonnégy óra alatt felhalmozódott gyűlöletet, de úgy látszik, semmi sem lesz belőle. Emberségesek maradunk, mindenkinek megbocsátunk, és nyugodtak leszünk, mint az istenek. Ők hadd vagdalkozzanak és mocskolódjanak, mi nyugodtak leszünk, mint az istenek. Az isteneknek nincs hová sietniük, előttük az örökkévalóság ...

Egészen közel léptetett hozzájuk. A rohamosztagosok tétován felemelték fejszéjüket, és hátrálni kezdtek.

– Nos? – kérdezte Rumata.

– Vagy úgy? – mondta zavartan az első rohamosztagos. – Hát, szóval, a nemes don Rumata?

A másik rohamosztagos nyomban megfordította a lovát, és elvágtatott. Az első pedig egyre csak hátrált, s leeresztette a fejszéjét.

– Bocsánatot kérünk, nemes don – hadarta. – Összetévesztettük valakivel. Tévedés történt. Államügy, tévedés mindig lehetséges. A fiúk beszívtak egy kicsit, égnek a buzgóságtól ... – Oldalozva kezdett távolodni. – Hiszen megérti, nehéz idők járnak ... A szökött írástudókat fogdossuk össze. Nem volna kívánatos számunkra, ha ön panaszt tenne, nemes don ...

Rumata hátat fordított.

– Szerencsés utat a nemes donnak! – szólt utána megkönnyebbülten a rohamosztagos, és ellovagolt.

Rumata halkan szólította társát:

– Kiun!

Senki sem válaszolt.

– Hé, Kiun!

Megint senki sem felelt. Rumata fülelni kezdett, és a szúnyogok zümmögésén keresztül meghallotta a bokrok zizegését. Kiun sebesen igyekezett a mezőn keresztül nyugat felé, oda, ahol húsz mérföldre az irukani határ húzódott. Hát vége, gondolta Rumata. Vége a dalnak. Mindig egy és ugyanaz. Ellenőrzés, kétértelmű hasonlatokkal való ideges dobálózás... Hétszámra ízetlen fecsegésre kell pazarolnia erejét mindenféle söpredékkel, amikor pedig igazi emberrel találkozik, nincs ideje beszélni vele. Védelmezni kell, megmenteni, biztonságos helyre küldeni, és az elindul anélkül, hogy rájött volna, baráttal vagy szeszélyes korccsal volt-e dolga. Meg ő maga sem tud meg róla semmit. Mit akar, mire képes, miért él...

Eszébe jutott az esti Arkanar. Szilárd kőházak a főutcákon, hívogató lámpácska a taverna bejárata fölött, kedélyes, jóllakott boltosok söröznek a tiszta asztalok mellett, és arról elmélkednek, hogy a világ egyáltalán nem rossz, a gabonaárak esnek, a páncélárak emelkednek, az összeesküvések idejében lelepleződnek, a varázslókat és a gyanús könyvtudókat karóba húzzák, a király szokás szerint nagy és dicső, don Reba pedig határtalanul okos és mindig résen van. „Mit ki nem találnak, hát igen!... A föld gömbölyű! Énfelőlem lehet akár négyszögletes, de az elméket fel ne kavard!..." „A betűtől, a betűtől ered minden, testvérek! Azt mondják, hogy nem a pénz boldogít, meg hogy a paraszt is ember, aztán meg egyre cifrább, sértő versikék, majd pedig lázadás is..." „Mindenkit karóba kell húzni, testvérek!... Én mit csinálnék? Én nyíltan megkérdezném: írástudó vagy? Karóba húzni! Versikéket írsz? Karóba vele! Ismered az egyszeregyet? Karóba. Túlságosan sokat tudsz!" „Bina, te gömböc, még három korsót és egy adag párolt nyulat!" A kockaköves úttesten pedig – trrrum, trrrum, trrrum – szürke inges, tagbaszakadt, vörösképű legények vasalt csizmája döng, jobb vállukon súlyos fejsze. „Testvérek! Íme, itt vannak a védelmezőink! Vajon ezek megengedik? Soha az életben! És az enyém, az enyém... A jobb szárnyon! Tegnap még elpüfölt em! Igen, testvérek, ez nem holmi zavaros idő! Szilárd trón, jólét, rendíthetetlen nyuga-

lom és igazságosság. Hurrá, szürkék, századok! Hurrá, don Reba! Dicsőség a királyunknak! Hej, testvérek, micsoda gyöngyélet kezdődött! . . ."

Az Arkanar királyság tűzvészek pírjaitól és világítófáklyák szikráitól beragyogott sötét síkságán, az utakon és az ösvényeken pedig szúnyogoktól agyonmart, véresre tört lábú, verejtékkel és porral belepett, elgyötört, halálra rémült, kétségbeeséstől emésztett, de egyetlen meggyőződésükhöz sziklaszilárdan ragaszkodó szerencsétlenek százai futnak, mennek, vánszorongnak, az őrhelyeket kikerülve; törvényen kívül állónak nyilvánították őket, mert gyógyítani és tanítani tudják és akarják betegségektől elcsigázott, tudatlanságba süllyedt népüket; azért, mert az istenekhez hasonlóan, agyagból és kőből második természetet alkotnak a szépséget nem ismerő nép életének megszépítésére; azért, mert kifürkészik a természet titkait, s azt remélik, hogy ezeket a titkokat az ősi, ördögi zagyvasággal megfélemlített népük szolgálatába állíthatják . . . Védtelenek, jószívűek, gyakorlatiatlanok, de messze megelőzték korukat . . .

Rumata lehúzta kesztyűjét, és teljes erőből a csődör füle közé vágott vele.

– No, te dög! – mondta oroszul.

Már éjfél volt, amikor beért az erdőbe.

Manapság senki sem tudja pontosan megmondani, honnan eredt ez a furcsa név: Csukló Erdő. Volt egy olyan hivatalos legenda, amely szerint háromszáz évvel azelőtt Totz birodalmi marsallnak – Arkanar későbbi első királyának – vas századai, a rézbőrű barbárok visszavonuló hordáit üldözve, utat törtek a vadonon keresztül, és itt, a pihenőkön, a fehér fák kérgéből híg sört főztek, amely leküzdhetetlen csuklást okozott. A hagyomány szerint, amikor egy reggel Totz marsall körbejárta a tábort, arisztokratikus orrfintorítás közepette kijelentette: „Hát ez valóban tűrhetetlen! Az egész erdő csuklik, sörbűzt áraszt!" Állítólag innen származott ez a furcsa név.

Akár így van, akár másként, ez nem egészen közönséges erdő volt. Kemény, fehér törzsű, hatalmas fák nőttek benne,

amelyek sehol másutt a Birodalomban nem maradtak meg: az Irukani Hercegségben sem, még kevésbé a kereskedő Szoan Köztársaságban, amely valamennyi erdejét már régen hajóépítésre használta fel. Azt beszélték, hogy ilyen erdő sok van az Északi Vörös-hegyláncon túl, a barbárok országában, de a barbárok országáról sok mindent mesélnek . . .

Az erdőn keresztül út haladt, amelyet vagy két évszázaddal azelőtt vágtak. Ez az út az ezüstbányákhoz vezetett, és a hűbéri jog szerint a Pampa báróké, Totz marsall egyik harcostársának leszármazottaié volt. A Pampa bárók hűbéri joga évi tizenkét pud színezüstbe került az arkanari királyoknak, ezért mindegyik király trónra lépése után sereget gyűjtött, és Bau várának, a bárók fészkének bevételére indult. A vár falai erősek, a bárók merészek voltak, és a szétvert hadsereg visszatérése után az arkanari királyok újra meg újra megerősítették a Pampa bárók hűbéri jogait, más kiváltságokkal egyetemben, mint például: az orrukat turkálhatják a királyi asztalnál, Arkanartól nyugatra vadászhatnak, a hercegeket a nevükön szólíthatják, címeik és rangjaik hozzáadása nélkül.

A Csukló Erdő sötét titkokkal volt tele. Nappal a délre vezető úton dúsított érccel megrakott szekérkaravánok vonultak, éjjel azonban az út kihalt volt, mert kevés olyan fenegyerek akadt, aki csillagfényben végigment volna rajta. Azt beszélték, hogy éjjelente a Fa-Atyáról a Sziu madár rikoltozik, amelyet senki sem látott, és nem is lehet látni, minthogy nem közönséges madár. Azt beszélték, hogy nagy, bolyhos pókok ugrálnak az ágakról a lovak nyakára, egy pillanat alatt átharapják ereiket s mohón szívják a vérüket. Azt beszélték, hogy az erdőben az óriás Peh vadállat kóborol, amelyet pikkely takar, tizenkét évenként egyszer van ivadéka, és tizenkét, mérges verejtéket izzadó farkat vonszol maga után. Valaki pedig látta, amint fényes nappal, panaszosan dörmögve áthaladt az úton a csupasz vadkan, melyet Szent Mika elátkozott. Ezt a bősz állatot vas nem sebzi, de a csont könnyedén átjárja.

Akadt itt szökevény rabszolga, lapockái között szurokbélyeggel, szótalan és könyörtelen, akár a bolyhos vérszopó pók. Meg hétrét görnyedt varázsló, aki titkos gombát szedett bűvös főzeteihez, amelyek segítségével az ember láthatatlanná válhat,

állattá változhat, vagy második árnyékra tehet szert. A félelmetes Görbe Mérleg legényei is járogattak az úton, és az ezüstbányákból megszököttek is, akiknek fekete volt a tenyere és áttetszően fehér az arca. Itt gyülekeztek a vajákosok éjszakai szertartásaikhoz, Pampa báró hetyke vadászai pedig nyárra húzott, lopott ökröket sütöttek a ritka tisztásokon.

Csaknem az erdő legsűrűjében, egy mérföldre az úttól, egy vénségtől elszáradt, óriási fa alatt, megfeketedett faház süppedt a földbe. Emberemlékezet óta itt állt, ajtaja mindig zárva volt, a korhadt tornác előtt pedig egész fatörzsből faragott, roggyant bálványok meredeztek. Ez a ház a legeslegveszedelmesebb hely volt a Csukló Erdőben. Azt beszélték, tizenkét évenként egyszer éppen ide jár a vénséges Peh, hogy világra hozza ivadékát, s ugyanitt, a ház alá bújva, döglik meg, úgyhogy a pince megtelik fekete méreggel, amikor pedig ez a méreg kifolyik, akkor mindennek vége lesz. Azt beszélték, hogy zimankós éjszakákon a bálványok maguktól kifordulnak a földből, az úthoz mennek és integetnek. S még azt is beszélték, hogy a sötét ablakokban nagy ritkán nem-emberi fény gyúl, hangok hallatszanak, és a kéményből oszlopként csap a füst egészen az égig.

Nem túl régen, az Ózon (közönséges nevén: Büzike) faluból való Fityisz Irmó, a józan életű falubolondja, egy este odatévedt a házhoz és benézett az ablakon. Egészen hibbantan tért haza, és miután kissé összeszedte magát, elmesélte, hogy a házban éles fény volt, az egyszerű asztalnál felhúzott lábbal ült a padon egy ember és hordóból ivott, amelyet fél kezével tartott. A tokája majdnem a derekáig csüngött, az arca csupa folt volt. Nyilvánvalóan maga Szent Mika lehetett, még a megtérése előtt: többnejű, korhely és mocskos szájú. Az ember csak félelmét leküzdve tudott ránézni. A kis ablakból édes, bánatos szag áradt, és körös-körül a fákon árnyak suhantak. Az egész környékről odagyűltek, hogy meghallgassák a bolond elbeszélését. A dolog azzal végződött, hogy megjelentek a rohamosztagosok, és a kezét hátrakötve elhurcolták Arkanar városába. A házról mindazonáltal továbbra is beszéltek, és mostanában csakis Részeg Barlangnak nevezték . . .

Rumata, miután utat tört az óriási páfrány indái között,

a Részeg Barlang tornáca előtt leszállt a lováról, a kantárszárat az egyik bálvány koré csavarta. A házban fény égett, az ajtó tárva volt, és az egyik sarokvason csungött. Az asztalnal Kabani atya ult, teljesen kimerülten. A szobában erős szesz-szag terjedt, az asztalon, lerágott csontok és főtt karórepa-darabok kozott hatalmas agyagkorsó állt.

– Jo estét, Kabani atya – szólt Rumata, és átlépte a küszobot.

– Udvozlóm – valaszolt Kabani atya: hangja olyan rekedt volt, mint a harci kurté.

Rumata sarkantyúit pengetve az asztalhoz ment, kesztyűjet ledobta a padra, és megint ránézett Kabani atyára. Az mozdulatlanul ult, s petyhudt arcát két tenyerébe támasztotta. Oszbe csavarodó, bozontos szemoldoke úgy csüngött orcája fölott, akár a száraz fű a szakadék szélén. Tág pórusokkal borított orrának lyukaiból minden kilégzéskor sípolva tort ki a fel nem szívódott alkohollal átitatott levegő.

– Magam találtam ki! – mondta hirtelen, miután erőlködve felhúzta jobb szemoldokét, és behízott szemét ráemelte Rumatára. – Magam! – Minek? . . . – Jobb kezét kiszabadította arca alól, megrázta a szőros ujját. – Mégis, semmi közöm az egészhez! . . . Én találtam ki . . . és semmi közöm hozzá, ugye? . . . Valóban, semmi kozom . . . És általában, mi nem is kitalálunk, hanem ordog tudja, micsoda ez! . . .

Rumata kicsatolta ovét, a fején keresztül lehúzta a vállszíjat a kardokkal.

– Nos! – nógatta.

– Hát a láda! – rivallta Kabani atya, és hosszas hallgatásba burkolózott, mikozben furcsa fintorokat vágott.

Rumata, aki le nem vette rola a szemét, átemelte a padon a lábát – magas szárú lovaglócsizmája csupa por volt –, a két kardot maga mellé tette és letelepedett.

– Láda . . . – ismételte csüggeteg hangon Kabani atya. – Csak mi tudjuk, hogy magunk találunk ki valamit. Voltaképpen mindent réges-régen kitaláltak. Valaki réges-régen mindent kitalált, mindent a ládába rakott, a fedelébe lyukat furt és elment . . . Elment aludni . . . Azután mi történik? Idejön Kabani atya, lehunyja a szemét, bedugja a kezét a

lyukba. – Kabani atya a kezére nézett. – H-hopp! Jól kitaláltad! Én, aszongya, éppen ezt találtam ki!... Aki pedig nem hiszi, az bolond... Odadugom a kezemet először! Mi az? Tüskés drót. Miért? A jószágudvart védi a farkasoktól... Derék! Odadugom a kezemet másodszor! Mi az? Egy igen okos holmi – úgynevezett húsdaráló. Minek? Finom a hústöltelék... Derék! Odadugom a kezemet harmadszor! Mi az? Gyúlékony víz... Minek? A n-nedves fát meggyújtani... Mi?!

Kabani atya elhallgatott, és mindinkább előredőlt, mintha valaki a nyakánál fogva nyomta volna. Rumata fogta a bögrét, belenézett, azután néhány cseppet öntött a keze fejére. A cseppek lilák voltak és kozmás olaj szagúak. Rumata csipkekendőjével gondosan letörölte a kezét. A kendőn olajfoltok maradtak. Kabani atya borzas feje az asztalhoz ért, és nyomban felszökkent.

– Aki mindezt a ládába rakta, az tudta, mi végett találták ki... Tüskés drót a farkasok ellen?! Én, az ostoba fejemmel, azt mondom, hogy a farkasok ellen... A bányákat, a bányákat kellene körülfonni ezekkel a tüskékkel... Hogy el ne szökjenek a bányákból az államellenes bűnözők. Én meg nem akarom!... Magam is államellenes bűnöző vagyok! Hát engem megkérdeztek? Megkérdeztek! Tüskés drót, aszongyák? Tüskés. A farkasok ellen, aszongyák? A farkasok ellen... Jól van, aszongyák, derék! Fonjuk körül a bányákat... Maga don Reba fonta körül. A húsdarálómat is elszedte. Derék, aszongya! Jó fejed van, aszongya!... És most, szóval finom tölteléket készít a Vidám Toronyban... Állítólag nagyon sokat segít...

Tudom, gondolta Rumata. Mindent tudok. És hogy kiabáltál te don Reba dolgozószobájában, hogyan csúsztál a lába előtt, és könyörögtél: „Add oda, nem kell!" Késő volt. Forogni kezdett a húsdarálód...

Kabani atya megragadta a korsót, rátapadt szőrös szájával. Miközben a mérgező keveréket nyelte, röfögött, akár a vadkan, azután a korsót az asztalra tette, és majszolni kezdett egy darab karórépát. Arcán könnyek siklottak alá.

– Tüzes víz! – jelentette ki végül fátyolos hangon. – Mág-

lyák szításához és vidám bűvészmutatványokhoz. De miféle tüzes víz, ha iható? Ha sörhöz keverik, a sörnek nem lesz habja! Nem engedem! Magam iszom meg... És iszom is. Iszom nappal. Iszom éjjel. Egészen felpuffadtam. Minduntalan elesem. Az imént – el sem hiszed, don Rumata – odamentem a tükörhöz és megijedtem... Odanézek – uram, segíts! – mivé lett Kabani atya?! Polip, tengeri vadállat, színes foltokkal elborítva. Hol vörös vagyok, hol meg kék. Valójában kitaláltam a bűvészmutatványhoz szükséges vizet...

Kabani atya az asztalra köpött, és lábával csosszantott a pad alatt, hogy szétkenje. Aztán hirtelen azt kérdezte:

– Milyen nap van ma?

– Igazéletű Káta napjának előestéje – felelte Rumata.

– És miért nem süt a nap?

– Mert éjszaka van.

– Megint éjszaka... – mondta bánatosan Kabani atya, és az ételmaradékra borult.

Rumata kis ideig a fogai között fütyörészve nézte. Majd kikecmergett az asztal mögül, és a kamrába ment. Ott, a karórépa-halom és a fűrészpor-kupac mögött, Kabani atya ormótlan szeszlepárló-berendezésének üvegcsövei csillogtak. Egy született mérnök, ösztönös kémikus és üvegfúvó mester csodálatos alkotása. Rumata kétszer is körüljárta a „pokolgépet", azután a sötétben kitapogatta a feszítővasat, és különösebben nem célozva többször lesújtott vele. A kamrában csörömpölés, bugyogás támadt. Moslék undorító szaga csapott az orrába.

Rumata a túlsó sarokba ment, talpa alatt recsegett az üvegcserép – és bekapcsolta a kis villanylámpát. Ott, a limlomkupac alatt, páncélszekrényben, egy kisméretű „Midász" tábori szintetizátor állt. Rumata széthányta a limlomot, a tárcsán beállította a számkombinációt, és felemelte a páncélszekrény tetejét. A szintetizátor még a fehér villanyfényben is furcsán festett a széttúrt szemét között. Rumata néhány lapát fűrészport dobott a bevezető tölcsérbe, a szintetizátor halkan felzümmögött, s automatikusan bekapcsolta a jelzőtáblát. Rumata lovaglócsizmája orrával a kivezető csatornához tolta a rozsdás vödröt. És nyomban – csirr, csirr, csirr! – hullani kezdtek a horpadt bádog-fenékre a Hatodik Pitz arkanari király arisztokratikus arcélével ékesített arany karikák.

Rumata átvitte Kabani atyát a nyikorgó priccsre, lehúzta a cipőjét, jobb oldalára fordította, és valami régen kihalt állat szőrevesztett bőrével betakarta. Eközben Kabani atya egy percre felébredt. Mozogni sem tudott, gondolkodni sem. Beérte azzal, hogy énekelt néhány strófát a „Miként a vérpiros virág, tenyeredben úgy pihenek" kezdetű, betiltott világi románcból, utána pedig öblös horkolásba fogott.

Rumata leszedte az asztalt, felseperte a padlót, és megtisztította az egyetlen ablak üvegét, amely megfeketedett a piszoktól és a Kabani atya által az ablakpárkányon végzett vegyi kísérletektől. Az ütött-kopott kályha mögött talált egy szeszes hordót, kiürítette a patkánylyukba. Azután megitatta a hamahari csődört, zabot adott neki a nyeregzsákból, megmosakodott, leült, és az olajlámpa kormos lángocskáját bámulva várt. Hatodik esztendeje élte ezt a furcsa, kettős életet, és látszólag egészen megszokta, időnként azonban – mint például most – hirtelen eszébe jutott, hogy valójában nincs is semmiféle szervezett brutalitás és szorongató szürkeség, hanem egy fura színielőadás folyik, amelyben ő, Rumata a főszereplő. Hogy mindjárt, egy különösen sikeres végszava után felcsattan a taps, és a Kísérleti Történettudományi Intézet műértői elragadtatással kiáltanak fel a páholyokból: „Adekvát, Anton! Adekvát! Derék fiú vagy, Toska!" Még körül is nézett, de nem volt zsúfolt nézőtér, hanem csak a kormos, megfeketedett, mohlepte, csupasz gerendafalakat látta.

Az udvarban halkan nyerített és topogott a hamahari csődör. Mély, egyenletes búgás hallatszott, amely szívszorítóan ismerős és itt teljesen valószerűtlen volt. Rumata kissé eltátotta a száját, úgy fülelt. A búgás megszakadt, a mécs lángnyelve imbolyogni kezdett és fényesebben lobbant fel. Rumata lassan feltápászkodott, s ugyanabban a pillanatban az éjszakai sötétből belépett a szobába don Kondor, a kereskedő Szoan Köztársaság Főbírája és a Nagy Állami Pecsétek őre, a Tizenkét Nagykereskedő Konferenciájának alelnöke és a birodalmi Irgalmas Jobb Rendjének lovagja.

Rumata felpattant, kis híján feldöntötte a padot. Legszívesebben odaugrott volna, hogy átölelje, mindkét orcáját megcsókolja; lába azonban az etikettet követve, magától meghajolt

térdben, sarkantyúja ünnepélyesen megcsörrent, jobb keze széles félkört írt le a szívétől oldalra, fejét pedig annyira lehajtotta, hogy álla belesüppedt a habcsipke nyakfodorba. Don Kondor letépte egyszerű, útitollal díszített bársony sapkáját, sictve, mintegy a szúnyogokat hessegetve, meglebbentette Rumata felé, azután az asztalra dobta, két kézzel kikapcsolta köpenyét a nyakán. A köpeny még lassan hullott alá a háta mögött, de ő már a padon ült, szétvetett lábbal, bal kezét csípőre tette, eltartott jobb kezével pedig a korhadt padlódeszkába fúrt, aranyozott kardjának markolatába fogózott. Kicsiny, sovány ember volt, keskeny, sápadt arcú, nagy, dülledt szemű. Fekete haját ugyanolyan tömör aranyabroncs szorította le, mint Rumatáét, orrnyerge fölött nagy zöld kő díszítette.

– Egyedül van, don Rumata? – kérdezte szaggatottan.

– Igen, nemes don – válaszolta szomorúan Rumata.

Kabani atya hirtelen hangosan és józanul így szólt: „Nemes don Reba! Ön hiéna, és punktum!".

Don Kondor nem fordult meg.

– Ide repültem – mondta.

– Reméljük – jegyezte meg Rumata –, hogy nem látták önt.

– Egy legendával több vagy kevesebb – felelte ingerülten don Kondor. – Nincs időm a lóháton való utazgatásra. Mi történt Budahhal? Hová lett? Üljön már le, don Rumata, kérem! Fáj a nyakam.

Rumata engedelmesen leereszkedett a padra.

– Budah eltűnt – válaszolta. – Vártam rá a Nehéz Kardok Vadonában. De csak egy félszemű ágrólszakadt jelent meg, megmondta a jelszót, és átadott egy zsák könyvet. Még két napig vártam, azután érintkezésbe léptem don Guggal, és ő közölte, hogy Budahot egészen a határig vitte, és Budahot egy bizonyos nemes don kíséri, akiben meg lehet bízni, mert mindenét elkártyázta, és testestül-lelkestül eladta magát don Gugnak. Ennélfogva Budah valahol itt, Arkanarban tűnt el. Ez minden, amit tudok.

– Nem sokat tud – jegyezte meg don Kondor.

– Nem Budah a legfontosabb – ellenkezett Rumata. – Ha él, akkor megtalálom és kimentem. Ehhez értek. Nem erről

akartam beszélni önnel. Újra meg újra arra akarom felhívni a figyelmét, hogy az arkanari helyzet túlhaladta a bázis-elmélet határát . . . – Don Kondor arcán savanyú kifejezés jelent meg. – Kérem, hallgasson végig – szólt határozottan Rumata. – Úgy érzem, rádión sohasem tudok szót érteni önnel. Arkanarban pedig minden megváltozott. Valami új, rendszeresen ható tényező keletkezett. És a dolog úgy fest, mintha don Reba szándékosan ráuszítaná a tudósokra a királyság egész szürke népségét. Mindazt, ami akárcsak egy kissé a szürke átlagszínvonal fölé emelkedik, veszély fenyegeti. Hallgasson meg, don Kondor, ez nem megérzés, hanem tények! Ha valaki okos és művelt, ha kételkedik, ha szokatlan dolgokat mond – végül, ha egyszerűen nem iszik bort! – veszély fenyegeti. Bármely szatócsnak joga van akár halálba üldözni. Sok száz és ezer embert törvényen kívül állónak nyilvánítottak. Rohamosztagosok vadásznak rájuk, felaggatják őket az utak mentén. Meztelenül, a lábuknál fogva. Tegnap, az én utcámban agyontapostak egy öregembert, mert megtudták, hogy ismeri a betűt. Állítólag két óráig tiporták, fásultan, állati pofájuk verejtékben úszott . . . – Rumata valamelyest lehiggadt, és nyugodtan fejezte be: – Egyszóval, Arkanarban hamarosan egyetlen írástudó sem marad. Akár a barkani vérengzés után a Szent Rend Tartományában.

Don Kondor figyelmesen ránézett, összeszorította az ajkát.

– Nem tetszel nekem, Anton – mondta oroszul.

– Nekem sem tetszik sok minden, Alekszandr Vasziljevics – felelte Rumata. – Nem tetszik, hogy a probléma puszta felvetése által megkötöttük kezünket-lábunkat. Nem tetszik, hogy a Vértelen Ráhatás Problémájának nevezik. Mert az én körülményeim között ez tudományosan megalapozott tétlenség . . . Ismerem valamennyi ellenvetését! És ismerem az elméletet. Itt azonban nincs semmilyen elmélet, itt jellegzetesen fasiszta gyakorlat van, itt minden percben vadállatok embereket ölnek! Itt minden hasztalan. Nem elég a tudás, az arany pedig elveszíti értékét, mert későn jön.

– Anton – szólt don Kondor –, ne heveskedjél. Elhiszem, hogy az arkanari helyzet egészen kivételes, de meggyőződésem, hogy egyetlen konstruktív javaslatod sincs.

– Igen – ismerte el Rumata –, konstruktív javaslatom nincs. De nagyon nehéz féken tartanom magam.

– Anton – mondta don Kondor. – Mi kétszázötvenen vagyunk itt, az egész bolygón. Mindenki féken tartja magát, és ez mindenkinek nagyon nehezére esik. A legtapasztaltabbak már huszonkét éve élnek itt. És csupán megfigyelői minőségben repültek ide. Kereken megtiltották nekik, hogy bármit is tegyenek. Egy percre képzeld el: kereken megtiltották. Még ahhoz sem volna joguk, hogy megmentsék Budahot. Még akkor sem, ha a szemük láttára tipornák össze.

– Ne beszéljen úgy velem, mint egy gyerekkel – mondta Rumata.

– Maga olyan türelmetlen, mint egy gyerek – magyarázta don Kondor. – Holott nagyon türelmesnek kell lenni.

Rumata búsan elmosolyodott.

– Amíg mi várakozunk – felelte –, készülődünk meg célozgatunk, ezek a vadállatok mindennap, minden percben embereket ölnek.

– Anton – mondta Kondor –, a világmindenségben sok czer bolygó van, ahová még nem jutottunk el, és ahol a történelem megy a maga útján.

– De ide már eljutottunk!

– Igen, eljutottunk. De azért, hogy segítsünk ennek az emberiségnek, nem pedig azért, hogy jogos haragunkat kitöltsük. Ha gyenge vagy, menj el. Térj haza. Elvégre valóban nem vagy gyerek, tudtad, mit fogsz itt látni.

Rumata hallgatott. Don Kondor, aki valahogy elernyedt és egyszerre megöregedett, kardját markolatánál fogva húzta, mint valami botot, végigsétált az asztal mellett, és búsan bólogatott.

– Mindent értek – mondta. – Hiszen mindezt átéltem. Volt idő, amikor a tehetetlenség és a tulajdon aljasságom érzése látszott számomra a legszörnyűbbnek. Egyesek, a gyengébbek, beleőrültek, őket visszaküldték a Földre, és most gyógyítják. Tizenöt évre volt szükségem, kedves barátom, hogy megértsem, mi a legszörnyűbb. Az emberi arculatot elveszíteni szörnyű, Anton. Bemocskolni a lelket, elkeseredni. Mi itt istenek vagyunk, Anton, és okosabbaknak kell lennünk a legendák

ísteneinél, akiket az itteni nép valahogy a saját képére és hasonlatosságára alkot. Hiszen mi ingovány szélén járunk. Ha félrelépünk, és a sárba pottyanunk, mindhalálig sem tudjuk tisztára mosni magunkat. Irukani Goran ezt írta „A földrejövetel történeté"-ben: „Amikor Isten, az égből alászállva, a Pitani-mocsarakból kijött a néphez, lába sáros volt."

– Ezért is égették meg Gorant – állapította meg komoran Rumata.

– Igen, megégették. De a mondása miránk vonatkozik. Én tizenöt éve vagyok itt. Én, kedves barátom, már nem is álmodom a Földről. Egyszer, az irataim között kutatva, rábukkantam egy nő fényképére, és sokáig nem tudtam rájönni, hogy kicsoda. Néha ijedten eszmélek rá, hogy én már régóta nem az Intézet munkatársa vagyok, hanem az Intézet múzeumának kiállítási tárgya, egy hűbéri kereskedő köztársaság főbírája, és a múzeumban van egy terem, ott kell elhelyezni engem. Hát ez a legszörnyűbb: beleélni magunkat a szerepünkbe. Mindegyikünkben a nemes söpredék küzd a kommünárral. És körös-körül mindenki a söpredéknek segít, a kommünár pedig egyes-egyedül van – a Föld innen ezer évre és ezer parszekre esik. – Don Kondor maga elé nézve kis ideig hallgatott. – Hát így állunk, Anton – mondta ismét keményebben. – Kommünárok maradunk.

Ő nem érti meg. De hogyan is érthetné? Neki szerencséje volt, ő nem tudja, mi a szürke terror, kicsoda don Reba. Mindaz, aminek a bolygón végzett tizenöt éves munkája alatt tanúja volt, így vagy amúgy beleillik a bázis-elméletbe. S amikor én a fasizmusról, a szürke rohamosztagosokról, a kispolgárság aktivizálódásáról beszélek neki, ő ezt érzelmi kitörésnek tekinti: „Ne tréfáljon a terminológiával, Anton! A terminológiai zűrzavar veszélyes következményekkel jár." Sehogyan sem tudja megérteni, hogy a középkori brutalitás normális színvonala – Arkanar boldog tegnapja. Don Reba az ő számára holmi Richelieu, okos és előrelátó politikus, aki az abszolutizmust védelmezi a feudális betyársággal szemben. Az egész bolygón egyedül én látom az országra rákúszó szörnyűséges árnyat, de éppen én nem tudom megérteni, kinek az árnyéka ez és miért... És hogyan is győzhetem meg őt, ami-

kor azt fontolgatja – a szeméből látni –, hogy visszaküld a Földre kezelésre.

– Hogy van a tiszteletre méltó Szinda? – kérdezte.

Don Kondor már nem nézett a vcséjébe.

– Köszönöm, jól – dörmögte. Azután így szólt:

– Végtére is meg kell érteni, hogy sem te, sem én, egyikünk sem láthatja meg munkájának reálisan érzékelhető gyümölcseit. Mi nem fizikusok vagyunk, hanem történészek. Számunkra az időegység nem a másodperc, hanem az évszázad, s teendőnk pedig nem is a vetés, mi csupán előkészítjük a talajt a vetéshez. Egyébként a Földről jönnek néha holmi... rajongók, hogy az ördög vinné őket... Kurta lélegzetű vágtázók...

Rumata erőltetetten mosolygott, és bár semmi szükség nem volt rá, húzogatni kezdte lovaglócsizmája szárát. Vágtázók. Igen, voltak ilyenek.

Tíz évvel ezelőtt Stefan Orlowski, más néven don Kapada, ő császári felsége íjász-századának parancsnoka, tizennyolc esztori boszorkány nyilvános megkínzatása alatt katonáival tüzet nyittatott a hóhérokra, lekaszabolta a birodalmi bírót, a két bírósági végrehajtót, de a lándzsás palotaőrség felkoncolta. Miközben haláltusában vonaglott, így kiabált: „Hiszen emberek vagytok! Üssétek őket, üssétek!" – de nemigen hallották a szavát, mert a tömeg ezt ordította: „Tüzet nekik! Még! Tüzet!..."

Körülbelül ugyanabban az időben, a másik féltekén, Karl Rosenbaum, a németországi és franciaországi parasztháborúk egyik legkiválóbb szakértője, más néven Pani-Pa gyapjúkereskedő, felkelést szított a muriszi parasztok között, rohammal elfoglalt két várost, és egy tarkójába röpített nyílvesszőtől pusztult el, amikor a fosztogatásnak próbált véget vetni. Még élt, amikor helikopteren érte jöttek, de beszélni nem tudott, s csak bűntudatosan és értetlenül bámult nagy, világoskék szemével, amelyből szakadatlanul folyt a könny...

Nemsokára Rumata érkezése előtt pedig a kajszani zsarnok remekül álcázott, bizalmas barátja (Jeremy Touhnut, földreform-szakértő) hirtelen, se szó, se beszéd, palotaforradalmat hajtott végre, magához ragadta a hatalmat, és két hónapon át

próbálta megteremteni az Aranykort, makacsul válasz nélkül hagyta szomszédai és a Föld dühödt felelősségrevonását. Nyolc merényletet szerencsésen átvészelt, s végül az Intézet munkatársainak mentőosztaga rabolta el, és tengeralattjárón a Délisark melletti szigetbázisra szállította . . .

– Ha meggondoljuk – dünnyögte Rumata –, hogy az egész Föld mindmáig azt képzeli, hogy a legbonyolultabb problémákkal a nulla-fizika foglalkozik . . .

Don Kondor felemelte a fejét.

– Na, végre! – mondta halkan.

Lódobogás hallatszott, dühösen felnyerített a hamahari csődör, erős irukan akcentusú, heves szitkozódás hallatszott. Az ajtóban megjelent don Gug, az irukani herceg őfenségének fő hálószoba-felügyelője, kövér, pirospozsgás férfi, hetykén kipödört bajusszal, fülig érő mosollyal, apró szeme vidáman csillogott gesztenyebarna parókájának fürtjei alatt. S Rumata megint olyan mozdulatot tett, mintha oda akarna rohanni, hogy átölelje, mert hiszen ez Paska volt, don Gug azonban hirtelen összeszedte magát, pufók ábrázatán mézesmázosság jelent meg, könnyedén meghajolt derékban, kalapját melléhez szorította, ajkát összecsücsörítette. Rumata futó pillantást vetett Alekszandr Vasziljevicsre. De Alekszandr Vasziljevics eltünt. A padon a Főbíró és a Nagy Pecsétek Őre ült szétvetett lábbal, bal kezét csípőjére tette, jobbjával pedig aranyozott kardjának markolatát fogta.

– Nagyon elkésett, don Gug – mondta szemrehányón.

– Ezer bocsánat! – kiáltott fel don Gug, miközben könnyed járással közeledett az asztalhoz. – Hercegem angolkórjára esküszöm, teljesen váratlan körülmények jöttek közbe! Négyszer feltartóztatott az arkanari király őfelségének járőre, kétszer valamilyen ripőkökkel verekedtem. – Kecsesen felemelte véres rongyba bugyolált bal kezét. – Igaz is, nemes donok: kinek a helikoptere van a ház mögött?

– Az én helikopterem – felelte zsémbesen don Kondor. – Nekem nincs időm arra, hogy útközben verekedjem.

Don Gug kellemesen elmosolyodott, lovaglóülésben a padra telepedett, s így szólt

– Tehát, nemes donok, kénytelenek vagyunk megállapí-

tani, hogy a nagy tudományú Budah doktor titokzatos módon eltünt valahol az irukani határ és a Nehéz Kardok Vadona között . . .

Kabani atya hirtelen forgolódni kezdett.

– Don Reba – szólt öblös hangon, félálomban.

– Budahot bízza rám – mondta kétségbeesetten Rumata – és próbáljon mégis megérteni . . .

2. fejezet

Rumata összerezzent és felnyitotta a szemét. Már nappal volt. Az ablakok előtt botrányos jelenet folyt az utcán. Valaki – nyilván katona – ordítozott: „G-gaz-z-ember! Felnyalod ezt a mocskot! („Jól kezdődik a reggel!" – gondolta Rumata.) Ku-uss! . . . Szent Mika hátára esküszöm, kihozol a sodromból!" Egy másik, durva és rekedt hang azt dörmögte, hogy ezen az utcán az embernek a lába elé kell néznie. „Reggel tájt kis eső volt, az utcát pedig, maga is tudja, mikor kövezték . . ." „Még azt is előírja, hová nézzek! . . ." „Engedjen el, nemes don, ne fogja az ingemet!" „Még azt is előírja! . . ." Nagy csattanás hallatszott. Nyilván már a második pofon volt, az első költötte fel Rumatát. „Ne verjen, nemes don . . ." – dörmögte valaki odalent.

Ismerős hang. Ugyan ki lehet? Alighanem don Tameo. Még ma visszanyeretem vele a hamahari gebét. Kíváncsi vagyok, érteni fogok-e valaha is a lovakhoz? Igaz, mi, Esztori Rumaták, ősidők óta nem értünk a lovakhoz. A harci tevék szakértői vagyunk. Jó, hogy Arkanarban alig vannak tevék. Rumata nyújtózott, megropogtatta a csontjait, fejpárnája mellett kitapogatta a sodrott selyemzsinórt, és néhányszor megrántotta. A ház legmélyén csengettyűk szóltak. A kölyök persze a botrányt bámulja, gondolta Rumata. Magam is felöltözhetnék, ez azonban fölösleges szóbeszédre adna okot. Az ablakok előtt hallatszó szitkozódásra fülelt. Micsoda kifejező erejű nyelv! Hihetetlen etrópia. Csak le ne kaszabolja don Tameo . . . Az utóbbi időben műkedvelők tűntek fel a testőrségben, akik kije-

lentették, hogy a nemes harcra csak egy kardjuk van, a másikat az utcai szemétnép ellen használják, mert don Reba gondoskodása folytán ez állítólag túlságosan elszaporodott a dicső Arkanarban. Don Tameo egyébként nem tartozik közibük. A mi don Tameónk meglehetősen gyáva, és közismert politikus . . .

Pocsék dolog, ha a nap don Tameóval kezdődik . . . Rumata felült, és a pompás, de szakadt paplan alatt átkulcsolta a térdét. A kilátástalanság érzése nehezedik rá ólomsúllyal, szeretne elbúsulni és azon töprengeni, mennyire gyengék és gyarlók vagyunk a körülményekkel szemben . . . A Földön eszünkbe sem jut ilyesmi. Ott egészséges, magabiztos legények vagyunk, akik átestünk a pszichológiai kondicionáláson, és mindenre készen állunk. Kitűnők az idegeink, szemrebbenés nélkül végignézzük, amint ütlegelnek és kivégeznek másokat. Hallatlanul kitartók vagyunk, elviseljük a legreménytelenebb hülyék ömlengéseit. Elfelejtettük a finnyásságot, és megfelel nekünk az az edény, amelyet szokás szerint a kutyákkal nyalatnak ki, azután – a külcsín kedvéért – piszkos szoknyaaljjal törülgetnek meg. Nagy személytelenítők vagyunk, még álmunkban sem beszélünk a Föld nyelvein. Kifogástalan fegyverünk van: a feudalizmus bázis-elmélete, amelyet dolgozószobák és laboratóriumok csendjében, poros ásatás-gödrökben, higgadt viták során dolgoztak ki . . .

Csak az a kár, hogy don Rebának fogalma sincs erről az elméletről. Csak az kár, hogy a lélektani előkészítés úgy lekopik rólunk, akár a nyári lesülés, szélsőségekbe esünk, kénytelenek vagyunk szüntelenül edzeni magunkat. „Szorítsd össze a fogadat, és ne feledd, hogy álcázott isten vagy, hogy ők nem tudják, mit művelnek, és jóformán egyikük sem bűnös, s ezért neked türelmesnek és béketűrőnek kell lenned . . .” Kiderül, hogy lelkünkben ijesztő gyorsasággal kiapadnak a humanizmus kútjai, amelyek a Földön feneketleneknek látszottak. Szent Mika, hiszen mi igazi humanisták voltunk ott, a Földön, a humanizmus a természetünk csontváza volt, és az Ember előtti hódolatunkban, az Ember iránti szeretetünkben antropocentrizmusra vetemedtünk, itt pedig egyszerre rémülten azon a gondolaton kapjuk magunkat, hogy nem az Embert szerettük,

hanem csak a kommünárt, a földlakót, a velünk egyenlőt... Mind gyakrabban kapjuk magunkat ezen a gondolaton: „Elég már! Hát emberek ezek? Hát képesek valamikor is emberré válni?" S akkor eszünkbe jutnak az olyanok, mint Kira, Budah, Pupos Arata, a nagyszerű Pampa báró, és elszégyelljük magunkat, ez pedig szintén szokatlan és kellemetlen, és – ami a fő – nem segít...

Nem kell ilyesmin töprengeni, gondolta Rumata. És semmiképp sem reggel. Nyelné el a Föld ezt a don Tameót... Savanyúság gyülemlett fel a lelkében, és ebben a magányosságban nincs hova kiloccsantani. Mert nagyon magányos! Gondoltuk volna mi, egészséges, magabiztos férfiak, hogy itt magányosságba csöppenünk? Hiszen ezt senki sem hinné el! Anton, kedves barátom, mi lelt? Nyugatra tőled, három órai repülésre, ott van a jólelkű, értelmes Alekszandr Vasziljevics, keleten Paska, hét éven át padtársad, hűséges, vidám pajtásod. Egyszerűen besavanyodtál, Toska! Pedig mi azt gondoltuk, erősebb vagy! De kivel nem fordul elő? Pokoli munka, megértjük. Térj vissza hát a Földre, pihenj, foglalkozzál egy keveset az elmélettel, aztán majd elválik...

Alekszandr Vasziljevics egyébként merőben dogmatikus. Ha egyszer a bázis-elméletben nem szerepelnek a szürkék („Én lelkecském, huszonöt évi munkám alatt nem tapasztaltam ilyen eltéréseket az elmélettől..."), akkor én csak képzelődöm. Ha képzelődöm, akkor az idegeim felmondták a szolgálatot, pihentetniük kell. „No jó, megígérem, magam nézem meg, és közlöm a véleményemet. Egyelőre azonban, don Rumata, semmiféle túlkapás..." Pavel pedig, gyermekkori barátom, a tudós szakértő, a tájékoztatás kútfeje... eszeveszetten végigszáguldott két bolygó történelmén, és könnyűszerrel bebizonyította, hogy a szürkék mozgalma csupán a városlakók közönséges szembefordulása a bárókkal. „A napokban egyébként betérek hozzád, megnézlek. Becsületszavamra, restellem magam Budah miatt..." Még ez is jó! Elég! Budahhal foglálkozom majd, ha egyszer semmire sem vagyok alkalmas.

Budah nagy tudományú doktor. Tősgyökeres irukani, kiváló orvos, akinek az irukani herceg majdhogynem nemességet adományozott, de meggondolta magát, és úgy határozott, hogy

a toronyba záratja. A birodalom legkiválóbb méreggyógyítási szakembere. Híres tanulmányt írt ezzel a címmel: „Ama fűvekről és fűfélékről, melyek titokzatos módon bánat, öröm és megnyugvás okául szolgálhatnak, úgyszintén a csúszómászók, pókok és a csupasz I vadkan nyáláról és nedveiről, melyek ugyanilyen és még sok egyéb tulajdonsággal bírnak." Kétségtelenül nagyszerű ember és igazi értelmiségi, meggyőződéses humanista, nem harácsoló: minden vagyona egy zsák könyv. Hát kinek kellhettél te, Budah doktor, ebben az összeesküvés és kapzsiság véres ingoványába süppedt, sötét, tudatlan országban?

Tételezzük fel, hogy élsz és Arkanarban vagy. Bár nincs kizárva, hogy az Északi Vörös hegylánc nyúlványairól leereszkedő barbár útonállók fogtak el. Erre az esetre don Kondornak az a szándéka, hogy összeköttetésbe lép Sustuletidovodus barátunkkal, a primitív kultúrák történelmének szakértőjével, aki jelenleg epilepsziás sámánként működik egy vezér mellett, akinek a neve negyven szótagból áll. Ha mégis Arkanarban vagy, akkor elsősorban Görbe Mérleg legényei foghattak el. Sőt, nem is téged akartak elfogni, hiszen számukra a fő zsákmány a te kíséröd, a nemes don, aki mindenét elkártyázta. De akár így, akár úgy, ők nem ölnek meg téged: Görbe Mérleg túlságosan fukar ehhez.

Valamilyen ostoba báró is elfoghatott. Minden rossz szándék nélkül, pusztán unalmában és betegessé fajult vendégszeretetében. Kedve szottyant egy előkelő emberrel mulatozni, ezért kiállította az útra a testőreit és becipelte a várába a kísérőidet. És te a bűzös cselédszobában fogsz gunnyasztani, amíg a két don hülyére nem issza magát és el nem válik egymástól. Ebben az esetben sem fenyeget semmi veszély.

De valahol a Rothadt Zugolyban még ott lapulnak don X per T Csigolya nemrég szétvert paraszt-hadseregének maradványai, amelyeket jelenleg maga a mi hősünk, don Reba élelmez titkon arra az eshetőségre, ha bonyodalmak támadnak a bárókkal, ami igen valószínű. Ezek aztán nem ismernek irgalmat, rájuk jobb nem is gondolni. Ott van még don Szatarina, a roppant előkelő származású birodalmi arisztokrata, aki százkét esztendős, és teljesen meghibbant. Ő családi okból

hadilábon áll az irukani hercegekkel, és időnként aktivizálódik, elfogdos mindenkit, aki átkel az irukani határon. Nagyon veszedelmes, mert ha eperohama van, képes olyan parancsokat kiadni, hogy alig győzik kihordani a holttesteket a tömlöcéből.

S végül, ami a legfontosabb. Nem azért a legfontosabb, mert a legveszélyesebb, hanem azért, mert a legvalószínűbb. Don Reba szürke járőrei. Az országutakon portyázó rohamosztagosok. Véletlenül a kezük közé kerülhettél, s akkor a kíséröd megfontoltságára és hidegvérűségére kell számítani. De hátha Don Rebában érdeklődés támadt irántad? Don Rebának olyan váratlan az érdeklődése... Besúgói jelenthették, hogy te átutazol Arkanaron, járőrt küldtek eléd egy buzgó szürke tiszt, kisbirtokos nemesfattyú vezetésével, és te most a Vidám Torony alatt, egy kőveremben üldögélsz...

Rumata újra megrángatta a zsinórt. A hálószoba ajtaja undorító csikorgással kinyílt, s belépett a vézna, mogorva szolgafiú. Unónak hívták, a sorsa ballada témájául szolgálhatott volna. A küszöbön meghajolt, kitaposott cipőjében odacsoszogott az ágyhoz, és letette az asztalkára a tálcát, amelyen levelek voltak, kávé és egy csomó illatos rágó-kéreg, a fogak erősítésére és tisztítására. Rumata mérgesen nézett rá.

– Mondd, mikor kened már meg az ajtót?

A fiú hallgatott, és a padlóra bámult. Rumata félrelökte a paplant, meztelen lábát lelógatta az ágyról, és a tálca felé nyúlt.

– Mosakodtál ma? – kérdezte.

A fiú egyik lábáról a másikra nehezedett, semmit sem válaszolt; aztán végigment a szobán és összeszedte a szétdobált ruhadarabokat.

– Úgy rémlik, azt kérdeztem tőled, mosakodtál ma vagy nem – mondta Rumata, miközben felbontotta az első levelet.

– Vízzel nem moshatjuk le a bűnünket – dörmögte a fiú. – Mi vagyok én, előkelő úr tán, hogy mosakodjam?

– Mit meséltem neked a mikróbákról? – kérdezte Rumata.

A fiú letette a zöld nadrágot a karosszék támlájára és hüvelykujjával meglegyintette magát: a gonoszt hessegette el.

– Háromszor imádkoztam az éjjel – felelte. – Mi kell még?

– Tökfilkó vagy – mondta Rumata, és nekifogott a levél olvasásának.

Dona Okana udvarhölgy írt, don Reba új kegyencnője. Arra kérte, még aznap este látogassa meg őt, aki „gyengéd érzelemtől epekedik". Az utóiratban keresetlen szavakkal ott állt, hogy tulajdonképpen mit vár ettől a találkozástól. Rumata elpirult. Lopva hátranézett a kölyökre, s ezt dünnyögte: „Nos, hát igazán . . ." Ez megfontolandó. Undorodott a gondolattól, hogy oda kell menni, de ostobaság nem menni, mert dona Okana sokat tudott. Rumata felhajtotta a kávéját, és rágó-kérget dugott a szájába.

A következő boríték vastag papírból volt, viaszpecsétje elmázolódott; nyilvánvaló, hogy a levelet felnyitották. A levelet don Ripat írta, egy elszánt karrierista, a rőfösök szürke századának hadnagya. Hogylétéről érdeklődött, szilárd meggyőződését fejezte ki, hogy a szürkék ügye győzni fog, és az ostoba körülményekre hivatkozva haladékot kért kis adósságára. „Rendben van, rendben van . . ." – mormolta Rumata, félretette a levelet, újra kezébe vette a borítékokat és érdeklődéssel megvizsgálta. Igen, már finomabb módszerekkel dolgoznak.

A harmadik levélben kardpárbajra hívták ki dona Pytha miatt, de hajlandók eltekinteni tőle, ha don Rumata jónak látja bizonyítékokkal szolgálni arra vonatkozóan, hogy neki, a nemes don Rumatának, semmiféle kapcsolata sem volt és nincs dona Pythával. A levél szabványos volt: magát a szöveget kaligráfus írta, a hézagokba pedig darabos írással, nyelvtani hibákkal írták be a neveket és az időpontot.

Rumata félrelökte a levelet, és megvakarta szúnyogoktól összecsípett bal karját.

– Nosza, hozzál mosdóvizet! – parancsolta.

A fiú eltűnt az ajtó mögött; hamarosan hátrálva visszajött, s egy vízzel teli fadézsát húzott a padlón. Azután még egyszer kiszaladt, és egy üres dézsát meg egy kis merítőedényt cipelt be.

Rumata leugrott a padlóra, fején keresztül lerántotta a művészi kézi hímzéssel díszített, ócska hálóingét, és csörrenve kirántotta hüvelyéből az ágy feje mellett lógó kardokat. A fiú

óvatosságból a karosszék mögé állt. Rumata vagy tíz percig gyakorolta a támadást és a hárítást, majd a kardokat a falhoz vágta, lehajolt az üres dézsa fölé, és kiadta a parancsot: „Öntsd!" Szappan nélkül rossz volt mosakodni, Rumata azonban már megszokta. A fiú a merítőedényből locsolgatta a vizet a hátára, a nyakára, a fejére, s ezt dörmögte: „Mindenkinél úgy van, ahogy az embereknél, csak minálunk vannak ezek a különc ötletek. Ki látott már olyat, hogy két edényben mosakodjanak. Az árnyékszéken meg valami fazekat eszelt ki . . . Mindennap tiszta törülköző kell neki . . . Jómaga pedig, imádkozás nélkül, meztelenül ugrándozik a kardjaival . . ."

Rumata, miközben a törülközővel dörzsölte magát, oktatóan mondta:

– Én udvari ember vagyok, nem holmi tetves báró. Az udvaroncnak tisztának és illatosnak kell lennie.

– Más gondja sincs őfelségének, mint hogy magát szagolgassa – ellenkezett a fiú. – Mindenki tudja, hogy őfelsége éjjel-nappal imádkozik érettünk, bűnösökért. Don Reba pedig sohasem mosakszik. Magam hallottam, az inasa mesélte.

– Rendben van, ne morogj – mondta Rumata, miközben magára húzta a nylon-trikót.

A fiú rosszallóan nézte a trikót. Ez már régóta szóbeszéd tárgya az arkanari cselédség körében. Rumata azonban természetes emberi finnyássága miatt nem volt hajlandó lemondani róla. Amikor felhúzta alsónadrágját a fiú elfordította a fejét, és ajkával olyan mozdulatot tett, mintha leköpné a gonosz szellemet.

Jó volna divatba hozni az alsófehérneműt, gondolta Rumata. Ezt természetszerűen, csakis a nők révén lehetne elérni, Rumata azonban nagyon válogatós volt, s ez megengedhetetlen egy felderítő esetében. Egy csélcsap lovagnak, aki ismerte a fővárosi modort, és szerelmi párbaja miatt száműzték vidékre, legalább húsz kedvest kellett volna tartania. Rumata hősi erőfeszítést tett, hogy fenntartsa hírnevét. Ügynökeinek fele a fontos teendők helyett azzal foglalkozott, hogy ocsmány híreket terjesztett róla, s ezek irigységet, elragadtatást keltettek az arkanari testőr-ifjúságban. A kiábrándult hölgyek tucatjai, akiknek Rumata késő éjszakáig verseket szavalt (harmadik ór-

ségváltás, testvéri csók a pofikára, ugrás az erkélyről a járőrt vezető ismerős tiszt karjába), versenyt meséltek egymásnak az anyaországi lovag fővárosi stílusáról. Rumata csak ezeknek az ostoba és undorítóan romlott némbereknek a hiúsága révén tudta fenntartani hírnevét, de az alsónemű problémája megoldatlan maradt. Mennyivel egyszerűbb volt a zsebkendőkkel! Rumata a legelső bálon elővett hajtókája alól egy elegáns csipkekeszkenőt, és megnedvesítette vele az ajkát. A következő bálon a derék gárdisták már kisebb-nagyobb, különféle színű, hímzett és monogrammal ellátott kendőcskékkel törölgették verejtékes arcukat. Egy hónap múlva pedig olyan piperkőcök is akadtak, akik behajlított karjukon egész lepedőt hordtak, amelynek vége elegánsan a padlót söpörte.

Rumata felhúzta zöld nadrágját és agyonmosott gallérú, fehér batisztingét.

– Várakozik valaki? – kérdezte.

– A borbély – válaszolta a fiú. – Meg két don ül a szalonpan: don Tameo és don Szera. – Bort kértek és kockáznak. Reggelire várják önt.

– Eredj, hívd a borbélyt. A nemes donoknak pedig mondd meg, hogy nemsokára ott leszek. De ne gorombáskodjál, udvariasan beszélj . . .

A reggeli nem volt nagyon bőséges, hagyott helyet a közeli ebédnek. Erősen fűszerezett marhasültet és ecetes kutyafület ettek. Irukani habzóbort, esztori sűrű barna bort, szoani fehéret ittak. Don Tameo, miközben két tőrrel ügyesen felszeletelte az ürücombot, a legalsó néprétegek arcátlansága miatt panaszkodott. „Írásbeli jelentést szándékozom benyújtani őfelségéhez – magyarázta. – A nemesség azt követeli, tiltsák meg a parasztoknak és a kézműves csőcseléknek, hogy nyilvános helyeken és az utcán mutatkozzanak. Járjanak az udvarokon és a kertek alatt. Azokra az esetekre, amikor a paraszt megjelenése az utcán elkerülhetetlen, például, ha kenyeret, húst és bort szállít a nemes házakhoz, kapjon külön engedélyt a koronavédelmi minisztériumtól." – „Remek fej! – mondta elragadtatottan don Szera, s közben fröcsögött a nyála és a hüslé. – Tegnap

pedig az udvarnál . . .” – És elmesélte a legfrissebb újságot. Don Reba szerelme, Okana udvarhölgy, akaratlanul rálépett a király fájós lábára. Őfelsége dühbe gurult, és megparancsolta, hogy példásan büntessék meg a hölgyet. Mire don Reba szemrebbenés nélkül így válaszolt: „Megtörténik, felség. Még ma éjjel!” „Én úgy kacagtam – mondta fejét forgatva don Szera –, hogy két kapocs lepattant a zekémről . . .”

Protoplazma, gondolta Rumata. Zabáló és szaporodó protoplazma.

– Igen, nemes donok – mondta –, don Reba rendkívül okos ember . . .

– Azám! – szólt don Szera. – Még mennyire! Csuda világos fej! . . .

– Kiváló államférfi – állapította meg don Tameo jelentőségteljesen, átérzéssel.

– Most még visszaemlékezni is furcsa – folytatta nyájas mosollyal don Rumata –, hogy mit beszéltek róla alig egy évvel ezelőtt. Emlékszik, don Tameo, milyen szellemesen kigúnyolta a görbe lábát?

Don Tameo félrenyelt, s egy hajtásra kiürítette irukani habzóborral teli poharát.

– Nem jut eszembe – dünnyögte. – Meg aztán hogyan is gúnyolnék én . . .

– Megesett, megesett – mondta don Szera, és szemrehányón csóválta a fejét.

– Valóban! – kiáltott fel Rumata. – Hiszen ön is jelen volt ennél a beszélgetésnél, don Szera! Emlékszem, úgy kacagott don Tameo szellemes mondásain, hogy valami lepattant a ruházatáról.

Don Szera rákvörös lett, és hosszadalmas, hebegő mentegetőzésbe fogott, miközben állandóan hazudozott. Az elkomorodott don Tameo nekifeküdt az erős esztori bornak, s minthogy saját bevallása szerint „tegnapelőtt reggel elkezdtem, azóta sem tudom abbahagyni”, amikor kivergődtek a házból, kétfelől támogatni kellett.

Verőfényes nap volt. A házak között egyszerű emberek ődyelegtek, keresték, hogy min lehet elbámészkodni, sárral dobálózó kölykök visongtak és fütyültek, az ablakokból főkötős,

csinos polgárasszonyok kandikáltak ki, szeleburdi szolgálólányok szégyenlős pillantásokat lövelltek, és a hangulat lassanként emelkedni kezdett. Don Szera igen ügyesen ledöntött a lábáról egy parasztot, és majd meghalt a nevetéstől a pocsolyában kapálózó ember láttán. Don Tameo hirtelen felfedezte, hogy a kardkötőt a két karddal fordítva vette fel, felkiáltott: „Álljanak meg!" – és egy helyben pörögve igyekezett megfordulni a kardkötőn belül. Don Szerának megint lepattant valami a zekéjéről. Rumata a rózsaszínű fülecskéjénél fogva elkapott egy arra szaladó szolgálólányt, és megkérte, segítsen Don Tameónak rendbe szedni magát. A nemes donok körül nyomban bámészok tömege verődött össze, s olyan tanácsokat adtak a szolgálólánynak, amelyektől az egészen tűzpiros lett, don Szera zekéjéről pedig jégesőként potyogtak a kapcsok, gombok és csatok. Amikor végül tovább indultak, don Tameo mindenki hallatára kiegészítést kezdett fogalmazni írásbeli jelentéséhez, s ebben rámutatott annak szükségességére, hogy „a csinos nőszemélyek ne soroltassanak a parasztokhoz és az egyszerű származásúakhoz". Ekkor egy fazekat szállító szekér állta el az útjukat. Don Szera kivonta mindkét kardját, és kijelentette, hogy a nemes donokhoz nem illik mindenféle fazekakat kerülgetni, és ő a szekéren keresztül vág utat magának. De amíg azt méregette, hogy hol végződik a ház fala, és hol kezdődnek a fazekak, Rumata megragadta a kerekeket, és megfordította a szekeret, s így szabaddá tette az utat. A bámészkodók, akik elragadtatással figyelték a fejleményeket, háromszoros hurrát kiáltottak Rumatának. A nemes donok mármár tovább indultak, akkor azonban egy második emeleti ablakból kihajolt egy kövér, ősz boltos, és az udvaroncok garázdálkodását kezdte taglalni, akiket „a mi hősünk, don Reba hamarosan ráncba szed". Kénytelenek voltak megállni, s az egész fazék-rakományt ebbe az ablakba irányítani. Az utolsó fazékba Rumata két aranypénzt dobott, amelyet Hatodik Pitz arcéle díszített, és átnyújtotta a sóbálvánnyá vált fuvarosnak.

– Mennyit adott neki? – kérdezte don Tameo, amikor tovább indultak.

– Semmiség – válaszolta hanyagul Rumata. – Két aranyat.

– Szent Mika hátára! – kiáltott fel don Tameo. – Ön gazdag! Nem venné meg a hamahari csődörömet?

– Inkább elnyerem öntől kockán – felelte Rumata.

– Igaz! – jegyezte meg don Szera, és megállt. – Miért ne kockázzunk egyet!

– Mindjárt itt? – kérdezte Rumata.

– Miért ne? – kérdezte don Szera. – Nem értem, hogy három nemes don miért ne kockázzon ott, ahol kedve tartja!

Ekkor don Tameo hirtelen elesett. Don Szera belebotlott, és ő is elesett.

– Egészen elfelejtettem – mondta –, hogy őrségbe kell mennünk.

Rumata felemelte őket, és könyöküknél fogva vezette tovább. Don Szatarina hatalmas, komor háza előtt megállt.

– Nem nézünk be az öreg donhoz? – kérdezte.

– Egyáltalán nem értem, miért ne nézhetne be három nemes don az öreg Szatarina donhoz – szólt don Szera.

Don Tameo felnyitotta a szemét.

– Mivel a király szolgálatában állunk – jelentette ki ünnepélyesen –, tőlünk telhetően a jövőbe kell tekintenünk. D-don Szatarina: túlhaladott szakasz. Előre, nemes donok! Az őrhelyre kell sietnem . . .

– Előre! – helyeselt Rumata.

Don Tameo újra a mellére ejtette a fejét, és többé már fel sem ébredt. Don Szera szerelmi diadalairól mesélt. Így jutottak el a palotáig. Az őrszobában Rumata megkönnyebbülten letette don Tameót a padra, don Szera pedig letelepedett az asztal mellé, hanyagul félretolta a király által aláírt parancsok kötegét, és kijelentette, végre itt az ideje, hogy hideg irukani bort igyanak. A gazda gurítson elő egy hordót – parancsolta –, ezek a kislányok pedig (az őrködő gárdistákra mutatott, akik egy másik asztalnál kártyáztak) jöjjenek ide. Odajött az őrségparancsnok, egy hadnagy. Sokáig figyelte don Tameót és fürkészte don Szerát, s amikor don Szera megtudakolta, „miért hervadt el valamennyi virág a szerelem titkos kertjében" – úgy döntött, hogy most talán nem is érdemes őrhelyre küldeni őket. Egyelőre feküdjenek.

Rumata elveszített a hadnaggyal szemben egy aranyat, és

az új szabvány-kardkötőkről meg a kard-élesítési módokról beszélgetett vele. A többi között megjegyezte, hogy szándékában van benézni don Szatarinához, akinek van egy régi köszörülésű fegyvere, és nagyon elszomorodott, amikor arról értesült, hogy a tiszteletre méltó főúr végképp meghibbant: egy hónappal ezelőtt kiengedte foglyait, feloszlatta testőrségét, rendkívül gazdag kínzóeszköz-gyűjteményét pedig ellenszolgáltatás nélkül átadta a kincstárnak. A százkét esztendős vénember kijelentette, hogy életének hátralevő részét jó cselekedeteknek szándékozik szentelni, tehát már bizonyára nem húzza sokáig.

Rumata elbúcsúzott a hadnagytól, kilépett a palotából, és a kikötőbe indult. Kerülgette a pocsolyákat, és átugrált a szivárványszínű vízzel teli kerékvágásokon, fesztelenül szétlökdöste a bámész pórnépet, kacsingatott a lányokra, akikre külseje szemlátomást ellenállhatatlan hatást tett, köszöngetett a hintaszéken vitt hölgyeknek, barátságosan üdvözölte az ismerős nemeseket, és szándékosan nem vette észre a szürke rohamosztagosokat.

Kis kerülőt tett, hogy betérjen a Hazafias Iskolába. Az iskolát két évvel ezelőtt alapították don Reba költségén, hogy kisbirtokos és kereskedő ifjakból katonai és közigazgatási kádereket képezzen. Modern építésű kőház volt, oszlopok és domborművek nélkül, vastag falakkal, lőrésszerű, keskeny ablakokkal, a főbejárat két oldalán félkör alakú tornyokkal. Szükség esetén jó ideig ki lehetett tartani ebben az épületben.

Rumata a keskeny lépcsőn felment az első emeletre, és a tantermek mellett – sarkantyúja pengett a kőpadlón – az iskola gondnokának dolgozószobája felé tartott. Az osztályokból hangok zümmögése, szavalókórusszerű kiáltások hallatszottak. „Ki a király? Dicső felség. Kik a miniszterek? Kétséget nem ismerő, hűséges férfiak . . .", „. . . És az Isten, a mi teremtőnk, így szólótt: »Megátkozom.« És megátkozta . . .", „. . . Ha pedig kétszer harsan a kürt, kettesével mintegy láncba kell fejlődni, s eközben leengedni a lándzsát . . .", „Midőn pedig a kínzás alatt levő elájul, a kínzást félbe kell szakítani . . ."

Iskola, gondolta Rumata. A bölcsesség fészke. A kultúra támasza . . .

Kopogtatás nélkül belökte az alacsony, boltozatos ajtót, s belépett a dolgozószobába, amely sötét és jéghideg volt, akár a pince. Az iratokkal és nádpálcákkal elborított hatalmas asztal mögül egy hórihorgas, szögletes, kopasz, beesett szemű ember sietett elébe; a koronaőrségi minisztérium rangjelzésével díszített, szűk, szürke egyenruha feszült rajta. A Hazafias Iskola gondnoka volt, a nagytudományú Kin atya, a szerzetesnek beállt szadista gyilkos, a „Tanulmány a feljelentésről" szerzője, amellyel magára vonta don Reba figyelmét.

A cikornyás üdvözlésre Rumata hanyag biccentéssel válaszolt, leült egy karosszékbe, és keresztbe vetette a lábát. Kin atya állva maradt, a tiszteletteljes figyelem pózába görnyedve.

– Nos, mi újság? – kérdezte Rumata kegyesen. – Egyes írástudókat elteszünk láb alól, másokat tanítunk?

Kin atya elvigyorodott.

– Az írástudó nem a király ellensége – mondta. – A király ellensége az ábrándozó írástudó, a kétkedő írástudó, a hitetlen írástudó! Mi pedig itt . . .

– Jól van, jól van – felelte Rumata. – Elhiszem. Mit írogatsz? Olvastam a tanulmányodat. Hasznos könyv, de ostoba. Hogyan vetemedhettél ilyesmire? Nem járja. Gondnok! . . .

– Nem az eszemmel iparkodtam lenyűgözni – válaszolta méltóságteljesen Kin atya. – Csak arra törekedtem, hogy az állam hasznára legyek. Eszesekre nincsen szükségünk. Hűségesküre van szükségünk. És mi . . .

– Jól van, jól van – mondta Rumata. – Elhiszem. Szóval, valami újat írsz vagy nem?

– A miniszter elé terjesztem az új államról szóló értekezésemet, melynek mintájául a Szent Rend Tartományát tekintem.

– Hát ez meg mi? – csodálkozott Rumata. – Mindnyájunkat szerzetbe akarsz kényszeríteni? . . .

Kin atya összeszorította a kezét, és előrehajolt.

– Engedje megmagyaráznom, nemes don – mondta hevesen, és megnyalta az ajkát. – A lényeg egészen más! A lényeg az új állam felépítésének alapelvei. Három ilyen alap-

elv van: vak hit a törvények csalhatatlanságában, feltétlen engedelmeskedés a törvényeknek, továbbá mindenki szemmel tart mindenkit!

– Hm – jegyezte meg Rumata. – De miért?

– Mi „miért"?

– Mégis ostoba vagy – felelte Rumata. – No, jól van, elhiszem. Mit is akartam? ... Megvan! Holnap felveszel két új oktatót. A nevük: Tarra atya, igen tiszteletre méltó öregember, ezzel az ... izé ... kozmográfiával foglalkozik, és Nanyin testvér, szintén hűséges ember, a történelemben jártas. Ezek az én embereim, tisztelettudóan fogadd őket. Itt a zálog. – Zacskót dobott az asztalra, s az megcsörrent. – A te részed: öt arany ... Mindent megértettél?

– Igen, nemes don – felelte Kin atya.

Rumata ásított egyet, és körülnézett.

– Jó is, hogy megértetted – mondta. – Apám valamiért nagyon szerette őket, és a lelkemre kötötte, hogy gondoskodjam róluk. Hát magyarázd meg nekem, tudós ember, honnan lehet egy módfélett nemes lelkű donban ekkora vonzalom az írástudó iránt?

– Esetleg valami különleges érdemek? – feltételezte Kin atya.

– Mire gondolsz? – kérdezte gyanakvón Rumata. – Bár miért ne? Igen ... Csinos lánya vagy nővére lehet ... Bor persze nincs nálad?

Kin atya bűntudatosan széttárta a karját. Rumata felvett az asztalról egy papírlapot, és kis ideig a szeme előtt tartotta.

– „Felkarolás" ... – olvasta. – Micsoda bölcsek! – Leejtette a lapot a padlóra, és felállt. – Vigyázz, nehogy a tudós bandád megsértse őket. Én alkalomadtán eljövök, és ha megtudom ... – Kin atya orra elé emelte az öklét. – No, jól van, jól van, ne félj, nem bántalak.

Kin atya tisztelettudóan kuncogott. – Rumata biccentett, és sarkantyújával a padlót karcolva, az ajtó felé indult.

A Roppant Hála utcán benézett egy fegyverüzletbe, új kardhüvely-gyűrűket vásárolt, kipróbált néhány tőrt (a falba dobálta, a tenyerén méregette, nem tetszett), azután letelepedett a pultra, és a tulajdonossal, Gauk atyával beszélgetett.

Gauk atyának szomorú, jóságos szeme és lemoshatatlan tintafoltos, vértelen kis keze volt. Rumata egy keveset vitatkozott vele Curen verseinek erényeiről, meghallgatott egy érdekes magyarázatot a „Miként a fonnyadt levél, úgy hull a lélekre . . .” sorról, megkérte, mondjon el valami újat, és miután a szerzővel együtt búsongott a kifejezhetetlenül bánatos versszakokon, távozása előtt elszavalta a „Lenni vagy nem lenni”-t, saját irukani fordításában.

– Szent Mika! – kiáltotta Gauk atya fellelkesülve. – Ki írta ezt a verset?

– Én – felelte Rumata, és kiment.

Betért a „Szürke Öröm”-be, megivott egy pohár arkanari savanyú lőrét, megpaskolta a kocsmárosné arcát, ügyes mozdulattal felfordította a kifejezéstelen szemmel őt bámuló hivatásos besúgó asztalát, azután a túlsó sarokba ment, s megkeresett egy elnyűtt, szakállas embert, akinek nyakából tintatartó lógott.

– Adjisten, Nanyin testvér – mondta. – Hány kérvényt írtál ma?

Nanyin testvér szégyenlősen elmosolyodott, kivillantotta apró, rossz fogait.

– Manapság kevés kérvényt írnak, nemes don – felelte. – Egyesek úgy vélik, kérni céltalan, mások pedig arra számítanak, hogy a legrövidebb időn belül engedély nélkül is markolhatnak.

Rumata a füléhez hajolt, és elmesélte, hogy a Hazafias Iskolával nyélbe ütötte az ügyet.

– Itt van két arany – mondta végezetül. – Öltözzél fel, hozd magad rendbe. És légy óvatosabb . . . legalább az első napokban. Kin atya veszélyes ember.

– Felolvasom neki a „Tanulmány a kósza hírekről” című írásomat – mondta vidáman Nanyin testvér. – Köszönöm, nemes don.

– Mit nem tesz meg az ember az apja emlékére! – jegyezte meg Rumata. – Most pedig azt mondd meg, hol találom Tarra atyát?

Nanyin testvér abbahagyta a mosolygást, és zavartan pislogni kezdett.

– Tegnap itt verekedés volt – felelte. – Tarra atya pedig egy kicsit felöntött a garatra. Meg aztán vörös hajú is... Eltörték a bordáját.

Rumata bosszúsan krákogott.

– Micsoda szerencsétlenség! – mondta. – De miért isztok olyan sokat?

– Néha nehéz megállni – válaszolta szomorúan Nanyin testvér.

– Ez igaz – mondta Rumata. – Nesze, itt van még két arany, és vigyázz Tarra atyára.

Nanyin testvér lehajolt, és Rumata keze után kapott.

– Ugyan-ugyan – mondta Rumata hátrálva. – Ez nem a legjobb tréfád, Nanyin testvér. Isten veled.

A kikötőben olyan szag volt, mint sehol másutt Arkanarban. Sós víz, áporodott iszap, fűszer, kátrány, füst, állott sózott marhahús szaga terjengett, a kocsmákból gőz, sült hal, megsavanyodott házisör bűze áradt. A fülledt levegőben soknyelvű szitkozódás lebegett. A mólókon, a raktárak közti szűk folyosókban, a tavernák körül ezer meg ezer vad külsejű ember verődött össze: pimasz matrózok, felfuvalkodott kalmárok, mogofva halászok, rabszolgakereskedők, lánykereskedők, kifestett leányzók, részeg katonák, fegyverrel teliaggatott gyanús személyek, mocskos mancsukon arany karperecet viselő toprongyos csavargók. Valamennyien izgatottak és dühösek voltak. Don Reba parancsára már harmadik napja egyetlen hajó, egyetlen csónak sem hagyhatta el a kikötőt. A mólókon rozsdás hentesbárdjukkal játszottak a szürke rohamosztagosok, köpködtek, s arcátlanul, kárörvendően mustrálgatták a tömeget. A lefoglalt hajókon szőrével kifelé fordított állatbőröket és réz sisakot viselő, vastag csontú, rézbőrű emberek guggoltak ötös-hatos csoportokban: barbár zsoldosok, akik kézitusában fabatkát sem értek, de így, messziről, félelmetesnek látszottak a mérgezett tüskét röpítő, hosszú fúvócsöveikkel. Az árbocerdőn túl, a nyílt révben pedig a királyi flotta hosszú hadigályái feketéllettek a teljes szélcsendben. Időnként vörös

láng- és füstsugarakat lövelltek, amelyek fellobbantották a tengert – elrettentésül kőolajat égettek.

Rumata elhaladt a vámhivatal mellett, amelynek zárt ajtaja előtt zord tengeri farkasok verődtek össze, akik hasztalanul várták a kifutás engedélyezését, átfurakodott a – rabszolganőktől és fekete igazgyöngytől kezdve egészen kábítószerekig és idomított pókokig – mindenfélét áruló, lármás tömegen, kiért a kikötőmólókhoz, rásandított a legnaposabb helyen közszemlére kitett, matrózkabátos, felpuffadt hullákra, és a limlommal ellepett, üres telken ív alakban átvágva, behatolt a kikötő-külváros bűzös sikátoraiba. Itt csendesebb volt. A nyomorúságos lebújok ajtajában félmeztelen leányok szunyókáltak, egy utcakereszteződésnél egy bevert képű, kifordított zsebű, tökrészeg katona hevert, a falak mentén sápadt, éjszakai ábrázatú, gyanús alakok lopakodtak.

Rumata most először járt itt nappal, és eleinte csodálkozott azon, hogy nem kelt figyelmet: a szembejövők vagy elnéztek mellette, vagy szinte keresztülnéztek rajta, bár félrehúzódtak, hogy utat engedjenek. Amikor azonban befordult a sarkon, véletlenül megfordult, és észrevette, hogy vagy tizenöt férfi és női, borzas és kopasz fej egy szempillantás alatt behúzódik az ajtókba, az ablakokba, a kapualjakba. Akkor érezte meg ennek az ocsmány helynek a furcsa légkörét, nem is az ellenszenv vagy a veszély, hanem valami baljós, kapzsi érdek légkörét.

Vállával belökte az ajtót s bement az egyik lebujba, ahol a félhomályos, kis teremben, a söntéspult mögött, múmia arcú, hosszú orrú öregember szunyókált. Az asztaloknál nem ült senki. Rumata nesztelenül odament a söntéspulthoz, és már arra készült, hogy megfricskázza az öregember hosszú orrát, amikor észrevette, hogy az alvó öreg egyáltalán nem is alszik, hanem a félig lehunyt, csupasz szemhéja alól figyelmesen vizsgálja őt. Rumata ezüstpénzt dobott a pultra, és a vénember szeme nyomban tágra nyílt.

– Mit parancsol a nemes don? – érdeklődött ügybuzgón. – Füvecskét? Tubákot? Kislányt?

– Ne tettesd magad – felelte Rumata. – Tudod te, miért járok ide.

– Á-á, de hiszen ez don Rumata! – kiáltott fel szokatlan

csodálkozással az öreg. – Tudom, hogy valahonnan ismerős . . .

Miután ezt kimondta, megint lehunyta a szemét. Rumata megkerülte a söntéspultot, és egy szűk ajtón bebújt a szomszédos szobácskába. Szűk volt, sötét, és savanyú lőre fojtó bűze terjengett benne. A közepén, a magas íróállvány mögött, egy lapos, fekete sapkát viselő ráncos, koros ember állt a papírok fölé hajolva. Az íróállványon mécses pislogott, s a félhomályban csak a falnál mozdulatlanul ülők arca látszott. Rumata, két kardját felfogva, szintén kitapogatott egy zsámolyt a falnál és leült. Itt saját törvények, saját illemszabályok voltak. A belépőre senki sem fordított figyelmet: ha egyszer odajött valaki, akkor így kell, ha pedig nem kell, akkor egy kacsintás – és az illető nincs többé. Tűvé tehetik érte akár az egész világot . . . A ráncos öreg szorgosan sercegtette a tollát, a falnál ülők nem mozdultak. Időnként egyikük-másikuk nagyot sóhajtott. A falakon, könnyed dobogással, láthatatlan légykapógyíkok futkároztak.

A láthatatlan emberek a falak mentén a bandák főkolomposai voltak, egyeseket Rumata arcról régóta ismert. Ezek a bárgyú állatok önmagukban véve nem sokat értek. Lelkivilágúk nem volt bonyolultabb, mint egy átlagos szatócsé. Tudatlanok, irgalmatlanok voltak, ügyesen bántak a késsel és a rövid doronggal. Az íróállványnál levő ember pedig . . .

Őt Görbe Mérlegnek hívták, és a Szorosontúl bűnözőinek versenytársat nem ismerő, mindenható vezére volt. Birodalma az Irukan nyugati részén fekvő Pitani-mocsaraktól egészen a kereskedő Szoan Köztársaság tengeri határáig terjedt. Mértéktelen kevélysége miatt kiátkozta a Birodalom mindhárom hivatalos egyháza, mivel az uralkodó személyek öccsének nevezte magát. Mintegy tízezer főnyi éjszakai hadsereggel, több százezer arany vagyonnal rendelkezett, ügynökei pedig behatoltak az államgépezet legtitkosabb rejtekeibe. A legutóbbi húsz évben négyszer is kivégezték, s minden alkalommal nagy csődület előtt; a hivatalos változat szerint jelenleg a Birodalom három legzordabb kínzókamrájában sínylődött, don Reba pedig nemegyszer bocsátott ki rendeletet „az államellenes bűnözők és egyéb gonosztevők általi, az úgynevezett Görbe Mér-

legről szóló legendáknak felháborító terjesztésére vonatkozóan. holott ez valójában nem létezik, következésképpen kitalált személy". Ugyancsak don Reba, a hírek szerint, maga elé hivatott egyes bárókat, akiknek erős testőrcsapatuk volt, s jutalmat ajánlott nekik: ötszáz aranyat a halott Mérlegért, hétezret az élőért. Maga Rumata is nem kevés erőt és aranyat pazarolt annak idején arra, hogy kapcsolatba kerüljön ezzel az emberrel. Mérleg roppant undort keltett benne, de olykor rendkívül hasznosnak, valósággal pótolhatatlannak bizonyult. Azonkívül nagyon érdekelte Rumatát mint tudóst. A legérdekesebb muzeális tárgy volt középkori szörny-gyűjteményében, olyan személy, akinek nyilvánvalóan semmiféle múltja sincs . . .

Mérleg végre letette a tollat, felegyenesedett, és csikorgó hangon mondta:

– Hát így állunk, fiaim. Két és fél ezer arany három nap alatt. Kiadás pedig mindössze ezerkilencszáz-kilencvenhat. Ötszáznégy kis kerek arany három nap alatt. Nem rossz, fiaim, nem rossz . . .

Senki sem moccant. Mérleg leült a sarokba, és erősen megdörzsölte száraz tenyerét.

– Jó hírrel örvendeztethetlek meg benneteket, fiaim – mondta. – Szép, dús idők köszöntenek ránk . . . De dolgozni kell. Ó, mennyire kell! Bátyám, Arkanar királya, elhatározta, hogy kiirtja az összes tudós embert a kettőnk királyságában. Nos, ő jobban tudja. Meg aztán, kik vagyunk mi, hogy vitába szálljunk az ő magas döntéseivel? Ebből a döntéséből viszont hasznot lehet és kell húzni. S mivel az ő hűséges alattvalói vagyunk, a szolgálatára leszünk. De éjszakai alattvalók lévén, a magunk csekélyke részesedését sem szalasztjuk el. Ő nem veszi észre, és nem fog haragudni reánk. Mi az?

Senki sem moccant.

– Úgy rémlett, Piga sóhajtott. Jól hallottam, Piga fiacskám?

A sötétben fészkelődni kezdtek, a torkukat köszörülték.

– Nem sóhajtottam, Mérleg – szólt egy durva hang. – Hogy képzeled . . .

– Nem szabad, Piga, nem szabad! Helyes! Most valamennyiőtöknek lélegzetvisszafojtva kell hallgatnotok engem. Ti

szétszéledtek, és nekiláttok a nehéz munkának, és akkor senki sem lesz, aki tanácsot adjon nektek. Bátyám őfelsége, minisztere, don Reba tolmácsolásával, jókora összeget ígért néhány elmenekült és bujkáló tudós ember fejéért. Meg kell szereznünk ezeket a fejeket, és örömet okozni az öregnek. Másrészt egyes tudós emberek el akarnak rejtőzni bátyám haragja elől, és e célra nem sajnálják a pénzüket. Az irgalom nevében, és hogy újabb fölösleges gaztettek terhétől megkönnyítsük bátyám lelkét, mi segítünk ezeknek az embereknek. Később egyébként, ha őfelségének ezekre a fejekre is szüksége lesz, megkapja őket. Olcsón, potom áron . . .

Mérleg elhallgatott és lehorgasztotta a fejét. Hirtelen lassú, öreges könny csordult végig orcáin.

– Öregszem, fiaim – mondta szipogva. – Kezem reszket, lábam rogyadozik, emlékezetem mindinkább cserbenhagy. Lám, teljesen megfeledkeztem róla, hogy ebben a fülledt, szűk odúban itt sínylődik közöttünk egy nemes don, akinek semmi köze a mi garasos elszámolásunkhoz. Elmegyek. Nyugalomba vonulok. De addig is, fiaim, kérjünk bocsánatot a nemes dontól . . .

Felállt és nyögve meghajolt. A többiek szintén felkeltek, és szintén meghajoltak, de nyilvánvalóan tétován, sőt ijedten. Rumata szinte hallotta, hogy recseg-ropog tompa, primitív agyuk hiábavaló igyekezetükben, hogy e görbedt hátú kis öregember szavainak és tetteinek értelmét felfogják.

A dolog természetesen világos volt: a kis rabló ezt az esélyt is felhasználta, hogy don Reba tudomására hozza: az éjszakai hadseregnek szándékában áll, hogy a most folyó hajszában együttműködjön a szürkékkel. Most pedig, amikor eljött az ideje, hogy konkrét utasításokat adjon, megállapítsa az akciók időpontját, a nemes don jelenléte, enyhén szólva, terhessé vált, és a nemes dont felszólította, minél gyorsabban mondja el, mit akar, és hordja el magát. Meglehetősen sötét kis öregember. Eléggé félelmetes. És miért van a városban? Hiszen Mérleg ki nem állhatja a várost.

– Igazad van, tiszteletre méltó Mérleg – mondta Rumata. – Sietek. Viszont bocsánatot kell kérnem, amiért egy teljesen jelentéktelen ügyben zaklatlak. – Ülve maradt, és valameny-

nyien állva hallgatták. – Úgy adódott, hogy szükségem van a tanácsodra . . . Leülhetsz.

Mérleg még egyszer meghajolt és leült.

– A következő dologról van szó – folytatta Rumata. – Három nappal ezelőtt találkoznom kellett a Nehéz Kardok Vadonában a barátommal, egy irukani nemes donnal. De nem találkoztunk. Eltűnt. Pontosan tudom, hogy az irukani határt szerencsésen átlépte. Nincs tudomásod a további sorsáról?

Mérleg sokáig nem válaszolt. A banditák szuszogtak és sóhajtoztak. Azután Mérleg a torkát köszörülte.

– Nem, nemes don – felelte. – Nincs tudomásunk erről az ügyről.

Rumata nyomban felállt.

– Köszönöm, tisztelt barátom – szólt. A szoba közepére lépett, és egy tíz aranyat tartalmazó zacskót tett az íróállványra. – Azzal a kéréssel búcsúzom tőled, hogy ha valamit megtudsz, közöld velem. – A kalapjához nyúlt. – Isten veled.

Közvetlenül az ajtónál megállt, és válla fölött hanyagul visszaszólt:

– Az előbb a tudós emberekről mondtál valamit. Támadt egy ötletem. Érzem, hogy a király buzgólkodása folytán egy hónap múlva egyetlen valamirevaló könyvtudót sem lehet majd Arkanarban találni. Én pedig fogadalmat tettem, hogy ha felgyógyulok a fekete vészből, egyetemet alapítok az anyaországban. Légy szíves tehát, amikor összefogdosol néhány könyvtudót, előbb engem értesíts, csak azután don Rebát. Meglehet, hogy kiválasztok magamnak néhányat az egyetemre.

– Sokba kerül – figyelmeztette édeskés hangon Mérleg. – Ritka áru, nem hever raktáron.

– A becsület drágább – válaszolt dölyfösen Rumata, és kiment.

Ezt a Mérleget, gondolta Rumata, igen érdekes volna lefülelni, és a Földre zsuppolni. Technikailag nem nehéz. Most rögtön meg lehetne tenni. De mit csinálna a Földön? Rumata megpróbálta elképzelni. Egy tükörfalú, légkondicionált, fenyőtű vagy tenger illatú, csupa fény szobába bedobtak egy óriási, bolyhos pókot. A pók a csillogó padlóhoz lapult, görcsösen körbejártatta gonosz szemecskéjét – mitévő legyen? –, és oldalozva a legsötétebb zugba iramodott, bevette magát, s fenyegetőn kidugta mérges állkapcsát. Mérleg természetesen elsősorban a megbántottakat keresné. És természetesen a legostobább megbántottat is túlságosan tisztának találná, nem tudná felhasználni. Elsorvadna a kis öreg. Talán meg is halna. Különben, ki tudja! Éppen az a bökkenő, hogy az efféle szörnyek lelkivilága olyan, mint a koromsötét erdő. Szent Mika! Sokkal bajosabb eligazodni benne, mint a nem-emberszabású civilizációkban. Valamennyi ténykedésüket meg lehet magyarázni, de előre megjósolni pokolian nehéz. Igen, talán bele is pusztulna a bánatba. Vagy talán alkalmazkodna, fontolóra venné, mi mire való, és beállna erdésznek valamilyen védett erdőbe. Hiszen lehetetlen, hogy ne legyen benne holmi apró-cseprő, ártatlan szenvedély, amely itt csak zavarja, ott azonban életének lényegévé válhatna. Úgy rémlik, szereti a macskákat. A barlangjában állítólag egész falkányit tart, és külön ember ügyel rájuk. És ő ennek az embernek még fizet is, bár zsugori, s egyszerűen kényszeríthetné is erre a munkára. De rejtély, hogy mit kezdhetne a Földön a roppant hatalomvágyával!

Rumata megállt egy kocsma előtt, és már-már be akart menni, de felfedezte, hogy eltűnt az erszénye. Teljesen tanácstalanul álldogált a bejárat előtt (semmiképp sem tudott hozzászokni az ilyesmihez, bár nem először történt vele), és sokáig kutatott a zsebeiben. Összesen három zacskója volt, mindegyikben tíz arany. Egyiket a gondnok kapta, Kin atya, a másikat Mérleg. A harmadik eltűnt. Zsebei üresek voltak, bal nadrágszáráról gondosan levágták valamennyi arany lemezkét, övéből pedig eltűnt a tőr.

Ekkor vette észre, hogy a közelben két rohamosztagos áll,

rábámul és vigyorog. Az Intézet munkatársa fütyülhetett erre, Esztori don Rumata azonban felbőszült. Egy pillanatra elveszítette önuralmát. Odalépett a rohamosztagosokhoz, keze önkéntelenül fölemelkedett, ökölbe szorult. Arca nyilván ijesztően eltorzult, mert a két gúnyolódó hátrahőkölt, és dermedt mosollyal – akár a szélütött – sietve besurrant a kocsmába.

Rumata ekkor megijedt. Olyan rémület fogta el, mint csak egyszer életében, amikor – abban az időben még egy menetrendszerű űrhajó másodpilótája volt – az első malária-rohamot érezte. Nem tudni, honnan szerezte ezt a betegséget, és alig két óra alatt kigyógyították, neki azonban örökre emlékezetébe vésődött az a megrázkódtatás, amelyet mint teljesen egészséges, sohasem betegeskedő ember, arra a gondolatra érzett, hogy valami elromlott benne, hogy ő fogyatékos lett, és szinte elveszítette egyeduralmát a teste fölött.

Hiszen én nem akartam, gondolta. Eszem ágában sem volt. Hiszen semmi különöset nem csináltak, csak álldogáltak és vigyorogtak ... Nagyon ostobán vigyorogtak, de bizonyára szörnyen komikusan festettem, amikor a zsebeimben kutattam. Kis híján lekaszaboltam őket – eszmélt rá hirtelen. Ha el nem takarodnak, bizony leszúrom őket. Eszébe jutott, hogy a minap fogadásból egyetlen csapással tetőtől talpig kettéhasított egy dupla szoani páncélba öltöztetett bábut, s erre végigfutott a hátán a hideg ... Most úgy hevernének itt, mint a disznó-tetemek, én pedig karddal a kezemben állanék, és nem tudnám, mitévő legyek ... Hát ilyen vagyok! Elállatiasodott ...

Hirtelen érezte, hogy minden izma fáj, mint valami nehéz munka után. Nono, mondta magában csendesen. Semmi vész. Minden elmúlt. Egyszerű kitörés. Pillanatnyi kitörés, és már minden elmúlt. Én mégiscsak ember vagyok, és minden állati nem idegen tőlem ... Az idegeim, a legutóbbi napok feszültsége ... Főként pedig a rám kúszó árnyék. Nem tudni, kié, nem tudni, honnan, de rám kúszik, s nem tehetek ellene semmit ...

Ez az elkerülhetetlenség érződött mindenben. Abban, hogy a rohamosztagosok, akik még a minap is gyáván a kaszárnyáikban lapultak, most csupasz fejszével, fesztelenül sétálgatnak az utca kellős közepén, ahol azelőtt csak a nemes donok-

nak volt szabad járniuk. Abban, hogy eltűntek a városból az utcai énekesek, regősök, táncosok, légtornászok. Abban, hogy a városi polgárok nem énekeltek többé politikai kuplékat, hanem nagyon megkomolyodtak, és teljesen pontosan tudták, mi szolgál az állam javára. Abban, hogy váratlanul és megmagyarázhatatlanul bezárták a kikötőt. Abban, hogy a „felháborodott nép" feldúlta és felperzselte a ritkaságokat áruló boltocskákat. Ezek voltak az egyedüliek a királyságban, ahol a Birodalom valamennyi nyelvén és a Szorosontúl őslakóinak régi, immár kihalt nyelvén írott könyveket és kéziratokat lehetett vásárolni vagy kölcsönözni. Abban, hogy a város ékessége, a csillagjósda ragyogó tornya most odvas fekete fogként meredezett a kék égen, mert „véletlen tűz" során leégett. Abban, hogy a legutóbbi két évben a szeszesital-fogyasztás négyszeresére nőtt az ősidők óta féktelen dorbézolásáról híres Arkanarban! Abban, hogy az egyébként is megfélemlített, agyongyötört parasztok végképp a föld alá temetkeztek az Ózonfaluikban, Paradicsomi Sátraikban és Légies Csókjaiban, még a szükséges mezei munkákra sem merészeltek előbújni földkunyhóikból. És végül abban, hogy Görbe Mérleg, a vén dögkeselyű a városba költözött, ahol busás hasznot szimatolt... Valahol a palota mélyén, a fényűző lakosztályokban, ahol a köszvényes király, saját dédapjának fia, aki húsz esztendeje nem látta a napot, mert a világon mindentől félt, gyengeelméjűen vihogva sorra írja alá a legbecsületesebb és legönzetlenebb embereket kínhalálra ítélő, szörnyűséges parancsokat, valahol ott érlelődött a borzalmas kelevény, és e kelevény felfakadása előbb-utóbb várható volt...

Rumata megcsúszott egy széttört dinnyén, és felemelte a fejét. A Roppant Hála utcán járt, a tekintélyes kereskedők, pénzváltók és ékszerészmesterek birodalmában. Kétoldalt szilárd, ódon házak sorakoztak, boltokkal és terményüzletekkel, a járdák itt szélesek voltak, az úttest pedig gránit-kockákkal kirakott. Itt rendszerint nemesekkel vagy jómódú polgárokkal lehetett találkozni, most azonban izgatott közemberek sűrű tömege jött Rumatával szemben. Óvatosan kerülgették, alázatos pillantásokat vetettek rá, sokan mindenesetre köszöntötték. A felső emeleti ablakokban kövér arcok tünedeztek fel,

izgatott kíváncsiság fagyott rájuk. Valahol elöl parancsolóan kiáltoztak: „Nosza, menjetek tovább! . . . Oszoljatok! . . . Nosza, szaporán! . . .” A tömegben ilyen beszélgetés hallatszott:

– Ők az okai minden rossznak, tőlük kell leginkább óvakodni. Külsőre csendesek, tiszteletre méltóak, ha rájuk nézel – szakasztott kereskedők, de a belsejükben keserű méreg! . . .

– Hogy elintezték a szerencsétlen flótást . . . Én ugyan megszoktam egyet-mást, de hidd el, felkavarodott a gyomrom a látványtól . . .

– Ők meg fel se veszik . . . Micsoda fiúk! Az embernek valósággal örül a szíve. Az ilyenek nem árulnak el.

– De talán nem kellene így. Mégiscsak ember, élőlény . . . Ha bűnös, akkor büntessék meg, leckéztessék meg, de mire való így? . . .

– Te, izé, hagyd már el! . . . Te, izé, halkabban, emberek vannak körülöttünk . . .

– Gazda, hé, gazda! Jó posztó van, nem kérnek túl sokat, ha megnyomjuk . . . Csak minél gyorsabban, különben megint elhalásszák Pakin segédei . . .

– Az a fő, fiacskám, hogy ne kételkedjél. Hidd el, az a fő. Ha a hatóságok így cselekszenek, akkor tudják, mit tesznek . . .

Megint összevertek valakit, gondolta Rumata. Legszívesebben más irányba fordult volna, hogy elkerülje azt a helyet, ahonnan a tömeg özönlött, s ahol „menjetek tovább”-ot és „oszoljatok”-at kiabáltak. De nem fordult el, csak végigsimított a haján, hogy egy lehulló tincs el ne takarja az aranyabroncson levő követ. Ez a kő nem kő volt, hanem egy televíziós adókészülék objektívje, az abroncs pedig nem abroncs, hanem hordozható rádióadó. A Földön élő történészek mindent láttak és hallottak, amit a bolygó kilenc kontinensén működő kétszázötven felderítő látott és hallott. Ezért a felderítőknek az volt a kötelességük, hogy figyeljenek és füleljenek.

Rumata felszegte az állát és szétvetette a két kardját, hogy minél több embert bökjön meg, egyenesen nekiment a járókelőknek az úttest közepén, s a szembejövők sietve félrehúzódtak, hogy utat engedjenek. Négy kimázolt pofájú, tagbaszakadt legény ezüstös hordszéket vitt. A függönyök mögül kifestett szemöldökű, hideg, szép arcocska nézett ki. Dona Oka-

na volt, don Reba jelenlegi kegyencnője. Amikor észrevette a lovagot, epedőn, jelentőségteljesen rámosolygott. Rumata letépte a kalapját és meghajolt. Gondolkodás nélkül fel lehetett volna sorolni két tucat nemes dont, aki, ha ilyen mosolyra méltatják, ezzel az örvendetes hírrel rohan feleségéhez és szeretőihez: „Most aztán mindenki vigyázzon magára, most mindenkit zsebre vágok, mindenkinek visszafizetek!..." Az ilyen mosoly ritka és olykor felbecsülhetetlen értékű. Rumata megállt, s tekintetével elkísérte a hordszéket. Rá kell szánnom magam végre... Összeborzongott arra a gondolatra, hogy mibe kerül ez majd neki. De kell... Eldöntöttem – gondolta –, más út nincs. Ma este. A fegyverbolt elé ért, ahová nemrég benézett, hogy megérdeklődje a török árát és verseket hallgasson, s újra megállt. Hát így vagyunk... Tehát rád került a sor, jóságos Gauk atya...

A tömeg már szétoszlott. A bolt ajtaját letépték a sarokpántokról, ablakait kitörték. Az ajtónyílásban egyik lábát a félfának támasztva, egy szürke inges, hórihorgas rohamosztagos állt. Egy másik, alacsonyabb rohamosztagos, a fal mellett guggolt. Az úttesten teleírt, gyűrött papírlapokat görgetett a szél.

A hórihorgas rohamosztagos a szájába dugta az ujját, szopogatta, azután kivette a szájából és figyelmesen megnézte. Az ujja véres volt. A rohamosztagos elkapta Rumata tekintetét, és kedélyesen sziszegte:

– Úgy harap a dög, akár a görény...

A másik rohamosztagos felvihogott. Afféle vékonydongájú, sápadt, tétova, pattanásos képű legényke volt, lerítt róla, hogy újonc, kis féreg, tacskó...

– Mi történik itt? – kérdezte Rumata.

– Egy titkos könyvtudóra akadtunk – mondta idegesen a tacskó.

A hórihorgas megint az ujját szopta.

– Vi-gyázz! – vezényelte halkan Rumata.

A kölyök sietve felugrott és felkapta a fejszéjét. A hórihorgas kis ideig gondolkozott, de aztán mégis leengedte a lábát, és meglehetősen egyenesen állt.

– De hát miféle könyvtudó ez? – érdeklődött Rumata.

– Azt én nem tudhatom – felelte a tacskó. – Cupik atya parancsára . . .

– No és? Elfogtátok?

– Igenis! Elfogtuk!

– Jó – mondta Rumata.

Valóban nem volt rossz. Még maradt ideje. Semmi sem drágább az időnél, gondolta. Egy óra felér az élettel.

– És hová vittétek? A Toronyba?

– Mi? – kérdezte zavartan a tacskó.

– Azt kérdezem, most a Toronyban van?

A pattanásos pofácskán tétova mosoly ömlött szét. A hórihorgas felnyerített. Rumata hirtelen megfordult. Az utca túloldalán, akár egy zsák rongy, úgy lógott Gauk atya holttestc egy kapu keresztfáján. Néhány toprongyos kölyök tátott szájjal bámulta az udvarból.

– Manapság nem akárkit küldenek a Toronyba – sziszegte kedélyesen a háta mögött a hórihorgas. – Manapság gyorsan megy nálunk.

A tacskó megint felvihogott. Rumata vakon visszanézett rá, és lassan átment az utcán. A bús költő arca fekete és ismeretlen volt. Rumata lesütötte a szemét. Csak a keze volt ismerős, a tintafoltos, hosszú, gyenge ujjai . . .

Ma nem távoznak az életből,
Ma eltávolítnak sokakat,
És ha valaki netántán
Azt kívánná, hogy másként legyen,
Erőtlenül s ügyetlenül
Lecsüggeszti gyönge kezeit,
Nem tudva, hol a polip-szív,
S van-e a polipnak szíve . . .

Rumata sarkon fordult és elment. A jóságos, gyenge Gauk . . . A polipnak van szíve. És mi tudjuk, hol van. És ez a legszörnyűbb, halk szavú, gyámoltalan barátom. Mi tudjuk, hol van, de nem vagyunk képesek széthasítani anélkül, hogy ne ontanánk sokezer megfélemlített, elbódított, vak, kétséget nem ismerő ember vérét. Efféle pedig olyan sok van, olyan re-

ménytelenül sok: tudatlanok, magukra hagyottak, az örökös sivár robottól elkeseredettek, megalázottak, akik még képtelenek felülemelkedni az eggyel több rézgaras alantas gondolatán . . . És ezeket még nem lehet megtanítani, egyesíteni, irányítani, megmenteni önmaguktól. Korán, túlságosan korán, évszázadokkal korábban öntötte el Arkanart a szürke hullám, nem ütközik ellenállásba, s csak egy lehetőség maradt: megmenteni azokat a keveseket, akiknek megmentésére még van idő. Dubanot, Tarrát, Nanyint, no és még tízet, még húszat . . .

De már a puszta gondolat is, hogy sok ezer más, mondjuk kevésbé tehetséges, de szintén becsületes és igazán nemeslelkű ember végzetszerűen pusztulásra van ítélve, megdermesztette a szívét, saját aljasságának érzését keltette benne. Ez az érzés időnként annyira elhatalmasodott rajta, hogy tudata elborult, és Rumata szinte a valóságban látta a szürke csőcselék hátát amint megvilágították a lövések lila fellobbanásai, és don Reba állati rémülettől eltorzult, mindig jelentéktelen, sápadt ábrázatát, meg a lassanként összeroskadó Vidám Tornyot . . . Igen, ez gyönyörű volna. Ez komoly dolog volna. Komoly, makroszkopikus behatás. De azután . . . Hiába, azoknak ott, az Intézetben igazuk van. Azután következhetne az elkerülhetetlen, véres káosz az országban. Mérleg éjszakai hadserege színre lépne: tízezer, mindenféle egyházból kiközösített fenegyerek, erőszakoskodó, gyilkos, liliomtipró; rézbőrű barbár hordák, amelyek leereszkednek a hegyekből és a csecsemőktől az aggastyánokig minden élőt kiirtanak; a rémülettől elvakult parasztok és városlakók óriási tömegei, akik az erdőkbe, a hegyekbe, a sivatagokba menekülnek; a te híveid pedig vidám, bátor emberek! – felhasítják egymás hasát a hatalomért meg azért a jogért vívott roppant kegyetlen harcban, hogy ki kezelje a géppuskát a te elkerülhetetlenül erőszakos halálod után . . . És a te ostoba halálodat a legjobb barátod által átnyújtott kehely bor vagy az ajtófüggöny mögül felsüvítő nyíl okozná. S a megkövült arca annak, akit a Földről a helyedbe küldenek majd, és egy elnéptelenedett, vérben úszó, tűzvészekben elhamvadó országot talál, ahol mindent, mindent elölről kell kezdeni . . .

Amikor Rumata belökte házának ajtaját és belépett a pompás, de rozzant előszobába, olyan komor volt, akár a viharfelhő. Muga, a negyven esztendeje szolgáló hajlott hátú lakáj, amint megpillantotta, valósággal összekuporodott, és behúzott nyakkal csak nézte, amint bősz, fiatal gazdája letépi kalapját, köpenyét és kesztyűjét, a padra dobja a kardkötőt a két karddal, és felmegy a lakosztályába. A szalonban Uno, az inasgyerek várta Rumatát.

– Hozasd be az ebédet – förmedt rá Rumata. – A dolgozószobámba.

A gyerek meg sem moccant.

– Várnak önre – közölte mogorván

– Hát ez meg kicsoda?

– Valami leányzó. De talán dona. Modora után utcalányféle, nyájas, de az öltözete előkelő . . . Szép teremtés.

Kira – gondolta Rumata gyengéden és megkönnyebbülten. Ó, milyen pompás! Hogy megérezte, az én kicsikém . . . Rumata lehunyt szemmel állt, s igyekezett összeszedni a gondolatait.

– Kidobjam? – kérdezte ügybuzgón az inasgyerek.

– Tökfilkó – mondta Rumata. – Mindjárt téged doblak ki! . . . Hol van?

– Hát a dolgozószobában – felelte a fiú suta mosollyal.

Rumata gyors léptekkel a dolgozószobába indult.

– Két személyre rendelj ebédet – szól vissza. – És vigyázz, senkit be ne engedj! Akár a király, akár az ördög, akár maga don Reba jönne . . .

A lány a dolgozószobában volt, állát öklére támasztva, felhúzott lábbal ült egy karosszékben, és szórakozottan lapozgatta a „Tanulmány a kósza hírekről" című írásművet. Amikor Rumata belépett, a lány felrezzent, ő azonban nem engedte felkelni, odafutott, átölelte, orrát a dús, illatos hajába fúrta, és ezt mormolta: „Épp a legjobbkor, Kira! . . . Épp a legjobbkor! . . ."

Semmi különös nem volt rajta. Olyan fruska, mint a többi, tizennyolc éves, pisze orrú, apja bírósági segédírnok, bátyja őrmester a rohamosztagosoknál. Feleségül venni nem sietett senki, mert vörös hajú volt, Arkanarban pedig a vörös hajúakat nem kedvelték. Talán ezért meglepően csendesen, szégyen-

lősen viselkedett, semmi sem volt benne azokból a nagyhangú, telt idomú kispolgárlányokból, akiket valamennyi népréteg körében nagy becsben tartottak. Nem hasonlított az epekedő udvari szépségekhez sem, akik túlságosan korán és egész életükre megismerték a női sors értelmét. De szeretni tudott, ahogyan jelenleg a Földön szeretnek, nyugodtan és óvatoskodás nélkül . . .

– Miért sírtál?

– Miért vagy ilyen mérges?

– Te mondd meg, hogy miért sírtál.

– Később elmesélem. A szemed nagyon-nagyon fáradt . . . Mi történt?

– Majd később. Ki bántott?

– Senki sem bántott. Vigyél el innen.

– Okvetlenül.

– Mikor megyünk el?

– Nem tudom, kicsikém. De okvetlenül elmegyünk.

– Messzire?

– Nagyon messzire.

– Az anyaországba?

– Igen . . . az anyaországba. Hozzám.

– Ott jó?

– Ott csuda jó. Ott soha senki sem sír.

– Az nem lehet.

– De te ott sohasem fogsz sírni.

– És milyenek ott az emberek?

– Mint én.

– Mind olyanok?

– Nem mind. Sokkal jobbak is vannak.

– Ez már végképp nem lehet.

– Pedig így van!

– Miért olyan könnyű neked hinni? Apa senkinek sem hisz. Bátyám azt mondja, mindenki disznó, csak az egyik piszkos, a másik nem. Én azonban nem hiszek nekik, neked pedig mindig hiszek . . .

– Szeretlek . . .

– Várj . . . Rumata . . . Vedd le az abroncsot . . . Azt mondtad: ez bűn . . .

Rumata boldogan felnevetett, levette a fejéről az abroncsot, az asztalra tette és letakarta a könyvvel.

– Ez isten szeme – mondta. – Hadd csukódjék be... – Karjába emelte a lányt. – Nagy bűn, de amikor veled vagyok, nincs szükségem az istenre. Igaz?

– Igaz – felelte halkan Kira.

Amire az asztalhoz ültek, a sült már kihűlt, a jégveremből hozott bor pedig átmelegedett. Bejött Uno, az inasgyerek, nesztelen léptekkel – ahogyan az öreg Muga tanította – végigment a fal mentén, s meggyújtotta a mécseseket, noha még világos volt.

– A rabszolgád? – kérdezte Kira.

– Nem, szabad fiú. Nagyon derék fiú, csak nagyon fukar.

– A pénz számlálva jó – jegyezte meg Uno.

– Szóval nem vettél új lepedőket? – kérdezte Rumata.

– Minek? – kérdezte a fiú. – A régi is megteszi...

– Ide hallgass, Uno – mondta Rumata –, nem tudok egy hónapig egyfolytában ugyanazon a lepedőn aludni.

– He-he – így a fiú. – Őfelsége félévig is alszik rajta, mégsem panaszkodik...

– Hát az olaj – mondta Rumata, s rákacsintott Kirára –, az olaj a mécsesekben. Azt ingyen kapjuk?

Uno megállt.

– De hiszen vendége van – jelentette ki végül határozottan.

– Látod milyen?

– Derék fiú – állapította meg komolyan Kira. – Szeret téged. Vigyük magunkkal.

– Majd meglátjuk – szólt Rumata.

A fiú gyanakvón kérdezte:

– Ugyan hová? Én nem megyek sehová.

– Mi oda megyünk – magyarázta Kira –, ahol minden ember olyan, mint don Rumata.

A fiú kis ideig gondolkozott, aztán megvetőn kérdezte:

– Talán a nemesek paradicsomába?... – Gúnyosan prüszszentett, és ütött-kopott cipőjével csoszogva kiballagott a dolgozószobából. Kira utána nézett.

– Nagyszerű fiú. Morcos, mint egy medvebocs. Derék barátod van.

– Minden barátom derék.

– Hát Pampa báró?

– Honnan ismered? – csodálkozott Rumata.

– Hát másról sem mesélsz. Egyebet sem hallok tőled, csak Pampa báró így, Pampa báró úgy.

– Pampa báró remek pajtás.

– Hogy lehetséges: báró és pajtás?

– Azt akarom mondani, derék ember. Nagyon jószívű, és vidám. És nagyon szereti a feleségét.

– Meg akarom ismerni . . . Vagy szégyellsz engem?

– Ne-em, nem szégyellek. Csakhogy ő, bár derék ember, mégiscsak báró.

– Á . . .

Rumata eltolta a tányérját.

– Most mondd meg, miért sírtál. És miért szaladtál ide egyedül. Hogy szabad manapság egyedül futkosni az utcán?

– Nem bírtam ki otthon. Többé nem megyek haza. Beállhatnék hozzád szolgálónak? Ingyen.

Rumata elnevette magát, bár torkában gombócot érzett.

– Apa mindennap feljelentéseket másol – folytatta a lány csendes kétségbeeséssel. – Az írások pedig, amelyeket másol, véresek. A Vidám Toronyban adják oda neki. Minek is tanítottál meg olvasni. Minden este, minden este . . . Kínvallatási jegyzőkönyvet másol – és iszik . . . Olyan szörnyű, olyan szörnyű! . . . „Lám, Kira – mondja nekem –, a mi kalligráfus szomszédunk írni tanította az embereket. Mit gondolsz, ki ő? Kínvallatás közben bevallotta, hogy varázsló és irukani kém. Hát kinek lehet hinni manapság? – mondta. – Én magam is tőle tanultam a betűvetést." Bátyám pedig megjön az őrjáratból, részeg, mint a csap, a keze csupa alvadt vér . . . „Mindenkit lemészárolunk – újságolja – tizenkettediziglen . . ." Apát faggatja, hogy miért tud írni-olvasni . . . Ma a cimboráival becipelt a házba valakit . . . Ütötték-verték, mindent telefröcsköltek vérrel. Az már nem is ordított. Nem bírom ezt, nem megyek vissza, inkább ölj meg! . . .

Rumata melléje állt, a haját simogatta. A lány száraz szem-

mel egy pontra meredt. Mit mondhatott neki Rumata? Karjára emelte, a díványra tette, leült melléje, és mesélni kezdett a kristálytemplomokról, a sok mérföldön át elterülő, vidám kertekről, ahol nincs korhadt fa, szúnyog és szenny, a terülj asztalkámról, a repülő szőnyegekről, a bűvös Leningrádról, a barátairól – akik büszke, vidám és jó emberek –, a tengereken, hegyeken túl levő, csodálatos országról, amelynek furcsa neve van: Föld . . . Kira szótlanul hallgatta, és csak erősebben hozzásimult, amikor az ablak alatt az utcán – kipp-kopp! – vasalt csizmák dobogtak.

Csodálatos tulajdonsága volt: szentül és önzetlenül hitt a jóban. Ha ilyen mesét egy jobbágy-parasztocskának mondana Rumata, az kételkedve hümmögne, inge ujjával letörölné a taknyát, és szó nélkül faképnél hagyná, és vissza-visszanézne a jóságos, józan, csakhát – ej, milyen kár! – meghibbant nemes donra. Ha ilyesmit mesélne don Tameónak és don Szerának, azok végig sem hallgatnák: az egyik elaludna, a másik pedig böffentene egyet, és így szólna: „Ez mind nagyon fe-ennkölten hangzik, de hogy áll a dolog a fehérnéppel? . . .” Don Reba pedig figyelmesen végighallgatná, aztán kacsintana a rohamosztagosoknak, hogy csavarják hátra a nemes don kezét, és szedjék ki belőle, kitől hallotta ezeket a veszedelmes meséket, és kinek mondta már . . .

Amikor Kira megnyugodva elaludt, Rumata megcsókolta arcát, betakarta prémszegélyű téli köpenyével, lábujjhegyen kiment, s behúzta maga mögött az utálatosan nyikorgó ajtót. Végighaladt a sötét házon, lement a cselédszobába, és az üdvözlésre meghajló fejek fölött átnézve, így szólt:

– Házvezetőnőt fogadtam. Kira a neve. Fönt fog lakni, mellettem. A dolgozószoba melletti helyiséget holnap takarítsátok ki alaposan. A házvezetőnőnek ugyanúgy engedelmeskedjetek, mint nekem. – Végignézett a szolgákon, nem vigyorog-e valaki. Senki sem vigyorgott, illő tisztelettel hallgatták. – Ha pedig valaki elfecsegi, annak kitépem a nyelvét!

Beszédét befejezve, egy ideig még ott állt, majd megfordult, és visszaindult a szobájába. A rozsdás fegyverrel teliaggatott, szúrágta, fura bútorral telezsúfolt szalonban az ablakhoz állt, homlokát a hideg, sötét üveghez nyomta, és kinézett az utcára.

Megtörtént az első őrségváltás. A szemközti ablakokban meggyújtották a mécseseket, és becsukták a spalettákat, hogy oda ne vonzzák a gonosz embreket és a gonosz szellemeket. Csend volt, csupán egyszer üvöltött fel valahol odalent iszonyú hangon egy részeg, vagy vetkőztették, vagy idegen ajtón dörömbölt.

Legszörnyűbbek ezek az esték voltak: utálatosak, magányosak, kilátástalanok. Azt gondoltuk, hogy örök harc lesz, elkeseredett, győzelmes harc. Úgy véltük, mindig tiszta fogalmaink lesznek a jóról és a rosszról, az ellenségről és a barátról És általában helyesen gondolkoztunk, csak sok mindent nem vettünk számításba. Például, nem képzeltük el ezeket az estéket, bár pontosan tudtuk, hogy ilyenek lesznek . . .

Odalent vas csörrent, a reteszeket tolták be, az éjszakára készültek. A szakácsnő Szent Mikához fohászkodott, hogy küldjön neki akármilyen férjet, csak önálló és értelmes ember legyen. Az öreg Muga ásítozott. A konyhában a szolgák az esti sörüket kortyolgatták és pletykáltak, Uno pedig, szemét baljósan csillogtatva, felnőtt módra rájuk szólt: „Elég a locsogásból, vén kujonok . . ."

Rumata eljött az ablaktól, és végigsétált a szalonon. Reménytelen dolog, gondolta. Nincs olyan erő, amely kiszakíthatná őket gondjaik és fogalmaik megszokott köréből. Mindent megadhatnának nekik, a legkorszerűbb, spektrumüveg házakba költöztethetnék őket, megtaníthatnák az ión-kezelésre, esténként mégis összegyűlnének a konyhában, szenvedélyes kártyacsatákat vívnának, röhögnének a szomszédon, akit elpáhol a felesége. És nem lesz számukra jobb időtöltés. Ebben a tekintetben don Kondornak igaza van: Reba – jelentéktelen apróság a tradíciók, az évszázadok alatt kialakult rendíthetetlen hagyományok, nyájösztön-szabályok roppant tömegéhez képest, amelyek a legfafejűbb számára is érthetőek, és megszabadítanak a gondolkodás és az érdeklődés szükségességétől. Don Reba pedig bizonyára még az iskolai tananyagba sem kerül be. „Jelentéktelen kalandor az abszolutizmus megszilárdulásának korszakában."

Don Reba! Nem magas, de nem is alacsony, nem kövér, nem is nagyon sovány, nem túlságosan sűrű hajú, de egyál-

talán nem kopasz. Mozdulatai nem hevesek, de nem is lomhák, arca nem véső dik az ember emlékezetébe. Udvarias, gáláns a hölgyekhez, figyelmes társalgó, de egyébként semmilyen különleges gondolatokkal nem tündököl . . .

Három évvel ezelőtt bukkant fel a palota kancellária valamelyik penészes pincéjéből: jelentéktelen kishivatalnok, szolgálatkész, sápadt, sőt szinte kékes színű. Azután az első minisztert váratlanul letartóztatták és kivégezték, néhány rémülettől eltompult, semmit sem értő magas rangú hivatalnok belehalt a kínzásba, és szinte az ő hullájukon emelkedett fel óriási gombaként a középszerűség e szívós, könyörtelen szelleme. Senki. Sehonnai. Nem hatalmas elme egy gyenge uralkodó mellett, amilyeneket ismer a történelem, nem nagy és félelmetes ember, aki egész életét annak szenteli, hogy az országot egyesítse, megteremtse a központi hatalmat. Nem pénzsóvár kegyenc, aki csupán az aranyra és a nőkre gondol, aki a hatalom kedvéért nyakra-főre öldös, s azért uralkodik, hogy öljön. Suttogva azt is rebesgetik, hogy ő egyáltalán nem is don Reba, hogy don Reba egészen másvalaki, ez pedig isten tudja, kiféle, farkasbőrbe bújt ember, hasonmás, bitorló . . .

Bármit tervelt ki, minden kudarcot vallott. Egymásra uszította a királyság két befolyásos családját, hogy meggyengítse őket, és általános támadást indítson a bárók ellen. A családok azonban kibékültek, serlegek csengése közepette örök szövetséget kötöttek, s megkaparintottak a királytól egy jókora földdarabot, amely ősidők óta az Arkanari Totzoké volt. Hadat üzent Irukannak, maga vezette seregét a határra, de a mocsarakba fullasztotta és elveszítette az erdőségekben, jómaga pedig mindent a sors kényére bízott, és visszamenekült Arkanarba. Don Gug buzgólkodása következtében – amelyet ő természetesen nem is gyanított – két határmenti város fejében sikerült az irukani hercegnél kieszközölnie a békét, azután a király kénytelen volt összekotorni mindent, ami az amúgy is kiürült kincstár fenekén maradt, hogy az egész országra kiterjedő parasztfelkelésekkel megküzdhessen. Ilyen baklövésekért bármely minisztert lábánál fogva felakasztottak volna a Vidám Torony csúcsára, don Reba azonban valamiképp hatalmon maradt. Megszüntette az oktatási és a jóléti minisztériumot, meg-

szervezte a koronavédelmi minisztériumot, a törzsökös arisztokratákat és a kevés tudóst leváltotta a kormány-tisztségekből, végképp szétzilálta a gazdaságot, „A földműves állati lényege" címmel tanulmányt írt, s végül, egy évvel ezelőtt, megszervezte a „Védelmi gárdát", a „Szürke századokat". A monopóliumok Hitler mellett álltak. Don Reba mellett nem állt senki, és nyilvánvaló volt, hogy a rohamosztagosok végül is úgy eltaposnák, akár a férget. Ő azonban továbbra is csűrtcsavart, ostobaságot ostobaságra halmozott, kivágta magát, mintha igyekezne önmagát becsapni, mintha semmiről sem volna tudomása, kivéve az egyetlen őrült feladatot, hogy elpusztítsa a kultúrát. Akárcsak Görbe Mérlegnek, neki sem volt semmilyen múltja. Két esztendővel azelőtt bármilyen arisztokrata fattyú megvetéssel beszélt „az uralkodót becsapó, hitvány bitangról", most azonban, akármelyik arisztokratát kérdeznék is meg, mindegyik anyai ágon a koronavédelmi miniszter rokonának vallaná magát.

Most pedig Budah kellett neki. Újabb ostobaság. Újra valamilyen képtelen cselfogás. Budah könyvtudó. Azt pedig karóba húzzák. Nagy hűhóval, pompával, hogy mindenki megtudja. De most nincs hűhó, nincs pompa. Tehát az élő Budahra van szükség. Miért? Csak nem annyira ostoba, hogy azt képzeli, Budahot arra kényszerítheti, hogy neki dolgozzék? De hátha ennyire ostoba? De hátha don Reba egyszerűen ostoba és szerencsés intrikus, aki maga sem tudja pontosan, hogy mit akar, és ravasz képpel bolondnak tetteti magát? Három esztendeje figyelem, s mindeddig nem jöttem rá, hogy miféle. Különben, ha ő figyelne engem, ő sem jönne rá. Hiszen minden lehetséges, ez aztán mulatságos! A bázis-elmélet csupán a lélektani céltudatosság fő válfajait konkretizálja, a valóságban pedig ugyanannyi válfaja van, ahány ember, és bárki hatalomra kerülhet! Például egy olyan emberke, aki egész életében a szomszédait bosszantotta. A mások levesesfazekaiba köpdösött, üvegcserepet dobált a mások szénájába. Az ilyet természetesen elseprik, de addig eleget köpköd, elég kárt okoz. És nem törődik azzal, hogy a történelemben nem marad nyoma, vagy hogy kései leszármazottai a fejüket fogják törni, hogyan

illeszthetnék bele magatartását a történelmi következetesség fejlett elméletébe.

Nekem most már semmi dolgom az elmélettel, gondolta Rumata. Csak egyet tudok: az ember az értelem objektív hordozója, mindaz, ami akadályozza az embert az értelem kifejlesztésében – rossz, és ezt a rosszat a legrövidebb időn belül, bármilyen módon ki kell küszöbölni. Bármilyen módon? Nem, bizonyára nem. Vagy talán mégis? Puhány vagy! – gondolta önmagáról. – El kell szánnod magad. Előbb-utóbb úgyis el kell szánnod magad.

Hirtelen eszébe jutott dona Okana. Hát szánd el magad, gondolta. Kezdd vele. Ha az isten nekifog az árnyékszék tisztogatásának, akkor ne gondolja, hogy tiszta maradhat a keze... Szédülés fogta el arra a gondolatra, hogy mi vár rá. De ez jobb, mint ölni. Inkább mocsok, mint vér. Lábujjhegyen, nehogy felébressze Kirát, átment a dolgozószobába és átöltözött. Kezében forgatta az abroncsot az adókészülékkel, majd határozottan az asztalfiókba dugta. Azután jobb füle mögé fehér tollat tűzött a hajába – a szenvedélyes szerelem jelképét –, felcsatolta kardját, vállára vetette legjobb köpenyét. Már odalent, amikor félrehúzta a reteszt, jutott csak eszébe: ha don Reba megtudja, akkor vége dona Okanának. De már késő volt visszafordulni.

4. fejezet

A vendégek már egybegyűltek, dona Okana azonban még nem jelent meg. A hideg ételekkel megrakott, aranyozott asztalkánál a párbajaikról és nemi kicsapongásaikról hírhedt királyi gárdisták iddogáltak. A kandalló mellett idős, vézna hölgyecskék kuncogtak. Cseppet sem voltak szemrevalók, ezért dona Okana bizalmasaiul választotta őket. Szép sorban ültek az alacsony pamlagokon, előttük pedig három kis öregember sürgölődött; a hajdani régenség korának híres piperkőcei, a rég elfeledett anekdoták utolsó ismerői. Mindenki tudta, hogy e kis öregemberek nélkül a szalon nem szalon. A terem közepén, lovaglócsizmás lábát szétvetve, don Ripat állt, Rumata

hűséges és eszes ügynöke, a rőföskereskedők szürke századának hadnagya, pompás bajusszal és mindenféle elvek nélkül. Nagy, vörös kezét bőrövébe dugta, hallgatta don Tameót, aki zavarosan fejtegette legújabb tervét, amely szerint a kereskedőknek előnyöket kell biztosítani a parasztok rovására. Időnként don Szera felé intett, aki egyik faltól a másikig ténfergett, nyilván az ajtót kereste. A sarokban, óvatos pillantásokat vetve jobbra-balra, két híres arcképfestő fogyasztotta a havasi hagymával párolt krokodilhús maradékát, mellettük pedig, az ablakfülkében, egy feketeruhás, koros nő ült, akit don Reba rendelt dona Okana mellé. Merev tekintettel, szigorúan nézett maga elé, s olykor egészen előredőlt. A többiektől félrehúzódva egy királyi vérből származó személyiség és a szoani nagykövetség titkára kártyázott. A személyiség csalt, a titkár türelmesen mosolygott. A szalonban ez volt az egyetlen ember, aki hivatalos üggyel foglalkozott: anyagot gyűjtött a következő követi jelentéshez.

Az asztalkánál ülő gárdisták harsányan üdvözölték Rumatát, aki barátságosan rájuk kacsintott, és körbe járta a vendégeket. Köszöntötte az öreg piperkőcöket, néhány bókot sütött el a dámáknak, akik azonnal a füle mögött levő fehér tollra bámultak, megveregette a királyi vérből származó személyiség hájas hátát, majd don Ripathoz és don Tameóhoz indult. Amikor elhaladt az ablakfülke mellett, az idős hölgy megint előredőlt, tömény alkoholszag áradt belőle.

Rumatát megpillantva don Ripat kihúzta kezét a szíj alól, összevágta a sarkát, don Tameo pedig fojtott hangon felkiáltott:

– Ön az, barátom? Milyen jó, hogy eljött, én már feladtam a reményt . . . „Miként a sebzett szárnyú hattyú búsan könyörög a csillaghoz . . .” Úgy unatkoztam . . . Ha nincs itt a nagyon kedves don Ripat, meghaltam volna az unalomtól!

Érezni lehetett, hogy don Tameo kijózanodott volna ebédig, de mégsem tudta megállni, hogy ne folytassa az ivást.

– Vagy úgy? – csodálkozott Rumata. – A lázadó Curent idézzük?

Don Ripat felkapta a fejét és prédaleső pillantást vetett don Tameóra.

– Ö-ö . . . – hebegett don Tameo zavartan. – Curent? Tulajdonképpen, miért? . . . No igen, én gúnyos értelemben tettem, higgyék el nekem, nemes donok! Hiszen micsoda Curen? Hitvány, hálátlan demagóg. Én csupán hangsúlyozni kívántam azt . . .

– Hogy dona Okana nincs itt – kapott a szón Rumata –, és ön elunta magát nélküle.

– Éppen ezt kívántam hangsúlyozni.

– Igaz is: hol van?

– Minden percben várjuk – felelte don Ripat, majd meghajolt és elment.

A hölgyek még mindig tátott szájjal, merőn nézték a fehér tollat. Az öreg piperkőcök negédesen kuncogtak. Végül don Tameo is észrevette a tollat és összerezzent.

– Barátom! – súgta. – Minek ez önnek? Ne adj' isten, belép don Reba . . . Bár mára nem várják, mégis . . .

– Ne beszéljünk erről – mondta Rumata, s türelmetlenül körültekintett. Azt szerette volna, hogy az egész mielőbb véget érjen.

A gárdisták már közeledtek a serlegekkel.

– Ön olyan sápadt . . . – súgta don Tameo. – Megértem: a szerelem, a szenvedély . . . De Szent Mikára mondom! Az állam mindenekfölött . . . Meg veszélyes is . . . Az érzelmek megcsúfolása . . .

Arca valahogy elváltozott, és szüntelenül hajlongva lassan hátrált, visszakozott, odább húzódott. Rumatát pedig körülfogták a gárdisták. Valaki egy teli serleget nyújtott neki.

– A becsületre és a királyra! – jelentette ki az egyik gárdista.

– És a szerelemre – tette hozzá egy másik.

– Mutassa meg a hölgynek, mi a gárda, nemes Rumata – szólt egy harmadik.

Rumata átvette a poharat, és hirtelen megpillantotta dona Okanát. Az ajtóban állt, legyezte magát és bágyadtan himbálta a vállát. Igen, szép volt! Messziről valósággal gyönyörű. Egyáltalán nem felelt meg Rumata ízlésének, de kétségtelenül szép volt ez az ostoba, parázna tyúk. Óriási kék szem, a gondolat és a melegség árnyéka nélkül, sokat tapasztalt, finom száj, ügye-

sen és gondosan lemeztelenített, pompás test... A Rumata háta mögött álló gárdista nyilván nem tudta türtőztetni magát, s meglehetősen hangosan cuppantott. Rumata pedig, oda sem nézve, kezébe nyomta a serlegét, és hosszú léptekkel dona Okana felé indult. A szalonban levők elfordították a tekintetüket róluk, és buzgón mindenféle semmiségről kezdtek beszélgetni.

– Ön tündöklő – mondta Rumata mélyen meghajolva és kardjaival csörömpölve. – Engedje meg, hogy a lába elé boruljak. Miként a gyors lábú eb, úgy heverjek a mezítelen és közönyös szépasszony lába előtt...

Dona Okana eltakarta arcát a legyezővel, és hamiskásan hunyorított.

– Ön nagyon merész, nemes don – mondta. – Mi, szegény vidéki asszonyok, képtelenek vagyunk ellenállni ilyen heves támadásnak... – Rekedtes, mély hangja volt. – Ó, jaj, nincs más választásom, mint hogy kinyissam az erőd kapuját, és bebocsássam a győzőt...

Rumata szégyenében és dühében a fogát csikorgatta, s még mélyebben meghajolt. Dona Okana leengedte legyezőjét, és felkiáltott:

– Nemes donok, szórakozzanak tovább! Don Rumatával azonnal visszajövünk! Megígértem neki, hogy megmutatom az új irukani szőnyegeimet...

– Ne hagyjon magunkra sokáig, ó, elbűvölő! – bégetett az egyik öregember.

– Csábító! – búgta negédesen a másik. – Tündér!

A gárdisták egyszerre megcsörrentették a kardjukat. „Igazán, nincs is rossz ízlése ennek az embernek..." – jegyezte meg jó hangosan a királyi személyiség. Dona Okana megfogta Rumata zekéje ujját, és magával húzta. Már a folyosón jártak, amikor Rumata meghallotta, hogy don Szera sértődött hangon kijelenti: „Nem látom be, miért ne nézhetné meg a nemes don az irukani szőnyegeket..."

A folyosó végén dona Okana hirtelen megállt, átkulcsolta Rumata nyakát, és rekedt nyögéssel – aminek a feltörő szenvedélyt kellett jelentenie – az ajkára tapadt. Rumata nem kapott levegőt. A tündérből a mosdatlan test szagának és az esz-

tori parfüm illatának csípős keveréke áradt. Ajka forró, nedves és édességtől tapadós volt. Rumata erőt vett magán, megpróbálta viszonozni a csókot, s ez nyilvánvalóan sikerült, mert dona Okana újra felnyögött, lehunyt szemmel csimpaszkodott rajta. Egész örökkévalóságig tartott. No, ellátom a bajodat, te cafat, gondolta Rumata, és a karjába szorította. Valami reccsent, talán a szoknyaöve, talán a bordája, a szépasszony panaszosan felnyafogott, álmélkodva kinyitotta a szemét, és kapálózni kezdett, igyekezett kiszabadulni. Rumata sietve szétnyitotta a karját.

– Te undok . . . – mondta az asszony zihálva, elragadtatással. – Majdnem összetörtél . . .

– Égek a szerelemtől – mormolta bűntudatosan a férfi.

– Én is. Úgy vártalak! Menjünk hamar . . .

Az asszony magával vonszolta valamilyen hideg, sötét szobákon keresztül. Rumata elővette a kendőjét, és lopva megtörülte a száját. Ötlete most teljesen reménytelennek tűnt. De szükséges – gondolta. Itt puszta beszélgetéssel nem lehet megúszni. Miért nem mosakodnak itt a palotában sosem? Meg ez a temperamentum! Legalább betoppanna don Reba . . . Az asszony szótlanul, célratörően cipelte, akár a hangya a döglött hernyót. Rumata sült bolondnak érezte magát, és valami udvarias badarságot zagyvált a sebes lábacskáról meg a vérpiros ajakról, dona Okana csak halkan kacarászott. Betuszkolta a túlfűtött budoárba, amely valóban telidesteli volt aggatva szőnyegekkel, rávetette magát a hatalmas ágyra, és a párnákon elnyúlva bámult rá. Rumata úgy állt, mint a sóbálvány. A budoárban jellegzetes poloskaszag terjengett.

– Gyönyörű vagy – suttogta az asszony. – Jöjj ide hozzám. Olyan sokáig vártam rád! . . .

Rumata égnek emelte a szemét, émelygés környékezte. Arcán verejtékcseppek gördültek alá, s undorítóan csiklandozták. Nem birom! A fészkes fenébe ezzel az egész hírszolgálattal . . . Róka . . . Majom . . . Hiszen ez természetellenes, mocskos . . . A mocsok jobb, mint a vér, de *ez* sokkal rosszabb a mocsoknál!

– Mit késlekedik, nemes don?! – kiáltotta visító, elcsukló hangon dona Okana. – Jöjjön már, várom!

– A f-fene . . . – mondta rekedten Rumata.

Az asszony felugrott, odaszaladt hozzá.

– Mi van veled? Részeg vagy?

– Nem tudom – préselte ki magából a férfi a választ. – Fulladozom.

– Hozassak tálat?

– Miféle tálat?

– No sebaj, sebaj . . . Elmúlik . . . – Az asszony türelmetlenségtől remegő ujjaival elkezdte kigombolni Rumata zekéjét. – Gyönyörű vagy . . . – lihegte. – De olyan félénk, mint egy kezdő. Sohasem gondoltam volna . . . Hiszen ez elragadó: Szent Barára esküszöm! . . .

A férfi kénytelen volt megragadni a kezét. Lenézett rá, látta a lakktól csillogó, zilált haját, az összecsomósodott púdert, csupasz, gömbölyű vállát, a kicsiny, málnapiros fülét. De rút, gondolta. No, ebből nem lesz semmi. Pedig kár, ez a nő tudhat egyet-mást . . . Don Reba fecseg álmában . . . Magával viszi a vallatásokra, a dona nagyon szereti a vallatásokat . . . Nem bírom . . .

– Nos? – kérdezte ingerülten az asszony.

– A szőnyegei gyönyörűek – felelte Rumata. – De mennem kell.

Az asszony először nem értette, azután eltorzult az arca.

– Hogy merészelsz? – suttogta, de Rumata a lapockáival már kitapogatta az ajtót, kiugrott a folyosóra és elsietett. Holnaptól fogva nem mosakszom, gondolta. Itt disznónak kell lenni, nem pedig istennek.

– Kappan! – kiáltotta utána az asszony. – Némber! Karóba húzatlak! . . .

Rumata kitárt egy ablakot, és leugrott a kertbe. Kis ideig egy fa alatt állt, és mohón nyelte a hideg levegőt. Azután eszébe jutott a fehér toll, kitépte, bőszen összegyűrte és eldobta. Paskának sem sikerült volna, gondolta. Senkinek sem sikerülne. „Bizonyos vagy ebben?" – „Igen, bizonyos vagyok." – „Akkor fabatkát sem értek!" – „De nem veszi be a gyomrom!" – „A Kísérletnek semmi köze a te érzéseidhez. Ha nem tudod – ne vállald." – „Nem vagyok állat" – „Ha a Kísérlet úgy követeli, állattá kell válni." – „A Kísérlet nem kö-

vetelheti ezt." – „Amint látod, követelheti." – „Akkor pedig . . ." – „Mi van akkor?" Nem tudta. „Akkor . . . Akkor . . . Jó, tekintsük úgy, hogy rossz történész vagyok. – Vállat vont. – Igyekszünk jobbak lenni. Megtanulunk disznókká változni . . ."

Éjfélre járt, amikor hazaért. Le sem vetkőzött, csak ledobta kardkötőjét, leheveredett a szalonban a díványra, és máris mély álomba merült.

Uno felháborodott kiáltozására és egy kedélyes basszus ordítására ébredt.

– Gyerünk, gyerünk, te farkaskölyök, mert megcibálom a füledet! . . .

– De hiszen az úr alszik, ha mondom! . . .

– Mars, ne lábatlankodj itt! . . .

– Nem lehet, ha mondom!

Az ajtó kitárult, berontott a szalonba az óriási – akár a Peh fenevad – piros arcú, fehér fogú, előremeredő bajszú Pampa don Bau báró, félrecsapott bársonysapkában és pompás málnapiros köpenyben, amely alatt fakón csillogott a rézpáncél. Nyomában Uno, aki a báró jobb nadrágszárába kapaszkodott.

– Báró! – kiáltott fel Rumata, s lelógatta a lábát a díványról. – Hogy került a városba, kedves barátom? Uno, hagyd békén a bárót!

– Olyan ez a kölyök, mint a bulldog – dörögte a báró, s ölelésre tárta a karját. – Még sokra viszi. Mennyit kér érte? Különben erről majd később . . . Hadd öleljem meg!

Megölelték egymást. A báróból lóverejték és különféle borok keverékének szaga áradt.

– Látom, ön is tökéletesen józan, kedves barátom – mondta keserűen. – Különben, ön mindig józan. Szerencse fia!

– Üljön le, barátom – mondta Rumata. – Uno! Hozz nekünk esztorit, de jó sokat!

A báró felemelte óriási tenyerét.

– Egy cseppet se!

– Egy csepp esztorit se? Uno, esztori nem kell, irukanit hozz!

– Egyáltalán nem kell bor! – mondta szomorúan a báró. – Nem iszom.

Rumata leült.

– Mi történt? – kérdezte riadtan. – Beteg?

– Egészséges vagyok, mint a makk. De ezek az átkozott családi jelenetek ... Röviden szólva, összevesztem a bárónéval, és most itt vagyok.

– Összeveszett a bárónéval?! Ön?! Ugyan, báró, micsoda furcsa tréfa!

– Képzelje. Magam is szinte ködben élek. Százhúsz mérföldet nyargaltam, szinte ködben!

– Barátom – szólt Rumata –, azonnal lóra szállunk és Bauba vágtatunk.

– De a lovam még nem pihent! – ellenkezett a báró. – Meg aztán meg akarom büntetni!

– Kit?

– A bárónét, hogy az ördög vinné! Elvégre férfi vagyok, vagy nem?! Neki nem tetszik a részeg Pampa, akkor hadd lássa, milyen józanul! Inkább vízen rohadok el itt, mintsem visszatérjek a várba ...

– Szóljon neki, hogy ne csavargassa a fülemet ... – mondta Uno mogorván.

– Gye-erünk, farkaskölyök! – dörmögte jólelkűen a báró. – És hozz sört! Megizzadtam, pótolnom kell a folyadékveszteséget.

A báró másfél óráig pótolgatta a folyadékveszteséget, és kissé ellankadt. Közben elmesélte Rumatának a kellemetlenséget. Többször is elátkozta „ezeket a korhely szomszédokat, akik odaszoktak a várkastélyba. Beállítanak reggel, állítólag vadászatra, aztán még mielőtt az ember két értelmes szót váltana velük, máris mind részegek, és a bútort vagdalják. Szétszéledtek az egész várban, mindent bemocskolnak, sértegetik a személyzetet, megnyomorítják a kutyákat, visszataszító példával szolgálnak az ifjú bárónak. Azután hazamennek, én meg az eszméletlenségig részegen ott maradok kettesben a bárónéval ..."

Elbeszélése végén a báró egészen elbúsult, sőt, már-már esztori bort kért, de észbe kapott, és így szólt:

– Rumata, barátom, menjünk el innen! Önnek túlságosan gazdag a pincéje!... Ruccanjunk ki!

– De hová?

– Nem mindegy? Hát akár a „Szürke Öröm"-be...

– Hm... – mondta Rumata. – De mit csinálunk a „Szürke Öröm"-ben?

A báró egy ideig hallgatott, elkeseredetten rángatta a bajuszát.

– Hogyhogy mit? – mondta végül – Ez egyenesen furcsa... Egyszerűen üldögélünk, beszélgetünk...

– A „Szürke Öröm"-ben? – kérdezte kétkedve Rumata.

– Igen. Megértem önt – felelte a báró. – Ez szörnyű... Mégis menjünk el. Itt állandóan esztorit szeretnék kérni!...

– A lovamat – szólt Rumata, és átment a dolgozószobába, hogy magához vegye az adókészüléket.

Néhány perc múlva egymás mellett lovagoltak a szűk, koromsötét utcán. A báró kissé felélénkült, és teljes hangerővel mesélt a tegnapelőtti agyonhajszolt vadkanról, az ifjú báró csodálatos tulajdonságairól, a Szent Tukka-kolostorról, ahol a zárdafőnök atya egy hatujjú fiúcskát szült... Eközben nem feledkezett meg a szórakozásról: hébe-korba farkasüvöltést hallatott, és lovaglóostorával csapdosta a bezárt spalettákat.

Amikor a „Szürke Öröm"-höz értek, a báró megállította a lovát és elgondolkozott. Rumata várt. A csapszék meglehetősen piszkos ablakai fényesen ragyogtak, az állófánál dobogtak a lovak, az ablakok alatti padon egymás mellett üldögélő, kimázolt leányzók lustán szitkozódtak, két szolga erőlködve begurított a kitárt ajtón egy hatalmas salétromos hordót.

A báró szomorúan megjegyezte:

– Egyedül vagyok... Elgondolni is szörnyű, előttem az egész éjszaka, és egyedül vagyok!... És ő is egyedül van ott...

– Ne búsuljon annyira, barátom – mondta Rumata. – Hiszen vele van az ifjú báró, önnel pedig én.

– Ez egészen más – felelte a báró. – Ön nem ért semmit, barátom. Túlságosan fiatal és könnyelmű... Bizonyára még öröme is telik benne, ha ezeket a szajhákat nézi...

– Miért ne? – ellenkezett Rumata, s kíváncsian pillantott a báróra. – Szerintem, nagyon takaros lányok.

A báró a fejét csóválta, és gunyorosan elmosolyodott.

– Annak, amelyik ott áll – mondta hangosan –, csüng a fara. Annak pedig, amelyik fésülködik, egyáltalán nincsen fara... Ezek tehenek, barátom, a legjobb esetben tehenek. Gondoljon csak a bárónéra! Micsoda kar, micsoda báj!... Micsoda tartás, barátom!...

– Igen – helyeselt Rumata. – A bárónő gyönyörű. Menjünk innen.

– Hová? – kérdezte búsan a báró. – És minek? – Arcán hirtelen eltökéltség rajzolódott ki. – Nem, barátom, én sehová sem megyek innen. Ön tegyen, amit akar. – Lekászálódott a lováról. – Bár nagyon sajnálnám, ha egyedül hagyna itt.

– Természetesen önnel maradok – válaszolta Rumata. – De...

– Semmi de – mondta a báró.

A gyeplőszárat odadobták a hozzájuk siető szolgának, büszkén elhaladtak a leányzók mellett, és beléptek a terembe. Itt alig lehetett lélegzetet venni. A mécsesek fénye üggyel-bajjal tört át a párán, mint valami nagy és igen piszkos gőzfürdőben. A hosszú asztalok mellett levő padokon kigombolt egyenruhás, izzadt katonák, meztelen testükön szinte köntöst viselő, tengeri csavargók, alig-alig fedett keblű nők, térdük között fejszét tartó, szürke rohamosztagosok, rongyos gúnyájú mesteremberek ettek-ittak, esküdöztek, nevettek, sírtak, csókolóztak, trágár nótákat ordítoztak. Balra a ködben söntéspult sejlett, ahol az óriási hordók között, külön emelvényen ült a gazda, és a fürge, szélhámos szolgák hadát irányította, jobbra pedig fényes téglalapként ragyogott a tiszta különterem bejárata, ahová csak a nemes donok, a köztiszteletben álló kereskedők és a szürke tisztek mehettek be.

– Végtére is miért ne innánk egyet? – kérdezte ingerülten Pampa báró, megragadta Rumata zekéje ujját, és az asztalok közti szűk átjárón a söntéspult felé törtetett, páncélja övszegélyének tüskéivel megkarcolva az ülők hátát. A pulthoz érve kitépte a gazda kezéből az öblös merítőedényt, amellyel az bort töltögetett a bögrékbe, szó nélkül fenékig ürítette, és kijelen-

tette, hogy most mindennek vége, csak egy maradt hátra, hogy amúgy istenigazában mulassanak. Azután a gazdához fordult, és mennydörgő hangon megtudakolta, van-e olyan hely, ahol a nemes emberek illendően és szerényen eltölthetik idejüket, s nem zavarja őket mindenféle szemét, csirkefogó és tolvaj népség. A gazda biztosította, hogy nála igenis van ilyen hely.

– Kitűnő! – jelentette ki fenségesen a báró, és néhány aranyat vetett oda a gazdának. – Mindenből a legjobbat adja nekem és ennek a donnak, és ne holmi kacér fruska szolgáljon fel nekünk, hanem egy tisztes, koros asszony!

A gazda maga kísérte át a nemes donokat a tiszta különterembe. Itt kevesen voltak. A sarokban komoran vigadott egy szürke tiszti kompánia: négy hadnagy, szűk és kurta egyenruhában, meg két kapitány, akiknek rövid köpenyét a koronavédelmi minisztérium rangjelzése ékesítette. A sarokban, nagy, keskeny nyakú korsó mellett, két világfájdalomtól savanyú ábrázatú, fiatal arisztokrata unatkozott. Nem messze tőlük egy csapat pénztelen, kopott zubbonyos és foltozott köpenyes don tanyázott. Apró kortyokban itták a sört, és percenként körülhordozták a helyiségen sóvár tekintetüket.

A báró lehuppant egy szabad asztal mellé, a szürke tisztekre sandított, s ezt dörmögte: „Hiába, itt is belebotlik az ember a szemét népségbe . . .” Ekkor azonban egy termetes, kötényes asszony felszolgálta az első fogást. A báró krákogott, előhúzta övéből a tőrét, és nekilátott a lakomának. Némán falta a jókora szarvassült darabokat, az ecetben eltett puhányok halmazait, a tengeri rákok kupacait, a salátát és a majonézt, s mindezt bor, sör és sörrel kevert bor özönével öblítette le. A pénztelen donok egyesével, kettesével átszállingóztak az ő asztalához, és a báró hetyke kézlendítéssel és mélyről jövő morgással üdvözölte őket.

Hirtelen abbahagyta az evést, meredt szemét Rumatára szegezte, és harsány hangon felüvöltött:

– Rég nem voltam Arkanarban, nemes barátom! Becsületemre mondom, itt valami nem tetszik nekem.

– Mégpedig mi, báró? – kérdezte Rumata érdeklődéssel, egy csirke szárnyacskáját szopogatva.

A pénztelen donok arcán tisztelettudó figyelem rajzolódott ki.

– Mondja meg nekem, barátom! – kezdte a báró, és zsírfoltos kezét köpenye szélébe törülte. – Mondják meg, nemes donok, mióta van úgy királyunk őfelsége fővárosában, hogy a Birodalom legősibb nemzetségeinek ivadékai egyetlen lépést sem tehetnek anélkül, hogy mindenféle szatócsokba és mészárosokba ne botlanának?!

A pénztelen donok összenéztek, és lassanként elhúzódtak. Rumata a sarokba sandított, ahol a szürkék ültek. Azok abbahagyták az ivást, és a báróra néztek.

– Megmondom önöknek, nemes donok, mi az oka – folytatta Pampa báró. – Mindez azért van, mert önök itt beijedtek. Önök azért tűrik őket, mert félnek. Te is félsz! – ordította, s a legközelebbi pénztelen donra meredt. Az fancsali képet vágott, és halvány mosollyal odábbállt. – Gyávák! – rivallta a báró. Bajusza felborzolódott.

A pénztelen donokból azonban édes-kevés haszon volt. Nyilván nem akarózott verekedniük, enni és inni kívántak.

A báró átvetette lábát a padon, bajusza jobb ágát a markába fogta, tekintetét a sarokba irányította, ahol a szürke tisztek ültek, és kijelentette:

– Én bezzeg az ördögtől se félek! Aprítom a szürke csőcseléket, ahol csak érem!

– Mit sziszeg ez a söröshordó? – tudakolta hangosan egy hosszú arcú, szürke kapitány.

A báró elégedetten elmosolyodott. Nagy robajjal kimászott az asztal mögül, felállott a padra. Rumata, szemöldökét felvonva, nekilátott a második szárnyacskának.

– Hé, ti, szürke söpredék! – üvöltötte a báró erőlködve, mintha a tisztek egy mérföldnyire lettek volna tőle. – Tudjátok meg, hogy tegnapelőtt én, Pampa don Bau báró, der-re-kassan elpáholtam a tieiteket! Tudja, barátom – nézett le a menynyezet alól Rumatára –, este a váramban iddogáltam Kabani atyával. Hirtelen beszalad a lovászom, és közli, hogy egy szürke banda feldúlja az „Arany Patkó" kocsmát. Az én kocsmámat, az én ősi földemen! Kiadom a parancsot: „Lóra!..." – és odavágtatunk. A sarkantyúmra esküszöm, egész banda

volt ott, vagy húsz ember! Elfogtak három alakot, és leitták magukat, mint a disznók... Ezek a szatócsok nem tudnak inni... És mindenkit csépelni, mindent törni-zúzni kezdtek. Én megragadtam az egyiket a lábánál – és elkezdődött a muri! Egészen a Nehéz Kardokig kergettem őket... El sem hiszi, barátom, térdig gázoltunk a vérben, fejsze pedig annyi maradt ott...

A báró elbeszélése itt félbeszakadt. A hosszú arcú kapitány meglendítette a karját, és egy súlyos dobókés csörrent a báró páncéljának mell-lemezén.

– Már régen kellett volna! – mondta a báró, és kihuzta hüvelyéből az óriási, kétkezi kardot.

Meglepő fürgeséggel leugrott a padlóra, kardja villogva szelte a levegőt és átvágta a mennyezet-gerendát. A báró elkáromkodta magát. A mennyezet megroppant, törmelék hullott az emberek fejére.

Most már mindenki talpon volt. A pénztelen donok a falhoz lapultak. Az ifjú arisztokraták felálltak az asztalra, hogy jobban lássanak. A szürkék, kardjukat maguk elé tartva, félkörbe sorakoztak, és apró léptekkel a báró felé indultak. Csak Rumata maradt ülve, s azt fontolgatta, a báró melyik oldalán álljon fel, nehogy a kard eltalálja.

A széles penge vészjóslón suhogott, csillogó köröket írt le a báró feje fölött. Pampa lenyűgözte a képzeletet. Valahogy teherszállító helikopterre emlékeztetett, amelynek légcsavarja üresjáratban pörög.

A háromfelől közeledő szürkék megtorpantak. Egyikük szerencsétlenül Rumatának háttal állt meg, Rumata áthajolt az asztalon, megragadta a gallérjánál, beledöntötte az ételmaradékkal teli tálakba, majd tenyere élével a füle tövére vágott. A szürke lehunyta a szemét, és mozdulatlanná dermedt. A báró felkiáltott.

– Adja meg neki a kegyelemdöfést, nemes Rumata, én pedig a többivel végzek!

Valamennyit leöldösi, gondolta rosszallóan Rumata.

– Ide hallgassatok – szólt a szürkékhez. – Ne rontsuk el egymásnak ezt a vidám éjszakát. Úgysem bírnátok el velünk. Dobjátok el a fegyvert, és menjetek innen.

– Még mit nem – ellenkezett mérgesen a báró. – Én verekedni akarok! Hadd verekedjenek ők is! Verekedjetek már, hogy az ördög nyivasszon meg!

E szavakkal a szürkék felé indult, s egyre gyorsabban forgatta kardját. Azok mindjobban elsápadva hátráltak. Nyilván soha az életben nem láttak még teherszállító helikoptert. Rumata átugrott az asztalon.

– Várjon, barátom – mondta. – Egyáltalán semmi okunk arra, hogy hajba kapjunk ezekkel az emberekkel. Nem tetszik önnek, hogy itt vannak? Akkor elmennek.

– Fegyver nélkül nem megyünk el – közölte mogorván az egyik hadnagy. – Kapnánk is érte! Hiszen őrjáratban vagyunk.

– Az ördög vigyen benneteket, menjetek fegyverestül – engedélyezte Rumata. – Kardot a hüvelybe, kezet a tarkóra, egyesével távozzatok! És semmi aljasság, mert összetöröm a csontotokat!

– De hogyan menjünk el? – tudakolta ingerülten a hosszú arcú kapitány. – Ez a don elállja az utunkat!

– El is fogom állni! – jelentette ki mogorván a báró.

Az ifjú arisztokraták sértődötten felkacagtak.

– Hát jó – mondta Rumata. – Én tartom a bárót, ti pedig szaladjatok, de minél gyorsabban, sokáig nem tudom visszatartani! Hé ti, ott az ajtóban, tegyétek szabaddá a kijáratot! . . . Báró – mondta, s átölelte Pampa terjedelmes derekát. – Úgy vélem, barátom, ön megfeledkezett egy fontos körülményről. Ezt a dicső kardot az ön ősei csak nemes harcban használták, mivel meg vagyon írva: „Fogadóban ne ránts kardot."

A báró tovább forgatta a kardját, de az arcán tűnődő kifejezés jelent meg.

– De hiszen nincs nálam más kard – mondta tétován.

– Annál inkább! . . . – állapította meg jelentőségteljesen Rumata.

– Így gondolja? – A báró még mindig habozott.

– Hiszen ezt ön jobban tudja, mint én! . . .

– Igen – felelte a báró. – Igaza van. – Fölnézett a vadul csépelő kezére. – El sem hiszi, kedves Rumata, de én képes vagyok három-négy órát egyfolytában így forgatni a kardot, és

cseppet sem fáradok el... Ó, miért nem lát ő most engem?!

– Elmondom neki – ígérte Rumata.

A báró sóhajtott, és leengedte a kardját. A szürkék összegörnyedve osontak el mellette. A báró elkísérte őket tekintetével.

– Nem tudom, nem tudom... – mondta tétován. – Mit gondol, helyesen tettem, hogy nem búcsúztattam őket farba rúgással?

– Tökéletesen helyesen – biztosította Rumata.

– Nos hát – mondta a báró, s betolta kardját a hüvelyébe –, ha egyszer nem sikerült verekednünk, akkor most már jogunk van egy keveset enni és inni.

Lábánál fogva lehúzta az asztalról a még mindig eszméletlenül heverő szürke hadnagyot, és öblös hangon kurjantotta:

– Hé, gazdasszony! Bort és ételt!

Odajöttek a fiatal arisztokraták, tiszelettudóan gratuláltak a győzelemhez.

– Semmiség, semmiség – mondta kedélyesen a báró. – Hat nyomorult pribék, gyáva, mint minden szatócs. Az „Arany Patkó"-ban két-két tucatot zavartam szét... Milyen szerencse – fordult Rumatához –, hogy akkor nem volt velem a harci kardom! Feledékenységemben kivonhattam volna. És bár az „Arany Patkó" nem fogadó, hanem csupán kocsma...

– Egyesek úgy is mondják – közölte Rumata –, hogy kocsmában ne ránts kardot.

A gazdasszony újabb hússal teli tálakat és boroskancsókat hozott. A báró feltűrte inge ujját, és dologhoz látott.

– Igaz is – szólt Rumata –, ki volt az a három fogoly, akit az „Arany Patkó"-ban kiszabadított?

– Kiszabadítottam? – A báró abbahagyta a rágcsálást, és Rumatára meredt. – Bizonyára nem fejeztem ki magam eléggé pontosan! Én senkit sem szabadítottam ki. Hiszen le voltak tartóztatva, ez államügy... Milyen címen szabadítottam volna ki őket? Valamilyen don, bizonyára címeres gyáva, egy vén könyvtudó és egy lakáj... – Vállat vont.

– Hát persze – mondta búsan Rumata.

A bárót hirtelen elöntötte a vér, és félelmetesen kidüllesztette a szemét.

– Mi az? Már megint?! – üvöltött fel.

Rumata hátranézett. Don Ripat állt az ajtóban. A báró forgolódni kezdett, feldöntötte a padokat, lesöpörte a tálakat. Don Ripat jelentőségteljesen Rumata szemébe nézett és kiment.

– Bocsánatot kérek, báró – szólt Rumata, és felkelt. – A király szolgálata . . .

– Á . . . – felelte csalódottan a báró. – Együtt érzek önnel . . . Semmi pénzért nem állanék szolgálatba!

Don Ripat közvetlenül az ajtó mögött várakozott.

– Mi újság? – kérdezte Rumata.

– Két órával ezelőtt – közölte don Ripat – don Reba koronavédelmi miniszter parancsára letartóztattam és a Vidám Toronyba kísértettem dona Okanát.

– Úgy – mondta Rumata.

– Egy órával ezelőtt dona Okana belehalt a tűzpróbába.

– Úgy – mondta Rumata.

– Hivatalosan kémkedéssel vádolták. De . . . – don Ripat habozott, lesütötte a szemét –, én úgy gondolom . . . Az a véleményem . . .

– Értem – mondta Rumata.

Don Ripat ráemelte bűnbánó tekintetét.

– Tehetetlen voltam . . . – kezdte.

– Nem az ön dolga – felelte rekedten Rumata.

Don Ripat szeme megint önszínűre vált. Rumata biccentett, és visszatért az asztalhoz. A báró éppen egy tál töltött tintahalat kebelezett be.

– Esztorit! – mondta Rumata. – És hozzanak még! – Köhécselt. – Mulatni fogunk. Az ördög vigye, mulassunk hát . . .

. . . Amikor Rumata magához tért, azt látta, hogy egy tágas üres térség közepén áll. Szürkén kelt a hajnal, a távolban rekedt hangon ordítoztak az időmérő-kakasok. Károgtak a varjak, amelyek sűrű falkában köröztek valami kellemetlen kupac fölött a közelben, nyirkosság és rothadás szaga áradt. Rumata fejében gyorsan szertefoszlott a köd, az érzékelés metsző világosságának és pontosságának ismerős állapota köszön-

tött be, nyelvén kellemesen olvadozott a keserű mentaíz. Jobb kezének ujjai erősen viszkettek. Rumata szemügyre vette öklébe szorított kezét. A csontokról lekarcolódott a bőr, öklében pedig egy üres kaszparamid-ampulla lapult. Ezzel a nagyhatású, alkoholmérgezés elleni szerrel a Föld elővigyázatosan ellátta az elmaradott bolygókon dolgozó valamennyi felderítőjét. Nyilván már itt, ezen az üres térségen – mielőtt elfeküdt volna, mint a disznó – öntudatlanul, csaknem ösztönösen a szájába szórta az ampulla egész tartalmát.

A vidék ismerős volt. Egyenesen előtte a leégett csillagjósda tornya feketéllett, balfelé pedig a királyi palota minaretkarcsú őrtornyai tűntek elő a félhomályból. Rumata mélyen beszívta a nyirkos, hideg levegőt, és hazafelé indult.

Pampa báró ezen az éjszakán remekül mulatott. A pénztelen donok csapatától kísérve, akik gyorsan elveszítették emberi mivoltukat, óriási körutat tett az arkanari kocsmákban, s mindenét elitta, még díszes övét is, mérhetetlen mennyiségű enni- és innivalót kebelezett be, s útközben legalább nyolc verekedést rendezett. Rumata mindenesetre vissza tudott emlékezni nyolc verekedésre, amelybe beleavatkozott: igyekezett szétválasztani a feleket, és megakadályozni a gyilkosságot. További emlékei azonban ködbe vesztek. Ebből a ködből hol ragadozó pofák bukkantak elő, késsel a foguk között, hol az utolsó pénztelen don bárgyún-keserű arca, akit Pampa báró megpróbált rabszolgának eladni a kikötőben, hol pedig a felbőszült, hosszú orrú irukani, aki dühödten követelte, hogy a nemes donok adják vissza a lovait . . .

Eleinte még felderítő maradt. A báróval versenyt itta az irukanit, az esztorit, a szoanit, az arkanarit, de valahányszor más borra tértek át, lopva nyelve alá dugott egy kaszparamid-tablettát. Még megőrizte ítélőképességét, és észre vette a szürke járőrök csoportjait az utcakereszteződéseknél és a hidaknál, a lovas barbárok őrcsapatát a szoani úton, ahol a bárót bizonyára lepuffantották volna, ha Rumata nem beszéli a barbárok nyelvjárását. Jól emlékezett rá, mennyire meglepte az a gondolat, hogy a Hazafias Iskola előtt mozdulatlan sorokban álló, csuklyás, hosszú, fekete köpenyes, furcsa katonák, szer-

zetesek. De mi köze ehhez az egyháznak? – gondolta akkor. Mióta avatkozik bele az egyház Arkanarban a világi ügyekbe?

Lassan szállt fejébe a szesz, mégis valahogy hirtelen, egyik pillanatról a másikra részegedett le; s amikor elméje egy pillanatra kitisztult, széthasított tölgyfaasztalt látott maga előtt egy teljesen ismeretlen szobában, kivont kardot a kezében, és tapsoló, pénztelen donokat körös-körül – akkor már-már arra gondolt, hogy ideje hazamenni. De késő volt. A tombolásnak és a minden emberitől való megszabadulás undorító, illetlen örömének hulláma már magával ragadta. Még földlakó, felderítő maradt, a tűz és a vas embereinek örököse, akik nem kímélték magukat, és másoknak sem irgalmaztak a nagy cél érdekében. Nem válhatott Esztori Rumatává, a rablásról és dorbézolásról híres, harcias ősök húsz nemzedékének vérrokon-ivadékává. De kommünár sem volt többé. Nem voltak többé kötelezettségei a Kísérlettel szemben. Csak az önmaga iránti kötelességeivel törődött. Kétségei sem voltak. Minden világosan állt előtte, kivétel nélkül minden. Pontosan tudta, ki miben bűnös, és pontosan tudta, mit akar: vagdalkozni, tűzzel-vassal pusztítani, a palota lépcsőjéről az üvöltő tömeg lándzsáira és vasvilláira dobni . . .

Rumata felriadt, és kihúzta kardjait a hüvelyükből. A pengék csorbultak voltak, de tiszták. Arra emlékezett, hogy valakivel vagdalkozott, de kivel? És hogyan végződött az egész? . . .

. . . A lovakat elitták. A pénztelen donok eltűntek. Rumata – erre is emlékezett – hazacipelte magához a bárót. Pampa don Bau színjózan volt, kész arra, hogy folytassa a vigadozást – csupán nem tudott tovább a lábán állni. Ráadásul úgy vélte, hogy az imént búcsúzott el a kedves bárónétól, és jelenleg hadat visel ősi ellensége, a végsőkig elkanászodott Kaszka báró ellen. („Ítélje meg maga, barátom, ez a semmirekellő egy hatujjú kisfiút szült a csípőjéből, és Pampának nevezte el . . .") „Lenyugszik a nap – jelentette ki, miközben egy napkeltét ábrázoló gobelint nézett. – Egész éjjel vigadhatnánk, nemes donok, de a hőstettek megkívánják az alvást. Hadjáratban egyetlen csepp szeszt sem. Ráadásul a báróné is roszszallaná."

Micsoda? Ágy? Hogyan kerülhet ágy a mezőre? A mi ágyunk a harci mén takarója! E szavakkal letépte a falról a szerencsétlen gobelint, feje búbjáig betakarózott vele, és nagy robajjal a sarokba zuhant, a mécses alá. Rumata meghagyta Unónak, hogy állítson a báró mellé egy vödör sóslét és egy dézsa savanyúságot. A fiúcskának mérges, álmos volt az arca. „Jól beszívott az úr – dohogott. – Egyik szeme jobbra néz, másik balra . . .” – „Hallgass, ostoba” – mondta Rumata, és . . . Akkor valami történt. Valami nagyon csúf dolog, ami végigűzte a városon keresztül, ki a szabadba. Valami nagyon, nagyon csúf, megbocsáthatatlan, szégyenletes . . .

Ez akkor jutott eszébe, amikor már a házhoz közeledett, s amikor eszébe jutott, megállt.

. . . Félrelökte Unót, felmászott a lépcsőn, kitárta az ajtót, gazda-módra berontott a lányhoz, és az éjjeli lámpás fényénél megpillantotta fehér arcát, rémülettől és undorral teli, óriási szemét, és ebben a szempárban önmagát, tántorgó alakját, lecsüngő, nyálas ajkát, lenyúzott öklét, piszokfoltos ruháját, ezt az arcátlan és aljas kékvérű ripőköt, és ez a tekintet visszavetette a lépcsőre, le az előszobába, ki az ajtón, a sötét utcára, és messzebb, messzebb, minél messzebb . . .

Rumata összeszorította a fogát, érezte, hogy belsejében minden megdermedt és megfagyott. Halkan kinyitotta az ajtót, s lábujjhegyen belépett az előszobába. A sarokban, mint valami óriási, tengeri emlősállat, békés álomban szuszogott a báró. „Ki az?” – kiáltott fel Uno, aki kézíjjal a térdén, a padon szunyókált. „Csendesen – mondta suttogva Rumata. – Gyerünk a konyhába. Készíts egy hordó vizet, ecetet, tiszta ruhát, de szaporán!”

Sokáig, bőszen, élvezettel locsolta magát vízel és dörzsölte ecettel, hogy levakarja az éjszaka szennyét. Uno, szokásával ellentétben, hallgatagon tett-vett körülötte. S csak azután, miközben segített a donnak bekapcsolni a fenekén a hülye lila nadrágot, közölte mogorván:

– Éjjel, ahogy az úr elrohant, Kira lejött, és megkérdezte, itt volt-e a don vagy nem. Biztosan azt hitte, hogy csak álmodta az egészet. Én azt mondtam neki, hogy mióta az úr este őrségre ment, vissza sem jött . . .

Rumata elfordult és mélyet sóhajtott. Nem könnyebbült meg. Még rosszabbul érezte magát.

– ... Én meg egész éjjel íjjal ültem a báró mellett: attól féltem, hátha részeg fejjel feltolakszik.

– Köszönöm, fiacskám – bökte ki nagy nehezen Rumata.

Felhúzta a cipőjét, kiment az előszobába, kis ideig a sötét fémtükör előtt állt. A kaszparamid kifogástalanul hatott. A tükörben egy elegáns, nemes don látszott, akinek arca kissé beesett a fárasztó éjszakai ügyelettől. Az aranyabronccsal leszorított, nedves haja puhán és kecsesen omlott alá arca két oldalán. Rumata gépiesen megigazította az objektívet az orrnyerge fölött. Szép jeleneteket figyelhettek meg ma a Földön, gondolta komoran.

Eközben megvirradt. A poros ablakon benézett a nap. Csapódtak a spaletták. Az utcán álmos hangok szólongatták egymást. „Hogy aludt, Kirisz testvér?" – „Istennek hála, nyugodtan, Tika testvér. Elmúlt az éj, hála Istennek." – „Nálunk valaki dörömbölt az ablakon. Azt mondják, a nemes don Rumata mulatozott az éjjel." – „Azt beszélik, vendége van." – „Eh, tudnak is manapság mulatni. A fiatal király idején, emlékszem, mulattak, észre sem vették, hogy felégették a fél várost." – „Mondok én valamit, Tika testvér. Istennek hála, hogy ilyen don a szomszédunk. Évente legfeljebb egyszer dorbézol..."

Rumata felment, kopogott, s belépett a dolgozószobába. Kira a karosszékben ült, mint tegnap. Fölemelte tekintetét, és félve, aggodalommal pillantott a férfi arcába.

– Jó reggelt, kicsikém – mondta Rumata, odament, megcsókolta a kezét, és leült a szemközti karosszékbe.

A lány egyre csak fürkészőn nézett rá, azután megkérdezte:

– Elfáradtál?

– Igen, egy kicsit. És megint mennem kell.

– Készítsek neked valamit?

– Köszönöm, nem kell. Uno majd készít. Talán csak a galléromat parfümözd be egy kicsit.

Rumata érezte, hogy a hazugság fala emelkedik közéjük. Eleinte vékonyka, majd egyre vastagabb és szilárdabb. Egy életre szóló! – gondolta keserűen. Lehunyt szemmel ült, mi-

közben Kira különféle parfümökkel óvatosan megnedvesítette a gallérját, az arcát, a homlokát, a haját. Azután a lány így szólt:

– Meg sem kérdezted, hogyan aludtam.

– Hogyan aludtál, kicsikém?

– Álmodtam. Tudod, valami szörnyűt, nagyon szörnyűt.

A fal olyan vastag lett, mint egy erőd.

– Új helyen mindig így szokott lenni – felelte Rumata kèpmutatóan. – Meg aztán a báró is biztosan ricsajozott odalent.

– Hozassak reggelit? – kérdezte a lány.

– Hozass.

– És milyen bort szeretsz reggel?

Rumata felnyitotta a szemét.

– Vizet hozass – mondta. – Reggel nem szoktam inni.

Kira kiment, és Rumata hallotta, amint nyugodt, csengő hangon beszélget Unóval. Azután visszajött, leült a férfi székének karfájára, és elkezdte mesélni az álmát, ő pedig szemöldökét ráncolva hallgatta, és érezte, hogy a fal percről percre egyre vastagabb és rendíthetetlenebb lesz, s örökre elválasztja őt az egyetlen embertől, aki igazán közel áll hozzá ebben a rút világban. És akkor teljes erőből nekirontott a falnak.

– Kira – mondta –, nem volt álom.

De semmi különös nem történt.

– Szegénykém – felelte Kira. – Várj, mindjárt hozok sóslevet...

5. fejezet

Az arkanari királyok udvara a közelmúltban még a Birodalom egyik legfelvilágosultabb udvara volt. Tudósok éltek itt, többnyire ugyan sarlatánok, de olyanok is, mint Kisszeni Bagir, a bolygó gömbalakúságának felfedezője; Tata, udvari kuruzsló, aki azt a zseniális feltevést fejtette ki, hogy a járványokat szabad szemmel észre nem vehető, szél és víz által terjesztett, apró férgek okozzák; Szinda alkimista, ki, mint minden alkimista, az anyag arannyá változtatásának módját kereste, de az anyag megmaradásának elvére bukkant rá. Voltak az arkà-

nari udvarban költők is, többnyire tányérnyalók és hízelgők, de olyanok is, mint Dicső Pepin, az „Északi Hadjárat" című történelmi tragédia szerzője; Igazságszerető Curen, aki több mint ötszáz balladát és szonettet írt, amelyet a nép megzenésített; úgyszintén Író Gur, aki a Birodalom történetében az első világi regényt alkotta meg, egy szépséges barbár lányba szerelmes herceg bús históriáját. Akadtak az udvarban nagyszerű színészek, táncosok, énekesek. Kiváló festők nem-fakuló freskókkal borították a falakat, remek szobrászok alkotásaikkal ékesítették az udvari parkokat. Nem lehet azt mondani, hogy az arkanari királyok a felvilágosodás élharcosai vagy a művészetek értői voltak. Az ilyesmi egyszerűen illendőnek számított, akár a reggeli öltözködés szertartása vagy a díszes gárdisták a főbejáratnál. Az arisztokratikus türelem olykor odáig ment, hogy egyes tudósok és költők az államgépezet jelentős csavarjaivá váltak. Így például, csupán fél évszázaddal ezelőtt, a nagytudományú Botsza alkimista töltötte be az ásványkincsek miniszterének azóta feleslegessége miatt megszüntetett tisztét, néhány bányát nyitott, és hírnevet szerzett Arkanarnak bizonyos ötvözetekkel, amelyeknek titka halála után elkallódott. Dicső Pepin pedig egészen a közelmúltig irányította az állami közoktatást, míg csak az általa vezetett történelem- és irodalomügyi minisztériumot nem minősítették kártékonynak és az elméket megrontónak.

Természetesen azelőtt is előfordult, hogy a király kegyencnőjének, egy tompa eszű és kéjsóvár nőszemélynek nem tetsző festőt vagy tudóst eladták külföldre vagy arzénnal megmérgezték, de igazában csak don Reba látott a dologhoz. A mindenható koronavédelmi miniszter tisztségében eltöltött esztendők alatt olyan pusztítást végzett az arkanari kultúra világában, hogy még egyes előkelő nagyurak is rosszallották, és kijelentették, hogy az udvar unalmas lett, és a bálokon nem hallani semmi mást, mint ostoba pletykákat.

Kisszeni Bagirt államellenes bűncselekménnyel határos elmezavar vádjával kínzókamrába vetették, és Rumata csak nagy üggyel-bajjal tudta kiszabadítani és az anyaországba küldeni. Obszervatóriuma leégett, életben maradt tanítványai szétszéledtek, ki merre látott. Tata udvari kuruzslóról egy-

szerre kiderült, hogy méregkeverő, s az irukani herceg felbujtására és öt más udvari kuruzslóval a király személye ellen gonosz merényletet tervelt. Kínvallatás közben mindent bevallott, és a Királyi téren felakasztották. Rumata megpróbálta megmenteni, s eközben harminc kilogramm aranyat osztott szét, elveszítette négy ügynökét (csupa nemes dont, aki nem tudta, mit cselekszik), kis híján maga is hurokra került, amikor megkísérelte kiszabadítani az elítélteket, és megsebesült. Ez volt az első veresége, és utána végre ráeszmélt, hogy don Reba nem véletlen figura. Amikor Rumata egy hét múlva megtudta, hogy Szinda alkimistát azzal szándékoznak vádolni, hogy elrejtette a kincstár elől a bölcsek kövének titkát, a vereségen felbőszülve csapdát állított az alkimista háza előtt, arcát eltakarta fekete kendővel, lefegyverezte az alkimistáért megjelenő rohamosztagosokat, összekötözve a pincébe dobta őket, és még azon az éjszakán a semmit sem értő Szindát elvitte Szoan területére. Szinda vállat vont, s ott tovább folytatta a bölcsek kövének keresését, don Kondor felügyeletével. Dicső Pepin költő váratlanul beállt szerzetesnek, és egy távoli kolostorba vonult. Igazságszerető Curen, akire bűnös kétértelműséget és az alsóbb néprétegek ízlésének való kedvezést bizonyították rá, megfosztották becsületétől és vagyonától. Curen megpróbált vitába szállni, a kocsmákban már nyíltan romboló szellemű balladákat szavalt, kétszer agyba-főbe verték hazafias személyek. Csupán ekkor engedett hű barátja és tisztelője, don Rumata rábeszélésének, és elutazott az anyaországba. Rumata örökre emlékezetébe véste a korhelységtől kékes-sápadt arcát, amint vékony kezével az oldalkötélzetbe fogózva, az induló hajó fedélzetén áll, és csengő fiatalos hangon harsogja a „Miként a hervadt levél, úgy hull a lelkemre" kezdetű búcsúszonettjét. Ami pedig Író Gurt illeti, ő a don Reba dolgozószobájában lefolyt beszélgetés után megértette, hogy egy arkanari herceg nem szerethetett meg holmi ellenséges fajzatot, s maga dobálta könyveit máglyára a Királyi téren, és most görnyedten, halálsápadt arccal állt a királyi audienciákon az udvaroncok tömegében, és don Reba alig észrevehető kézmozdulatára előrelépett, ultra-hazafias tartalmú verseket szavalt, amelyeket hallva mindenki unatkozott, ásítozott. A színészek

mostanában ugyanazt a darabot játszották: „A barbárok pusztulása avagy Totz marsall, Első Arkanari Pitz király." Az énekesek pedig leginkább az oratórium-éneklést kedvelték. Az életben maradt festők cégtáblákat mázoltak. Kettő vagy három kiügyeskedte, hogy az udvarban maradjon, és portrékat készített a királyról meg a királyt tisztelettudóan a könyökénél fogva támogató don Rebáról (a változatosságot nem kedvelték, a királyt páncélba öltözött, húszesztendős, daliás ifjúként, don Rebát pedig értelmes arcú, érett férfiként ábrázolták).

Bizony, az arkanari udvar unalmas lett. Mindazonáltal a főrendek, a dologtalan nemes donok, a gárdatisztek és a könnyelmű, szépséges donák – egyesek hiúságból, mások megszokásból, megint mások félelemből – minden reggel ellepték a palota fogadótermeit. Őszintén szólva, sokan nem is vettek észre semmilyen változást. A további hangversenyeken és a költők vetélkedőin legtöbbre a szüneteket becsülték, amikor a nemes donok a vadászkutyák kiválóságait tárgyalták, és anekdotákat meséltek. Arra még képesek voltak, hogy röviden vitázzanak a túlvilági lényeg tulajdonságairól, de a bolygó alakjára és a járványok okaira vonatkozó kérdéseket már egyszerűen illetlennek vélték. Némi sajnálatot keltett a gárdatisztekben, hogy eltűntek azok a festők, akik között voltak mesterei az aktfestészetnek . . .

Rumata kissé késve jelent meg a palotában. A reggeli fogadás már megkezdődött. A termekben tömeg tolongott, a király ingerült hangja hallatszott, és az őfelsége öltözködését irányító szertartásügyi miniszter dallamos vezényszavai szálltak. Az udvaroncok főképpen az éjszakai eseményt tárgyalták. Éjjel egy irukani arcú bűnöző, tőrrel felfegyverkezve behatolt a palotába, megölte az őrszemet, betört őfelsége ágyasházába, ahol állítólag don Reba személyesen fegyverezte le. Miközben a Vidám Toronyba vitték, a hűségtől megtébolyult hazafiak tömege ízekre szaggatta. Ez már a hatodik merénylet volt a legutóbbi hónapban, s ezért a merénylet puszta ténye alig keltett érdeklődést. Csak a részleteket taglalták. Rumata megtudta, hogy a gyilkos láttán őfelsége felkönyökölt a nyoszolyáján, eltakarta testével a szépséges dona Midarát, és e történelmi jelentőségű szavakat ejtette ki: „Takarodj, gazember!" A több-

ség készségesen hitelt adott a történelmi szavaknak, mivel úgy vélte, hogy a király a gyilkost inasnak nézte. És valamennyien egyetértettek abban, hogy don Reba, mint mindig, résen áll, és kézitusában nincs párja. Rumata nyájas szavakkal egyetértését fejezte ki ezzel a véleménnyel, és válaszul elmesélt egy éppen akkor kieszelt históriát, amely szerint don Rebát tizenkét rabló támadta meg; hármat a helyszínen leterített, a többit pedig megfutamította. A történetet nagy érdeklődéssel és helyesléssel hallgatták végig, s utána Rumata mintegy véletlenül megjegyezte, hogy ezt az esetet don Szera mesélte neki. Az érdeklődő kifejezés nyomban eltűnt az arcokról, hiszen közismert volt, hogy don Szera ostoba és hazudozó. Dona Okanáról senki egyetlen szót sem ejtett. Erről vagy nem tudtak, vagy úgy tettek, mintha nem tudnának.

Rumata udvariasan köszöngetve, bókolva lassan előrenyomakodott a felcicomázott, beparfümözött, bőségesen verejtékező sokaság első soraiba. Az előkelő nemesség halkan beszélgetett. „Az ám, ugyanaz a kanca. Kisebezte a lábát, de átkozott legyek, ha nem nyerte el tőlem ugyanazon az estén don Keu . . .", „Ami pedig a csípőjét illeti, nemes don, az szokatlan formájú. Hogy is írja Curen . . . Hm-m-m . . . Hűs tajtéknak hegyei . . . nem, hűs tajtéknak dombjai . . . Egyszóval hatalmas csípő", „Akkor én szép csendesen kinyitom az ablakot, a fogam közé veszem a tőrt, és képzelje, barátom, érzem, hogy meghajlik alattam a rács . . .", „Kardom markolatával úgy szájon vágtam a szürke kutyát, hogy kettőt bukfencezett. Gyönyörködhet benne, amott áll, olyan képpel, mintha joga volna ehhez . . .", „. . . Don Tameo meg a padlóra okádott, elcsúszott, fejjel a kandallóba bukott . . .", „A szerzetes meg azt mondja a nőnek: Meséld csak el, szépségem, az álmodat . . . ha-ha-ha! . . ."

Szörnyen bosszantó, gondolta Rumata. Ha most megölnek, ez a véglénytelep lesz az utolsó, amit életemben látok. Csak a váratlan támadás menthet meg. Engem és Budahot. Kivárom a pillanatot, és meglepetésszerűen támadok. Váratlanul rajtaütök, nem engedem, hogy kinyissa a száját, hogy megöljön, hiszen nekem egyáltalán nincs kedvem meghalni.

Az ágyasház ajtajához osont, és kardjait két kezébe fogva,

lábát az etikett szerint térdben kissé behajlítva, közeledett a királyi ágyhoz. A királyra éppen a harisnyát húzták fel. A szertartásügyi miniszter lélegzetvisszafojtva figyelte a két komornyik ügyes kezét. A feltúrt ágytól jobbra don Reba állt, és halkan beszélgetett egy szürke bársony katonai egyenruhát viselő, csontos, hórihorgas férfival. Ez Cupik atya volt, az arkanari rohamosztagosok egyik vezére, a palotaőrség ezredese. Don Reba tapasztalt udvaronc volt. Arckifejezéséből ítélve, jelentéktelen dologról beszélgettek, mondjuk egy kanca értékeiről, vagy a király unokahúgának erényes viselkedéséről. Cupik atya viszont, mint katonaember és hajdani fűszerkereskedő, nem tudott uralkodni az arcán. Egyre komorabb lett, az ajkát harapdálta, a kardmarkolatot fogó ujjai ökölbe szorultak és szétnyíltak; végül Cupik sarkon fordult, és minden szabályt megszegve kisietett az ágyasházból. Az udvaroncok tömege kővé dermedt ekkora neveletlenség láttán. Don Reba elnéző mosollyal nézett utána, Rumata pedig, miközben tekintetével elkísérte az esetlen szürke alakot, ezt gondolta: „Egy újabb halott." Tudomása volt ugyanis a don Reba és a szürke vezetőség közti súrlódásról. Várható volt, hogy megismétlődik Ernst Röhm barnainges kapitány esete.

A harisnya fel volt húzva. A komornyikok, a szertartásügyi miniszter dallamos parancsának engedelmeskedve, ujjaik hegyével áhítatosan megfogták a király cipőit. Ekkor a király mindkét lábával félrerúgta a komornyikokat, s olyan hevesen fordult don Reba felé, hogy a degeszre tömött zsákhoz hasonló hasa a fél térdére gurult át.

– Unom a merényleteit! – visította hisztérikusan. – Merényletek! Merényletek! Merényletek!... Éjszaka aludni akarok, nem pedig gyilkosokkal viaskodni! Miért nem lehet elérni, hogy nappal merényeljenek? Ön vacak miniszter, Reba! Még egy ilyen éjszaka, és felköttetem önt! (Don Reba kezét a szívére szorítva meghajolt.) A merényletek után fáj a fejem!

Hirtelen elhallgatott, és bambán a hasára meredt. A pillanat alkalmas volt. A komornyikok késlekedtek. Rumatának mindenekelőtt magára kellett vonnia a figyelmet. Kitépte a komornyik kezéből a jobb cipőt, féltérdre ereszkedett a király előtt, és tisztelettudóan ráhúzta a cipőt a selyemharisnyás láb-

ra. A Rumaták ősi kiváltsága volt, hogy saját kezűleg húzhatták fel a cipőt a Birodalom koronás személyeinek jobb lábára. A király ködös tekintettel nézett rá. Szemében hirtelen érdeklődés lángja lobbant.

– Á, Rumata! – kiáltott fel. – Ön még él? Reba pedig azt ígérte nekem, hogy felkötteti önt! – Vihogni kezdett. – Vacak miniszter ez a Reba. Mást sem tesz, csak ígérget. Megígérte, hogy kiirtja a lázadást, de a lázadás egyre terjed. Holmi szürke tahókkal tömte tele a palotát... Én beteg vagyok, ő meg az összes udvari kuruzslót felakasztatta.

Rumata meghajolt, és két lépést hátrált. Elkapta don Reba rászegeződő tekintetét, és sietve dölyfösen bárgyú kifejezést erőltetett az arcára.

– Egészen beteg vagyok – folytatta a király –, mindenem fáj. Nyugalomba akarok vonulni. Már régen nyugalomba vonultam volna, de hát ti mindnyájan elpusztultok nélkülem, birkák...

Ráadták a másik cipőt. Felállt, de az arca eltorzult, feljajdult, a térdéhez kapott.

– Hol vannak a kuruzslók? – ordított fel búsan. – Hol az én jóságos Tatám? Felakasztatta őt, maga tökfilkó! Én pedig már a puszta hangjától is megkönnyebbültem! Hallgasson, magam is tudom, hogy méregkeverő! De elhatároztam, hogy fütyülök rá! Mi abban a rendkívüli, hogy méregkeverő? Ő kuru-u-uzsló volt! Érti, maga gyilkos?! Az egyiket megmérgezi, a másikat kigyógyítja! Maga pedig csak mérgez! Inkább saját magát kötötte volna fel! (Don Reba kezét a szívére szorítva meghajolt és úgy maradt.) Hiszen mindenkit felakasztott! Csupán a maga szélhámosai maradtak! Meg a papok, akik szenteltvízzel itatnak orvosság helyett... Ki állítja össze nekem ezentúl a kanalas orvosságot? Ki dörzsöli be kenőccsel a lábamat?

– Uralkodóm! – szólt jó hangosan Rumata, és úgy rémlett neki, hogy a palotában mindenki mozdulatlanná dermedt. – Csak parancsolnia kell, és a Birodalom legjobb orvosa fél óra múlva a palotában lesz!

A király meghökkenve bámult rá. A kockázat iszonyatosan nagy volt. Don Rebának csupán hunyorítania kellett egyet...

Rumata fizikailag érezte, hány figyelmes szempár szegeződik most rá a nyílvesszők tollai fölött, mert ő tudta, miért sorakoznak a hálószoba mennyezete alatt a kerek, fekete szellőzőnyílások. Don Reba udvarias és jóindulatú kíváncsisággal szintén ránézett.

– Mit jelent ez? – tudakolta zsörtölődve a király. – Nos, megparancsolom! Hol az az orvos?

Rumata minden idegszála megfeszült. Úgy rémlett, a nyílhegyek már a lapockájába fúródnak.

– Uralkodóm – mondta gyorsan –, parancsolja meg don Rebának, hogy hozassa ön elé a híres Budah doktort!

Don Reba szemlátomást mégiscsak zavarba jött. A legfontosabb elhangzott, Rumata pedig élve maradt. A király fénytelen tekintete a koronavédelmi miniszterre siklott át.

– Uralkodóm – folytatta Rumata, most már nem sietve és megfelelő stílusban. – Tudva az ön valóban elviselhetetlen szenvedéseiről és nem feledve családomnak az uralkodókkal szembeni kötelességét, idehozattam Irukanból egy híres, nagy tudományú orvost, Budah doktort. Budah doktor útja azonban, sajnos, félbeszakadt. A tisztelt don Reba szürke katonái a múlt héten elfogták, és további sorsáról csak don Reba tud. Úgy vélem, az orvos valahol a közelben van, minden bizonnyal a Vidám Toronyban, és én remélem, hogy don Rebának az orvosok iránti furcsa ellenszenve még nem járt végzetes következményekkel Budah doktor sorsára nézve.

Rumata elhallgatott. Úgy tetszett, minden nagyszerűen sikerült. Most vigyázz, don Reba! Rumata a koronavédelmi miniszterre pillantott, és elhűlt. A koronavédelmi miniszter csepet sem látszott zavartnak. Nyájas atyai szemrehányással bólogatott Rumata felé. Erre ő egyáltalán nem számított. Sőt, Reba el van ragadtatva, gondolta elképedten Rumata. A király viszont úgy viselkedett, mint az várható volt.

– Szélhámos! – ordította. – Felköttetem! Hol a doktor? Hol a doktor, azt kérdem! Hallgasson! Azt kérdeztem, hol a doktor?

Don Reba kellemes mosollyal előrelépett.

– Felség – kezdte –, ön igazán szerencsés uralkodó, mert oly sok hűséges alattvalója van, hogy olykor gátolják egymást

abbeli igyekezetükben, hogy szolgálatára legyenek. (A király bárgyún nézett rá.) Nem titkolom, hogy – akárcsak minden egyébről, ami országunkban történik – a lobbanékony don Rumata nemes szándékáról is tudomásom volt. Nem titkolom, hogy Budah doktor elébe küldtem a mi szürke katonáinkat – kizárólag azért, hogy megvédjék a tiszteletre méltó, koros embert a hosszú úton. Azt sem titkolom, hogy nem siettem Irukani Budahot felséged elébe állítani . . .

– Hogy merészelte? – kérdezte szemrehányóan a király.

– Felség, don Rumata fiatal, éppolyan járatlan a politikában, amennyire tapasztalt a nemes viadalban. Nem éri fel ésszel, micsoda aljasságra képes az irukani herceg felséged iránt táplált veszett dühében. Mi ketten azonban tudjuk, ugyebár, uralkodóm? (A király bólogatott.) És ezért szükségesnek tartottam, hogy előzetesen kisebb vizsgálatot végezzek. Nem siettem volna, de ha ön, felség (mély meghajlás a királynak) és don Rumata (biccentés Rumata felé) annyira ragaszkodik hozzá, akkor Budah doktor még ma ebéd után ön elébe áll, felség, hogy megkezdje a kúrát.

– Ön nem is ostoba, don Reba – jelentette ki a király némi gondolkodás után. – A vizsgálat okos dolog, sohasem árt. Az átkozott irukani . . . – Feljajdult, megint a térdéhez kapott. – Átkozott láb! Szóval hát ebéd után? Várni fogjuk, várni fogjuk.

És a király, a szertartásügyi miniszter vállára támaszkodva, a megdöbbent Rumata mellett lassan a trónterembe ment. Amikor belemerült az előtte szétváló udvaroncok tömegébe, don Reba nyájasan rámosolygott Rumatára, s ezt kérdezte:

– Ma éjjel, úgy rémlik, ön teljesít szolgálatot a herceg ágyasházában. Nem tévedek?

Rumata szótlanul meghajolt.

Rumata céltalanul ballagott a palota szalmiák- és korhadásbűzt árasztó, sötét, nyirkos, végtelen folyosóin és átjáróin, szőnyeggel díszített, fényűző szobák, szűk, rácsos ablakú, porlepte dolgozószobák, kopott aranyozású, ócska bútorral telezsúfolt raktárak mellett. Itt emberrel alig találkozott. Kevés

udvaronc kockáztatta meg, hogy meglátogassa ezt az útvesztőt a palota hátsó részében, ahol a királyi lakosztályokat észrevétlenül váltották fel a koronavédelmi minisztérium irodái. Itt könnyen el lehetett tévedni. Mindenki emlékezett arra az esetre, amikor a palotát kívülről körbejáró gárda-járőrt megrémítette egy ember harsány üvöltözése, aki az ablakmélyedés rácsán keresztül nyújtogatta összekarmolt kezét. „Mentsetek meg! – kiabált. – Apród vagyok! Nem tudom, hogyan juthatok ki! Két napja semmit sem ettem! Vigyetek ki innen!" (Tíz napig élénk levélváltás folyt a pénzügyminiszter és a palotaminiszter között, s végül úgy döntöttek, mégis kitörik a rácsot. A tíz nap alatt lándzsahegyen beadott hússal és kenyérrel táplálták a szerencsétlen apródot.) Azonkívül is veszélyes volt erre járni. A szűk folyosókon összecsaptak a király személyét oltalmazó, kapatos gárdisták és a minisztériumot védő, kapatos rohamosztagosok. Elkeseredetten vagdalkoztak, amikor pedig megelégelték, szétváltak és elvitték a sebesülteket. Végül itt kószáltak a meggyilkoltak is. Két évszázad alatt jó sok gyűlt össze belőlük a palotában.

Egy mély fali fülkéből rohamosztagos őrszem lépett elő, támadásra készen tartott fejszével.

– Tilos – jelentette ki komoran.

– Eressz, te marha! – mondta hanyagul Rumata, és félretolta.

Hallotta, amint a rohamosztagos tétován topog mögötte, s hirtelen azon a gondolaton kapta magát, hogy a sértő szavak és a megvető kézmozdulatok már reflexszerűek nála, ő már nem játssza az előkelő ripőköt, hanem hovatovább azzá is vált. Elképzelte magát ilyennek a Földön, és undor, szégyen fogta el. Miért? Mi történt velem? Hová lett a gyermekkorom óta belém nevelt tisztelet és bizalom a hozzám hasonlók, az embernek nevezett nagyszerű lény iránt? Rajtam már semmi sem segít, gondolta rémülten. Hiszen én már igazán gyűlölöm és megvetem őket . . . Nem sajnálom, hanem gyűlölöm és megvetem. Bármennyire tudom is mentegetni ennek a legénynek – aki mellett most elsurrantam – a bárgyúságát és állati kegyetlenségét a társadalmi viszonyokkal, az ijesztő neveléssel, sok minden egyébbel, most világosan látom, hogy az ellenségem, ellensége

mindennek, amit szeretek, ellensége a barátaimnak, ellensége annak, amit én a legszentebbnek tartok. Én nem elméletileg, nem mint „jellegzetes képviselőt" gyűlölöm, hanem őt magát mint személyiséget. Gyűlölöm a nyálas pofáját, a mosdatlan teste bűzét, a vak hitét, a dühét mindazzal szemben, ami túllép a nemi funkciók és az italozás keretén. Most ott topog ez a süvölvény, akit fél évvel ezelőtt még veréssel próbált rábírni a pocakos papája, hogy dohos liszttel és cukorban főtt gyümölccsel kereskedjen, szuszog az ostoba fajankó, s kínosan iparkodik visszaemlékezni a rosszul bemagolt szabályzat cikkelyeire, és semmiképpen sem tudja eldönteni, lekaszabolja-e fejszével a nemes dont, segítségért kiáltson, vagy egyszerűen legyintsen, hiszen úgysem tudja meg senki. És legyint mindenre, visszahúzódik a fülkéjébe, rágó-kérget dug a szájába, és nyáladzva, cuppogva csámcsogni kezd. És a világon semmiről sem akar tudni, a világon semmin sem akar töprengeni. De mennyivel különb a mi hősünk, don Reba? Persze, az ő lelkivilága kuszább, és a reflexei bonyolultabbak, gondolatai azonban éppen a palotának ezekhez a szalmiákszaggal és bűncselekményekkel átitatott útvesztőihez hasonlítanak, s ő már egészen kimondhatatlanul ocsmány, szörnyűséges bűnöző és lelkiismeretlen pók. Én azért jöttem ide, hogy szeressem az embereket, segítsek nekik felegyenesedni, meglátni az eget. Hiába, rossz felderítő vagyok, gondolta bűntudatosan. És csapnivaló történész. Mikor sikerült lezuhannom abba az ingoványba, amelyről don Kondor beszélt? Vajon az istennek joga van a szánalmon kívül bármilyen más érzéshez?

Háta mögött sietős csizmakopogás hallatszott a folyosón. Rumata megfordult, és két kezét keresztben a kardok markolatára tette. Don Ripat szaladt hozzá, pengéjét oldalához szorítva.

– Don Rumata!... Don Rumata!... – kiáltotta már messziről, rekedt suttogással.

Rumata elengedte a kardjait. Don Ripat odaszaladt hozzá, körülnézett, és alig hallhatóan súgta a fülébe:

– Már egy álló órája keresem. Görbe Mérleg a palotában van! A lila termekben beszélget don Rebával.

Rumata egy pillanatra összehúzta a szemét. Azután óvatosan félrehúzódott, és udvarias csodálkozással kérdezte:

– A híres rablóra gondol? De hiszen őt kivégezték, ha egyáltalán létezett.

A hadnagy megnyalta a száraz ajkát:

– Létezik. A palotában van... Úgy gondoltam, érdekelni fogja önt.

– Kedves don Ripat – felelte nyomatékosan Rumata –, engem a kósza hírek érdekelnek. A pletykák. Az anekdoták... Az élet olyan unalmas... Ön nyilván félreért engem... (A hadnagy őrült szemmel nézett rá.) Mi közöm nekem don Reba szennyes kapcsolataihoz, akit egyébként sokkal jobban tisztelek, semhogy valamiképpen ítélkezzem fölötte?... Meg aztán, megbocsásson, sietek... Egy hölgy vár.

Don Ripat újra megnyalta az ajkát, ügyetlenül meghajolt és eloldalgott. Rumatának hirtelen jó gondolata támadt.

– Mondja, barátom – szólt utána nyájasan. – Hogy tetszett önnek az a kis csel, amelyet ma reggel űztünk don Rebával?

Don Ripat készségesen megállt.

– Nagyon elégedettek vagyunk – válaszolta.

– Ugyebár igen kedves volt?

– Nagyszerű volt! A szürke tisztikar nagyon örül, hogy ön végre nyíltan a pártunkra állt. Olyan okos ember, mint ön, don Rumata, és bárókkal, nemes korcsokkal cimborál...

– Drága Ripat barátom! – mondta dölyfösen Rumata, és megfordult, hogy elmenjen. – Ön elfelejti, hogy az én származásom magasából még a király és ön között sem látni semmiféle különbséget. Viszontlátásra.

Nagy léptekkel haladt a folyosókon, magabiztosan befordult a kereszt-átjárókba, és szótlanul félretolta az őrszemeket. Nemigen tudta, mit fog tenni, de azzal tisztában volt, hogy ez csodálatos, ritka szerencse. Hallania kell a két pók beszélgetését. Nemhiába ígért don Reba az élő Mérlegért tizennégyszer annyit, mint a halott Mérlegért...

A lila ajtófüggönyök mögül két szürke hadnagy lépett elébe kivont pengével.

– Jó napot, barátaim – mondta don Rumata, és megállt közöttük. – A miniszter benn van?

– A miniszter el van foglalva, don Rumata – felelte az egyik hadnagy.

– Megvárom – mondta Rumata, és a függöny alá ment.

Itt áthatolhatatlan sötétség volt. Rumata tapogatózva átbotorkált a karosszékek, az asztalok és az öntöttvas-mécsestartók között. Néhányszor tisztán hallotta valakinek a szuszogását a füle mellett, és tömény fokhagyma- és sörszag csapta meg. Azután bágyadt fénycsíkot pillantott meg, Mérleg ismerős, orrhangú tenorja ütötte meg a fülét. Megállt. Ugyanabban a pillanatban lándzsa hegye nyomódott óvatosan a lapockái közé. – „Vigyázz, tökfilkó – mondta ingerülten, de halkan. – Én vagyok, don Rumata." A lándzsa visszahúzódott. Rumata odatolt egy karosszéket a fénycsíkhoz, leült, kinyújtotta a lábát, és akkorát ásított, hogy hallani lehetett. Azután figyelni kezdett.

A két pók találkozott. Don Reba merev tartásban ült, könyökét az asztalra tette, ujjait összekulcsolta. Jobbra tőle, egy iratcsomón, fanyelű, nehéz dobókés feküdt. A miniszter arcán kellemes, bár kissé dermedt mosoly ült. A tiszteletre méltó Mérleg a pamlagon ült, háttal Rumatának. Öreg, különc főúrhoz hasonlított, aki az utóbbi harminc esztendőben ki sem mozdult vidéki kastélyából.

– A dörzsöltek olajra lépnek – mondta. – Ez már a huszadik nagyokos. Nem könnyű kukoricázni a tarkákkal. Meg a nagyokosok rendszerint megkavarják. Erre már jócskán ráfáztunk. Ilyen a mi mázlink.

Don Reba megtapogatta borotvált állát.

– Rázós ügy – jegyezte meg elgondolkozva.

Mérleg vállat vont.

– Ilyen a mi mázlink. Nincs abban semmi pláne, ha belevágunk. Áll az alku?

– Áll az alku – felelte határozottan a koronavédelmi miniszter.

– Erre áldomást iszunk – jelentette ki Mérleg és felkelt.

Rumata, aki meghökkenve hallgatta ezt a zagyvaságot, észrevette, hogy Mérlegnek selymes bajusza és hegyes ősz szakálla van. Szakasztott hajdani udvaronc.

– Kellemes volt elbeszélgetni – mondta Mérleg.

Don Reba is felállt.

– Az önnel való beszélgetés roppant örömömre szolgált – állapította meg. – Először találkoztam egy ilyen bátor emberrel, mint ön, tisztelt . . .

– Én is – válaszolt unott hangon Mérleg – Engem is meglep és büszkeséggel tölt el királyságunk első miniszterének bátorsága.

Hátat fordított don Rebának, és botjára támaszkodva a kijárat felé ballagott. Don Reba tűnődő tekintettel nézett utána, és szórakozottan a kés nyelére tette ujjait. Rumata háta mögött ekkor hevesen zihálni kezdett valaki, s egy fúvócső hosszú barna rúdja nyúlt ki a füle mellett a függönyök közti rés felé. Don Reba egy másodpercig úgy állt, mintha hallgatózna, azután leült, kihúzta az asztalfiókot, elővett egy iratcsomót és olvasásba mélyedt. Rumata háta mögött kiköpött valaki, a cső visszahúzódott. Minden világos volt. A két pók megegyezett. Rumata felállt, és valakinek a lábára lépve, lassan a lila lakosztály kijárata felé tartott.

A király egy hatalmas, két ablaksoros teremben ebédelt. A harminc méter hosszú asztal száz személyre volt terítve. Ott ült maga a király, don Reba, a királyi vérből származó előkelőségek (vagy húsz vérmes, nagyevő és korhely figura), az udvari és a szertartásügyi miniszter, a hagyomány szerint meghívott előkelő arisztokraták csoportja (közöttük Rumata is), egy tucatnyi itt vendégeskedő báró, faragatlan csemetéivel, és az asztal legtávolibb végén mindenféle apró-cseprő arisztokrata, aki különböző úton-módon kieszközölte a meghívást a királyi asztalhoz. Ez utóbbiakat, amikor átadták nekik a meghívót és a székük számát, figyelmeztették: „Üljön mozdulatlanul, mert a király nem szereti, ha forgolódnak. Kezét tartsa az asztalon, mert a király nem szereti, ha valaki az asztal alá dugja a kezét. Ne nézegessen körül, mert a király nem szereti, ha körülnézegetnek." Minden ilyen ebéden óriási mennyiségű ételt faltak fel, tengernyi óbort ittak meg, temérdek híres, esztori porcelánt törtek szét. A pénzügyminiszter a királynak tett egyik jelentésében azzal dicsekedett, hogy őfelsége egyetlenegy

ebédje ugyanannyiba került, mint a Szoani Tudományos Akadémia félévi ellátmánya.

Rumata az udvaroncok csoportjában várta, hogy a szertartásügyi miniszter a kürtök zengése közepette háromszor „asztalhoz!"-t kiáltson, és már tizedszer hallgatta don Tameo elbeszélését arról a királyi ebédről, amelyen neki, don Tameónak, fél évvel ezelőtt volt szerencséje részt venni.

– ... Megtalálom a karosszékemet, ott állunk, belép a király, leül, leülünk mi is. Az ebéd megy a maga rendjén. És egyszerre csak, képzeljék el, kedves donok, azt érzem, hogy nedves a nadrágom ... Nedves! Sem megfordulni, sem fészkelődni, sem megtapogatni nem merészelem. Mégis kilesem a kedvező alkalmat, s magam alá dugom a kezem. Valóban nedves! Megszagolom az ujjaimat, nincsen semmiféle különös szaga. Mit jelentsen ez?! Eközben az ebéd véget ér, mindenki feláll, én pedig, képzeljék el, nemes donok, valahogy félek felállni ... Látom, hogy felém jön a király – a király! –, de én továbbra is ott ülök a helyemen, mint valami parlagi báró, aki nem ismeri az etikettet. Őfelsége odajön hozzám, kegyesen elmosolyodik, kezét a vállamra teszi. „Kedves don Tameo – mondja –, mi már felkeltünk, és megyünk a balettet nézni, ön pedig már mindig ül. Mi történt önnel, csak nem feküdte meg a gyomrát?" – „Felség – felelem –, vétesse a fejemet, de nedves a nadrágom." Őfelsége erre nevetni kegyeskedett, és megparancsolta, hogy álljak fel. Én felálltam, és mindenki hahotázott! Nemes donok, az egész ebédet egy rumos tortán ültem végig! Őfelsége harsányan nevetni kegyeskedett. „Reba, Reba – mondta –, ez megint a maga tréfája! Szíveskedjék letisztítani a nemes dont, hiszen összepiszkította az ülepét!" Don Reba nevetésre fakad, előveszi a tőrét, és elkezdi lekapargatni a tortát a nadrágomról. El tudják képzelni az állapotomat, nemes donok? Nem titkolom, reszkettem a félelemtől, hogy a mindenki szeme láttára megalázott don Reba boszszút áll majd rajtam. Szerencsére elsimult minden. Biztosíthatom önöket, nemes donok, ez életem legboldogabb élménye! Hogy nevetett a király! Mennyire elégedett volt őfelsége!

Az udvaroncok kacagtak. Az ilyen tréfák egyébként szokásosak voltak a királyi asztalnál. A meghívottakat pástétomba,

elfűrészelt lábú karosszékbe, lúdtojásokra ültették. Mérgezett tűkbe is ültettek. A király szerette, ha szórakoztatták. Kíváncsi vagyok, hogyan viselkedtem volna én ennek a gyengeelméjűnek a helyében – gondolta Rumata. – Attól félek, a királynak más koronavédelmi minisztert kellene keresnie, az Intézetnek pedig másvalakit küldenie Arkanarba. Résen kell lenni. Mint a mi hősünk, don Reba . . .

Felharsantak a kürtök, dallamosan felordított a szertartásügyi miniszter, sántikálva belépett a király, és mindenki elhelyezkedett. A terem szögleteiben, kétkezes kardjukra támaszkodva, mozdulatlanul álltak az ügyeletes gárdisták. Rumatának hallgatag szomszédok jutottak. Jobbján a mogorva, nagyétkű don Pythának – a közismert szépasszony férjének – rengő hústömege töltötte be a karosszéket, balján Író Gur bámult az üres tányérba. A vendégek mozdulatlanná meredtek, s a királyra néztek. A király gallérja alá gyömöszölte a szürkés asztalkendőt, végigtekintett a tálakon, és felkapott egy tyúkcombot. Alighogy belevájta a fogait, száz kés csapott le csattogva a tányérokra, száz kéz nyúlt a tálak fölé. A terem megtelt csámcsogással, bor bugyborékolt. A mozdulatlan gárdisták bajusza mohón táncolni kezdett. Egykor Rumatát émelygés környékezte ezeken az ebédeken. Most azonban már hozzászokott.

Miközben tőrével aprította az ürülapockát, jobbra sandított, és nyomban elfordult: don Pytha egy egészben megsütött vaddisznó fölé hajolt, s úgy dolgozott, mint egy automata. Csont nem maradt utána. Rumata visszafojtotta lélegzetét, és egy hajtásra megivott egy pohár irukani bort. Azután balra sandított. Íro Gur bágyadtan turkált kanalával a salátás tányérkában.

– Mi újat ír, Gur atya? – kérdezte félhangosan Rumata. Gur összerezzent.

– Írok? . . . Én? . . . Nem tudom. Sok mindent.

– Verset?

– Igen . . . verset . . .

– Pocsék versei vannak, Gur atya. (Gur furcsán nézett rá.) Igen, igen, ön nem költő.

– Nem költő... Olykor magam is eltűnődöm: ki vagyok tulajdonképpen? És mitől félek? Nem tudom.

– Nézzen a tányérjába, és egyék tovább. Megmondom, kicsoda ön. Zseniális író, egy új és igen termékeny irányzat felfedezője az irodalomban. (Gur arca lassan kipirult.) Száz esztendő múlva, de talán előbb is, sok tucatnyi író halad majd az ön nyomdokain.

– Isten mentse meg őket! – szakadt ki Gurból.

– Most megmondom, hogy mitől fél.

– A homálytól félek.

– A sötétségtől?

– A sötétségtől is. Sötétben a látomások hatalmában vagyunk. De legjobban a homálytól félek, mert a homályban minden egyformán szürkévé válik.

– Kitűnő mondás, Gur atya. Egyébként kapható-e még a műve?

– Nem tudom... És nem is akarom tudni.

– Mindenesetre, jegyezze meg: egy példány megtalálható az anyaországban, a császár könyvtárában. Egy másik a szaoni Ritkaságok Múzeumában van. A harmadik nálam.

Gur reszkető kezével egy kanál gyümölcskocsonyát vett magának.

– Én... nem is tudom... – Nagy, beesett szemével búsan nézett Rumatára. – Szeretném elolvasni... átolvasni...

– Szívesen kölcsönadom...

– És azután?...

– Azután visszaadja.

– És azután visszaadják önnek kamatostul! – mondta éles hangon Gur.

Rumata megcsóválta a fejét.

– Don Reba nagyon ráijesztett önre, Gur atya.

– Rám ijesztett... Került már ön valaha is olyan helyzetbe, hogy a tulajdon gyermekeit kellett elégetnie? Mit tud ön a félelemről, nemes don?!

– Én fejet hajtok ön előtt mindazért, amit át kellett élnie, Gur atya. De őszintén elítélem önt azért, hogy megadta magát.

Író Gur hirtelen olyan halk suttogásba fogott, hogy Rumata a csámcsogás és a hangok zúgása közepette alig hallotta:

– De mire való mindez? . . . Mi az igazság? . . . Haar herceg valóban szerette a szépséges, rézbőrű Jainevnivorát . . . Gyermekeik voltak . . . Ismerem az unokájukat . . . Jainevnivorát megmérgezték . . . De nekem megmagyarázták, hogy ez hazugság . . . Nekem megmagyarázták, hogy az az igazság, ami jelenleg a király javát szolgálja . . . Minden egyéb hazugság és bűn. Egész életemben hazugságot írtam . . . És csak most írok igazat . . .

Hirtelen felállt, és éneklőn harsogta:

Nagy és dicső, mint az öröklét
A király, és Fennköltnek hívják!
Meghátrált előtte a végtelenség
S átengedte az elsőség jogát!

A király abbahagyta a rágcsálást, és bambán rábámult. A vendégek behúzták a nyakukat. Csak don Reba mosolyodott el, és néhányszor zajtalanul összeütötte a tenyerét. A király kiköpte a csontokat az abroszra, és így szólt:

– Végtelenség? . . . Igaz. Helyes, átengedte . . . Megdicsérlek. Ehetsz.

A csámcsogás és a beszélgetés újra kezdődött. Gur leült.

– Könnyű és kellemes a király szemébe mondani az igazságot – jelentette ki rekedten.

Rumata hallgatott.

– Átadom önnek könyve egy példányát, Gur atya – szólalt meg később. – De van egy feltételem. Azonnal elkezdi írni a következő könyvet.

– Nem – felelte Gur. – Késő. Hadd írjon Kiun. Engem megmérgeztek. És egyébként is mindez nem érdekel többé. Most csak egyet akarok: megtanulni inni. De nem tudok . . . Fáj a gyomrom . . .

Újabb vereség, gondolta Rumata. Elkésett.

– Ide hallgasson, Reba – mondta hirtelen a király. – Hol az orvos? Ebéd utánra ígérte.

– Itt van, felség – válaszolt don Reba. – Behívassam?

– Hívassa! Persze! Ha önnek annyira fájna a térde, úgy visítana, mint egy disznó! . . . Azonnal hozzák ide!

Rumata hátradőlt a karosszékben és figyelt. Don Reba feje fölé emelte a kezét, pattintott az ujjaival. Az ajtó kinyílt, és szüntelenül hajlongva, egy görbe hátú, idős ember jött be, ezüst pókok, csillagok és kígyók képmásaival díszített, hosszú köpenyben. Hóna alatt hosszúkás, lapos táskát tartott. Rumata meghökkent: egészen másnak képzelte Budahot. Egy bölcsnek és humanistának, a mindent felölelő „Tanulmány a mérgekről" szerzőjének nem lehet ilyen savószínű, futkározó szemecskéje, félelemtől remegő ajka, szánalmas, hízelgő mosolya. De eszébe jutott Író Gur. A feltételezett irukani kém ügyének kivizsgálása bizonyára megérné, hogy egy irodalmi szárnyalású beszélgetést folytasson don Reba dolgozószobájában. Fülön kellene fogni ezt a Rebát, gondolta kéjesen Rumata, levinni a kínzókamrába és azt mondani a hóhéroknak: „Itt egy irukani kém, aki a mi dicső miniszterünknek álcázta magát. A király megparancsolta, szedjük ki belőle, hol az igazi miniszter. Végezzétek a dolgotokat, és jaj nektek, ha egy hétnél előbb hal meg . . ." Rumata még el is takarta az arcát, hogy senki se lássa. Micsoda szörnyű dolog a gyűlölet . . .

– Nosza, jöjj csak ide, orvos – szólt a király. – Milyen nyamvadt vagy, barátocskám. Nosza, guggolj le, ha mondom!

A szerencsétlen Budah leguggolt. Arca eltorzult a rémülettől.

– Még, mélyebbre – mondta orrhangon a király. – Még egyszer! Még! A te térded nem fáj, tehát meggyógyítottad a saját térdedet. Mutasd a fogaidat! Ú-ugy, a fogaid megjárják. Nekem is elkelnének . . . Meg a kezed is megjárja, erős. Egészséges vagy, egészséges, bár nyamvadtnak látszol . . . No, rajta, barátocskám, gyógyíts meg, mit állsz . . .

– Fe-elség . . . kegyeskedjék megmutatni a lábát . . . A lábát . . . – hallotta Rumata. Felnézett.

Az orvos térden állt a király előtt, és óvatosan gyúrta a lábát.

– Hé . . . Hé! – szólt a király. – Mit csinálsz? Ne nyulkálj! Ha vállaltad, hogy meggyógyítasz, akkor gyógyíts!

– Mindent értek, felség – dünnyögte az orvos, és sietve turkálni kezdett a táskájában.

A vendégek abbahagyták a rágást. Az asztal távoli végén ülő kis arisztokraták a kíváncsiságtól hajtva még fel is emelkedtek kissé, nyújtogatták a nyakukat.

Budah néhány üvegcsét szedett elő táskájából, kihúzta a dugójukat, megszagolta őket, és sorba állította az asztalon. Azután fogta a király serlegét, és félig töltötte borral. A serleg fölött mindkét kezével bűvös mozdulatokat tett, s miután elsuttogta a varázsigéket, gyorsan a borba ürítette valamennyi üvegcse tartalmát. Szalmiákszesz jellegzetes szaga áradt szét a teremben. A király beharapta az ajkát, a serlegbe pillantott, és orrát elfintorítva don Rebára nézett. A miniszter együttérzőn elmosolyodott. Az udvaroncok visszafojtották lélegzetüket.

Mit művel ez az ember – gondolta csodálkozva Rumata –, hiszen az öreg köszvényes! Mit kevert bele a borba? A tanulmányban világosan ott áll: a megduzzadt ízületeket a fehér Ku kígyó háromnapos mérgén készített főzettel kell bedörzsölni. Talán ez a bedörzsöléshez kell?

– Ezzel kell bedörzsölni? – kérdezte a király, és fejével félénken a serlegre bökött.

– Dehogy, felség – válaszolt Budah. Már kissé összeszedte magát. – Igya meg.

– Megigyam? – A király sértődött arcot vágott, és hátradőlt a karosszékben. – Nem iszom meg. Dörzsöld be vele.

– Ahogyan óhajtja, felség – mondta engedelmesen Budah. – De bátorkodom figyelmeztetni, hogy a bedörzsölésnek nem lesz semmiféle hatása.

– Mindenki bedörzsöli – jegyezte meg zsörtölődve a király –, te pedig okvetlenül belém akarod diktálni ezt a kotyvalékot.

– Felség – jelentette ki Budah, s büszkén felegyenesedett –, ezt az orvosságot egyedül én ismerem! Ezzel gyógyítottam meg az irukani herceg nagybátyját. Ami pedig a bedörzsölőket illeti, azok nem gyógyították meg felségedet . . .

A király don Rebára nézett. Az együttérzőn elmosolyodott.

– Gazember vagy – mondta a király kellemetlen hangon az

orvosnak. – Hitvány paraszt. – Megfogta a serleget. – Mindjárt a pofádba vágok ezzel a serleggel . . . – Belenézett. – És ha kihányom?

– Akkor meg kell ismételni, felség – jelentette ki bánatosan Budah.

– Jól van, no, velünk az isten! – mondta a király, és mármár szájához emelte a serleget, de egyszerre olyan hevesen tolta el, hogy a bor kiloccsant az abroszra. – Nosza, előbb igyál csak magad! Ismerlek én benneteket, irukaniakat, eladtátok Szent Mikát a barbároknak! Igyál, ha mondom!

Budah sértődött arccal felvette a serleget, és néhányat kortyolt belől.

– Nos, milyen? – kérdezte a király.

– Keserű, felség – felelte fojtott hangon Budah. – De meg kell inni.

– Ke-ell, ke-ell . . . – dohogott a király. – Magam is tudom, hogy kell. Add ide. No lám, a felét megittad.

Egy szuszra felhajtotta. Az asztal mentén együttérző sóhajok szálltak – és hirtelen mindenki elcsendesült. A király tátott szájjal mozdulatlanná dermedt. Szeméből patakzott a könny. Lassan bíborvörösre vált, azután elkékült. Az asztal fölött kinyújtotta a kezét, görcsösen pattingatott az ujjaival. Don Reba sietve odadugott egy sós uborkát. A király szó nélkül don Rebához vágta az uborkát, és megint a kezét nyújtotta.

– Bort . . . – nyögte rekedten.

Valaki odaugrott, kezébe adta a kancsót. A király, szemét vadul forgatva, zajosan kortyolt. Fehér zekéjén piros sugarak csorogtak alá. Amikor a kancsó kiürült, a király Budahhoz vágta, de elhibázta.

– Te szemét! – dörögte. – Miért öltél meg? Nem eleget akasztottak fel közületek?! Hogy pukkadnál meg!

Elhallgatott, és megérintette a térdét.

– Fáj! Mégis fáj!

– Felség – szólt Budah. – A teljes gyógyuláshoz legalább egy hétig naponta kell innia ezt az orvosságot . . .

– Kifelé! – kiáltotta a király. – Kifelé innen! Mindenki!

Az udvaroncok a karosszékeket feldöntve rohantak az ajtóhoz.

– Kifelé-é-é! . . . – ordította a király, s leseperte az edényt az asztalról.

Rumata, miután kirontott a teremből, egy ajtófüggöny alá surrant, és hahotázni kezdett. A szomszéd függöny alatt erőlködve, lihegve, sikongva szintén hahotázott valaki.

6. fejezet

A herceg ágyasháza előtt az ügyeletet éjfélkor kellett átvenni, és Rumata úgy határozott, hogy hazamegy, megnézi, minden rendben van-e, és átöltözik. Az esti város megdöbbentette. Az utcák síri csendbe merültek, a kocsmák zárva voltak. Az utcakereszteződéseknél rohamosztagosok álltak csoportosan, fáklyával a kezükben. Hallgattak, mintha vártak volna valamire. Néhányszor odamentek Rumatához, szemügyre vették, és miután felismerték, ugyanolyan hallgatagon utat engedtek neki. Amikor már ötven lépésnyire lehetett a házától, egy kis csoport gyanús figura szegődött a nyomába. Rumata megállt, egymáshoz ütötte a két kardhüvelyt, és a gyanús figurák elmaradtak, a sötétben azonban nyomban megcsikordult egy felajzott kézíj. Rumata a falhoz lapulva haladt, kitapogatta az ajtót, elfordította a kulcsot a zárban, miközben állandóan érezte, hogy a háta védtelen, s megkönnyebbült sóhajtással ugrott be az előszobába.

Az előszobában együtt voltak a cselédek, mindenkinek a kezében valami fegyver. Kiderült, hogy már néhányszor próbálgatták az ajtót. Rumatának ez nem tetszett. „Talán jobb volna el se menni – gondolta. – Vigye az ördög a herceget."

– Hol van Pampa báró? – kérdezte.

Uno, aki roppantul izgatott volt, s vállán íjat viselt, azt válaszolta, hogy „a báró már délben felébredt, megitta a házban található összes sóslevet, és megint elment mulatni". Azután, halkra fogott hangon közölte, hogy Kira nagyon nyugtalankodik, és már nemegyszer érdeklődött a gazdáról.

– Rendben van – mondta Rumata, és megparancsolta a személyzetnek, hogy sorakozzon fel.

A szakácsnőt nem számítva hatan voltak, egytől egyig utcai

verekedéshez szokott, dörzsölt fickók. A szürkékkel természetesen nem mernek újat húzni, félnek a mindenható miniszter haragjától, az éjszakai hadsereg toprongyosaival szemben azonban helyt tudnak állni, annál inkább, mert ezen az éjszakán a kis rablók a könnyű zsákmányt fogják keresni. Két kézíj, négy csatabárd, nehéz mészároskések, vas-sisakok, vaspántos, vastag ajtók . . . Vagy talán mégse menjen el?

Rumata felsietett az emeletre, s lábujjhegyen bement Kira szobájába. Kira ruhástul, összegömbölyödve aludt a vetetlen ágyon. Rumata kis ideig mellette állt a mécsessel. Menjen vagy ne menjen? Semmi kedve sem volt elmenni. Betakarta a lányt a pléddel, megcsókolta az arcát, és visszatért a dolgozószobába. Mennie kell. Bármi történjék is, a felderítőnek az események középpontjában kell lennie. Meg a történészeknek is hasznára válik. Gúnyosan elmosolyodott, levette fejéről az abroncsot, puha szarvasbőrrel gondosan megtörölte az objektívet, s újra feltette az abroncsot. Azután hívta Unót, és meghagyta, hogy hozza be katonai öltözékét és fényesre tisztított rézsisakját. A zeke alá, közvetlenül a trikóra egy páncélingmódra elkészített fémlemez-inget húzott (az itteni páncéling eléggé jól védett a kardtól és a tőrtől, a kézíjból kilőtt nyíl azonban átütötte.) Miközben meghúzta a fémlapocskákkal díszített derékszíjat, így szólt Unóhoz:

– Ide hallgass, kölyök. Benned mindenkinél jobban bízom. Bármi történjék itt, Kirának élve és sértetlenül kell maradnia. Leéghet a ház, széthordhatják az összes pénzt. Kirát azonban őrizd meg nekem. Vidd a háztetőkön, a pincéken át, ahogyan akarod, de őrizd meg. Megértetted?

– Megértettem – felelte Uno. – Nem kellene ma elmennie . . .

– Ide hallgass. Ha három nap múlva nem térek vissza, fogd Kirát és vidd a vadonba, a Csukló Erdőbe. Tudod, hol van? Ott megtalálod a Részeg Barlangot, ez egy olyan faház, az út közelében. Ha kérdezősködsz, megmutatják. Csak arra vigyázz, kitől kérdezed. Lesz ott egy ember, Kabani atyának hívják. Mindent elmondasz neki. Megértetted?

– Megértettem. Jobb volna, ha ma nem menne el.

– Szívesen maradnék. De nem tehetem: a szolgálat.. Nos, vigyázz.

Könnyedén megfricskázta a fiúcska orrát, és Uno suta mosolyát látva, ő is elmosolyodott. Odalent rövid buzdító beszédet tartott a cselédségnek, kilépett az ajtón, és újra a sötétben találta magát. Háta mögött csörömpöltek a reteszek.

A herceg lakosztályát mindenkor rosszul őrizték. Lehet, hogy éppen ezért nem követett el soha senki merényletet az arkanari hercegek ellen. És a mostani herceg iránt végképp nem érdeklődtek. Az égvilágon senkinek sem kellett ez a kékszemű, csenevész fiú, aki bárki máshoz inkább hasonlított, mint az apjához. A fiúcska tetszett Rumatának. Nevelését valóban csapnivalóan szervezték meg, s ezért a gyerek értelmes volt, nem kegyetlen, don Rebát – feltehetően ösztönösen – ki nem állhatta, szívesen énekelt mindenféle dalocskákat Curen szövegére, kis hajókkal játszott. Rumata az anyaországból képeskönyveket hozatott számára, a csillagos égről mesélt, s egy ízben örökre megnyerte a fiú szívét a repülő hajókról szóló meséjével. Rumata számára, aki ritkán akadt össze gyermekekkel, a tízéves herceg e vad ország valamennyi néprétegének merő ellentéte volt. Éppen az ilyen kékszemű, hétköznapi s valamennyi rendnél egyforma fiúcskákból fejlődött ki később az állati kegyetlenség, a tudatlanság, az alázatosság, holott bennük, gyermekekben, nyoma sem volt az efféle ocsmányságnak. Rumata olykor arra gondolt, milyen jó volna, ha a bolygóról eltűnne minden tíz évnél idősebb ember.

A herceg már aludt. Rumata átvette az ügyeletet – megállt a lelépő gárdista mellett, állt az alvó fiú ágyánál, s az etikett által előírt, bonyolult mozdulatokat végezte a kivont kardokkal, a hagyomány szerint ellenőrizte, hogy valamennyi ablak zárva van-e, minden dajka a helyén ül-e, minden szobában égnek-e a mécsesek, majd visszatért az előszobába, a lelépő gárdistával kockázott, és megérdeklődte, mi a nemes don véleménye arról, ami a városban történik. A nemes don, e nagy eszű férfiú, eltöprengett, és ama feltevését fejezte ki, hogy az egyszerű nép Szent Mika napjának megünneplésére készül.

Amikor Rumata egyedül maradt, a karosszéket az ablakhoz húzta, kényelmesen elhelyezkedett, és nézte a várost.

A herceg háza dombon állt, és nappal egészen a tengerig el lehetett látni. Most azonban minden homályba merült, csak szétszórt fényrajok látszottak ott, ahol fáklyás rohamosztagosok álltak az utcakereszteződéseknél, és jelre vártak. A város aludt vagy alvónak tettette magát. Érdekes, vajon érezték-e a lakosok, hogy valami szörnyűség közeledik feléjük? Vagy, mint a nagy eszű, nemes don, szintén úgy vélték, hogy valaki Szent Mika napjának megünneplésére készül? Kétszázezer férfi és nő. Kétszázezer kovács, fegyvermester, mészáros, rőfös, ékszerész, háziasszony, utcalány, szerzetes, pénzváltó, katona, csavargó, épségben maradt könyvtudó forgolódott most poloskabűzös, fülledt ágyában: aludtak, szeretkeztek, a hasznot számlálgatták, sírtak, fogukat csikorgatták a dühtől vagy a sértődéstől . . . Kétszázezer ember! Volt bennük valami közös a földi jövevény számára. Bizonyára az, hogy ezek szinte kivétel nélkül még nem voltak emberek a szó jelenlegi értelmében, hanem félkészek, nyersöntvények, amelyekből a történelem évszázadai valamikor majd az igazi büszke és szabad embert kimunkálják. Passzívak, mohók és valószínűtlenül, fantasztikusan önzők voltak. Lélektanilag majdnem mind rabszolgák – a hit rabszolgái, az önmagukhoz hasonlók rabszolgái, hitvány szenvedélyek rabszolgái, a kapzsiság rabszolgái. És ha a sors akarata folytán valamelyikük úrnak született vagy azzá lett, nem tudja, mihez kezdjen a szabadságával. Sietett újra rabszolgává lenni, a vagyon, a fajtalan kicsapongások, a léha barátok, a saját rabszolgáinak rabszolgájává. Óriási többségük semmiben sem volt bűnös. Túlságosan passzívak és túlságosan tudatlanok voltak. Rabszolgaságuk a passzivitásra és a tudatlanságra épült, a passzivitás és a tudatlanság pedig újra meg újra rabszolgaságot szült. De ők mégis emberek voltak, az értelem szikrájának hordozói. És állandóan hol itt, hol ott lobbantak és gyúltak fel a hihetetlenül távoli és elkerülhetetlen jövő fényecskéi. Fellobbantak, látszólagos haszontalanságuk ellenére. Az elnyomás ellenére. Annak ellenére, hogy csizmával tiporták el őket. Annak ellenére, hogy a világon senkinek nem kellettek, és a világon mindenki szemben állt velük. Annak ellenére, hogy legjobb esetben is megvető, értetlen szánakozásra számíthattak . . .

Nem tudták, hogy a jövő az övék, hogy a jövő nélkülük lehetetlen. Nem tudták, hogy a múlt szörnyű kísérteteinek ebben a világában ők a jövő egyetlen valósága, ők a kovász, a vitamin a társadalom szervezetében. Ha megvonják ezt a vitamint, társadalmi skorbut kezdődik, az izmok elgyengülnek, a szemek elveszítik élességüket, a fogak kihullanak. Semmilyen állam sem fejlődhet tudomány nélkül, mert a szomszédai megsemmisítik. Művészet és általános kultúra nélkül az állam elveszíti az önkritika képességét, téves irányzatokat kezd bátorítani, mindinkább képmutatókat és aljaembereket teremt, az állampolgárokban fogyasztói szemléletet és önteltséget fejleszt ki, s végeredményben megint csak a józan értelmű szomszédok áldozatává válik. Akármennyit üldözhetik a könyvtudókat, betilthatják a tudományokat, irthatják a művészeteket, előbb-utóbb azonban észre kell térni, és fogcsikorgatva bár, de utat nyitni minden számára, ami oly gyűlöletes a hatalomvágyó korlátoltak és tudatlanok számára. És bármennyire lenézik is a tudást ezek a hatalmon levő szürke emberek, semmit sem tehetnek a történelmi objektivitással szemben, csak lefékezhetik, de meg nem állíthatják. Noha lenézik a tudást és félnek tőle, előbb-utóbb mégis kénytelenek felkarolni, hogy a helyükön maradhassanak. Előbb-utóbb kénytelenek engedélyezni egyetemek, tudományos társaságok működését, kutató-központokat, obszervatóriumokat, laboratóriumokat szervezni, a gondolkodókat és a tudósokat képezni, olyan embereket, akik már nem állnak ellenőrzésük alatt, akiknek egészen más a lelkiviláguk, egészen mások a szükségleteik, ezek az emberek pedig nem létezhetnek, még kevésbé működhetnek az alantas pénzsóvárság, a parlagi érdekek, a bárgyú önteltség és a merőben testi szükségletek kielégítésének korábbi légkörében. Nekik új légkör kell, az általános és mindenre kiterjedő megismerés légköre, amelyet áthat az alkotó feszültség, nekik írók, festőművészek, zeneszerzők kellenek, s a hatalmon levő szürke emberek kénytelen-kelletlen megteszik ezt az engedményt is. Azt, aki makacskodik, elsöprik ravaszabb vetélytársai a hatalomért vívott harcban, aki viszont ezt az engedményt teszi, paradox módon, akarata ellenére, saját sírját ássa meg. Mivel a tudatlan egoisták és fanatikusok számára végzetes a népi kultúra növekedé-

se, annak teljes terjedelmében – a természettudományos kutatásoktól a komoly zenéért való rajongás képességéig... Azután következik a hatalmas társadalmi megrázkódtatások kora, amelyek együtt járnak a tudomány példátlan fejlődésével és a társadalom intellektualizálódásának ezzel összefüggő, igen széles folyamatával, az a kor, amikor a szürkeség az utolsó harcokat vívja, amelyek kegyetlenségüket illetően visszavetik az emberiséget a középkorba, ezekben a harcokban a szürkeség vereséget szenved, és – már az osztályelnyomástól mentes társadalomban – mint valóságos erő örökre eltűnik.

Rumata egyre csak a sötétbe merült várost nézte. Valahol ott, bűzös kamrájában, nyomorúságos ágyán kuporogva, lázban égett a megnyomorított Tarra atya, Nanyin testvér pedig mellette ült a bicegő asztalkánál, részegen, vidáman és dühösen, a „Tanulmány a kósza hírekről" végét írta, s élvezettel álcázta lapos körmondatokkal a szürke élet kegyetlen kigúnyolását. Valahol ott kószált vakon az üres, fényűző lakosztályokban Író Gur, s rémülten észlelte, hogy a történtek dacára, meggyötört, összetiport lelkének mélyéből, valami ismeretlen erő nyomására nagyszerű emberekkel és megrendítő érzésekkel teli világok támadnak fel és törnek be a tudatába. S nem tudni, hogyan töltötte az éjszakát a megtört, térdre kényszerített Budah doktor, agyonhajszoltan, de élve... Testvéreim, gondolta Rumata, én a tiétek vagyok, mi egy test vagyunk veletek! Roppant erővel eszmélt rá hirtelen, hogy ő egyáltalán nem isten, aki az értelem szentjánosbogárkáit óvja a tenyerében, hanem testvér, aki segít a testvérnek, fiú, aki megmenti az apát. „Megölöm don Rebát." – „Miért?" – „Mert gyilkolja a testvéreimet." – „Nem tudja, mit cselekszik." – „Megöli a jövőt." – „Ő nem bűnös, ő korának fia." – „Vagyis nem tudja, hogy bűnös? De számít-e, hogy ő nem tudja? Én, én tudom, hogy bűnös." – „De mit csinálsz Cupik atyával? Cupik atya sokat adna, ha valaki megölné don Rebát. Hallgatsz? Sokat meg kell ölni, nemde?" – „Nem tudom, talán valóban sokat. Egymás után. Mindenkit, aki kezet emel a jövőre." – „Ez már volt. Méreggel pusztították, maguk készítette bombákat dobáltak. És semmi sem változott." – „De változott. Így alakult ki a forradalmi stratégia." – „Neked nem szükséges forradalmi

stratégiát kialakítani. Hiszen te egyszerűen ölni szeretnél." – „Igen, szeretnék." – „De tudsz-e?" – „Tegnap megöltem dona Okanát. Már akkor tudtam, hogy megölöm, amikor tollal a fülem mögött mentem el hozzá. És csak azt sajnálom, hogy a halálából nem lett semmi haszon. Úgyhogy már majdnem megtanítottak ölni." – „Ez bizony rossz. Veszélyes. Emlékszel Szergej Kozsinra? Hát George Lennie-re? Hát Sabinna Krügerre?" Rumata tenyerével végigsimított nedves homlokán. Hát így tóprengsz, gondolkodsz, töröd a fejed, és végül feltalálod a spanyolviaszt . . .

Felugrott, és kitárta az ablakot. A sötét városban megbolydultak a fény-rajok, széthullottak és láncokba húzódtak, eltűntek és felbukkantak a láthatatlan házak között. Valamilyen hang támadt a város fölött, távoli, sok szólamú jajongás. Két tűz lobbant fel, s beragyogta a szomszédos háztetőket. Valami fellángolt a kikötőben. Megkezdődtek az események. Néhány óra múlva érthetővé válik, mit jelent a szürke és az éjszakai hadsereg szövetsége, a boltosok és az országúti rablók szövetsége, nyilvánvaló lesz, mire törekszik don Reba, milyen újabb provokációt eszelt ki. Egyszerűbben szólva: hogy kit kaszabolnak le ma. Minden valószínűség szerint megkezdődött a hosszú kések éjszakája, a túlságosan messzire ment szürke vezetőség megsemmisítése, és egyúttal a városban található bárók és legkényelmetlenebb arisztokraták kiirtása. Vajon mi lehet Pampával, jutott eszébe. Csak ne aludjék, akkor kivágja magát . . .

Végiggondolnia már nem sikerült. Öklök verték az ajtót, s éktelen kiáltozás hallatszott: „Nyissátok ki! Ügyeletes, nyissa ki!" Rumata félrehúzta a reteszt. Egy rémülettől elkékült, hiányosan öltözött ember rontott be, megragadta Rumatát a zekéje hajtókájánál, és reszketve kiáltotta:

– Hol a herceg? Budah megmérgezte a királyt! Az irukani kémek lázadást szítottak a városban! Mentse a herceget!

Az udvari miniszter volt, egy ostoba és roppantul hűséges ember. Félrelökte Rumatát, és a herceg hálószobájába iramodott. A nők sivítozni kezdtek. Az ajtón pedig már szürke inges, verejtékes, széles pofájú rohamosztagosok nyomultak be, rozsdás fejszéjüket előreszegezve. Rumata kivonta mindkét kardját.

– Vissza! – mondta hidegen.

Háta mögött kurta, fojtott jajszó hallatszott a hálóból. Roszszul áll a dolog, gondolta Rumata. Nem értek semmit. A sarokba ugrott, az asztallal eltorlaszolta magát. A rohamosztagosok nehézkesen zihálva ellepték a szobát. Vagy tizenöten lehettek. Egy szürke egyenruhás hadnagy nyomakodott előre, kivont karddal.

– Don Rumata? – kérdezte lihegve. – Letartóztatom. Adja át a kardjait.

Rumata gúnyosan felnevetett.

– Vegye el – mondta, s az ablakra sandított.

– Fogjátok el! – rivallt a tiszt.

Tizenöt fejszével felfegyverzett, jól táplált lajhár nem túlságosan sok annak, aki olyan harci módszereket ismer, amelyek itt csupán három évszázad múlva terjednek el. A tömeg nekilódult, majd visszazúdult. A padlón maradt néhány fejsze, két rohamosztagos összegörnyedt, s kificamított karját óvatosan a hasára szorítva, a hátsó sorokba lopakodott. Rumata tökéletesen értette a legyező-védekezést, amikor a támadók előtt összefüggő, csillogó függönyként forog az acél, s ezen a függönyön lehetetlennek látszik áttörni. A rohamosztagosok tétován egymásra néztek. Csípős sör- és hagymaszag áradt belőlük.

Rumata félretolta az asztalt, és a fal mentén óvatosan az ablakhoz ment. A hátsó sorokból valaki kést dobott felé, de elhibázta. Rumata megint felnevetett, fél lábát az ablakpárkányra tette, s így szólt:

– Ha még egyszer a közelembe jöttök, levágom a karotokat. Ismertek engem . . .

Ismerték. Nagyon jól ismerték, és egyikük sem moccant, hiába szitkozódott és nógatta őket a tiszt, aki különben szintén nagyon óvatosan viselkedett. Rumata felállt az ablakpárkányra, s tovább is fenyegetőn hadonászott kardjaival, de ugyanabban a pillanatban a sötétből, az udvar felől súlyos lándzsa csapódott a hátába. Az ütés szörnyű erejű volt. A fémlemez inget nem törte át, de Rumata leesett az ablakpárkányról, elterült a padlón. A két kardot Rumata nem engedte ki, de már semmi hasznát sem vehette. Az egész falka egyszerre rárontott. Együtt bizonyára több mint egy tonnát nyomtak, de akadá-

lyozták egymást, s neki sikerült lábra állnia. Öklével valakit szájon vágott, valaki vinnyogott a hóna alatt, ő pedig egyre csépelte könyökével, az öklével, a vállával (rég nem érezte magát ennyire elemében), de nem tudta lerázni őket. Roppant erőfeszítéssel, halomnyi testet vonszolva magával az ajtóhoz ment, lehajolt, és letépte a lábába csimpaszkodó rohamosztagosokat. Azután fájdalmas ütést érzett a vállán, és hanyatt esett, alatta rúgkapáltak az összenyomott katonák, ő azonban újra felállt, s nagy erejű ütéseket osztogatott, amelyektől a rohamosztagosok lomhán a falhoz csapódtak; ekkor azonban kicsapódott az ajtó, és újabb verejtékes pofák tódultak be. Hálót dobtak rá, lábára kötelet hurkoltak. és a földre döntötték.

Rumata abbahagyta a kapálózást, takarékoskodott az erejével. Egy ideig csizmával taposták, szótlanul, kéjes nyögéssel. Azután megragadták a lábánál és elvonszolták. Amikor a hálószoba kitárt ajtaja mellett cipelték el, sikerült megpillantania a lándzsával a falhoz szegezett udvari minisztert és a véres lepedőket az ágyon. „Tehát államcsíny! – gondolta. – Szegény fiú . . ." Lépcsőn vonszolták le, s ekkor elveszítette eszméletét.

7. fejezet

Egy füves buckán feküdt, és a magas, kék égen úszó felhőket nézte. Jól érezte magát, és nyugodt volt, a szomszédos buckán azonban szúrós, csontos fájdalom ült. Rajta kívül volt, mégis benne fészkelt, különösen a jobb oldalában és a tarkójában. Valaki felrivallt: „Megdöglött? Letépem a fejeteket!" És akkor jeges víz zúdult alá az égből. Valóban a hátán feküdt, és az eget nézte, csak nem buckán, hanem pocsolyában, s az ég nem kék volt, hanem alul vörösbe játszó ólomszürke. „Semmi baj – mondta egy másik hang. – Él, hiszen a szemét meresztgeti." Én élek – gondolta Rumata. – Rólam van szó. Én meresztgetem a szememet. De mit szenvelegnek? Talán elfelejtettek emberi módon beszélni?

Mellette megmozdult valaki, lomhán toccsant a vízben. Az égen egy csúcsos sapkás fej fekete körvonala jelent meg.

– Nos, mi lesz, nemes don, megy a saját lábán vagy vonszoljuk?

– Oldozzátok ki a lábamat – felelte mérgesen Rumata, és éles fájdalmat érzett felsebzett ajkán. Nyelvével tapogatta. Szépen kikészítették a számat, gondolta. Olyan, mint egy lepény.

Valaki tett-vett a lába fölött, ráncigálta, forgatta. Körös-körül halk hangon beszélgettek:

– Derekasan helybenhagytátok . . .

– Hát kis híján meglépett . . . Vajákos, a nyílvessző lepattan róla . . .

– Ismertem egy ilyet, akár fejszével apríthattad, oda se neki.

– Az alighanem paraszt volt . . .

– Paraszt hát . . .

– Az ám. Ez meg nemesi vérből való.

– Ej, a nyavalya törjön ki . . . Úgy összebogoztátok, hogy nem ismeri ki magát az ember . . . Világosságot ide!

– Inkább késsel.

– Jaj, testvérek, jaj, ne oldozzátok ki. Megint ránk ront és csépel . . . Majdnem szétzúzta a fejemet.

– Tán csak nem kezdi el megint . . .

– Mondhattok, amit akartok, testvérek, de én igazában belevágtam a lándzsát. Át is törtem a páncélinget.

Egy parancsoló hang rikoltott a sötétből:

– Hé, készen vagytok?

Rumata érezte, hogy a lába kiszabadult, megfeszítette erejét és felült. Néhány zömök rohamosztagos szótlanul nézte, ahogyan a pocsolyában hempereg. Rumata a szégyentől és a megaláztatástól összeszorította a száját. Megmozgatta a lapockáját: a keze hátra volt csavarva, de úgy, hogy azt sem tudta, hol a könyöke és hol a keze feje. Minden erejét összeszedte, egyetlen rándítással talpra állt, s nyomban meggörnyedt az oldalába hasító, szörnyű fájdalomtól. A rohamosztagosok felnevettek.

– Csak nem szökik el – mondta az egyik.

– Bizony, jól kifáradtunk, hogy gebednél meg . . .

– Mi az, don, nem ízlik?

– Elég a fecsegésből – szólt a sötétből a parancsoló hang. – Jöjjön ide, don Rumata.

Rumata dülöngélve megindult a hang felé. Valahonnan előbukkant egy fáklyás kis ember, s ment előtte. Rumata felismerte a helyet: a koronavédelmi minisztérium számtalan belső kis udvarának egyike volt, valahol a királyi istállók mellett. Tehát ha jobb felé vezetik, akkor a Toronyba, a kínzókamrába. Ha bal felé, akkor a kancelláriába. Megrázta a fejét. Sebaj, gondolta. Ha élek, akkor még harcolok. Balra fordultak. Nem kezdik mindjárt, gondolta Rumata. Előzetes vizsgálat lesz. Szörnyű. Ha a dolog a vizsgálatig jutott, akkor mivel vádolhatnak? Alighanem azzal, hogy meghívtam a méregkeverő Budahot, megmérgeztem a királyt, összeesküvést szőttem a korona ellen... Talán azzal is, hogy meggyilkoltam a herceget. És természetesen kémkedtem Irukan, Szoan, a barbárok, a bárók, a Szent Rend javára, satöbbi, satöbbi... Egyszerűen csodálatos, hogyan élhetek még. Tehát még valamit forral ez a sápadt vénember.

– Erre – mondta a parancsoló hangú.

Kitárt egy alacsony ajtót, s Rumata lehajolva belépett egy tucatnyi mécsestől megvilágított, tágas helyiségbe. Közepén, egy kopott szőnyegen, összekötözött, véres emberek ültek és feküdtek. Némelyek már vagy halottak, vagy eszméletlenek voltak. Majdnem valamennyien mezítláb, rongyos hálóingben voltak. A falak mentén, hanyagul fejszéjükre és csatabárdjukra támaszkodó, vörös képű rohamosztagosok álltak, bőszen és öntelten: a győzők. Előttük hátrakulcsolt kézzel fel-alá járkált egy szürke egyenruhás tiszt. Rumata kísérője – fekete köpenyes, magas férfi – odament a tiszthez, és valamit súgott a fülébe. Az bólintott, érdeklődéssel pillantott Rumatára, és eltűnt a szoba túlsó végében levő tarka ajtófüggönyök mögött.

A rohamosztagosok is érdeklődéssel nézegették Rumatát. Egyikük, egy behízott szemű, megjegyezte:

– Szép kövecskéje van a donnak!

– A kövecske fáintos – helyeselt egy másik. – Éppen jó lesz a királynak. Meg az öntöttarany abroncs is.

– Most mi magunk vagyunk királyok.

– Akkor hát leszedjük?

– Abbahagyni – mondta halkan a fekete köpenyes.

A rohamosztagosok értetlenül bámultak rá.

– Már megint ki ült a nyakunkba? – kérdezte a behízott szemű rohamosztagos.

A köpenyes ember nem válaszolt, hátat fordított neki, Rumatához ment, és mellé állt. A rohamosztagosok baljósan méregették.

– Csak nem pap? – mondta a behízott szemű. – Hé, te papocska – akarsz a pofádba?

A rohamosztagosok hahotázni kezdtek. A behízott szemű a tenyerébe köpött, egyik kezéből a másikba dobálta a fejszét, és megindult Rumata felé. Mindjárt ellátom a baját, gondolta Rumata, és lassan hátrahúzta a jobb lábát.

– Ha valakit mindig ütöttem – folytatta a rohamosztagos, miközben megállt előtte, és a fekete köpenyes embert nézegette –, akkor a papokat, mindenféle írástudókat meg az iparos népséget. Előfordult, hogy . . .

A köpenyes ember magasba lendítette a kezét. Valami pattant a mennyezet alatt. Z-z-z! A rohamosztagos elejtette a fejszéjét, és hanyatt dőlt. Homloka közepéből sűrű tollazatú, rövid, vastag nyíl állt ki. Csend lett. A rohamosztagosok hátrálni kezdtek, és szemükkel félénken kutatták a mennyezet alatt sorakozó szellőzőnyílásokat. A köpenyes ember leengedte a kezét, és kiadta a parancsot.

– Takarítsátok el ezt a dögöt, de szaporán!

Néhány rohamosztagos odaugrott, kezénél-lábánál fogva megragadta a halottat és elvonszolta. Az ajtófüggöny mögül előbukkant a szürke tiszt és hívón integetett.

– Menjünk, don Rumata – szólt a köpenyes.

Rumata, a foglyok csapatát megkerülve, a függöny felé tartott. Semmit sem értett. A függöny mögött, a sötétben megragadták, megmotozták, letépték övéről az üres kardhüvelyeket, és kituszkolták a világosba.

Rumata azonnal rájött, hová került. Don Reba dolgozószobájába, a lila lakosztályba. Don Reba ugyanazon a helyen ült, szakasztott ugyanabban a pózban: feszülten kiegyenesedve, az asztalra könyökölve, összekulcsolt ujjakkal. Pedig az öregnek aranyere van, gondolta minden összefüggés nélkül, szána-

kozva Rumata. Don Rebától jobbra Cupik atya trónolt, méltóságteljesen, figyelőn, összeszorított szájjal, balra pedig egy kedélyesen mosolygó, kövér ember, kapitány rangjelzésű szürke egyenruhában. Rajtuk kívül senki sem volt a dolgozószobában. Amikor Rumata belépett, don Reba halkan, nyájasan így szólt.

– Íme, barátaim, a nemes don Rumata.

Cupik atya fitymálóan elhúzta a száját, a kövér pedig jóindulatúan bólogatott.

– A mi régi és rendkívül következetes ellenségünk – jegyezte meg don Reba.

– Ha egyszer ellenség, fel kell akasztani – mondta rekedten Cupik atya.

– És önnek mi a véleménye, Aba testvér? – kérdezte don Reba, és udvariasan a kövér ember felé hajolt.

– Tudja... Én valahogy, úgyszólván... – Aba testvér szórakozottan, gyermekien elmosolyodott, és széttárta kurta karját. – Nekem, tudja, valahogy mindegy. De talán mégse kössük fel... vessük máglyára. Mi a véleménye, don Reba?

– Igen, talán – felelte elgondolkodva don Reba.

– Tudja – folytatta az elbűvölő Aba testvér, és nyájasan rámosolygott Rumatára –, a söpredéket szokás felkötni... Nekünk pedig vigyáznunk kell arra, hogy a nép körében megmaradjon a tisztelet a rendek iránt. Mégis ősi nemzetség sarja, jeles irukani kém... Irukani, ugye, nem tévedek? – Felkapott az asztalról egy lapot, és rövidlátón szemügyre vette. – Ó, még szoani is... Annál inkább!

– Ha máglyára, akkor vessük máglyára – bólintott Cupik atya.

– Jól van – mondta don Reba. – Megegyeztünk. Máglyára vetjük.

– Különben, úgy gondolom, don Rumata könnyíthet a sorsán – jegyezte meg Aba testvér. – Ért engem, don Reba?

– Megvallom, nem egészen...

– A vagyon! Nemes donom, a vagyon! A Rumata-család mesésen gazdag!...

– Igaza van, mint mindig – mondta don Reba.

Cupik atya ásított – száját eltakarta –, és az asztaltól jobbra levő lila függönyökre sandított.

– Nos hát kezdjük el annak rendje-módja szerint – jelentette ki don Reba sóhajtva.

Cupik atya egyre a függönyökre sandított. Nyilvánvalóan várt valamit, s egyáltalán nem érdekelte a kihallgatás. Miféle komédia? – tűnődött Rumata. – Mit jelent ez?

– Így hát nemes donom – fordult don Reba Rumatához –, rendkívül kellemes volna, ha válaszolna néhány bennünket érdeklő kérdésre.

– Oldozzák ki a kezemet – mondta Rumata.

Cupik atya felrezzent, és kétkedőn mozgatta az ajkait. Aba testvér bőszen csóválta a fejét.

– Vagy úgy? – mondta don Reba, s előbb Aba testvérre, azután Cupik atyára nézett. – Megértem önöket, barátaim. De tekintettel azokra a körülményekre, amelyeket don Rumata valószínűleg sejt . . . – Sokatmondóan végigtekintett a menynyezet alatti szellőzőnyílás-sorokon. – Oldjátok ki a kezét – jelentette ki, fel sem emelve a hangját.

Valaki nesztelenül Rumata mögé állt. Rumata érezte, amint a furcsán puha, ügyes ujjak megérintik a kezét, hallotta, hogy nyikorog a kötél a kés alatt. Aba testvér, testalkatához képest meglepő fürgeséggel előhúzott az asztal alól egy hatalmas harci íjat, és letette maga elé, közvetlenül az iratokra. Rumata keze élettelenül lógott a törzse mellett. Szinte nem is érezte.

– Akkor hát kezdjük – mondta frissen don Reba. – Neve, családja, rangja?

– Rumata, az Esztori Rumaták nemzetségéből. Huszonkettedíziglen nemes.

Rumata körülnézett, leült a pamlagra, és masszírozni kezdte a keze fejét. Aba testvér izgatottan szuszogva nekiszegezte a kérdéseit.

– Apja?

– Nemes atyám birodalmi tanácsos, az uralkodó hűséges szolgája és személyes barátja.

– Él?

– Meghalt.

– Régen?

– Tizenegy éve.
– Ön hány éves?
Rumata nem válaszolhatott, mert a lila függöny mögül zaj hallatszott. Aba testvér elégedetlenül hátranézett; Cupik atya pedig vészjósló mosollyal, lassan felemelkedett.
– Nos, hát vége, uraim!... – kezdte vidáman, kárörömmel.
Az ajtófüggöny mögül három olyan ember ugrott elő, akire Rumata legkevésbé számíthatott. Nyilván Cupik atya sem. Öles termetű szerzetesek voltak, fekete csuhában, szemükre húzott süvegben. Gyorsan és nesztelenül odaugrottak Cupik atyához, és megfogták a könyökénél.
– Á... n-na... – mótyogta Cupik atya. Arca halottsápadt lett. Kétségtelenül valami egészen mást várt.
– Mi a véleménye, Aba testvér? – érdeklődött nyugodtan don Reba, és a kövérhez hajolt.
– Hát magától értetődik! – felelte az határozottan. – Kétségtelenül!
Don Reba bágyadtan intett. A barátok kissé felemelték Cupik atyát, és ugyanolyan nesztelenül lépve, kivitték a függönyök mögé. Rumata undorodva fintorgott. Aba testvér megdörzsölte puha kacsóját, és frissen mondta:
– Remekül sikerült, ugye, don Reba?
– Igen, tűrhetően – helyeselt don Reba. – De folytassuk. Nos tehát, hány éves, don Rumata?
– Harmincöt.
– Mikor érkezett Arkanarba?
– Öt évvel ezelőtt.
– Honnan?
– Addig Esztorban laktam, a családi várban.
– És mi volt ennek az átköltözésnek a célja?
– Körülményeim arra kényszerítettek, hogy elhagyjam Esztort. Olyan fővárost kerestem, amely csillogásban az anyaország fővárosához hasonlítható.
Kezén végre tüzes hangyák kezdtek futkosni. Rumata türelmesen és kitartóan tovább masszírozta duzzadt keze fejét.
– Mégis, milyen körülmények voltak azok? – kérdezte don Reba.

– Párbajban megöltem a felséges család egyik tagját.
– Vagy úgy? És név szerint kit?
– Az ifjú Ekin herceget.
– Mi volt a párbaj oka?
– Nő – felelte kurtán Rumata.

Olyan érzése támadt, hogy mindezek a kérdések semmit sem jelentenek. Hogy ez ugyanolyan játék, amilyen a kivégzés módjának megvitatása volt. Mind a hárman várnak valamit. Én azt várom, hogy mikor költözik élet a kezembe. Aba testvér – az ostoba – azt várja, mikor hull ölébe az arany don Rumata családi kincstárából. Don Reba szintén vár valamit... De a szerzetesek, a szerzetesek! Honnan kerültek az udvarba a szerzetesek? Ráadásul ilyen ügyes, fürge legények...

– A nő neve?

Micsoda kérdések, gondolta Rumata. Ostobábbakat ki sem lehetne eszelni. Hát én megpróbálom felrázni őket...

– Dona Rita – válaszolta.
– Nem vártam, hogy válaszolni fog. Köszönöm...
– Mindig készen állok a szolgálatára.

Don Reba meghajolt.

– Volt-e alkalma Irukanban járni?
– Nem.
– Bizonyos ebben?
– Ön is bizonyos benne.
– Mi az igazságot akarjuk tudni! – mondta oktatóan don Reba. Aba testvér bólogatott. – Csakis az igazságot!
– Ahá – felelte Rumata. – Én meg azt hittem... – elhallgatott.
– Mit hitt?
– Azt hittem, hogy elsősorban a családi vagyonomat akarja megkaparintani. El sem tudom képzelni, don Reba, miként reméli megszerezni?
– Hát az adománylevél? Az adománylevél?! – kiáltott fel Aba testvér.

Rumata a lehető legarcátlanabbul felnevetett.

– Ostoba vagy, Aba testvér. Ugye így hívnak?... Rögtön látni, hogy boltos vagy. Nincs tudomásod arról, hogy a hitbizomány nem kerülhet idegen kézbe?

Aba testvér láthatóan felbőszült, de türtőztette magát.

– Ne beszéljen ilyen hangon – jegyezte meg szelíden don Reba.

– Az igazat akarja tudni? – vágott vissza Rumata. – Hát akkor hallja az igazságot, a színtiszta igazságot: Aba testvér ostoba és boltos.

Aba testvér azonban már erőt vett magán.

– Úgy gondolom, elkalandoztunk a tárgytól – jegyezte meg mosolyogva. – Mi a véleménye, don Reba?

– Igaza van, mint mindig – felelte az. – És Szoanban sem volt alkalma járni, nemes don?

– Szoanban jártam.

– Milyen célból?

– Hogy meglátogassam a Tudományos Akadémiát.

– Furcsa cél az ön társadalmi helyzetében levő fiatalember számára.

– Ez a szeszélyem.

– Ismeri-e don Kondort, Szoan főbíráját?

Rumata felfigyelt.

– Családunk régi barátja.

– Igen nemeslelkű férfi, nemde?

– Rendkívül tiszteletre méltó személyiség.

– Hát arról tudomása van-e, hogy don Kondor az őfelsége ellen szőtt összeesküvés részese?

Rumata felszegte az állát.

– Jól jegyezze meg, don Reba – szólt dölyfösen –, számunkra, anyaországi törzsökös nemesség számára, mindezek a Szoanok és Irukanok, de Arkanar is, a császári korona hűbéresei voltak, és mindörökre azok is maradnak.

Don Reba elgondolkozva nézett rá.

– Ön gazdag?

– Felvásárolhatnám egész Arkanart, engem azonban nem érdekelnek holmi szemétládák . . .

Don Reba felsóhajtott.

– Szívem vérzik – mondta. – Lemetszeni egy ilyen dicső nemzetség ily dicső hajtását . . . Bűn volna, ha nem az államérdek parancsolná.

– Gondoljon kevesebbet az államérdekre – jegyezte meg Rumata –, és többet a saját bőrére.

– Igaza van – felelte don Reba, és pattintott az ujjaival.

Rumata gyorsan megfeszítette és újra elernyesztette az izmait. Úgy érezte, a teste engedelmeskedik. A függöny mögül ismét előugrott a három szerzetes. Ugyanazzal a megfoghatatlan gyorsasággal és pontossággal, ami óriási tapasztalatra vallott, körülfogták a még egyre hízelgőn mosolygó Aba testvért, megragadták, és a karját hátracsavarták.

– Ó, ja-a-aj! . . . – jajdult fel Aba testvér. Kövér arca eltorzult a fájdalomtól.

– Hamar, hamar, ne késlekedjetek! – mondta undorral don Reba.

A kövér bőszen kapálózott, miközben a függönyök mögé vonszolták. Kiabált és visítozott, azután hirtelen félelmetes, felismerhetetlen hangon felüvöltött, majd nyomban elcsendesült. Don Reba felkelt, és óvatosan meglazította a felajzott íjat. Rumata meghökkenve figyelte.

Don Reba fel-alá járkált a szobában, és tűnődve vakargatta hátát a nyílvesszővel. „Jó, jó – dünnyögte szinte gyengéden. – Pompás! . . ." Szinte megfeledkezett Rumatáról. Lépései egyre gyorsabbak lettek, s úgy hadonászott a nyíllal, mint valami karmesterpálcával. Azután hirtelen megállt az asztal mögött, eldobta a nyilat, óvatosan leült, és széles mosollyal így szólt:

– Elintéztem őket, mi? . . . Egyikük se nyikkant! . . . Önöknél, azt hiszem, nem tudják így . . .

Rumata hallgatott.

– Ige-en . . . – húzta a szót ábrándosan don Reba. – Jó! Nos hát, most pedig beszélgessünk egy kicsit, don Rumata . . . De talán nem is Rumata? Sőt, talán nem is don?

Rumata érdeklődéssel nézett rá, de nem válaszolt. Don Reba arca meglehetősen sápadt, orrán apró, piros erek, minden ízében izgalomtól reszket, úgy szeretne tapsolva felkiáltani: „Én bizony tudom! Én bizony tudom!" Pedig semmit se tudsz, te bitang. Ha pedig megtudod, el sem hiszed.

– Hallgatom önt – mondta Rumata.

– Ön nem don Rumata – jelentette ki don Reba. – Ön

névbitorló. – Zord pillantást vetett Rumatára. – Esztori Rumata öt éve meghalt, és nemzetségének családi sírboltjában pihen. A szentek már régen elnyugtatták lázadó és – nyíltan megmondjuk – nem túlságosan tiszta lelkét. Hogy óhajtja? Beismeri saját maga, vagy segítsek?

– Beismerem saját magam – felelte Rumata. – A nevem Esztori Rumata, és nem szoktam meg, hogy a szavaimban kételkedjenek.

Megpróbállak felmérgesíteni egy kicsit, gondolta. Fáj az oldalam, különben megtáncoltatnálak.

– Úgy látom, beszélgetésünket másutt kell folytatnunk – jelentette ki vészjóslóan don Reba.

Az arcán csodálatos változások történtek. Eltűnt róla a kellemes mosoly, ajka egyenes vonalba szorult. Furcsán, kissé ijesztően ráncolódott homlokán a bőr. Igen, gondolta Rumata, az ilyentől meg lehet ijedni.

– Önnek valóban aranyere van? – kérdezte részvéttel.

Don Reba szemében felvillant valami, de arckifejezése nem változott. Úgy tett, mintha nem hallotta volna.

– Ön rosszul használta fel Budahot – mondta Rumata. – Kitűnő szakember. Volt . . . – tette hozzá jelentőségteljesen.

A megfakult szempárban megint felvillant valami. Ahá, gondolta Rumata, Budah még él . . . Kényelmesebben elhelyezkedett, és két kezével átkulcsolta a térdét.

– Tehát nem hajlandó beismerni – állapította meg don Reba.

– Mit?

– Azt, hogy névbitorló.

– Tisztelt Reba – felelte Rumata oktatóan –, az ilyesmit bizonyítani szokás. Ön sérteget engem!

Don Reba arcán émelygős kifejezés jelent meg.

– Kedves don Rumatám – mondta. – Bocsásson meg, egyelőre ezen a néven fogom szólítani. Nos, hát én rendszerint soha semmit nem bizonyítok. Ott, a Vidám Toronyban bizonyítanak. Ezért tartok jól fizetett, tapasztalt szakembereket, akik Szent Mika húsdarálója, az Úristen lábvértje, Pata fővértanú kesztyűje, vagy például a harcos Totz ülőkéje . . . izé, bocsánat . . . karosszéke segítségével az égvilágon mindent

be tudnak bizonyítani. Azt is, hogy van Isten, azt is, hogy nincs. Hogy az emberek a kezükön járnak, hogy az oldalukon járnak. Ért engem? Ön talán nem hallott róla, de egész tudománya van a bizonyíték-szerzésnek. Minek bizonyítsam be azt, amit én magam is tudok? Meg aztán a beismerés semmivel sem fenyegeti önt...

– Engem nem fenyeget – mondta Rumata. – Önt fenyegeti.

Don Reba kis ideig töprengett.

– Jól van – mondta. – Nyilván mégis nekem kell elkezdenem. Nézzük meg hát, mivel tűnt ki Esztori don Rumata ötévi túlvilági élete során az arkanari királyságban. Azután pedig ön megmagyarázza nekem mindennek az értelmét. Rendben van?

– Nem szeretnék elhamarkodott ígéreteket tenni – felelte Rumata –, de érdeklődéssel végighallgatom önt.

Don Reba egy ideig az íróasztal fiókjában turkált, majd előhúzott egy négyzet alakú, vastag papírlapot, és szemöldökét felvonva átfutotta.

– Vegye tudomásul – kezdte nyájas mosollyal –, hogy én, Arkanar koronavédelmi minisztere, bizonyos lépéseket tettem az úgynevezett könyvtudók, a tudósok, egyéb haszontalan és az államra nézve kártékony egyének ellen. Ezek az akciók valamilyen különös ellenállásba ütköztek. Ugyanakkor, amikor az egész nép egységesen, híven a királyhoz és az arkanari hagyományokhoz minden módon a segítségemre volt: kiadta a rejtőzködőket, önbíráskodás formájában megtorlást alkalmazott, jelentette a figyelő szemem elől kisiklott, gyanús egyéneket – ugyanekkor egy ismeretlen, de rendkívül energikus valaki az orrunk elől elhalászta és a királyság határain túlra juttatta a legfontosabb, legmegrögzöttebb és legocsmányabb bűnözőket. Így csúszott ki a kezünk közül Kisszeni Bagir, az istentelen csillagjós; Szinda, a bűnös alkimista, aki – mint bebizonyosodott – a gonosszal és az irukani hatóságokkal cimborál; Curen, a gyalázatos pamfletíró és rendzavaró, és sok más alacsonyabb rangú ember. Eltűnt valahová Kabani, az őrült varázsló és mechanikus. Valaki temérdek aranyat költött arra, hogy megakadályozza a népharag beteljesülését a förtelmes kémeken és

méregkeverőkön, őfelsége hajdani udvari kuruzslóin. Valaki, igazán fantasztikus körülmények között, amelyek megint csak az emberi nem ellenségére utalnak, kiszabadította az őrizetből a romlottság szörnyszülöttjét és a néplélek megrontóját, a parasztfelkelés főkolomposát, Púpos Aratát . . . – don Reba elhallgatott, s homlokát ráncolva jelentőségteljesen ránézett Rumatára, aki tekintetét a mennyezetre emelte, és ábrándosan rámosolygott. Púpos Aratát ő rabolta el, helikopteren repült érte. Az őrökre ez óriási hatást tett. Különben Aratára is. Mégis derék legény vagyok, gondolta. Jó munkát végeztem.

– Vegye tudomásul – folytatta don Reba –, hogy az említett Arata főkolompos jelenleg a fellázadt jobbágyok élén az anyaország keleti tartományaiban garázdálkodik, ontja a nemesek vérét, és nem szenved hiányt sem pénzben, sem fegyverben.

– Elhiszem – mondta Rumata. – Mindjárt láttam, hogy nagyon elszánt ember.

– Tehát beismeri? – kérdezte azonnal don Reba.

– Mit? – csodálkozott Rumata.

Egy ideig farkasszemet néztek.

– Folytatom – mondta don Reba. – A lelkek e megrontóinak megmentésére ön, don Rumata, szerény és hiányos számításaim szerint, legalább három pud aranyat költött. Nem beszélek arról, hogy eközben örökre beszennyezte magát a gonosszal való érintkezés által. Arról sem beszélek, hogy amióta az Arkanari Királyság területén tartózkodik, egyetlen rézgarast sem kapott esztori birtokairól. De miért is kapott volna? Minek pénzt küldeni egy halottnak? De itt az ön aranya!

Kinyitott egy dobozkát, amely az asztalon levő iratok alá volt temetve, és elővett belőle egy maréknyi aranypénzt, amelyet Hatodik Pitz képmása díszített.

– Pusztán ez az arany elegendő volna ahhoz, hogy máglyán égessék el önt! – jajdult fel. – Ez ördögi arany! Emberkéz nem képes ilyen tisztaságú fémet készíteni!

Rumatába fúrta a tekintetét. Igen, gondolta nagylelkűen Rumata, derék legény! Mi erre nem gondoltunk. És talán ő az első, aki észrevette. Ezt tekintetbe kell venni . . . Reba hirte-

len megint kihunyt. Hangjában részvevő, atyai árnyalat csendült:

– És egyébként is ön nagyon elővigyázatlanul viselkedik, don Rumata. Én állandóan izgultam ön miatt... Ön párbajhős, kötekedő! Százhuszonhat párbaj öt év alatt! És egyetlen halott sincs... Végeredményben, ebből levonhatók bizonyos következtetések. Én például levontam. És nemcsak én. Ezen az éjszakán például Aba testvér – halottakról nem illik rosszat mondani, de ő igen kegyetlen ember volt, mi tagadás, csak nehezen tűrtem el – nos, Aba testvér nem a legügyesebb, hanem a legkövérebb és legerősebb harcosokat jelölte ki az ön letartóztatására. És igaza lett. Néhány kificamított kar, néhány megnyomorgatott nyak, kivert fog bánja, de ön itt van! Pedig tudnia kellett, hogy az életéért verekszik. Ön nagymester. Ön kétségtelenül a Birodalom legkülönb kardforgatója. Ön kétségtelenül eladta lelkét az ördögnek, mivel csak a pokolban lehet megtanulni ezeket a valószínűtlen, meseszerű fogásokat. Hajlandó vagyok azt hinni, hogy ez a tudás azzal a feltétellel adatott önnek, hogy nem szabad ölnie. Bár nehéz elképzelni, minek kellett az ördögnek ilyen feltétel. De hadd tisztázzák ezt a mi skolasztikusaink...

Malacsivítás szakította félbe. Reba rosszallóan nézett a lila ajtófüggönyre, amely mögött verekedtek. Tompa ütések hallatszottak, visítás: „Eresszetek! Eresszetek!" – s még valamilyen rekedt hangok, szitkok, kiáltások érthetetlen tájszólásban. Azután a függöny reccsenve elszakadt és lehullott. A dolgozószobába berontott és négykézlábra rogyott egy véres állú, vadul kimeresztett szemű, kopasz ember. A függöny mögül hatalmas mancsok nyúltak ki, megragadták az embert a lábánál és visszahúzták. Rumata ráismert Budahra. Vadul kiabált:

– Becsaptak!... Becsaptak!... Hiszen méreg volt! Miért?...

Elhurcolták a sötétbe. Egy fekete ruhás alak gyorsan felkapta és helyére akasztotta a függönyt. A beálló csendben undorító hangok hallatszottak a függöny mögül, valaki hányt. Rumata mindent megértett.

– Hol van Budah? – kérdezte élesen.

– Mint látja, valami szerencsétlenség történt vele – válaszolt don Reba, de szemlátomást zavarban volt.

– Ne tegyen bolonddá – mondta Rumata. – Hol van az igazi Budah?

– Ah, don Rumata – felelte fejcsóválva don Reba. Azonnal összeszedte magát. – Mit akar Budahtól? Talán rokona? Hiszen soha nem is látta.

– Ide hallgasson, Reba! – mondta Rumata bőszen. – Én nem tréfálok! Ha valami történik Budahhal, akkor maga megdöglik, mint a kutya. Eltiprom.

– Nem lesz ideje hozzá – mondta gyorsan don Reba. Nagyon sápadt volt.

– Maga ostoba, Reba. Tapasztalt intrikus, mégsem ért semmit. Soha életében nem fogott még ilyen veszélyes játékba, mint most. És még nem is sejti ezt.

Don Reba összehúzta magát az asztal mellett, apró szeme úgy izzott, akár a parázs. Rumata érezte, hogy ő maga sem állt még soha ilyen közel a halálhoz. A kártyákat kiterítették. Most az dőlt el, ki irányítsa ezt a játékot. Rumata megfeszítette izmait, ugrásra készült. Semmilyen fegyver – sem lándzsa, sem nyílvessző – nem öl azonnal. Ez a gondolat lerítt don Reba ábrázatáról. Az aranyeres öregember élni akart.

– Ugyan már, igazán – mondta nyafogva. – Elüldögéltünk, beszélgettünk . . . De hiszen él az ön Budahja, nyugodjék meg, él és egészséges. Még gyógyítani is fog engem. Nem kell heveskedni.

– Hol van Budah?

– A Vidám Toronyban.

– Szükségem van rá.

– Nekem is szükségem van rá, don Rumata.

– Ide hallgasson, Reba – felelte Rumata –, ne bosszantson. És hagyja abba a színlelést. Hiszen fél tőlem. És helyesen teszi. Budah az enyém, érti? Az enyém!

Most mind a ketten álltak. Reba ijesztő volt. Arca elkékült, ajka görcsösen rángatózott.

– Kölyök! – sziszegte. – Én senkitől sem félek! Eltaposhatlak, akár a piócát.

Hirtelen megfordult, és letépte a háta mögött lógó gobelint. Széles ablak bukkant elő.

– Odanézz!

Rumata az ablakhoz ment, amely a palota előtti térre nézett. Már hajnalodott. Tűzvészek füstjei kúsztak a szürke ég felé. A téren hullák hevertek. A közepén pedig mozdulatlan, szabályos négyszög feketéllett. Rumata jobban szemügyre vette. Valószínűtlen pontos alakzatban álló lovasok voltak: hosszú, fekete köpenyt viseltek, fekete barátsüvegük eltakarta a szemüket, bal kezükben háromszög alakú fekete pajzsot, jobbjukban hosszú lándzsát tartottak.

– T-tessék! – mondta don Reba csikorgó hangon. Minden ízében reszketett. – A mi Urunknak alázatos gyermekei, a Szent Rend lovassága. Ma éjjel szálltak partra az arkanari kikötőben, hogy elfojtsák Görbe Mérleg toprongyosainak a beképzelt boltosokkal egyetemben kirobbantott barbár lázadását! A lázadást elfojtották. A Szent Rend uralkodik a városon és az országon, mely ezentúl a Rend Arkanari Tartománya . . .

Rumata önkéntelenül megvakarta a tarkóját. Hát ez már igen, gondolta. Tehát ezeknek egyengették az utat a szerencsétlen boltosok! Ez aztán a provokáció! Don Reba diadalmasan vicsorgott.

– Még nem ismerjük egymást – folytatta ugyanazon a csikorgó hangon. – Engedelmével bemutatkozom: Reba, Isten szolgája, püspök és harci nagymester vagyok, a Szent Rend helynöke az Arkanari Tartományban!

Sejthettem volna, gondolta Rumata. Ott, ahol a szürkeség diadalmaskodik, mindig a feketék jutnak hatalomra. Eh, történészek, a nyavalya törjön ki benneteket . . . De hátrakulcsolta a kezét, és cipője orráról a sarkára himbálta magát.

– Fáradt vagyok – mondta megvetően. – Aludni akarok. Meg akarok mosakodni forró vízben, lemosni magamról a maga haramiáinak vérét és nyálát. Holnap . . . illetve ma . . . mondjuk, egy órával napkelte után, bejövök a kancelláriájába. A Budah szabadon bocsátására vonatkozó parancs addigra legyen készen.

– Húszezren vannak! – kiáltotta don Reba, és kimutatott az ablakon.

Rumata összeráncolta a homlokát.

– Kissé halkabban, kérem – mondta. – És jegyezze meg, Reba: én nagyon jól tudom, hogy maga nem püspök. Én átlátok magán. Egyszerűen piszkos áruló és ügyetlen, olcsó intrikus . . . – Don Reba megnyalta az ajkát, szeme üvegszerűvé vált. Rumata folytatta: – Én könyörtelen vagyok. Minden aljasságért, amelyet ellenem vagy barátaim ellen elkövet, a fejével felel. Gyűlölöm magát. Hajlandó vagyok megtűrni, de meg kell tanulnia, hogy idejében eltakarodjék az utamból. Megértett engem?

Don Reba hízelgő mosollyal így szólt:

– Én csak egyet akarok. Azt akarom, hogy ön mellettem legyen, don Rumata. Nem vagyok képes megölni önt. Nem tudom, miért, de nem vagyok képes.

– Fél – mondta Rumata.

– Nos, félek – ismerte el Reba. – Ön talán ördög. Talán az Isten fia. Ki ismeri önt? De az is lehet, hogy a hatalmas, tengeren túli országokból való; azt beszélik, vannak ilyenek . . . Meg sem próbálok bepillantani abba a szakadékba, amely önt kivetette magából. Szédülök, s érzem, hogy eretnekségbe hullok. De én is meg tudom ölni önt. Bármely pillanatban. Most. Holnap. Tegnap. Ezt megérti?

– Ez engem nem érdekel – felelte Rumata.

– Hogyhogy? Hát mi érdekli?

– Engem semmi sem érdekel – mondta Rumata. – Szórakozom. Nem vagyok ördög és nem vagyok Isten. Esztori don Rumata lovag vagyok, vidám és előkelő nemes, aki bizonyos szeszélyekkel és előítéletekkel terhelt, s minden tekintetben szabadsághoz szokott. Megjegyezte?

Don Reba már magához tért. Kendőjével megtörülte az arcát, barátságosan elmosolyodott.

– Becsülöm a szívósságát – mondta. – Végeredményben ön is valamilyen eszményekre törekszik. És én tisztelem ezeket az eszményeket, bár nem értem meg őket. Nagyon örvendek, hogy kimagyarázkodtunk. Ön esetleg valamikor majd kifejti nekem a nézeteit, és egyáltalán nincs kizárva, hogy saját nézeteim felülvizsgálására késztet. Az emberek hajlamosak arra, hogy hibákat kövessenek el. Talán én tévedek, s nem olyan

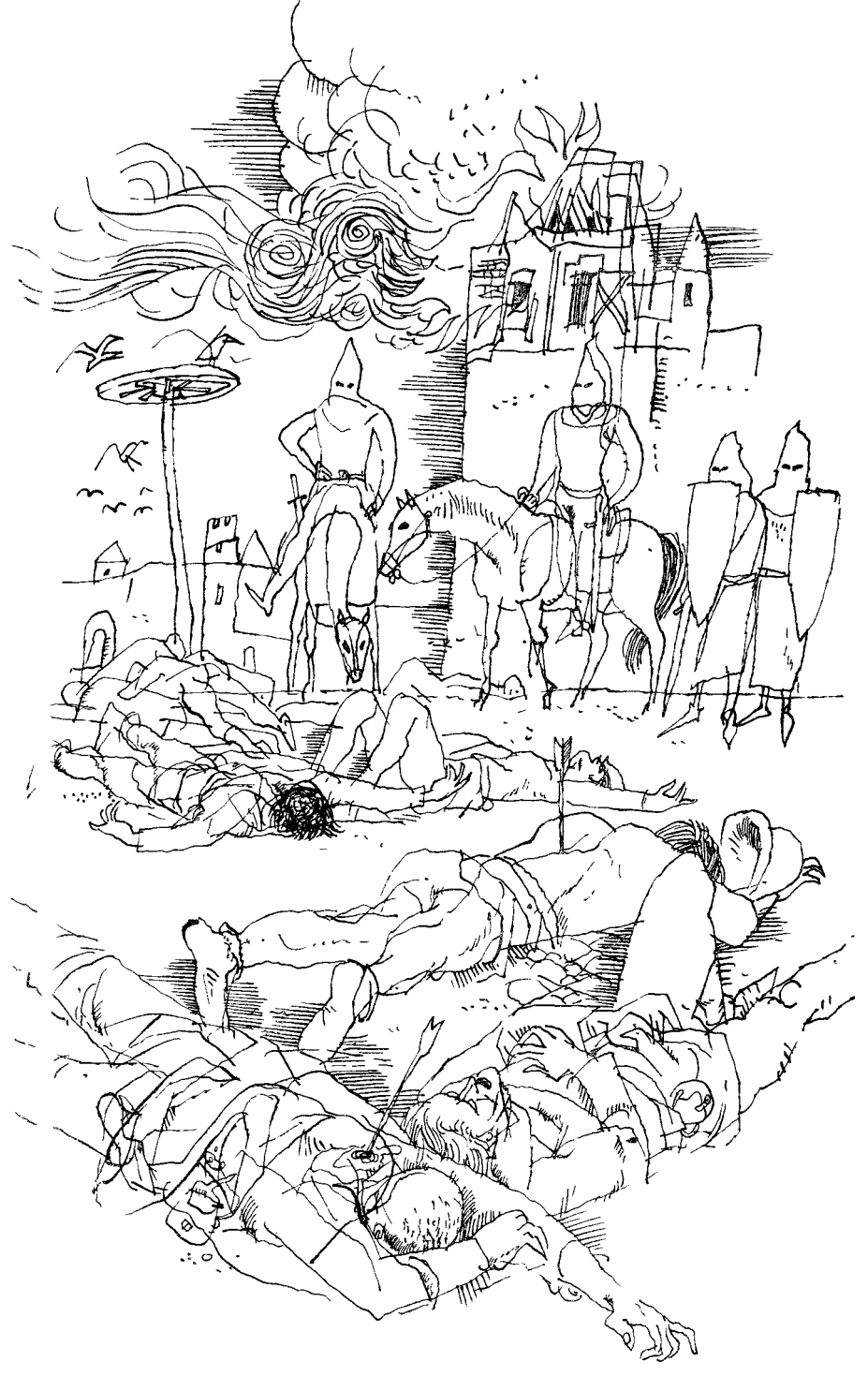

célra törekszem, amelyért érdemes olyan buzgón és önzetlenül dolgozni, ahogyan én dolgozom. Nagyvonalú ember vagyok, és el tudom képzelni, hogy valamikor önnel vállvetve fogok munkálkodni . . .

– Majd elválik – válaszolta Rumata, és az ajtóhoz indult. Micsoda puhány! – gondolta. Szép kis munkatárs. Vállvetve . . .

Elviselhetetlen borzalom szakadt a városra. A vöröses reggeli nap komoran világította meg a kihalt utcákat, a füstölgő romokat, a leszakított spalettákat, a feltört ajtókat. A porban vérvörösen csillogtak az üvegcserepek. Megszámlálhatatlan varjú csapott le a városra, akár a nyílt mezőre. A tereken és a keresztutcáknál kettesével-hármasával fekete ruhás lovasok ácsorogtak, egész törzsükkel erre-arra fordultak a nyeregben, s a mélyen arcukba húzott barátsüveg résein keresztül figyeltek. A sebtében földbe ásott póznákról megszenesedett testek lógtak láncon a kihunyt parázs fölött. Úgy tetszett, a károgó varjakon meg az ügybuzgó, fekete ruhás gyilkosokon kívül nem maradt semmi élő a városban.

Rumata az út felét lehunyt szemmel tette meg. Fulladozott, összevert teste kínzón fájt. Emberek ezek vagy nem emberek? Mi emberi van bennük? Egyeseket mindjárt az utcán mészárolnak le, mások meg otthon üldögélnek, és alázatosan várják sorukat. S mindegyik ezt gondolja: bárki mást, csak ne engem. Hidegvérű bestialitás azok részéről, akik gyilkolnak. Ez a legszörnyűbb, a hidegvér. Tíz ember áll rémülettől dermedten, és alázatosan vár, egy pedig odamegy, kiválasztja áldozatát, és hidegvérűen meggyilkolja. Ezeknek az embereknek a lelke tele van szennyel, s az alázatos várakozás minden egyes órája még jobban bemocskolja őket. Hiszen most ezekben a meglapuló házakban láthatatlanul aljasok, besúgók, gyilkosok születnek, s a sok ezer ember, akit mindhalálig félelem gyötör, gyermekeit és unokáit félelemre fogja tanítani. Nem bírom tovább, hajtogatta Rumata. Nem sok kell hozzá, és megőrülök, éppen ilyen leszek, és többé nem fogom tudni, miért vagyok itt . . . Pihennem kell egy kicsit, kikapcsolódni, megnyugodni . . .

„. . . Víz esztendő végén – az új időszámítás szerint ebben és ebben az évben – az ősi Birodalomban érezhetővé váltak a centrifugális folyamatok. Ezt felhasználva a Szent Rend, amely lényegében a hűbéri társadalom legreakciósabb csoportjainak érdekét képviselte, melyek minden eszközzel a szétszóródás megfékezésére törekedtek . . .” És tudjátok-e, milyen szaguk volt a póznákon égő holttesteknek? És láttatok-e valamikor felmetszett hasú, meztelen nőt az út porában heverni? És láttatok-e olyan városokat, ahol az emberek hallgatnak, csak a varjak rikoltoznak? Ti, még meg nem született kisfiúk és kislányok, akik az Arkanari Kommunista Köztársaság iskoláiban a sztereovíziós készülékek előtt ültök majd!

Mellével valami keménynek és hegyesnek ütközött. Egy fekete lovas állta útját. Gondosan kifogazott, széles pengéjű, hosszú lándzsa feszült Rumata mellének. A lovas szótlanul nézett rá csuklyája fekete résein. A csuklya alatt csak egy vékony száj meg egy kis áll látszott. Tenni kell valamit, gondolta Rumata. Csak hát mit? Döntsem le a lováról? Nem. A lovas lassan visszahúzta a lándzsáját, készült a döfésre. Ó, megvan! . . . Rumata fásultan felemelte bal karját, felhúzta zekéje ujját, s kivillantotta a vas karperecet, amelyet a palotából való távozásakor kapott. A lovas szemügyre vette, felemelte lándzsáját, és elléptetett Rumata mellett. „Az Úr nevében” – mondta tompán, furcsa akcentussal. „Az Ő nevében” – dünnyögte Rumata, és ment tovább, a másik lovas mellett, aki azon igyekezett, hogy lándzsájával leszedje a ház eresze alatt ágaskodó, fából művészien kifaragott, vidám ördögfiókafigurát. Az egyik elsőemeleti, félig letépett spaletta mögött rémülettől kővé dermedt, kövér arc tűnt fel, bizonyára egyike azoknak a boltosoknak, akik három nappal ezelőtt még elragadtatással ordították a söröskorsó mellett: „Éljen don Reba!” – és élvezettel hallgatták a vasalt csizmák csatt-csatt-csattogását az úttesten. Eh, ti szürkék, ti szürkék . . . Rumata elfordult.

De mi lehet nálam otthon? – jutott eszébe hirtelen, s meggyorsította lépteit. Az utolsó háztömb mellett már majdnem rohant. A ház ép volt. A lépcsőn két szerzetes ült, hátravetett csuklyában, rosszul borotvált fejét süttette a nappal. Amikor

észrevették őt, felálltak. „Az Úr nevében" – mondták karban. „Az Ő nevében – válaszolt Rumata. – Mit keresnek itt?" A szerzetesek kezüket a hasukon összekulcsolva meghajoltak. „Ön megjött, mi pedig elmegyünk" – mondta az egyik. Lereszkedtek a lépcsőn, és ráérősen elballagtak. Rumata utánuk nézett, és eszébe jutott, hogy ezerszer látta az utcán ezeket a fekete csuhás, alázatos alakokat. Csak azelőtt nem vonszolódott utánuk a porban a súlyos kardhüvely. Ezt elpackáztuk – gondolta. Milyen jó szórakozás volt a nemes donok számára, ha közrefogtak egy magányosan ballagó barátot, és a feje fölött borsos történeteket meséltek egymásnak. Én meg, ostoba fejjel, részegnek tettetve magam, mögöttük kullogtam, teli torokból hahotáztam, és úgy örültem annak, hogy legalább a vallási fanatizmus nem sújtja a Birodalmat... De mit lehetett volna tenni? *Igen, mit lehetett volna tenni?*

– Ki az? – kérdezte egy recsegő hang.

– Nyisd ki, Muga, én vagyok – felelte halkan Rumata.

Megzörrentek a reteszek, résnyire nyílt az ajtó, és Rumata bepréselte magát. Minden a régi volt, és Rumata megkönnyebbülten felsóhajtott. A reszkető fejű, ősz, öreg Muga a szokásos tisztelettel nyúlt sisakjáért és kardjáért.

– Kira hogy van? – kérdezte Rumata.

– Kira fönt van – válaszolt Muga. – Egészséges.

– Nagyszerű – mondta Rumata, és kibujt a kardkötőből. – De hol van Uno? Miért nem üdvözöl?

Muga átvette az egyik kardot.

– Unót megölték – közölte nyugodtan. – A cselédszobában fekszik.

Rumata lehunyta a szemét...

– Unót megölték... – ismételte. – Ki ölte meg?

A választ meg sem várva a cselédszobába indult. Uno derékig lepedővel letakarva, az asztalon feküdt, keze a mellén összekulcsolva, szeme tágra nyílt, szája fintorba torzult. A szolgák lehorgasztott fejjel álltak az asztal körül, és a sarokban ülő szerzetes mormolását hallgatták. A szakácsnő szipogott. Rumata merőn nézte a fiút, s engedetlen ujjaival elkezdte kigombolni a zekéje gallérját.

– Gazemberek... – mondta. – Micsoda gazember mind!...

Megtántorodott, az asztalhoz ment, belenézett az élettelen szempárba, kissé fölemelte a lepedőt, s nyomban újra leeresztette.

– Igen, késő – mondta. – Késő... Reménytelen... Ó, a gazemberek! Ki ölte meg? A szerzetesek?

A barát felé fordult, egyetlen rándítással fölemelte.

– Ki ölte meg? – kérdezte. – A tieitek? Beszélj!

– Nem a szerzetesek tették – mondta csöndesen a háta mögött Muga. – A szürke katonák...

Rumata kis ideig még a barát sovány arcát, lassan táguló szembogarát fürkészte. „Az Úr nevében..." – sziszegte a szerzetes. Rumata elengedte, leült az Uno lábánál levő padra, és sírva fakadt. Arcát a tenyerébe temetve sírt, s Muga recsegő hangját hallgatta. Muga elmesélte, hogy a második őrségváltás után a király nevében bezörgettek az ajtón, és Uno azt kiáltotta, ne nyissuk ki, de mégis ki kellett nyitni, mert a szürkék azzal fenyegetőztek, hogy felgyújtják a házat. Betörtek az előszobába, összeverték és megkötözték a cselédeket, azután fölfelé törtettek a lépcsőn. Uno, aki a szobába vezető ajtó előtt állt, íjjal lőtte őket. Két íja volt, és két nyilat tudott kilőni, az egyiket azonban elhibázta. A szürkék késsel dobálták, Uno leroskadt. Erre lehozták, és elkezdték lábbal tiporni, fejszével vagdalni. Ekkor azonban megjelentek a házban a fekete szerzetesek. Megöltek két szürkét, a többit pedig lefegyverezték, nyakukba hurkot vetettek, s kivezették őket az utcára.

Muga hangja elnémult. Rumata azonban még sokáig ült az asztalra könyökölve Uno lábánál. Azután nehézkesen feltápászkodott, zekéje ujjával letörölte a kétnapos borosta között megrekedt könnycseppeket, megcsókolta a fiú dermedt homlokát, és fölvánszorgott az emeletre.

A fáradtságtól és a megrendüléstől szinte félholt volt. Üggyel-bajjal felkapaszkodott a lépcsőn, átment a szalonon, elvergődött az ágyig nyögve, a párnákra borult. Beszaladt Kira. Rumata annyira kimerült, hogy segíteni sem tudott a lánynak, aki vetkőztetni kezdte. Kira lehúzta róla a csizmát, azután – a férfi feldagadt arca fölött sírva – letépte a szakadt egyen-

ruhát, a páncélinget, és megint sírdogált egy sort az összevert teste láttán. Rumata csupán most érzte, hogy minden csontja fáj. Kira ledörzsölte ecetbe mártott szivaccsal, ő pedig, szemét fel sem nyitva, összeszorított foga között sziszegte: „Pedig agyoncsaphattam volna ... Mellette álltam ... Megfojthattam volna ... Hát élet ez, Kira? Menjünk el innen ... Ez a Kísérlet velem folyik, nem ővelük." Észre sem vette, hogy oroszul beszél. Kira riadtan pillantgatott rá a könnytől üveges szemével, és szótlanul csókolgatta az arcát. Azután betakarta a kopott lepedőkkel – Uno mégsem szánta rá magát, hogy újakat vásároljon –, és leszaladt, hogy forralt bort készítsen. Rumata lemászott az ágyról, és a testét szaggató fájdalomtól jajgatva, mezítláb átcsoszogott a dolgozószobába, kinyitotta az íróasztal titkos rekeszét, turkált a gyógyszerládában, és bevett néhány tabletta szporamint. Amikor Kira visszatért, hozta a nehéz ezüsttálcán a gőzölgő bort, ő a hátán feküdt, s azt figyelte, hogyan csitul a fájdalom, múlik a zúgás a fejében, és teste felfrissül, új erőre kap. Megitta a bort, és már egészen jól érezte magát. Behívta Mugát, és meghagyta, készítse ki a ruháját.

– Ne menj, Rumata – kérlelte Kira. – Ne menj. Maradj itthon.

– Mennem kell, kicsim.

– Félek, maradj ... Megölnek.

– Ugyan mit beszélsz? Miért ölnének meg? Hiszen mind félnek tőlem.

Kira újra sírva fakadt. Halkan, félénken sírt, mintha attól tartana, hogy a férfi megharagszik. Rumata a térdére ültette, és simogatni kezdte a haját.

– A legszörnyűbb már elmúlt – mondta. – Meg aztán mi el akarunk menni innen ...

A lány hozzásimult és elcsendesedett. A reszkető fejű Muga közömbösen állt mellettük, tartotta az úr aranycsengettyűkkel teliaggatott nadrágját.

– Előbb azonban sok elintézni valóm van itt – folytatta Rumata. – Ma éjszaka sok embert megöltek. Meg kell tudnom, ki maradt életben, és ki halt meg. És segítenem kell megmenteni azokat, akiket meg akarnak ölni.

– És neked ki segít?

– Boldog az, aki másokra gondol... Meg aztán nekünk hatalmas emberek segítenek.

– Én nem tudok másokra gondolni – felelte a lány. – Félholtan jöttél haza. Hiszen látom, hogy vertek. Unót agyonverték. Hová tették a szemüket a te hatalmas embereid? Miért nem akadályozták meg a gyilkosságot? Nem hiszem... Nem hiszem...

Megpróbált szabadulni, a férfi azonban erősen tartotta.

– Mit lehet itt tenni – szólt Rumata. – Ez alkalommal kissé elkéstek. De most újra figyelnek bennünket, és vigyáznak ránk. Miért nem hiszel nekem? Hiszen mindig hittél. Magad is láttad: félholtan jöttem haza, és nézz meg most!...

– Nem akarlak nézni – mondta a lány, és elrejtette az arcát. – Nem akarok megint sírni.

– Nahát! Néhány karcolás! Semmiség... A legszörnyűbb már elmúlt. Legalábbis mi kettőnk számára. De vannak igen derék, nagyszerű emberek, akik számára ez a rémség még nem ért véget. És nekem kötelességem segíteni rajtuk.

Kira nagyot sóhajtott, megcsókolta a férfi nyakát, és szelíden kiszabadította magát.

– Jöjj haza ma este – kérte. – Hazajössz?

– Okvetlenül! – felelte hevesen Rumata. – Korábban jövök, és valószínűleg nem egyedül. Ebédre várj.

A lány félrevonult, leült egy karosszékbe, kezét térdére tette, s nézte, hogyan öltözik Rumata. Ő pedig, orosz szavakat mormolva, felhúzta csengettyűs nadrágját (Muga nyomban leguggolt előtte, s nekilátott a temérdek csatnak és gombnak), újra felvette a tiszta trikó fölé az áldott páncélinget, és végül kétségbeesve mondta:

– Kicsikém, értsd meg hát, hogy mennem kell! Mit tehetek?! Feltétlenül mennem kell!

Kira váratlanul, elgondolkozva így felelt:

– Néha nem fér a fejembe, miért nem versz.

Rumata, aki már begombolta dús csipke-nyakfodros ingét, mozdulatlanná meredt.

– Hogyhogy miért nem verlek? – kérdezte zavartan. – Hát lehet téged verni?

– Te nem egyszerűen jószívű, derék ember vagy – folytatta

a lány, aki oda sem figyelt –, hanem nagyon különös is. Valóságos arkangyal... Melletted bátor vagyok. Most is bátor vagyok... Egyszer majd okvetlenül megkérdezek tőled valamit. Nem most, hanem később, amikor minden elmúlik, fogsz mesélni önmagadról?

Rumata sokáig hallgatott. Muga feladta rá a vörös csíkos szalagcsokrokkal ékesített narancssárga zekéjét. Rumata undorral húzta magára, és szorosan átfűzte az övvel.

– Igen – válaszolt végül. – Egyszer majd mindent elmesélek neked, kicsim.

– Várni fogok – mondta a lány komolyan. – Most pedig menj, és velem ne törődj.

Rumata odalépett hozzá, felsebzett ajkával erősen szájon csókolta, azután levette kezéről a vas karperecet, s átnyújtotta.

– Tedd fel a bal csuklódra. Ma bizonyára már senki sem jön hozzánk, de ha mégis jönnének, mutasd meg ezt.

Kira utánanézett, és Rumata pontosan tudta, hogy mit gondol: „Nem tudom, talán ördög lehetsz, vagy az isten fia, vagy a mesebeli tengeren túli országokból származó ember, de ha nem térsz vissza, akkor én meghalok." És a lány hallgatásáért Rumata végtelenül hálás volt, mert most roppantul nehezére esett elmenni, mintha napsütötte, smaragdzöld partról bűzös pocsolyába ugrana fejest.

8. fejezet

Rumata lopakodva igyekezett az arkanari püspök kancelláriája felé. Városi polgárok szűk kis udvarain settenkedett keresztül, belegabalyodott a szárításra kiaggatott kacatokba, kerítések résein mászott át, s pompás szalagcsokrai, a drága szoani csipkéje foszlányai a rozsdás szögeken maradtak, krumplisorok között mászott négykézláb. Mégsem sikerült elkerülnie a fekete hadnép éber szemét. Miután kiért a szemétlerakóhoz vezető keskeny, szűk sikátorra, két kapatos, komor szerzetesbe ütközött.

Megpróbálta kikerülni őket, a barátok azonban kihúzták kardjukat, s útját állták. Rumata kardjai markolatához kapott,

mire a szerzetesek három ujjukat szájukba dugva füttyentettek, segítséget hívtak. Rumata lassan hátrált a rés felé, ahonnan az imént mászott ki, de hirtelen egy jelentéktelen arcú, kicsiny, fürge emberke ugrott ki elébe. Vállával meglökte Rumatát, odaszaladt a barátokhoz, valamit mondott nekik; erre azok felfogták a csuhájukat, kilátszott lila harisnyás lábuk, elrohantak Rumata mellett, és eltűntek a házak mögött. A kis emberke pedig utánuk tipegett.

Nyilvánvalóan a figyelésemmel megbízott besúgó, gondolta Rumata. És még nem is leplezi magát túlságosan. Körültekintő az arkanari püspök. Kíváncsi vagyok, vajon inkább tőlem fél vagy engem félt? Tekintetével elkísérte a besúgót, s a szemétlerakó felé fordult, amely a volt koronavédelmi minisztérium hátsó udvaráig ért, és remélhetően a járőrök nem ellenőrizték.

A mellékutca kihalt volt. De már halkan megcsikordultak a spaletták, csapódtak az ajtók, csecsemő sírt, félénk súgdolózás hallatszott. Egy félig elkorhadt kerítés mögül óvatosan kihajolt egy elcsigázott, sovány arc, amely sötét volt a beleevődött koromtól. Ijedt, beesett szempár szegeződött Rumatára.

– Bocsánatot kérek, nemes don, még egyszer bocsánatot kérek. Nem árulná el a nemes don, mi történik a városban? Kikusz kovács vagyok, gúnynéven Bicegő, a műhelybe kellene mennem, de félek . . .

– Ne menj – tanácsolta Rumata. – A szerzetesek nem ismerik a tréfát. A király nincs többé. Don Reba uralkodik, a Szent Rend püspöke. Úgyhogy maradj veszteg.

A kovács minden szóra rábólintott, szeme bánattal és kétségbeeséssel telt meg.

– Szóval a Rend . . . – dünnyögte. – Ó, a dögök . . . Bocsásson meg, nemes don. A Rend, ezek szerint . . . No és ezek mifélék, szürkék vagy másmilyenek?

– Dehogy – válaszolta Rumata, miközben kíváncsian mustrálta a kovácsot. – A szürkéket álighanem lemészárolták. Ezek szerzetesek.

– Hű, az áldóját! – mondta a kovács. – Szóval a szürkéket is . . . Hát ez a Rend! Az nem rossz, hogy a szürkéket leme-

szárolták. De rólunk, nemes don, mi a véleménye? Be tudunk illeszkedni, ugye?

– Miért ne? – mondta Rumata. – A Rendnek is kell enni-inni. Be tudtok illeszkedni.

A kovács megélénkült.

– Nekem is az a véleményem, hogy beilleszkedünk. Az a fő, hogy senkit se bánts, akkor téged se bántanak, ugye?

Rumata a fejét csóválta.

– Azt már nem – felelte. – Aki nem bánt, azt kaszabolják leginkább.

– Az is igaz – sóhajtott fel a kovács. – De hát mitévő legyek ... Hisz egyedül vagyok, mint az ujjam, ráadásul nyolc kölyök kapaszkodik a nadrágomba. Ej, Szűzanyám, legalább a mesteremet lekaszabolnák! Tiszt volt a szürkéknél. Mit gondol, nemes don, lekaszabolhatták? Öt arannyal tartozom neki.

– Nem tudom – mondta Rumata. – Lehet, hogy lekaszabolták. Inkább a következőt fontold meg, kovács. Te egyedül vagy, mint az ujjad, de ilyen ujj jó tízezer van a városban.

– No és aztán? – kérdezte a kovács.

– Hát gondolkozzál – mondta mérgesen Rumata, és faképnél hagyta.

Korai még neki a gondolkodás. Pedig azt lehetne hinni, mi sem egyszerűbb: tízezer efféle pörölyforgató, ráadásul, ha feldühödik, bárkit ízzé-porrá zúzhat. De ők még nem dühödtek fel. Csak félnek. Ki-ki önmagáért, az isten mindenkiért.

A háztömb szélén levő bodzabokrok hirtelen megrezdültek, don Tameo bújt ki a mellékutcába. Amikor észrevette Rumatát, örömében felkiáltott, felugrott, feléje nyújtotta földtől maszatos kezét.

– Nemes donom! – kiáltotta. – Mennyire örülök! Ön is a kancelláriába tart?

– Természetesen, nemes donom – válaszolt Rumata, és ügyesen kitért az ölelő karok elől.

– Megengedi, hogy csatlakozzam önhöz, nemes don?

– Megtiszteltetésnek veszem, nemes don.

Hajlongva köszöntötték egymást. Nyilvánvaló volt, hogy don Tameo tegnap elkezdett inni, s még nem tudta abbahagyni. Bő, sárga nadrágjából előhúzott egy finom művű butykost.

– Nem óhajt, nemes don? – kínálta udvariasan.

– Köszönöm – felelte Rumata.

– Rum! – jelentette ki don Tameo. – Igazi anyaországi rum. Egy aranyat fizettem érte.

Leereszkedtek a szemétdombhoz, és orrukat befogva, hulladékkupacokon, kutyatetemeken és fehér férgektől nyüzsgő, bűzös pocsolyákon át gázoltak. Smaragdzöld legyek miriádjainak szüntelen zúgása töltötte be a reggeli levegőt.

– Milyen furcsa – jegyezte meg don Tameo –, azelőtt sohasem jártam itt.

Rumata hallgatott.

– Én mindig is rajongtam don Rebáért – mondta Tameo. – Bizonyos voltam benne, hogy végül is megbuktatja a semmirekellő egyeduralkodót, új utakat szab számunkra, ragyogó távlatokat nyit. – E szavaknál don Tameo fél lábbal belelépett egy sárgászöld pocsolyába, alaposan összefröcskölte magát, és nehogy belepottyanjon, megkapaszkodott Rumatában. – Igen! – folytatta, amikor kivergődtek a szilárd talajra. – Mi, fiatal arisztokraták, mindig don Reba mellett leszünk! Végre bekövetkezett az áhított enyhülés. Gondolja meg, don Rumata, már egy órája járom a mellékutcákat és a veteményeskerteket, de egyetlen szürkével sem találkoztam. Elsepertük a szürke mocskot a föld színéről, és most olyan kellemesen, szabadon lélegzünk az újjászületett Arkanarban! Az otromba boltosok, az arcátlan ripőkök és parasztok helyett az utcák az Úr szolgáival vannak tele. Láttam, hogy egyes nemesek már nyíltan sétálgatnak a házuk előtt. Most már nincs okuk amiatt aggódni, hogy valami ganéjfoltos kötényű, tudatlan fráter összefröcsköli őket a piszkos szekerével. És már nem kell a tegnapi mészárosok és rőfösök között utat törniük maguknak. A nagy Szent Rend áldásától beragyogva, amelynek irányában én mindenkor a legnagyobb tiszteletet és – nem titkolom – őszinte, gyengéd szeretetet tápláltam, páratlan felvirágzáshoz jutunk el, amikor majd egyetlen paraszt sem merészeli tekintetét a nemesre emelni a Rend kerületi felügyelője által aláírt engedély nélkül. Most viszem az írásbeli jelentést e tárgyban.

– Undorító bűz van – állapította meg Rumata.

– Bizony, szörnyű – helyeselt don Tameo, és bedugta a butykost. – Viszont milyen szabadon lélegzünk az újjászületett Arkanarban! Meg a bor ára is a felére zuhant . . .

Az út végére don Tameo fenékig ürítette butykosát, elhajította, és szokatlan izgalomba jött. Kétszer elesett, a második alkalommal nem volt hajlandó letisztítani magát, és kijelentette, hogy természettől fogva sok bűn terheli, tehát szennyes, s ilyen állapotban akar az Úr elé állni. Amikor beértek a kancellária hátsó udvarába, ráborult a legelső szerzetesre, és könnyeket hullatva, bűnbocsánatért könyörgött. A barát csaknem megfulladt, bőszen kapálózott, megpróbált füttyel segítséget hívni, don Tameo azonban megragadta a csuhájánál fogva, és mindketten a hulladék-kupacba zuhantak. Rumata otthagyta őket.

A bejárat előtti téren, a négyszögletes Vidám Torony előtt szögletes dorongokkal felfegyverzett gyalogos szerzetescsapat állomásozott. A halottakat eltakarították. A reggeli szél sárga por-oszlopokat kavart a téren. A torony széles, kúp alakú teteje alatt, mint mindig, varjak rikácsoltak és civakodtak, s a kiugró gerendákról csüngtek alá a lábuknál fogva felakasztottak. A tornyot vagy kétszáz éve építette a megboldogult király őse, kizárólag katonai célra. Szilárd, háromemeletes alapzaton állt, amelyben valamikor élelmiszert tartalékoltak ostrom esetére. Később a toronyból börtön lett. A földrengéstől azonban valamennyi belső födém beomlott, és a börtönt a pincékbe kellett áthelyezni. Annak idején az egyik arkanari királyné panaszkodott urának és parancsolójának, hogy zavarja a mulatozásban a megkínzott rabok jajveszékelése, amely betölti a környéket. Legfelségesebb hitvese erre megparancsolta, hogy a toronyban reggeltől éjszakáig katonazenekar játsszék. Akkor kapta a torony a jelenlegi nevét. Már régóta üres kőváz volt, s a vizsgálati cellák már átkerültek az alapzat újonnan feltárt, legalsóbb szintjére, már régóta semmiféle zenekar nem játszott ott, a város lakói azonban még mindig Vidám Toronynak nevezték.

A Vidám Torony környéke rendszerint kihalt volt. Ma azonban nagy volt az élénkség. Szürke egyenruhás rohamosztagosokat, tetves, rongyos csavargókat, rémülettől lúdbőrös, félmez-

telen városi polgárokat, éktelenül sivalkodó utcalányokat vezettek, cipeltek, vonszoltak ide, csapatostul hajtották az éjszakai hadsereg mogorván nézelődő toprongyosait. És ugyanitt kampókkal hullákat ráncigáltak ki a nyílásokból, szekerekre hányták, és a városon kívülre szállították. A nemesek és a módos városi polgárok roppant hosszú sorának vége kilógott a kancellária tágra nyitott ajtaján, s az ott állók rémülten, zavartan nézték ezt az ijesztő sürgés-forgást.

A kancelláriába mindenkit bebocsátottak, egyeseket pedig őrök kísértek be. Rumata befurakodott. Olyan fülledt volt a levegő, akár a szemétlerakó helyen. A széles asztalnál, lajstromokkal körülbástyázva, egy sárgásszürke arcú hivatalnok ült, elálló füle mögött nagy lúdtoll volt. A soron következő kérelmező, a nemes don Keu, bajuszát dölyfösen felborzolva közölte a nevét.

– Vegye le a kalapját – mondta színtelen hangon a hivatalnok, s fel sem nézett az iratokból.

– Don Keu azt a kiváltságot élvezi, hogy még a király jelenlétében is viselhet kalapot – jelentette ki büszkén don Keu.

– A Rend előtt senki sem élvez kiváltságot – felelt ugyanolyan színtelen hangon a hivatalnok.

Don Keu arca bíborvörösre gyúlt, fújtatni kezdett, de a kalapját levette. A hivatalnok hosszú, sárga körmét végighúzta a lajstromon.

– Don Keu . . . Don Keu . . . – dünnyögte. – Don Keu . . . Királyi utca tizenkettő?

– Igen – válaszolta ingerült hangon a don.

– Négyszáznyolcvanötös szám, Tibak testvér.

A szomszéd asztalnál ülő, a hőségtől rákvörös, testes Tibak testvér kis ideig kutatott az iratok között, majd letörülte kopasz feje búbjáról az izzadtságot, felállt, és monoton hangon olvasta:

– „Négyszáznyolcvanötös szám, don Keu, Királyi utca tizenkettő alatti lakosra, don Reba arkanari püspök eminenciája nevének becsmérlése miatt, mely tavalyelőtt a palotabálon történt, három tucat botütés méretik testének mezítelen, puha részére, őeminenciája cipőjének megcsókolásával egyetemben."

Tibak testvér leült.

– Menjen végig ezen a folyosón – közölte a hivatalnok színtelen hangon –, botozás jobbra, cipő balra. Kérem a következőt . . .

Rumata roppant csodálkozására, don Keu nem tiltakozott. Nyilván már sok mindent láthatott, amióta sorban állt. Csak megköszörülte a torkát, méltóságteljesen megigazította a bajuszát, és eltűnt a folyosóban. A következő, a rengő hájú, óriási don Pytha már hajadonfőtt állt.

– Don Pytha . . . don Pytha . . . – mormogta a hivatalnok, s ujját végighúzta a lajstromon. – Tejesek utcája kettő?

Don Pytha torokhangot hallatott.

– Ötszáznégyes szám, Tibak testvér.

Tibak testvér újra letörülte a verejtékét, s újra felállt.

– Ötszáznégyes szám, don Pytha, Tejesek utcája kettő alatti lakos, semmiben sem találtatott vétkesnek őeminenciája előtt, következésképpen tiszta.

– Don Pytha – szólt a hivatalnok –, vegye át a megtisztulás jelvényét. – Lehajolt, a karosszék mellett álló ládából vas karperecet vett elő, és átnyújtotta a nemes Pythának. – Bal karon viselendő, a Rend harcosainak első felszólítására felmutatandó. Kérem a következőt . . .

Don Pytha torokhangot hallatott, és a karperecet nézegetve eltávozott. A hivatalnok már a következő nevet mormolta. Rumata végigtekintett a soron. Sok ismerős arcot látott. Egyesek szokásos előkelő öltözéküket viselték, mások szemlátomást szegénységet színleltek, de valamennyien alaposan be voltak maszatolva sárral. Valahol a sor közepén, don Szera az utóbbi öt percben már harmadszor jelentette ki hangosan, hogy mindenki hallja: „Nem értem, hogy akár egy nemes don is miért ne szenvedhetne el néhány botütést őeminenciája nevében!"

Rumata megvárta, amíg a következő elindult a folyosón (ez egy ismert halkereskedő volt, akire közömbös gondolkodásmódja miatt öt botütést róttak ki, cipő-csókolás nélkül), odafurakodott az asztalhoz, s tenyerét fesztelenül rátette a hivatalnok előtt fekvő iratokra.

– Bocsánatot kérek – szólt. – A Budah doktor szabadon

bocsátásáról szóló parancsra van szükségem. Don Rumata vagyok.

A hivatalnok fel sem emelte a fejét.

– Don Rumata ... don Rumata ... – dünnyögte, és Rumata kezét félrelökve, végighúzta körmét a listán.

– Mit művelsz, vén tintanyaló? – kérdezte Rumata. – Nekem a szabadon bocsátási parancsra van szükségem!

– Don Rumata ... don Rumata ... – Lehetetlen volt megállítani ezt a gépembert. – Kazánkovácsok utcája nyolc. Tizenhatos szám, Tibak testvér.

Rumata érezte, hogy háta mögött mindenki visszafojtotta a lélegzetét. De az igazat megvallva, őt magát is kellemetlen érzés fogta el. A verejtékező, rákvörös Tibak testvér felállt.

– Tizenhatos szám, don Rumata, Kazánkovácsok utcája nyolc alatti lakos, a Renddel szembeni különleges érdemeiért őeminenciája külön elismerésére méltatik, és szíveskedjék átvenni a Budah doktor szabadon bocsátásáról szóló parancsot, akivel saját belátása szerint cselekedhet – lásd: hatos – tizenhetes – tizenegyes lap.

A hivatalnok nyomban kihúzta ezt a lapot a lajstromok alól, és átnyújtotta Rumatának.

– A sárga ajtón át az első emeletre, hatos ajtó, egyenesen a folyosón jobbra, majd balra – közölte. – Kérem a következőt ...

Rumata megnézte a lapot. Ez nem a Budah doktor szabadon bocsátására vonatkozó parancs volt, hanem erre kaphatott belépési engedélyt a kancellária ötödik, különleges ügyosztályára, ahol a titkos ügyek titkárságának szóló utasítást kellett átvennie.

– Mit adtál nekem, te tökfilkó? – kérdezte Rumata. – Hol a parancs?

– A sárga ajtón át az első emeletre, hatos ajtó, egyenesen a folyosón jobbra, majd balra – ismételte a hivatalnok.

– Azt kérdem, hol a parancs?! – rivallt rá Rumata.

– Nem tudom ... nem tudom ... Kérem a következőt!

Rumata füle fölött szuszogás hallatszott. Félrehúzódott. Újra don Pytha furakodott az asztalhoz.

– Nem megy rá – mondta nyafogva.

A hivatalnok ködös tekintettel nézett rá.

– Neve? Rangja? – kérdezte.

– Nem megy rá – mondta ismét don Pytha, s a karperecet rángatta, amely három vaskos ujjára is alig ment fel.

– Nem megy rá . . . nem megy rá . . . – dünnyögte a hivatalnok, és hirtelen magához húzta az asztal jobb oldalán fekvő vastag könyvet. Ennek baljós külseje volt – zsírpecsétes, fekete kötésű. Don Pytha néhány pillanatig meghökkenve nézte, aztán egyszerre sarkon fordult, s egyetlen szó nélkül a kijárat felé igyekezett. A sorban zaj támadt: „Ne piszmogjanak olyan sokáig, siessenek!" Micsoda ingovány, gondolta Rumata. No, adok én nektek . . . A hivatalnok közben ezt mormolta: „Ha pedig a fent említett megtisztulási jelvény nem megy rá a megtisztult bal csuklójára, avagy ha a megtisztultnak nincsen bal csuklója, mint olyan . . ." Rumata megkerülte az asztalt, mindkét kezét a karpereces ládába mélyesztette, felmarkolt, amennyit tudott, s odább állt.

– Hé, hé – szólt rá kifejezéstelen hangon a hivatalnok. – A jogosítványt!

– Az Úr nevében – felelte sokatmondóan Rumata, s visszanézett a válla fölött. A hivatalnok és Tibak testvér egy emberként felállt: „Az Ő nevében." A sorban állók irigyen és elragadtatással néztek Rumata után.

Rumata kilépett a kancelláriából, lassan a Vidám Torony felé tartott, s útközben rákattintgatta bal kezére a karpereceket. Kiderült, hogy kilenc van, bal csuklójára pedig csak öt fért rá. A többi négyet a jobb kezére kapcsolta. Lassanként akart felőrölni engem az arkanari püspök, gondolta. Ebből ugyan semmi sem lesz. A karperecek minden lépésnél megcsörrentek, Rumata feltűnően tartotta a kezében a tekintélyt parancsoló okmányt: a hatos – tizenhetes – tizenegyes lapot, amelyet különféle színű pecsétek ékesítettek. A szembejövő szerzetesek – gyalogosok és lovasok – sietve kitértek előle. A tömegben, tisztes távolságra, meg-megjelent, majd eltűnt a jelentéktelen külsejű besúgó. Rumata a kapuhoz törtetett, félelmetes hangon ráripakodott az útját álló őrre, áthaladt az udvaron, majd a csúszós, csorba lépcsőfokokon lefelé ereszkedett a kormozó fáklyákkal megvilágított félhomályba. Itt volt

a hajdani koronavédelmi minisztérium legrejtettebb zuga, a királyi börtön a vizsgálati cellákkal.

A boltíves folyosókon tízlépésenként bűzös fáklya állt ki a falban levő rozsdás mélyedésből. Mindegyik fáklya alatt, barlanghoz hasonló fülkében, rácsos ablakú ajtó feketéllett. A börtönhelyiségek bejáratai voltak, kívülről súlyos vasreteszek zárták le őket. A folyosó tele volt emberrel. Tolakodtak, futkostak, kiabáltak, vezényszavakat harsogtak ... Reteszek csikorogtak, ajtók csapkodtak, valakit vertek, s az illető jajveszékelt, valakit vonszoltak, és az kapálózott, valakit egy amúgyis zsúfolt cellába tuszkoltak, valakit megpróbáltak kirángatni a cellából, de a fogoly éktelenül ordított: „Nem én vagyok az, nem én vagyok az, nem én!" – és a szomszédaiba kapaszkodott. A szembejövő szerzetesek arca bősz ügybuzgalmat árult el. Mindenki sietett, mindenki fontos államügyeket intézett. Rumata jól kinyitotta a szemét, s ráérősen sorra járta a folyosókat, egyre lejjebb ereszkedett. Az alsó szinteken nem volt olyan nyüzsgés. Itt, a beszélgetésből ítélve, a Hazafias Iskola végzős növendékei vizsgáztak. Félmeztelen, széles mellű, bőrkötényes kamaszok álltak csoportosan a kínzókamrák ajtajai előtt, a mocskos kézikönyveket lapozgatták, és időnként inni mentek a nagy víztartályhoz, amelyről láncon bögre lógott. A cellákból iszonyú ordítás, ütések zaja hallatszott, sűrű, égett szag áradt. És micsoda beszélgetés folyt az ajtók előtt!

– A csonttörőnek van fölül egy olyan csavarja, az eltört. Hát én tehetek róla? Ő meg kiebrudalt. „Te tökfej – mondta –, kapsz ötöt a fenekedre, aztán gyere vissza ..."

– Jó volna megtudni, ki fog verni, talán valamelyik társunk. Előre meg lehetne alkudni, összeszedni fejenként öt garast, és a markába nyomni ...

– Ha vastag a háj, nem érdemes izzóra hevíteni a tűt, úgyis kihűl benne. Akkor vedd a fogót, és kissé tépd fel a hájat ...

– Szóval, az Úr lábvértje a láb számára van, ez tágabb és ékekkel működik, a fővértanú kesztyűje meg csavarokkal, ez kifejezetten a kéz számára van, megértetted?

– Röhej, testvérek! Bemegyek, nézem, ki van ott megbilincselve? Vörös Fika, a mészáros a mi utcánkból, aki részegen

folyton a fülemet cibálta. No, jól vigyázz, gondolom, most majd én szórakozom el veled . . .

– Pekor Gubát pedig reggel elcipelték a barátok, és azóta se tért vissza. A vizsgára se jött el.

– Eh, nekem a húsdarálót kellett volna használni, én meg ostoba fejjel feszítőrúddal püföltem az oldalát, hát eltörtem a bordáját. Erre Kin atya megragadta az üstökömet, csizmával faron billent, de úgy, testvérek, nekem elhihetik, hogy elsötétült előttem a világ. „Mi az – mondja –, mit rontod az anyagomat?"

Nézzétek, barátaim, nézzétek, gondolta Rumata, miközben lassan forgatta a fejét. Ez nem elmélet. Ezt még senki sem látta az emberek közül. Nézzétek, hallgassátok, vegyétek filmre a távolban . . . – és becsüljétek, szeressétek – az ördög vigyen benneteket! – a magatok korát, hajtsatok fejet azoknak az emléke előtt, akik mindezen keresztülestek! Figyeljétek ezeket a fiatal, bárgyú, közömbös, mindenféle bestiális kegyetlenséghez hozzászokott pofákat, de ne fintorítsátok az orrotokat, hiszen a ti őseitek sem voltak különbek . . .

Észrevették. Tucatnyi szempár szegeződött rá.

– Nicsak, itt áll egy don. Egészen falfehér.

– Ha-he . . . Persze, az előkelők nem szoktak hozzá . . .

– Azt mondják, ilyen esetben vizet kell adni, de hát rövid a lánc, nem ér el odáig . . .

– Ugyan már, mindjárt összeszedi magát . . .

– Nekem kéne egy ilyen . . . Az ilyenek, akármit kérdeznek tőlük, mindenre felelnek . . .

– Csendesebben, testvérek, mert különben közénk csap . . . Mennyi karperece van . . . Meg írása is.

– Hogy bámul ránk . . . Gyerünk innét, testvérek, mert még baj lesz.

Csoportosan elindultak, az árnyékba húzódtak, s onnan csillogtatták óvatos pók-szemüket. No, nekem ennyi elég, gondolta Rumata. Már nekikészülődött, hogy elkapja egy arra szaladó barát csuháját, akkor azonban észrevett egyszerre hármat. Ezek bottal csépeltek egy hóhért, nyilván a hanyagsága miatt. Rumata odament hozzájuk.

– Az Úr nevében – mondta halkan, s megcsörrentette a karpereceit.

A szerzetesek leeresztették botjukat, és szemügyre vették.

– Az Ő nevében – válaszolt a legmagasabb.

– Nos, atyák – mondta Rumata –, kísérjetek a folyosó-felügyelőhöz.

A szerzetesek összenéztek. A hóhér fürgén odább kúszott, és a víztartály mögé bújt.

– De mit akarsz tőle? – kérdezte a magas barát.

Rumata szótlanul eléje tartotta az írást.

– Ahá – mondta a szerzetes. – Hát most én vagyok a folyosó-felügyelő.

– Pompás – felelte Rumata, és összecsavarta az írást. – Don Rumata vagyok. Őeminenciája nekem ajándékozta Budah doktort. Eredj, és vezesd ide.

A barát a süvege alá nyúlt és vakarózott.

– Budah? – kérdezte elgondolkozva. – Ugyan melyik az a Budah? A liliomtipró talán?

– Dehogy – mondta a másik barát. – A liliomtipró Budah? Őt még az éjjel kiengedték. Maga Kin atya vette le a bilincseit és vezette ki. Én meg . . .

– Badarság, badarság! – vágott közbe türelmetlenül Rumata, és az irattal a csípőjét csapdosta. – Budah. Aki megmérgezte a királyt.

– A-há . . . – mondta a felügyelő. – Tudom. De őt már alighanem karóba húzták . . . Pakka testvér, eredj a tizenkettesbe, nézd meg. No és te, elviszed? – fordult Rumatához.

– Természetesen – felelte az. – Az enyém.

– Akkor az irásocskát add ide. Az írás az aktához csatolódik.

Rumata odaadta a papírt.

A felügyelő megforgatta a kezében, a pecséteket nézegette, azután elragadtatással mondta:

– Hogy tudnak írni egyesek! Állj csak egy kicsit arrébb, don, várj, van még egy kis dolgunk . . . Hé, ez meg hová lett?

A szerzetesek körülnéztek, a vétkes hóhért keresték. Rumata félrevonult. A hóhért előhúzták a víztartály mögül, újra lefektették a padlóra, és ügybuzgóan, de túlzott kegyetlenség

nélkül, verni kezdték. Vagy öt perc múlva előtűnt a fogolyért küldött szerzetes: kötélen vonszolt maga után egy sötét ruhás, sovány, galambősz öregembert.

– Itt van Budah! – kiáltotta örömmel a szerzetes már messziről. – Nem húzták karóba, él és egészséges! Egy kicsikét legyengült, az igaz, nyilván már régóta koplal . . .

Rumata elébük lépett, kitépte a kötelet a barát kezéből, levette a hurkot az öreg nyakából.

– Ön Irukani Budah? – kérdezte.

– Igen – felelte az öreg, s mogorván nézett rá.

– Rumata vagyok, jöjjön utánam, ne maradjon el. – Rumata a szerzetesek felé fordult. – Az Úr nevében.

A felügyelő kiegyenesedett, leengedte a botot, és kissé lihegve válaszolt:

– Az Ő nevében.

Rumata Budahra nézett, és észrevette, hogy az öreg a falba kapaszkodik, alig áll a lábán.

– Rosszul vagyok – mondta fájdalmas mosollyal. – Bocsásson meg, nemes don.

Rumata karon fogta, és elvezette. Amikor a szerzetesek eltűntek szemük elől, megállt, elővett az ampullából egy szporamin-tablettát, s odanyújtotta Budahnak. Az kérdőn pillantott rá.

– Nyelje le – mondta Rumata. – Azonnal megkönnyebbül.

Budah elvette a tablettát, megnézte, megszagolta, felvonta bozontos szemöldökét, azután a gyógyszert óvatosan a nyelvére tette.

– Nyelje csak le – szólt mosolyogva Rumata.

Budah lenyelte.

– M-m-m . . . – mondta. – Azt hittem, mindent tudok az orvosságokról. – Elhallgatott, figyelte, mit érez.

– Menjünk – szólt Rumata.

Végighaladtak a folyosón, felmentek a lépcsőn, aztán újabb és újabb lépcsőn. Rumata ekkor megtorpant, mint akinek földbe gyökerezett a lába. Ismerős, öblös ordítás visszhangzott a börtön boltívei alatt. Valahol a tömlöc mélyén teli torokból ordított, szörnyű átkokat szórt, az Istent, a szenteket, a poklot, a Szent Rendet, don Rebát becsmérelte az ő kebelbarátja,

Pampa don Bau-no-Szuruga-no-Gatta-no-Arkanara báró. Mégis hurokra került a báró, gondolta bűntudatosan Rumata. Egészen megfeledkeztem róla. Ő bizony nem feledkezett volna meg rólam . . . Rumata sietve levett a kezéről két karperecet, felhúzta Budah doktor sovány csuklójára, és így szólt:

– Menjen fel, de a kapun ne lépjen ki. Húzódjon meg valahol oldalt. Ha zaklatnák, mutassa meg a karpereceket és viselkedjék arcátlanul.

Pampa báró úgy bömbölt, akár egy atommeghajtású hajó a sarkvidéki ködben. Dörgő visszhang hömpölygött a boltívek alatt. A folyosón az emberek mozdulatlanná dermedtek, s tátott szájjal, áhítatosan füleltek. Sokan hüvelykujjukkal legyezték magukat, hogy elűzzék a gonosz lelket. Rumata lerohant két lépcsőn, feldöntötte a szembejövő barátokat, utat tört a végzős növendékek tömegében és berúgta a cellaajtót. Az imbolygó fáklyafényben észrevette Pampát. A bárót meztelenül, fejjel lefelé feszítették a falra. Arca fekete volt a vértolulástól. A kissé görbe asztalkánál fülét bedugva ült egy görnyedt hátú hivatalnok, az izzadtságtól fénylő hóhér pedig, aki valahogy fogászhoz hasonlított, vaslavórban a csörömpölő szerszámait rakosgatta.

Rumata gondosan bezárta maga mögött az ajtót, hátulról odament a hóhérhoz, és kardja markolatával tarkón vágta. A hóhér megfordult, a fejéhez kapott s a lavórba rogyott. Rumata a kardjával kettészelte az asztalt az iratokkal együtt. Minden rendben volt. A hóhér a lavórban üldögélt, és bágyadtan csuklott, a hivatalnok pedig négykézláb, igen fürgén a sarokba szaladt és ott lekushadt. Rumata odament a báróhoz, aki örvendező kíváncsisággal nézett fel rá, megfogta a báró lábát tartó láncokat, és két rántással kitépte a falból. Azután óvatosan a padlóra tette a báró mindkét lábát. Pampa elhallgatott, furcsa pózba dermedt, aztán nekilendült és kiszabadította a kezét.

– Hihetem-e – harsogta, s vérben úszó szeme fehérét forgatta –, hogy ez ön, nemes barátom?! Végre megtaláltam!

– Igen, én vagyok – felelte Rumata. – Menjünk innen, barátom, itt önnek semmi keresnivalója.

– Sört! – mondta a báró. – Itt valahol sör volt. – Végig-

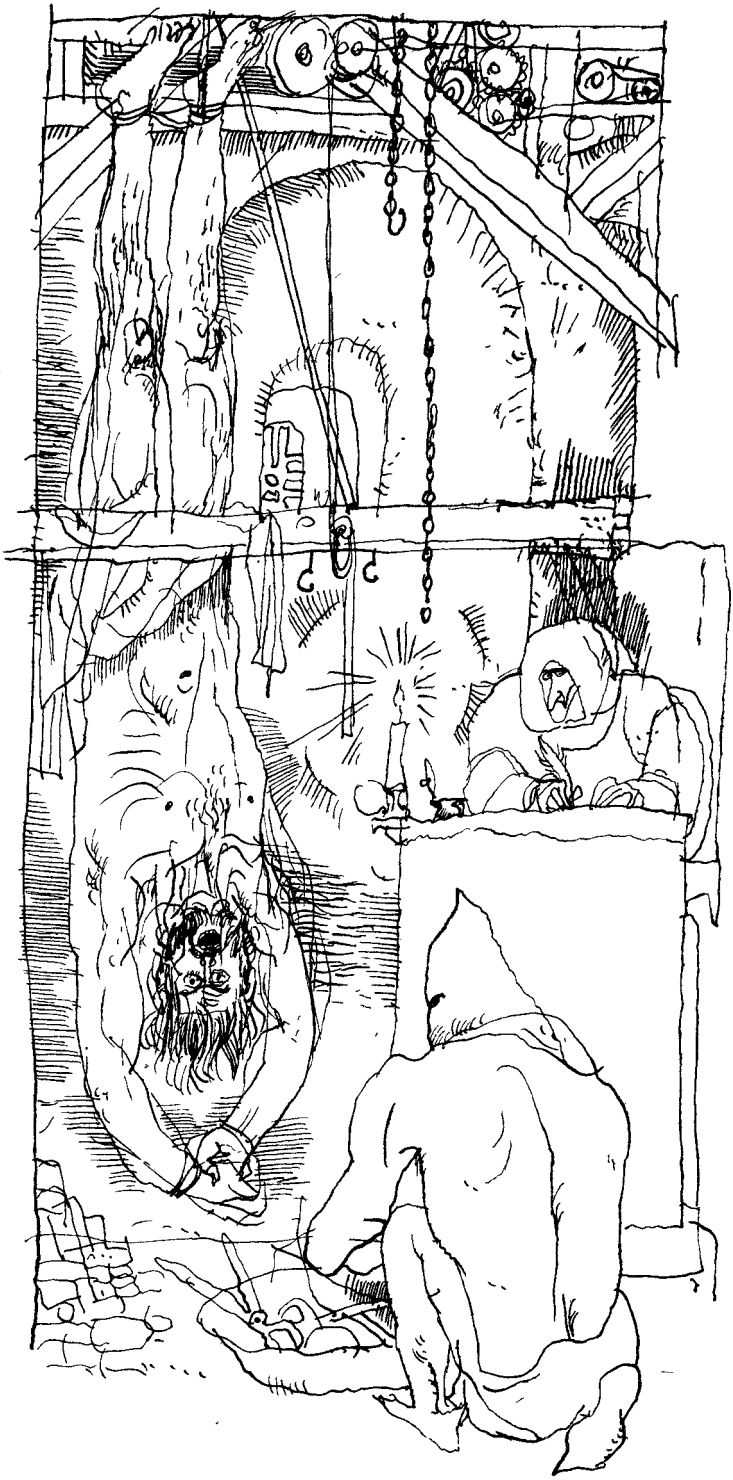

ment a cellán, maga után vonszolta a láncok csonkjait. – Fél éjszaka futkostam a városban! Az ördög vigye, nekem azt mondták, hogy önt letartóztatták, és én rengeteg embert kardélre hánytam! Bizonyos voltam benne, hogy megtalálom önt ebben a börtönben! Á, hát itt van!

Odalépett a hóhérhoz, és mint a porszemet, úgy seperte el lavórostul. A lavór alól előbukkant egy hordócska. A báró öklével kiütötte a fenekét, a feje fölé emelte a hordót. A sör buzogva ömlött a torkába. Milyen pompás – gondolta Rumata, és gyengéden nézte a bárót. Azt lehetne gondolni, holmi bika, bárgyú bika, pedig ő engem keresett, meg akart menteni, értem jött ide a börtönbe . . . Hiába, vannak emberek ebben az átkozott világban is.

A báró kiürítette a hordócskát és a sarokba hajította, ahol a hivatalnok reszketett. A sarokból vinnyogás hallatszott.

– Nos hát – szólt a báró, és tenyerével letörölte a szakállát. – Most kész vagyok követni önt. Nem baj, hogy meztelen vagyok?

Rumata körültekintett, odament a hóhérhoz, és kirázta a kötényéből.

– Egyelőre vegye fel ezt – mondta.

– Igaza van – felelte a báró, és csípője köré kötötte a kötényt. – Mégis kényelmetlen lenne csupaszon beállítani a bárónéhoz . . .

Kiléptek a cellából. Senki sem merte útjukat állni, a folyosó húsz lépésnyi távolságra elnéptelenedett.

– Valamennyiüket pozdorjává zúzom! – bömbölte a báró. – Elfoglalták a váramat, valami Arima atyát ültettek bele! Nem tudom, kinek az atyja, de a gyerekei – az úristenre esküszöm – hamarosan árvák lesznek. Az ördögbe, barátom, nem találja úgy, hogy itt nagyon alacsony a mennyezet? Összekarcolta a fejem búbját . . .

Kiértek a toronyból. A Rumatát követő besúgó felbukkant előttük, és elvegyült a tömegben. Rumata intett Budahnak, hogy kövesse őket. A kapu előtt úgy szétvált a tömeg, mintha karddal hasították volna ketté. Hallani lehetett, amint egyesek azt kiabálják, hogy megszökött egy főbenjáró bűnös,

mások pedig: „Itt van a Meztelen Ördög, a hírneves esztori daraboló hóhér."

A báró a tér közepére ment, és a napfénytől hunyorogva megállt. Sietni kellett. Rumata gyorsan körülnézett.

– Valahol itt volt a lovam – mondta a báró. – Hé, ki az ott! Lovat!

Az állófánál, ahol a Rend lovasságának ménjei topogtak, sürgés-forgás támadt.

– Nem azt! – rivallt a báró. – Amazt az almásszürkét!

– Az Úr nevében! – kiáltotta megkésve Rumata.

Egy szurtos csuhájú barát ijedten odavezette a lovat a báróhoz.

– Adjon neki valamit, don Rumata – szólt Pampa, miközben nehézkesen felkapaszkodott a nyeregbe.

– Állj, állj! – kiáltoztak a toronynál.

Dorongos szerzetesek rohantak a téren. Rumata kardot nyomott a báró markába.

– Siessen, báró.

– Igen – felelte Pampa. – Mozogni kell. Ez az Arima kifosztja a pincémet. Holnap vagy holnapután várom önt, barátom. Mit mondjak a bárónénak?

– Kézcsókom – válaszolta Rumata. – A barátok már egészen közel voltak. – Gyorsabban, gyorsabban, báró!...

– És ön biztonságban van? – tudakolta nyugtalanul Pampa.

– Igen, az ördögbe is, igen! Előre!

A báró vágtába kapta a lovát, egyenest a szerzetesek tömegébe száguldott. Az egyik elvágódott és végighempergett, a másik visítozni kezdett, por kavargott, paták dobogtak a kőlapokon, és a báró eltűnt. Rumata a mellékutcába nézett, ahol meghökkenten, a fejüket rázva üldögéltek a lábukról ledöntött barátok, amikor a füle mellett megszólalt egy behízelgő hang:

– Nemes donom, nem gondolja, hogy túlságosan sokat enged meg magának?

Rumata hátrafordult. Don Reba nézett rá figyelmesen, kissé feszült mosollyal.

– Túlságosan sokat? – felelt kérdéssel Rumata. – Én nem ismerem a „túlságosan" szót. – Hirtelen eszébe jutott don

Szera. – És egyáltalán nem értem, miért ne segíthetne az egyik nemes don a másikon, aki bajban van.

Előreszegezett lándzsával lovasok száguldottak el mellettük, az üldözők. Don Reba arca valahogy elváltozott.

– Nos, jól van – mondta. – Ne beszéljünk erről. – Ó, itt látom a nagy tudományú Budah doktort... Remek színben van, doktor. Felülvizsgálatot kell tartanom a börtönömben. Az államellenes bűnözőknek, ha szabadlábra helyezték is őket, nem szabad kisétálniuk a börtönből, az ilyeneket saroglyán kell kivinni.

Budah doktor szinte vakon feléje indult. Rumata gyorsan közébük állt.

– Mellesleg szólva, don Reba – mondta –, mi az ön véleménye Arima atyáról?

– Arima atyáról? – Don Reba felvonta a szemöldökét. – Pompás katona. Jelentős állást tölt be a püspökségemben. Miért kérdi?

– Mint eminenciád hűséges szolgája – közölte meghajolva, kárörömmel Rumata –, közlöm önnel, hogy ezt a jelentős állást megüresedettnek tekintheti.

– De miért?

Rumata a mellékutcába nézett, ahol még nem ülepedett le a sárga por. Don Reba is arrafelé pillantott. Arca gondterhelt lett.

Már jóval elmúlt dél, amikor Kira asztalhoz hívta a nemes urat és nagy tudományú barátját. Budah doktor megmosakodva, gondosan megborotválva, tiszta ruhában, igen tekintélyesen festett. Mozdulatai lassúak és méltóságteljesek voltak, okos szürke szemének pillantása jóindulatú, sőt leereszkedő. Mindenekelőtt bocsánatot kért Rumatától, amiért ott a téren megfeledkezett magáról. „De meg kell értenie – mondta. – Szörnyű alak ez a Reba, aki csak isteni mulasztás folytán jöhetett a világra. Orvos vagyok, de nem szégyellem bevallani, hogy alkalomadtán szívesen megölném. Hallottam, hogy a királyt megmérgezték (Rumata felfigyelt). Ez a Reba beállított a cellámba, és azt követelte, hogy olyan mérget állítsak össze,

amely néhány óra alatt hat. Természetesen megtagadtam. Kínzással fenyegetett, én az arcába nevettem. Akkor ez a semmirekellő kiáltott a hóhéroknak, akik behoztak az utcáról egy tucat tíz év körüli kisfiút és kislányt. Sorba állította őket, kinyitotta a gyógyszeres zsákomat, és kijelentette, hogy ezeken a gyermekeken kipróbálja sorjában az összes gyógyszert, amíg meg nem találja a szükségeset. Hát így mérgezték meg a királyt, don Rumata . . ." Budah ajka megvonaglott, de erőt vett magán. Rumata tapintatosan elfordult és bólogatott. Érthető, gondolta. Minden érthető. Miniszterének kezéből a király egy uborkát sem fogadott volna el. És a gazember egy szélhámost csempészett a király elé, akinek odaígérte az udvari kuruzsló címét, ha meggyógyítja az uralkodót. És érthető, miért ujjongott Reba, amikor lelepleztem őt a királyi ágyasházban: keresve sem találhatott jobb alkalmat arra, hogy az ál-Budahot a király elébe vigye. Így aztán minden felelősséget Esztori Rumatára, az irukani kémre és összeesküvőre háríthatott. Kölykök vagyunk, gondolta Rumata. Az Intézetben külön be kellene vezetni a hűbéri intrika tantárgyat. És az előmenetelt rebákban, illetve decirebákban értékelni.

Budah doktor nyilvánvalóan nagyon éhes volt, mégis szelíden, de határozottan elutasította az állati eredetű táplálékot, s csak a salátákat meg a lekváros buktát méltatta figyelemre. Megivott egy pohár esztorit, szeme felcsillant, arcán egészséges pír jelent meg. Rumata nem tudott enni. Szeme előtt bíborvörös fáklyák sercegtek és füstölögtek, mindenünnen égett hús szaga áradt. A torkában ököl nagyságú csomót érzett. Ezért az ablaknál állva várta, hogy vendége jóllakjék: közben udvariasan, lassan és nyugodtan beszélgetett, hogy ne zavarja a vendéget.

A város fokozatosan feléledt. Az utcán emberek tűntek fel, a hangok egyre harsányabbak lettek, kalapácsok kopogása és fa recsegése hallatszott: a tetőkről és a falakról leverték a pogány ábrákat. Egy kövér, kopasz boltos egy hordó sört tolt taligán, hogy korsónként két garasért kimérje a téren. A városlakók megpróbáltak beilleszkedni az új rendbe. A szemközti kapualjban a besúgó fecsegett egy sovány háziasszonnyal. Azután az első emelet magasságáig megrakott szekerek halad-

tak el az ablak alatt. Rumata eleinte nem értette, miféle szekerek ezek, de azután megpillantotta a gyékények alól kicsungó kék és fekete kezeket és lábakat, és sietve az asztalhoz ment.

– Az ember lényege – kezdte Budah, miközben ráérősen rágta az ételt – a csodálatos képessége, hogy mindenhez hozzá tud szokni. A természetben nincs semmi olyan, amihez az ember hozzá ne idomulna. Sem a ló, sem a kutya, sem az egér nem rendelkezik ilyen tulajdonsággal. Az isten, amikor az embert teremtette, bizonyára sejtette, milyen kínokra ítéli, s óriási erő- és türelemkészletet adott neki. Nehéz volna megmondani, hogy ez jó-e vagy rossz. Ha az emberben nem volna ilyen türelem és állhatatosság, akkor valamennyi tisztességes ember már régen elpusztult volna, s csak a rosszak és a szívtelenek maradnának a világon. Másrészt, a tűrés és az alkalmazkodás megszokása néma barmokká változtatja az embereket, akik testalkatukon kívül semmiben sem különböznek az állatoktól, sőt még náluk is védtelenebbek. S minden újabb nap a rossz és az erőszak újabb rémségét szüli . . .

Rumata Kirára nézett. A lány Budahhal szemközt ült, és arcát az öklére támasztva, feszült figyelemmel hallgatta. Szeme bánatos volt, nyilván nagyon sajnálta az embereket.

– Önnek valószínűleg igaza van, tisztelt Budah – mondta Rumata. – De vegyen például engem. Lám, én egyszerű nemes don vagyok (Budah magas homlokát ráncok barázdálták, szeme vidám csodálkozásra kerekedett), és végtelenül szeretem a tudós embereket, a szellemi nemességet. És nem érem fel ésszel, hogy önök, a magasztos tudás őrzői és egyedüli letéteményesei, miért olyan reménytelenül passzívak? Miért tűrik zokszó nélkül, hogy lenézzék, börtönbe vessék, máglyán elégessék önöket? Miért szakítják el önök életük értelmét, az ismeretek szerzését, az élet gyakorlati szükségleteitől, a rossz elleni harctól?

Budah eltolta maga elől a kiürült buktás tálat.

– Furcsa kérdéseket tesz fel, don Rumata – felelte. – Érdekes, hogy ugyanezeket kérdezte tőlem a nemes don Gug, hercegünk hálószobafelügyelője. Ismeri? Gondoltam . . . Harc a rossz ellen! De mi a rossz? Ezt mindenki a maga módján ér-

telmezi. Nekünk, tudósoknak, a rossz a tudatlanság, az egyház azonban azt tanítja, hogy a tudatlanság az üdvözülés, minden rossz a tudásból ered. A földművesnek a rossz az adó és az aszály, a gabonakereskedőnek viszont az aszály a jó. A rabszolgáknak rossz a részeg és kegyetlen gazda, a kézműveseknek a kapzsi uzsorás. Akkor hát mi a rossz, ami ellen küzdeni kell, don Rumata? – Szomorúan végignézett hallgatóin. – A rossz kiirthatatlan. Ember nem képes csökkenteni a rossz mennyiségét a világon. Kissé javítani tud a saját sorsán, de mindig azon az áron, hogy mások sorsa rosszabbodik. És mindig lesznek többé-kevésbé kegyetlen királyok, többé-kevésbé vad bárók, s mindig lesz tudatlan nép, amely elragadtatással néz fel elnyomóira, és gyűlöletet táplál felszabadítójával szemben. És mindez azért, mert a rabszolga sokkal jobban megérti az urát, akár a legkegyetlenebbet is, mint a felszabadítóját, mivel minden rabszolga kitűnően oda tudja képzelni magát az úr helyébe, de kevesen tudják elképzelni magukat az önzetlen felszabadító helyébe. Ilyenek az emberek, don Rumata, és ilyen a mi világunk.

– A világ állandóan változik, Budah doktor – szólt Rumata. – Volt idő, amikor nem léteztek királyok . . .

– A világ nem változhat örökké – ellenkezett Budah –, mert semmi sem örök, még a változás sem . . . Nem ismerjük a tökéletesség törvényeit, a tökéletesség azonban előbb-utóbb elérhető. Vegye szemügyre például társadalmunk berendezését. Milyen szemet gyönyörködtető ez a mértanilag szabályos, pontos rendszer! Alul a parasztok és a kézművesek, fölöttük a nemesség, azután a papság, legfelül a király. Micsoda stabilitás, milyen harmonikus rend! Minek kellene változnia ebben az égi ötvös kezéből kikerült, csiszolt kristályban? Nincsenek szilárdabb épületek a gúla alakúaknál, ezt megmondja önnek bármely hozzáértő építész. – Oktatóan fölemelte az ujját. – A zsákból szórt mag nem egyenletesen borítja a földet, hanem úgynevezett kúp alakú gúlát alkot. Minden egyes magocska belekapaszkodik a másikba, s igyekszik nem légurulni. Ugyanígy az emberiség is. Ha valamiféle egész akar lenni, akkor az embereknek egymásba kell kapaszkodniuk, feltétlenül gúlát alkotva.

– Ön valóban tökéletesnek tartja ezt a világot? – csodálkozott Rumata. – A don Rebával való találkozás, a börtön után . . .

– Hát persze, fiatal barátom! Nekem sok minden nem tetszik a világban, sok mindent szeretnék másnak látni . . . De mit tegyek? A felsőbb erők szemében a tökéletesség másként fest, mint az én szememben. Mi értelme volna, ha a fa amiatt panaszkodna, hogy nem tud mozogni, bár bizonyára örülne, ha lóhalálában elmenekülhetne a favágó fejszéje elől?

– És ha meg lehetne változtatni a felsőbb elrendelést?

– Erre csupán a felsőbb erők képesek . . .

– Mégis, képzelje el, hogy ön isten . . .

Budah felnevetett.

– Ha istennek tudnám képzelni magam, akkor azzá lennék!

– No és ha lehetősége volna tanácsot adni az istennek?

– Önnek dús a fantáziája – jegyezte meg örömmel Budah. – Ez jó. Ismeri a betűt? Nagyszerű! Szívesen foglalkoznék önnel . . .

– Hízelgő rám nézve . . . De mit tanácsolna mégis a mindenhatónak? Mit kellene tennie, hogy ön azt mondja: íme, a világ most tisztességes és jó . . .

Budah helyeslő mosollyal hátradőlt a karosszékben s kezét összekulcsolta a hasán. Kira mohón nézett rá.

– Nos hát ezt mondanám a mindenhatónak: „Teremtő, én nem ismerem a terveidet, talán nem is szándékozol az embereket tisztességessé és boldoggá tenni. Akard ezt! Olyan egyszerűen el lehet érni! Adj az embereknek bőven kenyeret, húst és bort, adj nekik hajlékot és ruhát. Tűnjék el az éhség és az ínség, ezzel együtt pedig mindaz, ami megosztja az embereket.

– És ez minden? – kérdezte Rumata.

– Azt hiszi, ez kevés?

Rumata a fejét csóválta.

– Isten így válaszolna önnek: „Ez nem válnék az emberek javára, mert a ti világotok erősei elvennék a gyengéktől azt, amit én nekik adtam, a gyengék pedig továbbra is koldusok maradnának."

– Én arra kérném az istent, hogy védelmezze meg a gyengéket. „Térítsd észre a kegyetlen uralkodókat" – mondanám.

– A kegyetlenség éppenhogy az erő. Ha az uralkodók nem kegyetlenek, elvesztik erejüket, s más kegyetlenek lépnek a helyükbe.

Budah már nem mosolygott.

– Büntesd meg a kegyetleneket – jelentette ki határozottan –, hogy az erőseknek elmenjen a kedvük attól, hogy kegyetlenül bánjanak a gyengékkel.

– Az ember gyengének születik. Erőssé akkor válik, amikor körülötte nincs senki erősebb. Ha megbüntetem az erős kegyetleneket, helyüket a gyengék közül az erősebbek foglalnák el. Ezek szintén kegyetlenek. Így mindenkit meg kell fenyíteni, én pedig ezt nem akarom.

– Te jobban tudod, mindenható. Akkor egyszerűen tégy úgy, hogy az emberek mindent megkapjanak, és ne vegyék el egymástól azt, amit nekik adtál.

– Ez sem válik az emberek javára – sóhajtott fel Rumata –, mert akkor mindent ingyen, fáradság nélkül, az én kezemből fognak kapni, akkor elfelejtik a munkát, elveszítik az életkedvüket, s az én háziállataimmá változnak, akiket kénytelen leszek örökké táplálni és ruházni.

– Ne adj oda nekik mindent egyszerre! – mondta hevesen Budah. – Apránként, fokozatosan adj!

– Fokozatosan az emberek maguk is elveszik mindazt, amire szükségük lesz.

Budah félszegen felnevetett.

– Igen, látom ez nem olyan egyszerű – mondta. – Azelőtt valahogy nem gondolkoztam ezen . . . Azt hiszem, mindent sorra vettünk. Különben – és előredőlt – van még egy lehetőség. Tégy úgy, hogy az emberek mindennél jobban szeressék a munkát és a tudást, hogy a munka és a tudás váljék életük egyetlen értelmévé!

Igen, ezt mi is meg akartuk próbálni, gondolta Rumata. Tömeges hipno-indukció, pozitív remoralizálás. Az egyenlítő síkján mozgó három műholdon elhelyezett hipno-sugárzók . . .

– Ezt is meg tudnám tenni – mondta. – De érdemes-e megfosztani az emberiséget a történelmétől? Érdemes-e az egyik emberiséget egy másikkal felcserélni? Nem lesz-e ugyan-

az, mint letörölni a föld színéről az emberiséget, és helyette újat teremteni?

Budah homlokát ráncolva hallgatott, töprengett. Rumata várt. Az utcán újra bánatosan nyikorogtak a szekerek. Budah halkan így szólt:

– Akkor hát, törölj el bennünket a föld színéről, és teremts újra, tökéletesebbnek . . . vagy inkább hagyj meg bennünket, és engedj a magunk útját járnunk.

– Szívem szánalommal van teli – mondta lassan Rumata. – Én nem tudom ezt megtenni.

S ekkor észrevette Kira szemét. A lány rémülten és reménykedve nézett rá.

9. fejezet

Rumata a hosszú út előtt lefektette pihenni Budahot, majd a dolgozószobájába indult. A szporamin hatása vége felé járt, s ő megint fáradtnak, összetörtnek érezte magát, zúzódásai megint sajogni kezdtek, s megduzzadt a kötéltől elnyomorított csuklója. Aludni kell egyet, gondolta, okvetlenül aludni kell, és utána összeköttetésbe lépni don Kondorral. Meg az őrjáratot végző, kormányozható léghajóval is, hadd jelentsék a Bázisnak. És fontolóra venni, mi a teendőnk most, és tudunk-e valamit tenni, és mihez kezdjünk akkor, ha már semmi többet nem tudunk tenni.

A dolgozószobában egy fekete szerzetes ült az asztalnál, a csuklyáját a fejébe húzta, összegörnyedt a karosszékben, kezét a magas karfára tette. Hát ez ügyes, gondolta Rumata.

– Ki vagy? – kérdezte fáradtan. – Ki engedett be?

– Jó napot, nemes don Rumata – szólt a barát, és hátravetette a csuklyáját.

Rumata a fejét csóválta.

– Ügyes! – mondta. – Jó napot, dicső Arata. Miért van itt? Mi történt?

– Minden úgy van, mint rendesen – felelte Arata. – A hadsereg szétszéledt, valamennyien földet osztanak, délre menni senki sem akar. A herceg összeszedeti azokat, akiket még nem

kaszaboltak le, és hamarosan felaggatja az én parasztjaimat a lábuknál fogva, az esztori országút mentén. Minden úgy van, mint rendesen – ismételte.

– Értem – mondta Rumata.

Ledőlt a pamlagra, kezét a tarkójára kulcsolta, és Aratát nézte. Húsz évvel ezelőtt, amikor Anton kis modelleket fabrikált, és Tell Vilmost játszott, ezt az embert Szép Aratának hívták, s akkor bizonyára egészen más lehetett, mint most.

Nem volt akkor Szép Arata fenséges, magas homlokán ez a csúf, lila bélyeg. Ez a szoani lázadás után került oda, amikor a birodalom valamennyi zugából a szoani hajóüzemekbe terelt és az önfenntartási ösztön kiöléséig elcsigázott, háromezer meztelen mesterember-rabszolga egy esős éjszakán kitört a kikötőből, végighömpölygött Szoanon, s hullákat, tűzvészeket hagyott maga után, az ország szélén aztán a páncélba öltözött birodalmi gyalogságba ütközött . . .

És Szép Aratának akkor természetesen ép volt mind a két szeme. Jobb szemét egy bárói buzogány ütötte ki, amikor a húszezer főnyi paraszthadsereg, amely a bárói csapatokat kergette szerte az anyaországban, nyílt mezőn összecsapott a császár ötezer főnyi gárdájával. A parasztok seregét villámgyorsan bekerítették a császáriak, s összetiporták a harci tevék szeges patkói . . .

És Szép Arata természetesen olyan sudár volt akkor, mint a nyárfa. Púpját és új gúnynevét az innen két tengeren túl eső ubani hercegségben viselt villani háború után kapta, amikor – hétévi járvány és szárazság után – négyszázezer eleven csontváz vasvillával és lőccsel halomra ölte a nemeseket, és megostromolta az ubani herceg rezidenciáját; és a herceg, akinek gyenge elméje az elviselhetetlen borzalomtól kissé kitisztult, bocsánatot hirdetett alattvalóinak, egyötödére csökkentette a szeszes italok árát, és kiváltságokat ígért; és Aratát, aki már látta, hogy mindennek vége, s könyörgött, követelőzött, esdekelt, hogy ne üljenek fel a csalásnak, elfogták a fővezérek, akik úgy vélték, hogy jótettért jót nem lehet várni, vas botokkal összeverték, és pöcegödörbe dobták, hogy ott pusztuljon el . . .

De a tömör vaskarperec a jobb csuklóján bizonyára már akkor ott volt, amikor még Szépnek hívták. A karperecet a ka-

lózgálya evezőjéhez láncolták, Arata azonban szétszedte a láncot, a karpereccel halántékon sújtotta Széptevő Ega kapitányt, elfoglalta a hajót, azután pedig az egész kalózflottát, és megpróbált szabad köztársaságot teremteni a vízen ... És ez a próbálkozás részeg, véres gyalázattal végződött, mert akkor Arata fiatal volt, gyűlölni nem tudott, s úgy vélte, csupán a szabadság is elegendő ahhoz, hogy a rabszolga istenhez hasonlóvá váljék ...

Hivatásos lázadó volt, vérbeli bosszúálló, a középkorban meglehetősen ritka jelenség. Ilyenféle csukákat teremt olykor a történelmi fejlődés, és a társadalmi örvényekbe bocsátja őket, hogy ne szunnyadjanak békésen a víz fenekén tanyázó, planktont faló, zsíros kárászok ... Arata volt itt az egyetlen ember, aki iránt Rumata nem érzett sem gyűlöletet, sem szánalmat, és lázas álmaiban – amelyek az öt évet vérben-bűzben itt töltött földlakónak rémlettek fel – gyakran éppen ilyen Aratának látta magát, aki már megjárta a világmindenség valamennyi poklát, s ezért azt a kiváltságos jogot kapta, hogy gyilkolhatta a gyilkosokat, kínozhatta a kínzókat és elárulhatta az árulókat ...

– Olykor úgy vélem – mondta Arata –, hogy mi valamennyien erőtlenek vagyunk. Én a lázadók örökös fővezére vagyok, és tudom, hogy az erőmet csak rendkívüli szívósságomnak köszönhetem. Ez az erő azonban nem segít az erőtlenségemen. Győzelmeim megfoghatatlan módon vereségekké változnak. Bajtársaim ellenségeimmé válnak, a legbátrabbak megfutamodnak, a leghűségesebbek elárulnak vagy meghalnak. És nekem nincs semmim, csak a puszta kezem, puszta kézzel pedig nem lehet elérni a várfalak mögött ülő, arannyal bevont bálványokat ...

– Hogyan került Arkanarba? – kérdezte Rumata.

– Hajón érkeztem a szerzetesekkel.

– Megőrült! Hiszen igen könnyen felismerhetik ...

– Csak nem a szerzetesek tömegében. A Rend tisztjeinek fele félkegyelmű és rokkant, akárcsak jómagam. A nyomorékok kedvesek isten előtt. – Gúnyosan elmosolyodott.

– És mit szándékozik tenni? – kérdezte Rumata szemlesütve.

– Mint rendesen. Én tudom, miféle a Szent Rend. Egy év sem telik bele, és az arkanari köznép fejszével bújik elő odúiból, hogy az utcán verekedjék. És én vezetni fogom őket, hogy azokat verjék, akiket kell, ne pedig egymást, és ne válogatás nélkül mindenkit.

– Szüksége lesz pénzre? – kérdezte Rumata.

– Igen, mint rendesen. És fegyverre . . . – Arata kis ideig hallgatott, azután behízelgő hangon folytatta: – Don Rumata, emlékszik, mennyire elkeseredtem, amikor megtudtam, hogy ön kicsoda? Gyűlölöm a papokat, és nagyon fáj, hogy hazug meséik igaznak bizonyultak. A szegény lázadónak azonban mindenből hasznot kell húznia. A papok azt mondják, az istenek parancsolnak a villámoknak . . . Don Rumata, nekem nagy szükségem van villámokra, hogy szétzúzzam a várfalakat.

Rumata nagyot sóhajtott. Azóta, hogy helikopteren csodálatosan megmentették, Arata állhatatosan magyarázatot követelt. Rumata megpróbált önmagáról mesélni, sőt, meg is mutatta az éjszakai égen a Napot, az alig látható, parányi csillagocskát. A lázadó azonban csupán azt értette meg, hogy az átkozott papoknak igazuk van, a mennybolton túl valóban istenek élnek, akik jóságosak és mindenhatóak. És azóta valahányszor Rumatával beszélgetett, ugyanazt hajtogatta: isten, ha egyszer létezel, add nekem az erődet, mert ez a legjobb, amit cselekedhetsz.

És Rumata mindannyiszor hallgatásba burkolózott vagy másra terelte a szót.

– Don Rumata – kérdezte a lázadó –, miért nem akar segíteni nekünk?

– Egy pillanat – felelte Rumata. – Bocsásson meg, de tudni szeretném, hogyan jutott be a házba?

– Ez nem fontos. Rajtam kívül senki sem ismeri ezt az utat. Ne térjen ki a válasz elől, don Rumata. Miért nem akarja nekünk adni az erejét?

– Ne beszéljünk erről.

– De beszéljünk erről. Én nem hívtam önt. Én soha, senkihez nem imádkoztam. Ön jött el hozzám. Vagy csupán úgy gondolta, hogy szórakozik egy kicsit?

Nehéz istennek lenni, gondolta Rumata. Türelmesen válaszolt:

– Nem értene meg. Tucatszor próbáltam megmagyarázni, hogy nem vagyok isten, de nem hitte el. És azt sem értené meg, miért nem tudok én fegyverrel segíteni önnek . . .

– Vannak villámai?

– Nem adhatok villámokat.

– Ezt már sokszor hallottam – válaszolt Arata. – Most azt akarom tudni: miért nem?

– Ismétlem: nem értené meg.

– Hát próbálja meg.

– Mit szándékozik tenni a villámokkal?

– Kifüstölöm az aranygúnyásokat, akár a poloskát, mind egy szálig, az egész átkozott fajtájukat, tizenkettediziglen. Eltörlöm a föld színéről a váraikat. Felperzselem a hadseregeiket és mindazokat, akik védeni és támogatni fogják őket. Ne nyugtalankodjék, az ön villámai csakis jó célt fognak szolgálni, s amikor a földön már csak felszabadított rabszolgák maradnak, és úrrá lesz a béke, akkor visszaadom önnek a villámait, és soha többé nem kérem.

Arata zihálva elhallgatott. Arca elsötétült a vértolulástól. Bizonyára már látta a lángba borult hercegségeket és királyságokat, a megpörkölődött holttestek halmazait a romok között, a győztesek óriási hadseregeit, amint lelkesen ordítozzák: „Szabadság! Szabadság!"

– Nem – felelte Rumata. – Én nem adok villámokat önnek. Ez hiba volna. Próbáljon hinni nekem, én messzebbre látok . . . (Arata lehorgasztott fejjel hallgatta.) – Rumata összeszorította ujjait. – Csak egy érvet hozok fel. A legfontosabbhoz képest jelentéktelen, viszont meg fogja érteni. Ön szívós, dicső Arata, de szintén halandó; és ha elpusztul, ha a villámok más kezekbe kerülnek, amelyek már nem olyan tiszták, mint az öné, akkor még magam is borzadok rágondolni, mivel végződhet ez . . .

Sokáig hallgattak. Azután Rumata egy kancsó esztori bort, ennivalót vett elő az elemózsiás ládából, s a vendég elé tette. Arata, tekintetét fel sem emelve, tördelni kezdte a kenyeret, és borral öblítette le. Rumatát a tudathasadás furcsa érzése

fogta el. Tudta, hogy igaza van, de ez az igazság furcsa mód megalázta Arata előtt. Arata nyilvánvalóan felülmúlta őt valamiben, és nemcsak őt, hanem mindazokat, akik hívatlanul idejöttek erre a bolygóra, és az itteni élet szörnyű kavargását tehetetlen szánalommal eltelve, a szenvtelen hipotézisek és az itt idegen erkölcs ritka levegőjű magaslatairól figyelték. És Rumata most először eszmélt rá: semmit sem lehet szerezni anélkül, hogy ne veszítenénk valamit. Mi sokkal erősebbek vagyunk Aratánál otthon, a jóság birodalmában, de sokkal gyengébbek nála a rossz itteni birodalmában . . .

– Önnek nem kellett volna leereszkednie az égből – jelentette ki hirtelen Arata. – Térjen haza. Ön csak árt nekünk.

– Ez nem így van – válaszolt szelíden Rumata. – Mi senkinek sem ártunk.

– De igen, ön árt. Indokolatlan reményeket kelt . . .

– Kiben?

– Bennem. Ön meggyengítette az akaratomat, don Rumata. Azelőtt csak önmagamban bíztam, most pedig a hátam mögött érzem az ön erejét. Azelőtt minden harcot úgy vívtam, mintha az utolsó csatám volna. Most pedig észrevettem, hogy más csatákra tartogatom magam, amelyek döntők lesznek, mert ön részt vesz bennük . . . Menjen el innen, don Rumata, térjen haza az égbe, és soha többé ne jöjjön el. Vagy adja nekünk a villámait, vagy akár a vasmadarat, de legalább vonja ki a kardjait, és vezessen bennünket.

Arata elhallgatott, és megint a kenyér után nyúlt. Rumata az ujjaira nézett, amelyekről hiányzott a köröm. A körmeit két évvel ezelőtt don Reba saját kezűleg tépte ki egy különleges szerszámmal. Te még nem tudsz mindent, gondolta Rumata. Te még azzal a gondolattal áltatod magadat, hogy csak egymagad vagy vereségre ítélve. Te még nem tudod, mennyire reménytelen az egész ügyed is. Te még nem tudod, hogy az ellenség nem annyira a katonáiddal szemben áll, mint inkább bennünk van. Te talán még megdöntöd a Rendet, és a parasztlázadás hulláma az arkanari trónusra emel, földdel teszed egyenlővé a nemesi várakat, a bárókat beléfojtod a Tengerszorosba, és a felkelő nép a nagy felszabadítót fogja tisztelni benned, s te jóságos és bölcs leszel, az egyetlen jóságos és bölcs

ember királyságodban. És jóságodban földet fogsz osztani küzdőtársaidnak, de *mit érnek küzdőtársaid a földdel jobbágyok nélkül?* És a kerék visszafelé kezd forogni. És még jó, ha természetes halállal halsz meg, és nem éred meg azt, amikor a tegnapi hűséges harcosaid közül új grófok és bárók támadnak. Ilyesmi már megesett, dicső Arata barátom, a Földön is, a te bolygódon is.

– Hallgat? – kérdezte Arata. Eltolta maga elöl a tányért, és csuhája ujjával leseperte a morzsákat az asztalról. – Volt valamikor egy barátom, Görbe Mérleg. Bizonyára hallott róla. Együtt kezdtük. Ő azután bandita, az éjszaka királya lett. Én nem bocsátottam meg az árulást, és ő tudta ezt. Sokat segített nekem – félelemből és haszonlesésből –, de sohasem akart visszatérni hozzám, saját céljait követte. Két esztendővel ezelőtt az emberei kiadtak don Rebának . . . – Az ujjaira pillantott, és ökölbe szorította a kezét. – Ma reggel pedig lecsaptam rá az arkanari kikötőben . . . A mi ügyünkben nem lehetnek félig-barátok. A félig-barát mindig félig-ellenség. – Felállt, és szemére húzta a csuklyát. – Az arany a régi helyén van, don Rumata?

– Igen – felelte lassan Rumata –, a régi helyén.

– Akkor én megyek. Köszönöm, don Rumata.

Nesztelen léptekkel végighaladt a dolgozószobán, és eltűnt az ajtó mögött. Lent az előszobában tompán csörrent a retesz.

10. fejezet

A Részeg Barlangban viszonylagos tisztaság volt, a padlót gondosan felseperték, az asztalt fehérre súrolták, a sarokban néhány nyaláb erdei fű és fenyőág hevert, hogy jó illatot árasszon. Kabani atya illedelmesen ült a sarokban a padon, tisztára mosott kezét térdén összekulcsolva, józanul és csendesen. Míg arra vártak, hogy Budah elaludjék, semmiségekről beszélgettek. Budah az asztalnál ült Rumata mellett, elnéző mosollyal hallgatta a nemes donok könnyelmű fecsegését, időnként elbóbiskolt, és hirtelen felrezzent. Beesett arca égett az italába észrevétlenül belekevert óriási adag tetraluminától.

Az öreg igen izgatott volt, nehezen aludt el. A türelmetlen don Gug az asztal alatt egy tevepatkót hajlítgatott, arcán azonban a vidám fésztelenség kifejezése ült. Rumata kenyeret morzsált, és fáradt érdeklődéssel figyelte, hogy don Kondort lassan elönti az epe: a Nagy Pecsétek Őre idegeskedett, mert attól tartott, hogy elkésik a Tizenkét Nagykereskedő Konferenciájának az arkanari fordulattal foglalkozó rendkívüli éjszakai üléséről, amelyen elnökölnie kellett.

– Nemes barátaim! – szólalt meg végül Budah doktor, felállt, és Rumatára roskadt, aki vigyázón átölelte a vállát.

– Kész? – kérdezte don Kondor.

– Reggelig nem ébred fel – válaszolta Rumata. Budahot a karjába vette, és Kabani atya ágyára fektette.

Kabani atya irigyen mondta:

– Szóval a doktornak szabad beadni, Kabani atyának meg nem szabad, árt. Ne szép dolog!

– Negyedórám van – közölte oroszul don Kondor.

– Nekem öt perc is elég – felelte Rumata, nagy nehezen tűrtőztetve magát. – Már annyit beszéltem erről, hogy egy perc is elég. A feudalizmus bázis-elméletével teljes összhangban – dühösen don Kondor szemébe nézett – a városlakóknak ez a cseppet sem rendkívüli szembefordulása a bárókkal – tekintetét most don Gugra emelte – a Szent Rend provokációs intrikájává fajult, s oda vezetett, hogy Arkanar a feudális-fasiszta agresszió támaszpontja lett. Mi itt a fejünket törjük, hasztalan igyekszünk a mi hősünk, don Reba bonyolult, ellentmondásos, rejtélyes alakját Richelieu, Necker, Tokugawa Ieyasu*, Monk** mellé besorolni, s kiderült, hogy Reba jelentéktelen csirkefogó és tökfilkó! Elárult és eladott mindent, amit tudott, belegabalyodott a saját ötleteibe, halálra rémült, és a Szent Rendhez rohant, hogy mentse meg. Fél év múlva elteszik láb alól, a Rend pedig megmarad. Hogy ez milyen következményekkel jár a Szoroson túl, azután az egész Birodalom számára, el sem merem képzelni. Mindenesetre a Bi-

* Tokugawa Ieyasu (1542–1616) – az első japán sogun.

** Monk George (1608–1670) – angol hadvezér és államférfi; kétszer megverte a holland hajóhadat.

rodalom területén végzett egész húsz esztendei munka kárba veszett. A Szent Rend uralma alatt moccanni sem lehet. Budah valószínűleg az utolsó ember, akit megmentek. Többé nem lesz kit megmenteni. Befejeztem.

Don Gug végre eltörte a patkót, és a sarokba hajította.

– Bizony, ezt eltoltuk – jegyezte meg. – De talán nem is olyan szörnyű, Anton.

Rumata szótlanul ránézett.

– Neked el kellett volna távolítanod don Rebát – mondta hirtelen don Kondor.

– Hogy értsem?

Don Kondor arcán piros foltok gyúltak.

– Fizikailag megsemmisíteni! – jelentette ki élesen.

Rumata erre leült.

– Vagyis megölni?

– Igen. Igen! Igen!!! Megölni! Elrabolni! Elmozdítani! Börtönbe vetni! Cselekedni kellett volna. Nem két tökfilkóval, tanácskozni, aki fenét sem ért abból, ami történik.

– Magam sem sokat értettem belőle.

– Te legalább megérezted.

Valamennyien hallgattak.

– Valami olyasféle, mint a barkani vérengzés? – érdeklődött fojtott hangon don Kondor.

– Igen, körülbelül. De szervezettebb.

Don Kondor az ajkát harapdálta.

– Most már késő Rebát eltávolítani? – kérdezte.

– Nincs értelme – felelte Rumata. – Nélkülünk is eltávolítják, de erre nincs is szükségünk. Ő legalábbis a kezemben van.

– Hogyan?

– Fél tőlem. Sejti, hogy mögöttem nagy erő áll. Sőt, már együttműködést is ajánlott.

– Igazán? – dörmögte don Kondor. – Akkor nincs értelme.

Don Gug kissé dadogva jegyezte meg:

– M-mi az, elvtársak, komolyan mondjátok ezt az egészet?

– Éspedig mit? – kérdezte don Kondor.

– Hát ezt az egészet? . . . Megölni, fizikailag megsemmisíteni . . . Megőrültetek?

– A nemes don sarkát eltalálták – szólt halkan Rumata.

Don Kondor lassan, tagoltan mondta:

– Rendkívüli körülmények között csak rendkívüli intézkedések hatékonyak.

Don Gug az egyikről a másikra nézett.

– T-ti . . . Tudjátok, hogy így hová süllyedtek? – kérdezte.

– Nyugodj meg, kérlek – válaszolt don Kondor. – Semmi sem történik. És egyelőre erről elég volt ennyi. Mit tegyünk a Renddel? Én az arkanari terület blokádját javasolom. Mi a véleményetek, elvtársak? De lehetőleg gyorsan, mert sietek.

– Nekem még nincs semmilyen véleményem – felelte Rumata. – Paskának pedig még kevésbé. Tanácskozni kell a Bázissal. Körül kell nézni. Egy hét múlva találkozunk és eldöntjük.

– Rendben van – mondta don Kondor, és felállt. – Induljunk.

Rumata vállára vette Budahot, s kilépett a házból. Don Kondor zseblámpával világított. A helikopterhez mentek, Rumata lefektette Budahot a hátsó ülésre. Don Kondor bemászott a pilótaülésre.

– Nem fuvarozna haza? – kérdezte Rumata. – Végre ki akarom aludni magam.

– Szívesen – dörmögte don Kondor. – Csak gyorsan.

– Azonnal visszajövök – mondta Rumata, és beszaladt a házba.

Don Gug még most is az asztalnál ült, s maga elé bámulva az állát dörzsölgette. Kabani atya mellett állt, és így beszélt:

– Mindig ez az eredmény, pajtás. Az ember igyekszik jobban csinálni, és rosszabbul sikerül . . .

Rumata felnyalábolta kardjait és a kardkötőt.

– Sok szerencsét, Paska – mondta. – Ne búsulj. Annyi az egész, hogy mindnyájan fáradtak és ingerültek vagyunk.

Don Gug a fejét csóválta.

– Vigyázz, Anton – mondta. – Vigyázz! . . . Szása bácsiról nem beszélek, ő régóta van itt, nem a mi dolgunk, hogy átneveljük. Bezzeg te . . .

– Álmos vagyok – felelte Rumata. – Kabani atya, fogja a lovaimat, és vigye el Pampa báróhoz. A napokban ellátogatok hozzá.

Odakint felsüvítettek a légcsavarok. Rumata intett, és kiszaladt a házból. A helikopter fényszóróinak sugárkévéjében az óriási páfrány-cserjék és a fehér fatörzsek bizarrul és ijesztően festettek. Rumata felkapaszkodott a kabinba, és becsapta az ajtót.

Don Kondor a magasba emelte a gépet, és biztosan vezette az arkanari út fölött. Én bizony most nem tudnám így vezetni, gondolta némi irigységgel Rumata. Hátul békésen cuppogott álmában az öreg Budah.

– Anton – szólalt meg don Kondor –, én . . . nem szeretnék tapintatlan lenni, és ne gondold azt, mintha én . . . beleavatkoznék a magánügyeidbe.

– Hallgatom önt – válaszolt Rumata. Nyomban kitalálta, miről lesz szó.

– Mi valamennyien felderítők vagyunk – folytatta don Kondor. – És mindennek, ami számunkra drága, vagy messze a Földön kell lennie, vagy bennünk. Nehogy túszként elvehessék tőlünk.

– Kiráról beszél? – kérdezte Rumata.

– Igen, fiacskám. Ha mindez igaz, amit don Rebáról tudok, akkor őt kordában tartani nem könnyű és veszélyes feladat. Érted, mit akarok mondani . . .

– Igen, értem – válaszolta Rumata. – Igyekszem kitalálni valamit.

Sötétben feküdtek, egymás kezét fogták. A városban csend volt, csak valahol a közelben nyihogtak és toporzékoltak olykor dühösen a lovak. Rumata időnként elszunnyadt, de nyomban felriadt arra, hogy Kira visszafojtotta a lélegzetét, mert ő álmában erősen szorongatta a lány kezét.

– Biztosan nagyon álmos vagy – mondta suttogva Kira. – Aludjál.

– Nem, nem, csak mesélj, hallgatlak.

– Folyton elalszol.

– Akkor is hallhatom. Igaz, nagyon elfáradtam, de még jobban vágyódtam utánad. Sajnálom alvásra pazarolni az időt. Mesélj, nagyon érdekel.

Kira hálásan odadörgölte orrát a férfi vállához, megcsókolta az arcát, s újra mesélni kezdett. Ma este eljött hozzá az apja szomszédjának a kisfia. Apja fekszik. Kidobták a kancelláriából, és búcsúzóul alaposan megbotozták. Az utóbbi időben semmit sem eszik, csak iszik, egészen elkékült és reszket. A fiú még azt is elmondta, hogy beállított Kira bátyja is sebesülten, de vidáman és részegen, új egyenruhában. Pénzt adott az apjának, ivott vele, és megint azzal fenyegetőzött, hogy ők mindenkit ízzé-porrá zúznak. Most valamilyen különleges alakulat hadnagya, hűséget esküdött a Rendnek, s arra készül, hogy belép a szerzetbe. Az apja arra kéri Kirát, hogy egyelőre semmi esetre se menjen haza. Bátyja azzal fenyegetőzött, hogy végez vele, amiért összeállt egy nemessel . . .

Igen, gondolta Rumata, Kira nem mehet haza. És itt sem maradhat. Ha bármi történnék vele . . . Rumata elképzelte, hogy valami baj történik a lánnyal, és valósággal kővé dermedt.

– Alszol? – kérdezte Kira.

A férfi felocsúdott, szétnyitotta ujjait.

– Nem, nem . . . És még mit csináltál?

– Kitakarítottam egy kicsit a szobáidat. Szörnyű rendetlenség van nálad. Találtam egy könyvet, Gur atya művét. Arról szól, hogy egy előkelő herceg beleszeret egy hegyeken túli, szépséges, de barbár lányba. Egészen barbár teremtés volt, és azt gondolta, hogy a herceg isten, mégis nagyon szerette. Azután szétválasztották őket, s a lány belehalt a bánatába.

– Nagyszerű könyv – jegyezte meg Rumata.

– Még sírtam is rajta. Folyton úgy éreztem, hogy kettőnkről szól.

– Igen, kettőnkről szól. Meg általában mindazokról, akik szeretik egymást. Csakhogy bennünket nem választanak szét.

Legbiztonságosabb volna a Földön, gondolta Rumata. De mit kezdenél ott nélkülem? És mihez kezdek én itt egyedül? Megkérhetném Ankát, hogy fogadjon a barátságába. De mi lesz velem itt nélküled? Nem, együtt repülünk a Földre. Magam vezetem a hajót, te pedig mellettem fogsz ülni, s én mindent elmagyarázok neked. Hogy semmitől se félj. Hogy mindjárt megszeresd a Földet. Hogy sohase sajnáld szörnyűséges

hazádat. Mert ez nem a te hazád. Mert a te hazád kitaszított téged. Mert te ezer évvel korábban születtél, mint kellett volna. Jó vagy, hűséges, önfeláldozó, önzetlen ... Olyanok, mint te, bolygóink véres történelmének minden korszakában születtek. Derűs, tiszta lelkek, akik nem ismerik a gyűlöletet, nem fogadják el a kegyetlenséget. Áldozatok. Fölösleges áldozatok. Sokkalta fölöslegesebbek, mint Író Gur vagy Galilei. Mert az olyanok, mint te, még csak nem is harcosok. Hogy harcos legyen valaki, ehhez tudni kell gyűlölni, ti pedig éppen ezt nem tudjátok. Éppúgy, mint mi most ...

Rumata megint elszunnyadt, s nyomban azt látta, hogy Kira a Szovjet épületének lapos tetején áll, derekán a degravitációs berendezéssel, és a vidám, gunyoros Anka türelmetlenül a másfél kilométeres szakadék szélére tuszkolja.

– Rumata – szólt Kira. – Félek.

– Mitől, kicsikém?

– Te folyton hallgatsz, csak hallgatsz. Borzadok ...

A férfi magához vonta.

– Jól van – mondta. – Most én fogok beszélni, te pedig figyelmesen hallgass. Messze-távol, a vadonon túl, áll egy félelmetes, bevehetetlen vár. Benne lakik a vidám, jóságos és mulatságos Pampa báró, a legjobb báró Arkanarban. Van felesége, szép és kedves asszony, aki nagyon szereti a józan Pampát, de ki nem állhatja a részeg Pampát ...

Rumata elhallgatott, fülelt. Temérdek pata csattogását hallotta az utcán, sok-sok ember és ló lélegzését. „Itt, ugye?" – kérdezte egy durva hang az ablak alatt. „Alighanem itt ..." – „Á-állj!" A tornác lépcsőfokain léptek dobogtak, s egyszerre több ököl verte az ajtót. Kira megremegett, és Rumatához simult.

– Várj, kicsikém – mondta a férfi, és felhajtotta a takarót.

– Értem jönnek – suttogta Kira. – Tudtam én!

Rumata lefejtette magáról Kira karját, és az ablakhoz szaladt. „Az Úr nevében! – ordították odalent. – Nyisd ki az ajtót, mert betörjük!" Rumata félrerántotta a függönyt, s a szobába beözönlött a táncoló táklyafény. Odalent temérdek lovas topogott, zord, fekete emberek, csúcsos csuklyában. Rumata néhány pillanatig lefelé nézett, azután szemügyre vette

az ablakkeretet. Szokás szerint a keretet beépítették az ablaktokba. Az ajtó recsegett, mert valamilyen súlyos tárggyal döngették. Rumata a sötétben kitapogatta a kardját, s markolatával betörte az üveget. Csörömpölve hullottak a cserepek.

– Hé, ti! – rivallt. – Mi az, talán meguntátok az életeteket?

Abbahagyták az ajtó döngetését.

– Mindig mindent összekavarnak – mondta valaki halkan odalent. – Lám, a gazda idehaza van . . .

– Mit számít nekünk?

– Számít, mert kardban ő a legelső a világon.

– És még azt mondták, hogy elment, és reggelig vissza se jön.

– Mi ugyan nem ijedtünk meg, de róla nem szóltak. Csak ne kelljen megölni . . .

– Megkötözzük. Nyomorékká tesszük és megkötözzük! Hé, kinél van íj?

– Csak nehogy ő tegyen minket nyomorékká . . .

– Nem tesz nyomorékká. Fogadalmat tett, hogy nem öl, ezt mindenki tudja.

– Agyonverlek benneteket – dörögte Rumata félelmetes hangon.

Kira hátulról hozzásimult. A férfi érezte, hogy vadul dobog a szíve. Odalent csikorgó hangon vezényelt valaki: „Betörni, testvérek! Az Úr nevében!" Rumata hátrafordult, s Kira arcába nézett. A lány ugyanúgy nézett rá, mint az imént: rémülten és reménykedve. Száraz szemében a fáklyák visszfényei táncoltak.

– No, mi az, kicsikém – kérdezte nyájasan Rumata. – Megijedtél? Hát megijedtél ettől a csőcseléktől? Menj, öltözz fel. Itt már nincs mit keresnünk . . . – Sietve magára húzta a fémréteges páncélinget. – Mindjárt elzavarom őket, és elmegyünk Pampához.

Kira az ablaknál állt, és lenézett. Arcán vörös fényfoltok futkároztak. Rumatának a szánalomtól és a szeretettől elszorult a szíve. Megkergetem őket, mint az ebeket, gondolta. Lehajolt, a második kardját kereste. Amikor újra felegyenesedett, Kira már nem állt az ablaknál. A függönybe kapaszkodva lassan leroskadt a padlóra.

– Kira! – kiáltotta Rumata.

Az egyik nyílvessző Kira nyakát ütötte át, a másik a melléből állt ki. A férfi a karjára emelte, s az ágyra fektette. „Kira . . .” – szólította. A lány nyöszörgött, aztán elcsendesedett. „Kira . . .” – De a lány nem válaszolt. A férfi kis ideig mellette állt, azután kézbe vette a kardjait, lassan lement a lépcsőn, és várta, hogy mikor törik be az ajtót . . .

Epilógus

– És aztán? – kérdezte Anka.

Paska elfordította tekintetét, tenyerével néhányszor a térdére csapott, lehajolt, és a lába mellett levő szamóca után nyúlt. Anka várt.

– Azután . . . – mormolta. – Senki sem tudja, mi volt azután. A rádióadót otthon hagyta, és amikor a ház kigyulladt, az őrjáratot végző léghajón rájöttek, hogy baj van, és nyomban Arkanarba indultak. Mindenesetre altatógáz-patronokat szórtak a városra. A ház már majdnem leégett. Eleinte zavarba estek, nem tudták, hol keressék őt, de azután észrevették . . . – Paska habozott. – Egyszóval, látni lehetett, merre ment.

Paska elhallgatott, s egymás után dobálta szájába a szamócát.

– És? – kérdezte halkan Anka.

– A palotába jutottak . . . Ott meg is találták.

– Hogyan?

– Hát . . . aludt. És körös-körül mindenki . . . feküdt. Egyesek aludtak, mások pedig . . . Don Rebát is megtalálták ott . . . – Paska gyors pillantást vetett Ankára, s megint elfordította a tekintetét. – Magukkal vitték őt, vagyis Antont, a Bázisra szállították . . . Tudod, Anka, ő semmit sem mesél. Mostanában meg egyébként is keveset beszél.

Anka falfehéren, szálegyenesen ült, és Paska feje fölött átnézett a kis ház előtti erdei rétre. Könnyedén ringva zúgtak a fenyők, a kék égen lassan úsztak a pufók felhők.

– De mi lett a lánnyal? – kérdezte Anka.

– Nem tudom – felelte ridegen Paska.

– Ide hallgass, Pása – szólt Anka. – Talán nem is volt érdemes idejönnöm?

– Ugyan, mit beszélsz! Azt hiszem, nagyon megörül neked . . .

– Én pedig folyton úgy érzem, hogy ő valahol a bokrok között lapul, néz bennünket, és arra vár, hogy én elmenjek.

Paska gúnyosan elmosolyodott.

– Azt már nem – mondta. – Anton nem volna képes a bokrok között üldögélni. Nem tudja, hogy itt vagy. Horgászik valahol, mint rendesen.

– És veled hogy fér meg?

– Sehogy. Eltűr. De te más lapra tartozol . . .

Hallgattak egy sort.

– Anka – szólalt meg Paska. – Emlékszel az anizotróp útra?

Anka összeráncolta a homlokát.

– Milyenre?

– Anizotróp. Ahol a „Behajtani tilos!" tábla lógott. Emlékszel, amikor mi hárman? . . .

– Emlékszem. Anton mondta, hogy anizotróp.

– Anton akkor átment a tábla alatt, amikor pedig visszatért, elmondta, hogy ott állítólag egy felrobbantott hidat talált, meg egy fasiszta csontvázat géppuskához láncolva.

– Nem emlékszem – mondta Anka. – No és aztán?

– Most gyakran eszembe jut ez az út – folytatta Paska. – Mintha valami összefüggés volna . . . Az út anizotróp volt, akár a történelem. Visszafelé menni nem lehet. Ő pedig mégis elindult. És egy oldaláncolt csontvázba botlott.

– Nem értelek. Mi köze ehhez az oldaláncolt csontváznak?

– Nem tudom – ismerte be Paska. – Csak úgy rémlik.

Anka így szólt:

– Ne hagyd, hogy sokat gondolkozzon. Állandóan beszélj vele valamiről. Valami ostobaságról. Hogy vitatkozzon.

Paska felsóhajtott.

– Ezt magam is tudom. De mit törődik ő az én ostobaságaimmal? Hallgatja egy ideig, elmosolyodik, s azt mondja: „Te üldögélj itt egy kicsit, Pása, én megyek és kószálok egyet."

És elmegy. Én pedig ott ülök . . . Eleinte észrevétlenül követtem, most azonban csak ülök és várok. Bezzeg, ha te . . .

Anka hirtelen felállt. Paska hátratekintett, és szintén felállt. Anka lélegzetvisszafojtva nézte a tisztáson közeledő Antont. Magas volt és széles, arca világos, nem fogta meg a nap. Semmi sem változott rajta, mindig kissé komor volt.

A lány elébe indult.

– Anka – szólt nyájasan Anton. – Anka, drága pajtásom . . .

Feléje nyújtotta hatalmas kezét. A lány félénken közeledett hozzá, de nyomban visszahőkölt. Anton ujjain piroslott valami . . . De nem vér, csupán a szamóca leve.

A hétfő szombaton kezdődik

Mese fiatal tudományos munkatársak számára

De ami a legfurcsább, ami a legérthetetlenebb, hogy a szerzők ilyesféle témákat képesek választani, megvallom, ez már teljességgel felfoghatatlan, ez valósággal... Nem, nem, ezt egyáltalán nem értem.

GOGOL

Első történet

Hűhó a dívány körül

1. fejezet

Tanár: Gyerekek, írjátok le a következő mondatot: „A hal a fán ül."
Tanuló: De hát a halak nem ülnek a fán.
Tanár: Nos... Ez őrült hal volt.

DIÁK-VICC

Közeledtem rendeltetési helyemhez. Körülöttem erdő zöldellt, amely egészen az út széléig nyomult előre, s csak itt-ott hagyott helyet sárga sással benőtt tisztásoknak. A nap már jó néhány órája lemenőben volt, de sehogy sem tudott lenyugodni, s alacsonyan a látóhatár fölött lebegett. Az autó csikorgó kaviccsal beszórt, keskeny úton gördült. Ráhajtottam a nagy kövekre, és a csomagtartóban ilyenkor csörömpöltek, zörögtek az üres bádogkannák.

Jobbról két ember jött ki az erdőből, az út szélén megállt, felém nézett. Egyikük fölemelte a karját. Fékeztem, szemügyre vettem őket. Vadászoknak látszottak, fiatalok lehettek, alig valamivel idősebbek nálam. Arcukat rokonszenvesnek találtam, megálltam. Az, amelyik fölemelte a karját, bedugta a kocsiba görbe orrú, barna ábrázatát, és mosolyogva megkérdezte:

– Nem fuvarozna el bennünket Szolovecig?

A másik, aki vörös szakállt viselt, de bajusza nem volt, szintén mosolyogva nézett társa háta mögül. Határozottan kellemes emberek voltak.

– Szálljanak be – mondtam. – Az egyik előre, a másik hátra, mert a hátsó ülésen mindenféle limlom van.

– Jótevőnk! – mondta örvendezve a görbe orrú, levette válláról a puskát, beült mellém.

A szakállas tétován bepillantott a hátsó ajtón, és megjegyezte:

– Ha lehetne, egy kicsit összetolnám ezt az izét...

Áthajoltam az ülés támláján, segítettem neki szabaddá tenni a helyet, amelyet a hálózsák és az összecsavart sátor foglalt el. A szakállas elhelyezkedett, puskáját a térde közé fogta.

– Az ajtót csukja be jobban – szóltam neki.

Minden úgy ment, mint rendesen. Az autó elindult. A görbe orrú hátrafordult, s élénken arról kezdett beszélni, hogy sokkal kellemesebb személyautón utazni, mint gyalogolni. A szakállas alig hallhatóan helyeselt, és újra meg újra becsapta az ajtót.

– Igazítsa meg a köpenyét – tanácsoltam, mert a visszapillantó tükörből figyeltem. – Becsípte az ajtó.

Vagy öt perc múlva végül minden elrendeződött.

– Szolovec tíz kilométerre lehet, ugye? – kérdeztem.

– Igen – felelte a görbe orrú. – Vagy valamivel messzebbre. Igaz, az út gyatra, teherautónak való.

– Az út egészen tűrhető – ellenkeztem. – Engem azzal ijesztettek, hogy egyáltalán nem jutok át.

– Ezen az úton ősszel is át lehet jutni.

– Itt még igen, de Korobectől földút vezet.

– Az idén száraz a nyár, mindenütt felszikkadt.

– Zatony környékén, azt mondják, esik – jegyezte meg a hátsó ülésen a szakállas.

– Ki mondja? – kérdezte a görbe orrú.

– Merlin.

Felnevettek. Cigarettát vettem elő, rágyújtottam, őket is megkínáltam.

– Klara Zetkin gyár – állapította meg a görbe orrú a csomagot nézegetve. – Maga leningrádi?

– Igen.

– Utazgat?

– Utazgatok – válaszoltam. – Hát maguk idevalósiak?

– Őslakosok vagyunk – mondta a görbe orrú.

– Én murmanszki vagyok – közölte a szakállas.

– Leningrád számára akár Szolovec, akár Murmanszk egyformán észak – állapította meg a görbe orrú.

– Ugyan, dehogy – udvariaskodtam.

– Szolovecben száll meg? – kérdezte a görbe orrú.

– Természetesen – válaszoltam. – Éppen Szolovecbe megyek.

– Rokonai vagy ismerősei vannak ott?

– Nem. Csupán ott várom meg a fiúkat. Ők a parton jönnek végig, Szolovec a találkozóhelyünk.

Jókora kőkupacot pillantottam meg, lefékeztem.

– Kapaszkodjanak meg jó erősen.

A kocsi rázkódni, ugrálni kezdett. A görbe orrú a puskája csövébe ütötte az orrát. A motor fel-felbődült, a kövek a kocsi alján pattogtak.

– Szegény autó – jegyezte meg a görbe orrú.

– Mi mást tehetnénk . . . – mondtam én.

– Nem mindenki hajtana végig ilyen úton a saját kocsiján.

– Én igen – feleltem.

– Á, szóval ez nem a maga kocsija – jött rá a görbe orrú.

– Honnan lenne nekem autóm! Kölcsönöztem.

– Értem – mondta a görbe orrú kiábrándultan, nekem legalábbis így tetszett. Sértve éreztem magam.

– Mi értelme autót vásárolni azért, hogy aszfalton kocsikázzunk? Ahol aszfalt van, ott semmi érdekes nincs, ahol pedig érdekes, ott nincs aszfalt.

– Igen, persze – helyeselt udvariasan a görbe orrú.

– Szerintem ostobaság bálványozni az autót – jelentettem ki.

– Ostobaság – mondta a szakállas. – De nem mindenki gondolkodik így.

A kocsikról beszélgettünk, és arra a következtetésre jutottunk, hogy ha már egyáltalán vesz az ember, akkor GAZ–69-est lenne érdemes, de azt sajnos nem kapni. Azután a görbe orrú megkérdezte:

– És hol dolgozik?

Megmondtam.

– Óriási! – kiáltott fel. – Programozó! Nekünk épp programozóra van szükségünk. Ide hallgasson: hagyja ott az intézetét, álljon be hozzánk!

– És milyen gép van maguknál?

– Milyen van nálunk? – kérdezte a görbe orrú, s hátrafordult.

– Aldan–3 – felelte a szakállas.

– Remek masina – mondtam. – És jól dolgozik?

– Hát, hogy is mondjam . . .

– Értem – feleltem.

– Tulajdonképpen még nem helyeztük üzembe – mondta a szakállas. – Maradjon nálunk, helyezze üzembe . . .

– Az áthelyezését pedig egykettőre elintézzük – fűzte hozzá a görbe orrú.

– De mivel foglalkoznak? – kérdeztem.

– Amivel az egész tudomány – felelte a görbe orrú. – Az emberi boldogsággal.

– Értem – mondtam. – A világűrrel kapcsolatos?

– A világűrrel is – mondta a görbe orrú.

– Ha ló nincs, szamár is jó – jegyeztem meg.

– Leningrád és tisztességes fizetés – mondta a szakállas halkan, de én meghallottam.

– Nem fontos – jegyeztem meg. – Nem kell mindent pénzben mérni.

– Csak tréfáltam – jelentette ki a szakállas.

– Ő így szokott tréfálni – jegyezte meg a görbe orrú. – Sehol sem lesz érdekesebb munkája, mint nálunk.

– Miért gondolja így?

– Bizonyos vagyok benne.

– Én viszont nem.

A görbe orrú gúnyosan elmosolyodott.

– Még beszélünk erről a témáról. Sokáig marad Szolovecben?

– Legfeljebb két napig.

– Akkor a második napon beszélünk róla.

A szakállas kijelentette:

– Ami engem illet, én a sors kezét látom ebben: az erdőben mentünk, és egy programozóval találkoztunk. Úgy vélem, a maga sorsa eldőlt.

– Valóban ilyen nagy szükségük van programozóra? – kérdeztem.

– Mint egy falat kenyérre.

– Beszélek a fiúkkal – ígértem. – Ismerek olyanokat, akik nincsenek megelégedve.

– Nekünk nem akármilyen programozó kell – felelte a görbe orrú. – A programozókat, mivel kevés van belőlük, elkapatták, nekünk pedig olyan kell, aki nincsen elkényeztetve.

– Ez már nehezebb – mondtam.

– Nekünk olyan programozó kell – sorolta a görbe orrú –, aki nincsen elkényeztetve, önként jön, hajlandó munkásszálláson lakni . . .

– Százhúsz rubellel megelégszik – kapott a szón a szakállas.

– No és ami a szárnyakat illeti? – kérdeztem. – Vagy a glóriát a feje körül? Egy az ezer közül!

– Nekünk mindössze egy kell – jegyezte meg a görbe orrú.

– De ha csak kilencszázan vannak?

– Akkor kilenctizeddel is beérjük.

Az erdő szétvált, hídon haladtunk át, burgonyaföldek között robogtunk.

– Kilenc óra – szólt a görbe orrú. – Hol szándékozik éjszakázni?

– A kocsiban. Az üzletek meddig vannak nyitva maguknál?

– Az üzletek már zárva vannak – felelte a görbe orrú.

– Megalhatna a munkásszálláson – mondta a szakállas. – A szombámban van egy üres ágy.

– A munkásszálláshoz nem lehet odahajtani – állapította meg a görbe orrú.

– Csakugyan – mondta a szakállas, és valamiért elnevette magát.

– Az autót a rendőrség előtt hagyhatja – közölte a görbe orrú.

– Ugyan, micsoda badarság – mondta a szakállas. – Én összehordok hetet-havat, te meg ráduplázol. Hogyan juthatna be a munkásszállásra?

– Igen, az ördög vigye – válaszolta a görbe orrú. – Egy napig nem dolgozik az ember, és mindenről megfeledkezik.

– De talán transzgresszálhatnánk?

– Ugyan, ugyan – jegyezte meg a görbe orrú. – Ő nem dívány. Te nem vagy Cristobal Junta, én sem . . .

– Ne aggódjanak – mondtam. – Megalszom a kocsiban, nem először teszem.

Hirtelen nagy kedvem támadt ahhoz, hogy lepedőn aludjak. Már négy éjszakát töltöttem hálózsákban.

– Ide hallgass – mondta a görbe orrú –, megvan! Kaláfovár!

– Helyes! – kiáltott fel a szakállas. – Elvisszük a Tengerszögletbe.

– Bízisten, meghálok a kocsiban.

– Házban fog aludni – felelte a görbe orrú –, viszonylag tiszta ágyneműn. Hiszen mégiscsak meg kell hálálnunk . . .

– Elvégre nem nyomhatunk a markába egy félrubelest – mondta a szakállas.

Beértünk a városba. Ódon, erős kerítések, vastag, megfeketedett gerendákból ácsolt, hatalmas faházak sorakoztak, keskeny ablakokkal, faragott ablaktokokkal, fa-kakasokkal a háztetőkön. Néhány vasajtós, piszkos téglaépület is akadt. Az utca egyenes és széles volt, s Béke sugárútnak hívták. A központhoz közeledve emeletes salakbeton házak látszottak, közöttük parkosított terek.

– A következő mellékutca jobbra – mondta a görbe orrú.

Bekapcsoltam az irányjelzőt, fékeztem, jobbra kanyarodtam. Az utat itt benőtte a fű, de az egyik kiskapu előtt, megbújva, egy vadonatúj Zaporozsec állt. A házszámok a kapuk fölött lógtak, de a rozsdás bádogtáblákon alig lehetett kivenni a számjegyeket. A mellékutcának hangzatos neve volt: „Tengerszöglet utca". Keskeny volt, ódon kerítések közé szorult, amelyek bizonyára még abban az időben épültek, amikor svéd és norvég kalózok kószáltak errefelé.

– Stop – mondta a görbe orrú. Lefékeztem, és ő megint beleütötte az orrát a puskacsőbe. – Ti megvártok – mondta az orrát dörzsölgetve –, én pedig megyek, mindent elintézek.

– Igazán nem érdemes – mondtam utoljára.

– Szót se többet. Vologya, tartsd szemmel.

A görbe orrú kibújt a kocsiból, és meggörnyedve bepréselte magát az alacsony kisajtón. A magas, szürke kerítés mögött nem látszott a ház. A kapu valósággal tüneményes volt, akár egy fűtőházé, pudnyi súlyú, rozsdás sarokvasak tartot-

ták. Csodálkozva olvastam a táblákat. Három volt. A bal kapuszárnyon szigorúan csillogott vastag üvegével egy ezüst betűs, tekintélyes kék tábla:

BOVATKI
KACSALÁBON FORGÓ VÁR
SZOLOVECI MŰEMLÉK

A jobb kapuszárny tetején rozsdás réztáblácska lógott: „Tengerszöglet utca 13. N. K. Gorinics", alatta pedig egy furnér-darabka díszelgett, girbegurba tintafelírással:

KANDÚR NEM MŰKÖDIK
Vezetőség

– Miféle KANDÚR? – kérdeztem. – Kerületi Automatizálási Nagyfrekvenciás Dióda Újító Részleg?

A szakállas felvihogott.

– Az a fő, hogy ne nyugtalankodjon – mondta. – Nálunk sok furcsaság van, de minden teljesen rendben lesz.

Kiszálltam az autóból, törülgetni kezdtem a szélvédőt. Fejem fölött hirtelen szöszmötölés támadt. Odanéztem. A kapu tetején egy hatalmas – ekkorát sohasem láttam – feketésszürke kandúr iparkodott minél kényelmesebben elhelyezkedni. Miután letelepedett, jóllakottan és közömbösen bámult rám sárga szemével. „Cic-cic-cic" – mondtam gépiesen. A kandúr udvariasan, ridegen kitátotta a száját, rekedt torokhangot hallatott, azután elfordult, s az udvar felé nézett. Onnan, a kerítés mögül, a görbe orrú hangja hallatszott:

– Vaszilij, barátom, engedje meg, hogy egy pillanatra zavarjam.

Nyikordult a retesz. A macska nesztelenül lehuppant az udvarba. A kapu nehézkesen meglódult, rémítő csikorgás és recsegés közepette a bal szárnya lassan kinyílt. Előtűnt a görbe orrú, az erőlködéstől kivörösödött az arca.

– Jótevőnk! – szólított. – Hajtson be.

Visszaültem az autóba, lassan befordultam az udvarba, amely tágas volt, a mélyén vastag gerendákból ácsolt ház

állt, előtte pedig egy átfoghatatlan, zömök tölgy, sűrű koronája eltakarta a tetőt. A kaputól, a tölgyet megkerülve, kőlapokkal kirakott út vezetett a házhoz. Az ösvénytől jobbra veteményeskert volt, balra pedig, kis tisztás közepén, kútkáva magaslott, ódon, fekete, mohlepte kerékkel.

A kocsit félreállítottam, kikapcsoltam a motort, kiszálltam. A szakállas Vologya is kibújt, puskáját a kocsi oldalához támasztotta, és nekifogott, hogy felcsatolja a hátizsákját.

– Hát maga itthon van – mondta nekem.

A görbe orrú becsukta a csikorgó, recsegő kaput, én pedig eléggé félszegen nézelődtem körül, nem tudtam, mitévő legyek.

– Lám, itt a háziasszony! – kiáltott fel a szakállas. – Adj isten, Naina Kijevna anyácska, lelkecském!

A háziasszony bizonyára százéves is elmúlt. Lassan jött felénk, görcsös botra támaszkodott, csoszogott a sárcipős nemezcsizmában. Arca sötétbarna, a ráncok sűrű tömegéből görbe és hegyes orr állt ki, akár a jatagán, a szeme pedig halvány és fénytelen, mintha hályog borítaná.

– Jó napot, jó napot, unokám – felelte meglepően erős, mély hangon. – Szóval ez volna az új programozó? Jó napot, kedveském. Isten hozott! . . .

Szótlanul meghajoltam, tudtam, hogy most hallgatnom kell. Az anyóka fején az álla alatt megkötött fekete pehelykendő volt, fölötte háromszögletű, kackiás kapron-keszkenő, amelyet az Atomium tarka képmása és különböző nyelveken a „Brüsszeli Világkiállítás" felirat díszített. Állán és orra alatt néhány ősz szőrszál meredezett. A vénasszony vattamellénykét és fekete posztóruhát viselt.

– Hát így vagyunk, Naina Kijevna! – ment oda hozzá a görbe orrú, s közben a tenyeréről a rozsdát dörzsölgette. – Szállást kellene adni az új munkatársunknak két éjszakára. Engedje meg, hogy bemutassam . . . hm-m-m . . .

– Nem szükséges – felelte a vénasszony, és figyelmesen szemügyre vett. – Magam is látom. Privalov Alekszandr Ivanovics, ezerkilencszázharmincnyolcas születésű, férfi, orosz, Komszomol-tag, nem, nem, nem vett részt, nem volt, nincs, de hosszú út és érdekes munka vár reád, kincsem, egy hiva-

talos épületben, bár félned kell, briliánsom, egy rossz, vörös embertől, most pedig adj valamicskét a fáradságomért, rubintom . . .

– Hm! – krákogott a görbe orrú, s az anyókának torkán akadt a szó. Feszélyezett csend támadt.

– Szólíthat egyszerűen Szásának . . . – préseltem ki magamból az előre megfogalmazott mondatot.

– De hová tegyem? – érdeklődött az anyóka.

– A kamrába – felelte kissé ingerülten a görbe orrú.

– És ki felel érte?

– Naina Kijevna! . . . – üvöltött fel a görbe orrú egy vidéki tragikus színész mennydörgő hangján; karon ragadta az öregasszonyt és a házhoz vonszolta. Hallani lehetett, amint vitáznak: „De hiszen megegyeztünk! . . ." – „Hátha elemel valamit? . . ." – „Halkabban! Hiszen ez programozó, érti? Komszomolista! Tanult ember! . . ."

Zavartan fordultam a kuncogó Vologya felé.

– Olyan kellemetlen.

– Ne nyugtalankodjon, minden elsimul . . .

Még valamit akart mondani, ekkor azonban az anyóka felordított: „Hát a dívány, a dívány! . . ." Összerezzentem, és így szóltam:

– Tudja mit, én mégis elmegyek.

– Szó sem lehet róla! – jelentette ki határozottan Vologya. – Minden elrendeződik. Az anyókának egyszerűen baksis kell, nekem meg Romannak pedig nincs készpénzünk.

– Megfizetem – mondtam. Nagyon szerettem volna elmenni innen. Ki nem állhatom az ilyen összetűzéseket.

Vologya a fejét rázta.

– Szó sem lehet róla. Már jön is Roman. Minden rendben van.

A görbe orrú Roman odalépett hozzánk, karon fogott és így szólt:

– Nos, minden el van intézve. Gyerünk.

– Ide hallgasson, olyan kényelmetlen – kezdtem. – Ez az asszony végtére is nem köteles . . .

De már a házhoz értünk.

– Köteles, köteles – hajtogatta Roman.

Megkerültük a tölgyet, a hátsó lépcsőtornáchoz mentünk. Roman belökte a műbőrrel bevont ajtót, és egy tágas, tiszta, de rosszul világított előszobában találtuk magunkat. Az öregasszony a hasán összekulcsolt kézzel, összeszorított szájjal várt bennünket. Amikor megpillantott, bosszúvágyón dörmögte:

– De nyugtát, most azonnal! . . . Hogy aszongya átvettem ezt meg ezt, ettől meg ettől, aki átadta a fent nevezett tárgyakat az alulírottnak . . .

Roman halkan feljajdult, és beléptünk a számomra kiutalt szobába. Hűvös helyiség volt, egyetlen ablakát kis kartonfüggöny takarta. Roman feszült hangon mondta:

– Helyezkedjen el, érezze magát otthon.

Az öregasszony megkérdezte az előszobából:

– Hát a fogát nem csikorgatja?

Roman, meg sem fordulva, ráförmedt:

– Nem! Hisz mondtam már, hogy nincs is foga.

– Akkor gyerünk, írjuk meg azt a nyugtácskát . . .

Roman felvonta a szemöldökét, égnek emelte a szemét, kivicsorította a fogát, megrázta a fejét, de kiment. Én pedig körülnéztem. A szobában kevés bútor volt. Az ablaknál egy rojtos, ócska szürke abrosszal takart, masszív asztal állt, előtte görbe lábú zsámoly. A csupasz gerendafal mellett terjedelmes dívány, a másik falon, amelyet szedett-vedett tapétával vontak be, fogas lógott, rajta valamiféle kacat (vattakabátok, kopott bundák, szakadt sport- és fülessapkák). A szobába mélyen benyúlt a frissen meszelt, hatalmas orosz kemence, a szemközti sarokban pedig nagy, homályos tükör függött ütött-kopott keretben. A gyalult padlót csikos futószőnyegek borították.

A szomszéd helyiségből két hang hallatszott, az öregasszony monoton dörmögése és Roman hol felerősödő, hol elhalkuló beszéde. „Abrosz, leltári száma kétszáznegyvenöt . . .” – „Nem akar minden padlódeszkát is felírni?! . . .” – „Ebédlőasztal . . .” – „A kemencét is felírja? . . .” – „Rendnek kell lenni . . . Dívány . . .”

Az ablakhoz mentem, félrehúztam a függönyt. Az ablak előtt a tölgyfa állt, semmi több nem látszott. Nézni kezdtem a

tolgyet. Nyilván nagyon öreg lehetett. Kérge szürke és valahogy élettelen volt, a földből kibúvó, roppant gyökereit pedig piros és fehér zúzmó borította. „A tölgyet is írja fel!" – mondta a szomszédban Roman. Az ablakpárkányon zsírpecsétes, vaskos könyv hevert, gépiesen belelapoztam, elmentem az ablaktól, leültem a díványra. S nyomban álmosság fogott el. Arra gondoltam, hogy ma tizennégy órát vezettem, és talán nem is volt érdemes ennyire sietnem, hogy fáj a hátam, a fejemben pedig minden összekúszálódik, s végeredményben fütyülök erre az unalmas vénasszonyra, bárcsak mielőbb véget érne ez az egész, hogy lefeküdhetnék és aludhatnék . . .

– Nos – szólt a küszöbön megjelenő Roman –, a formaságok elintéződtek. – Megrázogatta szétterpesztett, tintafoltos ujjait. – Elfáradtak az ujjacskáink, sokat körmöltünk . . . Feküdjön le aludni. Mi elmegyünk, maga pedig nyugodtan feküdjön le. Holnap mit csinál?

– Várok – feleltem fásultan.

– Hol?

– Itt. Meg a postahivatal körül.

– Holnap bizonyára még nem utazik el.

– Holnap aligha . . . A legvalószínűbb, hogy holnapután.

– Akkor még látjuk egymást. Szerelmünk egyelőre a jövő zenéje. – Elmosolyodott, legyintett és kiment. Én lustán arra gondoltam, hogy ki kellett volna kísérnem s elbúcsúznom Vologyától, de inkább lefeküdtem. Nyomban bejött a szobába az öregasszony. Felkeltem. A vénség egy ideig figyelmesen nézett.

– Attól félek, kedveském, hogy csikorgatni fogod a fogadat – mondta aggódva.

– Nem fogom – válaszoltam kimerülten. – Aludni akarok.

– Hát feküdj le és aludj . . . Csak add ide a pénzt, és aludhatsz . . .

Farzsebembe nyúltam a pénztárcámért.

– Mennyi jár?

Az öregasszony a mennyezetre emelte a tekintetét.

– A szobáért, mondjuk, egy rubel . . . Az ágyneműért fél rubelecske, hisz az enyém, nem állami. Két éjszakára összesen

három rubel... És még amennyivel bőkezűen megtoldod a háborgatásért...

Egy ötrubelest nyújtottam át.

– Bőkezűségből egyelőre egy rubel – mondtam. – Aztán majd meglátjuk.

A vénasszony fürgén elkapta a bankjegyet és kiment, valamit dünnyögött a visszajáró apróról. Eléggé sokáig nem jött vissza, s én már-már keresztet vetettem a visszajáró pénzre meg az ágyneműre, de mégis visszatért, s egy maréknyi piszkos rézpénzt tett az asztalra.

– Ennyi jár vissza, kedveském – mondta. – Pontosan egy rubelecske, meg sem kell számolnod.

– Nem fogom megszámolni – feleltem. – Mi lesz az ágyneművel?

– Mindjárt megágyazok. Eriggy ki az udvarba, sétálj egyet, én addig megágyazok.

Kimentem, s közben elővettem egy cigarettát. A nap végre lenyugodott, fehér éjszaka köszöntött be. Valahol kutyák ugattak. Leültem a tölgyfa alá, a földbe süppedt kis padra, rágyújtottam, a csillagtalan, sápadt égboltot kezdtem nézni. Valahonnan nesztelenül előbukkant a kandúr, rám pillantott fluoreszkáló szemével, azután gyorsan felmászott a tölgyre, és eltűnt a sötét lomb között. Tüstént megfeledkeztem róla, és összerezzentem, amikor valahol odafönt fészkelődni kezdett. Szemét hullott a fejemre. „Hogy a fene..." – mondtam fennhangon. Rendkívüli álmosság fogott el. A házból kijött az öregasszony, nem vett észre, a kúthoz ballagott. Ezt úgy értettem, hogy az ágy meg van vetve, hát visszamentem a szobába.

A vén boszorkány a földre ágyazott meg. No, azt már nem, gondoltam, rátoltam az ajtóra a reteszt, átcipeltem az ágyneműt a díványra, és vetkőzködni kezdtem. Az ablakból alkonyi fény hullott be, a tölgyfán szöszmötölt a kandúr. Megráztam a fejemet, hogy kihulljon a szemét a hajamból. Furcsa, meglepő volt ez a szemét: nagy, száraz halpikkely. Szúrni fog alvás közben, jutott eszembe, azzal lerogytam a párnára, és azonnal elaludtam.

... Az elárvult ház rókák és borzak tanyája lett, s ezért itt furcsa, farkasbőrbe bújt emberek és kísértetek jelenhetnek meg.

A. WEDA

Éjszaka derekán arra ébredtem, hogy beszélgetnek a szobában. Ketten beszéltek, alig hallhatóan suttogtak. A hangok nagyon hasonlóak voltak, az egyik azonban kissé fojtott és rekedtes, a másik pedig roppant ingerültséget árult el.

– Ne hörögj – súgta az ingerült hang. – Képes vagy nem hörögni?

– Képes vagyok – válaszolt a másik, és krákogni kezdett.

– Halkabban ... – sziszegte az ingerült.

– Rekedtség – magyarázta a fojtott hangú. – A szenvedélyes dohányos reggeli köhögése ... – Megint krákogni kezdett.

– Kotródj innen – szólt az ingerült.

– De hát úgyis alszik ...

– Kiféle? Honnét pottyant ide?

– Én meg honnan tudjam?

– Micsoda bosszúság ... Hát egyszerűen bámulatos pechünk van.

Megint nem tudnak aludni a szomszédok, gondoltam félálomban. Azt képzeltem, otthon vagyok. Otthon két fizikus testvér a szomszédom. Imádnak éjszaka dolgozni. Éjfél után két órára elfogy a cigarettájuk, és akkor bejönnek az én szobámba, kutatni kezdenek, zörögnek a bútorral, szitkozódnak.

Felkaptam a párnát, feléjük hajítottam. Valami nagy zajjal leomlott, csönd lett.

– Adják vissza a párnát – mondtam –, és hordják el magukat. A cigaretta az asztalon van.

Saját hangomra végképp fölébredtem. Fölültem. Búsan ugattak a kutyák, a falon túl félelmetesen horkolt az öregasszony. Végre eszembe jutott, hol vagyok. A szobában nem volt senki. A félhomályban észrevettem a padlón a párnámat és a fogasról lezuhant kacatot. A vénasszony kitekeri a nya-

kamat, gondoltam, és felugrottam. A padló hideg volt, átléptem a futószőnyegre. Az anyóka abbahagyta a horkolást. Mozdulatlanná dermedtem. Recsegtek a padlódeszkák, a sarokban valami ropogott, zizegett. Az anyóka fülsiketítően füttyentett, s megint horkolni kezdett. Fölemeltem a párnát és a díványra dobtam. A limlomból kutyahús-szag áradt. A fogas leszakadt a szögről, féloldalt csüngött. Megigazítottam, és nekiláttam felszedegetni a limlomot. Alig akasztottam vissza az utolsó köpenyt, amikor a fogas megint leszakadt, és a tapétát végigkaristolva, megint egy szál szögön függött. Az anyóka abbahagyta a hortyogást, engem kivert a hideg verejték. Valahol a közelben felrikoltott a kakas. Levest kéne főzni belőled, gondoltam gyűlölettel. A vénasszony forgolódni kezdett, csikorogtak, csattogtak a rugók. Féllábon állva vártam. Az udvarban valaki halkan megjegyezte: „Ideje aludni menni, elég sokáig elüldögéltünk." Fiatal női hang volt. „Hát jó, menjünk aludni – válaszolt egy másik hang. Vontatott ásítás hallatszott. – Ma nem fogsz lubickolni?" – „Hideg van valahogy. Gyerünk hajcsizni." Csönd lett. A vénasszony morogni, fortyogni kezdett, én pedig óvatosan visszatértem a díványomra. Reggel korábban kelek, és mindent megigazítok . . .

Jobb oldalamra feküdtem, a takarót a fülemre húztam, lehunytam a szememet, és hirtelen ráeszméltem, hogy már nem vagyok álmos, hanem éhes. Haj-jaj-jaj, gondoltam. Sürgősen cselekedni kellett, és én cselekedtem is.

Ledobtam magamról a takarót, felültem. Talán az autóban maradt valami. Nem, ami ott volt, azt mind megettem. Csak a szakácskönyv maradt, amelyet Valka anyjának hoztam, aki Lezsnyevben lakik. Hogy is írja . . . Fűszeres mártás. Fél pohár ecet, két fej hagyma . . . meg egy csipetnyi bors. Húsételekhez adható . . . Úgy emlékszem, mintha most olvasnám: kicsiny bélszínszeletekhez való. Micsoda aljasság – gondoltam –, hiszen nem egyszerűen bélszínhez, hanem ki-i-csiny bélszínszeletekhez. Felugrottam és az ablakhoz szaladtam. Az éjszakai levegőben tisztán érződött a ki-i-csiny bélszínszeletek illata. Valahonnan, a tudatalatti legmélyéről, felötlött bennem: „A vendéglőkben rendszerint ilyesféle ételeket

szolgáltak fel neki: savanyú káposztalevest, velőt zöldborsóval, sós uborkát (nyeltem egyet) és az elmaradhatatlan édes leveles buktát . . ." El kellene terelni a figyelmemet, gondoltam, és felvettem a könyvet az ablakpárkányról. Alekszej Tolsztoj „Borús reggel"-e volt. Találomra felütöttem. „Mahno, miután eltörte a csontnyelű szardínia-kést, zsebéből gyöngyháznyelű zsebkést húzott elő temérdek pengével, s tovább működött vele, sorra nyitogatta ki az ananász- (baj van, gondoltam), francia pástétom-, homár-konzerveket, amelyekből csípős szag áradt szét a szobában." Óvatosan letettem a könyvet, leültem a zsámolyra, az asztal mellé. A szobában egyszerre ínycsiklandó, csípős szag érződött: bizonyára homár. Azon kezdtem töprengeni, miért nem kóstoltam én ezidáig egyszer sem homárt. Vagy, mondjuk, osztrigát. Dickensnél mindenki osztrigát eszik, zsebkést használ, vastag kenyérszeleteket vág, vajjal keni meg . . . Idegesen simítgatni kezdtem az abroszt. Az abroszon kimoshatatlan foltok látszottak. Sokat és ízletes falatokat ettek rajta. Homárt és velőt zöldborsóval. Kicsiny bélszínszeleteket fűszeres mártással. Nagy és közepes bélszínszeleteket is ettek. Jóllakottan fújtattak. Fújtatnom nem volt miért, hát elkezdtem a fogamat csikorgatni.

Bizonyára hangosan csináltam, mert a falon túl az öregasszony ágya megcsikordult, a vénség mérgesen dünnyögött, csörömpölt valamivel, s hirtelen bejött hozzám. Hosszú, szürke ing volt rajta, a kezében pedig tányér, és a szobában nyomban valódi, nem pedig képzeletbeli étel illata áradt szét. A vénasszony mosolygott. A tányért egyenesen elém rakta, s mézesmázosan dörmögte:

– Falatozz, kedveském, Alekszandr Ivanovics. Kóstold meg, amit isten adott és énáltalam továbbadott . . .

– Ugyan, ugyan, Naina Kijevna – mormoltam –, minek fárad . . .

De már valahonnan csontnyelű villa került a kezembe, és enni kezdtem, az anyóka pedig mellettem állt, s egyre bólogatott, biztatott:

– Egyél, kedveském, egyél, váljék egészségedre . . .

Elfogyasztottam az egészet. Főzővájjal készített, forró krumpli volt.

– Naina Kijevna – hálálkodtam –, maga megmentett az éhhaláltól.

– Megetted? – kérdezte Naina Kijevna valahogy barátságtalanul.

– Felséges volt. Hálásan köszönöm! El sem tudja képzelni . . .

– Ugyan, mit nem lehet itt elképzelni – vágott kozbe már ingerülten. – Megetted, azt kérdem? No, akkor add ide a tányért . . . A tányért add ide, ha mondom!

– Tessék. Koszonom – mondtam.

– „Köszönöm" . . . Köszönomért etessen titeket az ember . . .

– Fizethetek is – válaszoltam, és már méregbe jottem.

– „Fizethetek, fizethetek" . . . – A vénasszony az ajtóhoz ment. – De ha ezért egyáltalán nem is fizetnek? És kár volt hazudni . . .

– Hogyhogy hazudni?

– Hát úgy! Magad mondtad, hogy nem fogod csikorgatni a fogadat . . . – Az öregasszony elhallgatott, eltűnt az ajtó mögött.

– Mit akarhat? – gondoltam. Valahogy furcsa ez az anyóka . . . Talán észrevette a fogast? Hallani lehetett, hogy csikorogtak a rugók, amikor az ágyban forgolódott és elégedetlenül dohogott. Azután halkan rázendített valami barbár dallamra: „Kikocsizom, lustálkodom, Ivaska húsával jóllakom . . ." Az ablakon éjszakai hideg áradt be. Megborzongtam, felkeltem, hogy visszafeküdjek a díványra, s ekkor eszembe otlött, hogy lefekvés előtt bezártam az ajtót. Zavartan odamentem az ajtóhoz, s kinyújtottam a kezemet, hogy ellenőrizzem a reteszt, de alighogy ujjaim a hideg vashoz értek, minden összefolyt a szemem előtt. Kiderült, hogy a díványon fekszem, orromat a párnába fúrva, s ujjaimmal a hideg falat tapogatom.

Kis ideig dermedten feküdtem, amíg rá nem eszméltem, hogy valahol a közelben az öregasszony hortyog, a szobában pedig beszélgetnek. Valaki félhangosan, oktatóan kijelentette:

– Az elefánt a legnagyobb a földon élő valamennyi állat közül. A pofáján nagy húsdarab van, amelyet azért nevez-

nek ormánynak, mert üres és nyújtott, akár a cső. Minden irányban tudja mozgatni, kinyújtja, begörbíti, kéz helyett használja . . .

A kíváncsiságtól elhűlve, óvatosan a jobb oldalamra fordultam. A szobában most sem volt senki. A hang még oktatóbban folytatta:

– A mértékletesen fogyasztott bor igen jót tesz a gyomornak; ha viszont túlságosan sokat isznak belőle, olyan gőzöket termel, amelyek az embert az értelmetlen barmok szintjére alacsonyítják le. Önök láttak olykor iszákosokat, s még emlékeznek arra a jogos undorra, amelyet velük szemben éreztek . . .

Hirtelen mozdulattal felültem, s lelógattam lábamat a díványról. A hang elnémult. Úgy tetszett, valahol a falon túl beszélnek. A szobában minden olyan volt, mint azelőtt, sőt – legnagyobb csodálkozásomra – még a fogas is a helyén lógott. És megint nagyon éhes voltam.

– Tinctura ex vitro antimonii – jelentette ki váratlanul a hang. – Magisterium antimon angelii salae. Bafilii oleum antimonii alexiterium antimoniale! – Kuncogás hallatszott. – Nohát, micsoda zagyvaság! – mondta a hang, és süvítve folytatta: – E szemek, melyek még fel sem nyílának, hamarosan nem látandják többé a napot, de ne engedd lezárulni azokat a bocsánatomról és a mennyei boldogságról szóló irgalmatos közlés nélkül . . . Így hangzik „A Dicső Jung Szelleme avagy Erkölcsös Gondolatai, melyek éjszakai elmélkedéseiből vétettek". Kapható Szentpétervárott és Rigában, Szvesnyikov könyvesboltjaiban, ára papírkötésben két rubel. – Valaki hüppögött. – Ez is agyrém – szólalt meg a hang, és kifejező erővel szavalta:

Rang, szépség és gazdagság,
Mi éltünkben gyönyört ád,
Elszáll, elillan, eltűnik,
Mily hiú a boldogság, ó enyészet!
Szívünket kórok emésztik,
A dicsőséget megóvni nem lehet . . .

Most rájöttem, hol beszélnek. A hang a sarokból hallatszott, ahol a homályos tükör lógott.

– Most pedig – folytatta a hang – ez következik. „Minden – az egyetlen én, ez az én – a világén. A tudatlansággal való egyesülés a fény elhomályosulásától származik – az én a szellemi emelkedettség fokozódásával eltűnik."

– Hát ez az agyrém honnan való? – kérdeztem. Nem vártam választ. Bizonyos voltam benne, hogy alszom.

– Bolcs mondások az „Upanisadok"-ból – válaszolt készségesen a hang.

– De mi az az „Upanisadok"? – Már nem voltam bizonyos abban, hogy alszom.

– Nem tudom – mondta a hang.

Felálltam, s lábujjhegyen a tükorhoz mentem. Tükörképemet nem láttam. A fakó üvegen tükröződött a függöny, a kemence sarka. Én azonban nem látszottam.

– Miről van szó? – szólt a hang. – Vannak még kérdések?

– Ki beszél? – kérdeztem, s benéztem a tükör mögé. A tukör mögött sok por és doglott pók volt. Ekkor mutatóujjammal megnyomtam a bal szememet. Ez a hallucináció felismerésének ősrégi módja, amelyet V. V. Bitner „Higgyünk vagy ne higgyünk?" című, lebilincselő könyvében olvastam. Elegendő ujjunkkal megnyomni a szemgolyónkat, s valamennyi valós tárgy – a hallucinációktól eltérően – megkettőződik. A tukor ketté vált, s megjelent benne a képmásom, álmos, izgatott ábrázatom. Hideg csapta meg a lábam. Ujjaimat begörbítve az ablakhoz mentem és kinéztem.

Odakint nem volt senki, a tölgy sem volt. Megdörzsoltem a szememet, újra kinéztem. Tisztán láttam magam előtt a mohlepte kútkávát a kerékkel, a kaput és a kocsimat a kapu előtt. Mégis alszom, gondoltam megnyugodva. Tekintetem az ablakpárkányra esett, az ütött-kopott könyvre. Előző álmomban ez a „Golgota" harmadik kötete volt, most pedig ezt olvastam a borítólapon: „P. I. Karpov: Az elmebetegek alkotó tevékenysége és hatása a tudomány, a művészet és a technika fejlődésére." A hidegtől vacogva belelapoztam a könyvbe, megnéztem a beragasztott színes képmellékleteket. Azután elolvastam a „2-es számú vers"-et:

Magasan a felhők között
Csapongva lebeg, kereng
Magányosan a föld fölött
Egy feketeszárnyú vereb.
Éj idején sebesen száll,
A hold fénye hullik rája,
Hű szívét semmi sem bántja,
Kitárul előtte a táj.
Büszke, ragadozó madárja!
S míg árnyként bőszen suhog,
Szeme mint a nap ragyog.

A padló hirtelen megingott a lábam alatt. Éles, vontatott csikorgás, azután távoli földrengés morajához hasonló zúgás hallatszott. A ház ringani kezdett, akár a sajka a hullámokon. Az udvar odább siklott, az ablak alól pedig előbújt egy óriási kacsaláb, mély barázdákat húzott a fűben, s újra eltűnt. A padló meredeken megdőlt, éreztem, hogy elesem, két kézzel valami puhába kapaszkodtam, oldalammal és fejemmel beleütköztem valamibe, és lehuppantam a díványról. A futószőnyegeken feküdtem, a párnába csimpaszkodtam, amely velem együtt lepottyant. A szobában egészen világos volt. Az ablak alatt valaki körülményesen köszörülte a torkát.

– Nos, kérem, szóval . . . – kezdte egy iskolázott férfihang. – Hol volt, hol nem volt, az Óperenciás-tengeren is túl, volt egyszer egy király, akinek a neve . . . mi-i . . . nos, ez végtére is nem fontos. Mondjuk, mi-i . . . Poluekt . . . Volt neki három fia. Az első . . . mi-i-i . . . A harmadik tökfilkó volt, de az első . . .

Lehajolva, mint katona a golyózáporban, az ablakhoz osontam és kipillantottam. A tölgyfa a helyén volt. Háttal feléje, elgondolkozva ott állt a hátsó lábain Vaszilij kandúr. Foga között tündérrózsát tartott. A kandúr a lába elé nézett, és vontatottan motyogta: „Mi-i-i . . .” Azután megrázta a fejét, mellső mancsait a háta mögé dugta, s kissé meggörnyedve, akárcsak Dubino-Knyazsickij docens az előadásokon, könnyed léptekkel odább ment a tölgytől.

– Jól van . . . – mondta a foga között a kandúr. – Élt-éldegélt egy király meg egy királyné. A királynak, a királynénak volt egy fia . . . Mi-i . . . Természetesen tökfilkó . . .

Bosszúsan kiköpte a virágot, egészen összeráncolta a képét, s megdörzsölte a homlokát.

– Kétségbeejtő helyzet – mondta. – Hiszen emlékszem én egy és más dologra. „Ha-ha-ha! Lesz miből lakmározni: a ló ebédre, a vitéz vacsorára . . .” Ugyan honnan van ez? Ivan pedig, hiszen tudják, tökfilkó, így válaszol: „Ej te, ocsmány szörnyeteg, ki fehér hattyút nem fogál, s mégis eszel!” Azután természetesen izzó nyílvessző, mindhárom fej leröpül, Ivan kiveszi a három szívet, és a hülye, hazaviszi az anyjának . . . Szép kis ajándék! – A kandúr gúnyos kacajra fakadt, majd felsóhajtott. – Van egy ilyen betegség is: érelmeszesedés.

Újra felsóhajtott, visszafordult a tölgy felé, és rázendített: „Kra-kra, én kis magzataim! Kra-kra, galambfiókáim! Én . . . mi-i . . . könnyel itattalak . . . illetve tápláltalak titeket . . .” Harmadszor is felsóhajtott, s kis ideig szótlanul ment. Amikor a tölgy mellé ért, hirtelen nem valami zenei hangon ordított fel: „A legédesebb falatot hagytam ott! . . .”

Mancsai között hirtelen egy masszív guszli tűnt fel – észre sem vettem, honnan szedte. Kétségbeesetten rácsapott a mancsával, és karmaival a húrokba fogózva, még hangosabban üvöltötte, mintha el akarná fojtani a zenét:

Dass im Tannwald finster ist,
Dass macht das Holz,
Dass . . . mi-i . . . mein Schatz . . . vagy Katz?*

Elhallgatott, és egy ideig némán pengetve a húrokat járkált. Majd halkan, bizonytalanul rázendített:

* Hogy a fenyvesben sötét van,
Ezt a sok fa teszi,
Hogy . . . mi-i . . . Kincsem vagy Kandúrom?

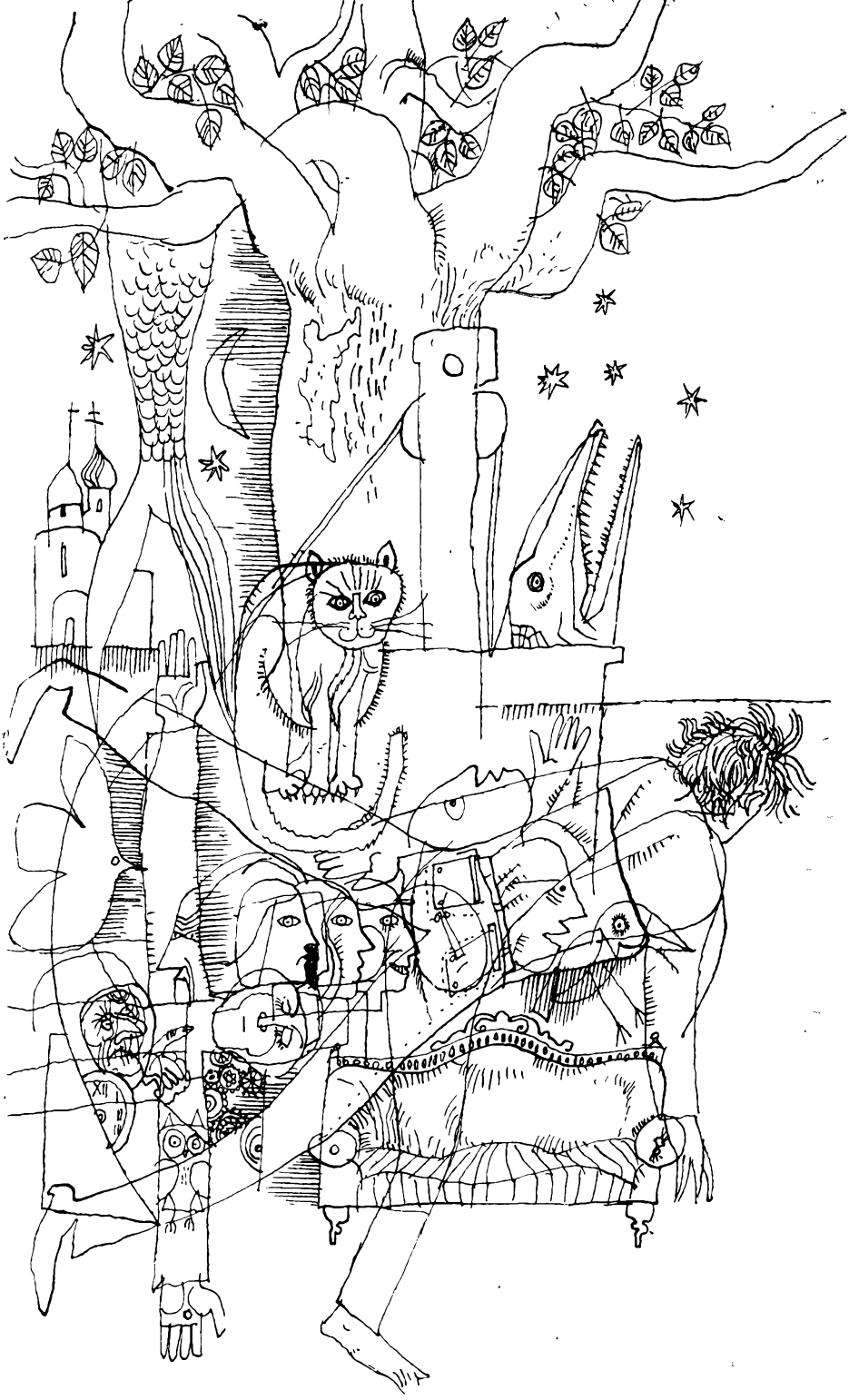

Ó, jártam abban a kertecskében,
Meg is mondom az igazat szépen,
Nos, szóval ott
Kapálják a mákot.

Visszatért a tölgyfához, nekitámasztotta a guszlit, s hátsó lábával megvakarta a füle tövét.

– Munka, munka és munka – mondta. – Csakis munka!

Megint a háta mögé dugta a mancsait, s a tölgytől balfelé indult, miközben ezt dünnyögte:

– Tudomásomra jutott, ó, hatalmas király, hogy a dicső Bagdad városában élt-éldegélt egy szabó, kinek neve... – Négykézlábra ereszkedett, ívbe hajlította a hátát, és dühösen sziszegni kezdett. – Hát én ezekkel a nevekkel különösen pocsékul állok! Abu... Ali... Valamilyen Ibn, valakinek a fia... No, jó, mondjuk, Poluekt. Poluekt Ibn... mi-i... Poluektovics... Úgysem emlékszem, mi volt ezzel a szabóval. Üsse kő, kezdjünk egy másikat...

Az ablakpárkányon hasaltam, s dermedten néztem, amint a szerencsétlen Vaszilij jobbra-balra kószál a tölgy körül, mormog, krákog, üvöltözik, felmordul, az erőlködéstől négy lábra ereszkedik, egyszóval szörnyen kínlódik. Ismereteinek skálája hatalmas volt. Egyetlen mesét, egyetlen dalt sem ismert felénél tovább, viszont ezek orosz, ukrán, nyugati szláv, német, angol, sőt szerintem japán, kínai és afrikai mesék, legendák, példabeszédek, balladák, dalok, románcok, rigmusok és lakodalmas nóták voltak. Az érelmeszesedéstől dühbe gurult, néhányszor a tölgyfa törzsére ugrott, és karmaival szaggatta a kérgét, sziszegett és köpdösött, s ilyenkor a szeme úgy izzott, akár az ördögé, vastag, bolyhos farka pedig hol az ég felé meredt, hol görcsösen rángatózott, hol pedig az oldalát csapdosta. Az egyetlen dal azonban, amelyet végigénekelt, a „Kicsike-csízecske" volt, az egyetlen mese pedig, amelyet összefüggően elmesélt, „A ház, amelyet Jack épített", Marsak fordításában, de azt is bizonyos kihagyásokkal. Beszédén – nyilván a kimerültségtől – egyre jobban érződött a macskaakcentus. A „mezi-in, a mezi-in – énekelte – magától jár az e-ki, és... mi-i... és... mi-a-a-u!... az eki után maga...

mi-a-u-a-u!... maga az Úristen járkál... vagy mászkál?..." Végül aztán teljesen elerőtlenedett, leült a farkára, s egy ideig lehorgasztott fejjel gunnyasztott. Azután halkan, bánatosan nyávogott, hóna alá csapta a guszlit, és három lábon lassan elbicegett a harmatos fűben.

Lemásztam az ablakpárkányról, elejtettem a könyvet. Tisztán emlékeztem arra, hogy utoljára „Az elmebetegek alkotó tevékenysége..." volt, és szentül hittem, hogy éppen ez a könyv esett a padlóra. De most A. Svenson és O. Wendel „A bűncselekmények felfedése" című művét szedtem fel és tettem a párkányra. Fásultan kinyitottam, találomra átfutottam néhány bekezdést, s úgy rémlett, hogy a tölgyfán akasztott ember lóg. Félve emeltem fel a tekintetemet. A tölgy legalsó ágáról ezüstöszöld, nedves cápafarok csüngött alá. Himbálta a reggeli szél.

Hátrahőköltem, a tarkómat valami kemény tárgyba ütöttem. Csörgött a telefon. Körülnéztem. Keresztben feküdtem a díványon, takaróm lecsúszott a padlóra, az ablakon, a tölgyfa lombján keresztül, betűzött a reggeli nap.

3. fejezet

Az ötlött eszembe, hogy az ördöggel vagy a varázslóval készítendő közönséges interjú sikeresen helyettesíthető a tudomány tételeinek ügyes felhasználásával.

H. G. WELLS

A telefon csengett. Megdörzsöltem a szemem, kinéztem az ablakon (a tölgyfa a helyén volt), a fogasra pillantottam (a fogas is a helyén volt). A telefon csengett. Az öregasszony szobájában csönd volt. Leugrottam a padlóra, kinyitottam az ajtót (a retesz a helyén volt), kimentem az előszobába. A telefon csengett. A nagy vizes dézsa fölött, egy kis polcon állt: modern, fehér műanyagkészülék, ilyet csak moziban és igazgatónk dolgozószobájában láttam. Felvettem a kagylót.

– Halló...

– Ki az? – kérdezte egy erős női hang.
– Kit keres?
– Kaláfovár?
– Mi az?
– Azt kérdem, hogy a kacsalábon forgó vár vagy nem? Ki beszél?
– Igen – mondtam. – A vár. Kit keres.
– Az ördögbe – mondta a női hang. – Vegyen át egy telefontáviratot.
– Halljuk.
– Jegyezze.
– Egy pillanat – feleltem. – Ceruzát és papírt hozok.
– Az ördögbe – mondta a női hang.
Elővettem a noteszomat és a töltőceruzámat.
– Diktálhatja.
– Kétszázhatos számú telefontávirat – szólt a női hang. – Gorinics Naina Kijevna polgártársnőnek . . .
– Ne ilyen gyorsan . . . Kijevna polgártársnőnek . . . Folytathatja.
– „Ezennel . . . felkérjük . . . ma . . . folyó év . . . július huszonhetedikén . . . éjfélkor . . . jelenjék meg . . . az évi köztársasági összejövetelen." Feljegyezte?
– Fel
– „Első találkozó. . . színhelye . . . a Kopasz Hegy. Öltözet ünnepi. Géperejű közlekedési eszközök igénybevétele . . . saját költségen. Aláírás . . . Há . . . Em . . . Vij . . hivatalfőnök."
– Kicsoda?
– Vij! Há Em Vij.
– Nem értem.
– Vij! Hron Monadovics! Maga nem ismeri a hivatalfőnököt?
– Nem ismerem – feleltem. – Betűzze.
– Ördög és pokol! Jól van, betűzöm: V mint Vámpír, I mint Inkubusz, J mint Jógi . . . Feljegyezte?
– Azt hiszem, igen – válaszoltam. – Az eredmény: Vij.
– Micsoda?
– Vij!

– Magának polipja van? Nem értem!
– Vlagyimir! Ivan! Joszif!
– Úgy. Olvassa vissza a telefontáviratot.
Visszaolvastam.
– Helyes. Onucskina adta le. Ki vette fel?
– Privalov.
– Üdv, Privalov! Régóta szolgálsz?
– A kiskutyák szolgálnak – mondtam mérgesen. – Én dolgozom.
– Jó, jó, dolgozzál. Az összejövetelen találkozunk.
Búgás hallatszott. Helyére tettem a hallgatót, visszamentem a szobába. A reggel hűvös volt, sietve elvégeztem a tornát, és felöltöztem. A fejleményeket rendkívül érdekesnek találtam. A telefontávirat furcsamód az éjszakai eseményekkel társult a tudatomban, bár fogalmam sem volt, hogy miképpen. Különben néhány gondolat már eszembe öltött, s képzeletem felcsigázódott.

Mindaz, aminek itt történetesen tanúja lehettem, nem volt teljesen ismeretlen előttem, hasonló esetekről olvastam valahol, és most visszaemlékeztem rá, hogy az efféle körülmények közé került emberek viselkedését mindig bosszantóan ostobának találtam. Ahelyett, hogy teljesen kihasználták volna a szerencsés véletlen révén elébük táruló vonzó lehetőségeket, megijedtek, igyekeztek visszatérni a hétköznapokba. Valamelyik hős még könyörgött is az olvasóknak, hogy maradjanak minél távolabb a mi világunkat az ismeretlentől elválasztó függönytől, s mindenféle súlyos szellemi és testi sérüléssel riasztgatta őket. Én még nem tudtam, miként alakulnak az események, de már hajlandó voltam fejest ugrani beléjük.

Miközben merítőedényt vagy bögrét keresve a szobában ténferegtem, tovább okoskodtam. Ezek a félénk emberek, gondoltam, holmi kísérletező tudósokhoz hasonlítanak, akik nagyon szorgalmasak, de nincs fantáziájuk, s ezért igen óvatosak. Ha nem mindennapi eredményt kapnak, megrettennek tőle, sietve a kísérlet tökéletlenségével magyarázzák, és gyakorlatilag hátat fordítanak az újnak, mert túlságosan megszokták a régit, ami kényelmesen belefér a mértékadó elmélet keretei közé... Már valamiféle kísérleteket fontolgattam

az alakváltoztató könyvvel (az változatlanul az ablakpárkányon feküdt, és most Aldridge „Az utolsó száműzött"-je volt), a beszélő tükörrel meg a fogcsikorgatással. Volt néhány kérdésem Vaszilij kandúrhoz, a tölgyfán üldögélő sellő is érdekelt, bár időnként úgy tetszett, ez mégiscsak álomkép lehetett. Semmi kifogásom a sellők ellen, de azt nem tudom elképzelni, hogy tudnak fára mászni ... bár a pikkely? ...

A merítőedényt a telefon alatti dézsában találtam meg, de a dézsában nem volt víz. A kúthoz indultam. A nap már meglehetősen magasra emelkedett. Valahol autók zúgtak, rendőrsíp harsant, az égen nagy búgással helikopter úszott. Odamentem a kúthoz, elégedetten fedeztem fel a lánc végén a horpadt bádogvödröt, s elkezdtem csavarni a kereket. A vödör, minduntalan a kút falához koccanva, a fekete mélységbe süllyedt. Csobbanás hallatszott, a lánc megfeszült. Tekertem a kereket és a Moszkvicsomat néztem. A kocsinak porlepte, fáradt külseje volt, a szélvédőt ellepte a tömérdek rátapadt muslica. Fel kell tölteni vízzel a hűtőt.

A vödör nagyon nehéznek tűnt. Amikor a kút kávájára tettem, a vízből kibújt egy óriási csukafej: zöld volt és valahogy egészen mohlepte. Félreugrottam.

– Megint a piacra cipelsz? – kérdezte a csuka. Meghökkenten hallgattam. – Hagyj már békén, telhetetlen nember! Mihelyt megnyugszom, kicsit bebújok pihenni meg szunyókálni ... máris kihúzol!. Hiszen nem vagyok már fiatal, idősebb volnék tenálad ... a kopoltyúm sincsen rendben ...

Igen furcsa látvány volt, ahogyan beszélt. Szakasztott úgy, mint a csuka a bábszínházban, szájmozgása és a hangja egyáltalán nem volt szinkronban. Az utolsó mondatot görcsösen összeszorított állkapoccsal ejtette ki.

– A levegő is árt nekem – folytatta. – Egyszer csak megdöglöm. Akkor mihez kezdel? Az egész a te buta fukarságod miatt van ... Folyton kuporgatsz, de hogy mire, azt magad sem tudod ... A legutóbbi pénzreformon hogy rajtaveszítettél, mi? Az ám! Hát a százrubelesekkel? Ládákat ragasztottál teli velük! No és a Kerenszkij-bankókkal! Befűtöttél velük ...

– Hát tudja – kezdtem, amikor kissé összeszedtem magam.

– Jaj, ki az? – ijedt meg a csuka.

– Én... Én csak véletlenül vagyok itt... Meg akartam mosakodni.

– Megmosakodni! Én meg azt gondoltam, megint a vénasszony. Nem látok, öreg vagyok. Meg a vízben állítólag egészen más a fénytörés. Rendeltem is magamnak egyszer légszemüveget, de elveszítettem, nem lelem... Hát te kiféle volnál?

– Turista – feleltem kurtán.

– Ó, turista... Én meg azt hittem, megint az anyóka. Hogy az mit művel velem! Visz a piacra, elad, állítólag hallevesnek. Hát mit tehetek én? Persze, azt mondom a vevőnek: eressz el engem a kis porontyaimhoz – ámbár miféle kis porontyaim vannak nekem: nem kis porontyok azok, már amelyek élnek, hanem vén csontok. Ha elengedsz, megszolgálom neked, csak ezt mondd: „A csuka parancsára, az én kívánságomra." Hát el is engednek. Az egyik félelemből, a másik jóságból, némelyik pedig mohóságból... Úszom-úszkálok a folyóban, hideg van, reumás vagyok, visszabújok a kútba, a vénasszony pedig megint itt terem a vödörrel... – A csuka alámerült, kicsit bugyborékolt, azután újra felbukkant. – No és te mit fogsz kérni, cimbora? Csak lehetőleg valami egyszerűt, mert egyesek holmi televíziós készüléket meg tranzisztoros rádiót kérnek... Némelyik egészen meghibbant: „Teljesítsd helyettem – azt mondja – az évi tervet a fűrésztelepen." Nem vagyok én mai gyerek, hogy fát fűrészeljek...

– Ahá – mondtam. – Szóval televíziót mégiscsak tud adni.

– Nem – ismerte be becsületesen a csuka. – Televíziót nem tudok adni. Meg olyan... lemezjátszós zenegépet se. Nem bízom bennük. Valami egyszerűbbet kérj. Mondjuk, hétmérföldes csizmát vagy láthatatlanná tevő varázssipkát...

Már-már felcsillanó reményem, hogy ma megúszhatom a Moszkvics olajozását, végleg kihunyt.

– Ne aggódjék – mondtam. – Nekem semmi sem kell. Azonnal elengedem.

– Az jó – felelte nyugodtan a csuka. – Szeretem az ilyen embereket. A múltkor is... Megvett a piacon valaki, én meg

királylányt ígértem neki. Úszom a folyón, persze szégyenkezem, azt sem tudom, merre nézzek. Hát vaksi módra belepottyanok egy hálóba. Húznak. Megint hazudnom kell, gondolom. De nem. Az ember úgy fogott, hogy a számat se tudtam kinyitni. No, gondoltam, befellegzett, megfőznek. De nem. Az ember rácsípett valamit az úszonyomra, és visszadobott a folyóba. Ezt ni! – A csuka kibújt a vödörből, kidugta az uszonyát, amelyen a tövénél egy fémlapocska volt. Ezt olvastam: „Eme példány az 1854-ik esztendőben a Szolova folyóba bocsátatott. Ő Cári Felsége Tudományos Akadémiájára szállítandó. Szentpétervár". – A vénasszonynak ne említsd – figyelmeztetett a csuka. – Letépi az uszonyommal együtt. Kapzsi, fukar.

„Ugyan mit kérjek tőle?" – töprengtem lázasan.

– Hogyan csinálja a csodáit?

– Ugyan miféle csodákat?

– Hát . . . a kívánságok teljesítését . . .

– Hogyan csinálom . . . Kiskorom óta megtanultam, hát így csinálom. Honnan tudjam, hogyan csinálom . . . Aranyhalacska bezzeg még jobban csinálta, mégis kimúlt. A sorsát senki sem kerüli el.

Úgy rémlett, a csuka sóhajtott.

– Öreg volt? – kérdeztem.

– Már hogy lett volna öreg! Fiatal volt, erős . . . Vízibombát dobtak rá, cimbora. Valami vízalatti hajó is volt mellette, az is elsüllyedt. Ő ugyan kiváltotta volna magát, de hát nem kérdezték meg, ahogyan észrevették, mindjárt bombát dobtak rá . . . Hát így szokott ez lenni. – Kis ideig hallgatott. – Szóval, elengedsz? Valahogyan fülledt az idő, vihar lesz . . .

– Persze, persze – mondtam feltrezzenve. – Hogy akarja: bedobjam vagy a vödörben eresszem le?

– Dobj be, cimbora, dobj be.

Óvatosan a vödörbe dugtam a kezemet és kivettem a csukát, lehetett vagy nyolc kiló. Ezt mormolta: „No, ha mégis megkívánsz egy terülj asztalkámat vagy egy repülő szőnyeget, akkor itt megtalálsz . . ."

– Viszontlátásra – mondtam és elengedtem. Nagy csobbanás hallatszott.

Egy ideig ott álltam és a moszattól zöld tenyeremet néztem. Furcsa érzés fogott el. Időnként, akár a szélroham, az a gondolat tört rám, hogy a szobában ülök a díványon, de mihelyt megráztam a fejemet, máris újra a kútnál találtam magam. Azután elmúlt. Megmosakodtam pompás, jéghideg vízzel, megtöltöttem a hűtőt, megborotválkoztam. Az öregasszony még most sem mutatkozott. Éhes voltam, a városba is be kellett mennem, a postához, ahol talán már vártak a fiúk. Bezártam a kocsit, kiléptem a kapun.

Ráérősen ballagtam a Tengerszöglet utcán, kezemet NDK gyártmányú, rövid, szürke kabátom zsebébe dugtam, és a lábam elé néztem. Cipzárakkal barázdált, kedvenc farmernadrágom farzsebében a vénasszonytól kapott rézpénz csörgött. Eltöprengtem. A „Znanyije" társaság vékonyka brosúrái hozzászoktattak ahhoz a gondolathoz, hogy az állatok nem tudnak beszélni. A mesék viszont gyermekkorom óta az ellenkezőjéről győztek meg. Természetesen a brosúrákkal értettem egyet, mert soha az életben nem láttam beszélő állatokat. Még papagájokat sem. Ismertem egy papagájt, amely képes volt tigrismódra üvölteni, embermódra beszélni azonban nem tudott. És lám, most a Csuka, Vaszilij Kandúr, sőt a tükör is beszél. Különben, az élettelen tárgyak éppenséggel gyakran beszélgetnek. S ez az elképzelés egyébként sohasem jutott volna eszébe mondjuk a dédapámnak. Az ő, a dédapám szemszögéből nézve a beszélő kandúr sokkal kevésbé fantasztikus dolog, mint az a fényezett faládika, amely rekedt hangon ordítozik, muzsikál és több nyelven beszél. A kandúrral szintén többé-kevésbé világos a helyzet. De hogyan beszél a csuka? A csukának nincs tüdeje. Ez igaz. Bár van úszóhólyagja, amelynek funkcióját – mint erről tudomásom van – a halbiológusok még nem tisztázták egészen. Egy halbiológus ismerősöm, Zsenyka Szkoromahov, egyenesen azt feltételezi, hogy ez a funkció teljesen homályos, s amikor megpróbálok az ismeretterjesztő brosúrákból vett érvekkel bizonyítani, Zsenyka dúl-fúl. Teljesen elveszíti beszélőképességét . . . Nekem az a benyomásom, hogy az állatok lehetőségeiről egyelőre igen keveset tudunk. Csupán nemrég derült ki, hogy a halak és a tengeri állatok jeleket adnak egymás-

nak a víz alatt. Nagyon érdekes dolgokat írnak a delfinekről. Vagy mondjuk itt van Raphael, a majom. Magam is láttam. Beszélni ugyan nem tud, viszont a következő reflexet alakították ki benne: a zöld fény – banán, a piros fény – elektrosokk. S minden rendben ment egészen addig, amíg egyszerre be nem kapcsolták a piros és a zöld fényt. Akkor Raphael úgy viselkedett, mint például Zsenyka. Szörnyen megsértődött. A kisablakhoz rohant, amely mögött a kísérlet vezetője ült, és sivítozva, ordítva köpdöste az ablakot. Van egy ilyen természetű vicc is. Az egyik majom azt kérdi a másiktól: „Tudod, mi az a feltételes reflex? Amikor megszólal a csengő, és ezek a fehér köpenyes álmajmok banánnal meg cukorkával szaladnak ide hozzánk." Mindez természetesen rendkívül bonyolult. A terminológia nincs kidolgozva. Amikor valaki ilyen körülmények között megpróbálja az állatok lelkivilágával és a bennük rejlő lehetőségekkel összefüggő kérdéseket megoldani, teljesen tehetetlennek érzi magát. Ezért a legfontosabb, hogy gondolkodjunk. Mint Pascal mondta: „Tanuljunk meg hát jól gondolkodni – ez az erkölcs alapelve."

Kiértem a Béke sugárútra, és szokatlan látvány kötötte le figyelmemet. Az úttesten egy ember ment, kezében kis zászlócskák. Mögötte vagy tíz lépésre, erőlködő búgással kúszott egy nagy, fehér MAZ, amely egy hatalmas, füstölgő, ezüstszínű tartálykocsit vontatott. „Tűzveszélyes", ez a felirat állt az oldalán, jobbra és balra tőle pedig, ugyanolyan lassan, kis vörös tűzoltóautók gördültek. A motor egyenletes zúgásába időnként valamilyen új hang keveredett, amely megdermesztette az ember szívét, s ilyenkor sárga lángnyelvek törtek ki a tartály nyílásain. A sisakos tűzoltók arca bátor és szigorú volt. A menet körül gyerkőcök futkostak. „Viszik a sárkányt, viszik a sárkányt" – kiáltozták. A felnőtt járókelők félénken a kerítéshez lapultak. Nyilvánvalóan attól féltek, hogy a ruhájuk esetleg beszennyeződik.

– Viszik a drágát – szólalt meg mellettem az ismerős, csikorgó mély hang.

Hátrafordultam, Naina Kijevna állt mögöttem elszontyolodva, kristálycukor-csomagokkal teli szatyorral.

– Viszik – ismételte. – Minden pénteken viszik . . .

– Hová viszik? – kérdeztem.

– A kísérleti telepre, lelkecském. Folyton csak kísérleteznek . . . Semmi egyéb dolguk nincsen.

– De kit visznek, Naina Kijevna?

– Hogyhogy kit? Hát nem látod? . . .

Megfordult és elindult, én azonban utolértem.

– Naina Kijevna, az imént telefontáviratot adtak át a maga részére.

– Ugyan kitől?

– Há Em Vijtől.

– És miről szól?

– Valami összejövetelük lesz ma – mondtam, és figyelmesen néztem rá. – A Kopasz Hegyen. Ünnepi öltözet.

A vénasszony szemlátomást megörült.

– Igazán? – mondta. – Jaj, de jó! . . . De hol a telefontávirat?

– Az előszobában, a telefonon.

– A tagdíjakról nem esett szó benne? – kérdezte halkabban.

– Milyen értelemben?

– Hát, hogy ki kell egyenlíteni a hátralékot egészen ezerhétszáz . . . – Az öregasszony elhallgatott.

– Nem. Semmi ilyenről nem esett szó.

– Hát az jó. De milyen járművön jutunk el oda? Kocsit küldenek?

– Hadd segítsek vinni a szatyrot – ajánlottam.

A vénasszony visszahőkölt.

– Még mit nem! – nézett rám gyanakvóan. – Hagyd csak, nem szeretem . . . A szatyor kéne neki! . . .

Nem szeretem az öregasszonyokat, gondoltam.

– De hát milyen járművön jutunk el oda? – ismételte.

– A saját költségén – mondtam kárörömmel.

– Zsugori népség! – sopánkodott a vénasszony. – A seprűt a múzeumba vitték, a mozsarat nem javítják ki, öt rubel tagdíjat vasalnak be, a Kopasz Hegyre pedig menjek a saját költségemen! Hiszen az út nem olcsó, kedveském, meg amíg a taxi vár . . .

Dohogva és köhécselve elfordult tőlem, s odább állt. Megdörzsöltem a kezemet, és szintén mentem a dolgomra. Feltevéseim igazolódtak. A meglepő események csomója egyre szorosabbra kötődött. És szégyen, nem szégyen, de ezt most érdekesebbnek tartottam, mint akár a reflektorok görbületének modellálását.

A Béke sugárút már kihalt volt. Az útkereszteződésnél gyerkőcök ugráltak, szerintem bigéztek. Amikor észrevettek, abbahagyták a játékot, és közelebb jöttek. Rosszat sejtettem, sietve elkerültem őket, és a központ felé indultam. Hátam mögött fojtott, elragadtatott kiáltás hallatszott: „Jampec!" Meggyorsítottam a lépést. „Jampec!" – üvöltött fel egyszerre több hang. Majdnem futottam. Mögöttem ezt visítozták: „Jampe-ec! Nyakigláb!" A járókelők együttérzően néztek rám. Ilyen helyzetben legjobb eltűnni. Én a legközelebbi csemegeboltba surrantam be, járkáltam a pultok mellett, meggyőződtem arról, hogy cukor van, a felvágottak és az édesség választéka nem nagy, viszont az úgynevezett halkészítményeké minden várakozást felülmúl. Megittam egy pohár szódavizet, s kinéztem az utcára. A kölyköket nem láttam. Kiléptem az üzletből, és mentem tovább. A bódék és a gerendaházak sora hamarosan véget ért, modern, egyemeletes házak következtek, nyitott kis parkokkal. A parkokban apróságok nyüzsögtek, idős asszonyok valami meleg holmit kötöttek, idős férfiak pedig dominó-csatákat vívtak.

A város központjában tágas térre értem, amelyet egy és kétemeletes épületek szegélyeztek. A teret aszfalt borította, közepén kis park zöldellt. A parkban nagy, vörösre festett Dicsőség-tábla állt, mellette néhány kisebb tábla, grafikonokkal. A postahivatalra ugyanitt a téren találtam rá. Úgy állapodtunk meg a fiúkkal, hogy aki elsőnek érkezik a városba, poste restante üzenetet hagy, amelyben feltünteti a tartózkodási helyét. Üzenetet nem találtam, hát én hagytam levelet, amelyben közöltem a címemet, és elmagyaráztam, hogyan juthatnak el a kacsalábon forgó várhoz. Azután elhatároztam, hogy megreggelizem.

Körbejártam a teret, s a következő intézményeket találtam: filmszínházat, leltározás miatt bezárt könyvüzletet, a városi

szovjet épületét, amely előtt néhány poros kis „GAZ" kocsi állt; a „Jeges tenger" Szállodát, ahol szokás szerint nem volt üres szoba, két szódavizes és fagylaltos bódét, a 2-es számú (iparcikk) boltot és a 18-as számú (háztartási) boltot, a 11-es számú étkezdét, amely tizenkét órakor nyitott, a 3-as számú büfét, amely minden magyarázat nélkül zárva volt. Azután felfedeztem a városi rendőrséget, nyitott ajtaja előtt elbeszélgettem egy igen fiatal őrmesterrel, aki elmagyarázta, hol a benzinkút és milyen az út Zsezsnyevig. „De hol az autója?" – érdeklődött a rendőr, s körülnézett a téren. „Ismerősöknél hagytam" – válaszoltam. „Á, ismerősöknél..." – szólt a rendőr sokatmondóan. Szerintem, megjegyzett magának. Félszegen elköszöntem.

A Sóshal-fogyszöv kétemeletes, hatalmas irodaháza mellett végre rábukkantam a 16/27-es számú, kicsiny, tiszta teázóra. Kellemesnek találtam. Nem voltak benne nagyon sokan, valóban teát ittak, és érthető dolgokról beszélgettek: hogy Korobec mellett végre leszakadt a híd, és most át kell hajtani a gázlón; hogy a tizenötös kilométerkőnél már egy hete megszüntették az Állami Autófelügyelet őrhelyét; hogy „a szikrája egy elefántot is megölne, de nem gyújt..." Benzin és sült hal szaga terjengett. Az éppen nem beszélgető vendégek figyelmesen mustrálták a farmeromat, és én örültem, hogy hátul szakmai folt van rajta: tegnapelőtt ugyanis igen szerencsésen belecsücsültem egy olajozóba.

Teli tányér sült halat, három pohár teát és három szendvicset vettem magamnak, az öregasszonytól kapott aprópénzzel fizettem. („Biztosan a templom előtt kéregetett..." – zsörtölődött a büfésnő), letelepedtem az egyik sarokba, s nekiláttam az evésnek, közben élvezettel figyeltem ezeket az agyonbagózott, rekedt hangú embereket. Kellemes volt elnézni, milyen napbarnítottak, magabiztosak, keménykötésűek, sokat tapasztaltak, milyen jóízűen esznek, jóízűen cigarettáznak, jóízűen mesélnek. Az utolsó cseppig kihasználták a rövid szünetet a több órás, rázós, unalmas út, az izzó, fülledt vezetőfülke, a por meg a tűző napsütés előtt. Ha nem lettem volna programozó, okvetlenül sofőrnek mentem volna, de nem nyamvadt személyautóra, nem is autóbuszra, hanem va-

lamilyen teher-óriásra, amelynek fülkéjébe létrán kell felmászni, a kerékcseréhez pedig kisebb emelődaru szükséges.

A szomszéd asztalnál két fiatalember ült. Nem hasonlítottak a gépkocsivezetőkhöz, s ezért eleinte nem is figyeltem fel rájuk. Ők sem énrám. Amikor a második pohár teát iszogattam, megütötte fülemet a „dívány" szó. Azután valamelyikük ezt mondta: „... Akkor pedig érthetetlen, egyáltalán minek létezik ez a Kalafovár..." Fülelni kezdtem. Sajnos, halkan beszéltek, én pedig ráadásul háttal ültem nekik, úgyhogy rosszul hallottam őket. A hangok azonban ismerősnek tetszettek: „... semmiféle tétel... csak a dívány...", „... egy ilyen torzonborz alaknak...", „... a dívány... tizenhatodik fok..." „... csupán tizennegyed rendű transzgresszió esetén...", „.... könnyebb egy transzlátor-modellt elkészíteni...", „sok mindenki vihog!...", „... villanyborotvát adok ajándékba...", „... nem boldogulhatunk a dívány nélkül..." Ekkor egyikük krákogni kezdett, de olyan ismerősen, hogy nyomban eszembe jutott az elmúlt éjszaka, megfordultam, de azok már a kijárat felé tartottak – két széles vállú, vastag nyakú, öles termetű legény. Egy ideig még láttam őket az ablakból, amint átvágtak a téren, megkerülték a kis parkot, és eltűntek a grafikonok mögött. Megittam a teát, megettem a szendvicseket, aztán én is kimentem. A dívány izgatja őket. A sellő nem izgatja. A beszélő kandúr sem. De a dívány nélkül nem boldogulnak... Megpróbáltam visszaemlékezni, miféle dívány van a szobámban, de semmi különös nem jutott az eszembe. Olyan, mint a többi. Jóféle dívány. Kényelmes. Csak furcsa dolgokat álmodik rajta az ember.

Most jó volna hazatérni, végére járni ennek a dívány-ügynek. Egy kicsit kísérletezni az alakváltoztató könyvvel, amúgy őszintén elbeszélgetni Vaszilij Kandúrral, és megnézni, nincs-e a kacsalábon forgó várban még valami érdekes. Otthon azonban a Moszkvicsom várt és az NK, valamint az MSz. Az NK-t még ki lehetett bírni, ez csupán a Napi Karbantartás, a szőnyegek kirázása meg a karosszéria lemosása nagynyomású vízsugárral, amely szükség esetén a kerti öntözőkannából vagy a vödörből történő lelocsolással is helyet-

tesíthető. Bezzeg az MSz . . . Meleg napon az embernek még gondolni is szörnyű rá. Mert az MSz nem egyéb, mint Műszaki Szerviz, ez pedig abból áll, hogy én az autó alatt fekszem az olajozóval a kezemben, és az olajozó tartalmát fokozatosan átviszem a kupakos szelencébe meg a saját ábrázatomra. A gépkocsi alatt forró és fülledt a levegő, az alját pedig sűrű rétegben borítja a rászáradt sár . . . Egyszóval, nem nagy kedvem volt hazamenni.

4. fejezet

Ki engedte meg magának ezt az ördögi tréfát! Le kell fülelni, és letépni róla az álarcot, hogy tudjuk, kit akasszunk fel kora reggel a várfalra!

EDGAR POE

Megvettem a tegnapelőtti Pravdát, szódavizet ittam, s elhelyezkedtem a parkban egy padon, a Dicsőség-tábla árnyékában. Tizenegy óra volt. Figyelmesen átnéztem az újságot. Ez hét percbe telt. Akkor elolvastam a hidroponikus növénytermesztésről szóló cikket, a kanszki harácsolókról írott tárcát meg egy vegyigyár munkásainak a szerkesztőséghez intézett hosszú levelét. Ez mindössze huszonkét percet vett igénybe. Ne menjek moziba? Ezt a filmet azonban már láttam egyszer moziban, egyszer a televízióban. Ekkor úgy döntöttem, hogy iszom egy kis vizet. Összehajtottam az újságot, felálltam. Az öregasszony rézpénzéből csupán egyetlen ötkopejkás maradt a zsebemben. Eliszom, határoztam el. Szörpöt ittam, visszakaptam egy kopejkát, a szomszéd bódéban egy doboz gyufát vettem. Most már végképp semmi dolgom a központban. Elindultam hát találomra a 2-es számú bolt és a 11-es számú étkezde közti keskeny utcán.

Járókelőt alig láttam. Megelőzött egy nagy, poros teherautó. A sofőr kidugta az ablakon a könyökét és a fejét, fáradtan nézte a macskaköves úttestet. Az utca lejtett, élesen jobbra kanyarodott, a fordulónál, a járda mellett egy ódon

öntöttvas-ágyú csöve meredezett a földből, torkolata földdel és cigarettacsutkákkal volt tele. Az utca hamarosan meredek folyópartban végződött. Kis ideig üldögéltem a meredély szélén, gyönyörködtem a tájban, azután átmentem a túlsó oldalra, visszafelé ballagtam.

Érdekes, hová tűnhetett az a teherautó? – gondoltam hirtelen. A meredek partról nem vezetett le út. Nézelődni kezdtem, kaput kerestem az utca két oldalán, s ekkor felfedeztem egy kicsiny, de igen furcsa házat, amely két zord téglaépület közé szorult. A földszinti ablakokat vasrács fedte, a vasrudakat felerészig fehérre festették. Ajtót egyáltalán nem láttam a házon. Ezt azért vettem nyomban észre, mert a cégtábla, amelyet rendszerint a kapu vagy a bejárat mellett helyeztek el, itt közvetlenül két ablak között lógott. Ez állt rajta: „Szovjetunió Tudományos Akadémiája", „BOVATKI". Visszamentem az utca közepére: igen, földszint és emelet, tíz-tíz ablakkal, és sehol egy ajtó. BOVATKI. Tudományos Kutató Intézet... De mit jelent a Bova? Bonyolult Villamos Automatika? A kacsalábon forgó vár – gondoltam – ennek a bizonyos BOVATKI-nak a múzeuma. Útitársaim bizonyára szintén innen valók. Meg azok is, akik a teázóban ültek... Az épület tetejéről varjúfalka rebbent fel, károgva keringett az utca fölött. Megfordultam, elindultam vissza, a térre.

Valamennyien naiv materialisták vagyunk, gondoltam. És valamennyien racionalisták. Azt akarjuk, hogy minden azonnal racionális magyarázatot kapjon, vagyis egy maroknyi ismert tényre vezetődjék vissza. És egyikünkben sincs egy szemernyi dialektika. Senkinek sem jut eszébe, hogy az ismert tények és valami új jelenség között az ismeretlen tengere terülhet el, s akkor mi az új jelenséget természetfölöttinek és következésképpen lehetetlennek nyilvánítjuk. Montesquieu mester például hogyan fogadta volna azt a közlést, hogy egy halottat, negyvenöt perccel a szívműködés regisztrált megszűnése után, életre keltenek? Bizonyára ellenszenvvel fogadta volna. Azazhogy antipátiával. Obskurantizmusnak, papi maszlagnak nyilvánította volna. Esetleg csak legyintett volna rá. Ha pedig a szeme láttára történik, akkor rendkívül nehéz helyzetbe kerül. Mint én most, csakhogy én jobban

hozzászoktam. Neki pedig vagy szélhámosságnak kellett volna tartania ezt a feltámadást, vagy megtagadnia a saját érzéseit, sőt, a materializmust is. Legvalószínűbb, hogy szélhámosságnak tartotta volna. De ennek az ügyes bűvészmutatványnak az emléke élete végéig idegesítette volna akár a szembe került porszem ... Mi azonban más kor gyermekei vagyunk. Mi sok mindent láttunk: egy élő kutyafejet, amelyet egy másik élő kutya nyakához varrtak, szekrény nagyságú mű-vesét, élő idegek által irányított élettelen vaskezet, és olyan embereket, akik hanyagul megjegyzik: „Ez már azután történt, hogy először meghaltam ..." Igen, napjainkban Montesquieu-nek nem sok esélye volna arra, hogy materialista maradjon. Mi azonban mégis azok maradunk, és semmi baj! Igaz, olykor nehéz dolgunk van, amikor a szél hirtelen furcsa szirmokat sodor hozzánk az ismeretlen óceánján keresztül, az ismeretlen beláthatatlan kontinenseiről. S különösen nehéz, amikor az ember gyakran nem azt találja, amit keres. A zoológiai múzeumokban hamarosan csodálatos állatok jelennek meg, az első állatok a Marsról vagy a Venusról. Igen, mi természetesen bámulni fogjuk, de hiszen már régóta várjuk ezeket az állatokat, felkészültünk a megjelenésükre. Sokkal jobban meglepődnénk és csalódnánk, ha ezek az állatok nem lennének, vagy hasonlítanának a mi macskáinkhoz és kutyáinkhoz. A tudomány, amelyben hiszünk (és gyakran vakon hiszünk), rendszerint jó előre és sokáig készít fel bennünket az eljövendő csodákra, és csak akkor ér bennünket sokkos hatás, ha meg nem jósolt valamivel találkozunk, mint például holmi lyuk a negyedik dimenzióba, biológiai rádiókapcsolat vagy élő bolygó ... Vagy, mondjuk, kacsalábon forgó vár ... Igaza volt a görbe orrú Romannak, itt náluk nagyon, de nagyon érdekes ...

Kiértem a térre, megálltam a szódavizes bódé előtt. Pontosan emlékeztem arra, hogy aprópénzem nincs, tehát papírpénzt kell felváltanom, és már-már csábmosolyra húztam a számat, mert a szódavízárusok ki nem állhatják, ha valaki papírpénzzel fizet, amikor egy ötkopejkásra bukkantam a farmernadrágom zsebében. Elcsodálkoztam, de inkább örültem. Szódát ittam szörppel, visszakaptam egy lucskos kopejkát, és

az időjárásról beszélgettem az árusnővel. Azután határozottan hazafelé indultam, hogy mielőbb végezzek az NK-val meg az MSz-szel, és egy keveset racionál-dialektikai magyarázatokkal foglalkozzam. A kopejkát a zsebembe dugtam, és megtorpantam, mert felfedeztem, hogy ugyanabban a zsebemben még egy ötös lapul. Kivettem, megvizsgáltam. Kissé nedves volt. „5 kopejka 1961", és a 6-os számjegyet nem túl mély csorba torzította el. Akkor talán nem is törődtem volna ezzel az apró eseménnyel, ha ugyanabban a pillanatban nem érzem úgy, hogy itt állok a Béke sugárúton, de egyidejűleg a díványon ülök, és bambán bámulom a fogast. És amikor megráztam a fejemet, ez az érzés elmúlt.

Egy ideig még lassan mentem, szórakozottan dobálgattam fel és kapdostam el az ötkopejkást (állandóan írással esett a tenyeremre), és megpróbáltam összeszedni a gondolataimat. Azután megpillantottam a csemegeüzletet, ahová reggel a kölykök elől menekültem, és betértem. Két ujjam között tartva az ötkopejkást, egyenesen a pulthoz indultam, ahol szörpöt és szódavizet árultak, s gépiesen megittam egy pohár szódát. Azután a visszakapott aprót a tenyerembe szorítva félrevonultam, és ellenőriztem a zsebemet.

Ez volt az az eset, amikor nem ért sokkos hatás. Inkább azon csodálkoztam volna, ha nem találom a zsebemben az ötkopejkást. De ott volt a nedves, 1961-es verésű pénz a kicsorbult 6-os számmal. Megbökött valaki, s azt kérdezte, nem alszom-e. Kiderült, hogy a pénztár előtt álltam sorban. Azt feleltem, hogy nem alszom, és három doboz gyufára váltottam blokkot. Beálltam a sorba a gyufáért, és megállapítottam, hogy az ötkopejkás a zsebemben van. Teljesen nyugodt voltam. Miután megkaptam a három dobozt, kiléptem az üzletből, visszatértem a térre, és kísérletezni kezdtem.

A kísérlet körülbelül egy órámat vette igénybe. Ezalatt tizszer körbejártam a teret, valósággal felpuffadtam a sok szódavíztől, zsebem megtelt gyufásdobozokkal meg újságokkal, megismerkedtem valamennyi eladóval, és számos érdekes következtetésre jutottam. Az ötkopejkás visszajön, ha fizetek vele. Ha egyszerűen eldobom, elejtem, elveszítem, akkor ottmarad, ahová esett. Az ötös abban a pillanatban tér vissza

a zsebembe, amikor a visszajáró aprót átveszem az eladó kezéből. Ha eközben az egyik kezemet az egyik zsebemben tartom, akkor az ötös a másikba vándorol. Cipzárral becsukott zsebben sohasem jelenik meg. Ha mindkét kezemet zsebre vágom, akkor az ötös bárhol a testemen felbukkanhat (az én esetemben a cipőmből került elő). Azt nem sikerült megfigyelnem, hogyan tűnt el az ötös a pulton levő tányérkából, elvegyült a többi rézpénz között, és zsebbe vándorlása pillanatában semmilyen mozgás nem észlelhető a tányérkában.

Tehát úgynevezett felválthatatlan ötkopejkással volt dolgunk. A felválthatatlanság puszta ténye nemigen érdekelt. Képzeletemet elsősorban az anyagi test téren kívüli helyváltoztatásának lehetősége csigázta fel. Teljesen világos volt számomra, hogy az ötkopejkás titokzatos átvándorlása az eladótól a vevőhöz nem egyéb, mint a hírhedt nulltér-átvitel sajátos esete, amelyet a tudományos-fantasztikus irodalom kedvelői ilyenféle álneveken is ismernek: hiperátvitel, repaguláris ugrás, Tarantoga-jelenség... A távlatok káprázatosak voltak.

Nem volt semmilyen műszerem. Egy közönséges laboratóriumi minimumhőmérő is igen sokat segíthetett volna, de nálam még ez sem volt. Be kellett érnem merőben vizuális, szubjektív megfigyelésekkel. Amikor elkezdtem az utolsó körsétát a téren, a következő feladatot tűztem magam elé: „Az ötkopejkást az aprópénz-tányérka mellé teszem, és lehetőség szerint megakadályozom az eladót abban, hogy mielőtt visszaadna, a többi pénz közé keverje, s így vizuálisan nyomon követem az ötkopejkás térbeli helyváltoztatását, és ugyanakkor megpróbálom legalább minőségileg meghatározni a levegő-hőmérséklet változását az átmenet feltételezett röppályája közelében." A kísérlet azonban már a legelején megszakadt.

Amikor a Mánya nevű elárusítónőhöz közeledtem, már várt rám a fiatal rendőrőrmester.

– Úgy – mondta hivatalos hangon.

Behízelgően néztem rá, valami rosszat sejtettem.

– Kérem, igazolja magát, polgártárs – szólt a rendőr és elnézett mellettem.

– De miről van szó? – kérdeztem, s elővettem a személyazonossági igazolványomat.

– Az ötkopejkást is kérném – mondta a rendőr, átvéve az igazolványomat.

Szó nélkül odaadtam az ötöst. Mánya mérges szemmel nézett rám. A rendőr megnézte a pénzdarabot, elégedetten annyit mondott: „Ahá . . .” Kinyitotta az igazolványomat, s úgy tanulmányozta, ahogyan a könyvbarát tanulmányoz egy ritka ősnyomtatványt. Kínos volt a várakozás. Körülöttem lassan nőtt a tömeg. Különféle vélemények hangzottak el velem kapcsolatban.

– Velem kell jönnie – mondta végül a rendőr.

Elindultunk. Menet közben a kísérők seregében többféle változat született zegzúgos életpályámról, és számos ok fogalmazódott meg, amely a mindenki szeme láttára elkezdődött vizsgálatot előidézhette.

A rendőrségen az őrmester átadta az ötkopejkást és a személyazonossági igazolványomat egy hadnagynak. Az megnézte a pénzdarabot, és hellyel kínált. Leültem. A hadnagy hanyagul így szólt: „Szolgáltassa be az aprót”, és szintén belemélyedt az igazolványom tanulmányozásába. Kikotortam zsebemből a rézgarasokat. „Számold össze, Kovaljov” – mondta a hadnagy, azzal félretette az igazolványt, és a szemembe nézett.

– Sokat vásárolt össze? – kérdezte.

– Sokat.

– Azt is szolgáltassa be – mondta a hadnagy.

Kiraktam az asztalra a tegnapelőtti Pravda négy számát, a helybeli Ribak című újság négy számát, két Lityeraturnaja Gazetát, nyolc doboz gyufát, hat darab „Aranykulcsocska” cukorkát meg egy leértékelt drótkefét, amelyet petróleumfőző tisztítására használnak.

– A vizet nem szolgáltathatom be – közöltem szárazon. – Öt pohár szörp volt és négy pohár szóda.

Kezdtem rájönni, miről van szó, és rendkívül kínosan éreztem magam arra a gondolatra, hogy magyarázkodnom kell.

– Hetvennégy kopejka, hadnagy elvtárs – jelentette az ifjú Kovaljov.

A tiszt elgondolkozva szemlélte az újságokat és gyufásdobozokat.

– Szórakozásból tette vagy másért? – kérdezte.

– Vagy másért – válaszoltam komoran.

– Meggondolatlanság – mondta a hadnagy. – Meggondolatlanság, polgártárs. Mondjon el mindent.

Elmondtam. A történet végén arra kértem a hadnagyot, tettemet ne tekintse olyan kísérletnek, hogy Zaporozsecre akartam gyűjteni. A fülem égett. A hadnagy elmosolyodott.

– Miért ne tekintsem annak? – érdeklődött. – Előfordultak olyan esetek, amikor össze is gyűjtöttek.

Vállat vontam.

– Biztosíthatom önt, ez a gondolat eszembe sem juthatott volna... De mit is beszélek, hiszen valóban nem jutott eszembe...

A hadnagy sokáig hallgatott. Az ifjú Kovaljov felvette az igazolványomat, s megint nézegetni kezdte.

– Elképzelni is nehéz... – kezdtem zavartan. – Egészen hajmeresztő ötlet... Kopejkánként összekuporgatni... – Megint vállat vontam. – Akkor már inkább a templom előtt kéregetek...

– Mi harcolunk a koldulás ellen – jelentette ki sokatmondóan a hadnagy.

– Hát persze, természetesen... Csak azt nem értem, mi közöm nekem ehhez az egészhez, és... – Azon kaptam magam, hogy túlságosan gyakran vonogatom a vállamat, s megfogadtam magamban, hogy ezentúl nem teszem.

A hadnagy újra gyötrelmesen sokáig hallgatott, s közben az ötkopejkást nézegette.

– Jegyzőkönyvet kell felvenni – közölte végül.

Vállat vontam.

– Kérem, persze... ámbár... – Nem tudtam, tulajdonképpen mit akartam ezzel az „ámbárral".

A hadnagy kis ideig rám nézett, várta a folytatást. Én azonban éppen azt fontolgattam, hogy a büntetőtörvénykönyv melyik cikkelyének hatálya alá esnek a tetteim, ő pedig maga elé húzott egy papírlapot, és írni kezdett.

A fiatal Kovaljov visszament őrhelyére. A hadnagy a tollát

sercegtette, és gyakran bemártotta a tintatartóba. Én ültem, bambán bámultam a falra kiakasztott plakátokat, és fásultan arra gondoltam, hogy például Lomonoszov az én helyemben felkapná a személyazonossági igazolványt, és kiugrana az ablakon. Tulajdonképpen mi a lényeg? – gondoltam. Az a lényeg, hogy az ember ne tartsa önmagát bűnösnek. Ebben az értelemben nem vagyok bűnös. A bűnösség azonban lehet objektív és szubjektív. És a tény tény marad: ez a hetvennégy kopejka jogilag technikai eszközök segítségével végrehajtott lopás eredménye. A technikai eszköz ez esetben a felválthatatlan ötkopejkás.

– Olvassa el és írja alá – szólt a hadnagy.

Elolvastam. A jegyzőkönyből kitűnt, hogy én, alulírott Privalov A. I., számomra ismeretlen módon egy szabvány mintájú, felválthatatlan ötkopejkás érme birtokába jutottam, s azzal visszaéltem; én, alulírott Privalov A. I., azt állítom, hogy cselekményeimet tudományos kísérlet céljából hajtottam végre, mindenfajta önös szándék nélkül, hogy hajlandó vagyok megtéríteni az államnak okozott egy rubel ötvenöt kopejka összegű kárt, végül, a Szoloveci Városi Szovjet 1959. március 22-i határozatának megfelelően, a felválthatatlan ötkopejkást beszolgáltattam Szergijenko U. U. hadnagynak, a rendőrség ügyeletesének, és cserében átvettem öt kopejkát a Szovjetunió területén forgalomban levő pénzérmékben. Aláírtam.

A hadnagy összehasonlította aláírásomat a személyazonossági igazolványomban szereplő aláírással, még egyszer gondosan átszámolta a rézgarasokat, telefonált valahová, megkérdezte a cukorka és a drótkefe pontos árát, nyugtát állított ki és átadta nekem. Miközben visszaadta az újságokat, a gyufát, az édességet meg a drótkefét, így szólt:

– A szódavizet pedig, saját beismerése szerint, megitta. Ezért összesen nyolcvanegy kopejka jár.

Roppant megkönnyebbüléssel fizettem. A hadnagy még egyszer figyelmesen átlapozta a személyazonossági igazolványomat, és visszaadta.

– Elmehet, Privalov polgártárs – mondta. – És a jövőben legyen óvatosabb! Sokáig marad Szolovecben?

– Holnap elutazom – feleltem.

– Hát holnapig is legyen óvatosabb.

– Igyekezni fogok – mondtam, és eltettem az igazolványomat. Aztán halkabbra fogtam a hangom, s megkérdeztem: – Mondja, hadnagy elvtárs, ön nem érzi magát furcsán itt, Szolovecben?

A hadnagy már valamilyen iratokat nézett.

– Régóta itt vagyok – felelte szórakozottan. – Megszoktam.

5. fejezet

– És ön hisz-e a kísértetekben? – kérdezte az előadótól az egyik hallgató.

– Persze, hogy nem – válaszolt az előadó, és lassan szertefoszlott a levegőben.

IGAZ TÖRTÉNET

Egészen estig igyekeztem rendkívül óvatosan viselkedni. A rendőrségről egyenesen hazafelé indultam a Tengerszögletbe, és ott legott bebújtam az autó alá. Nagyon meleg volt. Nyugatról félelmetes fekete felhő kúszott lassan. Mialatt a kocsi alatt feküdtem és olajban fürödtem, az öreg Naina Kijevna, aki egyszerre nagyon nyájas és szíves lett, két ízben is megkörnyékezett, hogy vigyem el a Kopasz Hegyre.

– Azt mondják, kedvesem, az autónak árt az állás – turbékolta csikorgó hangon, és bepillantott az elülső lökhárító alá. – Azt mondják, annak az használ, ha megy. Én meg is fizetném, afelől ne kételkedjél . . .

Nekem nem volt kedvem a Kopasz Hegyre menni. Bármelyik pillanatban betoppanhattak a fiúk, a vénasszony pedig turbékoló változatában még kellemetlenebb volt számomra, mint zsémbesen. Azután, mint kiderült, a Kopasz Hegy kilencven versztányira van, amikor pedig az út minőségéről kérdeztem az anyókát, örömmel kijelentette, hogy az út sima, és ha netán történne valami, majd ő megtolja az autót. („Ne tévesszen meg a korom, én még erős vagyok"). Az első, siker-

telen támadás után a vénasszony ideig-óráig visszavonult, bement a házba. Akkor bebújt mellém a kocsi alá Vaszilij Kandúr. Vagy egy percig figyelte a kezemet, aztán félhangosan, de tisztán ezt mondta:

– Nem tanácsolom, polgártárs... mi-i... nem tanácsolom. Felfalják – s a farkát csóválva elment.

Nagyon óvatos akartam lenni, és amikor az anyóka másodszor is rohamra indult, mindjárt ötven rubelt kértem tőle, hogy egy csapásra véget vessek az egésznek. Tisztelettel pillantott rám, és azonnal faképnél hagyott.

Elvégeztem az NK-t és az MSz-t, a legnagyobb óvatossággal átruccantam üzemanyagért a benzinkúthoz, megebédeltem a 11-es számú étkezdében, és még egyszer kitettem magam annak a veszélynek, hogy az éber Kovaljov igazoltasson. Lelkiismeretem megnyugtatására megkérdeztem tőle, milyen az út a Kopasz Hegyre. Az ifjú őrmester roppant bizalmatlanul nézett rám, és így szólt:

– Út? Ugyan, mit beszél, polgártárs? Nincsen semmilyen út.

Szakadó esőben értem haza.

Az öregasszony eltávozott. Vaszilij Kandúr eltűnt. A kútban valaki két szólamban énekelt, s ez ijesztő és bánatos volt. A záport hamarosan szemerkélő eső váltotta fel. Besötétedett.

Behúzódtam a szobámba, és az alakváltoztató könyvvel próbáltam kísérletezni. Abban azonban valami elromlott. Talán valamit rosszul csináltam, vagy az időjárás hatott rá, de bármennyit ügyeskedtem, az továbbra is F. M. Kuzmin „Mondattani és írásjel-használati gyakorlatok" című műve maradt. Ilyen könyvet olvasni teljesen lehetetlen, ezért hát szerencsét próbáltam a tükörrel. De a tükör néma volt és minden látszott benne. Akkor ledőltem a díványra.

Az unalomtól és az eső zúgásától már-már elszundítottam, amikor hirtelen megcsörrent a telefon. Kimentem az előszobába, felvettem a kagylót.

– Halló...

A kagyló néma volt.

– Halló – mondtam, és belefújtam. – Nyomja le a gombot.

Semmi válasz.

– Kopogtassa meg a készüléket – tanácsoltam. A kagyló azonban hallgatott. Még egyszer belefújtam, megrángattam a zsinórt, és így szóltam:

– Hívjon fel egy másik automatából.

Akkor a hallgatóban egy durva hang megkérdezte.

– Alekszandr?

– Igen. – Elcsodálkoztam.

– Miért nem felelsz?

– Felelek. Ki az?

– Petrovszkij háborgat. Eredj a sózó műhelybe, és mondd meg a művezetőnek, hogy hívjon fel.

– Milyen művezetőnek?

– Hát ki van ott nálad?

– Nem tudom . . .

– Hogyhogy nem tudom? Alekszandr beszél?

– Ide hallgasson, polgártárs – mondta. – Milyen számot hívott?

– A hetvenkettest . . . A hetvenkettes beszél?

Nem tudtam.

– A jelek szerint nem – válaszoltam.

– Akkor mért mondja azt, hogy maga Alekszandr!

– Valóban Alekszandr vagyok!

– A kombinátból beszél?

– Nem – feleltem. – A múzeumból.

– Á . . . Akkor bocsánatot kérek. Tehát nem hívhatja a művezetőt . . .

Letettem a kagylót. Kis ideig ott álltam, körülnéztem az előszobában. Öt ajtó volt benne: az udvari; a szobámé, az anyóka szobájáé, a mellékhelyiségé, és még egy, vaspántos ajtó, amelyen óriási lakat lógott. Unalmas, gondoltam. Magányos. A lámpa is homályos, poros . . . Csoszogva visszaindultam a szobámba, de a küszöbön megálltam.

A díván eltűnt.

Minden egyéb a helyén volt, az asztal, a kemence, a tükör, a fogas, a zsámoly. A könyv is pontosan ott feküdt az ablakpárkányon, ahol hagytam. A padlón azonban, ahol a díván állt, csak egy nagyon poros, szemetes téglalap maradt. Az-

után észrevettem a fogas alatt a gondosan összehajtogatott ágyneműt.

– Az előbb itt volt egy dívány – mondtam fennhangon. – Rajta feküdtem.

Valami megváltozott a házban. A szoba furcsa zajjal telt meg. Valaki beszélgetett, zene hallatszott, valahol nevettek, köhögtek, csoszogtak. Egy pillanatra homályos árnyék takarta el a lámpa fényét, recsegtek a padlódeszkák. Azután hirtelen patikaszag támadt, hideg csapott az arcomba. Hátrahőköltem. Abban a pillanatban valaki jól hallhatóan kopogtatott a külső ajtón. A zajok egy szempillantás alatt elcsitultak. Odapillantottam, ahol azelőtt a dívány állt, és kimentem a pitvarba, kinyitottam az ajtót.

A szemerkélő esőben egy középmagas, elegáns ember állt előttem, feltűrt gallérú, eszményien tiszta, krémsárga, rövid köpenyben. Levette a kalapját, és méltóságteljesen kérdezte:

– Bocsánatot kérek, Alekszandr Ivanovics. Tudna öt percet áldozni nekem, hogy elbeszélgessünk?

– Természetesen – feleltem zavartan. – Jöjjön be . . .

Ezt az embert életemben először láttam, és az a gondolat villant fel bennem, hogy hátha a helyi rendőrségtől jött. Az ismeretlen belépett az előszobába, s olyan mozdulatot tett, mintha egyenesen a szobámba akarna bemenni. Én azonban útját álltam. Nem tudom, miért tettem, talán nem akartam, hogy a porról és a padlón levő szemétről kérdezősködjék.

– Elnézést – motyogtam –, talán inkább itt . . . Nálam rendetlenség van. Meg leülni sincs mire . . .

Az ismeretlen felkapta a fejét.

– Hogyhogy nincs mire? – kérdezte halkan. – Hát a dívány?

Talán egy percig szótlanul néztünk egymás szemébe.

– M-m-m . . . A dívány? – kérdeztem suttogva.

Az ismeretlen lehunyta a szemét.

– Ó, vagy úgy? – jelentette ki lassan. – Értem. Kár. Nos, bocsásson meg . . .

Udvariasan biccentett, feltette a kalapját, és határozottan a mellékhelyiség ajtaja felé indult.

– Hová megy?! – kiáltottam. – Nem ott a kijárat!

Az ismeretlen hátra sem fordulva, ezt dünnyögte.

– Mindegy – és eltűnt az ajtó mögött. Gépiesen meggyújtottam neki a villanyt, kis ideig álldogáltam és hallgatóztam, azután feltéptem az ajtót. A mellékhelyiségben nem volt senki. Óvatosan elővettem egy cigarettát és rágyújtottam. A dívány. Mi köze ehhez a díványnak? Sohasem hallottam semmilyen dívány-mesét. Volt repülő szőnyeg, terülj asztalkám, láthatatlanná tevő varázssipka, hétmérföldes csizma, magától-szóló guszli. Volt csodatükör. De csoda-dívány nem volt. A díványokon ülnek vagy fekszenek, a dívány igen hétköznapi valami... Kinek a képzeletét csigázhatja fel egy dívány?...

Amikor visszatértem a szobába, nyomban észrevettem a Kis Emberkét. A kemencén ült, a mennyezet alatt, igen kényelmetlen pózba görnyedve. Borostás, ráncos arca és szőrös, szürke füle volt.

– Adj isten – mondtam fáradtan.

A Kis Emberke szenvedőn elbiggyesztette a széles száját.

– Jó estét – mondta. – Bocsásson meg, kérem, magam sem tudom, hogyan kerültem ide... A dívány ügyében jöttem.

– A dívány ügyében elkésett – feleltem, és leültem az asztalhoz.

– Látom – mondta halkan az Emberke, és után forgolódni kezdett. Hullott a mész.

Cigarettáztam, és elgondolkozva mustráltam a vendéget. A Kis Emberke tétován nézett rám.

– Segítsek? – kérdeztem.

– Köszönöm, nem szükséges – válaszolta csüggedten az Emberke. – Inkább magam...

A kemence széléhez csúszott, ügyetlenül elrugaszkodott, és fejjel lefelé zuhant. Nekem elállt a lélegzetem. Ő azonban függve maradt a levegőben, és kezét-lábát görcsösen szétterpesztve, lassan creszkedni kezdett. Nem volt nagyon esztétikus látvány, de mulatságos. Miután négykézláb földet ért, nyomban felállt, és kabátja ujjával megtörülte a nedves arcát.

– Egészen megöregedtem – közölte rekedten. – Száz évvel

ezelőtt egy ilyen leszállásért megfosztottak volna a diplomámtól, erre mérget vehet, Alekszandr Ivanovics.

– Milyen iskolát végzett? – érdeklődtem, és rágyújtottam egy újabb cigarettára.

Nem hallgatott rám. Letelepedett velem szemközt a zsámolyra, és búsan folytatta:

– Azelőtt úgy levitáltam, mint Zeusz. Most pedig, engedelmet a szóért, nem vagyok képes kiirtani a szőrzetet a fülemből. Olyan rendetlen ... De ha hiányzik a tehetség? Temérdek sok a kísértés, mindenféle fokozatok, rangok, de tehetség nincs! Nálunk sokan begyepesednek öregségükre. A kiválóságokra persze ez nem vonatkozik. Gian Ciacomo, Cristobal Junta, Giuseppe Balsamo, vagy mondjuk, Kivrin Fjodor Szimeonovics elvtárs ... A szőrzetnek semmiféle nyoma sincsen rajtuk! – Diadalmasan pillantott rám. – Sem-mifé-le! Sima bőr, kecsesség, arányosság ...

– Engedelmet – szóltam. – Azt mondta: Giuseppe Balsamo ... De hiszen ez ugyanaz, mint Cagliostro gróf! Tolsztoj szerint pedig a gróf hájas s igen kellemetlen külsejű volt ...

A Kis Emberke sajnálkozva nézett rám, és elnézően mosolygott.

– Ön egyszerűen tájékozatlan, Alekszandr Ivanovics – felelte. – Cagliostro gróf merőben más, mint a nagy Balsamo. Ő ... hogy is mondjam ... Nem túlságosan sikerült másolata. Balsamo ifjúkorában matricát készített önmagáról. Rendkívül, rendkívül tehetséges volt, de hát tudja, hogyan szokott ez lenni fiatalkorban ... Minél gyorsabban, minél mulatságosabban, és összecsapják, így is megteszi ... Bizony, kérem ... Sohase mondja azt, hogy Balsamo és Cagliostro egy és ugyanaz. Balul üthet ki.

Kellemetlen érzés fogott el.

– Igen – mondtam. – Természetesen nem vagyok szakember. De ... Bocsásson meg a tolakodó kérdésért, mi köze ehhez a díványnak? Kinek lehetett szüksége rá?

A Kis Emberke összerezzent.

– Megbocsáthatatlan önteltseg – jelentette ki hangosan, és felkelt. – Hibát követtem el, hajlandó vagyok teljes határozottsággal beismerni. Amikor ilyen óriások ... Itt pedig

még holmi arcátlan tacskók ... – Vértelen kis kezét a szívéhez szorította, és hajlongani kezdett. – Bocsánatot kérek, Alekszandr Ivanovics, a háborgatásért ... Még egyszer elnézést kérek, és azonnal itthagyom önt. – Közeledett a kemencéhez, s félénken pillantott fölfelé. – Öreg vagyok, Alekszandr Ivanovics – mondta és nagyot sóhajtott. – Eljárt fölöttem az idő ...

– Nem volna kényelmesebb önnek az ... izé ... azon keresztül ... Az imént itt járt egy elvtárs, ő azt vette igénybe.

– Hű-ű, hiszen ez Cristobal Junta volt! Mit számít neki: átszivárogni a csatornahálózaton, vagy tíz mérföldnyire ... – A Kis Emberke búsan legyintett. – Mi egyszerűbben ... Magával vitte a díványt vagy transzgresszálta?

– Nem tudom – válaszoltam. – Tulajdonképpen ő is elkésett.

A Kis Emberke meghökkenten tépdeste a szőrzetet a jobb fülében.

– Elkésett? Ő? Valószínűtlen ... Különben hogy ítélhetnénk meg őt mi ketten? Viszontlátásra, Alekszandr Ivanovics, bocsásson meg.

Látható erőlködéssel átment a falon és eltűnt. Én a földön heverő szemétbe dobtam a cigarettavéget. Ejha, ez a díván! Ez bizony nem beszélő macska. Ez valami komolyabb, valamilyen dráma. Talán egyenesen az eszmék drámája. De hiszen talán még eljönnek az ... elkésettek. Bizonyára eljönnek. A szemétkupacra néztem. Hol is láttam a seprűt?

A vesszőseprű a kis dézsa mellett állt, a telefon alatt. Nekifogtam, hogy felseperjem a port és a szemetet, de hirtelen valami súlyos tárgy beleütközött a seprűbe, és a szoba közepére gurult. Odanéztem. Mutatóujj nagyságú, csillogó, hosszúkás henger volt. Megpiszkáltam a seprűvel. A kis henger megingott, szárazon pattogott, és a szobában ózonszag támadt. Eldobtam a seprűt, felemeltem a hengert. Sima volt, meleg. Megfricskáztam, s megint pattogni kezdett. Megfordítottam, hogy az alját is megnézzem, s abban a pillanatban éreztem, hogy a padló kisiklik a lábam alól. Minden tótágast állt. Fájdalmasan nekiütköztem valaminek a sarkammal, majd a vállammal és a fejem búbjával, elejtettem a hengert

és elestem. Alaposan megdöbbentem, s nem jöttem rá mindjárt, hogy a kemence és a fal közti keskeny résben fekszem. Fejem fölött a kis lámpa himbálózott, s amikor felemeltem a tekintetemet, ámulattal fedeztem fel a mennyezeten a cipőm recés nyomait. Nyögve kikecmeregtem a résből, és megnéztem a talpamat. Mészpor borította.

– Ez már sok – mondtam fennhangon. – Csak át ne szivárogjak a csatornahálózatba! . . .

Szememmel keresgéltem a kis hengert. Az élével a padlót érintve olyan helyzetben állt, amely az egyensúly mindenféle lehetőségét kizárta. Óvatosan közelebb mentem, leguggoltam mellette. A henger halkan sercegett és himbálózott. Sokáig néztem, azután ráfújtam. A henger jobban ingott, megdőlt, ekkor rekedt vijjogás hallatszott a hátam mögött, és szél csapott meg. Hátranéztem és leültem a padlóra. A kemencén egy óriási griffmadár csukta össze gondosan a szárnyait: nyaka csupasz volt, csőre baljósan horgas.

– Isten hozta – mondtam. Bizonyos voltam benne, hogy a griff beszélni tud.

A madár lehajtott fejjel, fél szemmel rám nézett, s egyszerre tyúkhoz lett hasonlóvá. És én barátságosan integettem neki. A griff már-már kitátotta a csőrét, de nem szólalt meg. Felemelte az egyik szárnyát, és csőrét csattogtatva tetvészkedni kezdett. A kis henger pedig egyre csak himbálózott és sercegett. A griff abbahagyta a tetvészkedést, behúzta a nyakát, és ráborította szemére a sárga hártyát. Igyekeztem nem hátat fordítani a madárnak, befejeztem a takarítást, kidobtam a szemetet a sűrűsödő sötétségbe. Azután visszatértem a szobába.

A griff aludt, ózonszag terjengett. Órámra néztem: tizenkettő múlt húsz perccel. Kis ideig a henger előtt álltam, s az energia és egyúttal az anyag megmaradásának törvényén töprengtem. A griffmadarak aligha sűrűsödnek össze a semmiből. Ha ez a griff megjelent itt, Szolovecben, akkor egy griff (nem okvetlenül ez) eltűnt a Kaukázusban vagy ahol ezek tanyáznak. Nagyjából kiszámítottam az átvitelhez szükséges energiát, és félénken pillantottam a kis hengerre. Jobb, ha nem nyúlok hozzá, gondoltam. Jobb, ha letakarom valamivel,

hadd álljon így. Behoztam az előszobából a merítőedényt, gondosan megcéloztam a hengert, és lélegzetvisszafojtva ráborítottam. Leültem a zsámolyra, cigarettára gyújtottam, s várni kezdtem még valamit. A griff jól hallhatóan szuszogott. A lámpa fényében tollai rézvörösen csillámlottak, óriási karmai belevágódtak a mészbe. Lassanként rothadás-szag áradt belőle.

– Fölösleges volt ezt tennie, Alekszandr Ivanovics – szólalt meg egy kellemes férfihang.

– Ugyan mit? – kérdeztem, s hátranéztem a tükörbe.

– Az umkleidetre gondolok . . .

Nem a tükör beszélt. Valaki más.

– Nem értem, miről van szó – feleltem. A szobában nem volt senki. Ingerült lettem.

– Az umkleidetről beszélek – jelentette ki a hang. – Teljesen fölösleges volt a vas merítőedénnyel letakarnia. Az umkleidet, vagy mint önök nevezik, a varázspálca, roppantul óvatos bánásmódot kíván.

– Éppen ezért takartam le . . . De hát kerüljön beljebb, elvtárs, mert így nagyon kényelmetlen beszélgetni.

– Köszönöm – mondta a hang.

Közvetlenül előttem lassan összesűrűsödött egy sápadt ember alakja, aki kitűnő szabású szürke ruhát viselt. Fejét kissé oldalra hajtva, választékos udvariassággal érdeklődött:

– Merhetem-e remélni, hogy nem zavarom túlságosan?

– Egyáltalán nem – válaszoltam, s felálltam. – Kérem, üljön le, érezze magát otthon. Teát parancsol?

– Köszönöm szépen – mondta az ismeretlen, és nadrágszárát kecses mozdulattal felhúzva, leült velem szemben. – Ami a teát illeti, elnézést kérek, Alekszandr Ivanovics, de éppen az imént vacsoráztam.

Egy ideig társaságbeli mosollyal a szemembe nézett. Én is mosolyogtam.

– Ön a dívány ügyében jött? – kérdeztem. – A dívány sajnos, nincs itt. Roppantul fájlalom, sőt, nem is tudom . . .

Az ismeretlen összecsapta a kezét.

– Semmiség! – mondta. – Mekkora hűhó – engedelmet a szóért – holmi badarság miatt, amelyben ráadásul senki sem

hisz igazán... Hát csak gondolja meg, Alekszandr Ivanovics, mindenféle perpatvarokat, visszataszító hajszákat rendeznek, az embereket egy mesebeli – én nem félek ettől a szótól –, igenis mesebeli Fehér Tézis miatt zaklatják... Minden józanul gondolkozó ember univerzális transzlátornak tekinti a díványt, amely kissé ormótlan, de rendkívül jó minőségű és munkabíró. S annál nevetségesebbek azok az öreg tudatlanok, akik a Fehér Tézisről fecsegnek... Nem, én beszélni sem akarok erről a díványról.

– Ahogy jónak látja – feleltem, egész társasági modoromat ebbe az egyetlen mondatba belesűrítve. – Beszéljünk valami másról.

– Babonák... Előítéletek... – kezdte szórakozottan az ismeretlen. – Az elme restsége és irigység, irigység, szőrrel benőtt irigység... – Félbeszakította önmagát. – Bocsásson meg, Alekszandr Ivanovics, én mégis bátorkodnék engedelmet kérni, hogy eltávolítsam ezt a merítőedényt. Sajnos, a vas gyakorlatilag nem átlátszó a hipermező számára, és ha annak feszültsége kismértékben is megnövekszik...

Felemeltem a kezemet.

– Kérem, bármit, amit csak óhajt! Távolítsa el a merítőedényt... Távolítsa el ezt a bizonyos... um... um... varázspálcát... – Ekkor megtorpantam, mert csodálkozva vettem észre, hogy a merítőedény eltűnt. A kis henger pedig festett higanyhoz hasonló folyadék tócsájában állt. A folyadék gyorsan párolgott.

– Biztosíthatom, így jobb lesz – jelentette ki az ismeretlen. – Ami pedig nagylelkű javaslatát illeti, hogy távolítsam el az umkleidetet, ezt sajnos, nem fogadhatom el. Ez már morális és etikai kérdés, ha úgy tetszik becsület dolga... A formaságok oly erősek! Bátorkodom azt tanácsolni önnek, hogy többé ne nyúljon az umkleidethez. Látom, megütötte magát, és ez a sas... Azt hiszem, érez... izé-é... bizonyos ámbraillatot...

– Igen – feleltem őszintén. – Ocsmány bűz van. Akár a majomketrecben.

A sasra néztünk. A griff, tollait felborzolva, szunyókált.

– Az umkleidet kezelésének művészete – szólt az ismeret-

len – bonyolult és finom művészet. Semmi esetre se keseredjen el, és ne tegyen szemrehányást magának. Az umkleidet kezelését nyolc félévig oktatják, s szükség van hozzá a kvantum-alkímia alapos ismeretére. Ön mint programozó valószínűleg különösebb nehézség nélkül elsajátítaná az elektronikus szintű umkleidetet, az úgynevezett ESZU–17-est... De a kvantum-umkleidet... a hipermezők... a tránszgressziós átalakulások... az általánosított Lomonoszov–Lavoisier törvény... – bűnbánóan széttárta a karját.

– Szóra sem érdemes – mondtam sietve. – Hiszen én nem pályázom erre... Egyáltalán nem vagyok felkészülve rá.

Ekkor észbe kaptam, és cigarettával kínáltam.

– Köszönöm – felelte az ismeretlen. – Legnagyobb sajnálatomra nem élek vele.

Ekkor megérdeklődtem, nem megkérdeztem, hanem éppenséggel megérdeklődtem:

– Szabad volna megtudnom, minek köszönhetem e találkozás örömét?

Az ismeretlen lesütötte a szemét.

– Félek, hogy szerénytelennek látszom – kezdte –, de be kell vallanom, hogy már eléggé régen itt tartózkodom. Nem szeretnék neveket említeni, de, úgy vélem, még ön is, bármennyire távol álljon mindentől, tisztán látja, hogy a dívány körül némi egészségtelen sürgés-forgás támadt, botrány érlelődik, a légkör izzóvá válik, a feszültség nőttön-nő. Ilyen körülmények között elkerülhetetlenek a hibák, a nagyon nem kívánatos véletlenek... Ne menjünk messzire példákért. Valaki – ismétlem, nem szeretnék neveket említeni, annál kevésbé, mert az illető mindenképp tiszteletre méltó munkatárs, a tiszteletről szólva pedig, ha nem a modorra gondolok, akkor a nagy tehetségre és az önfeláldozó munkára – szóval valaki, sietségében és idegességében itt felejti az umkleidetet, s az olyan események körének középpontjává válik, melyekbe olyan ember is belesodródik, akinek az egészhez semmi köze... – Meghajolt felém. – Ilyen esetekben pedig mindenképp szükségszerű a káros befolyásokat mintegy semlegesítő hatás... – Jelentőségteljesen nézett a mennyezeten levő cipőnyomokra. Azután rám mosolygott. – Én azonban nem

szeretnék absztrakt altruistának látszani. Mindezek az események természetesen roppantul érdekelnek mint szakembert és mint ügyvezetőt... Egyébként nem szándékozom többé zavarni önt, s minthogy ön közölte velem ama szilárd meggyőződését, hogy többé nem kísérletezik az umkleidettel, szíves engedelmével elköszönök.

Felemelkedett.

– Ugyan már! – kiáltottam. – Ne menjen el! Olyan kellemes beszélgetni önnel, ezernyi kérdésem volna önhöz!...

– Rendkívül nagyra becsülöm a tapintatosságát, Alekszandr Ivanovics, ön azonban fáradt, pihenésre van szüksége...

– Cseppet sem! – ellenkeztem hevesen. – Ellenkezőleg!

– Alekszandr Ivanovics – szólt az ismeretlen nyájas mosollyal, és figyelmesen a szemembe nézett. – De hiszen ön *valóban fáradt*. És ön valóban pihenni akar.

Ekkor azt éreztem, hogy valóban elálmosodom. Leragadt a szemem. Nem volt kedvem többet beszélni. Szörnyen álmos voltam.

– Kivételes öröm volt megismerkednem önnel – mondta halkan az ismeretlen.

Láttam, hogy fokozatosan halványulni kezdett, lassan feloldódott a levegőben, s finom kölnivíz könnyű szaga maradt utána. Úgy-ahogy leterítettem a matracot a padlóra, arcomat a párnába fúrtam, és abban a pillanatban elaludtam.

Szárnycsattogásra és kellemetlen víjjogásra ébredtem. Furcsa, kékes félhomály volt a szobában. A kemencén a sas suhogott, utálatosan rikoltozott, és szárnyaival a mennyezetet verdeste. Felültem és körülnéztem. A szoba közepén egy jól megtermett legény lebegett a levegőben, melegítőnadrág és tarka ing volt rajta. A henger fölött lebegett, könnyedén hadonászott óriási, csontos mancsaival, de nem ért hozzá.

– Mi történt? – kérdeztem.

A dalia félvállról futó pillantást vetett rám, és elfordult.

– Nem hallom a választ – mondtam dühösen. Még most is nagyon álmos voltam.

– Csend legyen, te halandó – szólt rekedten. Abbahagyta

bűvös mozdulatait, és felvette a hengert a padlóról. Hangja ismerősnek tetszett.

– Hé, pajtás! – szóltam rá fenyegetően. – Tedd a helyére ezt a micsodát, és tűnj el.

A dalia állkapcsát előrefeszítve nézett rám. Én ledobtam magamról a lepedőt és felkeltem.

– Nosza, tedd le az umkleidetet! – rivalltam rá.

A dalia leereszkedett a padlóra, szilárdan megvetette a lábát. A szobában sokkal világosabb lett, bár a lámpa nem égett.

– Fiacskám, éjjel aludni kell. Inkább feküdjél le.

A fiúnak nyilván viszketett a marka. Egyébként nekem is.

– Kimegyünk az udvarba? – kérdeztem, és felhúztam a nadrágomat.

Egyszerre csak valaki szavalni kezdett:

– „Gondolataidat a legfelsőbb énre irányítva, szerelmi vágyakozástól és önösségtől mentesen, a lelki lázból kigyógyulván, küzdjél, Ardzsuna!"

Összerezzentem. A legény is összerezzent.

– „Bhagavad-Gítá! – szólt a hang. – Harmadik ének, harmincadik vers."

– Ez a tükör – mondtam gépiesen.

– Magam is tudom – dörmögte a legény.

– Tedd le az umkleidetet – követeltem.

– Mit bömbölsz, mint a beteg elefánt? – kérdezte. – Talán a tiéd?

– Hát talán a tiéd?

– Igen, az enyém!

Ekkor világosság támadt agyamban.

– Tehát a díványt is te emelted el?

– Ne üsd az orrodat a más dolgába – tanácsolta a legény.

– Add vissza a díványt – mondtam én. – Nyugtát állítottak ki róla.

– Menj a fenébe! – felelte a legény, és körülnézett.

Ekkor még ketten jelentek meg a szobában: Sovány és Kövér, mindketten csikos pizsamában, amelyben a Sing-Sing rabjaihoz hasonlítottak.

– Kornyejev! – jajdult fel a Kövér. – Tehát maga lopkodja a díványt? Felháborító!

– Menjenek a fenébe . . . – kezdte a legény.

– Goromba fráter! – kiáltott fel a Kövér. – Magát ki kell dobni! Jelentést teszek!

– Hát csak tegyen – felelte komoran Kornyejev. – Űzze a kedvenc mesterségét.

– Ne merészeljen ilyen hangon beszélni velem! Kölyök! Pimasz! Itt felejtette az umkleidetet! Ennek a fiatalembernek baja történhetett volna!

– Már történt is – szóltam közbe. – A dívány eltűnt, úgy alszom, mint a kivert kutya, minden éjjel beszélgetnek . . . Meg ez a bűzös sas . . .

A Kövér azonnal felém fordult.

– Hallatlan fegyelemsértés – jelentette ki. – Panaszt kell tennie . . . – Megint Kornyejevhez fordult. – Maga pedig szégyelje magát!

Kornyejev mogorván a szájába gyömöszölte az umkleidetet. A Sovány hirtelen halkan, fenyegetőn megkérdezte:

– Visszavonta a Tézist, Kornyejev?

A legény komoran elhúzta a száját.

– De hát nincsen semmilyen Tézis – mondta. – Ugyan mit zagyvál össze? Ha nem akarja, hogy a díványt lopkodjuk, akkor adjon nekünk egy másik transzlátort . . .

– Olvasta az utasítást, amely szerint a raktárból semmilyen tárgyat sem szabad elmozdítani? – érdeklődött félelmetes hangon a Sovány.

Kornyejev zsebre dugta a kezét, a mennyeztre bámult.

– Ismeri a Tudományos Tanács határozatát? – érdeklődött a sovány.

– Azt tudom, Gyomin elvtárs, hogy a hétfő szombaton kezdődik – mondta mogorván Kornyejev.

– Ne űzzön demagógiát – szólt a Sovány. – Haladéktalanul adja vissza a díványt, és többé ne merészelje betenni ide a lábát.

– Nem adom vissza a díványt – válaszolt Kornyejev. – Majd ha befejeztük a kísérletet, akkor visszaadjuk.

A Kövér botrányos jelenetet rendezett.

– Önkényeskedés! . . . – sivított. – Garázdaság!

A griff megint izgatottan rikoltozni kezdett. Kornyejev zsebre dugott kézzel hátat fordított és átlépett a falon. A Kövér utána iramodott, s ezt kiáltotta:

– Visszaadja a díványt!

A Sovány pedig így szólt hozzám:

– Félreértés. Intézkedünk, hogy ne ismétlődjék meg.

Biccentett, és szintén a falhoz indult.

– Várjon! – kiáltottam fel. – A sas! Tüntesse el a sast a szagával együtt.

A Sovány, aki már félig behatolt a falba, megfordult, s ujjával odaintette a sast. A griff leröppent a kemencepadkáról, és behúzódott a Sovány körme alá, s vele együtt eltűnt. A világoskék fény lassan elhalványult, sötét lett, az ablakon újra dobolni kezdett az eső. Felgyújtottam a villanyt, végignéztem a szobán. Minden úgy volt, mint azelőtt, csak a kemencén látszottak mély karcolások a griff karmaitól, meg a mennyezeten sötétlettek furán és ostobán a cipőm recés nyomai.

– A tehénben levő átlátszó vaj – jelentette ki hülye éleselméjűséggel a tükör – nem mozdítja elő annak táplálkozását, megfelelő módon feldolgozva azonban a legjobb táplálékot nyújtja.

Leoltottam a villanyt és lefeküdtem. A padló kemény volt, húzott rám a hideg. Holnap lesz haddelhadd a vénasszonytól, gondoltam.

6. fejezet

– Nem – válaszolta állhatatosan kérdő tekintetemre –, nem vagyok klubtag, kísértet vagyok.
– Rendben van, ez azonban nem jogosítja fel önt arra, hogy a klubban mászkáljon.

H G WELLS

Reggel kiderült, hogy a dívány a helyén állt. – Nem csodálkoztam. Csupán arra gondoltam, hogy az öregasszony – így vagy amúgy – elérte a célját: a dívány az egyik sarokban áll, én pedig a másikban fekszem. Miközben összeszedtem az ágyneműt és a reggeli tornát végeztem, azon tűnődtem, hogy valószínűleg van valamilyen határa a csodálkozás képességének. Én nyilvánvalóan messze túlléptem ezt a határt. Már bizonyos fáradtságot éreztem. Megpróbáltam elképzelni valami olyat, ami most meg tudna lepni, de nem volt elég fantáziám. Ez nagyon nem tetszett, mert ki nem állhatom az olyan embereket, akik képtelenek csodálkozni. Igaz, távol álltam a „nahát-ki-látott-ilyen-csodát" beállítottságtól, inkább olyasféle állapotban lehettem, mint Alice Csodaországban: szinte álomban éltem, bármely csodát szükségesnek tartottam és hajlandó voltam annak tartani, olyasminek, ami komolyabb reakciót kíván, semmint egyszerű szájtátást és értetlen pislogást.

Még tornáztam, amikor az előszobában csapódott az ajtó, lépések csosszantak és koppantak, valaki köhögni kezdett, valami csörrent és leesett, egy parancsoló hang szólt: „Gorinincs elvtársnő!" A vénasszony nem válaszolt, és az előszobában beszélgetni kezdtek: „Miféle ajtó ez? . . . Ahá értem. Hát ez?" – „Ez a múzeum bejárata". – „És emez? . . . Mi ez? Minden zárva, lakatok . . ." – „Kiváló gazdasszony ő, Janus Poluektovics. Ez meg a telefon." – „De hol az a híres dívány? A múzeumban?" – „Nem. Itt raktárnak kell lennie."

– Az itt van – mondta egy ismerős, mogorva hang.

Szobám ajtaja kitárult, a küszöbön egy szikár, magas öregember jelent meg; a haja hófehér, a szemöldöke és bajusza fekete, a szeme mély tűzű, fekete. Amikor észrevett, amint

ott álltam, egy szál sportnadrágban, terpeszállásban, megtorpant, és csengő hangon ennyit mondott.

– Úgy.

Jobbra és balra tőle még néhány arc kandikált be a szobába.

– Bocsánatot kérek – hebegtem, és a farmernadrágomért szaladtam.

Velem azonban nem is törődtek. Négy ember lépett be a szobába és a dívány köré gyűlt. Kettőjüket ismertem: a mogorva, borostás, vörös szemű Kornyejevet, aki még mindig ugyanazt a tarka inget viselte, és a barna bőrű, görbe orrú Romant, aki rám kacsintott, valami érthetetlen kézmozdulatot tett, s azonnal elfordult. Az ősz hajút nem ismertem. A testes, jól megtermett férfiút sem, akinek a fekete ruhája a hátán kifényesedett, és magabiztos mozdulatai voltak.

– Ez az a dívány? – kérdezte a fekete ruhás férfiú.

– Ez nem dívány – felelte mogorván Kornyejev. – Ez transzlátor.

– Számomra ez dívány – jelentette ki a fényes ruhás, és a noteszába pillantott. – Kárpitozott dívány, leltári száma tizenegy-huszonhárom. – Lehajolt és megtapogatta. – Lám, nedves lett, Kornyejev, mert esőben cipelte. Most aztán a rugók megrozsdásodtak, a huzat tönkrement.

– Ebben a tárgyban nem a huzat, sőt nem is a nem létező rugók az értékesek – jelentette ki a görbe orrú Roman, és hangja szerintem gúnyosan csengett.

– Hagyja abba, Roman Petrovics – szólította fel méltóságteljesen a fényes fekete ruhás. – Maga csak ne mentegesse Kornyejevet. A dívány nálam a múzeumi leltárban szerepel, és ott is kell lennie . . .

– Ez műszer – mondta csüggedten Kornyejev. – Dolgoznak vele . . .

– Erről nincs tudomásom – jelentette ki a fényes ruhás. – Nem tudom, miféle munkát végeznek a divánnyal.

– Mi azonban tudjuk – jegyezte meg halkan Roman.

– Hagyja abba, Roman Petrovics – szólt a fényes ruhás, és feléje fordult. – Nem kocsmában van, hanem hivatalban. Tulajdonképpen mit képzel?

– Azt képzelem, hogy ez nem dívány – válaszolt Roman. – Vagy, az ön számára érthető formában kifejezve, ez nem egészen dívány. Ez olyan műszer, amely külsőleg dívány.

– Arra kérném – mondta határozottan a fényes fekete ruhás –, ne tegyen ilyen megjegyzéseket az érthető formáról meg más egyébről. Ki-ki végezze a maga dolgát. Az én dolgom az, hogy véget vessek a leltári tárgyak elkótyavetyélésének, és én véget is vetek.

– Úgy – mondta csengő hangon az ősz hajú. Egyszerre csönd lett. – Beszélgettem Cristobal Joséviccsel és Fjodor Szimeonoviccsal. Ők úgy vélik, ez a transzlátor-dívány csupán múzeális értéket képvisel. Annak idején Második Rudolf királyé volt, úgyhogy történelmi értéke vitathatatlan. Azonkívül, ha emlékezetem nem csal, vagy két évvel ezelőtt már rendeltünk egy sorozatban gyártott transzlátort... Ki rendelte, nem emlékszik, Mogyeszt Matvejevics?

– Egy pillanat – felelte a fényes ruhás Mogyeszt Matvejevics, és gyorsan lapozni kezdett a noteszában. Egy pillanat... – Oda-vissza transzlátor, OVT–80 J típusú, az Óperenciai gyárból, Balsamo elvtárs igénylése alapján.

– Balsamo éjjel-nappal dolgozik vele – közölte Roman.

– Vacak ez az OVT – fűzte hozzá Kornyejev. – Szelektivitása molekuláris szintű.

– Igen, igen – szólt az ősz hajú. – Már emlékszem. Beszámoló volt az OVT vizsgálatáról. A szelektivitás-görbe valóban nem egyenletes... Igen. No és ez az... izé... dívány?

– Kézi munka – felelte gyorsan Roman. – Kifogástalan. Lőv ben Becálel szerkesztése. Ben Becálel háromszáz évig szerelte össze és helyezte üzembe...

– No lám! – mondta a fényes ruhás Mogyeszt Matvejevics. – Hát így kell dolgozni! Öreg ember, mégis maga csinált mindent.

A tükör hirtelen krákogott egyet, és megszólalt:

– Valamennyien megifjodtak, mihelyt egy órát a vízben töltöttek, s ugyanolyan szépen, rózsásan, fiatalon és egészségesen, erősen és életvidáman léptek ki belőle, mint amilyenek húszesztendős korukban voltak.

– Éppen ez az – szólt Mogyeszt Matvejevics. A tükör az ősz hajú hangján beszélt.

Az ősz hajú ember bosszúsan összeráncolta a homlokát.

– Ne döntsünk most ebben a kérdésben – jelentette ki.

– Hát mikor? – kérdezte a faragatlan Kornyejev.

– Pénteken, a Tudományos Tanácsban.

– Nem kótyavetyélhetjük el az ereklyéket – szólt közbe Mogyeszt Matvejevics.

– De mit fogunk csinálni? – kérdezte a faragatlan Kornyejev.

A tükör síron túli, fenyegető hangon dörmögte:

Tulajdon szememmel láttam, midőn fekete ruháját felgyűrve,
Jajongva lépdelt a meztélábas, fedetlen fejű Canidia,
Véle volt Sagana, ki korra idősebb, s mindkettő halovány.
Iszonytató látvány volt. Ekkor pedig körmükkel vájni
Kezdték a földet s fogukkal tépdesni a fekete bárányt . . . . .

Az ősz hajú a homlokát ráncolva a tükörhöz lépett, vállig belé dugta a karját, és valamit kattintott. A tükör elhallgatott.

– Úgy – szólt az ősz hajú. – A csoportjuk ügyéről is a tanácsban döntünk. Maga pedig . . . – Lerítt róla, hogy elfelejtette Kornyejev kereszt- és apai nevét – maga egyelőre tartózkodjék a . . . izé . . . múzeum látogatásától.

E szavakkal elhagyta a szobát. Az ajtón át.

– Hát kiharcolta, amit akart – sziszegte Mogyeszt Matvejevicsre nézve Kornyejev.

– Nem engedem elkótyavetyélni – vágott vissza az, s noteszát a belső zsebébe dugta.

– Elkótyavetyélni! – mondta Kornyejev. – Maga fütyül az egészre. Magát csak a számvitel izgatja. Semmi kedve újabb rovatot nyitni.

– Hagyja abba – mondta a hajthatatlan Mogyeszt Matvejevics. – Még bizottságot is kijelölünk, és megvizsgáljuk, nem rongálódott-e meg ez az ereklye . . .

– Leltári száma tizenegy-huszonhárom – fűzte hozzá félhangosan Roman.

– Akkor hát ebben a vonatkozásban . . . – jelentette ki fensőbbségesen Mogyeszt Matvejevics, megfordult, és észrevett engem. – Hát maga mit keres itt? – érdeklődött. – Miért alszik itt?

– Én . . . – kezdtem.

– Maga a díványon aludt – nyilvánította ki jeges hangon Mogyeszt, miközben egy kémelhárító tekintetével a vesémbe nézett. – Tudja, hogy ez műszer?

– Nem – válaszoltam. – Azazhogy most már tudom.

– Mogyeszt Matvejevics! – kiáltott fel a görbe orrú Roman. – Hiszen ez Szása Privalov, az új programozónk!

– De miért itt alszik? Miért nem a munkásszálláson?

– Még nem vették állományba – mondta Roman, és átfogta a derekamat.

– Akkor végképp semmi keresnivalója itt!

– Tehát aludjon az utcán? – kérdezte dühösen Kornyejev.

– Hagyja abba – szólt Mogyeszt. – Van munkásszállás, van szálloda, ez pedig múzeum, állami intézmény. Ha mindenki múzeumban aludna . . . Hová valósi?

– Leningrádi vagyok – feleltem komoran.

– Mi lenne, ha Leningrádban járva, az Ermitázsba mennék aludni?

– Felőlem – mondtam, s vállat vontam.

Roman még mindig a derekamnál fogva tartott.

– Mogyeszt Matvejevics, önnek tökéletesen igaza van. Ez így nincs rendjén, de ma nálam fog aludni.

– Az más, kérem – engedélyezte nagylelkűen Mogyeszt. A gazda szemével körbenézett a szobában, észrevette a nyomokat a mennyezeten, s azonnal a lábamra pillantott. Szerencsére mezítláb voltam. – Akkor ebben a vonatkozásban – mondta, megigazította a kacatot a fogason és kiment.

– T-tökfilkó – préselte ki magából Kornyejev. – Tuskó.

– Leült a díványra, és a fejét fogta. – Menjenek a pokolba, ahányan vannak! Még ma éjjel megint elemelem.

– Nyugalom – szólt nyájasan Roman. – Semmi vész. Csupán egy kis pechünk volt. Megfigyelted, melyik Janus ez?

– Nos? – kérdezte csüggedten Kornyejev.

– Ez bizony H–Janus.

Kornyejev felemelte a fejét.

– És mi a különbség?

– Óriási – felelte Roman, és kacsintott. – Merthogy T-Janus Moszkvába repült. És többek között a díványnyal kapcsolatban. Érted, te múzeumi értékek fosztogatója?

– Te vagy a megmentőm – mondta Kornyejev, és most először láttam mosolyogni.

– A dolog úgy áll, Szása – fordult hozzám Roman –, hogy nekünk eszményi igazgatónk van. Egy ember két személyben. Van egy H-Janus Poluektovics és egy T-Janus Poluektovics. T-Janus, nemzetközi klasszisú, kiváló tudós. Ami pedig H-Janust illeti, ez meglehetősen hétköznapi hivatalnok.

– Világos – feleltem, s nekifogtam, hogy felhúzzam a cipőmet.

– Sebaj, Szása, hamarosan mindent megtudsz – mondta biztatóan Roman.

Fölemeltem a fejemet.

– Ezt hogy érted?

– Programozóra van szükségünk – jelentette ki mély meggyőződéssel Roman.

– Nekem nagy szükségem van programozóra – mondta megélénkülve Kornyejev.

– Mindenkinek szüksége van programozóra – mondtam én, és folytattam a cipőhúzást. – És ha lehetne, mellőzzék a hipnózist meg az elvarázsolt helyeket.

– Már sejti – szólt Roman.

Kornyejev felelni akart valamit, odakint azonban kiáltások harsantak.

– Ez nem a mi ötkopejkásunk! – kiabált Mogyeszt.

– Hát ugyan kié?

– Nem tudom, kié, nem az én dolgom! Ez a maga dolga, hogy a pénzhamisítókat lefülelje, őrmester elvtárs!...

– Az ötkopejkás egy Privalov nevezetű egyéntől koboztatott el, aki itt lakik önöknél, a Kaláfovárban! . . .

– Á, Privalovtól? Mindjárt gondoltam, hogy tolvaj!

H-Janus szemrehányó hangja hallatszott:

– Ej-ej, Mogyeszt Matvejevics! . . .

– Már megbocsásson, Janus Poluektovics, de ezt nem lehet annyiban hagyni! Őrmester elvtárs, jöjjön! . . . Benn van a házban . . . Janus Poluektovics, álljon az ablak elé, nehogy kiugorjon! Én bebizonyítom! Én nem engedem, hogy Gorinics elvtársnő gyanúba keveredjen . . .

Hideg borzongás futott végig rajtam. Roman azonban már felmérte a helyzetet. Lekapta a fogasról a zsíros ellenzős sapkát és a fejembe nyomta.

Eltűntem.

Igen furcsa érzés volt. Mindenki a helyén maradt, mindenki, engem kivéve. Roman azonban nem hagyta, hogy elteljek az új élményekkel.

– Ez láthatatlanná tevő varázssapka – sziszegte Roman. – Eredj odább és maradj csendben.

Lábujjhegyen a sarokba szaladtam, leültem a tükör alá. Ugyanabban a pillanatban izgatottan berontott a szobába Mogyeszt, a zubbonya ujjánál fogva húzta az ifjú Kovaljov őrmestert.

– Hol van? – jajdult fel Mogyeszt.

– Ott – felelte Roman, és a díványra mutatott.

– Ne aggódjon, a helyén áll – tette hozzá Kornyejev.

– Azt kérdezem, hol van ez a maguk . . . programozója?

– Miféle programozó? – csodálkozott Roman.

– Hagyja abba – szólt Mogyeszt. – Itt volt a programozó. Nadrágban, mezítláb állt.

– Á, hát erre gondol – mondta Roman. – De hiszen mi csak tréfáltunk, Mogyeszt Matvejevics. Nem volt itt semmilyen programozó. Hanem egyszerűen . . . – Egy kézmozdulatot tett, s a szoba közepén megjelent egy trikós, farmernadrágos férfi. Én hátulról láttam, és így semmit sem mondhatok róla, a fiatal Kovaljov azonban megcsóválta a fejét, és így szólt:

– Nem, nem ő.

Mogyeszt körbe járta a kísértetet, s ezt mormolta:

– Trikó . . . nadrág . . . mezítláb . . . Ez ő!

A látomás eltűnt.

– Nem, ez nem az – jelentette ki Kovaljov őrmester. Az fiatal volt, csupasz állú . . .

– Csupasz állú? – kérdezte Mogyeszt. Nagy zavarban volt.

– Igen – bólintott Kovaljov.

– N-no igen . . . – mondta Mogyeszt. – Szerintem pedig szakállas volt . . .

– Akkor önnek adom át az idézést – mondta az ifjú Kovaljov, s egy papírlapot nyújtott át Mogyesztnek. – Ön pedig tisztázza az ügyet Privalovval meg Goriniccsel . . .

– De hát mondom, hogy ez nem a mi ötkopejkásunk! – orditotta Mogyeszt. – Privalovról nem mondhatok semmit, talán egyáltalán nem is létezik . . . Gorinics elvtársnő azonban a munkatársunk! . . .

A fiatal Kovaljov mondani próbált valamit, de nem jutott szóhoz.

– Követelem, hogy haladéktalanul tisztázzák az ügyet! Hagyják abba ezt, rendőrségi elvtársak! A szóban forgó idézés árnyékot vet az egész kollektívára! Követelem, hogy győződjék meg róla!

– Én parancsot kaptam . . . – kezdte Kovaljov, Mogyeszt azonban rákiáltott: – Hagyja abba! Ragaszkodom hozzá! – Azzal megragadta, magával vitte.

– A múzeumba cipelte – szólt Roman. – Szása, hol vagy? Vedd le a sapkát, menjünk, nézzük meg . . .

– Talán jobb volna, ha nem venném le.

– Vedd csak le – felelte Roman. – Te most fantom vagy. Létezésedben most senki sem hisz, sem a vezetőség, sem a rendőrség . . .

Kornyejev így szólt:

– No, én megyek aludni. Szása, ebéd után gyere el. Megnézed a gépparkunkat, meg általában . . .

Levettem a sapkát.

– Hagyják abba – mondtam. – Szabadságon vagyok.

– Gyerünk, gyerünk – unszolt Roman.

Az előszobában Mogyeszt egyik kezével az őrmesterbe kapaszkodott, a másikkal pedig kinyitotta a hatalmas lakatot.

– Mindjárt megmutatom a mi ötkopejkásunkat! – kiabált. – Mindent bevételeztünk . . . Minden a helyén van.

– De hát nem állítom – védekezett erőtlenül Kovaljov. – Én csak azt mondom, hogy nemcsak egy ötkopejkás van . . .

Mogyeszt kitárta az ajtót, és valamennyien egy tágas helyiségbe léptünk.

Szabályos múzeum volt: tárlókkal, táblákkal, grafikonokkal, makettekkel és szobormásolatokkal. Leginkább bűnügyi múzeumra emlékeztetett: sok fénykép és nem valami gusztusos tárgyak. Mogyeszt nyomban valahová a tárlók mögé cipelte az őrmestert, s ott kongó hangon perlekedtek:

– Ez itt a mi ötkopejkásunk . . .

– Hát én nem is mondom . . .

– Gorinics elvtársnő . . .

– De én parancsot kaptam . . .

– Hagyja már ezt! . . .

– Hát csak gyönyörködj, Szása – mondta Roman; széles kézmozdulatot tett, és leült az ajtó mellett levő karosszékbe.

Elindultam a fal mentén. Semmin sem csodálkoztam. Egyszerűen nagyon érdekelt. „Élővíz. Hatékonysága 52%. Megengedett üledék 0,3%" (téglalap alakú, ódon palack, dugója színes viasszal lepecsételve). „Élővíz ipari előállításának vázlata", „Élővízlepárló üst makettje", „Veskovszkij–Trautenbach-féle varázsital" (méregsárga kenőccsel teli patikai tégely). „Közönséges megrontott vér" (fekete folyadékot tartalmazó, beforrasztott ampulla) . . . Az egész állvány fölött kis tábla lógott: „Aktív egyszerek. XII–XVIII. sz." Volt itt még sok üvegcse, tégely, retorta, ampulla, kémcső, szublimáló, lepárló- és sűrítőberendezés működő és nem működő modellje, én azonban továbbmentem.

„Csodakard" (hullámos pengéjű, igen rozsdás, kétkezi szablya, vasállványhoz láncolva, a tárló gondosan lepecsételve). „Erdélyi Drakula gróf (vérszívásra használt) jobb szemfoga." (Én ugyan nem vagyok Cuvier, e fog után ítélve azonban Drakula gróf rendkívül furcsa és kellemetlen ember lehetett.) „Közönséges nyom és preparált nyom. Gipszöntvények".

(A két nyom szerintem nem különbözött egymástól, az egyik öntvény azonban repedt volt.) „Mozsár az indítóhelyen. IX. század." (Lyukacsos öntöttvasból készült, hatalmas alkotmány) ... „Gorinics-sárkány, csontváz, term. nagys. $^1/_{25}$-e" (három nyakú Diplodocus csontvázához hasonlít) ... „A középső fej tűzokádó mirigyének működési vázlata" ... „Gravigén hétmérföldes csizma, működő modell" (nagy gumicsizma.) ... „Repülő szőnyeg. Működő modell." (Körülbelül másfélszer másfél méteres szőnyeg, amelyen egy cserkesz átölel egy ifjú cserkész leányzót, a háttérben.)

„A bölcsek köve eszméjének fejlődése" című tablóhoz értem, amikor megjelent a teremben Kovaljov őrmester és Mogyeszt Matvejevics. A jelek szerint mégsem sikerült elmozdulniuk a holtpontról.

– Hagyja abba – mondta fásultan Mogyeszt.

– Én parancsot kaptam – válaszolt éppoly fásultan Kovaljov.

– A mi ötkopejkásunk a helyén van ...

– Az öregasszony jelenjen meg és tegyen vallomást ...

– Mit képzel, mi talán pénzhamisítók vagyunk?

– Én ezt nem mondtam ...

– Árnyékot vet az egész kollektívára ...

– Majd tisztázzuk ...

Kovaljov nem vett észre engem, Mogyeszt azonban megállt, zavaros tekintettel végigmért, azután felnézett, s fásultan olvasta fennhangon:

– „Laboratóriumi ho-mun-ku-lusz" – és tovább ment.

Én rosszat sejtve utána indultam. Roman az ajtóban várt bennünket.

– Nos? – kérdezte.

– Felháborító – mondta fásultan Mogyeszt. – Bürokraták.

– Én parancsot kaptam – ismételte makacsul Kovaljov őrmester már az előszobából.

– No, menjen ki, Roman Petrovics, menjen ki – mondta Mogyeszt a kulcsokkal csörömpölve.

Roman kiment. Én utána indultam, Mogyeszt azonban megállított.

– Engedelmet. Maga hová megy?

– Hogyhogy hová? – kérdeztem letörten.

– A helyére menjen, a helyére.

– Miféle helyemre?

– No, hát hol is áll maga? Maga, engedelmet, az a... homumus? Hát álljon ott, ahol dukál...

Megértettem, hogy elvesztem. S bizonyára el is vesztem volna, mert Roman szemlátomást szintén zavarba esett; ebben a percben azonban dobogva, zörögve berontott az előszobába Naina Kijevna, s egy jól megtermett, fekete bakkecskét vezetett kötélen. A rendőrőrmester láttán a bak rútul felmekegett és megugrott. Naina Kijevna elesett. Mogyeszt kirohant az előszobába, s elképzelhetetlen lárma támadt. Nagy robajjal gurult tova az üres dézsa, Roman karon ragadott: „Indulás, indulás!..." – suttogta, és a szobámba rohant Becsaptuk magunk mögött az ajtót, és zihálva nekidőltünk. Az előszobában kiáltoztak:

– Igazolja magát!

– Egek, hát ez mi?!

– Hogy kerül ide ez a kecske?! Minek van a helyiségben kecske?!

– Me-e-e-e-e...

– Hagyja abba, ez nem kocsma!

– Nem ismerem a maguk ötkopejkásait, semmi közöm hozzájuk!

– Me-e-e!...

– Polgártársnő, távolítsa el a kecskét!

– A kecske állományba van véve!

– Hogyhogy állományba véve?!

– Ez nem kecske, hanem a munkatársunk!

– Akkor igazolja magát!...

– Ki az ablakon és be a kocsiba! – parancsolta Roman.

Felkaptam a kabátomat, és kiugrottam az ablakon. Lábam alól nyávogva ugrott félre Vaszilij Kandúr. Lehajolva az autóhoz futottam. Kinyitottam az ajtót, beugrottam a kormány mellé. Roman már a kaput tárta ki. A motort sehogy sem tudtam begyújtani. Miközben az önindítót gyötörtem, észrevettem, hogy a ház ajtaja kicsapódott, az előszobából kirontott a fekete bakkecske, s óriási ugrásokkal a ház sarka mögé nyar-

galt. A motor felbőgött. Megfordultam a kocsival és kiszáguldottam az utcára. Recsegve csapódott be a tölgyfa kapu. Roman kibukkant a kisajtón, s nagy lendülettel behuppant mellém.

– Indulás! – mondta frissen. – A városközpontba!

Amikor befordultunk a Béke sugárútra, megkérdezte:

– Nos, hogy érzed magad nálunk?

– Tetszik – feleltem. – Csak nagyon lármás.

– Nainánál mindig lárma van – mondta Román. – Zsörtölődő vénasszony. Nem sértett meg?

– Nem – válaszoltam. – Jóformán nem is beszéltünk egymással.

– Várj csak – szólt Roman. – Fékezz egy kicsit.

– Mi az?

– Amott jön Vologyka. Emlékszel rá?

Lefékeztem. A szakállas Vologya beült a hátsó ülésre, és örvendező mosollyal szorított kezet velünk.

– Hát ez remek! Éppen hozzátok megyek!

– Csak te hiányoztál ott – jegyezte meg Roman.

– De hogyan végződött az egész?

– Sehogyan – felelte Roman.

– És most hová mentek?

– Az intézetbe – mondta Roman.

– Minek? – kérdeztem én.

– Dolgozni – válaszolta Roman.

– Én szabadságon vagyok.

– Ez nem fontos – állapította meg Roman. – A hétfő szombaton kezdődik, az augusztus pedig ez alkalommal júliusban kezdődik!

– Várnak a fiúk – mondtam könyörögve.

– Ezt magunkra vállaljuk – jelentette ki Roman. – A fiúk az égvilágon semmit sem fognak észrevenni.

– Bedilizek – így én.

Áthaladtunk a 2-es számú üzlet és a 11-es számú étkezde között.

– Már ismeri az utat – jegyezte meg Vologya.

– Remek legény – szólt Roman. – Óriási!

– Mindjárt megtetszett nekem – közölte Vologya.

– Úgy látszik, nagy szükségük van programozóra – állapítottam meg.

– Nekünk egyáltalán nem akármilyen programozóra van szükségünk – ellenkezett Roman.

A furcsa épület előtt fékeztem le, amelynek ablakai között a „BOVATKI" felírású tábla lógott.

– Mit jelent ez? – kérdeztem. – Szabad megtudnom legalább azt, hogy hol leszek kénytelen dolgozni?

– Szabad – felelte Roman. – Ezentúl neked minden szabad. Ez a Boszorkányság és Varázslat Tudományos Kutató Intézete . . . Miért álltál meg? Hajts be!

– Hová? – kérdeztem.

– Talán nem látod?

Ekkor észrevettem.

Ez azonban már egészen más történet.

Második történet

Hiúságok hiúsága

1. fejezet

Az elbeszélés hősei közül kiemelkedik egy-két főhős, a többi mind másodrendűnek tekinthető.

„AZ IRODALOMTANITÁS MÓDSZERTANA"

Déli két óra tájt, amikor az „Aldan"-ban megint kiégett a beviteli berendezés biztosítéka, csöngött a telefon. Mogyeszt Matvejevics Kamnojedov, az adminisztratív és gazdasági ügyekkel foglalkozó igazgatóhelyettes keresett.

– Privalov – kérdezte szigorúan –, maga miért nincs megint a helyén?

– Hogyhogy nem vagyok a helyemen? – feleltem sértődötten. – Ma történetesen vesződséges napom volt, és mindenről megfeledkeztem.

– Hagyja abba ezt – mondta Mogyeszt Matvejevics. – Már öt perccel ezelőtt meg kellett volna jelennie nálam eligazításra.

– A teringettét – válaszoltam, és letettem a kagylót.

Kikapcsoltam a gépet, levetettem a köpenyemet, s meghagytam a lányoknak, ne felejtsék megszakítani az áramot. A nagy folyosó kihalt volt, a zúzmarás ablakokon túl hóvihar kavargott. Menetközben magamra kaptam a kabátomat, s szaladtam a gazdasági osztályra.

Mogyeszt Matvejevics kifényesedett ruhájában fenségesen várt rám a saját előszobájában. Háta mögött egy szőrös fülű kis gnóm csüggedten és buzgón huzigálta ujjait egy terjedelmes kimutatáson.

– Maga olyan, Privalov, akárcsak valami . . . izé . . . hommumus – jelentette ki Mogyeszt. – Soha nincs a helyén.

Mogyeszt Matvejeviccsel mindenki igyekezett jó viszonyban lenni, minthogy nagyhatalmú, hajthatatlan és fantasztikusan tudatlan ember volt. Ezért én is összevágtam a cipőm sarkát, és ezt harsogtam: – Parancsára!

– Mindenki köteles a helyén lenni – folytatta Mogyeszt Matvejevics. – Mindig. Magának egyetemi végzettsége van meg pápaszeme, szakállt is növesztett, de egy ilyen egyszerű teorémát nem képes felfogni.

– Többé nem fordul elő! – feleltem, és kimeresztettem a szememet.

– Hagyja abba – mondta megenyhülve Mogyeszt Matvejevics. Zsebéből előhúzott egy papírlapot, s egy ideig azt nézegette. – Nos hát, Privalov – közölte végül –, maga ma ügyeletbe kerül. Az ünnepnapi ügyelet nagyon felelősségteljes. Ez nem olyan, hogy gombokat nyomogatunk. Először is a tűzrendészeti rendszabályok. Nem szabad megengedni az öngyulladást. Ügyelnie kell a magára bízott területek áramtalanítására. Mégpedig személyesen ügyelni, semmilyen kétfelé, háromfelé osztódási trükköt nem tűrök. Semmiféle dublőrt. Égési tényező észlelése esetén haladéktalanul felhívja a 01-es számot, és intézkedik. Erre az esetre egy jelzősípot kap, azzal hívhatja a riadó-osztagot... – Átnyújtott egy leltári számmal ellátott platina-sípot. – Továbbá, senkit sem szabad beengedni. Ez azoknak a személyeknek a jegyzéke, akik engedélyt kaptak, hogy éjszaka is dolgozhassanak a laboratóriumokban, de őket sem szabad beengedni, mivelhogy ünnep van. Az egész intézetben egyetlen lélek se legyen. A démonokat a be- és kilépés alkalmával meg kell igézni. Érti a tényállást? Élő léleknek nem szabad belépnie, a többinek pedig nem szabad kilépnie. Mivelhogy volt már rá precizens: megszökött egy ördög, és ellopta a holdat. Közismert precizens, a moziban is mutatták. – Jelentőségteljesen nézett rám, és váratlanul az irataimat kérte.

Engedelmeskedtem. Figyelmesen megnézte a belépőmet, visszaadta s kijelentette:

– Minden rendben. Nekem ugyanis az a gyanúm volt, hogy maga mégiscsak dublőr. Úgy bizony. Tehát a munkaügyi törvényeknek megfelelően tizenöt óra nulla perckor a munkaidő véget ér, és valamennyi munkatárs leadja magának a kulcsokat. Ezután maga személyesen megszemléli a területet. A továbbiakban három óránként körutat eszközöl az öngyulladás tárgyában. Az ügyeleti időszak alatt legalább két ízben

meglátogatja a viváriumot. Ha a gondnok teázik, tiltsa meg neki. Jelzéseket kaptunk, hogy nem teát iszogat ökelme. Ez a helyes hozzáállás. A maga őrhelye az igazgató előszobájában van. A díványon pihenhet. Holnap tizenhat óra nulla perckor leváltja Pocskin Vlagyimir, Ojra-Ojra elvtárs laboratóriumából. Világos?

– Tökéletesen – feleltem.

– Éjjel és holnap napközben telefonálni fogok. Személyesen. Esetleg a személyzeti osztály vezetője is ellenőrzést tart.

– Megértettem önt – mondtam, és átnéztem a listát.

A névsorban első helyen szerepelt az intézet igazgatója, Janus Poluektovics Nyevsztrujev, mellette ceruzával „két pld.". Másodiknak következett Mogyeszt Matvejevics, harmadiknak – a személyzeti osztály vezetője, Gyomin Kerberosz Csahovics. Utána pedig olyan nevek, amélyekkel soha sehol sem találkoztam.

– Valami nem világos? – érdeklődött Mogyeszt Matvejevics, aki féltő buzgalommal figyelt rám.

– Hát itt – mondtam nyomatékosan, s ujjammal a jegyzékre böktem –, olyan elvtársak szerepelnek ... hm-m-m ... huszonegy példányos nagyságrendben, akiket személy szerint nem ismerek. Ezeket a neveket szeretném önnel személyesen tisztázni. – Merőn a szemébe néztem, s határozottan hozzátettem: – Félreértések elkerülése végett.

Mogyeszt Matvejevics elvette a listát, és kinyújtott keze távolában tartva, végignézte.

– Minden pontos – jelentette ki leereszkedően. – Maga, Privalov, egyszerűen tájékozatlan. A négyes sorszámtól a huszonötös számig bezárólag felsorolt egyének azon személyek jegyzékébe vannak felvéve, akiknek számára haláluk után megengedték az éjszakai munkálatokat. Múltbeli érdemeik elismerése gyanánt. Most már világos?

Kissé elképedtem. Mégis igen nehéz volt mindehhez hozzászokni.

– Foglalja el az őrhelyét – mondta fenségesen Mogyeszt Matvejevics. – A magam részéről és a vezetőség nevében köszöntöm önt, Privalov elvtárs, az új esztendő küszöbén, és

kívánok önnek az új évben minden lehetséges sikert a munkában és a magánéletben egyaránt.

Én is minden lehetséges sikert kívántam, és kimentem a folyosóra.

Amikor tegnap megtudtam, hogy ügyeletesnek osztottak be, megörültem: az volt a szándékom, hogy befejezek egy számítást Roman Ojra-Ojra részére. Most azonban éreztem, hogy a dolog nem ilyen egyszerű. Az a kilátás, hogy az éjszakát az intézetben tölthetem, hirtelen egészen más megvilágításban tűnt fel előttem. Azelőtt is sokáig elidőztem munkahelyemen, amikor az ügyeletesek takarékosságból minden folyosón öt lámpa közül négyet már eloltottak, s nekem holmi surranó, bozontos árnyak mellett kellett a kijárathoz osonnom. Ez eleinte igen mély benyomást tett rám, később hozzászoktam, de azután megint elszoktam, amikor is egy ízben, a nagy folyosón visszafelé haladva, hátam mögött karmok ütemes csattogását hallottam a parketten, s hátranézve, valamilyen foszforeszkáló állatot vettem észre, amely nyilván utánam futott. Igaz, mire leszedtek a párkányról, kiderült, hogy az egyik munkatárs közönséges, élő kutyája volt. A munkatárs odajött, hogy elnézést kérjen, Ojra-Ojra pedig gúnyorosan kioktatott a babona káros voltáról, de lelkem mélyén mégis maradt valami utóíz. Mindenekelőtt megigézem a démonokat, gondoltam.

Az igazgató előszobájának bejárata előtt a komor Vityka Kornyejevvel találkoztam össze. Zordan biccentett, el akart menni mellettem, én azonban elkaptam a kabátja ujját.

– Mit akarsz? – kérdezte a goromba Kornyejev, és megállt.

– Ma ügyeletes leszek – közöltem.

– Tökfilkó – felelte Kornyejev.

– Csakugyan goromba vagy, Vityka. Többé nem állok veled szóba.

Vityka egy ujjal elhúzta a pulóvere gallérját, s érdeklődve nézett rám.

– Mit fogsz csinálni? – kérdezte.

– Majd csak találok valamit – válaszoltam kissé zavartan. Vityka hirtelen megélénkült.

– Várj csak – mondta. – Először tartasz ügyeletet?

– Igen.

– Ühüm – mondta Vityka. – És hogyan szándékozol eljárni?

– Az utasítás értelmében – válaszoltam. – Megigézem a démonokat, és lefekszem aludni. Hát te mihez kezdesz?

– Összegyül egy társaság – mondta bizonytalanul Vityka. – Verocskánál... De mi ez itt? – Elvette tőlem a névsort. – Ahá, a holt lelkek...

– Senkit sem engedek be – jelentettem ki. – Sem élőket, sem holtakat.

– Helyes döntés – állapította meg Vityka. – Módfelett helyes. Időnként nézz be az én laboratóriumomba. Ott egy dublőr fog dolgozni.

– Kinek a dublőre?

– Az enyém, természetesen. Ki adná ide a magáét? Bezártam, nesze itt a kulcs, ha egyszer te vagy az ügyeletes.

Átvettem a kulcsot.

– Ide hallgass, Vityka, úgy tíz óráig dolgozhat ott, de azután mindent áramtalanítok.

– Rendben van, majd meglátjuk. Edikkel nem találkoztál?

– Nem találkoztam – mondtam. – És ne tömd tele a tartályokat. Tíz órakor mindent áramtalanítok.

– Semmi kifogásom ellene. Tessék, áramtalaníts. Akár az egész várost.

Ekkor kinyílt az előszoba ajtaja, és Janus Poluektovics lépett ki a folyosóra.

– Úgy – jelentette ki, amikor meglátott bennünket.

Én tisztelettudóan meghajoltam. Janus Poluektovics arcán látszott, hogy elfelejtette a nevemet.

– Tessék – mondta, és átnyújtotta nekem a kulcsokat. – Maga az ügyeletes, ha nem tévedek... Igaz is... – Az igazgató habozott. – Nem beszélgettem én magával tegnap?

– De igen – válaszoltam –, ön bejött a gépterembe.

Az igazgató bólogatott.

– Igen, igen, valóban... A gyakornokokról beszéltünk...

– Nem – ellenkeztem tisztelettudóan –, nem egészen így volt. Az Akadémiai Ellátó Központhoz intézett levelünkről.

– Á, vagy úgy – mondta. – Hát, jól van, kívánok önnek nyugalmas ügyeletet . . . Viktor Pavlovics, szabad egy pillanatra?

Karon fogta Vitykát, s elindult vele a folyosón, én pedig beléptem az előszobába. Ott a második Janus Poluektovics éppen a páncélszekrényeket zárta be. Amikor megpillantott, így szólt: – Úgy – s megint csörömpölni kezdett a kulcsokkal. Ez H-Janus volt. Valamelyest már megtanultam különbséget tenni köztük. H-Janus valamivel fiatalabbnak látszott, barátságtalan volt, mindig korrekt és szófukar. Azt beszélték, sokat dolgozik, és akik régóta ismerték, azt állították, hogy ez a középszerű hivatalnok lassan, de biztosan kiváló tudóssá válik. T-Janus viszont mindig kedves, nagyon figyelmes, és az a furcsa szokása, hogy mindig megkérdezi: – Nem beszélgettem én magával tegnap? – Azt rebesgették, hogy az utóbbi időben nagyon visszaesett, bár még mindig világhírű tudós. És H-Janus és T-Janus mégis egy és ugyanaz az ember. Hát ez sehogyan sem fért a fejembe.

H-Janus bekattintotta az utolsó zárat, átnyújtotta nekem a kulcsok egy részét, ridegen elbúcsúzott s elment. Én pedig leültem az íróasztalhoz, magam elé tettem a jegyzéket, és áttelefonáltam munkahelyemre, a gépterembe. Senki sem jelentkezett, a kislányok nyilván már szétszéledtek. Tizennégy óra harminc perc volt.

Tizennégy óra harmincegy perckor zajosan fújtatva és a parkettet recsegtetve berontott az igazgató előszobájába a híres Fjodor Szimeonovics Kivrin, a nagy mágus és jövendőmondó, a Lineáris Boldogság osztály vezetője. Fjodor Szimeonovics arról volt híres, hogy javíthatatlan optimista, és hisz a szép jövőben. Igen viharos múlt állt mögötte. Rettegett Ivan cár idején a szomszéd íródeák feljelentette, hogy varázsló, ezért Maljuta Szkuratov katonanemesei egy fa-fürdőházban elégették; Alekszej Mihajlovics, a legbékésebb cár idején irgalmatlanul megpálcázták, s a meztelen hátán hamvasztották el kéziratos összes műveit; Nagy Péter cár idején, mint a kémia és az ércbányászat szakértője, eleinte magas méltóságba emelkedett, de azután valamivel magára haragította Romodanovszkij herceget, kényszermunkára került a Tulai Fegyvergyár-

ba, onnan Indiába menekült, sokáig hányódott, mérges kígyók és krokodilusok marták, elsajátította a jógát, a Pugacsov-felkelés kellős közepén újra visszatért Oroszországba, a lázadók orvosa gyanánt vád alá helyezték, levágtak az orrát, s örök időre Szolovecbe száműzték. Itt ismét termérdek kellemetlenségben volt része, míg csak el nem vetődött a BOVATKI-ba, ahol hamarosan osztályvezető lett.

– Ü-üdvözlöm! – dörmögte, és elém rakta laboratóriumainak kulcsait. – Sz-szegény fiú, h-hogy tehet ilyet? M-magának mulatni kell e-ezen az éjszakán, t-telefonálok Mogyesztnek, micsoda o-ostobaság, m-majd magam t-tartok ügyeletet...

Látszott rajta, hogy ez a gondolat csak az imént ötlött eszébe, és roppantul tűzbe jött tőle.

– Hol az ő t-telefonszáma? A f-fene vigye, s-sohasem emlékszem a telefonszámokra... Egy-t-tizenöt vagy ö-öt-tizenegy...

– Ugyan, Fjodor Szimeonovics, köszönöm! – kiáltottam. – Ne fáradjon! Úgyis éppen dolgozni készültem!

– Á, d-dolgozni! Ez m-más! Ez j-jó, ez remek, maga d-derék fiú!... Én meg, az ö-ördögit, az elektronikához fittyfenét se értek... T-tanulni kell, k-különben ez az egész sz-szóvarázs, ó-ócskaság, h-hókusz-pókusz a p-pszichomezőkkel, p-primitív... N-nagy-apáink f-fogásai...

Legott két nagy Antonovka-almát varázsolt elő, az egyiket átnyújtotta nekem, a másiknak pedig egyszerre leharapta a felét, és ízesen ropogtatni kezdte.

– F-fene vigye, megint f-férgesre sikerült... A magáé milyen, j-jó? K-később még benézek m-magához, Szása, mert mégsem é-értem egészen az utasítás-rendszert... Cs-csak iszom egy kis vodkát, és bejövök... M-magánál ott a gépben a h-huszonkilencedik utasítás van b-betáplálva... V-vagy a gép hazudik, v-vagy én n-nem értem... H-hozok magának egy d-detektív-regényt, G-gardnertől. H-hiszen maga olvas á-ángliusul? J-jól ír a k-kópé, r-remekül! P-perry Mason sz-szerepel benne, az a v-vadállat ügyvéd, i-ismeri?... A-aztán adok még v-valamit, sci-fit és v-valamilyen... A-asimovot vagy B-bradburyt...

Az ablakhoz ment, és elragadtatással mondta:

– H-hóvihar, az ördög vigye, h-hogy szeretem! . . .

Nercbundába burkolózva belépett a karcsú és elegáns Cristobal Josévics Junta. Fjodor Szimeonovics megfordult.

– Á, C-cristo! – kiáltott fel. – Gy-gyönyörködjék, ez az o-ostoba Kamnojedov sz-szilveszterre ügyeletesnek r-rakta ide ezt a f-fiatal legényt. N-nosza, engedjük el, i-itt maradunk kettesben, f-felidézzük a régi sz-szép időket, i-iszogatunk. M-minek gyötrődjön ő itt? . . . Neki t-táncolnia kell l-lányokkal . . .

Junta letette az asztalra a kulcsait, és hanyagul mondta:

– A lányok társasága csupán olyan esetekben szerez gyönyörűséget, amikor ezt akadályok leküzdése árán érik el . . .

– Még mit nem! – harsant fel Fjodor Szimeonovics. – S-sok vér, s-sok d-dal ömlik a bá-bájos hölgyekért . . . H-hogyan is mondják ezt ott nálatok? . . . Csak az é-éri el a célját, aki nem ismeri a „félelem" sz-szót . . .

– Pontosan – mondta Junta. – Meg aztán én nem állhatom a jótékonykodást.

– N-nem állhatja a j-jótékonykodást! Hát ki kunyerálta el tőlem Ogyihmantyevet? Á-átcsábítottál egy ilyen l-laboránst, t-tudod . . . Most l-legalább egy üveg p-pezsgőt fizess . . . I-ide hallgass, nem kell pezsgő! M-maradt még valami n-nálad a t-toledói készletből?

– Várnak bennünket – emlékeztette Junta.

– I-igen, igaz . . . Még ny-nyakkendőt is kell t-találni . . . meg a n-nemezcsizmát is, hiszen t-taxit nem lehet szerezni . . . Mi megyünk, Szása, n-ne unatkozzon itt.

– Szilveszter éjszakáján nem unatkoznak az ügyeletesek az intézetben – jegyezte meg halkan Junta. – Különösen nem az újoncok.

Az ajtóhoz indultak. Junta előreengedte Fjodor Szimeonovicsot, s mielőtt kiment volna, sanda pillantást vetett rám, és az ujjával villámgyorsan Salamon-csillagot rajzolt a falra. A csillag fellobbant, majd lassan fakulni kezdett, akár az elektron-nyaláb nyoma az oszcillográf ernyőjén. Én háromszor kiköptem a bal vállam fölött.

Cristobal Josévics Junta, az Élet Értelme osztály vezetője,

kiváló, de nyilvánvalóan teljesen szívtelen ember volt. Hajdanában, kora ifjúságában, sokáig a Nagy Inkvizítor volt, és akkori szokásait mindmáig megőrizte. Majdnem valamennyi nehezen érthető kísérletét vagy önmagán, vagy a munkatársain végezte, és erről – már az én időmben – felháborodással beszéltek a szakszervezeti taggyűlésen. Az élet értelmének tanulmányozásával foglalkozott, de egyelőre nem jutott nagyon messzire, bár érdekes eredményeket kapott, például, elméletileg bebizonyította, hogy a halál az életnek korántsem feltétlen velejárója. Ez utóbbi felfedezése szintén felháborodást keltett a filozófiai szemináriumon. Dolgozószobájába szinte senkit sem engedett be, s az intézetben olyan kósza hírek keringtek, hogy ott temérdek érdekes dolog van. Azt mesélték, hogy a dolgozószoba sarkában Cristobal Josévics régesrégi ismerősének, egy SS-Standartenführernek pompásan elkészített bábúja áll díszegyenruhában, monoklival, tőrrel, vaskereszttel, tölgyfalevelekkel meg egyéb cicomával. Junta nagyszerű taxidermista volt. A Standartenführer – Cristobal Josévics szavai szerint – szintén. Cristobal Josévics azonban előbb készült el. Szeretett előbb elkészülni mindig és mindenben. Nem állt távol tőle némi szkepticizmus sem. Egyik laboratóriumában hatalmas plakát lógott: „Szükségünk van-e önmagunkra?" Semmiképp sem mindennapi ember.

Pontban három órakor hozta a kulcsait Amvroszij Ambroiseovics Vibegallo, a tudományok doktora. Bőrtalpú nemezcsizma, erős szagú kocsis-irhabunda volt rajta, feltűrt gallérjából előremeredt a piszkos, őszes szakálla. Amolyan cserépfrizurát viselt, úgyhogy soha senki nem látta a fülét.

– Izé . . . – szólalt meg, amikor közelebb ért. – Ma talán kikel nálam valaki. Szóval a laboratoárban. Csakhát, izé . . . ügyelni kellene. Én hagytam ott neki élelmiszert, izé . . . kenyérkét, vagy öt cipót, no meg párolt korpát, két vödör fölözött tejet. No, és ahogy izé . . . belakik, szóvalhát, hánykolódni kezd. Úgyhogy te, mon cher, csöngess oda nekem, kedves barátom.

Elém tette a magtár kulcscsomóját, és valahogy üggyel-bajjal nyitotta ki a száját, s rám bámult. Szeme átlátszó volt, szakállába köles ragadt.

– De hová csöngessek oda? – kérdeztem.

Nagyon nem szerettem ezt az embert. Cinikus volt és ostoba. Azt a munkát, amelyet havi háromszázötven rubelért végzett, bízvást fajnemesítésnek lehetett volna nevezni, de senki sem nevezte így, féltek ujjat húzni vele. Ez a Vibegallo azt vallotta, hogy minden baj . . . izé . . . az elégedetlenségtől származik, és ha megadnának az embernek mindent – kenyeret meg párolt korpát –, akkor nem is ember lenne, hanem földreszállott angyal. Ezt az együgyű eszmét minden eszközzel próbálta elfogadtatni, a klasszikusok köteteit lóbálta, amelyekből leírhatatlan naivsággal, hajuknál fogva cibált ki idézeteket, és kihagyott belőlük mindent, ami nem felelt meg neki. Annak idején a Tudományos Tanács megingott ezen ellenállhatatlan, szinte őserejű demagógia rohamától, és Vibegallo témáját beiktatta a munkatervbe. Ő pedig szigorúan a terv szerint dolgozott, eredményeit gondosan százalékban mérte, és sohasem feledkezett el a takarékossági rendszabályokról, a forgó eszközök forgási sebességének növeléséről, valamint az élettel való kapcsolatról, és így három kísérleti modell alapját vetette meg: a teljesen kielégületlen Emberét, a gyomorilag kielégületlen Emberét, és a teljesen kielégült Emberét. A teljesen kielégületlen emberszabású lény készült el elsőnek, két héttel ezelőtt. Ez a roskatag, szánalmas lény, akit fekélyek borítottak, mint Jóbot, akit mindenféle ismert és ismeretlen betegség gyötört, a hidegtől és a hőségtől egyaránt szenvedett, kifordult a folyosóra, artikulálatlan panaszok sorozatával verte fel az intézetet, és elpatkolt. Vibegallo újjongott. Most már bizonyítottnak lehetett tekinteni, hogy az ember, ha nem kap ételt-italt és gyógykezelést, akkor izé . . . szóval – hát szerencsétlen lesz, sőt, esetleg kimúlik. Mint ahogyan ez kimúlt. A Tudományos Tanács elszörnyedt. Vibegallo ötlete valahogy félelmetesnek tetszett. Bizottságot alakítottak Vibegallo munkájának ellenőrzésére. Ő azonban nem veszítette el a fejét, hanem két igazolást mutatott be, amelyből kitűnt, hogy laboratóriumának három laboránsa minden évben a patronált szovhozba jár dolgozni, és hogy ő, Vibegallo, valamikor a cárizmus foglya volt, most pedig rendszeresen ismeretterjesztő előadásokat

tart a városi előadóteremben és vidéken. S míg a meghökkent bizottság megpróbált eligazodni, Vibegallo szép lassan egy teherautónyi heringfejet hozatott a patronált halfeldolgozó üzemből (a termelőmunkával való kapcsolat jegyében) a fejlődő emberszabású lény számára. A bizottság jelentést írt, az intézet pedig rémülten várta a további fejleményeket. Vibegallo emeleti szomszédjai fizetés nélküli szabadságot vettek ki.

– De hová csöngessek oda? – kérdeztem.

– Hová csöngessen? Hát haza, ugyan hová máshová szilveszterkor, azám. Az erkölcs mindenekelőtt, kedves barátom. Az újévet otthon kell ünnepelni. Így szokás ez nálunk, n'est-ce pas?*

– Tudom, hogy haza. De milyen számon?

– Ezt, izé . . . nézd meg a könyvben. Ismered a betűt? Akkor nézd meg a könyvben. Nekünk nincsenek titkaink, nem úgy, mint egyeseknek. En masse.**

– Jól van – feleltem. – Odacsöngetek.

– Csöngess oda, mon cher, csöngess oda. Ha meg őkelme harapni kezd, akkor vágj a pofájába, ne restelld. C'est la vie.***

Összeszedtem minden bátorságomat, és felmordultam:

– Nem ittunk pertút.

– Pardon?

– Semmi, csak úgy – mondtam.

Kis ideig rám függesztette átlátszó szemét, amely az égvilágon semmit sem fejezett ki, majd így szólt:

– Semmi? Az a jó, hogy semmi. Boldog új évet. Ég veled. Arivoár.****

Fejébe nyomta füles sapkáját és eltávozott. Sietve kinyitottam a szellőzőablakot. Berobbant Ojra-Ojra, bárányprém-

* Nemde? – (Vibegallo előszeretettel tűzdeli tele beszédét – saját kifejezése szerint – francia tájszólású szókapcsolatokkal. Kiejtésért semmiképpen sem vallalunk felelősséget, a fordítás gondját azonban vállaltuk.) – *A szerzők megjegyzése.*

** Tömegesen a többségnek.

*** Ilyen az élet.

**** Viszontlátásra (rossz franciasággal).

galléros zöld télikabátban, beleszimatolt görbe orrával a levegőbe, és megtudakolta:

– Vibegallo beballagott?

– Be ám – feleltem.

– Ń-no igen – mondta. – A hering miatt. Fogd a kulcsokat. Tudod, hová hányta le az egyik teherautó rakományát? Gian Giacomo ablakai elé. Egyenesen a dolgozószobája elé. Szép kis újévi ajandék. Elszívok nálad egy cigarettát.

A hatalmas bőr karosszékbe huppant, kigombolta a kabátját és rágyújtott

– Nosza, oldd meg – szólt. – Adva van: hering-sóslé szag, intenzitása tizenhat kisbalta, a helyiség térfogata... – Szemügyre vette a szobát. – Nos, magad is tudhatod, az év fordulópontja, a Saturnus a Mérleg csillagképben...

Megvakartam a fülem tövét.

– A Saturnus... Mit beszélsz nekem a Saturnusról... Hát a vector magistatum milyen?

– Nohát, pajtás – felelte Ojra-Ojra –, ezt már magadnak kell...

Megvakartam a másik fülem tövét, fejben nagyjából kiszámítottam a vektort, és akadozva akusztikai ráhatást alkalmaztam (ráolvastam). Ojra-Ojra befogta az orrát. Én kitéptem a szemöldökömből két szőrszálat (szörnyen fáj és ostobaság), és polarizáltam a vektort. A szag ismét erősbödött.

– Rossz – mondta szemrehányón Ojra-Ojra. – Mit művelsz, te bűvészinas? Nem látod, hogy a szellőzőablak nyitva van?

– Á – mondtam –, igaz. – Számításba vettem a divergenciát meg a rotort, megpróbáltam fejben megoldani a Stokes-féle egyenletet, belegabalyodtam, számon keresztül lélegezve kitéptem még két szőrszálat, hozzászoktam a szaghoz, az Auers-féle varázsigét mormoltam, s már végképp nekikészültem, hogy még egy szőrszálat kitépjek – ekkor azonban kiderült, hogy a szoba természetes úton kiszellőződött, és Roman azt tanácsolta, takarékoskodjam a szemöldökömmel, és zárjam be a szellőzőablakot.

– Közepes teljesítmény – mondta. – Lássunk neki a materializációnak.

Egy ideig a materializációval foglalkoztunk. Én körtéket te-

remtettem, Roman pedig azt követelte, hogy egyem meg. Én erre nem voltam hajlandó, mire ő újakat készíttetett velem.

– Addig fogsz dolgozni, amíg nem jön létre valami ehető – mondta. – Ezt pedig add oda Mogyesztnek. Hiszen ő Kamnojedov.*

Végül is egy igazi körtét alkottam: nagy volt, sárga, puha, mint a vaj, és keserű, mint a kinin. Megettem, és Roman pihenőt engedélyezett.

Ekkor behozta kulcsait Magnusz Fjodorovics Regykin, a fekete magia baccalaureusa. Ez a kövér ember gondterhes és roppantul sértődött volt, mint mindig. A baccalaureusi címet háromszáz évvel ezelőtt kapta a láthatatlanná tevő gatya feltalálásáért. Azóta állandóan tökéletesítette ezt a gatyát. A láthatatlanná tevő gatya később pantallóvá változott, végül pedig, a közelmúltban, már mint láthatatlanná tevő nadrágról kezdtek beszélni róla. De sehogyan sem tudta üzemképessé tenni. A fekete mágiáról tartott szeminárium legutóbbi ülésén, amikor „A Regykin-féle láthatatlanná tevő nadrág bizonyos új tulajdonságairól" címmel tartott beszámolót, ismét kudarcot vallott. A korszerűsített modell bemutatása közben valami üzemzavar támadt, és a nadrág nemhogy láthatatlanná tette volna feltalálóját, hanem hirtelen maga vált láthatatlanná. Igen fonák helyzet volt. Magnusz Fjodorovics azonban főként a disszertációján dolgozott, amelynek témája így hangzott: „A Fehér Tézisnek, mint a nem teljesen elképzelhető emberi boldogság meglehetősen tetszőleges függvénye argumentumának materializációja és lineáris naturalizációja."

Ebben jelentős és fontos eredményeket ért el, amelyekből az következett, hogy az emberiség a nem teljesen elképzelhető boldogságban úszkálna, ha sikerülne meglelni magát a Fehér Tézist, főként pedig megérteni, micsoda az voltaképpen, és hol keresendő.

A Fehér Tézis említése csak Ben Becálel naplóiban fordult elő. Ben Becálel állítólag valamilyen alkimista reakció melléktermékeként választotta ki a Fehér Tézist, s mivel nem ért rá ilyen aprósággal foglalkozni, segédelem gyanánt beszerel-

* Szójáték: Kamnojedov kőevőt jelent. – *A ford.*

te valamelyik készülékébe. Már tömlöcben írott utolsó tudományos közleményei egyikében Ben Becálel megállapította: „Es képzeljétek! Ama Fehér Tézis mégsem igazolta reménységeimet, nem igazolta. S amikor ráeszméltem, micsoda haszon származhat belőle – valamennyi ember boldogságáról beszélek, ahányan csak vannak –, már elfeledtem, hová szereltem be." Az intézet leltárában hét olyan készülék szerepelt, amely hajdan Ben Becálelé volt. Hatot közülük Regykin a legapróbb csavarokig szétszedett, de semmi különöset nem talált. A hetedik készülék a transzlátor-dívány volt. A díványra azonban rátette a kezét Vityka Kornyejev, s Regykin egyszerű lelkébe a legsötétebb gyanú férkőzött. Figyelni kezdte Vitykát. Az pedig nyomban felbőszült. Összevesztek, esküdt ellenségek lettek, és mindmáig azok maradtak. Velem mint az egzakt tudományok képviselőjével, Magnusz Fjodorovics jóindulatúan bánt, bár rosszallta, hogy „ezzel a plagizátorral" barátkozom. Regykin egyébként rendes ember volt, igen szorgalmas, igen kitartó, cseppet sem kapzsi. Hatalmas munkával összegyűjtötte a boldogság legkülönfélébb meghatározásainak roppant tárházát. Akadtak abban nagyon egyszerű, negatív meghatározások („A pénz nem boldogít"), nagyon egyszerű pozitív meghatározások („Tökéletes elégedettség, teljes jóllét, siker, szerencse", agyafúrt meghatározások („A boldogság a boldogtalanság hiánya") és paradox meghatározások („Legboldogabbak a pojácák, az ostobák, a balgák és restek, mivel lelkiismeret-furdalást nem ismernek, kísértetektől és egyéb földöntúli lényektől nem rettegnek, jövőbeli csapások félelmétől nem emésztődnek, leendő javak reményével magukat nem áltatják").

Magnusz Fjodorovics az asztalra tett egy dobozkát, amelyben a kulcsa volt, bizalmatlan pillantást vetett ránk, s így szólt:

– Találtam még egy meghatározást.

– Mi az? – kérdeztem.

– Valami versféle. Csak rím nincsen benne. Akarják hallani?

– Persze hogy akarjuk – felelte Roman.

Magnusz Fjodorovics elővette noteszát, és akadozva olvasta:

Azt kérditek:
Mit tartok én
Legfőbb boldogságnak a földön?
Két dolgot:
A lelkiállapotot ugyanúgy cserélni,
Miként a pennyt cserélném shillingre,
Meg
Egy ifjú leány
Énekét hallani,
Utamon kívül, de azután,
Hogy megtudakolta tőlem az utat.

– Semmit sem értettem belőle – mondta Roman. – Hadd olvassam el.

Regykin odaadta a noteszát, s magyarázattal szolgált:

– Christopher Logue. Fordítás angolból.

– Kitűnő vers – állapította meg Roman.

Magnusz Fjodorovics felsóhajtott.

– Egyesek ezt mondják, mások azt.

– Nehéz – mondtam együttérzőn.

– Ugye? De hogyan lehet itt mindent összeegyeztetni? Leány énekét hallani... És hát nem akármilyen éneket, hanem a lánynak ifjúnak kell lennie, meg az ő útján kívül álljon, ráadásul pedig csak azután, hogy megkérdezte tőle az utat... Vajon lehet így? Vajon az ilyen dolgok algoritmizálhatók?

– Aligha – feleltem. – Én nem vállalkoznék rá.

– No látja! – kapott a szón Magnusz Fjodorovics. – Pedig maga a számító-központ vezetője nálunk! Hát akkor ki más?

– De hátha egyáltalán nincs – jegyezte meg Roman olyan hangon, mint egy provokátor.

– Micsoda?

– Boldogság.

Magnusz Fjodorovics nyomban megsértődött.

– Hogyne volna – jelentette ki méltóságteljesen –, mikor magam is nemegyszer éreztem?

– Amikor a pennyt shillingre cserélte? – kérdezte Roman.

Magnusz Fjodorovics még jobban megsértődött, és kitépte kezéből a noteszt.

– Maga még fiatal... – kezdte.

Ekkor azonban robaj, recsegés támadt, láng villant és kénszag csapott meg. A szoba közepén megjelent Merlin. Magnusz Fjodorovics meglepetésében az ablakhoz ugrott. „Phű, fütyülök rátok!" – kiáltotta és kirohant.

– Good God – szólt Ojra-Ojra, s a port dörzsölgette a szeméből. – Canst thou not come in by usual way as decent people do? Sir...*

– Beg thy pardon** – felelte Merlin öntelten, és elégedetten nézett rám. Bizonyára sápadt voltam, mert nagyon megijedtem, hogy kigyullad az intézet.

Merlin megigazította magán a molyrágta palástot, az asztalra dobott egy kulcscsomót, és így szólt:

– Észrevették, Sirs, milyen időjárás van manapság?

– Az előre jelzett – felelte Roman.

– Pontosan, Sir Orja-Ojra! Éppen olyan, mint az előrejelzésben!

– Hasznos dolog a rádió – jegyezte meg Roman.

– Én nem hallgatok rádiót – mondta Merlin. – Nekem saját módszereim vannak.

Megrázta a palástja alját, s egy méterre felemelkedett a padlóról.

– Óvatosabban – figyelmeztettem –, a csillár.

Merlin a csillárra nézett, és se szó, se beszéd, folytatta:

– Kénytelen vagyok visszaemlékezni arra, Dear Sirs, hogy amikor a múlt eszendőben én meg a kerületi szovjet elnöke, Sir Perejaszlavlszkij elvtárs...

Ojra-Ojra szívettépően ásított, és engem is elfogott a mélabú. Merlin valószínűleg még rosszabb volna, mint Vibegallo, ha nem volna annyira régimódi és öntelt. Valakinek a szórakozottsága folytán sikerült a Jóslat és Jövendölés osztály vezetőjévé előlépnie, mert valamennyi kérdőívben megemlí-

* Nagyisten! Vajh nem tudnál a szokott módon belépni, miként a tisztességes emberek szoktak? Sir...

** Bocsánatodat kérem.

tette, hogy még a korai középkorban engesztelhetetlen harcot folytatott a jenki imperializmus ellen, s a kérdőívekhez Mark Twain művéből a megfelelő oldalak közjegyzőileg hitelesített, gépírásos másolatait mellékelte. Később újra visszakerült az időjárás-iroda vezetőjének tisztségébe, és most, akárcsak ezer évvel ezelőtt, a légköri jelenségek előrejelzésével foglalkozott mágikus eszközök segítségével, figyelve a tarantula-pókok viselkedését, a reumatikus fájdalmak fokozódását és a szoloveci disznókat, hogy azok leheverednek-e a sárba avagy kimásznak belőle. Prognózisainak legfőbb forrása egyébként a legközönségesebb rádiólehallgatás volt, amelyet egy kristálydetektoros vevőkészülékkel végzett, amelyet hír szerint még a húszas években az ifjú technikusok szoloveci kiállításáról orozott el. Jó barátságban volt Naina Kijevna Goriniccsel, s vele együtt gyűjtötte és terjesztette azokat a kósza híreket, amelyek szerint az erdőségekben feltűnt egy óriási, szőrös nőszemély, és egy diáklányt foglyul ejtett az elbruszi havasi ember. Azt is rebesgették, hogy időnként részt vesz a Kopasz Hegyen rendezett éjszakai szertartásokon Há Em Vijjel, Homa Bruttal és más csibészekkel egyetemben.

Én meg Roman hallgattunk, és arra vártunk, hogy eltűnjön. Ő azonban, palástjába burkolózva, kényelmesen elhelyezkedett a csillár alatt, és egy mindenki számára régóta halálosan unalmas, hosszadalmas elbeszélésbe fogott arról, hogy egyszer ő, Merlin és Perejaszlavszkij elvtárs, a szoloveci kerületi szovjet elnöke ellenőrző körutat végzett a kerületben. Ez az egész história merő hazugság volt, Mark Twain silány és konjunkturális átköltése. Önmagáról Merlin harmadik személyben beszélt, az elnököt pedig néha – amikor belezavarodott az elbeszélésbe – Artur királynak nevezte.

– Nos hát, a kerületi tanács elnöke és Merlin útra kelt, és ellátogatott Sir Remetelakov méhészhez, a Munka Hőséhez, aki derék lovag és jeles mézgyűjtő volt. És Sir Remetelakov beszámolt munkasikereiről, és méh-méreggel kúrálta Sir Artur derékzsábáját. A Sir elnök három napot töltött ott, a derékzsábája megnyugodott, s együtt indultak útnak, s útközben Sir Ar... elnök így szólott: „Nincs nálam a kardom."

– „Nem baj – felelte Merlin –, szerzek én neked kardot." És egy nagy tóhoz érkeztek, s látja Artur: a tóból egy kéz emelkedik ki . . .

Ekkor megszólalt a telefon, és én örömmel kaptam fel a kagylót.

– Halló – mondtam. – Halló, tessék.

A kagylóban dünnyögtek valamit, Merlin pedig orrhangon folytatta: „És Lezsnyev mellett találkoztak Sir Pellinorral. Merlin azonban úgy cselekedett, hogy Pellinor nem vette észre az elnököt . . ."

– Sir Merlin polgártárs – szóltam. – Nem lehetne kissé halkabban? Egyetlen szót sem hallok.

Merlin olyan arccal hallgatott el, mint aki kész bármely pillanatban folytatni.

– Halló – szóltam újra a kagylóba.

– Ki beszél?

– Maga kit keres? – kérdeztem régi megszokásból.

– Hagyja abba ezt. Nem a cirkuszban van, Privalov.

– Bocsánat, Mogyeszt Matvejevics. Privalov ügyeletes hallgatja önt.

– Ez már más. Jelentsen.

– Mit jelentsek?

– Ide hallgasson, Privalov. Maga megint úgy viselkedik, mint nem tudom, kicsoda. Kivel csevegett ott? Miért tartózkodnak idegenek az őrhelyen? A munkaidő befejezése után miért vannak emberek az intézetben?

– Ez Merlin – válaszoltam.

– Tegye ki a szürét!

– Örömmel – mondtam. (Merlinnek, aki kétségtelenül hallgatózott, foltok ütköztek ki az arcán. „G-goromba fráter!" – mondta, és szertefoszlott a levegőben).

– Örömmel vagy öröm nélkül, ez nem tartozik rám. Viszont jelzés érkezett, hogy maga a gondjaira bízott kulcsokat halomba dobálja az asztalra, ahelyett, hogy bezárná a fiókba.

Vibegallo súgta be, gondoltam.

– Miért hallgat?

– Teljesíteni fogom a parancsot.

– Ez a helyes hozzáállás – jelentette ki Mogyeszt Matve-

jevics. – Az éberségnek mindenkor a helyzet magaslatán kell állnia. Világos?

– Világos.

Mogyeszt Matvejevics így szólt:

– Végeztem – s letette a hallgatót.

– Nos, rendben van – mondta Ojra-Ojra, és begombolta zöld télikabátját. – Megyek és kinyitom a konzerveket, felbontom az üvegeket. Isten veled, Szása, később még beugrom hozzád.

2. fejezet

Csak mentem, sötét folyosókba bocsátkoztam le, majd ismét följebb emelkedtem. Egyedül voltam; kiabáltam, de senki sem válaszolt; egyedül voltam ebben a hatalmas és labirintus-szerűen zűrzavaros házban.

GUY DE MAUPASSANT

A kulcsokat a zakóm zsebébe hánytam, s elindultam első körutamra. A főlépcsőn, amelyet az én időmben mindössze egyszer használtak, amikor egy afrikai felséges személyiség látogatott el az intézetbe, lementem az építészeti szélsőségek több évszázados lerakódásaival ékesített, végeláthatatlan előcsarnokba, és benéztem a portásfülke kisablakán. Ott, a foszforeszkáló ködben, két Maxwell-makrodémon játszott, mégpedig a legsztochasztikusabb játékot valamennyi közül: fej vagy írást. Minden szabad idejüket azzal töltötték. Hatalmasak voltak, ernyedtek, leírhatatlanul ostobán festettek, leginkább az elektronmikroszkóp alatt levő gyermekparalízisvírus-telepekhez hasonlítottak, és kopott libériát viseltek. Mint a Maxwell-démonokhoz illik, egész életükben az ajtók nyitogatásával és csukogatásával foglalkoztak. Tapasztalt, jól idomított példányok voltak, egyikük azonban, amelyik a kijáratot kezelte, már elérte a nyugdíjas kort – amely a Tejútrendszer életkorához fogható –, második gyermekkorba esett, s néha idétlenkedni kezdett. Ilyenkor a Műszaki Szerviz Osz-

tály valamelyik beosztottja búvárruhát öltött, behatolt a sűrített argonnal telített portásfülkébe, és magához térítette az aggastyánt.

Az utasítás szerint megigéztem mind a két démont, vagyis elzártam az információs csatornákat, és a be- és kivezető berendezéseket magamra zártam. A démonok nem reagáltak, egyéb dolguk volt. Az egyik nyert, a másik pedig, ennek megfelelően, veszített, s ez nyugtalanította őket, mert megbontotta az egyensúlyt. Bezártam a kisablakot a fatáblával, és körbejártam az előcsarnokot. Ez a helyiség nyirkos, félhomályos és visszhangos volt. Az intézet épülete meglehetősen régi volt, de építését nyilván az előcsarnoknál kezdték. A penészes zúgokban fehéresen villództak az odaláncolt csontvázak, valahol ütemesen csöpögött a víz, az oszlopok közötti fülkékben rozsdás páncél öltözetű szobrok meredeztek természetellenes pózban, a bejárattól jobbra, a falnál, ódon bálványok csonkjai tornyosultak, e halmaz fölött pedig csizmás gipszlábak ágaskodtak. A mennyezet alatt sorakozó megfeketedett képmásokról tiszteletre méltó aggok tekintettek alá szigorúan, arcukon Fjodor Szimeonovicsnak, Gian Giacomo elvtársnak és más mestereknek vonásait lehetett felfedezni. Ezt az egész ősi kacatot régen-régen ki kellett volna dobni, a falakba ablakokat vágni és fénycsöveket beszerelni, de minden leltárba volt véve, és elkótyavetyélését Mogyeszt Matvejevics személyesen megtiltotta.

Az oszlopfőkön és a megfeketedett mennyezetről alácsüngő óriási csillár labirintusaiban denevérek, repülő kutyák suhogtak. Mogyeszt Matvejevics harcolt ellenük. Terpentinnel és kreozottal locsolta, rovarporral hintette be, hexakloriddal permetezte őket. Ezerszámra pusztultak, de tízezrével születtek újra. Mutáltak, éneklő és beszélő törzsek jelentek meg közöttük, s a legrégibb fajok ivadékai most kizárólag klórfoszfáttal kevert piretrummal táplálkoztak; Szánya Drozd, az intézet mozigépésze pedig esküdözött, hogy egyszer saját szemével látott itt egy olyan denevért, amely úgy hasonlított a személyzeti osztály vezetőjéhez, mint egyik tojás a másikhoz.

Egy mély fülkében, amelyből jeges bűz áradt, valaki felnyögött és láncait csörgette.

– Hagyja abba ezt – mondtam szigorúan. – Hát ez meg miféle misztikum? Hogy nem szégyelli magát!... – A fülkében csönd lett. Gazda-módra megigazítottam a félrecsúszott szőnyeget, és felmentem a lépcsőn.

Mint már említettem, az intézet kívülről egyemeletesnek látszott. Valójában azonban legalább tizenegyemeletes volt. A tizenegyedik emeletnél följebb sohasem jutottam, mert a liftet állandóan javították, repülni pedig még nem tudtam. A tízablakos homlokzat, mint a homlokzatok legtöbbje, szintén optikai csalódás volt. Az előcsarnoktól jobbra és balra az intézet legalább egy kilométerre terjedt, mégis kivétel nélkül valamennyi ablak ugyanarra a girbegurba utcára nézett. Ez rendkívül meglepett. Eleinte Ojra-Ojrát zaklattam magyarázatért, hogy miként egyeztethető össze ez a tér tulajdonságairól alkotott klasszikus vagy legalább relativista elképzelésekkel. Magyarázataiból semmit sem értettem meg, de lassan hozzászoktam, felhagytam a csodálkozással. Bizonyos vagyok benne, hogy tíz-tizenöt év múlva bármely iskolás jobban eligazodik majd az általános relativitás-elméletben, mint egy mai szakember. Ehhez egyáltalán nem szükséges megérteni a téridő görbületet, csak az szükséges, hogy ez az elképzelés a gyermekkortól fogva az ember vérévé váljék és megszokottá legyen.

Az egész földszintet a Lineáris Boldogság osztály foglalta el. Itt volt Fjodor Szimeonovics birodalma, itt alma- és fenyőerdő-szag terjengett, itt dolgoztak a legcsinosabb lányok és a legnagyszerűbb fiúk. Itt nem voltak komor fanatikusok, a fekete mágia szakértői és beavatottjai, itt senki sem tépdeste fájdalomtól sziszegve és fintorogva a hajszálait, senki sem mormolt illetlen, nyelvtörő mondatokhoz hasonló varázsigéket, nem főzött meg elevenen varangyos békákat és varjakat éjfélkor, teliholdkor, Keresztelő Szent János napján, szerencsétlen dátumok alkalmával. Itt az optimizmus jegyében dolgoztak. Itt minden lehetőt elkövettek a jámbor, a szubmolekuláris és az infraneuron mágia keretein belül, hogy minden egyes ember és egész emberi kollektívák lelki tónusát megja-

vítsák. Itt kondenzálták és világszerte terjesztették a vidám, ártatlan nevetést; kidolgozták, kipróbálták és meghonosították a barátságot megszilárdító és a viszálykodást megszüntető magatartások és kapcsolatok modelljeit; olyan szomorúság-enyhítő kivonatokat szublimáltak, amelyek egyetlen molekulányi alkoholt vagy más kábítószert sem tartalmaztak. Itt most egy hordozható, univerzális haragzúzót készítettek elő kipróbálásra, s az ész és a jóság legritkább ötvözeteinek újfajta márkáit dolgozták ki.

Kinyitottam a központi terem ajtaját, és a küszöbön állva elgyönyörködtem a Gyermeki Nevetés óriási desztillátorának munkájában, amely a Van de Graaf-generátorhoz hasonlított, de a generátortól eltérően, teljesen zajtalanul működött, és jó illat volt körülötte. Az utasítás szerint a kapcsolótáblán el kellett fordítanom a két nagy, fehér késeskapcsolót, hogy kialudjon a teremben az aranyszínű ragyogás, hogy minden sötét, hideg és mozdulatlan legyen – egyszóval az utasítás szerint áramtalanítanom kellett a szóban forgó helyiséget. Én azonban még csak nem is haboztam, kihátráltam a folyosóra, s bezártam magam mögött az ajtót. Fjodor Szimeonovics laboratóriumaiban bármit áramtalanítani egyszerűen szentségtörésnek éreztem.

Lassan elindultam a folyosón, közben a laboratóriumok ajtajain levő mulatságos képecskéket nézegettem, és a sarkon összetalálkoztam Tyihon háziszellemmel, aki ezeket a képeket rajzolta, minden éjjel cserélte. Kezet szorítottunk. Tyihon a rjazanyi területről való remek, hétköznapi háziszellem volt, akit Vij valamilyen vétségért Szolovecbe száműzött: Tyihon valakinek ott nem úgy köszönt, ahogyan illett volna, vagy nem volt hajlandó főtt viperát enni . . . Fjodor Szimeonovics szívesen fogadta, megmosdatta, kigyógyította idült alkoholizmusából, és Tyihon tanyát vert nálunk a földszinten. Kiválóan rajzolt, Bidstrup modorában, és megfontoltságáról, józan viselkedéséről volt híres a helyi háziszellemek között.

Már fel akartam menni az első emeletre, de eszembe jutott a vivárium, s a pincébe indultam. A vivárium gondnoka, Alfred, egy felszabadított, idős vámpír, éppen teázott. Amikor

megpillantott, megpróbálta az asztal alá dugni a teáskannát, eltörte a poharat, elpirult, és lesütötte a szemét. Megszántam.

– Boldog új évet – mondtam, és úgy tettem, mintha semmit sem vettem volna észre.

Alfred megköszörülte a torkát, tenyerével eltakarta a száját, és rekedten felelte:

– Hálás köszönetem. Viszont kívánom.

– Minden rendben? – kérdeztem, és végigtekintettem a ketrecek és a rekeszek sorain.

– Briaréósz eltörte az ujját – mondta Alfred.

– Hogyhogy?

– Hát úgy. A tizennyolcadik jobb kezén. Az orrát piszkalta, ügyetlenül megfordult – hiszen esetlenek ezek a Hekatonkheirek –, és eltörte.

– Akkor állatorvost kell hívni.

– Oda se neki! Nem először fordul elő . . .

– Nem, nem szabad így hagyni – válaszoltam. – Gyerünk, nézzük meg.

A vivárium belsejébe mentünk, a hárpiák kalitkája mellett, amelyek álmos szemmel néztek utánunk, a hidra ketrece mellett, amely ebben az évszakban mogorva és kevés beszédű volt . . A Hekatonkheirek, a száz karú és ötven fejű testvérek, a Föld és az Ég elsőszülöttei, vastag vasrudakkal elzárt, tágas, betonozott barlangban laktak. Güész és Kottosz gubanccá kuporodva aludtak, amelyekből csak a csukott szemű, borotvált kék fejeik, meg ernyedt, szőrös karjaik álltak ki. Briaréósz kínlódott. A rácshoz lapulva guggolt, kinyújtotta a folyosóra a beteg ujjú kezét, és hét másikkal tartotta. A többi kilencvenkét kezével a vasrudakba kapaszkodott, s a fejeit támasztotta alá. Némelyik feje aludt.

– Mi az? – kérdeztem részvéttel. – Fáj?

Az ébren levő fejek ógörögül kezdtek karattyolni, és felköltöttek egy másikat, amely tudott oroszul.

– Rettenetesen fáj – mondta ez a fej. A többi elcsitult, és tátott szájjal bámult rám.

Megvizsgáltam az ujját. Piszkos és dagadt volt, de nem tört el, csupán kificamodott. Nálunk, a tornateremben az efféle sérüléseket orvosi beavatkozás nélkül kezeltük ki. Megfogtam

az ujját, és teljes erőmből magam felé rántottam. Briaréósz felüvöltött mind az ötven torkával, és hanyatt esett.

– Jó-jó-jó – mondtam, s a zsebkendőmbe törültem a kezemet. – Már meg is van, kész . . .

Briaréósz szipogva az ujját kezdte nézegetni. Hátsó fejei mohón nyújtóztak előre, s türelmetlenül harapdálták az elülső fejek füleit, hogy ne takarják el a kilátást. Alfred gúnyosan mosolygott.

– Eret kéne vágni rajta – mondta, rég feledésbe merült kifejezéssel, majd felsóhajtott és hozzátette: – Csakhogy miféle vére lehet ennek, csupán annak látszik. Szó, ami szó: földöntúli lény.

Briaréósz felkelt. Mind az ötven feje boldogan mosolygott. Én integettem neki, és visszafelé indultam. A Halhatatlan Kascsej mellett elidőztem. A címeres gazember egy kondicionált levegőjű, külön ketrecben lakozott, ahol szőnyegek és könyvespolcok voltak. A ketrec falai mentén Dzsingisz kán, Himmler, Medici Katalin, az egyik Borgia és vagy Goldwater, vagy McCarthy arcképe lógott. Maga Kascsej, színejátszó köpenyben, keresztbe tett lábbal állt egy óriási állvány előtt, és a „Boszorkányok pörölye" ofszet-másolatát olvasta. Eközben hosszú ujjaival kellemetlen mozdulatokat tett: hol becsavart, hol átdöfött, hol meg letépett valamit. Végtelen előzetes letartóztatásban volt, amíg végtelen bűncselekményei ügyében a végtelen vizsgálat folyt. Az intézetben nagyra becsülték, minthogy mellesleg felhasználták bizonyos egyedülálló kísérletekre, és tolmácsul a Gorinics Sárkánnyal való érintkezésnél. (Ma a Goronics S. a régi kazánházba volt bezárva, és kihallatszott onnan érces hortyogása meg álmos fel-felbődülése.) Ott álltam, és azon töprengtem, hogy ha valamikor, egy végtelenül távoli időpontban, Kascsejt el is ítélik, akkor a bírák – bárkik legyenek – igen furcsa helyzetbe kerülnek: halálbüntetést alkalmazni egy halhatatlan bűnössel szemben lehetetlen, az életfogytiglani börtönbüntetést pedig, ha az előzetes letartóztatást beszámítjuk, már letöltötte . . .

Ekkor valaki megragadta a nadrágom szárát, s egy borízű hang ezt kérdezte:

– Nosza, nyögd ki már, kivel akarsz játszani?

Sikerült kitépnem magam. A szomszéd kalitkából mohón nézett rám három vámpír. Kékesszürke pofájukat a fémhálóhoz szorították, amelyben kétszáz voltos áram keringett.

– Összelapítottad a kezemet, te pápaszemes égimeszelő! – mondta az egyik.

– Hát ne nyúlkálj – feleltem. – Nyaklevest akarsz?

Korbácsát csattogtatva odaszaladt Alfred, s a vámpírok egy sötét zúgba húzódtak, ott nyomban ocsmányul szitkozódni kezdtek, és a maguk készítette kártyát csapkodták.

– Hát szerintem minden rendben van – mondtam Alfrednak. – Tovább megyek.

– Szerencsés utat – felelte készségesen Alfred.

Miközben fölfelé igyekeztem a lépcsőn, hallottam, amint a teáskannával csörömpölt.

Benéztem a gépterembe, s egy ideig a generátort figyeltem. Az intézet nem függött a városi energiaforrásoktól. A determinizmus elvének pontos meghatározása után úgy döntöttek, hogy ehelyett a közismert Szerencse Kerekét használják ingyen mechanikus energiaforrás gyanánt. A terem betonpadlója fölé csak az óriási kerék csillogóra fényezett karimájának kis része emelkedett, forgási tengelye valahol a végtelenben volt, s emiatt a karima egyszerűen holmi futószalagnak látszott, amely az egyik falból kibújik, és a másikban eltűnik. Egy időben divatos volt a Szerencse Kereke görbületi sugarának pontos meghatározásáról szóló disszertációk megvédése, mivel azonban ezek a disszertációk mind rendkívül csekély pontosságú eredményt nyújtottak – mintegy tíz megaparszekig –, az intézet Tudományos Tanácsa úgy határozott, megszünteti az e témáról szóló disszertációs munkák elbírálását egészen addig, amíg a transzgalaktikus közlekedési eszközök megteremtése lehetővé teszi a sokkal nagyobb pontosságot.

A Kerék mellett a kiszolgáló személyzethez tartozó néhány ördög játszott: felugráltak a karimára, a falig karikáztak, azután leugrottak és visszanyargaltak. Én határozottan rendre intettem őket.

– Hagyják abba – mondtam –, ez nem cirkusz.

Az ördögök a transzformátorok mögé bújtak, és onnan rágott papírgalacsinokkal kezdtek rám lövöldözni. Nem kezdek ki holmi zöldfülűekkel, gondoltam. Végigsétáltam hát a műszerasztalok mellett, s miután meggyőződtem róla, hogy minden rendben van, felmentem az első emeletre.

Itt csönd volt, sötétség és por. A félig nyitott, meglehetősen alacsony ajtó előtt a Preobrazsenszkij-ezred egyenruháját és háromszögletű föveget viselő, rozzant, vén katona szunyókált hosszú, kovás puskájára támaszkodva. Itt kapott helyet a Védelmi Mágia osztály, amelynek munkatársai között már réges-régóta egyetlen élő lélek sem akadt. Valamennyi öregünk, talán az egy Fjodor Szimeonovics kivételével, a maga idején szenvedélyes vonzalommal adózott a mágia e válfajának. Ben Becálel sikeresen használta fel a Gólemet a palotaforradalmakban: a megvesztegetéssel szemben közömbös és meg nem mérgezhető agyagszörny őrizte a laboratóriumokat és egyúttal a császári kincseskamrát is. Giuseppe Balsamo megteremtette a történelem első seprűnyélen repülő századát, s ez derekasan helytállt a Százéves Háború csatamezőin. A század azonban elég gyorsan széthullott: a boszorkányok egy része férjhez ment, a többi pedig markotányosnőként a zsoldos lovasezredek nyomába szegődött. Salamon király összefogdosott és megigézett egy tucatszor tucatnyi ifridet, és önálló elefántelhárító zászlóaljba tömörítette. Az ijfú Cristobal Junta egy mórokra idomított kínai sárkányt hozott Nagy Károly testőrcsapatába, de amikor megtudta, hogy a császár nem a mórokkal, hanem a baszkokkal kíván hadakozni, felbőszült és megszökött. A háborúk sok évszázados története során különböző mágusok harci alkalmazásra ajánlották a vámpírokat (éjszakai harci felderítésre), a baziliszkuszokat (az ellenség a rémülettől megdermed), a repülő szőnyegeket (szemétnek az ellenséges városokra történő ledobálására), a különféle jeles tulajdonságokkal rendelkező csodakardokat (a kis létszám ellensúlyozására), és sok egyebet. Viszont már az első világháború után, a Dicke Berta, a harckocsik, a mustárgáz és a klór alkalmazása után a Védelmi Mágia hanyatlásnak indult. Megkezdődött a munkatársak tömeges menekülése az osztályról. Legtovább egy bizonyos Berthold

Schwarz tartott ki, hajdani szerzetes és a muskéta-tám feltalálója, aki önfeledten munkálkodott a dzsinn-bombázás tervén. Ennek lényege, hogy az ellenfél városaira legalább háromezer éven át fogságban érlelt dzsinneket tartalmazó palackokat kell ledobálni. Közismert, hogy a dzsinnek, ha szabadok, csupán városok lerombolására vagy paloták építésére képesek. A sokáig érlelt dzsinn (okoskodott Berthold Schwarz), a palackból kiszabadulva, nem fog palotákat építeni, és így az ellenfél szorul. E szándék megvalósítását némiképp akadályozta, hogy nem volt elég dzsinnes palack. Schwarz azonban arra számított, hogy ha a Vörös-tengert és a Földközi-tengert fenékhálóval átkutatja, kiegészítheti a készleteket. Azt mesélik, hogy amikor az öreg Berthold értesült a hidrogén-bombáról és a bakteriológiai háborúról, elveszítette lelki egyensúlyát, a dzsinneket szétosztotta az egyes osztályok között, és Cristobal Juntához ment az élet értelmét kutatni. Többé soha senki nem látta.

Amikor megálltam a küszöbön, a katona fél szemmel rám nézett, s rekedten így szólt:

– Tilos, eredj tovább . . . – és azzal újra elszunnyadt.

Szemügyre vettem a fura modellek töredékeivel és gyatra vázlatok foszlányaival telizsúfolt, lakatlan szobát, cipőm orrával megbökdöstem a bejáratnál heverő dossziét, amelyre ezt a pecsétet nyomták: „Szigorúan bizalmas. Elolvasás előtt elégetendő." Tovább mentem. Itt nem volt mit áramtalanítani, ami pedig az öngyulladást illeti, ami itt öngyulladhatott, az már sok esztendővel ezelőtt öngyulladt.

Ugyanezen az emeleten helyezkedett el a könyvtár. Kissé komor, poros hodály volt, az előcsarnokhoz hasonló, de jóval tágasabb. Méreteiről azt mesélték, hogy belsejében, a bejárattól fél kilométerre, mérföldoszlopokkal szegélyezett, egész tűrhető műút vezet a polcok mentén. Ojra-Ojra a 19-es mérföldoszlopig jutott el, a vakmerő Vityka Kornyejev pedig, a transzlátor-díványra vonatkozó műszaki dokumentációs anyagot keresve, szerzett egy hétmérföldes csizmát, s a „124"-esig loholt. Tovább is ment volna, de útját állta egy vattakabátos, fejtőkalapácsos Danaida-brigád. A széles képű Káin felügyeletével felszedték az aszfaltot, valamilyen csöveket

fektettek. A Tudományos Tanács többször szóvá tette, hogy az út mentén nagyfeszültségű távvezetéket kell építeni, hogy a könyvtár olvasóit vezetéken szállíthassák, de valamennyi pozitív javaslat meghiúsult az anyagi eszközök hiánya miatt.

A könyvtár zsúfolásig tele volt roppantul érdekes könyvekkel, amelyek a világ és a történelem valamennyi nyelvén íródtak, az Atlantisz lakóinak nyelvétől egészen a pidgin-englishig. Engem azonban legjobban a Sors Könyvének több kötetes kiadása érdekelt. A Sors Könyvét apró betűkkel a legfinomabb rizspapírra nyomtatták, és időrendben 73 619 024 511 értelmes emberről tartalmazott többé-kevésbé teljes adatokat. Az első kötet az Aiuihh pithecantropusszal kezdődött (Szül. i. e. 965 543, aug. 2., megh. i. e. 965 522. jan. 13. Szülei ramapihecusok. Felesége ramatpithecus. Gyermekei: Ad-Amm hím. E-Ua nőstény. A ramapithecus tribusszal az Ararát-völgyben nomadizált. Evett, ivott, aludt kedvére. Az első lyukat fúrta kőbe. Vadászat közben barlangi medve falta fel). A rendes kiadás tavaly megjelent utolsó kötetében utolsóként Francisco Caetano-Augustin-Lucia-y-Manuel-y-Josefa-y-Miguel-Luca-Carlos-Pedro Trinidad szerepelt. („Szül. i.u. 1491. július 16., megh. i.u. 1491. július 17. Szülei: Pedra-Carlos-Luca-Miguel-y-Josefa-y-Manuel-y-Lucia-Augustin-Caetano-Francisco Trinidad és Maria Trinidad [lásd ott]. Portugál. Anakefaloid. A Szentlélek Rend Lovagja, gárdaezredes.")

Az impresszum adataiból kiderült, hogy a Sors Könyve 1 (egy) példányban jelenik meg, és ez utóbbi kötetet még a Montgolfier-fivérek repülése idején imprimálták. A kiadó, nyilván azért, hogy valamiképp kielégítse a kortársak igényeit, sürgősen rendkívüli pótkötetek megjelentetésébe fogott, amelyekben csupán a születési és halálozási évszámok szerepeltek. Az egyik ilyen kötetben ráakadtam a nevemre. A sietség miatt azonban ezekbe a kötetekbe temérdek sajtóhiba csúszott be, s én csodálkozva értesültem arról, hogy 1611-ben halok meg. A nyolckötetes hibaigazítóban viszont az én nevemig még nem jutottak el.

A Sors Könyvének kiadását a Jóslat és Jövendölés osztály szakcsoportja ellenőrizte szakmailag. Az osztály elsorvadt, el-

hanyagolt volt, de Sir Merlin polgártárs rövid életű uralkodása után semmiképp sem tudta összeszedni magát, és az intézet több ízben hirdetett pályázatot a megüresedett osztályvezetői állás ideiglenes betöltésére, s a pályázatra mindannyiszor csak egyetlenegy ember adta kérvényét – maga Merlin. A Tudományos Tanács lelkiismeretesen megvizsgálta a kérvényt, és negyvenhárom „nem" szavazattal egy „igen" ellenében rendre elutasította. (Hagyomány szerint Merlin is a Tudományos Tanács tagja volt.)

A Jóslat és Jövendölés osztály az egész második emeletet elfoglalta. Végigsétáltam az ajtók mellett, amelyeken ilyen táblák voltak: „Kávézacc csoport", „Madárjós csoport", „Püthia csoport", „Szinoptikus csoport", „Pasziánsz csoport", „Szoloveci Orákulum". Áramtalanítani itt sem kellett, mert az osztály gyertyafénynél dolgozott. A szinoptikus csoport ajtaján megjelent a krétafelírás: „Derült égből a villám." Merlin minden reggel – az irigykedők intrikáit átkozva – nedves rongygyal letörülte ezt a felírást, de az minden éjjel újjászületett. Egyébként teljesen érthetetlen volt számomra, mire épül az osztály tekintélye. Munkatársai időnként furcsa témákról tartottak előadásokat, mint például: „A madárjós szemének kifejezéséről", vagy „az 1926. évi termésű mokka-kávé zaccának előrejelző tulajdonságai". A „Püthia csoportnak" olykor sikerült valamit helyesen megjósolnia, de a Püthiák minden alkalommal annyira megdöbbentek és megrémültek saját sikerüktől, hogy az egész hatás kárba veszett. T-Janus igen tapintatos ember létére sem tudott visszafojtani egy tétova mosolyt – mint ezt nemegyszer észrevették –, valahányszor jelen volt a Püthiák és a madárjósok szemináriumának ülésein.

A harmadik emeleten végre akadt számomra munka: eloltottam a villanyt az Örök Fiatalság osztály kamrácskáiban. Fiatalok az osztályon nem dolgoztak, ezek az ezeréves érelmeszesedésben szenvedő öregek pedig állandóan elfelejtették eloltani a villanyt. Egyébként az a gyanúm, hogy ebben nemcsak az érelmeszesedésnek volt szerepe. Sokan közülük mindmáig attól féltek, hátha megüti őket az áram. A helyiérdekűt még most is „villángósnak" nevezték.

A szublimációs laboratóriumban, a hosszú asztalok között ásítva, zsebre dugott kézzel kóborolt az örökifjú kamasz csüggeteg modellje. Kétméteres ősz szakálla a padlót seperte, beleakadt a széklábakba. Mindenesetre elraktam a szekrénybe a zsámolyon álló királyvizes palackot, és munkahelyemre, a számítógép-terembe indultam.

Itt állt az én „Aldan"-om. Kicsit elgyönyörködtem benne, milyen masszív, szép, titokzatosan csillogó. Az intézetben különbözőképpen fogadtak. A könyvelés például tárt karral, és a főkönyvelő fukar mosoly kíséretében legott elhalmozott unalmas munkabér- és jövedelmezőség-számításokkal. Gian Giacomo, az Egyetemes Átváltozások osztályának vezetője, eleinte szintén örült, de miután meggyőződött róla, hogy az „Aldan" még egy köbcentiméter ólomnak egy köbcentiméter arannyá való elemi átváltoztatását sem képes kiszámítani, elhidegült az elektronikámtól, és csak ritkán méltatott bennünket alkalmi feladatokra. Viszont beosztottjától és kedvenc tanítványától, Vityka Kornyejevtől nem volt menekvésünk. Ojra-Ojra is állandóan a nyakamon ült az irracionális matematika területéről vett hajmeresztő feladványaival. Cristobal Junta, aki mindenben első szeretett lenni, éjjelente a saját központi idegrendszeréhez kapcsolta a gépet, úgyhogy másnap állandóan jól hallhatóan zümmögött, csattogott valami a fejében, a megzavarodott „Aldan" pedig, ahelyett, hogy a kétértékű rendszerben számolt volna, számomra érthetetlen módon áttért az ősrégi hatvanasra, ráadásul pedig a logikát is megváltoztatta, s kereken tagadta a kizárt harmadik elvét. Fjodor Szimeonovics Kivrin viszont úgy szórakozott a géppel, mint gyermek a játékszerrel. Órák hosszat tudott páros vagy páratlant játszani vele, megtanította japán sakkra, érdekesség kedvéért pedig valakinek a halhatatlan lelkét öntötte belé, amely egyébként meglehetősen életvidám és szorgos volt. Janus Poluektovics (már nem emlékszem, H vagy T), csupán egy ízben használta a gépet. Kicsiny, félig átlátszó dobozkát hozott magával, s hozzákapcsolta az „Aldan"-hoz. Miután a gép körülbelül tíz percig ezzel a toldalékkal működött, valamennyi biztosítéka kiégett, ezek után Janus

Poluektovics elnézést kért, magához vette a dobozkát, és elment.

Noha előfordultak kisebb zavarok és kellemetlenségek, noha a most élővé vált „Aldan" olykor a „Gondolkodom; kérem, ne zavarjanak" szöveget dobta ki magából, noha elfogott a tehetetlenség érzése, amikor az „inkubusz-átváltozás pszi-mezőre történő inkongruens transzgressziójának" logikai elemzését kellett elvégezni, mégis rendkívül érdekes volt a munka, s én büszke voltam nyilvánvaló nélkülözhetetlenségére. Elvégeztem az összes számítást Ojra-Ojrának a bipoláris homunkuluszok átöröklődési mechanizmusára vonatkozó munkájához. Összeállítottam Vityka Kornyejev számára a transzlátor-dívány M-mezejének feszültségi táblázatait a kilenc dimenziós mágikus térben. Munka-kalkulációt végeztem a patronált halfeldolgozó üzem számára. Kiszámítottam a Gyermeki Nevetés elixírje leggazdaságosabb szállításának sémáját. Sőt, összeszámoltam a „Nagy Elefánt", „Állami Duma" és „Napóleon Sírja" pasziánszok megoldási valószínűségeit a Pasziánsz csoport tréfamesterei részére, s elvégeztem Cristobal Josévics számrendszerének valamennyi négyszögesítését, aminek fejében ő megtanított a nirvánába esni. Elégedett voltam, kevés lett számomra a nap, életem megtelt értelemmel.

Még korán volt, csupán hat múlt. Bekapcsoltam az „Aldan"-t, és dolgoztam egy keveset. Este kilenckor felocsúdtam, sajnálkozva áramtalanítottam a termet, és a negyedik emeletre indultam. A hóvihar csak nem csendesedett. Igazi újévi hóvihar volt. Vijjogott, sivítozott az elhanyagolt, régi kürtőkben, hóbuckákat sepert össze az ablakok alatt, bőszen ráncigálta és himbálta a gyér utcai lámpákat.

Elhaladtam az igazgatási-gazdasági osztály mellett. Mogyeszt Matvejevics előszobájának bejárata keresztbe rakott, kettős T alakú vasgerendával volt eltorlaszolva, kétoldalt pedig egy-egy jól megtermett turbános ifrid állt teljes harci díszben, kivont karddal. Mindkettő orrába – amely náthától vörös és duzzadt volt – masszív aranykarikát fűztek, amelyen kis bádogtábla lógott a leltári számmal. Kén, megperzselődött gyapjú és sztreptocid-kenőcs szaga terjengett. Egy

ideig álldogáltam, nézegettem őket, mert az ifridek a mi szélességi köreinken ritka lények. A jobb felől álló azonban, amely borotválatlan volt, és egyik szemén fekete kötést viselt, majd felfalt a szemével. Az a csúf hír járta róla, hogy állítólag hajdanában emberevő volt, és sietve továbbmentem. Hallottam, amint cuppantgat a hátam mögött.

Az Abszolút Tudás osztály helyiségeiben valamennyi szellőzőablak nyitva állt, mivel ide beszivárgott Vibegallo professzor heringfejeinek szaga. Az ablakpárkányokra havat sodort a szél, a központi fűtés radiátorai alatt tócsák sötétlettek. Bezártam a szellőzőablakokat, és végigsétáltam az osztály dolgozóinak szűziesen tiszta asztalai között. Az asztalokon vadonatúj írókészletek pompáztak, amelyek azonban nem láttak tintát, a tintatartókból cigarettavégek ágaskodtak. Furcsa osztály volt. Jelszavuk így hangzott: „A végtelenség megismerése végtelen időt igényel." Ezzel én nem vitatkoztam, ők viszont meglepő következtetést vontak le belőle: „Ezért akár dolgozol, akár nem dolgozol – mindegy." Nehogy növekedjék a világmindenség entrópiája, ők nem dolgoztak. Legalábbis a többségük nem. „En masse", mint Vibegallo mondaná. Feladatuk lényegében az abszolút igazság aszimptotikus approximációja területén való viszonylagos megismerés görbéjének elemzéséből állt. Ezért egyes munkatársak folyton-folyvást azzal foglalkoztak, hogy „Mercedes" számológépeken a zérust zérussal osztották, mások pedig kiküldetésbe kéredzkedtek a végtelenbe. A kiküldetésből frissen, kigömbölyödve tértek vissza, és egészségi okokból nyomban szabadságot vettek ki. A kiküldetések közötti időközökben osztályról osztályra jártak, füstölgő cigarettával letelepedtek a munkaasztalokra, és vicceket meséltek. Kifejezéstelen tekintetükről és a szüntelen borotválkozástól összekarmolt fülükről könnyen meg lehetett ismerni őket. A fél év alatt, amióta az intézetben dolgoztam, csupán egyetlen feladatot adtak az „Aldan"-nak, s ez megint csak a zérusnak zérussal való osztásából állt, és nem tartalmazott semmilyen abszolút igazságot. Lehetséges, hogy valamelyikük csakugyan dolgozott, erről azonban én semmit sem tudtam.

Fél tizenegykor Amvroszij Ambroiseovics Vibegalló emele-

tére léptem. Arcomat zsebkendővel takartam el, igyekeztem a számon át lélegezni, s így indultam egyenest abba a laboratóriumba, amelyet a munkatársak „Szülőotthon" néven ismertek. Itt, Vibegallo professzor állítása szerint, a lombikokban az eszményi ember modelljei születtek. Szóval hát kikeltek. Comprenez-vous?*

A laboratóriumban fülledt volt és sötét. Felgyújtottam a villanyt. Fénybe borultak a sima, szürke falak, amelyeket Aesculapiusnak, Paracelsusnak és magának Amvroszij Ambroiseovicsnak arcképei díszítettek. Amvroszij Ambroiseovics nemes fürtjein kicsiny fekete sapkával volt ábrázolva, mellén valamilyen kivehetetlen érem csillogott.

A laboratórium közepén autokláv állt, a sarokban egy másik, nagyobb. A közepén levő autokláv mellett, közvetlenül a padlón, cipők hevertek, kékes színű, fölözött tejjel teli vödrök álltak, meg egy óriási kád párolt korpával. A szagról ítélve valahol a közelben lehettek a heringfejek is, de sehogyan sem tudtam rájönni, hol. A laboratóriumban csend honolt, az autokláv mélyéről ütemes, csattogó hangok hallatszottak.

Miért, miért nem, lábujjhegyen mentem oda a középen levő autoklávhoz, és bepillantottam a kémlelő-ablakon. Amúgy is émelyegtem a szagtól, most pedig végképp rosszul lettem, bár semmi különöset nem láttam: valami alaktalan és fehér hullámzott a zöldes félhomályban. Eloltottam a villanyt, kimentem, és gondosan bezártam az ajtót. Homályos előérzet nyugtalanított. Csak most vettem észre, hogy ágas-bogas kabalasztikus jelekkel ékesített, vastag bűvös vonal húzódik a küszöb körül. Amikor jobban szemügyre vettem, megértettem, hogy ez ráolvasás a pokol éhes démona ellen.

Némi megkönnyebbüléssel hagytam el Vibegallo birodalmát, és fölfelé tartottam, az ötödik emeletre, ahol Gian Giacomo és munkatársai az Egyetemes Átváltozások elméletével és gyakorlatával foglalkoztak. A lépcsőházban színpompás, verses plakát lógott, amely közkönyvtár létesítésére szólított fel. Az ötlet a szakszervezeti bizottságtól származott, a vers tőlem:

* Értik?

Túrd föl pincéidet fenékig,
Szekrényeidet kutasd át,
Folyóiratot, könyvet és mind
Ami akad, hozd el szaporán.

Elpirultam és tovább mentem. Amikor az ötödik emeletre értem, nyomban észrevettem, hogy Vityka laboratóriumának ajtaja félig nyitva áll, s rekedt éneket hallottam. Lopva az ajtóhoz osontam.

3. fejezet

Téged akarlak dicsérni,
Téged, ki téli estelen hóvihar közepett törsz utat,
A te erős lebeletedet és szívednek ütemes
dobogását . . .

WALT WHITMAN

Az imént Vityka azt mondta, hogy társaságba készül, a laboratóriumban pedig otthagyja dolgozni a dublőrt. A dublőr igen érdekes dolog. Rendszerint alkotójának meglehetősen pontos másolata. Ha az embernek, mondjuk, sok a munkája, egy bárgyú, engedelmes dublőrt alkot magának, amely csak a csatlakozók forrasztásához, vagy terhek cipeléséhez, vagy diktálás utáni íráshoz ért, de ezt aztán jól csinálja. Valakinek ember szabású modellre van szüksége valamilyen kísérlethez – akkor egy bárgyú, engedelmes dublőrt alkot magának, amely csak a mennyezeten járáshoz vagy a telepatikus parancsok felfogásához ért, de ehhez aztán jól. Vagy a legegyszerűbb eset. Valaki például fel akarja venni a fizetését, de nincs ideje, elküldi maga helyett a dublőrjét, amely csak ahhoz ért, hogy soron kívül senkit se engedjen oda, aláírja a nevét a kimutatáson, és a pénztártól való távozás előtt megszámolja az összeget. Dublőrt alkotni természetesen nem mindenki tud. Én például még nem tudtam. Azt, ami nekem egyelőre sikeredett, semmire sem volt képes, még járni sem tudott. És így aztán ott álldogáltam a sorban, mintha Vityka,

Roman meg Vologya Pocskin is ott állt volna, de beszélgetni mégsincs kivel. Mind úgy áll, mint a sóbálvány, szeme sem rebben, nem is lélegzik, nem nehezedik egyik lábáról a másikra, még cigarettát kérni sincs kitől.

Az igazi mesterek igen bonyult, többprogramos, önképző dublőröket tudnak alkotni. Például egy ilyen „szupert" küldött el helyettem Roman nyáron az autóval, és egyik pajtásom sem vette észre, hogy nem én voltam. A dublőröm pompásan vezette a Moszkvicsomat, káromkodott, amikor szúnyogok marták, és lelkesen énekelt a többiekkel. Amikor visszatért Leningrádba, mindenkit hazafuvarozott, önállóan leadta a kölcsön-gépkocsit, kifizette, és – a kölcsönző meghökkent igazgatójának orra előtt – nyomtalanul eltűnt.

Egy ideig úgy gondoltam, hogy H-Janus és T-Janus – dublőr és eredeti. Ez azonban egyáltalán nem így volt. Először is, mindkét igazgatónak volt személyazonossági igazolványa, diplomája, belépője és egyéb okmánya, holott még a legbonyolultabb dublőröknek sem lehetett semmiféle igazolványuk. Amikor ugyanis saját fényképükön megpillantották a hivatalos pecsétet, dühbe gurultak, és azonnal cafattá tépték az igazolványt. A dublőrök e rejtélyes tulajdonságával sokáig foglalkozott Magnusz Regykin, a feladat azonban nyilván meghaladta erejét.

Továbbá, a Janusok fehérje-lények voltak. A dublőrökkel kapcsolatban pedig mindmáig folyik a vita a filozófusok és a kibernetikusok között arról, hogy élőlénynek kell-e tekinteni őket vagy nem.

S végül, a legfontosabb: sem H-Janust, sem T-Janust soha senki nem alkotta mesterségesen. Nem másolat és eredeti voltak, nem is ikertestvérek, hanem egy ember: Janus Poluektovics Nyevsztrujev. Ezt az intézetben senki nem értette, de valamennyien olyan biztosan tudják, hogy nem is próbálták megérteni.

Vityka dublőrje két tenyerével a laboratóriumi asztalra támaszkodva állt, s meredt tekintettel figyelte a kis Ashby-homeosztát munkáját. Eközben nótát dúdolt, egy valamikor népszerű dallamot:

Nem vagyunk mi Descartes-ok, se nem Newtonok,
A tudomány nekünk: sötét vadon,
Hol csupa csoda vagyon.
Egyszerű csillagászok volnánk – azám!
Lehozzuk a csillagokat, angyalom . . .

Eddig sohasem hallottam, hogy a dublőrök énekeltek volna. Vityka hasonmásától azonban minden kitelt. Emlékszem az egyik dublőrjére, amely magával Mogyeszt Matvejeviccsel merészelt akadékoskodni a túlzott pszichoenergia-fogyasztás miatt. Holott még az általam alkotott, kezetlen-lábatlan bábuk is görcsösen, nyilvánvalóan ösztönszerűen féltek Mogyeszt Matvejevicstől.

A dublőrtől jobbra, a sarokban, ponyvahuzatban állt az OVT-80 oda-vissza transzlátor, az Óperenciai Mágotechnikai Gyár veszteséges terméke. A laboratóriumi asztal mellett, három reflektor fényében csillogott foltozott bőrével régi ismerősöm: a díván. A díványra egy vízzel teli gyermekkád volt felállítva, a kádban pedig döglött folyami sügér úszkált. Voltak még a laboratóriumban készülékekkel telizsúfolt állványok, közvetlenül az ajtónál pedig egy porlepte, nagy zöld üvegpalack állt. A palackban lepecsételt dzsinn volt, s látni lehetett, amint apró szemét csillogtatva, ficánkol benne.

Vityka dublőrje abbahagyta a homeosztát vizsgálását, leült a díványra a kád mellé, és ugyanolyan dermedt tekintettel bámulva a döglött halat, elénekelte a következő strófát:

Hogy a természetet igába hajtsuk,
Hogy a tudatlanságot eloszlassuk,
Homályát,
Elővesszük a világegyetem képét – azám!
És bambán nézzük, ki lát át . . .

A sügér semmit sem változott. Akkor a dublőr mélyen belenyúlt a díványba, és szúszogva, üggyel-bajjal forgatni kezdett valamit.

A díván transzlátor volt. Maga körül M-mezőt teremtett, amely – egyszerűen szólva – a reális valóságot meseszerű va-

lósággá alakította át. Ezt magamon is tapasztaltam azon az emlékezetes éjszakán, amikor Naina Kijevna kenyerét ettem, s akkor csak az mentett meg, hogy a dívány negyedkapacitással működött, másként valamiféle csizmás Hüvelykmatyiként ébredtem volna fel. Magnusz Regykin számára a dívány a keresett Fehér Tézis lehetséges hajléka volt. Mogyeszt Matvejevics szemében 1123-as leltári számú múzeumi tárgy, melynek elkótyavetyélése tilos. Vitykának első számú műszer. Ezért ő minden éjjel ellopta a díványt. Magnusz Fjodorovics féltékenységből jelentette Gyomin elvtársnak, a személyzeti osztály vezetőjének, Mogyeszt Matvejevics pedig arra törekedett, hogy mindennek véget vessen. Vityka addig lopkodta a díványt, amíg közbe nem avatkozott Janus Poluektovics, akinek – Fjodor Szimeonoviccsal szoros együttműködésben és Gian Giacomo tevékeny segítségével, a Tudományos Akadémia elnökségének négy akadémikus saját kezű aláírásával ellátott hivatalos levelére támaszkodva, mégis sikerült teljesen semlegesítenie Regykint, és kissé kiszorítania pozíciójából Mogyeszt Matvejevicset. Mogyeszt Matvejevics kijelentette, hogy ő mint anyagilag felelős személy, semmiről sem kíván hallani, s azt kívánja hogy az 1123-as leltári számú dívány a részére kijelölt helyiségben legyen. Ha pedig ez nem így lesz, mondta fenyegetően Mogyeszt Matvejevics, akkor mindenki, az akadémikusokat is beleértve, magára vessen. Janus Poluektovics hajlandó volt magára vetni, Fjodor Szimeonovics úgyszintén, Vityka pedig szaporán átcipelte a díványt a saját laboratóriumába.

Vityka komoly munkaerő volt, nem olyan, mint az Abszolút Tudás osztályán levő naplopók, és arra törekedett, hogy bolygónk tengereinek és óceánjainak összes vizét élővízzé változtassa át. Egyelőre még csak kísérletezett.

A kádban a sügér mozgolódni kezdett, hasra fordult. A dublőr kihúzta kezét a díványból. A sügér fásultan mozgatta uszonyait, majd oldalára dőlt, s újra a hátára fordult.

– M-marha – mondta zamatosan a dublőr.

Nyomban felfigyeltem. Semmilyen laboratóriumi dublőr nem volna képes így beszélni. A dublőr zsebre dugta a kezét, las-

san felemelkedett és észrevett. Néhány másodpercig egymást néztük. Azután én kajánul megérdeklődtem:

– Dolgozgatunk?

A dublőr bambán bámult rám.

– No, ne hülyéskedj – mondtam. – Mindent értek.

A hasonmás hallgatott. Úgy állt, akár a kőszobor, szeme sem rebbent.

– Nos, ide figyelj – folytattam. – Most fél tizenegy. Adok neked tíz percet. Szedj rendbe mindent, dobd ki ezt a dögöt, és rohanj táncolni. Majd én áramtalanítok.

A dublőr az ajkát csücsörítette, és hátrálni kezdett. Nagyon óvatosan hátrált, megkerülte a díványt, s úgy helyezkedett, hogy a laboratóriumi asztal közöttünk legyen. Én tüntetően az órámra néztem. A dublőr varázsigét mormolt, az asztalon megjelent egy „Mercedes" irodagép, töltőtoll meg egy rakás tiszta papír. A dublőr, térdét behajlítva, a levegőben csüngött, valamit írni kezdett, és közben időnként félénk pillantást vetett rám. Remekül csinálta, s nekem már kétségem támadt. Egyébként volt egy biztos módszerem az igazság kiderítésére. A dublőrök rendszerint teljesen érzéketlenek a fájdalommal szemben. Végigtapogattam minden zsebemet, és elővettem egy kicsiny, éles harapófogót, sokatmondóan megcsattogtattam, közelebb mentem a hasonmáshoz. Abbahagyta az írást. Én figyelmesen a szemébe néztem, a harapófogóval lecsíptem az asztalból kiálló szögfejet, és így szóltam:

– N-n-nos?

– Miért nem hagysz békén? – érdeklődött Vityka. – Hiszen láthatod, hogy dolgozom.

– De hát te dublőr vagy – feleltem. – Ne merészelj beszélgetni velem.

– Tedd el a harapófogót – mondta.

– Te pedig ne játszd a bolondot. Szép kis dublőr!

Vityka leült az asztal szélére, és fáradtan megdörzsölte a fülét.

– Ma semmi sem sikerül – közölte. – Ma bolond vagyok. Alkottam egy dublőrt – de valahogy egészen bárgyúra sikerült. Mindent elpotyogtatott, ráült az umkleidetre, az állat . . .

Nyakon vágtam, felsértettem a kezemet... A sügér is rendszeresen megdöglik.

Odamentem a díványhoz, belenéztem a kádba.

– Mi van vele?

– Honnan tudjam?...

– Hol szerezted?

– A piacon.

Farkánál fogva felemeltem a sügért.

– De hát mit akarsz? Közönséges kinyiffant halacska.

– Tökfilkó – válaszolt Vityka. – Hiszen ez a víz élővíz...

– Ahá – mondtam, és fontolgatni kezdtem, hogy mit tanácsoljak neki. Az élővíz hatásának mechanizmusáról fölöttébb homályos fogalmaim voltak.

A dzsinn fészkelődött a palackban, és időnként kicsiny tenyerével törölgette az üveget, amely kívülről volt poros.

– Letörülhetnéd a port a palackról – mondtam, mivel semmi sem jutott eszembe.

– Micsoda?

– Törüld le a port a palackról. Hîszen unatkozik odabenn.

– Ördög vigye, hadd unatkozzon – felelte szórakozottan Vityka. Megint a díványba dugta a kezét, és megint elfordított valamit. A sügér feléledt.

– Láttad? – kérdezte Vityka. – Amikor maximális feszültségre kapcsolok, minden rendben.

– A példány... nem megfelelő – mondtam úgy találomra.

Vityka kihúzta kezét a díványból, és rám meredt.

– Nem megfelelő... – A szeme olyan lett, mint a dublőré.

– Azután meg bizonyára fagyasztott – jegyeztem meg felbátorodva.

Vityka nem hallgatott rám.

– Honnan szerezhetnék halat? – szólt körülnézve, és a zsebeit csapkodta. – Halacska kellene...

– Minek? – kérdeztem.

– Igaz – mondta Vityka. – Minek? Ha nincs más hal – állapította meg józanul –, miért ne vegyünk más vizet? Igaz?

– Dehogy – ellenkeztem. – Így nem megy.

– Hát hogyan? – kérdezte mohón Vityka.

– Hordd el magad – mondtam.

– Hová menjek?

– Ahová akarsz.

Átmászott a díványon, és mellen ragadott.

– Ide hallgass – szólt fenyegetően. – A világon nincsen semmi egyforma. Víz és víz között nagy a különbség. Ez a vén bolond nem jött rá, hogy létezik a tulajdonságok diszperziója . . .

– Ej, kedves barátom – szóltam rá. – Hamarosan itt az új év! Ne melegedjél bele annyira.

Elengedett és sürögni kezdett.

– Hová is tettem? . . . Micsoda ökör vagyok! . . . Hová is dugtam? . . . Á, megvan . . .

A székhez rohant, amelyen ott állt az umkleidet. Az a bizonyos. Én az ajtóhoz ugrottam, és könyörgőre fogtam a dolgot.

– Térj észre! Hiszen már tizenegy múlt! Várnak téged! Verocska vár!

– Ne-em – felelte. – Odaküldtem hozzájuk a dublőrt. Derék dublőr, címeres . . . Hatökör. Vicceket mesél, fejre áll, táncol . .

Ujjai között forgatta az umkleidetet, valamit számítgatott, méricskélt, félszemét összehunyorította.

– Kotródj innen, ha mondom! – ordítottam kétségbeesetten.

Vityka futó pillantást vetett rám, és én elhallgattam. Ez már nem volt tréfadolog. Vityka olyan állapotba került, amikor a munkába belemerült mágusok környezetüket pókokká, pinceászkákká, gyíkokká és egyéb csendes állatokká változtatják. Leguggoltam a dizsinn mellé, figyelni kezdtem.

Vityka az anyagi varázslás klasszikus pózába dermedt, az asztal fölött rózsaszínű gőz csapott fel, denevérekhez hasonló árnyak ugrándoztak fel s alá, eltűnt a „Mercedes", eltűnt a papír, és az asztal egész felületét hirtelen áttetsző oldatokkal teli edények borították el. Vityka az umkleidetet a székre tette, felkapta az egyik edényt, és figyelmesen vizsgálni kezdte. Nyilvánvaló volt, hogy most már el nem megy innen. Fürgén levette a díványról a kádat, egyetlen ugrással az állványoknál termett, s az asztalhoz vonszolt egy ormótlan réz

aquavitaemétert. Én már-már kényelmesebben elhelyezkedtem, és kis ablakot törültem tisztára a dzsinnek, hogy kilásson, ekkor azonban hangzavar, lábdobogás, ajtócsapkodás hallatszott a folyosóról. Felugrottam és kirohantam a laboratóriumból.

A hatalmas épület éjszakai kihaltsága és sötét nyugalma nyomtalanul eltűnt. A folyosón égtek a lámpák. Valaki hanyatt-homlok rohant a lépcsőn, valaki kiabált: „Valka! A feszültség leesett! Rohanj az akkumulátor-terembe!", valaki a lépcsőházban bundát rázott ki, és szanaszét repült a nedves hó. Elgondolkozó arckifejezéssel sietett velem szemben az elegánsan hajlott Gian Giacomo, mögötte, gazdája hatalmas aktatáskájával a hóna alatt és sétapálcájával a foga között a gnóm tipegett. Köszöntünk egymásnak. A nagy bűvész körül jóféle bor és francia parfőm illata áradt. Megállítani nem mertem, s ő a csukott ajtón keresztül bement a dolgozószobájába. A gnóm bedugta utána az aktatáskát és a sétapálcát, jómaga pedig eltűnt a fűtőtestben.

– Mi az ördög?! – kiáltottam fel, és a lépcsőhöz iramodtam.

Az intézet zsúfolásig tele volt munkatársakkal. Úgy látszott, még többen is vannak, mint hétköznap. A dolgozószobákban és a laboratóriumokban vakítóan égtek a lámpák, az ajtók sarkig tárva. Az intézetben a munka szokásos moraja: kisülések sercegése, számokat diktáló és ráolvasó monoton hangok, a „Mercedesek" és a „Rheinmetallok" szaggatott kopogása. És mindezek fölött Fjodor Szimeonovics harsogó, győzedelmes bömbölése: „Ez azt' jó, ez azt' der-r-rék! Maga remek legény, galambocskám! De m-melyik ostoba k-kapcsolta ki a g-generátort?" Alaposan hátba vágtak valamilyen tárgy kemény sarkával, megkapaszkodtam a korlátban. Felbőszültem. Vologya Pocskin és Edik Amperjan volt: egy fél tonna súlyú koordináta-mérőt cipeltek az emeletekre.

– Á, Szása? – mondta nyájasan Edik. – Szervusz, Szása.

– Szaska, húzódj félre az útból! – kiáltotta Vologya Pocskin hátrálva. – Fordítsd, fordítsd! . . .

Galléron ragadtam:

– Te miért vagy az intézetben? Hogyan kerültél ide?

– Az ajtón keresztül, az ajtón keresztül, eressz . . . – felelte Vologya. – Edik, még egy kicsit jobbra! Látod, nem fér át?

Elengedtem, és az előcsarnokba rohantam. Elfogott a hivatali felháborodás. „Majd adok én nektek – mormoltam, s egyszerre négy lépcsőfokot ugrottam át. – Majd adok én nektek a napot lopni. Majd adok én nektek válogatás nélkül mindenkit beengedni! . . . – A két makrodémon, a Bejárat és a Kijárat, ahelyett, hogy munkájukkal törődtek volna, a szenvedélytől reszketve és lázasan foszforeszkálva rulettcsatát vívtak. A szolgálati teendőiről megfeledkezett Bejárat a szemem láttára felrobbantotta a körülbelül hetven milliárd molekulás bankot, amelyet a szolgálati teendőiről megfeledkezett Kijárat tartott. A rulettet azonnal felismertem. Az enyém volt. Magam eszkábáltam össze egy esti mulatsághoz, a szekrény mögött tartottam, és erről egyedül csak Vityka Kornyejev tudott. Összeesküvés, állapítottam meg. Összetöröm valamennyiüket. Az előcsarnokon keresztül pedig egyre jöttek a hóval belepett, piros arcú, vidám munkatársak.

– Micsoda hóvihar! Egészen bedugult a fülem . . .

– Hát te is eljöttél?

– Persze, pokolian unalmas volt . . . Mind berúgtak. Nosza, gondoltam, akkor inkább megyek és dolgozom egy keveset. Otthagytam nekik a dublőrömet és eljöttem . . .

– Tudod, ahogy táncolok a lánnyal, úgy érzem, mintha fokozatosan szőr borítana el. Felhörpintettem egy kis vodkát, de az sem segített . . .

– És ha elektron-nyalábbal? Vagy esetleg fotonokkal . . .

– Alekszej, van szabad lézered?

– Galka, hogy hagyhattad faképnél a férjedet?

– Én meg már egy órája eljöttem, ha tudni akarod. Hóbuckába pottyantam, tudod, kis híján betemetett a hó . . .

Megértettem, hogy kudarcot vallottam. Már nem volt értelme, hogy elvegyem a rulettet a démonoktól, csak annyit tehettem, hogy fogom magam, és éktelenül legorombítom a provokátor Vitykát, aztán lesz, ami lesz. Öklömmel fenyegettem meg a démonokat, és felballagtam a lépcsőn, megpróbáltam elképzelni, mi lenne, ha most Mogyeszt Matvejevics benézne az intézetbe

Az igazgatói előszoba felé menet megálltam a próbapadteremben. Itt éppen egy palackból kiengedett dzsinnt fékeztek meg. A hatalmas dzsinn a dühtől kékre válva hánykolódott a ketrecben, amelyet Dzsan-Ben-Dzsan pajzsok fogtak körül, és föntről nagyerejű mágneses mező zárt le. A dzsinnt nagyfeszültségű kisülésekkel ostorozták, és az több holt nyelven üvöltött, szitkozódott, ugrált, lángnyelveket okádott, indulatosságában palotákat kezdett építeni, és nyomban lerombolta őket, majd végül megadta magát, leült a padlóra, és a kisülésektől reszketve, panaszosan felüvöltött:

– Jól van, elég már, jól van, hagyjatok békén, többé nem teszem . . . Aj-jaj-jaj . . . Már egészen megjuhászodtam . . .

A kapcsolótáblánál nyugodt fiatalemberek álltak rebbenéstelen szemmel: csupa dublőr. Az eredeti példányok pedig, a vibrátor köré gyűlve, az órájukat nézegették és palackokat bontattak fel.

Odaléptem hozzájuk.

– Á, Száska!

– Szása komám, azt mondják, ma ügyeletes vagy . . . Később beugrom hozzád a terembe.

– Hé, valaki rögtönözzön neki egy poharat, az én kezem tele van . . .

Elképedésemben észre sem vettem, hogyan került pohár a kezembe. A dugók nekicsapódtak a Dzsan-ben-Dzsan pajzsoknak, sisteregve ömlött a jégbe hűtött pezsgő. A kisülések elcsitultak, a dzsinn abbahagyta a szűkölést, szimatolni kezdett. Ugyanabban a pillanatban a Kreml órája ütni kezdte a tizenkettőt.

– Fiúk! Éljen a hétfő!

A poharak összekoccantak. Azután valaki az üveget vizsgálva megkérdezte:

– Ki rögtönözte ezt?

– Én.

– El ne felejtsd holnap kifizetni.

– Teremtsek még egy üveggel?

– Elég, megfázunk.

– Derék dzsinn akadt horogra . . . Csak kissé ideges.

– Ajándék lónak . . .

– Fiúk – szolaltam meg félénken –, éjszaka van... meg ünnep is... Hazamehetnétek...

Rám néztek, vállon veregettek, „Sebaj, elmúlik", és csapatostul a ketrec felé indultak... A dublőrök félretolták az egyik pajzsot, az eredeti példányok pedig nagy ügybuzgalommal körülfogták a dzsinnt, erősen megragadták kezét-lábát, és a vibrátorhoz vonszolták. A dzsinn gyáván siránkozott, s bizonytalanul ígérgette mindenkinek a földi királyok valamennyi kincsét. Én félrehúzódva, egymagamban álltam, és elnéztem, hogyan csatolják oda szíjakkal és erősítenek különböző testrészeire mikroadókat. Azután megérintettem a pajzsot. Óriási volt, súlyos, a gömbvillámok becsapódásaitól horpadt, itt-ott megszenesedett. A Dzsan-ben-Dzsan pajzsok apagyilkos epéjével összeragasztott hét sárkánybőrből készültek. Mindegyik pajzsra kárpitos-szegekkel bádog leltári szám volt erősítve. A pajzsok színén elméletileg a múlt összes csatáit, fonákján pedig a jövő összes nagy csatáit ábrázoló képeknek kellett lennie. Annak a pajzsnak a színén azonban, amely előtt én álltam, egy gépkocsioszlopra lecsapó, léglökéses repülőgépféle látszott – fonákját pedig furcsa minták borították, absztrakt festményre emlékeztetett.

A dzsinnt rázni kezdték a vibrátoron. Az vihogott és sikongott: „Juj, csiklandoz!... Juj, nem bírom!..." Visszatértem a folyosóra. Itt bengáli tűz szaga terjengett. A mennyezet alatt tüzijátékszerek keringtek, a falnak ütközve és színes füst-sugarakat hagyva maguk után rakéták suhantak. Összetalálkoztam Vologya Pocskin dublőrjével, amely rézcsatokkal ellátott, óriási inkunábulumot vonszolt, Roman Ojra-Ojra két dublőrjével, amelyek egy ilyen súlyos U-tartó alatt roskadoztak, azután magával Romannal, ő egy rakás világoskék dossziét hozott a Felfoghatatlan Problémák osztályának irattárából, végül az Élet Értelme osztály bősz laboránsával, aki egy csorda kereszteslovag-köpenyes, szitkozódó kísértetet vezetett kihallgatásra Juntához... Mindenki égett a munkától.

A munkaügyi törvények rosszhiszemű megszegésének esete forgott fenn, de nekem semmi kedvem sem volt ahhoz, hogy harcoljak e rendbontás ellen, mert szilveszter éjszakáján olyan

emberek jöttek ide a hóviharban, akik érdekesebbnek tartották, hogy befejezzenek vagy újra kezdjenek valamilyen hasznos ügyet, mintsem vodkával kábítsák magukat, ugrabugráljanak, zálogosdit játsszanak, flörtöljenek. Olyan emberek jöttek ide, akik jobban érezték magukat együtt, mint különkülön, akik ki nem állhatták a vasárnapokat, mert vasárnap unatkoztak. Mágusok, nagy kezdőbetűs Emberek, s a jelszavuk ez volt: „A hétfő szombaton kezdődik." Igen, ők ismertek valamilyen varázsigéket, a vizet borrá tudták változtatni, s bárki közülük könnyűszerrel jóllakatott volna ezer embert öt kenyérrel. De nem ezért voltak mágusok. Ez csak máz, külsőség. Azért voltak mágusok, mert nagyon sokat tudtak, olyan sokat, hogy a mennyiség náluk minőségbe csapott át, és ők más viszonyba kerültek a világgal, mint a közönséges emberek. Olyan intézetben dolgoztak, amely elsősorban az emberi boldogsággal és az emberi élet értelmével foglalkozott, de még közülük sem tudta senki pontosan, mi a boldogság, mi az élet értelme. Azt a munkahipotézist fogadták el, hogy a boldogság az ismeretlen szakadatlan megismerése, és ugyanez az élet értelme. Lelke mélyén minden ember mágus, de csak akkor válik azzá, amikor kevesebbet kezd gondolkozni önmagáról és többet másokról, amikor a munka érdekesebb lesz számára, mint a szó régi értelmében vett szórakozás. És munkahipotézisük bizonyára közel állt az igazsághoz, mert ahogyan a munka emberré változtatta a majmot, ugyanúgy a munka hiánya sokkal rövidebb idő alatt majommá változtatja az embert. Sőt, a majomnál is rosszabbá.

Az életben nem mindig vesszük ezt észre. A semmirekellő és a naplopó, a züllött és a törtető továbbra is hátsó végtagjain jár, tagoltan beszél (bár témaköre teljesen leszűkül). Ami a szűk nadrágot és a dzsesszrajongást illeti, amiből egy időben a majomszerűség fokát próbálták megállapítani, arról eléggé gyorsan kiderült, hogy ez még a legkülönb mágusokra is jellemző.

Az intézetben azonban lehetetlen volt eltitkolni a visszafejlődést. Az intézet korlátlan lehetőségeket nyújtott az embernek mágussá változására. De könyörtelen volt a hitszegőkkel szemben, és hibátlanul megjelölte őket. Mihelyt valame-

lyik munkatárs akárcsak egy órára önző és ösztönös cselekedeteknek hódolt (sőt, olykor csupán gondolatban), máris ijedten vette észre, hogy fülén sűrűbbé válik a pihe. Ez figyelmeztetés volt. Így figyelmeztet a rendőrsíp a lehetséges bírságra, a fájdalom a betegségre. Most minden magától az illetőtől függött. Az ember képtelen lépten-nyomon harcolni saját sanyarú gondolatai ellen, éppen azért ember – átmenet a neandervölgyi és a mágus között. De képes e gondolatok ellenére cselekedni, s akkor megmaradnak az esélyei. De meghátrálhat, mindenre legyinthet is („Csak egyszer élünk", „Mindent el kell venni az élettől"), s akkor csak egy választása marad: hogy mielőbb elhagyja az intézetet. Odakint még legalább tisztességes nyárspolgár maradhat, aki becsületesen, de kedvetlenül megdolgozik a fizetéséért. Csakhogy rendkívül nehéz rászánnia magát a távozásra. Az intézetben meleg van, kényelem, a munka tiszta, köztiszteletnek örvend, a fizetés tűrhető, a kollégák nagyszerűek, a szégyentől pedig nem sül ki a szeme. Hát ezért ténferegnek, együttérző és rosszalló pillantásoktól kísérve, a folyosókon és a laboratóriumokban, kemény, szürke szőrzettel elborított füllel, bárgyún, az összefüggő beszéd készségét elveszítve, szemlátomást egyre butulva. Ezeket azonban még sajnálni lehet, meg lehet próbálni segíteni rajtuk, még reménykedni lehet, hogy visszanyerik emberi arculatukat . . .

Vannak mások is. Ezek üres tekintetűek. Teljesen bizonyosan tudják, hogy hol van a húsos fazék. A maguk módján még eszesek is. A maguk módján az emberi természet jeles szakértői. Számítók és elvtelenek, megismerték az emberi gyarlóságok teljes erejét, bármilyen rosszat saját javukra tudnak fordítani, s ebben fáradhatatlanok. Gondosan borotválják fülüket, és csodálatos szereket találnak ki a szőrtakaró kiirtására. És milyen gyakran érnek el nagy sikereket legfőbb teendőjükben: a boldog jövő építésében egy bizonyos lakásban, egy bizonyos telken, amelyet szögesdrót kerít el az emberiség többi részétől . . .

Visszatértem őrhelyemre, az igazgató előszobájába, bedobtam a haszontalan kulcsokat a fiókba, és elolvastam néhány oldalt J. P. Nyevsztrujevnek „A matematikai mágia egyenle-

tei" című klasszikus művéből. Ezt a könyvet úgy lehetett olvasni, mint valami kalandregényt, mert hemzsegtek benne a felvetett és megoldatlan problémák. Elfogott a munkavágy, s már elhatároztam, hogy fütyülök az ügyeletességre, és átmegyek az „Aldan"-omhoz, amikor telefonált Mogyeszt Matvejevics.

Ropogtatva rágcsált valamit, s mérgesen érdeklődött:

– Hol mászkál maga, Privalov? Harmadszor keresem, hallatlan!

– Boldog új évet, Mogyeszt Matvejevics.

Kamnojedov egy ideig szótlanul rágcsált, azután enyhébb hangnemben válaszolt:

– Viszont. Mi újság?

– Az imént jártam végig a helyiségeket. Minden rendben.

– Öngyulladás nem volt?

– Nem.

– Mindenütt áramtalanított?

– Briaréósz eltörte az ujját – közöltem.

A főnök izgalomba jött.

– Briaréósz? Várjon csak... Ahá, 1849-es leltári szám... Hogyan?

Elmagyaráztam.

– Milyen intézkedést tett?

Elmondtam.

– Helyes döntés – állapította meg Mogyeszt Matvejevics. – Folytassa az ügyeletet. Végeztem.

Nyomban Mogyeszt után telefonált Edik Amperjan a Lineáris Boldogság osztályáról, és udvariasan megkért, számítsam ki a gondtalanság optimális együtthatóit a felelős beosztású dolgozók számára. Én beleegyeztem, és megállapodtunk, hogy két óra múlva találkozunk a számítógép-teremben. Azután benézett Ojra-Ojra dublőrje, és színtelen hangon kérte Janus Poluektovics páncélszekrényének kulcsait. Megtagadtam. Erősködni kezdett. Kidobtam.

Egy perc múlva maga Roman rohant be.

– Add ide a kulcsokat.

Megráztam a fejemet.

– Nem adom.

– Add ide a kulcsokat.
– Menj a sóhivatalba. Anyagilag felelős vagyok.
– Szaska, elviszem a páncélszekrényt.
Gúnyosan elmosolyodtam.
– Tessék.
Roman rámeredt a páncélszekrényre, minden idegszálát megfeszítette, de a páncélszekrényt vagy megigézték, vagy csavarokkal a padlóhoz rögzítették.
– Mit akarsz belőle? – kérdeztem.
– A RU–16-os dokumentációját – válaszolta Roman. – No, add már a kulcsokat!
Elnevettem magam, és a kulcsos fiók felé nyúltam. Abban a pillanatban metsző sikoly hallatszott valahonnan föntről. Felpattantam.

4. fejezet

Ó, jaj! Gyenge legény vagyok;
Elemészt engem a vámpír . . .

PUSKIN

– Kikelt – mondta nyugodtan Roman, és a mennyezetre nézett.
– Micsoda? – Rossz érzés fogott el, mert az imént nő sikoltott.
– Vibegallo vámpírja – felelte Roman. – Pontosabban: a kadáver.
– De miért kiáltott egy nő?
– Mindjárt meglátod – felelte Roman.
Felugrott, kézen fogott, és szálltunk az emeleteken keresztül. A mennyezeteket átszelve, úgy hasítottunk belé a födémbe, mint kés a vajba, majd cuppanó hanggal jutottunk ki belőle, és belehasítottunk a következőbe. A födémek között sötét volt, és az apró gnómok meg az egerek ijedt cincogással ugráltak félre előlünk, a laboratóriumokban és a dolgozószobákban pedig, amelyeken átrepültünk, a munkatársak meghökkent arccal néztek föl.

A „Szülőotthon"-ban átfurakodtunk a kíváncsi tömegen, és a laboratóriumi asztal mellett megpillantottuk a teljesen csupasz Vibegallo professzort. Kékesfehér bőre nedvesen csillogott, nedves szakálla ék alakban csüngött, nedves haja rátapadt alacsony homlokára, amelyen egy működő vulkanikus pattanás lángolt. Kifejezéstelen, átlátszó szeme bárgyún fürkészett a szobában.

Vibegallo professzor evett. Párolt korpával színültig töltött nagy előhívótál gőzölgött előtte az asztalon. Különösebb figyelmet senkire nem fordítva, a professzor tenyerével meregette a korpát, ujjaival gyúrogatta, mint a piláfot, és a gombócot a szájnyílásába irányította, közben a szakállára bőségesen szóródott a korpa. Eközben cuppogott, röfögött, fel-felhorkant, fejét oldalra hajtotta, a szemét lehunyta, mintha roppantul élvezte volna az egészet. Időnként izgalomba jött, a padlón mellette álló korpás kád és fölözött tejes vödör széléhez kapott, s mindannyiszor egyre közelebb húzta magához. Az asztal másik végén Stella, a sápadt és kisírt szemű fiatal boszorkány-gyakornok, akinek rózsás kis füle volt, és a szája széle reszketett, vastag kenyérszeleteket vágott, és odanyújtotta Vibegallónak. A középső autokláv felborult, jókora zöldes tócsa terült szét körülötte.

Vibegallo hirtelen zagyván beszélni kezdett:

– Hé, te lány... izé... tejet adj! Szóval hát egyenesen ide öntsd, a korpába... S'il vous plaît, szóval hát...

Stella sietve felkapta a vödröt, és az előhívótálba loccsantotta a fölözött tejet.

– Ej! – kiáltott fel Vibegallo professzor. – Kicsiny az edény. Te lány, izé... hogy is hívnak... egyenesen a kádba öntsd, a kádból fogunk enni...

Stella a korpás kádba töltötte a vödrökből a tejet, a professzor pedig megragadta a tálkát, akár a kanalat, meregette vele a korpát, és hirtelen valószínűtlenül nagyra tátott szájába rakta.

– Telefonáljanak már neki! – kiáltott fel panaszosan Stella. – Mindjárt megeszi az egészet.

– Telefonáltunk már! – mondták a tömegben. – Hagyd ott, gyere ide.

– No és jön?

– Azt mondta, hogy indul. Felhúzza a sárcipőjét és indul. Hagyd ott, nem hallod?!

Végre megértettem, mi történik. Ez nem Vibegallo professzor volt, hanem egy újszülött kadáver, a gyomorilag kielégületlen ember modellje. Hálistennek, mert én már arra gondoltam, hogy a professzort agybénulás érte. A megfeszített munka következményeként.

Stella óvatosan hátrált. Vállon ragadták, és behúzták a tömegbe. A lány a hátam mögé bújt, a könyökömbe csimpaszkodott, és én azonnal kifeszítettem a vállamat, bár még nem értettem, mitől fél annyira. A kadáver falt. Az emberekkel teli laboratoriumban döbbent csönd volt, és csak az hallatszott, hogy a kadáver szuszog és csámcsog, a tálkával kaparja a kád falát. Mi néztük. Az pedig lemászott a székről, fejét a kádba fúrta. A nők elfordultak. Lilecsko Novoszmehova rosszul lett, kivitték a folyosóra. Azután Edik Amperjan jól érthetően megállapította:

– Jól van. Gondolkozzunk logikusan. Most végez a korpával, majd bekebelezi a kenyeret. De azután?

Az elülső sorokban mozgolódás támadt. A tömeg az ajtó felé tolakodott. Kezdtem érteni a dolgot. Stella vékonyka hangon mondta:

– Van még heringem . . .

– Sok?

– Két tonna.

– No igen – szólt Edik. – És hol van?

– A szállítószalagon kellene felhozni – válaszolta Stella. – Én megpróbáltam, de a szállítószalag elromlott . . .

– Egyébként – jegyezte meg hangosan Roman –, én már két perce próbálom passzivizálni őkelmét, de teljesen eredménytelenül.

– Én is – mondta Edik.

– Ezért nagyon jó volna – folytatta Roman –, ha a különösen finnyásak közül valaki nekilátna a szállítószalag megjavításának. Van itt még valaki a mágusok közül? Ediket látom, van még valaki? Kornyejev! Viktor Pavlovics, itt vagy?

– Nincs itt. Szaladjunk el Fjodor Szimeonovicsért?

– Azt hiszem, egyelőre nem érdemes háborgatni. Valahogy csak boldogulunk. Edik, lássunk neki együtt.

– Milyen rendszerben?

– A gátlás-rendszerben. Egészen a merevgörcsig. Fiúk, segítsen mindenki, aki tud.

– Egy pillanat – mondta Edik. – És ha ártunk neki?

– Igen-igen – szóltam. – Egyelőre ne csináljatok semmit. Inkább faljon fel engem.

– Ne aggódjál, ne aggódjál. Óvatosak leszünk. Edik, próbáljuk meg az érintkezéseknél. Puszta érintéssel.

– Kezdjük.

Még nagyobb csönd lett. A kadáver forgolódott a kádban, odakint a szállítószalaggal bajlódó önkéntesek beszélgettek és kopácsoltak. Eltelt egy perc. A kadáver kimászott a kádból, megtörülte a szakállát, álmosan ránk nézett, és hirtelen, egy ügyes mozdulattal, valószínűtlenül messzire kinyújtott kézzel, megkaparintotta az utolsó cipót. Azután dörgőn felböfögött, a szék támlájára dőlt, s kezét összekulcsolta óriási, felpuffadt hasán. Szuszogott, bárgyún mosolygott. Kétségtelenül boldog volt, ahogyan a végsőkig kimerült ember szokott boldog lenni, amikor végül eljutott az áhított ágyhoz.

– Úgy látszik, hatott – mondta valaki megkönnyebbült sóhajjal a tömegben.

Roman kétkedőn összeszorította a száját.

– Nekem nem ez a benyomásom – jegyezte meg udvariasan Edik.

– Talán kimerült benne a töltés? – mondtam reménykedve.

Stella panaszosan közölte:

– Ez egyszerűen relaxáció... Az elégedettség paroxizmusa. Nemsokára újra feléled.

– Nyamvadt alakok vagytok, ti magiszterek – szólalt meg egy bátor hang. – Engedjetek, megyek és hívom Fjodor Szimeonovicsot.

Valamennyien egymásra néztek és tétován mosolyogtak. Roman elgondolkozva játszott az umkleidettel, a tenyerén görgette. Stella reszketve súgta: „Mi lesz hát? Szása, félek!" Ami engem illet, kidüllesztettem a mellemet, összevontam a

szemöldökömet, és azon meditáltam, hogy telefonálok Mogyeszt Matvejevicsnek. Nagyon szerettem volna elhárítani magamról a felelősséget. Ez gyengeség volt, s én tehetetlenül álltam vele szemben. Mogyeszt Matvejevics most egészen különös fényben tűnt fel előttem. Bizonyos voltam benne, hogy elegendő volna, ha megjelenne itt, és ráordítana a vámpírra: „Hagyja abba ezt, Vibegallo elvtárs!" – és a vámpír azonnal abbahagyná.

– Roman – szóltam hanyagul –, úgy vélem, legrosszabb esetben képes volnál dematerializálni őt.

Roman felnevetett és vállon veregetett.

– Ne ijedj meg – mondta. – Ez csak játékszer. De semmi kedvem kikezdeni Vibegallóval... Ettől ne félj, amattól félj! – És a másik autoklávra mutatott, amely békésen csattogott a sarokban.

Eközben a kadáver hirtelen nyugtalanul mozgolódni kezdett. Stella halkan felsikított és hozzám simult. A kadáver szeme tágra nyílt. Előbb lehajolt és belenézett a kádba. Azután az üres vödrökkel zörgött. Végül megdermedt és egy ideig mozdulatlanul ült. Arcán az elégedettség kifejezését a megbántottság kifejezése váltotta fel. Kissé felemelkedett, gyorsan körülszaglászta az asztalt, majd kiöltötte hosszú, vörös nyelvét és felnyalta a morzsákat.

– No, vigyázzatok, gyerekek... – suttogták a tömegben.

A kadáver a kádba nyúlt, kivette az előhívótálat, forgatta, nézegette, és óvatosan leharapta a szélét. Szemöldöke szenvedően fölfelé kúszott. Leharapott még egy darabot, ropogtatni kezdte. Arca elkékült, a szeme fátyolos lett, de egyre harapdálta, míg csak szét nem rágta az egész tálat. Egy percig elgondolkozva ült, megtapogatta a fogait, majd tekintetét lassan végighordozta a megdermedt tömegen. Baljós volt a tekintete, valahogy mérlegelő, válogató. Vologya Pocskin önkéntelenül így szólt: „No-no, csak lassan, te..." S ekkor a kifejezéstelen, átlátszó szempár Stellára szegeződött, a lány felsikoltott – ugyanaz az ultrahangba átcsapó, szívettépő sikoly volt, amelyet én meg Roman a négy emelettel lejjebb levő igazgatói előszobában hallottunk. Összerezzentem. A

kadáver is zavarba jött: lesütötte a szemét, ujjaival idegesen dobolt az asztalon.

Az ajtóban zaj támadt, mindenki mozgolódni kezdett, és a bámészkodókat szétlökdösve előre törtetett Amvroszij Ambroiseovics Vibegallo. Az igazi. Szakállából szedegette a jégcsapokat, vodka, daróckaftán szaga áradt belőle.

– Kedveském! – kiáltotta. – Micsoda dolog ez? Quelle situation!* Stella, hát mit... izé... bámulsz!... Hol a hering? Hiszen neki szükségletei vannak!... És egyre fokozódnak!... Olvasni kell a műveimet!

Közelebb ment a kadáverhez, s az nyomban mohón szaglászni kezdte. Vibegallo odaadta neki a daróckaftánt.

– A szükségleteket ki kell elégíteni! – mondta, miközben sietve csattogtatta a szállítószalag kapcsolóit. – Miért nem adtál neki mindjárt? Ó, les femmes, les femmes!...** Ki mondta, hogy elromlott? Egyáltalán nem romlott el, hanem csak ráolvastunk. Hogy, szóval hát, ne tudja mindenki használni, merthogy ez... izé... általános szükséglet, a hering pedig – a modell számára van...

A falban kinyílt egy kis ablak, felcsörömpölt a szállítószalag, és közvetlenül a padlóra zúdultak a jószagú heringfejek. A kadáver szeme felcsillant. Négykézlábra állt, szaporán az ablakhoz ügetett, és dologhoz látott. Vibegallo tapsolt, örvendezve fel-felkiáltott, és időnként vakargatni kezdte a kadáver füle tövét.

A tömeg megkönnyebbülten sóhajtozott és hullámzott. Kiderült, hogy Vibegallo magával hozta a területi újság két tudósítóját. A tudósítók ismerősök voltak: Vesébelátó G. és Melegházi B. Belőlük is vodkaszag áradt. Vakuikat villogtatva fényképezni kezdtek, majd a noteszukba jegyezgettek. Vesébelátó G. és Melegházi B. a tudományra specializálta magát. Vesébelátó G. a következő mondatával vált híressé: „Első Oort a csillagos égre tekintett, s észrevette, hogy a Tejútrendszer forog." Ő dolgozta fel irodalmilag Merlinnek a kerületi szovjet elnökével tett utazását, és ő készített interjút

* Micsoda helyzet!
** A nők, a nők!...

(tudatlanságában) Ojra-Ojra dublőrjével. Az interjúnak ezt a címet adta: „Az Ember", s e szavakkal kezdte: „Mint minden igazi tudós, ő is szűkszavú . . ." Melegházi B. pedig Vibegallón élősködött. Az önfelhúzó lábbeliről, az önkiszedő és teherautóba önberakodó sárgarépáról és Vibegallo egyéb terveiről szóló harcos karcolatai közismertek voltak a területen, „A szoloveci varázsló" című cikke pedig az egyik fővárosi folyóiratban is megjelent.

Amikor a kadávernél beállt az elégedettség soron következő paroxizmusa, és elszunnyadt, Vibegallo idejében megjelenő laboránsai – akiket a szilveszteri asztal mellől ragadtak el, és ezért igen barátságtalanul viselkedtek – sietve fekete öltönyt húztak rá, és széket nyomtak alája. A tudósítók melléje állították Vibegallót, kezét a kadáver vállára tették, objektívjeiket rászegezték, s arra kérték, hogy folytassa.

– Mi a lényeg? – jelentette ki készségesen Vibegallo. – A lényeg az, hogy az ember boldog legyen. Zárójelben megjegyzem: a boldogság emberi fogalom. De mi az ember, filozófiai kifejezéssel élve? Az ember, elvtársak, homo sapiens, aki tud és akar. Tud . . . izé . . . mindent, amit akar, és akar mindent, amit tud. N'est-ce pas, elvtársak? Ha ő, mármint az ember, mindent tud, amit akar, és mindent akar, amit tud, akkor ő boldog. Mi így határozzuk meg. Mit látunk itt magunk előtt, elvtársak? Egy modellt. Ez a modell, elvtársak, akar, s ez már jó. Hogy úgy mondjam: excellent, exquis, charmant.* Azonkívül, elvtársak, önök maguk is láthatják, hogy tud. És ez még jobb, mert ha egyszer így van, akkor ő . . . szóval hát ez a lény boldog. A boldogtalanságból a boldogságba való metafizikai átmenet forog fenn, és ezen mi nem csodálkozhatunk, mivel senki sem születik boldognak, hanem, izé, boldoggá válik. Lám, ez mindjárt felébred . . . Ez akar. És ezért egyelőre boldogtalan. De tud is, és e „tud" által dialektikus ugrás történik. Az ám! . . . Figyeljenek! Látták, hogyan tud ő? Hű, te, kedveském, hű, te, gyöngyöm! . . . Az ám! Hát így tud! Vagy tíz-tizenöt percig tud . . . Ön, Melegházi elvtárs, tegye le a fényképezőgépecs-

* Kitűnő, pompás, elragadó.

kéjét, és vegye elő a filmfelvevőjét, mivelhogy itt egy folyamattal van dolgunk... itt minden mozgásban van! A nyugalom minálunk, ahogy lenni kell, viszonylagos, a mozgás nálunk abszolút. Úgy bizony. Most ő tudott, és dialektikusan átmegy a boldogságba. Vagyis az elégedettségbe. Látják, lecsukta a szemét. Élvez. Jól érzi magát. Tudományosan állítom, hogy hajlandó volnék cserélni vele. Természetesen ebben a pillanatban... Ön, Vesébelátó elvtárs, jegyezzen fel mindent, amit mondok, aztán adja ide. Én átfésülöm, teszek bele néhány hivatkozást... Most például ő szunnyad, de ez még nem minden. A szükségleteknek nálunk mélységben és szélességben egyaránt fejlődniük kell. Ez lesz az egyedül helyes folyamat. On dit que* Vibegallo állítólag a szellemi világ ellensége. Ez, elvtársak, címke. Nekünk, elvtársak, legfőbb ideje elfelejtenünk az efféle módszereket a tudományos vitákban. Valamennyien tudjuk, hogy az anyagi megy elöl, a szellemi pedig mögötte. Satur ventur, mint ez köztudomású, non studit libentur.** Amit mi, az adott esetre alkalmazva, így fordítunk le: éhes disznó makkal álmodik...

– Fordítva – mondja Ojra-Ojra.

Vibegallo egy ideig kifejezéstelenül bámult rá, azután így szólt:

– Ezt a közbeszólást felháborodással visszautasítjuk, elvtársak, mint szervezetlen megnyilvánulást. Ne kalandozzunk el a lényegtől, a gyakorlattól. Folytatom, és rátérek a kísérlet következő szakaszára. A sajtó számára magyarázom el. Abból a materialista eszméből kiindulva, hogy az anyaszükségletek ideiglenes kielégítése megtörtént, át lehet térni a szellszükségletek kielégítésére. Vagyis filmet, televíziót nézni, népzenét hallgatni, vagy magunknak énekelgetni, sőt, valamilyen könyvet elolvasni, mondjuk a „Krokogyil"-t vagy valamilyen újságot... Mi nem feledjük el, elvtársak, hogy mindehhez képességek kellenek, ugyanakkor az anyaszükségletek kielégítése különleges képességeket nem igényel, ezek

* Azt mondják, hogy...

** Hibásan ejtett latin közmondás (Satur venter non studet libenter) = kinek hasa tele, tanulás nem kenyere.

mindig megvannak, mivel a természet a materializmust követi. Az adott modell szellemi képességeit illetően egyelőre semmit sem tudunk mondani, minthogy racionális magja a gyomori kielégületlenség. A szellszükségleteket azonban nyomban kiválthatjuk nála.

A mogorva laboránsok magnetofont, rádiókészüléket, filmvetítőt és egy kis hordozható könyvtárat rakosgattak szét az asztalokon. A kadáver közömbös tekintettel mérte végig a kultúra eszközeit, és megízlelte a magnetofon-szalagot. Nyilvánvaló volt, hogy a modell szellszükségletei spontánul nem nyilvánulnak meg. Akkor Vibegallo utasítást adott, hogy kezdjék meg – saját kifejezése szerint – a kulturális készségek erőszakos beidegzését. A magnetofon édeskésen rázendített: „Mikor elváltam a kedvesemtől, szerelmet fogadtunk egymásnak . . .” A rádió sípolni, rikoltozni kezdett. A vetítőgép „A farkas és a hét kecskegida” című rajzfilmet pergette. Egy-egy laboráns, folyóirattal a kezében, a kadáver két oldalára állt, és egymás szavába vágba olvasni kezdett . . .

Mint várható volt, a gyomor-modell teljes közönnyel viseltetett e hangzavar iránt. Amíg zabálni akart, addig fütyült a szellem világára, mert zabálni akart, és zabált is. Miután pedig teleette magát, nem vett tudomást a szellem világáról, mert elpilledt, és egy ideig semmi többet sem kívánt. Az éles szemű Vibegallónak mégis sikerült furfangosan megállapítania a kétségtelen összefüggést a (rádiókészülékből hallatszó) dobpergés és a modell alsó végtagjainak reflexszerű rángatózása között. Elragadtatva kiáltotta:

– A lábát! – és megragadta Melegházi B. kabátja ujját. – Kapja le a lábát! Premierplanban! La vibration de ce mollet gauche est un grand signe!* Ez a láb elseper mindenféle fondorlatot, és letép mindenféle címkét, amit rám aggatnak! Oui sans doute**, a laikus egyenesen elámulhat azon, hogy én milyen fontosnak tartom ezt a lábat. De hiszen, elvtársak, minden nagy a kicsiben tárul fel, s emlékeztetnem kell arra, hogy a szóban forgó modell a korlátolt szükségletek modellje,

* E bal lábikra reszketése fontos jel.

** Kétségtelenül.

konkrétan szólva, csupán egyetlen szükségleté, és ha a dolgokat a nevükön nevezzük, nyíltan, minden ködösítés nélkül, ez a gyomor-szükségletek modellje. Ezért ennyire korlátozott a szellszükségletekben. Mi pedig azt állítjuk, hogy csak az anyszükségletek változatossága biztosíthatja a szellszükségletek változatosságát. Megmagyarázom a sajtónak egy számára érthető példán. Ha mondjuk kifejezett igénye volna egy ilyen, százhetvenegyven rubeles „Asztra–7" típusú magnetofonra, amely igény általunk anyagiként értendő, s ezt a magnetofont megszerezné, akkor az adott magnetofont pergetné is, mivelhogy – maguk is megértik – mi mást lehet egy magnetofonnal csinálni? Ha meg pergetné, akkor zene szólna, ha meg zene szól, akkor hallgatni kell vagy táncolni . . . De mi a zenehallgatás, elvtársak, tánccal együtt vagy anélkül? Ez bizony a szellszükségletek kielégítése. Comprenez-vous?

Már régen észrevettem, hogy a kadáver viselkedése lényegesen megváltozott. Vagy elromlott benne valami, vagy így kellett lennie; de a relaxációk ideje egyre rövidebb és rövidebb lett, úgyhogy Vibegallo beszédének végére már el sem ment a szállítószalag mellől. Az is lehet, hogy csupán nehezére esett már a mozgás.

– Engedjen meg egy kérdést – szólt udvariasan Edik. – Mivel magyarázza az elégedettség paroxizmusainak megszűnését?

Vibegallo elhallgatott, a kadáverre nézett. Az zabált. Vibegallo Edikre nézett.

– Válaszolok – mondta öntelten. – A kérdés helyes, elvtársak. Sőt, mondhatnám, okos kérdés, elvtársak. A szüntelenül növekvő anyagi szükségletek konkrét modelljével van dolgunk. És csak a felületes megfigyelő vélheti úgy, hogy az elégedettség paroxizmusai megszűntek. A valóságban dialektikusan új minőségbe csaptak át. Átterjedtek, elvtársak, a szükségletek kielégítésének puszta folyamatára is. Most már nem elég neki, ha jóllakott. Most megnőttek a szükségletei, most állandóan ennie kell, most önművelődött, és tudja, hogy a rágás szintén remek dolog. Érti, Amperjan elvtárs?

Ránéztem Edikre. Udvariasan mosolyogott. Mellette állt karonfogva Fjodor Szimeonovics és Cristobal Josévics dublőr-

je. Fejük lassan forgott a tengelye körül, akár a repülőtéri rádiólokátor.

– Szabad még egy kérdést? – szólt Roman.

– Tessék – felelte Vibegallo fáradt, elnéző arckifejezéssel.

– Amvroszij Ambroiseovics – mondta Roman –, de mi lesz, ha ez mindent elfogyaszt?

Vibegallo tekintete haragosra vált.

– Kérem a jelenlevőket, jól jegyezzék meg mind ezt a provokatív kérdést, amelyből mérföldnyire bűzlik a malthusianizmus, a neomalthusianizmus, a pragmatizmus, az egzisztenci . . . oá . . . onalizmus és a hitetlenség, elvtársak, az emberiség kimeríthetetlen erejével szemben. Mit akar mondani ezzel a kérdéssel, Ojra-Ojra elvtárs? Hogy tudományos intézetünk tevékenységében bekövetkezhet olyan pillanat, válság, visszafejlődés, amikor fogyasztóink számára nem lesz elegendő fogyasztási cikk? Nem helyes, Ojra-Ojra elvtárs! Ön nem gondolkozik! Mi pedig nem engedhetjük meg, hogy munkánkra címkéket aggassanak, árnyékot vessenek. És mi nem is engedjük meg ezt, elvtársak.

Elővette zsebkendőjét, megtörülte a szakállát. Vesébelátó G., a szellemi megerőltetéstől eltorzult arccal, a következő kérdést tette fel:

– Én természetesen nem vagyok szakember. De milyen jövője lehet a szóban forgó modellnek? Azt értem, hogy a kísérlet sikeresen folyik. Ez a modell azonban túlságosan aktívan fogyaszt.

Vibegallo keserűen elmosolyodott.

– No látja, Ojra-Ojra elvtárs – mondta. – Így keletkeznek az egészségtelen szenzációk. Ön meggondolatlanul feltett egy kérdést. És lám, egy egyszerű elvtársat máris dezorientált. Ön nem a lényeget látja, Vesébelátó elvtárs! – fordult közvetlenül a tudósítóhoz. – Az adott modell már túlhaladott szakasz! Íme, az ideál, amelyet példaképnek kell tekinteni! – Vibegallo odament a másik autoklávhoz, és kezét rátette fényezett oldalára. Szakálla felkunkorodott. – Ez a mi ideálunk! – nyilvánította ki. – Vagy, pontosabban kifejezve, ez a mi ideálunk modellje. Itt egy univerzális fogyasztóval van dolgunk, aki mindent akar, és ennek megfelelően, mindent

tud. Benne rejlik minden szükséglet, amely csak előfordul a világon. És mindezeket a szükségleteket ki tudja elégíteni. Természetesen a mi tudományunk segítségével. Megmagyarázom a sajtó számára. Az univerzális fogyasztó modellje, amely ebben az autoklávban van, korlátlanul akar. Mi elvtársak, bármennyire tiszteljük is önmagunkat, hozzá képest egytől egyig csupán nullák vagyunk. Mert ő olyan dolgokat akar, amelyekről nekünk fogalmunk sincs. És ő nem fog a természet kegyére várni. Ő elveszi a természettől mindazt, amire a teljes boldogsághoz, vagyis a kielégültséghez szüksége van. Az anyagi-mágikus erők maguk vonják ki a környező természetből mindazt, ami számára szükséges. A szóban forgó modell boldogsága leírhatatlan lesz. Nem ismeri majd sem az éhséget, sem a szomjúságot, sem a fogfájást, sem az egyéni kellemetlenségeket. Valamennyi szükséglete egy pillanat alatt kielégül majd.

– Bocsásson meg – jegyezte meg udvariasan Edik –, és valamennyi szükséglete anyagi lesz?

– Hát persze! – kiáltotta Vibegallo. – Szellemi szükségletei ennek megfelelően fognak fejlődni! Már leszögeztem, hogy minél több az anyagi szükséglet, annál változatosabbak lesznek a szellemi szükségletek. Ez szellemóriás, vezető egyéniség lesz!

Végigtekintettem a jelenlevőkön. Sokan megdöbbentek. A tudósítók bőszen körmöltek. Egyesek furcsa arckifejezéssel pillantottak az autoklávról a szüntelenül nyeldeső kadáverra és vissza. Stella homlokát a vállamhoz nyomta, s szipogva ezt suttogta: „Elmegyek innen, nem bírom, elmegyek . . .” Azt hiszem, kezdtem már érteni, mitől tartott Ojra-Ojra. Felrémlett előttem egy hatalmasra tátott száj, amelybe bűvös erőtől űzve, beléhullanak állatok, emberek, városok, kontinensek, bolygók és napok.

Melegházi B. ismét Vibegallóhoz fordult:

– Mikor és hol történik az univerzális modell bemutatása, Amvroszij Ambroiseovics?

– Válaszom a következő – felelte Vibegallo. – A bemutatás itt, ebben a laboratóriumomban fog megtörténni. Az időpontról később értesítjük a sajtót.

– De ez a legközelebbi napokban lesz?

– Egyes vélemények szerint a legközelebbi órákban. Úgyhogy a sajtó elvtársak leghelyesebben teszik, ha itt maradnak, és várnak.

Ekkor Fjodor Szimeonovics és Cristobal Josévics dublőrje, mintegy vezényszóra, megfordult és kiment. Ojra-Ojra így szólt:

– Nem gondolja, Amvroszij Ambroisevics, hogy egy ilyen bemutatót zárt helyiségben, ráadásul a város központjában tartani, veszélyes?

– Nekünk nincs mitől félnünk – felelte nyomatékosan Vibegallo. – Ellenségeink . . . izé . . . ők féljenek.

– Emlékszik, mondtam már önnek, hogy lehetséges . . .

– Ön, Ojra-Ojra elvtárs, nincs eléggé . . . szóval hát . . . fölkészülve. Különbséget kell tenni, Ojra-Ojra elvtárs, lehetőség és valóság, véletlen és szükségszerűség, elmélet és gyakorlat között, meg általában . . .

– Talán mégis jobb volna a kísérleti telepen . . .

– Én nem bombát próbálok ki – jelentette ki dölyfösen Vibegallo. – Én az eszményi ember modelljét próbálom ki. Vannak még kérdések?

Valamilyen nagyokos, az Abszolút Tudás osztályáról, az autokláv munkájáról kérdezősködött. Vibegallo szívesen bocsátkozott magyarázatokba. A mogorva laboránsok összegyűjtötték a szellszükségletek kielégítésére szolgáló műszaki berendezéseket. A kadáver zabált. A fekete öltöny recsegett rajta, szétfeslett a varrásoknál. Ojra-Ojra fürkészőn nézte. Azután hirtelen így szólt:

– Van egy javaslatom. Mindenki, akinek nincs dolga itt, haladéktalanul hagyja el a helyiséget.

Mindenki feléje fordult.

– Itt mindjárt nagy piszok lesz – magyarázta. – Hihetetlen piszok.

– Ez provokáció – állapította meg méltóságteljesen Vibegallo.

Roman megragadott a kabátom ujjánál, s elindult az ajtó felé. Én pedig Stellát húztam magam után. Utánunk tódult a többi néző. Az intézetben hittek Romannak, Vibegallónak pe-

dig nem. A laboratóriumban az idegenek közül csak a tudósítók maradtak, mi pedig a folyosón gyűltünk össze.

– Miről van szó? – faggatták Romant. – Mi lesz itt? Miért lesz piszok?

– Mindjárt robban – válaszolta Roman, és merőn figyelte az ajtót.

– Ki robban? Vibegallo?

– Sajnálom a tudósítókat – mondta Edik. – Mondd, Szása, működik ma a zuhany?

A laboratórium ajtaja kinyílt, két laboráns lépett ki, egy üres vödrökkel teli kádat cipelt. A harmadik laboráns, óvatosan körülnézelődve, körülöttük sürgött-forgott, és ezt dünnyögte:

– Hadd segítsek, fiúk, hadd segítsek, hiszen nehéz . . .

– Csukja be az ajtót – tanácsolta Roman.

A sürgölődő laboráns sietve becsapta az ajtót, odajött hozzánk, és cigarettát vett elő. Szeme tágra nyílt.

– Nos, mindjárt bekövetkezik . . . – mondta. – Az a Vesébelátó ostoba, hiszen kacsintottam neki . . . Hogy zabál ez! . . . Bele lehet őrülni, ahogyan zabál . . .

– Most két óra huszonöt perc . . . – kezdte Roman.

S ekkor robaj hallatszott. Üveg csörömpölt. A laboratórium ajtaja leszakadt sarokpántjairól. Az ajtórésen kirepült egy fényképezőgép és valakinek a nyakkendője. Mi félreugrottunk, Stella megint felsikoltott.

– Nyugalom – mondta Roman. – Már kész. Egy fogyasztóval kevesebb lett a földön.

A laboráns falfehéren szívta a cigarettáját. A laboratóriumból cuppogás, köhögés, kusza átkozódás hallatszott. Förtelmes szag áradt.

– Talán meg kellene nézni . . . – motyogtam tétován.

Senki sem válaszolt. Valamennyien együttérzőn néztek rám. Stella halkan sírt és a kabátomba kapaszkodott. Valaki suttogva magyarázta valakinek:

– Ő ma ügyeletes, érted? . . . Valakinek csak be kell menni, hogy kikotorja . . .

Néhány bizonytalan lépést tettem az ajtó felé, ekkor azonban egymásba kapaszkodva kivergődtek a laboratóriumból a tudósítók és Vibegallo.

Úristen, milyen állapotban voltak! . . .

Felocsúdtam, kihúztam zsebemből a platinasípot és belefújtam. A munkatársakat szétlökdösve felém sietett az árnyékszék-tisztító háziszellemekből álló riadó-különítmény.

5. fejezet

Higgyék el nekem, a világon a legborzalmasabb látvány volt.

F. RABELAIS

Legjobban az lepett meg, hogy Vibegallót cseppet sem keserítette el, ami történt. Amíg a háziszellemek munkálkodtak rajta – abszorbensekkel locsolták, illatos kenőcsökkel kenegették –, ő vékony fejhangon hirdette:

– Lám, önök, Ojra-Ojra és Amperjan elvtársak, szintén folyton ijedeztek. Hogy aszongya, mi lesz meg hogyan lehet megállítani őt . . . Önökben, elvtársak van egy efféle egészségtelen szkepticizmus, van bizony. Én azt mondanám, bizalmatlanság a természet erőivel, az emberi lehetőségekkel szemben. És hová lett most ez az önök bizalmatlansága? Szétpukkant! Szétpukkant, elvtársak, a széles közvélemény szeme láttára, és telefröcskölt engem meg ezeket az elvtársakat a sajtótól . . .

A sajtó hallgatott, s engedelmesen odatartotta az oldalát az abszorbensek sugarainak. Vesébelátó G. reszketett, Melegházi B. a fejét csóválta, és önkéntelenül nyalogatta a száját.

Amikor a háziszellemek nagyjából rendbe tették a laboratóriumot, benéztem. A riadó-különítmény nagy ügybuzgalommal illesztette be az ablaküvegeket, égette a tokoskemencében a gyomormodell maradványait. Maradvány kevés volt: egy kupac „for gentlemen"* feliratú gomb, kabátujj, hihetetlenül kitágult nadrágtartó meg egy műállkapocs, amely holmi gigantopithecus megkövesült állkapcsára emlékeztetett.

* „Férfiak számára".

Vibegallo megvizsgálta a másik autoklávot, és kijelentette, hogy minden rendben van.

– Kéretem a sajtót – mondta. – A többieknek javaslom, térjenek vissza saját munkájukhoz.

Az újságírók előhúzták noteszüket, mind a hárman letelepedtek az asztal mellé, és hozzáláttak az „Egy felfedezés születése" című karcolat és a „Vibegallo professzor tájékoztatója" című cikk részleteinek tisztázásához.

A nézők szétszéledtek. Elment Ojra-Ojra, miután elvette tőlem Janus Poluektovics páncélszekrényének kulcsait. Kétségbeesetten elment Stella, akit Vibegallo nem volt hajlandó másik osztályra elengedni. Elmentek a szemlátomást felvidult laboránsok. Elment Edik az elméleti szakértők gyűrűjében, s menet közben a felrobbant kadáver gyomrában fellépő lehetséges minimális nyomást számítgatta. Én is elindultam őrhelyemre, miután megbizonyosodtam arról, hogy a másik kadáver kipróbálására reggel nyolc óra előtt nem kerülhet sor.

A kísérlet nyomasztó hatást tett rám, s miután elhelyezkedtem az igazgató előszobájában a hatalmas karosszékben, azon tűnődtem, vajon Vibegallo ostoba vagy kontár és ravasz demagóg. Valamennyi kadáverének tudományos értéke nyilvánvalóan a nullával volt egyenlő. Saját dublőrjein alapuló modellt bármely munkatárs tudott alkotni, aki megvédte magiszteri disszertációját és elvégezte a nemlineáris transzgresszió kétéves szaktanfolyamát. Ezeket a modelleket mágikus tulajdonságokkal felruházni szintén gyerekjáték volt, mert tájékoztatók, táblázatok és tankönyvek álltak a mágus-aspiránsok rendelkezésére. Ezek a modellek önmagukban soha semmit sem bizonyítottak, és tudományos szempontból nem voltak érdekesebbek, mint a kártyatrükkök vagy a kardnyelés. Természetesen meg lehetett érteni mindezeket a kontár tudósítókat, akik úgy ellepték Vibegallót, mint a legyek a szemétládát. Mert a laikus számára mindez rendkívül hatásosnak látszott, tiszteletet és óriási lehetőségek homályos érzését keltette. Nehezebben lehetett megérteni Vibegallót, aki szinte beteges szenvedéllyel rendezett cirkuszi mutatványokat olyan kíváncsiaknak, akiknek nem volt lehetőségük (sem ked-

vük) ahhoz, hogy eligazodjanak a kérdés lényegében. Leszámítva a kiküldetésektől kimerült néhány „abszolútistát", aki imádott a végtelenbeli helyzetről interjúkat adni, az intézetben – enyhén szólva – senki sem kereste a kapcsolatot a sajtóval: ez rossz modornak számított, és mély belső oka volt.

A legérdekesebb, legtetszetősebb tudományos eredményeknek ugyanis az a sajátosságuk, hogy beavatatlanok számára felfoghatatlannak, siváran érthetetlennek tűnnek. A mi korunkban a laikusok a tudománytól csodát, csakis csodát várnak, s gyakorlatilag képtelenek megkülönböztetni a csodát a bűvészmutatványtól vagy valamilyen szellemi szaltó mortálétól. A boszorkányság és a varázslat tudománya sem kivétel. A televíziós stúdióban megrendezni a híres kísértetek értekezletét, vagy puszta pillantással lyukat fúrni félméteres betonfalba – erre sokan képesek, s teljesen haszontalan, de ámulatba ejti a tiszteletreméltó közönséget, amely nemigen tudja elképzelni, mennyire összefonta, összekúszálta a mese és a valóság fogalmát a tudomány. De próbálják megtalálni a mélységes belső összefüggést a tekintet fúró tulajdonsága és a „beton" szó filológiai jellemzői között, próbálják megoldani ezt a kis rész-problémácskát, amely Auers Nagy Problémája néven ismeretes! És Ojra-Ojra megoldotta, oly módon, hogy megalkotta a fantasztikus azonosság elméletét, s megvetette az alapját a matematikai mágia teljesen új részének. De Ojra-Ojráról jóformán senki sem hallott. Vibegallo professzort viszont mindenki nagyon jól ismeri. (Hogyan, ön a BOVATKI-ban dolgozik? No és mit csinál ott Vibegallo? Ugyan mi újat alkotott már megint?) Ez azért van így, mert Ojra-Ojra eszméit az egész földgolyón csupán két-háromszáz ember tudja felfogni, és e két-háromszáz között eléggé sok az akadémiai levelezőtag, de – sajnos! – egyetlen hírlaptudósító sincs. Vibegallo „Az önfelhúzó lábbeli gyártási technológiájának alapjai" című, demagóg fecsegéssel telizsúfolt, klasszikus műve pedig annak idején – Melegházi B. jóvoltából – meglehetősen feltűnést keltett. (Később kiderült, hogy az önfelhúzó cipő többe kerül a motorkerékpárnál, és árt neki a por és a nedvesség.)

Késő re járt. Alaposan elfáradtam, és észrevétlenül elnyomott

az álom. Furcsa dolgokkal álmodtam: Vibegallo-szakállú, soklábú, óriási szúnyogokkal, fölözött tejjel teli, beszélő vödrökkel, lépcsőn futkosó káddal. Álmomba néha bekandikált valamilyen tolakodó háziszellem, de amikor észrevette ezeket a rémségeket, ijedten elszelelt. Fájdalomra ébredtem, s megpillantottam magam mellett egy szakállas, komor szúnyogot, amely azon igyekezett, hogy a töltőtoll-vastag szívókáját a lábikrámba mélyessze.

„Huss!" – ordítottam rá, és öklömmel rácsaptam a kidülledt szemére.

A szúnyog sértődötten zümmögött, s odább szaladt. Akkora volt, akár egy kutya, rőtszínű, tarkafoltos. Álmomban valószínűleg öntudatlanul kiejtettem a materializálás képletét, és véletlenül előszólítottam a nemlétből ezt a zord állatot. A nemlétbe visszaűzni pedig nem sikerült. Akkor felszereltem magam „A matematikai mágia egyenletei" kötettel, kinyitottam a szellőzőablakot, és kizavartam a szúnyogot a hidegbe. A hóvihar nyomban megpörgette, s a szúnyog eltűnt a sötétben. Hát így keletkeznek az egészségtelen szenzációk, gondoltam.

Reggel hat óra volt. Hallgatóztam. Az intézetben csend honolt. Vagy valamennyien szorgosan dolgoztak, vagy már hazamentek. Még egy körutat kellett tennem, de nem akarózott sehová sem mennem, enni szerettem volna valamit, mert utoljára tizennyolc órája ettem. Így elhatároztam, hogy magam helyett a dublőrömet küldöm.

Egyelőre még igen gyenge mágus vagyok. Tapasztalatlan. Ha valaki ott van mellettem, akkor sohasem kockáztatnám meg, hogy kimutassam a tudatlanságomat. Én azonban egyedül voltam, s úgy döntöttem, megkockáztatom, s egyúttal némi gyakorlatot szerzek. „A matematikai mágia egyenletei"-ben kikerestem az általános képletet, behelyettesítettem saját paramétereimet, megtettem a szükséges kézmozdulatokat, kiejtettem az összes szükséges kifejezést ókaldeus nyelven. Mégis igaz, hogy türelem rózsát terem. Életemben először sikerült tűrhetően a dublőröm. Mindene a helyén volt, sőt, kissé hasonlított is hozzám, csak a bal szeme nem nyílt ki valamiért, a kezén pedig hat-hat ujj nőtt. Megmagyaráz-

tam neki a feladatot, ő pedig bólintott és csoszogva eltávozott. Többé nem találkoztunk. Talán vélètlenül bevetődött Gorinics S. vermébe, vagy végtelen utazásra indult a Szerencse Kerekén, nem tudom. Én ugyanis nagyon hamar megfeledkeztem róla, mert elhatároztam, hogy reggelit készítek magamnak.

Igénytelen ember vagyok. Megelégszem lengyelkolbászos szendviccsel, meg egy csésze feketekávéval. Nem értem, hogyan sikerülhetett így, de először egy vastagon megvajazott lengyelbunda termett az asztalon. Amikor a meglepetéstől magamhoz tértem, figyelmesen megvizsgáltam a bundát. A vaj nem volt teavaj, nem is főzővaj. Ekkor a bundát meg kellett volna semmisítenem, és mindent elölről kezdenem. Én azonban utálatos önteltséggel teremtő istennek képzeltem magam, s a sorozatos átváltozások útját választottam. A bunda mellett megjelent egy fekete folyadékkal teli üveg, maga a bunda pedig a szélén szenesedni kezdett. Sietve tisztáztam elképzeléseimet, s ennek során különös súlyt helyeztem a bögre és a marhahús képeire. Az üveg bögrévé alakult át, a folyadék nem változott, a bunda egyik ujja összehúzódott, megnyúlt, kivörösödött és rángatózni kezdett. A rémülettől verejtékesen eszméltem rá, hogy ez egy tehénfarok. Felálltam a karosszékből és a sarokba mentem. A faroknál tovább nem fajult a dolog, de a látvány így is meglehetősen ijesztő volt. Megpróbáltam még egyszer, és a farok kalászba szökött. Erőt vettem magamon, lehúnytam a szememet, s a lehető legtisztábban elképzeltem egy karéj közönséges rozskenyeret, amint leszelik, megkenik vajjal – teavajjal, kristályüveg vajtartóból – és rátesznek egy karika kolbászt. Isten neki, nem kell lengyelkolbász, lehet közönséges, enyhén füstölt poltavai is. Úgy határoztam, hogy a kávéval egyelőre várok. Amikor óvatosan kinyitottam a szememet, a lengyelbundán egy nagy darab hegyi kristály feküdt, belsejében pedig sötétlett valami. Fölemeltem a kristályt, a kristállyal együtt a megmagyarázhatatlanul hozzánőtt bundát, a kristály belsejében pedig felismertem a hőn áhított szendvicset, amely nagyon hasonlított a valódihoz. Felnyögtem, megpróbáltam gondolatban széthasítani a kristályt. Repedések sűrű hálója borította

el, úgyhogy a szendvics csaknem eltűnt a szemem elől. „Tökfej – mondtam magamnak –, ezer meg ezer szendvicset ettél meg, és nem vagy képes valamennyire is tisztán felidézni. Ne izgulj, senki sincs itt, senki sem lát. Ez nem beszámoló, nem ellenőrző dolgozat, nem vizsga. Próbáld meg még egyszer." És megpróbáltam. Inkább ne próbáltam volna! Képzeletem felajzódott, agyamban a legváratlanabb gondolattársítások lobbantak fel és hunytak ki, s ahogyan egyre próbálgattam, a szoba lassanként megtelt furcsa tárgyakkal. Sok közülük nyilvánvalóan a tudatalattiból, az öröklődő emlékezet ősvadonjából, az egyetemi végzettség által elfojtott, primitív rémségekből fakadtak. Végtagjaik voltak, szüntelenül mozogtak, ocsmány hangokat hallattak, illetlenül, agresszívan viselkedtek, s állandóan verekedtek. Én hajszoltan körültekintettem. Mindez élénken emlékeztetett a Szent Antal megkísértését ábrázoló ódon metszetekre. Különösen kellemetlen volt egy póklábakon nyugvó ovális tál, amelynek a szélét gyér, kemény szőrzet borította. Nem tudom, mit akarhatott tőlem, de a szoba túlsó sarkába vonult, nekiiramodott, és teljes erővel a lábszáramnak csapódott, míg csak a karosszékkel a falhoz nem szorítottam. A tárgyak egy részét végül is sikerült megsemmisítenem, a többi pedig szétszéledt a sarkokba, és elbújt. Megmaradt a tál, a bunda a kristállyal meg a fekete folyadékkal teli bögre, amely már korsó méretűre növekedett. Felemeltem és megszagoltam. Szerintem fekete tinta volt. A tál a karosszék mögött izgett-mozgott, lábaival kapargatta a linóleumot, és förtelmesen sistergett. Nagyon kellemetlenül éreztem magam.

A folyosón lépések és hangok hallatszottak, az ajtó kitárult, a küszöbön megjelent Janus Poluektovics, és szokása szerint így szólt: „Úgy." Kapkodni kezdtem. Janus Poluektovics a dolgozószobájába tartott, és útközben hanyagul, egyetlen univerzális szemöldök-rándítással eltüntette az általam alkotott egész csodabogársereglet. Mögötte haladt Fjodor Szimeonovics, Cristobal Junta vastag, fekete szivarral a szája szegletében, a morcos Vibegallo és a határozott Roman Ojra-Ojra. Valamennyien gondterhesek voltak, nagyon siettek, rám se hederítettek. A dolgozószoba ajtaja nyitva

maradt. Megkönnyebbült sóhajjal leültem előbbi helyemre, s ekkor észrevettem, hogy egy gőzölgő kávéval teli porcelánbögre meg egy tányér szendvics áll előttem. Valamelyik titán mégiscsak gondoskodott rólam, már nem tudom, kicsoda. Nekiestem a reggelinek, és közben a dolgozószobából kihallatszó hangokra füleltem.

– Mindenekelőtt – kezdte hideg megvetéssel Cristobal Josévics –, az ön – engedelmet a szóért – „Szülőotthona" pontosan az én laboratóriumom alatt van. Ön már rendezett egy robbanást, amelynek következtében tíz percig kénytelen voltam várakozni, amíg a dolgozószobámban pótolták a kitört ablaküvegeket. Azt gyanítom, hogy általánosabb jellegű érveket ön nem vesz figyelembe, ezért merőben önző meggondolásokból indulok ki . . .

– Az az én dolgom, kedves barátom, hogy a saját helyiségemben mivel foglalkozom – válaszolta vékony fejhangon Vibegallo. – Én az ön emeletével nem törődöm, holott önnél például az utóbbi időben szakadatlanul folyik az élővíz. Beázott az egész mennyezetem, elszaporodnak a poloskák. Én mégsem törődöm az ön elméletével, de ön se törődjék az enyémmel.

– G-galambocskám – turbékolta Fjodor Szimeonovics –, Amvroszij Ambroiseovics! D-de hát figyelembe kell v-venni a l-lehetséges bonyodalmakat . . . H-hiszen senki sem f-foglalkozik az épületben mondjuk sárkánnyal, b-bár vannak t-tűzálló anyagok is, és . . .

– Nálam nem sárkány van, hanem boldog ember! Ön valahogy furcsán okoskodik, Kivrin elvtárs, furcsák a hasonlatai! Az eszményi ember modellje és holmi osztályon kívüli tűzokádó sárkány! . . .

– G-galambocskám, de hiszen nem az a l-lényeg, h-hogy osztályon kívüli, hanem az, hogy t-tüzet okozhat . . .

– Már megint! Az eszményi ember tüzet okozhat! Ön nem gondolkodik, Fjodor Szimeonovics!

– Én a s-sárkányról beszélek . . .

– Én pedig az ön helytelen beállítottságáról! Ön mindent elken, Fjodor Szimeonovics! Mi természetesen eltüntetjük az ellentéteket . . . szellemi és fizikai munka, város és falu, férfi

és nő között ... A szakadékot eltüntetni azonban nem engedjük önnek, Fjodor Szimeonovics!

– M-miféle szakadékot? V-végtére is, mi-micsoda pokoli k-kalamajka ez, Roman? ... H-hiszen a jelenlétemben m-magyarázta el neki! Én azt m-mondom, Amvroszij Ambroiseovics, hogy az ön k-kísérlete v-veszélyes, érti? ... Árthat a v-városnak, é-érti?

– Én viszont mindent megértek. Én bezzeg nem engedem meg az eszményi embernek, hogy nyílt mezőn, esőben-fagyban jöjjön világra!

– Amvroszij Ambroiseovics – szólt Roman –, még egyszer megismételhetem érveimet. A kísérlet azért veszélyes ...

– Én régóta elnézem önt, Roman Petrovics, és semmiképp sem tudom megérteni, hogyan alkalmazhat ilyen kifejezéseket az eszményi emberre. Az Eszményi Ember őneki, ugyebár, veszélyes!

Erre Roman – nyilván a fiatal kora miatt – elveszítette a béketűrését.

– Nem az Eszményi Ember – ordította –, hanem a maga fogyasztó-zsenije!

Baljós csönd lett.

– Hogy mondta? – kérdezte ijesztő hangon Vibegallo. – Ismételje meg. Hogyan nevezte az Eszményi Embert?

– J-Janus Poluektovics – szólt Fjodor Szimeonovics –, ezt mégsem volna szabad, kedves barátom ...

– Nem szabad! – kiáltott fel Vibegallo. – Helyes, Kivrin elvtárs, nem szabad! Nemzetközi tudományos kísérlettel van dolgunk! Egy szellemóriásnak kell megjelennie itt, a mi intézetünk falai között! Ez jelképes értelmű! Ojra-Ojra elvtárs a maga pragmatikus elhajlása folytán szűkkeblű gyakorlatiassággal viszonyul a problémához, elvtársak! És Junta elvtárs szintén szemellenzősen kezeli! Ne nézzen így rám, Junta elvtárs; a cári csendőrök sem tudtak megfélemlíteni, ön sem félemlít meg! Vajon illik-e hozzánk, elvtársak, hogy féljünk a kísérlettől? Junta elvtársnak, mint volt külföldinek és egyházi embernek szabad olykor eltévelyednie, de ön, Ojra-Ojra elvtárs, meg ön, Fjodor Szimeonovics, önök egyszerű orosz emberek.

– H-hagyja abba ezt a demagógiát! – tört ki végül Fjodor Szimeonovics is. – H-hogy nem szégyell ilyen badarságot összehordani? M-miféle e-egyszerű ember vagyok magának? És micsoda szó ez – é-egyszerű? Nálunk a dublőrök egyszerűek!...

– Én csak egyet mondhatok – közölte egykedvűen Cristobal Josévics. – Én egyszerű hajdani Nagy Inkvizitor vagyok, és nem engedek senkit hozzáférni az ön autoklávjához egészen addig, amíg biztosítékot nem kapok arra, hogy a kísérlet a kísérleti telepen fog folyni.

– L-legalább öt k-kilométerre a v-várostól – tette hozzá Fjodor Szimeonovics. – Vagy inkább tízre.

Vibegallónak szemlátomást szörnyen nem volt ínyére elcipelni a berendezést a kísérleti telepre, magának is odakullognia, ahol hóvihar dúlt és nem volt elegendő világítás a filmhíradó számára.

– Úgy – mondta –, értem. Önök elrekesztik a mi tudományunkat a néptől. Akkor talán ne is tíz kilométerre, hanem mindjárt tízezer kilométerre, Fjodor Szimeonovics? Valahová a túlsó oldalra? Valahova Alaszkába, Cristobal Josévics, vagy honnan is való maga? Mondja meg nyíltan. Mi pedig feljegyezzük.

Megint csönd lett, hallani lehetett, milyen félelmetesen szuszog Fjodor Szimeonovics, akinek elakadt a szava.

– Vagy háromszáz esztendővel ezelőtt – jelentette ki Junta – az ilyen szavakért város széli sétára invitáltam volna, ott kiporoltam volna a fülét, és keresztüldöftem volna.

– Nem tesz semmit – mondta Vibegallo. – Nincs Portugáliában. Maga sem szereti a bírálatot. Háromszáz esztendővel ezelőtt én sem sokat teketóriáztam volna veled, te kelekótya katolikus!

Görcsöt kaptam a gyűlölettől. Miért hallgat Janus? Meddig lehet ezt tűrni? A csöndben lépések hallatszottak, dühösen kijött az előszobába Roman, pattintott egyet az ujjával, megalkotta Vibegallo dublőrjét. Azután élvezettel mellen ragadta, jól megrázta, kéjesen megrángatta a szakállát, megnyugodott, megsemmisítette a dublőrt, és visszatért a dolgozószobába.

– D-de hiszen m-magát ki k-kell vágni, V-Vibegallo – jegyezte meg váratlanul nyugodt hangon Fjodor Szimeonovics. – Kiderül, hogy m-maga kellemetlen alak.

– Maga nem szereti a kritikát, nem bizony – válaszolt fújtatva Vibegallo.

És ekkor végre megszólalt Janus Poluektovics. Hangja harsány és nyugodt volt, mint Jack London kapitányaié.

– A kísérlet, Amvroszij Ambroiseovics kérésének megfelelően, ma tíz óra nulla perckor tartatik meg. Tekintettel arra, hogy a kísérlet jelentős rombolásokkal jár, amelyek alighanem emberáldozatokat is követelnek, színhelyéül a kísérleti telepnek a város határától tizenöt kilométerre eső távoli szektorát jelölöm ki. Felhasználom az alkalmat, s előre is köszönetet mondok Roman Petrovicsnak leleményességéért és bátorságáért.

Egy ideig nyilván valamennyien ezen a döntésen rágódtak. Én mindenesetre rágódtam rajta. Janus Poluektovics kétségtelenül furcsa módon fejezte ki gondolatait.

– Megyek és kocsit hívok – mondta hirtelen Roman, s valószínűleg a falon keresztül távozott, mert az előszobán nem ment át.

Fjodor Szimeonovics és Junta bizonyára egyetértően bólogatott, a magához tért Vibegallo pedig felkiáltott:

– Helyes döntés, Janus Poluektovics! Idejében figyelmeztett bennünket arra, hogy elveszítettük éberségünket. Minél távolabb az idegen szemektől. Csakhogy rakodómunkásokra van szükségem. Az autoklávom súlyos, szóval hát... jó öt tonnát nyom...

– Természetesen – szólt Janus. – Intézkedjék.

A dolgozószobában tologatni kezdték a karosszékeket, én pedig sietve kiittam a kávémat.

A következő órákban azokkal együtt, akik még az intézetben maradtak, a bejárat előtt ácsorogtam, és figyeltem, hogyan rakják fel az autoklávot, a sztereo-távcsöveket, a páncélpajzsokat és a daróckaftánokat. A hóvihar elcsitult, hideg, derűs reggel volt.

Roman egy hernyótalpas teherautót szerzett. Alfred vámpír hozta a rakodómunkásokat, a hekatonkheireket. Kottosz és

Güész szívesen jött. Élénken rikácsoltak mind a száz torkukkal, s menet közben felgyűrték temérdek ingujjukat. Briaréósz pedig a nyomukban kullogott, előredugta a dagadt ujját, és nyafogott, hogy fáj, hogy több feje szédül, és éjszaka nem aludt. Kottosz fogta az autoklávot, Güész a többit. Akkor Briaréósz, látva, hogy neki nem jut semmi, elkezdett intézkedni, utasításokat adni, tanácsokkal segíteni. Előre futott, kinyitotta és tartotta az ajtókat, minduntalan leguggolt, s alulról fölnézve, kiáltozott: „Mehet! Mehet!" vagy: „Jobbra tartsd! Beakadsz!" Végül is ráléptek a kezére, őt magát pedig az autokláv és a fal közé szorították. Briaréósz zokogásban tört ki, Alfred visszavezette a viváriumba.

A teherautó alaposan megtelt emberekkel. Vibegallo bemászott a vezetőfülkébe. Nagyon elégedetlen volt, s mindenkitől kérdezgette, hány óra. A gépkocsi végre elindult, de öt perc múlva visszatért, mert kiderült, hogy a tudósítókat itt felejtették. Amíg keresgélték őket, Kottosz és Güész hógolyózni kezdett, hogy átmelegedjék, és betört két ablaküveget. Aztán Güész hajba kapott valamilyen korai részeggel, aki ezt kiabálta: „Mind egy ellen, ugye?" Güészt félrehúzták, visszatuszkolták a kocsiszekrénybe. Ő forgatta a szemeit, és fenyegetően káromkodott ógörögül. Megjelent az álmosságtól reszkető Vesébelátó G. és Melegházi B., s a teherautó végül kigördült.

Az intézet kiürült. Fél tíz volt. Az egész város aludt. Nagy kedvem lett volna a többiekkel együtt kimenni a kísérleti telepre, de nem tehettem, felsóhajtottam, s elindultam a második körutamra.

Ásítozva ballagtam a folyosókon, mindenütt eloltottam a villanyt, míg csak el nem jutottam Vityka Kornyejev laboratóriumáig. Vitykát nem érdekelték Vibegallo kísérletei. Azt mondta, a Vibegallo-féléket mint kísérleti állatokat át kell adni Juntának, hogy derítse ki, vajon nem holmi repülő mutánsok-e. Ezért Vityka sehová sem ment, hanem a transzlátor-díványon ült, cigarettázott és lustán beszélgetett Edik Amperjannal, aki mellette feküdt, tűnődve a mennyezetre bámult és kandiszcukrot szopogatott. Az asztalon, vízzel teli kádban, frissen úszkált egy sügér.

– Boldog új évet – mondtam.

– Boldog új évet – válaszolt nyájasan Edik.

– Szaska majd megmondja – szólalt meg Kornyejev. – Szása, van-e fehérje nélküli élet?

– Nem tudom – mondtam. – Nem láttam. Miért kérded?

– Mit jelent az, hogy nem láttál? Mágneses teret sem láttál sosem.

– Hát aztán? – A sügért néztem a kádban. A hal körben úszkált, a kanyarokban megdőlt, s akkor látszott, hogy ki van zsigerelve. – Vityka – kérdeztem –, mégis sikerült?

– Szása nem akar a fehérje nélküli életről beszélni – jegyezte meg Edik. – És igaza van.

– Fehérje nélkül lehet élni – mondtam –, de hogyan él ez zsigerek nélkül?

– Amperjan elvtárs pedig azt mondja, hogy fehérje nélkül nem lehet élni – szólt Vityka, miközben a dohányfüstöt tölcséralakúra formálta, és úgy jártatta körbe a szobában, hogy kikerülje a tárgyakat.

– Én azt mondom, hogy az élet a fehérje – ellenkezett Edik.

– Nem érzem a különbséget – felelte Vityka. – Te azt mondod, hogy ha nincs fehérje, akkor nincs élet.

– Igen.

– Hát akkor ez mi? – kérdezte Vityka. Bágyadtan intett néhányszor.

Az asztalon, a kád mellett, egy undorító lény jelent meg, amely egyszerre sünhöz és pókhoz hasonlított. Edik kissé fölemelkedett és az asztalra pillantott.

– Ó – mondta és visszafeküdt. – Ez nem élet. Élettelen, földöntúli lény.

– De hát mit akarsz? – kérdezte Kornyejev. – Mozog? Mozog. Táplálkozik? Táplálkozik. Szaporodni is tud. Akarod, hogy most azonnal szaporodjék?

Edik még egyszer felemelkedett, az asztalra pillantott. A sün-pók esetlenül topogott egy helyben. Úgy látszott, mintha egyszerre mind a négy irányba akarna indulni.

– A földöntúli élettelen lény nem élet – jegyezte meg Edik. – Csupán annyiban létezik, amennyiben értelmes élet létezik.

Pontosabban fogalmazva: amennyiben varázslók léteznek. A földöntúli lény a varázslók tevékenységének melléktermeke.

– Jól van – felelte Vityka.

A sün-pók eltűnt. Helyette egy kis Vityka Kornyejev jelent meg az asztalon, az igazinak pontos másolata, de kéz nagyságú. Pattintott kicsiny ujjacskáival, és még kisebb méretű, mikro-dublőrt alkotott. Az szintén pattintott ujjaival. Töltőtoll nagyságú dublőr jelent meg. Azután gyufásdoboz nagyságú. Azután gyűszűnyi.

– Elég? – kérdezte Vityka. – Mindegyik varázsló. Egyikben sincs egy molekulányi fehérje.

– Rossz példa – állapította meg Edik sajnálkozva. – Először is elvileg semmiben sem különböznek egy programvezérlésű szerszámgéptől. Másodszor, nem fejlődés termékei, hanem a te fehérjealapú mesteri tudásod termékei. Aligha érdemes azon vitatkozni, vajon az evolúció képes-e önszaporodó, programvezérlésű szerszámgépeket létrehozni.

– Mit tudsz te az evolúcióról, te Darwin – torkolta le a goromba Kornyejev. – Nem mindegy, hogy vegyi folyamat vagy tudatos tevékenység? A te őseid sem mind fehérjelények. A te déd-ük-szépanyád – hajlandó vagyok elismerni – eléggé bonyolult lehetett, de egyáltalán nem fehérjemolekula. És talán a mi úgynevezett tudatos tevékenységünk szintén az evolúció valamiféle válfaja. Honnan tudjuk, hogy a természet célja: Amperjan elvtársat teremteni? Talán az a természet célja, hogy Amperjan elvtárs kezével egy földöntúli lényt teremtsen. Talán.

– Értem, értem. Előbb protovírus, azután fehérje, azután Amperjan elvtárs, azután pedig az egész bolygó földöntúli lényekkel népesedik be.

– Pontosan – mondta Vityka.

– Mi pedig feleslegessé válunk és kihalunk.

– Miért ne? – kérdezte Vityka.

– Van egy ismerősöm – folytatta Edik. – Azt állítja, hogy az ember csak közbenső láncszem, amelyre azért van szüksége a természetnek, hogy megalkossa a teremtés koronáját: egy pohárka konyakot citromszeletkével.

– Végeredményben miért ne?

– Azért, mert én nem akarom – felelte Edik. – A természetnek megvannak a maga céljai, de nekem is.

– Antropocentrista vagy – jegyezte meg undorral Vityka.

– Igen – mondta büszkén Edik.

– Antropocentristákkal nem óhajtok vitatkozni – felelte a goromba Kornyejev.

– Akkor meséljünk vicceket – ajánlotta nyugodtan Edik, és újabb kandiszcukrot dugott a szájába.

Vityka dublórjei tovább dolgoztak az asztalon. A legkisebb már hangya nagyságú volt. Amíg az antropocentrista és a kozmocentrista vitáját hallgattam, támadt egy ötletem.

– Fiúkák – mondtam mesterkélt élénkséggel. – Miért nem mentetek ki a kísérleti telepre?

– Ugyan minek? – kérdezte Edik.

– Hát, mégiscsak érdekes . . .

– Én sohasem járok cirkuszba – mondta Edik. – Azonkívül: ubi nil vales, ibi nil velis.*

– Ezt magadra érted? – kérdezte Vityka.

– Nem. Vibegallóra.

– Fiúkák – mondtam –, én szörnyen szeretem a cirkuszt. Nem mindegy nektek, hol meséltek vicceket?

– Vagyis? – kérdezte Vityka.

– Vegyétek át tőlem az ügyeletet, én meg elszaladok a kísérleti telepre.

– Hideg van – emlékeztetett Vityka. – Fagy.

– Nagyon szeretnék – mondtam. – Ez az egész olyan titokzatos.

– Elengedjük a gyereket? – kérdezte Vityka Ediktől.

Az bólogatott.

– Menjen, Privalov – szólt Vityka. – Ez négyórányi munkájába fog kerülni.

– Kettőbe – feleltem gyorsan. Valami effélét vártam is.

– Ötbe – mondta arcátlanul Vityka.

– Legyen három – feleltem. – Úgyis állandóan neked dolgozom.

– Hatba – jelentette ki hidegvérűen Vityka.

* Ahol semmire sem vagy képes, ott semmit sem akarhatsz.

– Vitya – szólt Edik –, nő már szőr a füleden.

– Vörös szőr – mondtam kárörömmel. – Talán még zöldbe is játszik.

– Rendben van – jelentette ki Vityka. – Eredj ingyen. Két órával én semmit sem érek.

Együtt mentünk át az igazgató előszobájába. Útközben a két magiszter érthetetlen vitába kezdett valamilyen ciklotációról, kénytelen voltam félbeszakítani őket, hogy transzgresszáljanak engem a kísérleti telepre. Már untak, gyorsan meg akartak szabadulni tőlem, s ezért akkora energiával hajtották végre a transzgressziót, hogy fel sem tudtam venni a télikabátomat, és háttal repültem a nézők tömegébe.

A telepen már minden készen állt. A közönség a páncélpajzsok mögé bújt. Vibegallo egy frissen ásott futóárokban állt, és egy jókora sztereo-távcsőbe bámult. Fjodor Szimeonovics és Cristobal Junta negyvenszeres nagyítású binoktárt tartott a kezében, és halkan beszélgetett latinul. Janus Poluektovics nagy bundájában egykedvűen állt valamivel távolabb, sétabotjával a havat piszkálta. Melegházi B. a futóárok mellett guggolt, készen tartotta nyitott noteszát és töltőtollát. A fényképező- és filmfelvevőgépekkel teliaggatott Vesébelátó G. pedig társa háta mögött topogott, megfagyott arcát dörzsölgette, krákogott.

Az ég derűs volt, a telihold lemenőben. A sarki fény homályos nyilai reszketve meg-megjelentek a csillagok között, majd újra eltűntek. A síkságon csillogott a hó, és vagy száz méterre tőlünk tisztán látszott az autokláv nagy, gömbölyű hengere.

Vibegallo elfordult a sztereo-távcsőtől, megköszörülte a torkát, és így szólt:

– Elvtársak! Elv-tár-sak! Mit figyelhetünk meg ezen a sztereo-távcsövön? Ezen a sztereo-távcsövön keresztül, elvtársak, bonyolult érzelmek közepette, várakozásba dermedten, azt figyelhetjük meg, ahogyan a védőkupak elkezd önműködően lecsavarodni... Írja, írja – mondta Melegházi B.-nek. – Minél pontosabban írja... Szóval hát... önműködően le-

csavarodik. Néhány perc múlva megjelenik közöttünk az Eszményi Ember – egy chevalier sans peur et sans reproche.*

Szabad szemmel láttam, hogy az autokláv fedele lecsavarodott és zajtalanul a hóba esett. Az autoklávból gőzsugár csapott fel egészen a csillagokig.

– Magyarázattal szolgálok a sajtó számára . . . – folytatta Vibegallo, ekkor azonban iszonyú üvöltés hallatszott.

Hatalmas hófelhő szökött fel, a föld kicsúszott a lábunk alól, valamennyien egymásra zuhantunk. Az üvöltés egyre erősödött, s amikor a teherautó hernyótalpába kapaszkodva üggyel-bajjal feltápászkodtam, azt láttam, hogy a hold sápadt fényében óriási kehelyként, ijesztően kúszik, befelé csavarodva a látóhatár pereme, fenyegetően inganak a páncélpajzsok, szanaszét szaladnak, elesnek, s újra felugrálnak a hóban meghempergetett nézők. Láttam, amint Fjodor Szimeonovics és Cristobal Junta, a védőerőtér szivárványszínű burái val takarva, hátrál az orkán elől, amint felemelt kézzel, erőlködve igyekeznek a védőerőteret a többiekre is kiterjeszteni, a forgószél azonban cafattá tépi, s ezek a foszlányok hatalmas szappanbuborékként száguldanak a síkság fölött, elpukkannak a csillagos égen. Láttam a feltűrt gallérú Janus Poluektovicsot, aki a szélnek háttal állt, sétabotjával szilárdan a földre támaszkodott, és az óráját nézte. Ott pedig, ahol az autokláv állt, belülről vörös fénnyel megvilágított gőzfelhő kavargott, és a látóhatár rohamosan, egyre sebesebben begörbült, úgy rémlett, valamennyien egy óriási kancsó fenekén vagyunk. Majd pedig e kozmikus zűrzavar epicentrumának tőszomszédságában hirtelen megjelent Roman, zöld télikabátja lobogott. Meglendítette a karját, a bömbölő gőz közé hajított valami palackszerű, nagy tárgyat, és nyomban hasra vágódott, eltakarta kezével a fejét. A felhőből egy dzsinn haragtól eltorzult, rút ábrázata bukkant elő, szeme dühösen forgott. Torkát hangtalan kacagásra tátotta, jókora szőrös fülét meglengette. Égésszag támadt, a hóvihar fölött egy pompás palota átlátszó falai szöktek fel, megrázkódtak és lehullottak, a dzsinn pedig hosszú, narancssárga lángnyelv-

* Félelem és gáncs nélküli lovag.

vé válva, eltűnt az égben. Néhány másodpercig csend volt. Azután a látóhatár nagy robajjal leroskadt. Én felröppentem a magasba, és amikor magamhoz tértem, megállapítottam, hogy két kezemmel a földnek támaszkodva ülök a teherautó közelében. A hónak nyoma veszett. Az egész mező fekete volt. Ott, ahol egy perce az autokláv állott, jókora tölcsér tátongott. Fehér füstcsík szállt belőle, égett szag terjengett.

A nézők lassanként feltápászkodtak. Mindenkinek az arca piszkos és eltorzult volt. Sokan képtelenek voltak beszélni, köhögtek, köpdöstek, halkan nyögdécseltek. Nekiláttak, hogy rendbe szedjék magukat, és ekkor derült ki, hogy egyesek egy szál fehérneműben vannak. Zúgolódás támadt, majd kiáltások hallatszottak:

– Hol a nadrágom? Miért vagyok nadrág nélkül? Hiszen nadrágban voltam!

– Elvtársak! Nem látta valaki az órámat?

– Meg az enyémet!

– Az enyém is eltűnt!

– Nincs meg a fogam, a platinafogam! Most a nyáron csináltattam . . .

– Jaj, nekem pedig eltűnt a gyűrűm . . . És a karkötőm.

– Hol van Vibegallo? Micsoda disznóság? Mit jelentsen ez az egész?

– Ördög vigye az órákat meg a fogakat! Mindenki sértetlen? Hányan is voltunk?

– De tulajdonképpen mi történt? Valami robbanás . . . Egy dzsinn . . . De hol a szellemóriás?

– Hol a fogyasztó?

– Végül is, hol van Vibegallo?

– Hát a látóhatárt figyelted? Tudod, mihez hasonlított?

– A térgörbülethez, én ismerem az effélét . . .

– Hideg van trikóban, adjanak valamit . . .

– H-hol ez a Vi-Vibegallo? H-hol ez az o-ostoba?

A futóárokból kimászott Vibegallo. Nemezcsizmája nem volt rajta.

– Magyarázattal szolgálok a sajtó számára – mondta rekedten.

De nem hagyták magyarázkodni. Magnusz Fjodorovics

Regykin, aki egyenesen azért jött el, hogy végül megtudja, mi az igazi boldogság, odaugrott hozzá és öklét rázva üvöltötte:

– Szélhámosság! Ezért felelni fog! Cirkusz! Hol a kucsmám? Hol a bundám? Panaszt teszek maga ellen! Hol a kucsmám, nem hallja?

– A programmal teljes összhangban . . . – dünnyögte Vibegalló, és körülnézett. – A mi drága óriásunk . . .

Fjodor Szimeonovics közeledett feléje.

– Maga, k-kedves b-barátom, v-véka alá r-rejti a t-tehetségét. M-magával a V-védelmi Mágia o-osztályt kellene m-megerősíteni. A m-maga eszményi e-embereit az el-lenséges támaszpontokra k-kell ledobni. Az a-agresszor m-megrémítésére.

Vibegallo, daróckaftánja ujját védekezően maga elé tartva, hátrálni kezdett. Odalépett hozzá Cristobal Josévics, szó nélkül végigmérte, lába elé dobta bepiszkolódott kesztyűjét és eltávozott. Gian Giacomo, miközben sebtében igyekezett rendbe szedni öltözékét, messziről harsogta:

– Hát ez hajmeresztő, señorok. Én mindig némi ellenszenvet tápláltam iránta, de semmi effélét el sem tudtam képzelni . . .

Ekkor végre-valahára Vesébelátó G. és Melegházi B. is felismerte a helyzetet. Eddig tétova mosollyal bámultak mindenkire, hátha valamit megértenek. Azután rájöttek, hogy az egész egyáltalán nincs a programmal összhangban. Vesébelátó G. határozott léptekkel odament Vibegallóhoz, megérintette a vállát és megkérdezte:

– Professzor elvtárs, hol kaphatom vissza a felszerelésemet? Három fényképezőgépet és egy kamerát.

– Én meg a jegygyűrűmet – fűzte hozzá Melegházi B.

– Pardon – felelte méltósággal Vibegallo. – On vous demandera quand on saura besoin de vous.* Várják meg a magyarázatot.

A két tudósító megszeppent. Vibegallo sarkon fordult és a tölcsérhez indult. A tölcsér előtt már ott állt Roman.

* Hívni fogják önöket, ha majd szükség lesz önökre.

– Mi minden van itt... – mondta már messziről.

A fogyasztó-óriás nem volt a tölcsérben. Viszont minden egyéb ott volt, és azonfelül még sok más. Fényképező- és filmfelvevőgépek, pénztárcák, bundák, gyűrűk, nyakláncok, nadrágok, platinafog. Ott hevert Vibegallo nemezcsizmája és Magnusz Fjodorovics kucsmája. Előkerült a riadó-különítmény hívására szolgáló platinasípom. Azonkívül találtunk két Moszkvics és három Volga gépkocsit, a helyi takarékpénztár pecsétjével ellátott páncélszekrényt, egy nagy darab sült húst, két láda vodkát, egy láda Zsiguli-sört meg egy nikkelezett gömbökkel díszített vaságyat.

Vibegallo felhúzta nemezcsizmáját, majd leereszkedő mosollyal kijelentette, hogy most el lehet kezdeni a vitát.

– Tegyenek fel kérdéseket – mondta. Vita azonban nem kerekedett. A felbőszült Magnusz Fjodorovics kihívta a rendőrséget. Kis kocsiján megérkezett az ifjú Kovaljov őrmester. Valamennyiünket felírt tanúnak. Az őrmester a tölcsér körül járkált, kereste a tettes nyomait. Talált egy óriási műállkapcsot, és eltöprengett. A tudósítók, akik visszakapták felszerelésüket, és mindent új megvilágításban láttak, figyelmesen hallgatták Vibegallót, aki megint demagóg sületlenséget hordott össze a korlátlan és változatos szükségletekről. Én unatkoztam, fáztam.

– Gyerünk haza – szólt Roman.

– Gyerünk – mondtam. – Honnan szedted a dzsinnt?

– Tegnap hozattam a raktárból. Egészen más célokra.

– Mégis, mi történt? Már megint telezabálta magát?

– Nem, Vibegallo egyszerűen tökfilkó – felelte Roman.

– Ezt értem. De mi okozta a katasztrófát?

– Hát ugyanez – válaszolta Roman. – Ezerszer megmondtam neki: „Maga egy szabvány szuper-egocentrikust programoz be. Az összeszed minden anyagi értéket, amihez hozzáfér, aztán meggörbíti a teret, begubózik és megállítja az időt." Vibegallo azonban semmiképp sem tudja felfogni, hogy az igazi szellemóriás nem annyira fogyaszt, mint inkább gondolkodik és érez.

– Mindez mese – folytatta, amikor visszarepültünk az intézethez. – Ezzel mindenki tisztában van. Inkább azt mondd

meg, honnan tudta T-Janus, hogy az egész így zajlik le? Hiszen ő mindezt előre látta. Az óriási rombolást, meg azt is, hogy én rájövök, hogyan lehet csírájában végezni az óriással.

– Valóban – feleltem. – Hiszen előre megköszönte neked.

– Furcsa, ugye? – kérdezte Roman. – Mindezen el kellene gondolkodni.

És elkezdtünk gondolkozni. Ez sok időnkbe került. Csak tavasszal és csak véletlenül sikerült mindent tisztáznunk.

Ez azonban már egészen más történet.

Harmadik történet

Mindenféle hűhó

1. fejezet

Amikor Isten az időt teremtette – mondják az írek –, jócskán teremtett belőle.

H. BÖLL

Az év napjainak nyolcvanhárom százaléka egyformán kezdődik: csörög az ébresztőóra. Ez a csörgés hol a lyukasztógép görcsös kattogásával, hol Fjodor Szimeonovics mérgesen dörgő basszusával, hol pedig a termosztátban játszó baziliszkusz karmainak csikorgásával tör be az ember utolsó álmába.

Azon a reggelen Mogyeszt Matvejevics Kamnojedovval álmodtam. Álmomban a számítóközpont vezetője lett, s engem az „Aldan" kezelésére oktatott. „Mogyeszt Matvejevics – mondtam neki –, mindaz, amit nekem tanácsol, holmi beteges lázálom." Ő meg így ordított: „H-ha-hagyja abba! Magánál itt minden csupa z-z-z-zagyvaság!" Akkor jöttem rá, hogy ez nem Mogyeszt Matvejevics, hanem a felemelt ormányú kis elefánt képével díszített „Druzsba" ébresztőórám. „Hallom, hallom" – dünnyögtem, s tenyeremmel a vekker körül csapdostam az asztalon.

Az ablak sarkig tárva volt, megpillantottam a tavaszi égboltot, tavaszi hűvösséget éreztem. A párkányon galambok sétáltak kopogva. A mennyezet alatt, az üveg lámpaernyő körül erőtlenül vergődött három légy, bizonyára az elsők az idén. Időnként bőszen ide-oda kezdtek csapkodni. Két légy letelepedett a lámpaernyőre, a harmadik pedig eltűnt, s akkor végképp felébredtem.

Ledobtam a takarót, megpróbáltam ágyam fölé röppenni. Torna, zuhany és reggeli nélkül ennek a próbálkozásnak – mint mindig – csupán az lett az eredménye, hogy a reaktív nyomaték erősen benyomott a rekamiéba, s alattam panaszosan nyikorogtak a rugók. Azután eszembe jutott a tegnapi

este, és nagyon bosszantott, mert ma egész nap munka nélkül maradok. Tegnap este tizenegy órakor beállított a gépterembe Cristobal Josévics, és – mint mindig – rákapcsolta magát az Aldanra, hogy vele együtt megoldja az élet értelmének soron következő problémáját, s öt perc múlva az Aldan kiégett. Nem tudom, mi éghetett benne, de hosszú időre üzemképtelenné vált, és én ma munka helyett kénytelen leszek – akárcsak mindezek a szőrös fülű semmittevők – céltalanul ődöngeni egyik osztályról a másikra, panaszkodni a sorsomra és vicceket mesélni.

Elfintorodtam, felültem az ágyon, s kezdetnek teleszívtam a tüdőmet a hideg reggeli levegővel. Egy ideig vártam, amíg felszívódik, s az útmutatásnak megfelelően, derűs és örömteli dolgokra gondoltam. Azután kilélegeztem a hideg reggeli levegőt, és nekiláttam a komplex reggeli testgyakorlatok elvégzéséhez. Azt mesélték nekem, hogy a régi iskola jógi-gimnasztikát írt elő, a jóga-gyakorlatok összessége azonban, akárcsak a manapság jóformán feledésbe merült maya-komplexum, napi tizenöt-húsz órát vett igénybe, és mióta a Szovjet Tudományos Akadémia elnöki tisztébe új embert neveztek ki, a régi iskolának engednie kellett. A BOVATKI fiatalsága örömmel zúzta szét a régi hagyományokat.

A száztizenötödik ugrásnál belibbent a szobába lakótársam, Vityka Kornyejev. Mint reggel mindig, friss, energikus, sőt barátságos volt. Nedves törülközőjével rácsapott a meztelen hátamra, és röpködni kezdett a szobában, közben karjával és lábával mellúszó mozdulatokat tett. Eközben álmait mesélte, s mindjárt meg is magyarázta, mit jelentenek Freud, Merlin és Lenormand kisasszony szerint. Elmentem mosakodni, rendbe szedtük magunkat, és az ebédlőbe indultunk.

Az ebédlőben a kedvenc asztalunkhoz ültünk, a már kifakult, nagy plakát alá, amelyen ez állt: „Rajta, elvtársak! Csattogtassátok állkapcsotokat. G. Flaubert." Felbontottuk a kefíres üvegeket, enni kezdtünk, s közben a helyi újságokat és pletykákat hallgattuk.

Az elmúlt éjjel a Kopasz Hegyen lezajlott a hagyományos tavaszi találkozó. Részvevői rendkívül botrányosan viselkedtek. Vij és Homa Brut összeölelkezve csatangoltak az éjszakai

város utcáin, részegen belekötöttek a járókelőkbe, trágárkodtak, azután Vij rátaposott a saját bal szemhéjára, és ettől teljesen megvadult. Összeverekedett Homával, feldöntöttek egy újságos bódét, végül a rendőrségre kerültek, ahol garázdaságért fejenként tizenöt napi elzárást kaptak.

Vaszilij Kandúr tavaszi szabadságot vett ki nősülésre. Hamarosan újra megjelennek Szolovecben az öröklődő érelmeszesedéses emlékezetzavarban szenvedő, beszélő macskakölykök.

Louis Nyergesov, az Abszolút Tudás osztályáról, valamilyen időgépet talált föl, és ma beszámol róla a szemináriumon.

Vibegallo ismét megjelent az intézetben. Mindenfelé mászkál, és azzal dicsekszik, hogy kolosszális ötlete támadt. Sok majom beszéde olyan, mintha a magnetofonra vett emberi beszédet nagy fordulatszámmal visszafelé pergetnék le. No: hát ő, izé... A Szuhumi rezervátumban felvette a páviánok beszélgetését, és kis fordulatszámmal visszafelé játszotta le. Mint kijelentette, valami káprázatos dolog sült ki, de hogy pontosan micsoda, azt nem árulja el.

A számítóközpontban megint kiégett az Aldan, de Szaska Privalov nem tehet róla, hanem Junta a ludas, aki az utóbbi időben elvből csakis olyan feladatok iránt érdeklődik, amelyekről bebizonyosodott, hogy nincs megoldásuk.

Perun Markovics Vidor-Oktondov, az agg varázsló az Ateizmus Osztályról, szabadságot vett a soron következő átalakulásra.

Az Örök Ifjúság osztályon, hosszan tartó betegség után, elhunyt a halhatatlan ember modellje.

A Tudományos Akadémia kiutalt az intézetnek egy bizonyos összeget területrendezésre. Ezen a pénzen Mogyeszt Matvejevics allegorikus ábrákkal díszített vaskerítéssel szándékozik körülvenni az intézetet – az oszlopai tetején virágtartók lesznek –, a hátsó udvarban pedig, a transzformátorház és a benzintartály között, kilencméteres magasságba lövellő szökőkutat akar létesíteni. A sportkör vezetősége pénzt kért tőle teniszpályára, de ő megtagadta, s kijelentette, hogy a szokő-

kút a tudományos elmélkedéshez szükséges, a tenisz pdig puszta lábrugászat és kézlengészet . . .

Reggeli után valamennyien szétszéledtünk a laboratóriumokba. Én is benéztem az enyémbe, és búsan járkáltam az Aldan körül, amelynek kibontott belsőrészei között a Műszaki Szerviz barátságtalan mérnökei turkáltak. Nem óhajtottak beszélgetni velem, csak mogorván azt ajánlották, menjek el valahová és foglalkozzam a saját dolgommal. Elballagtam hát az ismerőseimhez.

Vityka Kornyejev kidobott, mert zavartam a koncentrálásban. Roman előadást tartott a gyakornokoknak. Vologya Pocskin egy tudósítóval beszélgetett. Amikor észrevett, kajánul felkiáltott: „Á, éppen itt van! Bemutatom számítóközpontunk vezetőjét, ő majd elmeséli, hogyan . . ." Én azonban igen ügyesen a saját dublőrömnek tettettem magam, alaposan ráijesztettem a tudósítóra és elmenekültem. Edik Amperjannál friss uborkával kínáltak, és már-már élénk beszélgetés alakult ki a gasztronómiai életszemlélet előnyeiről, ekkor azonban elrepedt a lepárló üstjük, s rólam nyomban megfeledkeztek.

Teljesen kétségbeesve kimentem a folyosóra, és belebotlottam T-Janusba. Ő így szólt: „Úgy" – majd némi habozás után megtudakolta, nem beszélgettünk-e mi tegnap. „Nem – feleltem –, sajnos, nem beszélgettünk." Az igazgató tovább ment, és hallottam, amint a folyosó végén ugyanazt a szokványos kérdést teszi fel Gian Giacomónak.

Végül is bevetődtem az „abszolutistákhoz". Közvetlenül a szeminárium kezdete előtt cseppentem be hozzájuk. A munkatársak ásítozva és óvatosan a fülüket simogatva helyezkedtek el a kis tanácsteremben. Az elnöki székben, ujjait nyugodtan összekulcsolva, a nagytudományú Maurice-Johann-Lavrentyij Köldöknézöv akadémikus, a Fehér, Fekete és Szürke Mágia magisztere trónolt, s kegyesen szemlélte a sürgő-forgó előadót, aki két szőrös fülű dublőrjével olyasfajta nyerges és pedálos masinát cipelt be, amilyet fogyókúrához használnak. Én leültem a sarokban, jegyzettömböt, töltőtollat vettem elő, és érdeklődő arcot vágtam.

– Nos,, kérem szépen – szólt az akadémikus-magiszter –

készen van? – Igen, Maurice Johannovics – válaszolt L. Nyergesov. – Készen vagyok, Maurice Johannovics.

– Akkor elkezdjük? De nem látom Tudományt...

– Kiküldetésben van – felelték a teremből.

– Á, igen, már emlékszem. Exponenciális kutatások? Ahá, ahá... Nos, jól van. Ma Louis Ivanovics tart kis ismertetést a lehetséges időgép-típusokról... Jól mondom, Louis Ivanovics?

– Ö-ö... Tulajdonképpen... Tulajdonképpen én azt a címet adnám az előadásomnak, hogy...

– Akkor jó. Adjon neki címet.

– Köszönöm. Ö-ö... Ezt a címet adnám: „A mesterségesen konstruált időbeli terekben való közlekedésre szolgáló időgép megvalósíthatósága."

– Nagyon érdekes – hallatta szavát az akadémikus-magiszter. – De úgy emlékszem, volt már olyan eset, amikor egy munkatársunk...

– Bocsásson meg, éppen ezzel akartam kezdeni.

– Á, vagy úgy... Akkor kérem, tessék.

Eleinte eléggé figyelmesen hallgattam. Kiderült, hogy e fiúk közül egyesek fölöttébb érdekes dolgokkal foglalkoztak. Kiderült, hogy egyesek közülük mind a mai napig a fizikai időben való mozgás problémájával viaskodtak, de eredménytelenül. Valaki viszont – a nevét elfelejtettem –, valaki az öregek, a híresek közül bebizonyította, hogy végre lehet hajtani anyagi testek átdobását eszményi világokba, vagyis emberi képzelet alkotta világokba. Kitűnt, hogy megszokott világunkon kívül, ahol a Riemann-féle metrika, a határozatlanság elve, a fizikai vákuum és a részeges Brut érvényes, más világok is léteznek, amelyek élesen kifejezett realitással rendelkeznek. Ezek azok a világok, melyeket az alkotó képzelet teremtett az emberiség egész történelme során. Létezik például az emberiség kozmológiai képzeteinek világa, a festők alkotta világ, sőt, a zeneszerző nemzedékek által észrevétlenül konstruált, félig absztrakt világ is.

Néhány esztendővel ezelőtt, mint kiderült, annak a bizonyos híresség nek a tanítványa összeszerelt egy gépet, s azon a kozmológiai képzetek világába utazott. Egy ideig egyoldalú tele-

patikus kapcsolatot tartottak fenn vele, s neki sikerült közölnie, mi van a lapos Föld szélén, hogy látja odalent a Földet tartó három elefánt egyikének tekerőző ormányát, és le akar ereszkedni a teknősbékához. Több hír azonban nem érkezett tőle.

Az előadó, Louis Ivanovics Nyergesov – szemlátomást egészen jó tudós, magiszter, aki azonban nagyon szenvedett a csiszolatlan kőkorszaknak tudatában megmaradt csökevényeitől, s ezért kénytelen rendszeresen borotválni a fülét – az ábrázolt időben való utazásra alkalmas gépet szerkesztett. Szavai szerint reálisan létezik az a világ, amelyben Anna Karenina, Don Quijote, Sherlock Holmes, Grigorij Melehov, sőt Nemo kapitány él és cselekszik. Ennek a világnak megvannak a maga rendkívül érdekes sajátosságai és törvényszerűségei, és az azt benépesítő emberek annál színesebbek, valósabbak és egyénibbek, minél tehetségesebben, szenvedélyesebben és igazabban ábrázolták őket a művek szerzői.

Mindez nagy érdeklődést keltett bennem, mert Nyergesov, belemelegedve, frissen és szemléletesen beszélt. De azután észbe kapott, hogy ez így nem elég tudományos, vázlatokat és grafikonokat aggatott fel, és unalmas, rendkívül szakszerű magyarázatba fogott a kúpfogaskerekekről, a többszörös idő-áttételekről, meg valamilyen áthatoló kormányról. Én igen hamar elveszítettem a fejtegetés fonalát, és a jelenlevőket kezdtem nézegetni.

Az akadémikus-magiszter fenségesen aludt, hébe-korba, teljesen reflexszerűen, felvonta jobb szemöldökét, mintegy jelezve, hogy némiképp kételkedik az előadó szavaiban. Két levelező laboráns buzgón feljegyzett mindent. Arcukra reménytelen kétségbeesés és a sorsba való teljes beletörődés dermedt rá. Valaki lopva rágyújtott, és térde között az asztal alá fújta a füstöt. Az elülső sorban a magiszterek és baccalaureusok a szokásos figyelemmel hallgatták az előadást, és készültek rá, hogy kérdéseket intézzenek hozzá, megjegyzéseket tegyenek. Egyesek szarkasztikusan mosolyogtak, mások arca értetlenséget fejezett ki. Nyergesov tudományos vezetője minden mondat után bólogatott. Én kinéztem az ablakon, de csak horgászbottal arra szaladó gyerkőcöket láttam.

Akkor ocsúdtam fel, amikor az előadó kijelentette, hogy a bevezető rész végére ért, s most szeretné a gépet működés közben bemutatni.

– Érdekes, érdekes – mondta a felriadt akadémikus-magiszter. – Nos hát? Saját maga kel útra?

– Én ugyebár – mondta Nyergesov – szeretnék itt maradni, hogy az utazásról magyarázattal szolgáljak. Talán valaki a jelenlevők közül? . . .

A jelenlevők haboztak. Nyilván valamennyien emlékeztek a lapos Föld szélére indult utazó rejtélyes sorsára. Valamelyik magiszter azt javasolta, küldjenek dublőrt. Nyergesov azt felelte, hogy ez nem lenne érdekes, mert a dublőrök nem eléggé fogékonyak a külső ingerekre, és ezért rosszul továbbítják az információt. A hátulsó sorokból megkérdezték, milyen természetűek lehetnek a külső ingerek. Nyergesov azt válaszolta, hogy a szokásosak: látási, hallási, szaglási, tapintási ingerek. Akkor a hátsó sorokból megkérdezte valaki, hogy milyen jellegű *tapintási* ingerek lesznek túlsúlyban. Nyergesov széttárta a karját, s azt mondta, ez attól függ, hogy az utazó hogyan viselkedik azokon a helyeken, ahová kerül. A hátsó sorokban megjegyezték: „Ahá . . ." – és több kérdés nem hangzott el. Az előadó gyámoltalanul körültekintett. A teremben ülők mindenfelé néztek, csak őrá nem. Az akadémikus-magiszter egyre kérdezgette: „Nos? Nos, mi lesz? Ifjúság! Nos, ki jelentkezik?" Ekkor felálltam és szó nélkül a géphez mentem. Ki nem állhatom, amikor az előadó így gyötrődik: szégyenletes, szánalmas, kínos látvány.

A hátsó sorokból ezt kiáltották:

– Szaska, hová mész? Térj észre!

Nyergesov szeme felcsillant.

– Engedelmével majd én – mondtam.

– Kérem, kérem – dünnyögte Nyergesov, megragadta az ujjamat és a gép felé cipelt.

– Egy pillanat – mondtam, és szelíden kiszabadítottam a kezem. – Sokáig fog tartani?

– Hát, ahogy önnek tetszik! – kiáltott fel Nyergesov. – Ahogyan mondja, én úgy csinálom . . . Meg aztán saját maga fogja irányítani! Az egész nagyon egyszerű. – Megint meg-

ragadott és a géphez vonszolt. – Ez itt a kormány. Ez itt a valóság-kapcsoló pedál. Ez a fék. Ez meg a gáz. Tud autót vezetni? Nagyszerű! Íme, a billentyű ... Hová akar menni: a jövőbe vagy a múltba?

– A jövőbe – feleltem.

– Á – mondta csalódottan, nekem legalábbis úgy tetszett. – Az ábrázolt jövőbe ... Tehát a fantasztikus regények és utópiák világába. Természetesen ez is érdekes. Csak ne feledje, hogy a jövő bizonyára megszakításos, óriási időszakadékoknak kell lenniük ott, amelyeket semmilyen szerző sem töltött ki. Különben mindegy ... Ezt a billentyűt nyomja le kétszer. Egyszer most, a startnál, másodszor pedig akkor, mikor vissza akar térni. Érti?

– Értem – válaszoltam. – De ha valami eltörik?

– Teljesen veszélytelen! Mihelyt bármi elromlik benne, akárcsak egy porszemecske kerül a csatlakozók közé, ön abban a szempillantásban visszatér ide.

– Merjen, fiatalember – szólt az akadémikus-magiszter. – Mesélje el nekünk, mi van ott a jövőben, ha-ha-ha ...

Felkapaszkodtam a nyeregbe. Igyekeztem senkire sem nézni, nagyon ostobán éreztem magam.

– Nyomja le, nyomja le ... – suttogta az előadó.

Megnyomtam a billentyűt. Nyilván valami önindító lehetett. A gép megrándult, felröffent és egyenletesen remegni kezdett.

– Elgörbült a tengely – súgta bosszúsan Nyergesov. – Nos, sebaj, sebaj ... Kapcsolja a sebességet. Így ni. Most pedig gázt, gázt ...

Gázt adtam. A világ elhomályosult. Az utolsó, amit a teremben hallottam, az akadémikus-magiszter kedélyes kérdése volt: „És hogyan fogjuk megfigyelni őt? ..." Ekkor a terem eltűnt.

2. fejezet

Az egyetlen különbség az idő és a három térbeli dimenzió között az, hogy tudatunk az idő mentén halad.

H. G. WELLS

A gép eleinte ugrásszerűen haladt, és nekem az volt a legfőbb gondom, hogy megmaradjak a nyeregben: két lábamat a váz köré fontam, s görcsösen a kormányba kapaszkodtam. Szemem sarkából valami kísérteties épületeket, zavaros-zöld síkságokat, a zenit közelében pedig egy szürke ködbe borított, hideg égitestet láttam homályosan. Azután rájöttem, hogy a gép azért rázkódik és ugrál, mert levettem lábamat a gyorsítóról, a motor teljesítménye nem elég nagy, a nem egyenletesen haladó masina minduntalan ókori és középkori utópiák romjaiba ütközik. Nagyobb gázt adtam, a gép simábban haladt, végre kényelmesebben elhelyezkedhettem és körülnézhettem.

Kísérteties világ vett körül. Oszlopsorokkal díszített, hatalmas, sokszínű márványépületek emelkedtek kicsiny, falusi típusú házacskák között. Körös-körül gabonatáblák hullámzottak a teljes szélcsendben. Átlátszó, kövér nyájak legelésztek a zsenge füvön, tisztes külsejű, ősz pásztorok ültek a dombokon. Egytől egyig könyveket és réges-régi kéziratokat olvastak. Azután két áttetsző ember tűnt fel mellettem, pózba vágták magukat, és beszélni kezdtek. Mindketten mezítláb voltak, redős khitónba burkolva, fejükön koszorú. Az egyik jobb kezében ásót tartott, baljában pedig pergamentekercset szorongatott. A másik csákányra támaszkodott, és szórakozottan játszott az övére akasztott hatalmas réz tintatartóval. Szigorúan sorjában beszéltek, és – eleinte nekem úgy tetszett – egymással. Igen hamar megértettem azonban, hogy hozzám szólnak, bár rám sem pillantottak. Az ásós hosszasan és egyhangúan fejtegette azon gyönyörű ország politikai berendezkedésének alapjait, amelynek polgára. A berendezkedés rendkívül demokratikus, az állampolgárok semmiféle kényszerítéséről szó sem lehet (ezt több ízben hangsú-

lyozta), valamennyien gazdagok, nincs gondjuk, és még a legutolsó földműves is legalább három rabszolgát tart. Valahányszor megállt, hogy kifújja magát és megnyalja az ajkát, a másik, a tintatartós vette át a szót. Eldicsekedett, hogy az imént dolgozta le háromórás munkaidejét a folyón mint révész, senkitől egyetlen fillért sem szedett, mert nem tudja, mi fán terem a pénz, most pedig a vízsugarak hűs enyhe alá vonul, hogy átadja magát a gyönyörűségnek.

Sokáig beszéltek – a sebességmérőből ítélve, néhány évig –, azután hirtelen eltűntek, kihalt lett a táj. A kísérteties épületeken keresztül átcsillámlott a mozdulatlan nap. Váratlanul nehéz repülő-szerkezetek úsztak alacsonyan a föld fölött: olyan hártyás szárnyuk volt, akár a pterodactylusoknak. Első pillanatban úgy rémlett, hogy mind ég, de azután észrevettem, hogy nagy, kúp alakú csöveikből dől a füst. Szárnyaikkal nehézkesen csapkodva repültek fölöttem, s valaki egy bütykös fahasábot ejtett rám odaföntről.

A körülöttem levő, fényűző épületekben valamilyen változások kezdődtek. Oszlopaik nem fogytak meg, s a stílusuk is ugyanolyan fényűző és képtelen maradt, de új színösszeállítások jelentek meg, és a márványt valamilyen korszerűbb anyag váltotta föl, a vak szobrok és mellszobrok helyett pedig rádióteleszkóp-antennákhoz hasonló, csillámló szerkezetek tűntek fel a tetőkön. Az utcákon több lett az ember, temérdek sok autó jelent meg. Eltűntek a nyájak az olvasó pásztorokkal, viszont a gabonatáblák most is hullámzottak, bár itt sem fújt a szél. Lenyomtam a féket, megálltam.

Körülnéztem és rájöttem, hogy egy mozgójárda szalagján állok a géppel. Körös-körül nyüzsgött a tömeg. Többségükben ugyan valami valószerűtlen emberek voltak, sokkal kevésbé valóságosak, mint a hatalmas, bonyolult, csaknem zajtalan gépezetek. Engem a gépek nemigen érdekeltek, bizonyára azért nem, mert mindegyiknek az elülső páncélján egy fél átlátszóságig fellelkesült feltaláló ült, és terjengősen magyarázta szüleményének szerkezetét és rendeltetését. A feltalálókat senki sem hallgatta meg, azok sem intézték szavaikat látszólag egyvalakihez.

Érdekesebb volt az embereket nézni. Kezeslábast viselő,

markos legényeket láttam, akik összeölelkezve járkáltak, szitkozódtak és gyatra versekre írott, dallamtalan nótákat üvöltöztek. Lépten-nyomon olyan emberek kerültek elém, akik csak részben voltak felöltözve: mondjuk, zöld kalap és piros zakó volt a meztelen testükön (semmi több), vagy sárga cipő és tarka nyakkendő (sem nadrág, sem ing, sőt fehérnemű sem) vagy meztelen lábra húzott elegáns félcipő. A körülöttük levők közömbösen fogadták őket, én azonban zavarban voltam, amíg eszembe nem jutott, hogy egyes szerzők ilyesfélét írnak: „Kinyílt az ajtó, és a küszöbön megjelent egy karcsú, izmos férfi, bolyhos ellenzős sapkában és sötét szemüvegben." Rendesen öltözött embereket is láttam, bár furcsa szabású ruhát viseltek; és a tömegen hol itt, hol ott egy-egy napbarnította, szakállas férfi furakodott át makulátlanul fehér felleghajtóban, kapafélével vagy valami hámmal az egyik kezében, festőállvánnyal vagy tolltartóval a másikban. A felleghajtók viselői zavartnak látszottak, félreugrottak a soklábú gépezetek elől, és hajszoltan néztek körül.

A feltalálók mormolását nem számítva, meglehetős csend volt. Az emberek többsége hallgatásba burkolózott. A sarkon két ifjú valamilyen gépi szerkezettel bajlódott. Az egyik meggyőződéssel mondta: „A szerkesztő gondolat nem állhat egy helyben. Ez a társadalom fejlődéstörvénye. Feltaláljuk. Okvetlenül feltaláljuk. A Rangkórov-féle bürokraták és a Vaskalapov-fajta konzervatívok ellenére." A másik fiatalember pedig a magáét hajtogatta: „Rájöttem a módjára, hogyan lehet itt elsatnyult aminokötésű és hiányos oxigéncsoportú, polistrukturális rostból való, kopásálló abroncsokat alkalmazni. Egyelőre azonban nem tudom, miként lehet a szubtermális neutronokkal működő regenerációs reaktort használni. Misa, Misok! Mi legyen a reaktorral?" Amikor szemügyre vettem a berendezést, könnyűszerrel felismertem, hogy kerékpár.

A járda kivitt egy emberekkel zsúfolt, hatalmas térre, amely tele volt a legkülönfélébb konstrukciójú űrhajókkal. Letértem a járdáról, levettem róla a gépemet. Eleinte nem értettem, mi történik. Zene szólt, beszédek hangzottak el, tömeg fölé magasodó pirospozsgás ifjak – akik küszködtek minduntalan a homlokukba hulló, engedetlen hajfürtjeikkel –

verseket szavaltak. A versek vagy ismerősek voltak, vagy gyatrák, de sok-sok hallgató szeméből bőven hullott a könny. Marcona férfiak erősen átölelték egymást, s miközben arccsontjukon táncoltak az izomcsomók, egymás hátát veregették. Minthogy sokan ruhátlanok voltak, ez a paskolás tapsra emlékeztetett. Két feszes tartású, fáradt, de jóságos szemű hadnagy elvonszolt mellettem egy hátracsavart kezű, kikentkifent férfit. Az kapálózott és tört angolsággal kiáltozott. Úgy látszik, mindent elárult, és azt mesélte, hogyan és kinek a pénzén csempészett aknát a csillag-űrhajó hajtóművébe. Néhány kölyök, aki kis Shakespeare-kötetet vitt, lopva körülkémlelve, a legközelebbi asztroplán fúvókáihoz osont. A tömeg nem vette észre őket.

Nemsokára rájöttem, hogy a tömeg egyik fele búcsúzott a másiktól. Valami totális mozgósítás lehetett. A beszédekből és a beszélgetésekből megértettem, hogy a férfiak a világűrbe indultak – ki a Venusra, ki a Marsra, egyesek pedig, végképp halálra szánt arcúak, más csillagokra, sőt, a Tejútrendszer központjába készültek. A nők pedig maradtak, hogy visszavárják őket. Sokan sorban álltak egy hatalmas, rút épület előtt, amelyet egyesek Panteonnak, mások pedig Hűtőszekrénynek neveztek. Jókor érkeztem. Ha egy órát késem, a városban már csak a több ezer évre megfagyasztott nők maradnak. Azután figyelmemet egy magas, szürke fal keltette fel, amely nyugat felől lezárta a teret. A fal mögül fekete füstgomolyok szálltak fel.

– Mi az ott? – kérdeztem egy fejkendős, szép asszonytól, aki csüggedten ballagott a Hűtőszekrény-Panteon felé.

– A Vas Fal – felelte, de nem állt meg.

Percről percre unalmasabb lett. Körös-körül mindenki sírt, a szónokok már berekedtek. Mellettem egy világoskék kezeslábast viselő ifjú egy rózsaszín ruhás lánytól búcsúzkodott. A lány egyhangúan mondta: „Szeretnék csillagporrá válni, kozmikus felhőként ölelném át a hajódat . . .” Az ifjú figyelmesen hallgatta. Azután a tömeg fölött felharsant az egyesített zenekar, idegeim nem bírták tovább, nyeregbe pattantam és gázt adtam. Azt még láttam, hogy bömbölve a város fölé röppentek a csillag- és bolygó-űrhajók, az asztroplánok,

az ion- és fotonrakéták és az asztromatok, de utána – a szürke fal kivételével – minden foszforeszkáló ködbe borult.

A kétezredik év után szakadékok kezdődtek az időben. Anyagtalan időn keresztül repültem. Az ilyen helyeken sötét volt, s csak nagy ritkán, a szürke fal mögött lobbantak fel robbanások és gyúltak fel fények. Időnként ismét körülfogott a város, épületei egyre magasabbak lettek, gömbkupolái egyre átlátszóbbak, a téren pedig a csillag-űrhajók egyre kisebbek. A fal mögül szüntelenül füst szállt.

Másodszor akkor álltam meg, amikor a térről eltűnt az utolsó asztromat. A járdák mozogtak. A kezeslábast viselő, lármás legények eltűntek. Senki sem szitkozódott. Az utcákon kettesével-hármasával sétálgattak valamilyen színtelen egyének, akik furcsán vagy szegényesen voltak öltözve. Amennyire értettem, valamennyien a tudományról beszéltek. Valakit életre szándékoztak kelteni, s egy orvosprofesszor – atléta testalkatú értelmiségi, aki egy szál mellényében igen szokatlanul festett – a felélesztési eljárást magyarázta egy nyakigláb biofizikusnak, akit a szembejövőknek rendre úgy mutatott be, mint ennek az ötletnek szerzőjét, kezdeményezőjét és fő végrehajtóját. Valahol át akarták fúrni a Földet. A tervet a nyílt utcán tárgyalták, nagy csődület előtt, a műszaki rajzokat krétával a falakra és a járdákra vázolták fel. Én eleinte hallgattam, de halálosan unalmasnak találtam, s ráadásul teli volt tűzdelve kirohanásokkal egy előttem ismeretlen konzervatív személy ellen, így hát vállamra vetettem a masinámat és odébbálltam. Nem csodálkoztam rajta, hogy a terv megvitatása nyomban véget ért, s valamennyien dologhoz láttak. Viszont alighogy megálltam, valami bizonytalan foglalkozású polgártárs legott szavalni kezdett. Se szó, se beszéd, a zenére terelte a szót. Nyomban hallgatók gyűltek köré. Szájába bámultak, és sötét tudatlanságra való kérdéseket tettek fel. Egyszerre csak egy ember szaladt végig kiáltozva az utcán. Valamilyen pókszerű gépezet kergette. Az üldözött kiáltásaiból ítélve, ez egy „visszacsatolásos, trigén quattorokkal működő önbeprogramozó kibernetikus robot, s a quattorok elromlottak, és ... Jaj-iaj, mindjárt szétdarabol!"

Furcsamód senkinek a szeme sem rebbent. Nyilván senki sem hitt a gépek lázadásában.

A mellékutcából újabb két pókszerű gép rontott elő, kisebb és nem annyira bősz külsejű. Az egyik gyorsan kitisztította a cipőmet, a másik pedig kimosta és kivasalta a zsebkendőmet. Odasiklott egy hernyótalpas, nagy fehér tartály, és parfümmel hintett be. Már éppen odább akartam állni, ekkor azonban mennydörgő robaj közepette egy rozsdás fekete rakéta zuhant a térre. A tömegben nyomban hangok hallatszottak:

– Ez az „Ábránd Csillag!"

– Igen, ő az!

– Hát persze, hogy ő! Kétszáztizennyolc évvel ezelőtt startolt, már megfeledkeztek róla, de az Einstein-féle időkontrakció következtében a személyzet csupán két évet öregedett!

– Minek következtében? Á, Einstein ... Igen-igen, emlékszem. Tanultam róla az iskolában, a második osztályban.

A rozsdás rakétából üggyel-bajjal kikászálódott egy félszemű ember, akinek hiányzott a bal karja és a jobb lába.

– Ez a Föld? – kérdezte izgatottan.

– Föld! Föld! – válaszolták a tömegben. Az arcokon mosoly virult ki.

– Hálistennek – mondta az ember, és valamennyien összenéztek. Vagy nem értették, vagy úgy tettek, mintha nem értenék.

A nyomorék űrrepülő pózba vágta magát és beszédet mondott. Felszólította az egész emberiséget, hogy mind egy szálig repüljön a Kis Magellan Felhőben levő E-O-L-I csillagrendszerhez tartozó Akártetszik-Akárnem bolygóra, hogy felszabadítsa értelmes testvéreit, akik egy kegyetlen kibernetikus diktátor uralma alatt senyvednek (így mondta: senyvednek). A térre még két, szintén rozsdás rakéta ereszkedett le. A Panteon-Hűtőszekrényből zúzmarával belepett nők szaladtak ki. Tülekedés támadt. Megértettem, hogy a visszatérések korszakába kerültem, és sietve lenyomtam a pedált.

A város eltűnt és sokáig nem bukkant fel. Megmaradt a fal, amelyen túl sivár egyhangúsággal lobogtak a tüzek és

villogtak a szárazvillámok. Furcsa látvány volt: teljes pusztaság, csak egy fal nyugaton. De most végül éles fény gyúlt fel, és én azonnal megálltam.

Körös-körül néptelen, virágzó ország terült el. Gabonatáblák hullámzottak. Kövér nyájak kóboroltak, művelt pásztorok azonban nem látszottak. A látóhatár peremén ismerős, áttetsző kupolák, viaduktok és csigavonal alakú levezető pályák csillogtak ezüstösen. Egészen közel, nyugat felől, változatlanul ott állt a fal.

Valaki megérintette a térdemet, összerezzentem. Egy kis fiú állt mellettem, mélyen ülő szeme izzott.

– Mit akarsz, apróság? – kérdeztem.

– Megrongálódott a készüléked? – érdeklődött dallamos hangon.

– A felnőtteket magázni kell – mondtam oktatóan.

A fiúcska nagyon elcsodálkozott, azután arca felderült.

– Ó, igen, már emlékszem. Ha emlékezetem nem csal, ez volt a szokás a Kényszerű Udvariasság Korában. Ha a „te" megszólítás diszharmóniába kerül emocionális ritmusoddal, én hajlandó vagyok beérni bármely, számodra ritmikus megszólítással.

Nem tudtam, mit feleljek, és akkor ő leguggolt a gép előtt, különböző helyeken megérintette, s néhány szót ejtett ki, amelyet egyáltalán nem értettem. Remek kölyök volt, nagyon tiszta, nagyon egészséges és ápolt, de korához képest túlságosan komolynak látszott.

A falon túl fülsiketítő recsegés támadt, és mindketten megfordultunk. Észrevettem, hogy egy nyolcujjú, ijesztő, pikkelyes mancs belekapaszkodott a fal tarajába, ráfeszült, majd szétnyílt és eltűnt.

– Mondd, apróság, miféle fal ez?

A gyerek komolyan, szégyenlősen pillantott rám.

– Ez az úgynevezett Vas Fal – válaszolta. – Sajnos, mindkét szó etimológiája ismeretlen számomra, de azt tudom, hogy két világot választ el – a Humánus Képzelet Világát és a Jövőtől való Félelem Világát. – Kis ideig hallgatott, s hozzáfűzte. – A „félelem" szó etimológiája szintén ismeretlen számomra.

– Érdekes – jegyeztem meg. – Nem lehetne megnézni? Miféle ez a Félelem Világa?

– Persze, hogy lehet. Itt egy közlekedő nyílás. Elégítsd ki a kíváncsiságodat.

A közlekedő nyílás kis páncélajtóval lezárt, meglehetősen alacsony boltív volt. Odamentem és tétován a reteszhez nyúltam. A fiú utánam szólt:

– Kénytelen vagyok figyelmeztetni, hogy ha ott történik valami veled, akkor a Száznegyven Világ Egyesített Tanácsa elébe kell állnod.

Résre nyitottam az ajtót. Trrah! Bumm! Uau! Ai-i-i-i! Tu-tu-tu-tu-tu! Mind az öt érzékszervem egyszerre traumát kapott. Megpillantottam egy szép szőke nőt – lapockái között illetlen tetoválás volt –, s ez a hosszú lábú, meztelen teremtés két automata pisztolyból tüzelt egy csúf barna férfira, akiből minden találatra piros cseppek fröccsentek. Robbanások morajját és szörnyek szívettépő ordítását hallottam. A fehérje nélküli, rothadt, égett hús leírhatatlan bűze csapott orromba. Közeli atomrobbanás izzó szele pörkölte arcomat, nyelvemen pedig a levegőben szétszóródott protoplazma undorító ízét éreztem. Hátrahőköltem és becsaptam az ajtót, kis híján odacsíptem a fejemet. A levegő édesnek tetszett, a világ pedig gyönyörűnek. A fiúcska eltűnt. Időbe telt, amíg magamhoz tértem, azután hirtelen megijedtem: hátha ez a kölyök elrohant az Egyesített Tanácshoz panaszt tenni. A géphez iramodtam.

Újra körülvett a tér nélküli idő félhomálya. Én azonban merőn bámultam a Vas Falat, kíváncsiság furdalt. Hogy ne vesztegessem hiába az időmet, mindjárt egymillió évvel előreugrottam. A fal fölött atomgombák bontakoztak ki, és megörültem, amikor a fal felém eső oldalán ismét fény derengett. Lefékeztem és a csalódástól feljajdultam.

Nem messze az óriási Panteon-Hűtőszekrény magaslott. Az égből gömb alakú rozsdás csillagűrhajó ereszkedett alá. Körös-körül minden kihalt volt, gabonatáblák hullámzottak. A gömb földet ért, kilépett belőle a múltkori pilóta, világoskék öltözékben, a Panteon küszöbén pedig megjelent a rózsaszín ruhás leányzó. Egymás felé siettek, megfogták egymás kezét.

Én elfordítottam a tekintetemet, kényelmetlen érzés fogott el. A világoskék pilóta és a rózsaszín leány beszélni kezdett.

Hogy kissé megmozgassam a lábamat, leszálltam a gépről, és csak ekkor vettem észre, hogy a fal fölött az ég szokatlanul tiszta. Sem robbanások robaja, sem lövések ropogása nem hallatszott. Nekibátorodtam és a közlekedő nyíláshoz indultam.

A fal túlsó oldalán teljesen sík mező terült el, amelyet egészen a látóhatárig mély árok szelt ketté. Az ároktól balra egyetlen élő lelket sem lehetett látni, a mezőt ott alacsony fémkupolák borították, amelyek csatorna-nyílások fedeleihez hasonlítottak. Az ároktól jobbra, egészen a látóhatárig valamiféle lovasok száguldoztak. Majd észrevettem, hogy az árok szélén, lábát lelógatva, egy tagbaszakadt, barna ember ül páncélzatban. Mellén igen vastag csövű géppisztoly-féle lógott hosszú szíjon. Az ember lassan rágcsált, minduntalan nagyot köpött, és különösebb érdeklődés nélkül nézett rám. Én az ajtót fogtam és őt néztem: nem tudtam rászánni magam, hogy megszólaljak. Túlságosan furcsa volt a külseje. Valahogy szokatlan. Vadember. Ki tudja, miféle.

Miután betelt a nézésemmel, páncélja alól elővett egy butykost, a fogával kihúzta a dugót, kortyolt, majd megint az árokba köpött, s rekedt hangon így szólt:

– Halló! You from that side?

– Igen – feleltem. – Azaz yes.

– And how is it going on out there?

– So-so – mondtam, és behajtottam az ajtót. – And how is it going on here?

– Its O. K.* – mondta ő közömbösen, és elhallgatott.

Kisvártatva megkérdeztem, mit csinál itt. Eleinte kelletlenül felelgetett, de azután megoldódott a nyelve. Kiderült, hogy az ároktól balra az emberiség az utolsó napjait éli a ke-

* – Halló! Maga odaátról való?
– Igen.
– És mi újság arrafelé?
– Tűrhető. És mi újság itt?
– Rendben van.

gyetlen robotok igájában. A robotok ott okosabbak lettek az embereknél, megkaparintották a hatalmat, a föld minden javát élvezik, az embereket pedig a föld alá űzték és futószalagok mellé állították. Az ároktól jobbra, azon a területen, amelyet ő védelmez, az embereket a szomszédos világegyetemből érkezett jövevények igázták le. Ezek is megkaparintották a hatalmat, hűbéri rendszert teremtettek, korlátlanul élvezik az első éjszaka jogát. Ezek a jövevények úgy élnek, hogy jobban kívánni sem lehet, de azoknak, akiket a kegyükbe fogadnak, szintén csurran-cseppen valami. Vagy húsz mérföldnyire innen pedig egy olyan tartomány van, amelynek lakóit leigázták az Altairról jött értelmes vírusok. Ezek az ember testébe költöznek, és azt csináltatják vele, ami nekik tetszik. Még távolabb nyugatra van a Galaktika Szövetség nagy gyarmata. Az ottani emberek is rabságban élnek, de nem túlságosan rosszul, mert a helytartó őkegyelmessége bőségesen eteti őket, s közülük toborozza 3562-ik A-u Őfelsége, Galaktika Császára személyi testőrségét. Vannak olyan tartományok is, amelyeket értelmes élősdiek, értelmes növények és értelmes ásványok igáztak le. És végül vannak a hegyeken túli tartományok, amelyeket valaki más hajtott rabságba, de ezekről különféle meséket hallani, amelyeket komoly ember nem hisz el . . .

Beszélgetésünk ekkor félbeszakadt. A síkság fölött néhány tányér alakú repülő szerkezet suhant el alacsonyan. Bombák hullottak belőlük pörögve és bukfencezve. „Megint kezdődik" – dörmögte az ember, lefeküdt, lábbal a robbanások irányában, fölemelte géppisztolyát, és tüzet nyitott a látóhatár szélén száguldozó lovasokra. Én kirohantam, becsaptam az ajtót, nekivetettem a hátam, s egy ideig hallgattam a bombák süvítését, dörrenését. A világoskék ruhás pilóta és a rózsaszín ruhás leányzó a Panteon lépcsőjén sehogy sem tudta befejezni párbeszédét. Óvatosan újra bekandikáltam az ajtón: a síkság fölött robbanások lángoló gömbjei duzzadtak lassan. A fémkupakok egymás után csapódtak fel, sápadt, szakállas arcú, rongyos emberek másztak ki alóluk, a kezükben feszítővasat tartottak. Iménti beszélgető társamat miszlikbe aprítot

ták hosszú kardjukkal a rárontó páncélos lovasok, ő meg ordítozott és géppisztolyával hadonászott . . .

Bezártam a kis ajtót, gondosan rátoltam a reteszt.

Visszatértem a géphez s a nyeregbe ültem. Szerettem volna még több millió évvel előrerepülni, megnézni a haldokló földet, amelyet Wells írt le. Ekkor azonban a gépben – most először – megakadt valami: nem működött a tengelykapcsoló. Lenyomtam egyszer, lenyomtam még egyszer, aztán valami reccsent, a hullámzó gabonatáblák tótágast álltak, és én mintegy felébredtem. A demonstrációs állványon ültem intézetünk kis tanácstermében, s valamennyien áhítattal néztek rám.

– Mi van a kapcsolóval? – kérdeztem, és a gépet keresve, körülnéztem. A gép nem volt sehol. Egyedül tértem vissza.

– Nem fontos! – kiáltott fel Louis Nyergesov. – Hálásan köszönöm, hogy kisegített . . . De milyen érdekes volt, ugye, elvtársak?

A hallgatóság helyeslőn felzúgott.

– De én mindezt már olvastam valahol – jegyezte meg az egyik magiszter az első sorban.

– Hát persze! – kiáltotta L. Nyergesov. – Hiszen ő az ábrázolt jövőben járt!

– Édeskevés a kaland – mondták a hátsó sorokban. – Csupa beszéd, beszéd . . .

– Ehhez már nekem semmi közöm – felelte határozottan L. Nyergesov.

– Szép kis beszéd – mondtam én, s leszálltam az állványról. Eszembe jutott, hogyan vagdalták szét sötét arcú beszélgetőtársamat, s kellemetlen érzés fogott el.

– Ugyan dehogy – szólt valamelyik baccalaureus. – Akadnak érdekes részek is. Például az a gép . . . Emlékszik? A trigén quattorokkal működő . . . Ez már igen, tudja . . .

– Nos, kérem? – mondta Köldöknézöv. – Úgy látszik, már elkezdődött nálunk a vita. Van valakinek kérdése az előadóhoz?

Egy szőrszálhasogató baccalaureus azonnal a többmenetes időátvitelről tett fel kérdést (őt, ugyebár, a térfogat-tágulási együttható érdekli), és én suttyomban eltávoztam.

Furcsa érzésem volt. Körös-körül minden olyan materiális nak, szilárdnak, anyaginak látszott. Emberek jöttek-mentek, hallottam a cipőjük csikorgását, éreztem a mozdulataik keltette légáramlást. Valamennyien nagyon szűkszavúak voltak, mind dolgoztak, gondolkodtak, senki sem fecsegett, nem szavalt verseket, nem mondott patetikus beszédeket. Valamenynyien tudták, hogy más dolog a laboratórium, és megint más a szakszervezeti gyűlés szónoki emelvénye, és egészen más az ünnepi nagygyűlés. S amikor bőrtalpú nemezcsizmájában csoszogva felém tartott Vibegallo, egyenesen valami rokonszenvfélét éreztem iránta, mert köleskása csüngött a szakállából, mert hosszú, vékony szöggel túrkált a fogaiban, és amikor elment mellettem, nem köszönt. Élő, mérhető és látható bugris volt, nem integetett és nem vágta magát akadémikusi pózba.

Benéztem Romanhoz, mert nagyon szerettem volna elmesélni valakinek a kalandomat. Roman a laboratóriumi asztal előtt állt, és a Petri-csészében fekvő kis zöld papagájt nézte. A kis zöld papagáj döglött volt, szemét fehéres hártya borította.

– Mi lelte? – kérdeztem.

– Nem tudom – felelte Roman. – Megdöglött, mint látod.

– Honnan van neked papagájod?

– Magam is csodálkozom – felelte Roman.

– Mesterséges?

– Dehogy, olyan papagáj, mint a többi.

– Vityka bizonyára megint ráült az umkleidetre.

A papagáj fölé hajoltunk és figyelmesen vizsgálni kezdtük. Fekete lábacskáján kicsiny gyűrű volt.

– „Foton – olvasta Roman. – Meg valami számok ... Tizenkilenc nulla öt hetvenhárom."

– Úgy – csendült mögöttünk az ismerős hang.

Mgfordultunk és kihúztuk magunkat.

– Jó napot – szólt T-Janus, és az asztalhoz lépett. Laboratóriuma ajtaján jött ki, amely a helyiség végében volt; valahogy fáradtnak, igen szomorúnak látszott.

– Jó napot, Janus Poluektovics – válaszoltuk a lehető legnagyobb tisztelettel.

Janus észrevette a papagájt, s még egyszer így szólt:

– Úgy.

Nagyon vigyázva, gyengéden kezébe vette a madárkát, megsimogatta élénkpiros kis bóbitáját, s halkan mondta:

– Mit csináltál, Fotonka? . . .

Hozzá akart tenni még valamit, de ránk pillantott és hallgatott. Ott álltunk és néztük, amint öreges lassúsággal a laboratórium túlsó végébe ment, felnyitotta a villamos kemence ajtaját és bedobta a kis zöld tetemet.

– Roman Petrovics – szólalt meg. – Legyen szíves, kapcsolja be a főkapcsolót.

Roman engedelmeskedett. Olyan volt az arca, mintha rendkívüli gondolata támadt volna. T-Janus, fejét lehorgasztva, kicsit álldogált a kemence előtt, gondosan kikotorta a forró hamut, majd az ablakon kiszórta a szélbe. Egy ideig kinézett az ablakon, azután közölte Romannal, hogy fél óra múlva várja, és elment.

– Furcsa – jegyezte meg Roman.

– Mi furcsa? – kérdeztem én.

– Minden furcsa – felelte Roman.

Én is furcsának találtam a döglött zöld papagájnak a megjelenését, amelyet Janus Poluektovics nyilván olyan jól ismert, a hamvasztás túlságosan szokatlan szertartását és a hamvak szélbe szórását, de nem álltam meg, hogy ne meséljek az ábrázolt jövőben tett utazásomról, s belekezdtem. Roman rendkívül szórakozottan hallgatta, réveteg tekintettel nézett rám, összevissza bólogatott, majd hirtelen így szólt:

– Folytasd, folytasd, hallgatom – és bebújt az asztal alá, kihúzta a szemétkosarat, s turkálni kezdett az összegyűrt papír és a magnetofonszalag-darabkák között. Amikor befejeztem mondanivalómat, megkérdezte:

– És ez a Nyergesov nem próbált az ábrázolt jelenbe utazgatni? Szerintem ez sokkal mulatságosabb volna . . .

Amíg én ezt a javaslatot fontolgattam és örültem Roman szellemességének, ő felfordította a kosarat, kiszórta tartalmát a padlóra.

– Mi történt? – kérdeztem. – Elveszítetted a disszertációdat?

– Tudod, Szaska – kezdte, és messze kalandozó tekintettel

nézett rám –, csodálatos história ez. Tegnap a kemencét tisztogattam, és egy megpörkölődött zöld tollat találtam benne. A kosárba dobtam, ma pedig nincs itt.

– Milyen toll volt? – kérdeztem.

– Tudod, zöld madártollak a mi vidékünkön rendkívül ritkán fordulnak elő. A papagáj pedig, amelyet az imént égettem el, zöld volt.

– Micsoda ostobaság – mondtam. – Hiszen tegnap találtad a tollat.

– Éppen ez a bökkenő – válaszolta lassan Roman, és viszszarakosgatta a hulladékot a kosárba.

3. fejezet

A versek természetellenesek, senki sem beszél versben, kivéve a karácsonyi ajándékot hozó pedellust vagy a cipőpaszta-reklámot, vagy valamiféle együgyű alakot. Sohase süllyedjen le a költészetig, fiam.

CH. DICKENS

Az Aldant egész éjjel javították. Amikor másnap reggel bementem a terembe, a kialvatlan mérnökök dühösen ültek a padlón, és lapos szellemeskedéssel becsmérelték Cristobal Josévicset. Szkítának, barbárnak, hunnak nevezték, aki rászabadult a kibernetikára. Kétségbeesésük oly nagy volt, hogy egy ideig még az én tanácsaimra is hallgattak, megpróbálták követni őket. De azután beállított a főnökük, Zebaoth Baálovics Egy, és engem nyomban eltoltak a gép mellől. Félrevonultam, leültem az asztalomhoz, s figyelni kezdtem, miként hatol belé Zebaoth Baálovics a rongálás lényegébe.

Nagyon öreg volt, de erős és inas, napbarnított, kopasz feje csillogott, arca simára borotvált, és vakító fehér nyersselyem ruhát viselt. Ezzel az emberrel mindenki mélységes tisztelettel bánt. Egy ízben magam láttam, amikor fojtott hangon valamiért korholta Mogyeszt Matvejevicset, a félelmetes Mogyeszt pedig hízelgőn meghajolva állt előtte, s ezt mondogat-

ta: „Értem . . . Elnézést. Többé nem fordul elő . . .” Zebaoth Baálovicsból roppant energia áradt. Észrevették, hogy jelenlétében sietni kezdenek az órák és kiegyenesednek az elemi részecskéknek a mágneses mező által elgörbített pályái. Ő azonban nem volt varázsló, legalábbis nem gyakorló varázsló. Nem járt a falon keresztül, soha senkit nem transzgreszszált, soha nem alkotott magának dublőröket, jóllehet rendkívül sokat dolgozott. A Műszaki Szerviz osztály főnöke volt, töviről hegyire ismerte az intézet egész technikai felszerelését, és az Óperenciai Mágotechnikai Gyár tanácsadóként alkalmazta. Azonkívül a legmeglepőbb és foglalkozásától igen távol eső ügyekkel is foglalkozott.

Zebaoth Baálovics történetét viszonylag nemrégen ismertem meg. Z. B. Egy az ősidőkben a Föld vezető mágusa volt. Cristobal Josévics és Gian Giacomo az ő tanítványainak tanítványai. Az ő nevével űzték el a gonosz szellemeket. Az ő nevével pecsételték le a dzsinnt tartalmazó edényeket. Salamon király elragadtatott leveleket írt hozzá, és tiszteletére templomokat emelt. Zebaoth Baálovics mindenhatónak látszott. És valamikor a tizenhatodik század közepe táján valóban mindenható lett. A Legfelsőbb Tökély integrál-differenciál egyenlete számbeli megoldásának alkalmazásával, amelyet valamilyen titán már a jégkorszak előtt levezetett, lehetőséget szerzett bármilyen csoda művelésére. De minden varázslónak megvan a maga korlátja. Egyesek nem képesek kiirtani a szőrzetet a fülükből. Mások kitűnően ismerik a Lomonoszov–Lavoisier-törvényt, de tehetetlenek a termodinamika második főtételével szemben. Megint mások – ezek egészen kevesen vannak – például meg tudják állítani az időt, de csak a Riemann-térben és nem sokáig. Zebaoth Baálovics mindenható volt. Mindent megtehetett. És semmit sem tehetett meg. Mert kiderült, hogy a Tökély-egyenlet feltétele az a követelmény, hogy a csoda senkinek se okozzon kárt. Semmilyen értelmes lénynek. Sem a Földön, sem a világegyetem más részében. Ilyen csodát pedig senki sem tudott elképzelni, még Zebaoth Baálovics sem. És Z. B. Egy örökre felhagyott a mágiával, s a BOVATKI Műszaki Szerviz osztályának vezetője lett . . .

Megjelenésével a mérnökök dolga egy csapásra rendbe jött. Mozdulataik értelmesekké váltak, dühös élcelődésük megszűnt. Elővettem a soron következő feladatokat tartalmazó dossziét, s már munkához akartam látni, ekkor azonban beállított Stellácska, a nagyon csinos, pisze orrú és szürke szemű boszorka, Vibegallo gyakornoka, és hívott, hogy állítsuk össze a faliújságot.

Stella meg én a szerkesztő bizottság tagjai voltunk: szatirikus verseket, állatmeséket, rajzszövegeket írtunk. Azonkívül én ügyesen rajzoltam a Levelek-rovathoz postaládát, amely felé mindenünnen apró szárnyas levelek szálltak. Az újság grafikusa egyébként a druszám, Alekszandr Ivanovics Drozd mozigépész volt, aki valahogyan befurakodott az intézetbe. Ő azonban a fejlécek szakembérének számított. Az újság főszerkesztője Roman Ojra-Ojra volt, helyettese pedig Vologya Pocskin.

– Szása – mondta Stellácska, s rám emelte becsületes, szürke szemét. – Menjünk.

– Hová? – kérdeztem, pedig tudtam, hová.

– Újságot csinálni.

– Minek?

– Roman nagyon kéri, mert Kerberosz acsarkodik. Azt mondja, két nap maradt, de semmi sincsen kész.

Kerberosz Csahovics Gyomin, a személyzeti osztály vezetője, újságunk gondnoka, fő hajcsára és cenzora volt.

– Ide hallgass, csináljuk holnap.

– Holnap nem tudom – felelte Stellácska. – Holnap Szuhumiba repülök a páviánok hangját felvenni. Vibegallo azt mondja, a vezérállat hangját kell felvenni, mert az a legmérvadóbb... Ő meg fél odamenni hozzá, mert a vezérállat féltékenykedik. Gyerünk, Szása, jó?

Felsóhajtottam, letettem a dossziét, és Stellácska után indultam, mert egyedül verset költeni nem tudok. Szükségem van Stellácskára. Ő mondja mindig az első sort és az alapeszmét, a költészetben pedig ez a legfontosabb.

– Hol fogjuk csinálni? – kérdeztem útközben. – Az eszbé szobájában?

– Az eszbé már foglalt. Roman beengedett magához.

– De miről kell írni? Megint a fürdőről?

– A fürdőről is. A fürdőről, a Kopasz Hegyről. Még kell bélyegezni Homa Brutot.

– Kartársunk, Homa Brut – átkozott egy huncut – mondtam.

– Te is fiam, Brutus – így Stella.

– Jó ötlet – jegyeztem meg. – Tovább kell fejleszteni.

Roman laboratóriumában az asztalra volt terítve az újság – szűzi tisztaságú, hatalmas Whatman-papír. Mellette a festékestégelyek, festékszórók és a cikkek között Alekszandr Drozd festő és mozigépész feküdt, cigarettával a szája szögletében. Inge – mint mindig – kigombolva, és látszott a szőrös kis pocakja.

– Szervusz – mondtam.

– Üdv. – felelte Szánya.

Zene harsogott, Szánya a táskarádiót csavargatta.

– No, mi újság nálatok? – kérdeztem, és felmarkoltam a cikkeket.

Nem sok anyag gyűlt össze. Egy vezércikk: „Az ünnep elébe" címmel. Kerberosz Csahovics jegyzete „A munkafegyelemmel kapcsolatos igazgatósági intézkedések végrehajtásának vizsgálati eredményei az első negyedév végének és a második negyedév elejének időszakában." Vibegallo professzor cikke: „Kötelességünk: a patronált városi és kerületi gazdaságokkal szembeni kötelezettség." Vologya Pocskin cikke: „Az országos elektron-mágia értekezlet." Valamilyen háziszellem jegyzete „Mikor légtelenítik végre a fűtőtesteket a harmadik emeleten." Az étkeztetési bizottság elnökének „Se hús, se hal" című, hat gépelt oldalas cikke. Ezekkel a szavakkal kezdődött: „A foszfor annyira szükséges az embernek, mint a levegő." Roman jegyzete a Felfoghatatlan Problémák osztályának munkásságáról. A „Veteránjaink" rovathoz Cristobal Junta cikke: „Sevillától Granadáig. 1547." Akadt még néhány kisebb bíráló jegyzet: nincs rend a segélypénztárban; hiányosságok vannak az önkéntes tűzoltócsapat munkájának szervezésében; miért tűrik meg a szerencsejátékot a viváriumban? Volt néhány karikatúra. Az egyik Homa Brutot ábrázolta, csatakosan, szederjes orral. A másik

a fürdőt gúnyolta ki: egy kékre vált, meztelen ember didergett a jéghideg zuhany alatt.

– Halálos unalom! – mondtam. – Vers talán nem is kell.

– De kell – felelte sóhajtva Stellácska. – A cikkeket már úgy-ahogy elrendeztem, mégis marad szabad hely.

– Rajzoljon Szánya valamit. Holmi kalászokat, árvácskákat... Megcsinálod, Szanyka?

– Dolgozzatok, csak dolgozzatok – válaszolta Drozd. – Nekem a fejlécet kell megrajzolnom.

– Nagy munka! – mondtam. – Három szó az egész.

– Csillagos éjszaka hátterén – mondta nyomatékosan Drozd. – Meg egy rakétát. Meg a cikkek fejléceit. És még nem is ebédeltem. Nem is reggeliztem.

– Akkor menj enni – tanácsoltam.

– De nincs miből – felelte ingerülten. – Magnetofont vettem. A bizományiban. Ti mindenféle badarsággal foglalkoztok, inkább csinálnátok nekem néhány szendvicset. Vajjal és dzsemmel. Vagy inkább egy tízest teremtsetek elő.

Elővettem egy rubelt és messziről odamutattam.

– Ha megírod a fejlécet, megkapod.

– Örökbe? – kérdezte élénken Szánya.

– Nem. Kölcsön.

– Mindegy – felelte. – Csakhogy én mindjárt meghalok. A végtagjaim kezdenek kihűlni.

– Összevissza hazudik – mondta Stella. – Szása, üljünk le ahhoz az asztalhoz, és azonnal megírjuk az összes verset.

Leültünk egy külön asztalhoz, magunk elé raktuk a karikatúrákat. Kis ideig abban a reményben nézegettük, hogy valami ötletünk támad. Azután Stella így szólt:

– Az ilyenektől óvakodj, mint ez a Brut – valamit megfúj:

– Mit fúj meg? – kérdeztem. – Talán megfújt valamit?

– Nem – felelte Stella. – Garázdálkodott és verekedett. A rím kedvéért mondtam.

Megint vártunk. Semmi nem jutott eszembe.

– Gondolkodjunk logikusan – mondtam. – Leitta magát. Verekedett. Mit művelt még?

– Zaklatta a lányokat – felelte Stella. – Betört egy ablaküveget.

– Jól van – mondtam. – És még?

– Káromkodott . . .

– Furcsa – szólalt meg Szánya Drozd. – Én ezzel a Bruttal együtt dolgoztam a vetítőkamrában. Egészen rendes . . .

Ekkor halk karmolászás hallatszott. Hátrafordultunk. Janus Poluektovics laboratóriumának ajtaja lassan kinyílt.

– Odanézz! – kiáltott fel ámultan Drozd, és az ecsettel a kezében mozdulatlanná dermedt.

A résen egy kis zöld papagáj búját be, feje búbján piros bóbita.

– Papagájocska! – kiáltott fel Drozd. – Papagáj! Csip-csip-csip-csip . . .

Ujjaival olyan mozdulatokat tett, mintha kenyeret morzsolna a padlóra. A papagáj fél szemmel ránk sandított. Azután kitátotta a fekete csőrét, amely olyan görbe volt, mint Roman orra, és rekedten rikoltotta:

– R-reaktor! R-reaktor! Ki kell tar-rtani!

– Milyen aranyo-os! – kiáltott fel Stella. – Szánya, fogd meg . . .

Drozd már-már a papagáj felé indult, de megállt.

– Biztosan csíp – mondta félénken. – Nicsak, mekkora a csőre.

A papagáj elrugaszkodott a padlóról, meglibbentette szárnyait, és valahogy ügyetlenül szálldosni kezdett a szobában. Csodálkozva figyeltem. Nagyon hasonlított ahhoz a tegnapihoz. Mintha ikertestvére lett volna. Mennyi papagáj van itt!

Drozd elhessegette az ecsettel.

A papagáj leszállt a laboratóriumi mérleg rúdjára, azután jól érthetően felrikoltott:

– Pr-roxima Centaur-r-ra! R-rubidium! R-rubidium!

Azután felborzolta a tollát, fejét behúzta, szemére borította a hártyát. Úgy láttam, hogy reszket. Stella gyorsan egy darab lekváros kenyeret teremtett elő, lecsípte a héját és a madár elé nyújtotta. A papagáj nem reagált. Szemlátomást hideglelése volt.

– Szerintem beteg – jegyezte meg Drozd. Szórakozottan kivette a kenyeret Stella kezéből és enni kezdte.

– Gyerekek – kérdeztem –, azelőtt látott valaki papagájokat az intézetben?

Stella a fejét rázta. Drozd vállat vont.

– Valahogy túlságosan sok a papagáj az utóbbi időben – jegyeztem meg. – Lám, tegnap is . . .

– Janus biztosan papagájokkal kísérletezik – mondta Stella. – A nehézkedési erő leküzdése . . . vagy másefféle . . .

A folyosó ajtaja kinyílt, belépett Roman Ojra-Ojra, Vityka Kornyejev, Edik Amperjan és Vologya Pocskin. A szobában zaj lett. Kornyejev, aki jól kialudta magát és igen friss volt, lapozgatni kezdte a karcolatokat, és gúnyolódott a stílusukon. A hatalmas termetű Vologya Pocskin, aki mint szerkesztőhelyettes főként rendőri teendőket látott el, megragadta Drozdot a tarkójánál, kétrét görnyesztette, orrát az újságba bökdöste, s ezt mondogatta:

– Hol a fejléc? Hol a fejléc, Drozdillo?

Roman a kész verseket követelte tőlünk. Edik pedig, akinek semmi köze sem volt az újsághoz, odament a szekrényhez, és nagy robajjal tologatni kezdte benne a különféle műszereket. A papagáj hirtelen felüvöltött:

– Over-rsan! Over-rsan!

Mindenki megdermedt.

Roman rábámult a papagájra. Vologya Pocskin elengedte Drozdot, s így szólt:

– Szép kis kalamajka ez a papagáj!

A goromba Kornyejev azonnal kinyújtotta a kezét, hogy megragadja a papagájt a törzsénél, de az megugrott, és Kornyejev a farkánál kapta el.

– Hagyd, Vityka! – kiáltotta mérgesen Stella. – Hogy szabad állatokat kínozni?

A papagáj felordított. Mindenki köréje gyűlt. Kornyejev úgy fogta, mint a galambot, Stella a kis bóbitáját simogatta, Drozd pedig gyengéden rendezgette a farktollait. Roman rám nézett.

– Érdekes? Igaz?

– Honnan került ez ide, Szása? – kérdezte udvariasan Edik.

Fejemmel Janus laboratóriuma felé intettem.

– Minek Janusnak papagáj? – tudakolta Edik.

– Tőlem kérdezed?

– Nem, ez szónoki kérdés – felelte komolyan Edik.

– Minek Janusnak két papagáj? – kérdeztem.

– Vagy három – fűzte hozzá csendesen Roman.

Kornyejev felénk fordult.

– Miért, hol van még? – kérdezte, s érdeklődéssel körülnézett.

Kezében bágyadtan vergődött a papagáj, megpróbált belecsípni az ujjába.

– Engedd el – mondtam. – Látod, hogy valami baja van.

Kornyejev ellökte Drozdot, visszaültette a mérlegre a papagájt. Az felborzolta tollait és szétterpesztette szárnyait.

– Üsse kő – mondta Roman. – Később majd tisztázzuk a dolgot. Hol vannak a versek?

Stella elhadarta mindazt, amit eddig költöttünk. Roman megvakarta az állát, Vologya Pocskin természetellenes hangon felnyerített, Kornyejev pedig kiadta a parancsot:

– Agyon kell lőni. Nehézgéppuskából. Mikor tanultok meg végre verset írni?

– Írj magad – feleltem mérgesen.

– Én nem tudok verset írni – mondta Kornyejev. – Alkatilag nem vagyok Puskin. Alkatilag Belinszkij vagyok.

– Alkatilag te kadáver vagy – jegyezte meg Stella.

– Pardon! – válaszolta követelőn Vityka. – Én azt kívánom, hogy az újságban legyen irodalomkritikai rovat. Kritikai cikkeket akarok írni. Kivesézlek valamennyiőtöket! Még megfizetek nektek ezért a nyaralókról szóló művetekért!

– Miféle műért? – kérdezte Edik.

Kornyejev kapásból idézte:

– „Nyaralót építek, ha mondom. De hol? Ez most a legfőbb gondom. Csak az eszbé, a drága, nem adja áldását rája." Így volt? Valljátok be!

– Nem tesz semmit – válaszoltam. – Puskinnak is voltak

gyenge versei. Ezeket az iskolai szöveggyűjtemények sem közlik teljes terjedelemben.

– Tudom – mondta Drozd.

Roman feléje fordult.

– Lesz ma fejlécünk vagy nem?

– Lesz – válaszolta Drozd. – Már megrajzoltam a „K" betűt.

– Mit keres itt a „K"?

– Miért, talán nem kellett volna?

– Mindjárt megüt a guta – mondta Roman. – Az újság címe: „A haladó mágia". Mutass nekem ebben akár egyetlen „K" betűt!

Drozd a falra meredt.

– Hogyan lehet ez? – mondta végül. – Honnan szedtem a „K" betűt? Hiszen volt „K" betű!

Roman feldühödött és megparancsolta Pocskinnak, hogy mindenkit zavarjon vissza a helyére. Stella meg én Kornyejev parancsnoksága alá kerültünk. Drozd lázasan nekifogott, hogy a „K"-t stilizált „A"-vá alakítsa át. Edik Amperjan megpróbált kereket oldani a pszicho-elektrométerrel, de elkapták és odaállították, hogy javítsa meg a festékszórót, amelyre szükség volt a csillagos ég megalkotásánál. Azután magára Pocskinra került a sor. Roman meghagyta neki, hogy gépelje át a cikkeket, egyúttal stilizálja őket és javítsa ki a helyesírási hibákat. Maga Roman pedig fel-alá járkált a laboratóriumban, és mindenkinek átkandikált a válla fölött.

Egy ideig serényen dolgoztunk. Sikerült több változatot költenünk a fürdő-témára, de valamennyit ki is selejteztük: „A mi fürdőnk arról híres, hogy a vize mindig hideg", „Ki tisztaságra vágyik, hideg vízben nem ázik", „Intézetünkben kétszáz fő dolgozik, valamennyi forró tusra áhítozik", és így tovább. Kornyejev ocsmányul szitkozódott, akár egy vérbeli irodalomkritikus. Tanuljatok Puskintól! – magyarázta nekünk. – Vagy legalább Pocskintól. Egy zseni ül mellettetek, de ti még utánozni se vagytok képesek . . . „Az úton suhan egy ZIL, és engem bizony elgázol . . ." Micsoda fizikai erő rejlik ezekben a sorokban! Milyen világos érzés! Edik megjavította a festékszórót és kipróbálta Roman jegyzetein. Vologya

Pocskin átkozódva kereste az írógépen a „C" betűt. Minden rendben ment. Azután hirtelen megszólalt Roman:

– Szása, nézz csak ide.

Odanéztem. A papagáj behúzott lábacskákkal feküdt a mérleg alatt, szemét fehéres hártya borította, kis bóbitája lekonyult.

– Kimúlt – mondta szánakozva Drozd.

Megint a papagáj köré gyűltünk. Nekem semmilyen különös gondolat nem járt a fejemben, vagy ha igen, akkor valahol a tudatom alatt lehetett, mégis kinyújtottam a kezemet, megfogtam a papagájt és megvizsgáltam a lábait. Roman nyomban megkérdezte:

– Van rajta?

– Van – feleltem.

A behúzott fekete lábacskán fehér fémgyűrű volt, a gyűrűn pedig ez állt: „Foton" „190573". Zavartan pillantottam Romanra. Bizonyára mindkettőnknek furcsa lehetett az arcunk, mert Vityka Kornyejev így szólt:

– Nos, mondjátok el, mit tudtok.

– Elmondjuk? – kérdezte Roman.

– Valami lázálom – feleltem. – Bizonyára hókuszpókusz. Valami dublőr.

Roman újra nézte a kicsiny tetemet.

– Dehogy – mondta. – Ez nem dublőr. Ez a legeredetibb eredeti.

– Hadd nézzem meg – szólt Kornyejev.

Vologya Pocskinnal és Edikkel tüzetesen átvizsgálták a papagájt, majd egyhangúlag kijelentették, hogy ez nem dublőr, és ők nem értik, miért izgat bennünket ennyire.

Akkor Roman végignézett a kíváncsiságtól égő Stellán, a száját eltátó Vologya Pocskinon, a gúnyorosan mosolygó Vitykán, és elmesélte nekik, hogy tegnapelőtt a villamos kemencében egy zöld tollat talált, és a szemétkosárba dobta; hogy tegnap ez a toll nem volt a kosárban, viszont az asztalon (ugyanezen az asztalon) egy döglött papagáj hevert, pontos mása ennek, és szintén nem dublőr; hogy Janus felismerte a papagájt, sajnálta, és elhamvasztotta a fent említett villa-

mos kemencében, hamuját pedig kiszórta a szellőzőablakon.

Egy ideig senki sem szólalt meg. Drozd, akiben Roman elbeszélése nemigen keltett érdeklődést, a vállát vonogatta. Arcáról lerítt, hogy nem érti, miért ez a nagy hűhó, hiszen ebben az intézetben cifrább dolgok is történnek. Stellácska is csalódottnak látszott. A három magiszter azonban mindent nagyon jól megértett. Kornyejev határozottan kijelentette:

– Hazudtok. Ráadásul ügyetlenül.

– Ez mégsem az a papagáj – jegyezte meg az udvarias Edik. – Bizonyára tévedtetek.

– De az – mondtam én. – Zöld, gyűrűzött.

– Foton? – kérdezte Vologya Pocskin, olyan hangon, mint egy vizsgálóbíró.

– Foton. Janus Fotonkának nevezte.

– És a számok? – kérdezte Vologya.

– A számok is.

– A számok ugyanazok? – kérdezte fenyegető hangon Kornyejev.

– Szerintem ugyanazok – válaszoltam bizonytalanul, és Romanra néztem.

– Pontosabban! – követelőzött Kornyejev. Vörös mancsával eltakarta a papagájt. – Ismételd meg, milyen számok vannak itt?

– Tizenkilenc . . . – kezdtem. – Ö-ö . . . nulla kettő? Hatvanhárom.

Kornyejev a tenyere alá pillantott.

– Hazudsz – mondta. – Hát te? – fordult Romanhoz.

– Nem emlékszem – felelte nyugodtan Roman. – Úgy rémlik, nem nulla három, hanem nulla öt.

– Nem – mondtam én. – Inkább nulla hat. Emlékszem, volt ott egy olyan kacskaringó.

– Kacskaringó – mondta megvetően Pocskin. – Micsoda S. Holmesok! Meg N. Pinkertonok! Az oksági törvényt már megunták . . .

Kornyejev zsebre dugta mindkét kezét.

– Ez más lapra tartozik – mondta. – Én nem is ragaszkodom ahhoz, hogy ti hazudtok. Egyszerűen tévedtek. A papa-

gájok mind zöldek, közülük sok gyűrűzött. Ez a kettő a „Foton"-sorozatból volt. A ti emlékezetetek pedig lyukas. Mint minden versfaragóé és rossz faliújságszerkesztőé.

– Lyukas? – érdeklődött Roman.

– Mint a szita.

– Mint a szita? – ismételte Roman, és furcsán mosolygott.

– Mint az ócska szita – magyarázta Kornyejev. – Rozsdás. Mint a háló. Mint a nagyszemű háló.

Ekkor Roman egy noteszt húzott elő a szivarzsebéből, belelapozott.

– Nos – mondta. – Mindjárt megnézzük... Tizenkilenc nulla öt hetvenhárom – olvasta.

A magiszterek a papagájhoz iramodtak, föléje hajoltak, homlokuk összekoccant.

– Tizenkilenc nulla öt hetvenhárom – olvasta leverten Kornyejev. Ez igen hatásos volt. Stella örömében felvisított.

– Képzeljétek – mondta Drozd –, nekem egyszer kihúzták a lottószelvényem számát, rohantam, hogy átvegyem az autót. De aztán kiderült...

– Miért jegyezted fel a számot? – kérdezte Kornyejev, s hunyorogva nézett Romanra. – Ez szokásod? Minden számot feljegyzel? Talán a karórád számát is felírtad?

– Pompás! – mondta Pocskin. – Vityka, remek fiú vagy. Fején találtad a szöget! Roman, micsoda szégyen! Miért mérgezted meg a papagájt? Milyen kegyetlenség!

– Hülyék! – felelte Roman. – Nem vagyok Vibegallo.

Kornyejev odaugrott hozzá, megnézte a fülét.

– Menj a pokolba! – kiáltotta Roman. – Szása, te csak gyönyörködjél bennük!

– Fiúk – mondtam én szemrehányóan –, kinek jutna eszébe ilyen tréfát űzni? Kinek néztek ti bennünket?

– De mi mást tehetnénk? – kérdezte Kornyejev. – Valaki hazudik. Vagy ti, vagy a természeti törvények. Én a természeti törvényeknek hiszek. Minden egyéb változik.

Egyébként hamar lekókadt, leült és gondolkodni kezdett. Szánya Drozd nyugodtan rajzolta a fejlécet. Stella ijedten nézett sorjában mindenkire. Vologya Pocskin sebesen írt, az-

tán áthúzogatott valamilyen képleteket. Elsőnek Edik szólalt meg.

– Ha nincs is szó semmilyen törvény megszegéséről – mondta megfontoltan –, akkor is furcsa. Ilyen sok papagáj váratlan megjelenése egy és ugyanazon szobában és a gyanús mortalitásuk. Én azonban nem csodálkozom túlságosan, mert nem felejtem el azt, hogy Janus Poluektoviccsal van dolgom. Nem gondoljátok, hogy Janus Poluektovics maga is roppantul érdekes személy?

– De igen – feleltem.

– Én is úgy gondolom – felelte Edik. – Tulajdonképpen mivel foglalkozik ő, Roman?

– Attól függ, melyik Janus. T-Janus a párhuzamos terekkel való kapcsolattal foglalkozik.

– Hm – jegyezte meg Edik. – Ez aligha segít rajtunk.

– Sajnos – mondta Roman. – Én is egyre azon töröm a fejem, hogyan kapcsolhatók össze a papagájok Janusszal, de semmit sem tudok kieszelni.

– De ugye furcsa ember? – kérdezte Edik.

– Igen, kétségtelenül. Azon kezdve, hogy ketten vannak, és ő mégis egy. Mi annyira hozzászoktunk ehhez, hogy nem is gondolkodtunk rajta . . .

– Én éppen erről akartam mondani valamit. Ritkán beszélünk Janusról, túlságosan tiszteljük. Pedig bizonyára mindegyikünk észrevett benne legalább egyvalamilyen furcsaságot.

– Első számú furcsaság – mondtam én –: a haldokló papagájok iránti szeretet.

– Ám legyen – szólt Edik. – Tovább.

– Pletykafészek – jelentette ki méltóságteljesen Drozd. – Egyszer kölcsönt kértem tőle.

– Igen? – kérdezte Edik.

– És adott is – közölte Drozd. – De elfelejtettem, mennyit adott. És most nem tudom, mit csináljak.

Elhallgatott. Edik kis ideig várt a folytatásra, azután így szólt:

– Tudjátok-e például azt, hogy valahányszor éjszaka vele dolgoztam, pontosan éjfélkor kiment valahová, öt perc múlva

visszatért, s minden alkalommal az volt a benyomásom, hogy igyekszik megtudni tőlem, mivel is foglalkoztunk mi ketten az ő távozása előtt.

– Valóban így van – jelentette ki Roman. – Ezt jól ismerem. Már régen észrevettem, hogy pontban éjfélkor egészen elveszíti az emlékezőtehetségét. És ő ezzel a fogyatékosságával teljesen tisztában van. Néhányszor elnézést is kért, és azt mondta, hogy ez nála reflexszerű, egy erős zúzódás következményeivel függ össze.

– Csapnivaló a memóriája – mondta Vologya Pocskin. Összegyűrte a számításokkal teleírt papírlapot és az asztal alá dobta. – Állandóan azzal zaklat mindenkit, hogy találkoztak-e vele tegnap vagy nem.

– És ha találkoztak, miről beszélgettek – tettem hozzá.

– Memória, memória – dünnyögte türelmetlenül Kornyejev. – Mi köze ehhez a memóriának? Sok embernek rossz a memóriája... Nem erről van szó. Mi van azokkal a párhuzamos terekkel?...

– Előbb a tényeket kell összegyűjteni – jelentette ki Edik.

– Papagájok, papagájok, papagájok – folytatta Vityka. – Talán mégiscsak dublőrök?

– Nem – felelte Vologya Pocskin. – Én utánaszámoltam. Ez nem dublőr.

– Minden éjfélkor idejön, ebbe a laboratóriumába – közölte Roman –, és néhány percre bezárkózik. Egyik alkalommal olyan sietve érkezett, hogy nem volt ideje bezárni az ajtót...

– És mi történt? – kérdezte elhaló hangon Stella.

– Semmi. Leült a karosszékbe, kis ideig ült, azután kiment. És nyomban megkérdezte, nem beszélgettem-e vele valami fontos dologról.

– Én megyek – szólt Kornyejev, és felkelt.

– Én is – mondta Edik. – Mindjárt kezdődik a szemináriumunk.

– Én is – mondta Vologya Pocskin.

– Nem – szólt Roman. – Te csak maradj és gépelj. Kinevezlek főnöknek. Te, Stellácska, fogd fülön Szászát, és írd a

verseket. Én pedig elmegyek. Este visszajövök, addigra kész legyen az újság.

Eltávoztak, mi pedig ott maradtunk újságot csinálni. Eleinte megpróbáltunk kieszelni egyet-mást, de gyorsan kifáradtunk, és rájöttünk, hogy nem vagyunk képesek rá. Akkor egy kisebb poémát írtunk a haldokló papagájról.

Amikor Roman visszatért, az újság készen volt. Drozd az asztalon feküdt, szendvicseket habzsolt, Pocskin pedig azt magyarázta nekem meg Stellának, hogy a papagájjal történt eset miért teljesen lehetetlen.

– Derék gyerekek vagytok – jelentette ki Roman. – Kitűnően sikerült az újság. És micsoda fejléc! Milyen végtelen a csillagos égbolt! És milyen kevés a sajtóhiba!... De hol a papagáj?

A papagáj a Petri-csészében feküdt, ugyanabban a csészében és ugyanazon a helyen, ahol én meg Roman tegnap láttuk. Nekem még a lélegzetem is elállt.

– Ki tette ide? – érdeklődött Roman.

– Én – felelte Drozd. – Miért?

– Nem, semmi baj – mondta Roman. – Hadd feküdjön. Igaz, Szása?

Bólintottam.

– Megnézzük, mi lesz vele holnap – szólt Roman.

4. fejezet

Ez a szegény, öreg, ártatlan madár úgy káromkodik, mint ezer ördög, de nem érti, amit mond.

R STEVENSON

Másnap azonban kora reggeltől a saját munkámmal kellett foglalkoznom. Az Aldant megjavították, harcra készen állt, s amikor reggeli után beléptem a terembe, az ajtó előtt már sorban álltak a dublőrök, kezükben a feladatlapokkal. Én mindenekelőtt bosszúállóan elkergettem Cristobal Junta dublőrjét: a lapjára ráfirkantottam, hogy ezt az írást nem tudom

kisilabizálni. (Cristobal Josévics kézírása valóban nehezen olvasható volt, gót betűkkel írt oroszul). Fjodor Szimeonovics dublőre elhozta a programot, amelyet gazdája személyesen állított össze. Az első program volt, amelyet egymaga, az én tanácsom, sugalmazásom és útmutatásom nélkül készített. Figyelmesen átnéztem a programot, s örömmel láttam, hogy hozzáértőn, gazdaságosan és szellemesen van összeállítva. Kijavítottam néhány jelentéktelen hibát, s odaadtam a programot a lánykáimnak. Azután észrevettem, hogy ott gyötrődik a sorban a sápadt és ijedt halgyári könyvelő. Félt és kényelmetlenül érezte magát. Megsajnáltam, soron kívül fogadtam.

– Olyan kellemetlen – dünnyögte, és félénken sandított a dublőrökre. – Hiszen ezek az elvtársak is várnak, előttem érkeztek . . .

– Nem tesz semmit, ezek nem elvtársak – nyugtattam meg.

– Hát akkor polgártársak . . .

– Nem is polgártársak.

A könyvelő falfehérre vált, hozzám hajolt, s elcsukló hangon suttogta:

– Azért nézem hát, hogy nem is pislognak . . . Ez a kék ruhás meg szerintem nem is lélegzik . . .

A sornak már a fele elfogyott, amikor telefonált Roman.

– Szása?

– Igen.

– A papagáj nincs sehol.

– Hogyhogy nincs?

– Hát úgy.

– Kidobta a takarítónő?

– Kérdeztem. Nem dobta ki, sőt nem is látta.

– Netán a háziszellemek komiszkodnak?

– De éppen az igazgató laboratóriumában? Aligha.

– N-no igen – mondtam. – Esetleg maga Janus?

– Janus még nem jött be. Meg azt hiszem, még nem tért vissza Moszkvából.

– Akkor hogyan kell mindezt érteni? – kérdeztem.

– Nem tudom. Meglátjuk.

Hallgattunk egy sort.

– Felhívsz, ha valami érdekes . . . – kérdeztem.

– Persze. Okvetlenül. Viszlát, pajtás.

Igyekeztem nem is gondolni erre a papagájra, amelyhez végeredményben semmi közöm. Elbocsátottam valamennyi dublőrt, ellenőriztem az összes programot, s nekiláttam egy utálatos kis feladatnak, amelyet már régóta halogattam. Az „abszolutisták" adták. Eleinte azt mondtam nekik, hogy nincs sem értelme, sem megoldása, akárcsak a legtöbb feladatuknak. De azután tanácskoztam Juntával, aki az ilyen dolgokban igen járatos volt, s ő néhány reményt keltő tanácsot adott. Többször elővettem ezt a feladatot, és újra félretettem, ma azonban mégiscsak megoldottam. Nagyon tetszetős eredmény született. Éppen amikor befejeztem s menynyei boldogsággal hátradőltem a székben, beállított a haragtól elsötétült Junta. A lábam elé bámulva, ridegen megtudakolta, mióta nem tudom kibetűzni a kézírását. Ez nagyon is szabotázsra emlékezteti.

Én meghatottan néztem.

– Cristobal Josévics – szóltam. – Mégis megoldottam. Teljesen igaza volt. A ráolvasások tere a tetszőleges négy változó szerint görbül.

Végre fölemelte a tekintetét, rám nézett. Arcomról bizonyára sugárzott a boldogság, mert megenyhült és ezt dörmögte:

– Engedje meg, hogy megnézzem.

Odaadtam neki a lapokat. Leült mellém, s együtt végigelemeztük a feladatot, élvezettel ízlelgettük a két igen tetszetős átalakítást, amelyek közül az egyiket ő sugallta, a másikra azonban magam jöttem rá.

– Nekünk kettőnknek egészen tűrhető koponyánk van, Alejandro – mondta végül Junta. – Bennünk művészies gondolkodás rejlik. Mi a véleménye?

– Szerintem derék fiúk vagyunk – feleltem őszintén.

– Én is így gondolom – mondta. – Ezt publikáljuk. Ezt senki sem szégyellené publikálni. Ez nem holmi önfelhúzó sárcipő és nem láthatatlanná tevő nadrág.

Remek volt a hangulatunk, elemezni kezdtük Junta új feladatát. Ő igen hamar kijelentette, hogy néha azelőtt is nyomorultnak tartotta magát, az én matematikai tudatlansá-

gomról pedig már a legelső találkozásunkkor meggyőződött. Én lelkesen helyeseltem, és annak a feltevésemnek adtam kifejezést, hogy neki talán ideje nyugdíjba vonulnia, engem pedig ki kell penderíteni az intézetből, elküldeni fát vágni, mert semmi másra nem vagyok alkalmas. Ő ellentmondott. Közölte, hogy semmiféle nyugdíjazásról szó sem lehet, őt trágyának kell felhasználni, engem pedig a fakitermelés közelébe sem szabad engedni, mert ott szükség van bizonyos szellemi színvonalra, hanem a kolerabarakkok egészségügyi brigádjának pöcegödörtisztítója mellé kellene beosztani tanulónak. Állunkat tenyerünkbe támasztva ültünk, s az önmegalázásnak hódoltunk, amikor benézett a terembe Fjodor Szimeonovics. Úgy láttam, nagyon szerette volna megtudni a véleményemet az általa összeállított programról.

– Program! – jegyezte meg epés mosollyal Junta. – Én nem láttam a te programodat, Teodor, de bizonyos vagyok benne, hogy ehhez képest zseniális . . . – Undorodva, két ujjal átnyújtotta Fjodor Szimeonovicsnak a saját feladatát tartalmazó lapot. – Gyönyörködjél benne, ez az együgyűség és a jelentéktelenség mintaképe.

– G-galambocskáim – mondta Fjodor Szimeonovics meghökkenve, miután kibetűzte a két kézírást. – Hiszen ez B-ben B-becálel p-propblémája. H-hiszen C-cagliostro bebizonyította, hogy n-nincs megoldása.

– Magunk is tudjuk, hogy nincs megoldása – mondta kissé berzenkedve Junta. – Azt akarjuk tudni, hogyan lehet megoldani.

– V-valahogy furcsán okoskodsz, C-cristo . . . H-hogy lehet megoldást keresni, a-amikor nincs? Ez v-valami é-értelmetlenség . . .

– Megbocsáss, Teodor, de te okoskodsz igen furcsán. Akkor értelmetlenség keresni megoldást, ha van. De mi legyen az olyan feladattal, amelynek nincsen megoldása. Ez mélységesen elvi kérdés, amelyet, mint látom, te, puszta alkalmazó elme lévén, nem érsz fel ésszel. Úgy látszik, fölöslegesen kezdtem beszélgetni veled erről a témáról.

Cristobal Josévics hangja rendkívül sértő volt, és Fjodor Szimeonovics megharagudott.

– Ide h-hallgass, g-galambocskám – mondta. – N-nem tudok v-vitatkozni veled ezen a h-hangon a f-fiatalember jelenlétében. Cs-csodálkozom rajtad. Ez p-pedagógiailag h-helytelen. Ha f-folytatni óhajtod, szíveskedjél k-kijönni v-velem a f-folyosóra.

– Parancsolj – felelte Junta; kiegyenesedett, s odakapott a csípőjéhez, a nem létező kardmarkolathoz.

Szertartásosan kimentek, büszkén felszegett fejjel, nem nézve egymásra. A lánykák kuncogtak. Én sem ijedtem meg különösebben. Két kezemmel a fejemet átkulcsolva leültem az otthagyott feladatlap elé, s egy ideig fél füllel hallgattam, amint a folyosón harsányan zúg Fjodor Szimeonovics basszusa, és olykor beléhasítanak Cristobal Josévics száraz, haragos kiáltásai. Aztán Fjodor Szimeonovics felkiáltott: „Szíveskedjék bejönni a dolgozószobámba!" – „Parancsára!" – csikorgott Junta. Már magázták egymást. A hangok eltávolodtak. „Párbaj! Párbaj!" – csiviteltek a kislányok. Junta hetyke párbajhős és verekedő hírében állott. Azt beszélték, hogy laboratóriumába vezeti ellenfelét, választást ajánl tőr, kard és alabárd között, azután Jean Marais módjára elkezd ugrálni az asztalokon, felborítgatja a szekrényeket. Fjodor Szimeonovics miatt azonban nyugodt lehetett az ember. Egészen biztos, hogy a dolgozószobában fél órán át komoran hallgatni fognak az asztal két oldalán, azután Fjodor Szimeonovics nagyot sóhajt, kinyitja úti ládikáját s megtölt két pálinkáspoharat Boldogság-elixírrel. Junta megpödri a bajuszát és kiissza az elixírt. Fjodor Szimeonovics haladéktalanul újra megtölti a poharakat, s bekiált a laboratóriumba: „Friss uborkát!"

Ekkor telefonált Roman és furcsa hangon arra kért, hogy azonnal menjek fel hozzá. Felszaladtam.

A laboratóriumban ott volt Roman, Vityka és Edik. Rajtuk kívül egy zöld papagáj. Mint tegnap, a mérlegrúdon ült, sorjában nézegette a jelenlevőket hol az egyik, hol a másik szemével, csőrével a tollai között turkált, és szemlátomást kitűnően érezte magát. A tudósok – vele ellentétben – pocsékul festettek. Roman lehorgasztott fejjel állt a papagáj előtt, és időnként görcsösen sóhajtozott. A sápadt Edik óvatosan dörzsölgette a halántékát, és arckifejezése olyan volt, mintha fej-

görcs gyötörné. Vityka pedig, aki lovaglóülésben ült a széken, szemét kimeresztve, kuszán dünnyögött.

– Ugyanaz? – kérdeztem fojtott hangon.

– Ugyanaz – felelte Roman.

– Foton? – Én is pocsékul éreztem magam.

– Foton.

– És a száma megegyezik?

Roman nem válaszolt. Edik fájdalmas hangon mondta:

– Ha tudnánk, hány faroktolla van a papagájoknak, akkor összeszámolhatnánk, és figyelembe vehetnénk azt a tollat, amelyik tegnapelőtt veszett el.

– Elszaladjak a Brehmért? – kérdeztem.

– Hol a megboldogult? – kérdezte Roman. – Ezzel kell kezdeni! Ide hallgassatok, detektívek, hol az a szörnyethalt áldozat?

– Szörnyethalt! – rikkantotta a papagáj. – Szer-rtar-rtás! Tenger-rbe r-röpíteni! R-rubidium!

– Ördög tudja, mit beszél – mondta mérgesen Roman.

– Tengerbe röpíteni: ez jellegzetes kalóz-kifejezés – magyarázta Edik.

– Hát a rubidium?

– R-rubidium! Tar-rtalék! Ór-riási! – mondta a papagáj.

– A rubidium-tartalékok óriásiak – fordította le Edik. – Kíváncsi vagyok, hol?

Lehajoltam, s vizsgálni kezdtem a kis gyűrűt.

– Ez talán mégsem az.

– De az hol van? – kérdezte Roman.

– Nos, ez más kérdés – feleltem. – Ezt mégis könnyebb megmagyarázni.

– Magyarázd meg – ajánlotta Roman.

– Várj – mondtam. – Előbb döntsük el; ugyanaz vagy nem ugyanaz?

– Szerintem ugyanaz – felelte Edik.

– Szerintem pedig nem ugyanaz – szóltam én. – Lám, itt a gyűrűn karcolás van a hármasnál . . .

– Hár-rmas! – rikácsolt a papagáj. – Hár-rmas! Er-rősebben jobbr-ra! Víztölcsér-r! Víztölcsér-r!

Vityka hirtelen felkapta a fejét.

– Van egy ötletem.
– Micsoda?
– Asszociációs vallatás.
– Hogy megy ez?
– Várjatok. Üljetek le, hallgassatok, ne zavarjatok. Roman, van magnetofonod?
– Diktafonom van.
– Add ide. Csak hallgassatok valamennyien. Azonnal kivesézem ezt a pimaszt. Mindent kitálal nekem.

Vityka odahúzott egy széket, a diktafonnal a kezében leült a papagájjal szemben, mogorvá képet vágott, fél szemmel ránézett a madárra és rárivallt:

– R-rubidium!

A papagáj megremegett, majdnem lepottyant a mérlegről. Meglengette szárnyait, hogy visszanyerje egyensúlyát, és így válaszolt:

– Tar-rtalék! R-ricci-kr-ráter!

Egymásra néztünk.

– Tar-rtalék! – rivallta Vityka.
– Ór-riási! Temér-rdek! Temér-rdek! R-ricci r-ráhibázott! R-robotok! R-robotok!
– R-robotok!
– R-recsegés-r-ropogás! R-robbannak! A légkör-r r-robban! R-rohanj! Dr-ramba, r-rohanj!
– Dramba!
– R-rubidium! Tar-rtalék!
– R-rubidium!
– Tar-rtalék! R-ricci-kr-ráter!
– Bezárult a kör – mondta Roman.
– Várj, várj – mormolta Vityka. – Azonnal . . .
– Próbálj valamit más területről – tanácsolta Edik.
– Janus! – mondta Vitvka.

A papagáj kinyitotta a csőrét, tüsszentett.

– Ja-nus – ismételte szigorúan Vityka.

A papagáj tűnődve kinézett az ablakon.

– Nincs benne r betű – mondtam én.
– Meglehet – válaszolt Vityka. – Nos hát . . . Nyevsztr-rujev!

– Vételr-re tér-rek át! – szólt a papagáj. – Var-rázsló! Var-rázsló! Szár-rny r-rádióállomás! Szár-rny r-rádióállomás!

– Ez nem kalóz-papagáj – állapította meg Edik.

– Kérdezd a szörnyethaltról – kértem.

– Szörnyethalt – mondta kelletlenül Vityka.

– Vízbemer-rítési szer-rtar-rtás! Időtart-rtam kor-rlátozott! Nekr-rológ! Nekr-rológ! Szószapor-rítás! Munká-ra! Munká-ra!

– Érdekes gazdái lehettek – jegyezte meg Roman. – De mit csináljunk?

– Vitya – szólt Edik. – Szerintem ennek a madárnak kozmikus terminológiája van. Próbálj valami egyszerűt, mindennapit.

– Hidrogénbomba – mondta Vityka.

A papagáj lehajtotta a fejét, és lábával a csőrét tisztogatta.

– Mozdony-szerkocsi! – mondta Vityka.

A papagáj nem válaszolt.

– Nem sikerül – állapította meg Roman.

– Az ördögbe is – mondta Vityka –, nem tudok kitalálni semmilyen mindennapi dolgot, amiben „r" van. Szék, asztal, mennyezet . . . Dívány . . . Megvan! Tr-ranszlátorr!

A papagáj félszemével ránézett Vitykára.

– Kor-rnyejev, kér-rem!

– Micsoda? – kérdezte Vityka. Életemben először láttam, hogy Vityka zavarba jött.

– Kor-rnyejev gor-romba! Gor-romba! R-remek munkaerről! Címer-res hatökör-r! Pár-rját r-ritkítja!

Vihogni kezdtünk. Vityka ránk nézett és bosszúvágyón mondta:

– Ojr-ra, Ojr-ra!

– Ör-reg, ör-reg! – válaszolt készségesen a papagáj. – Örrülök! Megjár-rod!

– Ez valahogy nem jó – jegyezte meg Roman.

– Hogyhogy nem jó? – kérdezte Vityka. – Nagyon is jó . . . Pr-rivalov!

– Egyszer-rű ter-rv! Pr-rimitív! R-robotoló!

– Gyerekek, ez mindannyiunkat ismer – mondta Edik.

– Gyer-rekek – válaszolt a papagáj. – Szemer-rnyi borsot! Zér-rus! Zér-rus! Gr-ravitáció!

– Amperjan – mondta sietve Vityka.

– Kr-rematórium! Kor-rán elszender-rült! – mondta a papagáj, gondolkodott egy sort, és hozzátette: – Amper-rmérő!

– Valahogy összefüggéstelen – jegyezte meg Edik.

– Összefüggéstelen dolgok nincsenek – mondta elgondolkozva Roman.

Vityka kinyitotta a diktafont.

– Elfogyott a szalag – mondta. – Kár.

– Tudjátok, mit – mondtam –, legegyszerűbb Janustól megkérdezni, miféle papagáj ez, honnan való, meg általában . . .

– De ki fogja megkérdezni? – érdeklődött Roman.

Senki sem ajánlkozott. Vityka azt javasolta, hallgassuk meg a hangfelvételt, és mi beleegyeztünk. Az egész igen furcsán hangzott. A diktafon legelső szavaira a papagáj átrepült Vityka vállára, és látható érdeklődéssel hallgatta, néha közbeszólásokkal fűszerezte: „Dr-ramba ignor-rálja az ur-ránt", „R-rendben", „Kor-rnyejev gor-romba". Amikor a hangfelvétel véget ért, Edik így szólt:

– Elvben össze lehetne állítani a szókészletét és géppel elemezni. Egy és más azonban így is világos. Ismer valamennyiünket. Ez meglepő. Azt jelenti, hogy sokszor hallotta a nevünket. Másodszor: tud a robotokról. Meg a rubidiumról. Igaz is, hol használnak rubidiumot?

– Az intézetben sehol – válaszolt Roman.

– A rubidium még hagyján – mondtam. – De honnan tud a holdkráterekről?

– Miért éppen a holdkráterekről?

– A Földön a hegyeket talán kráttereknek nevezik?

– Nos, először is van Arizona-kráter, másodszor pedig: a kráter nem hegy, hanem inkább lyuk, rés.

– R-rés az időr-rendben – közölte a papagáj.

– Érdekes a terminológiája – állapította meg Edik. – Semmiképpen sem nevezhetem közhasználatúnak.

– Igen – helyeselt Vityka. – De ha ez a papagáj állandóan

Janus mellett van, akkor Janus furcsa dolgokkal foglalkozik.

– Fur-rcsa or-rbitális ugr-rás – mondta a papagáj.

– Janus nem foglalkozik a világűrrel – szólt Roman. – Én tudnék róla.

– Talán régebben foglalkozott.

– Régebben sem foglalkozott.

– Valami robotok – mondta búsan Vityka. – Kráterek . . . De hogy jönnek ide a kráterek?

– Janus talán fantasztikus könyveket olvas – vélekedtem.

– Hangosan? A papagájnak?

– N-no igen . . .

– A Venusról – mondta Vityka a papagájhoz fordulva.

– Végzetszer-rű r-rajongás – felelte a papagáj. Elgondolkozott, és magyarázattal szolgált: – R-ripittyára tör-rt. Kár-r.

Roman felkelt, járkálni kezdett a laboratóriumban. Edik ráborult az asztalra, lehunyta a szemét.

– De hogyan került ide? – kérdeztem.

– Mint tegnap – felelte Roman. – Janus laboratóriumából.

– Magatok láttátok?

– Úhüm.

– Egyet nem értek – mondtam. – Megdöglött vagy nem?

– Honnan tudjuk? – dörmögte Roman. – Nem vagyok állatorvos. Vityka pedig nem ornitológus. Talán nem is papagáj.

– Hát mi?

– Mit tudom én!

– Talán bonyolult, mesterségesen előidézett hallucináció – állapította meg Edik lehunyt szemmel.

– Ki idézte elő?

– Éppen ezen gondolkozom – mondta Edik.

Ujjammal megnyomtam a fél szememet, s a papagájra néztem. A madár megkettőződött.

– Megkettőződik – közöltem. – Nem hallucináció.

– Én azt mondtam, hogy bonyolult hallucináció – emlékeztetett Edik.

Megnyomtam mind a két szememet. Kis időre megvakultam.

– Ide hallgassatok – szólt Kornyejev. – Kijelentem, hogy az ok-okozat törvény áthágásával van dolgunk. Ezért egy megoldás lehetséges: mindez hallucináció, mi pedig sorakozzunk, és énekszóval vonuljunk elmegyógyászhoz. Sorakozó!

– Nem megyek – mondta Edik. – Nekem még van egy ötletem.

– Micsoda?

– Nem mondom meg.

– Miért nem?

– Megvertek.

– Úgyis megverünk.

– Verjetek.

– Nincs neked semmilyen ötleted! – jelentette ki Vityka. – Csak úgy rémlik. Gyerünk az elmegyógyászhoz.

Nyikordult az ajtó, Janus Poluektovics jött be a laboratóriumba.

– Úgy – mondta. – Jó napot.

Felálltunk. Ő odalépett hozzánk, és sorjában kezet fogott mindenkivel.

– Fotonka – mondta, amikor észrevette a papagájt. – Nem zavarja, Roman Petrovics?

– Engem? – kérdezte Roman. – Miért zavarna? Dehogy zavar. Ellenkezőleg . . .

– Hát, mégiscsak mindennap . . . – kezdte Janus Poluektovics, és hirtelen elakadt. – Miről is beszélgettünk mi tegnap? – kérdezte a homlokát dörzsölve.

– Tegnap ön Moszkvában volt – felelte Roman megadó hangon.

– Á . . . igen-igen. Nos, jól van. Fotonka! Gyere ide!

A papagáj felröppent, Janus vállára ült, és a fülébe súgta:

– Pr-rósza, pr-rósza! Cukor-rka!

Janus Poluektovics gyengéden elmosolyodott és a laboratóriumába indult. Mi hibbantan néztünk egymásra.

– Gyerünk innen – szólt Roman.

– Elmegyógyászhoz! Elmegyógyászhoz! – mormogta vészjóslón Kornyejev, miközben a folyosón az ő laboratóriumába, a dívány felé igyekeztünk. – A Ricci-kráterbe. Dr-ramba! Cukor-rka!

5. fejezet

Tény mindig van elegendő – a fantázia kevés.
D. BLOHINCEV

Vityka letette a padlóra az élővízzel teli konténereket, mi pedig leroskadtunk a transzlátor-díványra és rágyújtottunk. Egy idő múlva Roman megkérdezte:

– Vityka, kikapcsoltad a díványt?

– Igen.

– Nekem valami ostobaság motoszkál a fejemben.

– Kikapcsoltam és blokkoltam – közölte Vityka.

– Mondjátok, fiúk – szólalt meg Edik –, miért ne lenne mégis hallucináció?

– Ki mondja, hogy nem hallucináció? – kérdezte Vityka.

– Hiszen én azt ajánlom, hogy menjünk elmegyógyászhoz.

– Amikor Majkának udvaroltam – szólt Edik –, olyan hallucinációkat idéztem elő, hogy magam is megijedtem.

– Minek? – kérdezte Vityka.

Edik elgondolkozott.

– Nem tudom – felelte. – Bizonyára az elragadtatástól.

– De mi oka lenne bárkinek, hogy bennünket hallucinációkkal traktáljon? – mondta Vityka. – Meg aztán egyikünk sem Majka. Mi, hál' istennek, magiszterek vagyunk. Ki tud bennünket legyőzni? Legfeljebb Janus, Kivrin, Junta. Talán még Giacomo.

– Nos, Szásánk kissé gyenge – jegyezte meg mentegetőző hangon Edik.

– Ugyan mért? – kérdeztem. – Talán csak nekem vannak látomásaim?

– Ezt ellenőrizni lehet – mondta elgondolkozva Vityka. – Ha Szaskát . . . izé . . . mármint . . .

– Nono – mondtam. – Ezt hagyjátok abba. Más mód nincs? Nyomjátok meg a szemeteket. Vagy adjátok oda a diktafont egy kívülállónak. Hallgassa végig és mondja meg, van-e rajta felvétel vagy nincs.

A magiszterek szánakozva elmosolyodtak.

– Szép kis programozó vagy te, Szása – jegyezte meg Edik.

– Ebihal – mondta Kornyejev. – Lárva.

– Bizony, Szasenyka – sóhajtott fel Roman. – Úgy látom, el sem tudod képzelni, milyen az az igazi, alapos, gondosan előidézett hallucináció.

A magiszterek arcán ábrándos kifejezés jelent meg, nyílván megrohanták őket a kellemes emlékek. Irigykedve néztem rájuk. Mosolyogtak. Lehunyták a szemüket. Azután Edik hirtelen így szólt:

– Egész télen virágzottak a lánynál az orchideák. A legpompásabb illatuk volt, amelyet csak ki tudtam eszelni.

Vityka felocsúdott.

– Igen – mondta Roman. – A hallucináció nem lehet vita tárgya. Nem vagyunk gyermekek, sem vénasszonyok. Én nem kívánok agnosztikus lenni. Milyen ötleted is volt neked, Edik?

– Nekem? ... Ó, igen, volt. Egyébként szintén primitív. Matricák.

– Hm – mondta kétkedően Roman.

– Ez meg micsoda? – kérdeztem.

Edik kelletlenül elmagyarázta, hogy az általam ismert dublőrökön kívül léteznek még matricák: a tárgyak vagy a lények pontos, tökéletes másolatai. A dublőröktől eltérően, a matricát közönséges módszerekkel megkülönböztetni lehetetlen az eredetitől. Különleges berendezések szükségesek, s ez általában igen bonyolult és vesződséges feladat. Annak idején Balsamo akadémikus-magiszteri címet kapott azért, mert bebizonyította a nép körében „Vasálarcos" néven ismert Bourbon Fülöp matrica-természetét. XIV. Lajos e matricáját a jezsuiták titkos laboratóriumában készítették, hogy megszerezze a francia trónt. A mi korunkban a matricák a Richard Ségur-féle biosztereográfiai módszerrel készülnek.

Nem tudtam akkor, kicsoda Richard Ségur, de azt nyomban megmondtam, hogy a matricák elve csakis a papagájok rendkívüli hasonlóságára adhat magyarázatot. Ennyi az egész. Az például még mindig érthetetlen, hová tűnt a tegnapi döglött papagáj.

– Igen, ez így van – mondta Edik. – És én nem is ragasz-

kodom hozzá. Annál kevésbé, mert Janusnak semmi köze a biosztereográfiához.

– Éppen ez az – bátorodtam fel. – Akkor már inkább tételezzük fel az ábrázolt jövőbe való utazást. Tudjátok? Úgy, mint Louis Nyergesov.

– No és? – kérdezte különösebb érdeklődés nélkül Kornyejev.

– Egyszerűen úgy áll a dolog, hogy Janus valamilyen fantasztikus regénybe repül el, ott felszedi a papagájt és idehozza. A papagáj megdöglik, ő újra elrepül ugyanarra az oldalra, és megint... így érthető, miért hasonlítanak a papagájok. Ez egy és ugyanaz a papagáj, és érthető, miért van ilyen tudományos-fantasztikus szókincse. Egyébként – folytattam, mivel éreztem, hogy az egész nem is hangzik olyan ostobán – még arra is meg lehet próbálni magyarázatot találni, miért tesz fel Janus állandóan kérdéseket: minden alkalommal attól fél, hogy nem azon a napon tért vissza, amikor kell... Szerintem mindent megmagyaráztam, ugye?

– No és van ilyen fantasztikus regény – kérdezte kíváncsian Edik –, amelyben papagáj szerepel?

– Nem tudom – vallottam be becsületesen. – De a regényekben, a csillagközi űrhajókon mindenféle állat van. Macskák, majmok, még gyerekek is... Ráadásul Nyugaton igen gazdag fantasztikus irodalom létezik, valamennyi művet el sem tudjuk olvasni...

– Hát... először is, a nyugati fantasztikus irodalomból való papagáj aligha fog oroszul beszélni – állapította meg Roman. – Főként pedig teljesen érthetetlen, hogy ezek a kozmikus papagájok – ha a szovjet fantasztikus irodalomból valók is – honnan ismerhetik Kornyejevet, Privalovot és Ojra-Ojrát...

– Arról már nem is beszélek – fűzte hozzá lustán Vityka –, hogy más dolog anyagi testet az eszményi világba átdobni, és megint más eszményi testet az anyagi világba átdobni. Én kételkedem benne, hogy akadna olyan író, aki a valóságos világban önálló létezésre alkalmas papagáj-alakot teremtett volna.

Eszembe jutottak a félig-átlátszó feltalálók, és nem tudtam, milyen ellenvetést tegyek.

– Különben – folytatta kegyesen Vityka – a mi Szasenyka cimboránk feljogosít bizonyos reményekre. Ötletében némi nemes őrültség érződik.

– Janus nem égetett volna el egy eszményi papagájt – jelentette ki meggyőződéssel Edik. – Hiszen egy eszményi papagáj meg sem büdösödhet.

– De miért? – kérdezte hirtelen Roman. – Miért vagyunk ennyire következetlenek? Miért Nyergesov? Miért követné Janus L. Nyergesov példáját? Janusnak van témája. Janusnak megvan a maga problematikája. Janus a párhuzamos terekkel foglalkozik. Vegyük ezt alapul!

– Úgy van – feleltem.

– Te azt gondolod, hogy Janusnak sikerült valamilyen párhuzamos térrel kapcsolatba lépnie? – kérdezte Edik.

– A kapcsolatot már régen megteremtette. Miért ne tételezzük fel, hogy messzebb jutott? Miért ne tételezzük fel, hogy most az anyagi testek átdobását valósítja meg. Ediknek igaza van, ezek matricák, azoknak is kell lenniük, mert az átvitt tárgy teljes azonosságának biztosítására van szükség. Az első két átvitel sikertelen volt: a papagájok megdöglöttek. A mai kísérlet, úgy látszik, sikerült...

– De miért beszélnek oroszul? – kérdezte Edik. – És miért van a papagájoknak ilyen szókészletük?

– Tehát ott is van Oroszország – felelte Roman. – De ott már rubídiumot bányásznak a Ricci-kráterből.

– Csupa erőszakolt következtetés – jegyezte meg Vityka. – Miért éppen papagájok? Miért nem kutyák és nem tengeri malacok? Miért nem egyszerűen magnetofonok? És honnan tudják ezek a papagájok, hogy Ojra-Ojra öreg, Kornyejev pedig remek munkaerő?

– Goromba – fűztem hozzá.

– Goromba, de remek. És hová lett a döglött papagáj?

– Ide hallgassatok – szólt Edik. – Így nem jutunk semmire. Úgy dolgozunk, mint a dilettánsok. Mint a levélírók: „Kedves tudósok. Nálam a pincében már évek óta föld alatti kopogás hallatszik. Magyarázzák meg, kérem, mitől van."

Rendszer szükséges. Hol tartod a papírt, Vitya? Mindjárt leírjuk részletesen az egészet . . .

És leírtunk mindent Edik szép betűivel.

Először elfogadtuk azt a posztulátumot, hogy ami történik, nem hallucináció, máskülönben egyszerűen nem volna érdekes. Azután olyan kérdéseket fogalmaztunk, amelyekre a keresett hipotézisnek választ kellett adnia. Ezeket a kérdéseket két csoportra osztottuk: „Papagáj"-csoport és „Janus"-csoport. A „Janus"-csoportot Roman és Edik követelésére iktattuk be, akik kijelentették, hogy egész bensőjükkel érzik a kapcsolatot Janus furcsaságai és a papagájok furcsaságai között. Nem tudtak válaszolni Kornyejevnek arra a kérdésére, mi a „benső" és a „megérzés" fogalmak fizikai értelme, de hangsúlyozták, hogy Janus önmagában igen érdekes vizsgálati tárgy, és hogy az alma nem esik messze a fájától. Minthogy nekem nem volt saját véleményem, ők többségbe kerültek, s a kérdések végleges jegyzéke a következőképpen festett.

Az egyes, kettes és hármas számú papagáj, amelyet tizedikén, tizenegyedikén, illetve tizenkettedikén figyeltünk meg, miért hasonlít egymáshoz annyira, hogy mi eleinte egy és ugyanazon madárnak tartottuk őket? Miért égette el Janus az első papagájt, úgyszintén bizonyára azt is, amely az első előtt volt, és amelyből csak egy toll maradt? Hová lett a toll? Hová tűnt a második (megdöglött) papagáj? Miként magyarázható, hogy a harmadik papagáj valamennyiünket ismer, holott mi először látjuk? („Miért és mitől döglöttek meg a papagájok?" – akartam hozzátenni, Kornyejev azonban felmordult: „Miért és mitől a hulla elkékülése a mérgezés első tünete?" – és kérdésemet nem vették jegyzékbe.) Mi köti össze Janust és a papagájokat? Miért nem emlékezik Janus sohasem arra, hogy kivel és miről beszélgetett tegnap? Mi történik Janusszal éjfélkor? Miért van T-Janusnak az a furcsa szokása, hogy jövő időben beszél, holott H-Janusnál semmi ilyesfélét nem lehet megfigyelni? Egyáltalán miért vannak ketten, és tulajdonképpen honnan ered az a legenda, hogy Janus Poluektovics egy ember két személyben?

Ezután egy ideig buzgón töprengtünk, és pillanatonként be-

lenéztünk a listába. Én állandóan abban reménykedtem, hogy újra megszáll a nemes őrültség, gondolataim azonban szétszóródtak, és egyre inkább Szánya Drozd álláspontja felé hajlottam: ebben az intézetben cifrább dolgokat is művelnek. Azt megértettem, hogy ez az olcsó szkepticizmus egyszerűen tudatlanságomnak és annak a következménye, hogy nem szoktam meg a megváltozott világ kategóriáiban gondolkodni, ez azonban már nem tőlem függött. Minden, ami történik – okoskodtam –, igazában csak akkor csodálatos, ha úgy véljük, ez a három vagy négy papagáj – egy és ugyanaz a papagáj. Valóban annyira hasonlítanak, hogy eleinte tévedésbe estem. Ez természetes. Én matematikus vagyok, tisztelem a számokat, a számok egyezése – különösen a hatjegyűeké – nálam automatikusan a megszámozott tárgyak egyezésével asszociálódik. Ámde nyilvánvaló, hogy ez nem lehet egy és ugyanaz a papagáj. Akkor megdőlne az oksági összefüggés törvénye, amelyet én egyáltalán nem szándékoztam elvetni holmi papagájok – ráadásul döglöttek – miatt. Ha pedig ez nem egy és ugyanaz a papagáj, akkor az egész probléma ellaposodik. Nos, a számok megegyeznek. Nos, valaki kidobta a papagájt, anélkül, hogy észrevettük volna. Mi van még? A szókészlet? Nagy eset, a szókészlet... Bizonyára erre is akad valami nagyon egyszerű magyarázat. Már éppen arra készültem, hogy minderről beszédet tartsak, amikor hirtelen megszólalt Vityka:

– Gyerekek, azt hiszem, sejtem már.

Egyetlen szót sem szóltunk. Csak feléje fordultunk. Vityka felállt.

– Olyan egyszerű, mint a pofon – mondta. – Triviális. Lapos és banális, elmondani sem érdekes.

Lassan felemelkedtünk. Olyan érzésem volt, mintha egy lebilincselő detektívregény utolsó oldalait olvasnám. Egész szkepticizmusom egyszeriben elpárolgott.

– Kontramotio! – jelentette ki Vityka.

Edik lefeküdt a díványra.

– Helyes! – mondta. – Derék fiú vagy!

– Kontramotio? – kérdezte Roman. – Nos hát... Ahá... – Forgatni kezdte az ujjait. – Így... Ühüm... Ha pedig

így? . . . – Igen, akkor már érthető, miért ismer mindnyájunkat . . . – Roman széles, hívó kézmozdulatot tett. – Tehát ők onnan jönnek . . .

– És ezért kérdezi ő mindig, miről beszélgetett tegnap – fűzte a szót Vityka. – Meg a fantasztikus terminológia . . .

– De várjatok! – jajdultam fel. A detektívregény utolsó oldala számomra kínaiul volt írva. – Várjatok! Miféle kontramotio?

– Nem – mondta Roman sajnálkozva, és Vityka arcáról azonnal lerítt, ő is megértette, hogy a kontramotio nem lehetséges. – Sehogy sem sikerül ez – állapította meg Roman. – Olyan, mint a mozi . . . Képzelj el magadnak egy filmet . . .

– Miféle filmet?! – kiáltottam fel. – Segítség!!!

– Fordított filmet – magyarázta Roman. – Érted? Kontramotio.

– Átkozottul pocsék helyzet – mondta lehangoltan Vityka, ledőlt a díványra, s orrát az összekulcsolt kezébe fúrta.

– Bizony, nem sikerül – mondta Edik szintén sajnálkozva. – Ne izgulj, Szása: úgysem sikerülhet. A kontramotio – a meghatározás szerint – az idővel ellentétes irányú mozgás. De az a baj, hogy ha a papagáj kontramotálna, akkor hátuljával előre repülne, és nem dögölne meg a szemünk láttára, hanem feléledne . . . Egyébként jó gondolat. A kontramotpapagáj valóban tudhatna egyet-mást a kozmoszról. Hiszen a jövőből a jelenbe jön. A kontramotáló Janus valóban nem tudhatná, mi történt a mi „tegnapunkban", mert a mi „tegnapunk" az ő számára „holnap" volna.

– Éppen erről van szó – jegyezte meg Vityka. – Én is így gondoltam: miért mondta a papagáj Ojra-Ojráról, hogy „öreg"? És miért van az, hogy Janus néha olyan ügyesen és részletesen megjósolja, mi lesz holnap? Emlékszel a kísérleti telepen történt esetre, Roman? Akkor már felvetődött, hogy ők a jövőből jönnek . . .

– Mondjátok, lehetséges ez a kontramotio? – kérdeztem.

– Elméletileg lehetséges – felelte Edik. – Hiszen a világmindenségben az anyag fele időben visszafelé mozog. Gyakorlatilag azonban senki sem foglalkozott ezzel.

– Kinek kell ez, és ki bírja ezt ki? – kérdezte komoran Vityka.

– Tegyük fel, ez nagyszerű kísérlet volna – jegyezte meg Roman.

– Nem kísérlet, hanem önfeláldozás – dörmögte Vityka. – Akármit mondtok is, ebben van valami a kontramotióból. Bensőmmel megérzem.

– Ó, ez a megérzés! – mondta Roman, és valamennyien elhallgattak.

Amíg ők hallgattak, én lázasan összefoglaltam a tényállást. Ha a kontramotio elméletileg lehetséges, akkor elméletileg lehetséges az oksági törvény megszegése. Tulajdonképpen nem is megszegés, mert a törvény érvényes külön-külön a normális világra és a kontramotio világára... Tehát mégis feltételezhető, hogy nem három és nem négy papagáj van, hanem csupán egy, egy és ugyanaz. Mi következik ebből? Tizedikén reggel döglötten fekszik a Petri-csészében. Azután elégetik, hamuját szétszórják a szélbe. Mindazonáltal tizenegyedikén reggel megint él. Nemcsak nem hamvadt el, hanem ép és sértetlen. Dél tájban megdöglik ugyan, s megint a Petri-csészébe kerül. Ez pokolian fontos! Éreztem, hogy pokolian fontos a Petri-csésze... A hely azonossága!... Tizenkettedikén a papagáj megint él, és cukorkát kér... Ez nem kontramotio, nem fordítva vetített film, mégis van benne valami a kontramotióból... Vitykának igaza van... A kontramot számára az események így alakulnak: a papagáj él, a papagáj megdöglik, a papagájt elégetik. A mi szempontunkból, ha a részletektől eltekintünk, éppen fordítva alakul: a papagájt elégetik, a papagáj megdöglik, a papagáj él... Mintha egy filmet három darabra vágtak volna szét, és előbb a harmadik darabot vetítik, azután a másodikat, és csak azután az elsőt... A folyamatosság megszakad... A folyamatosság megszakad... A szakadási pontok...

– Fiúk – kérdeztem izgatottan –, és a kontramotiónak okvetlenül folyamatosnak kell lennie?

Egy ideig nem reagáltak. Edik cigarettázott, a füstöt a mennyezetre fújta. Vityka mozdulatlanul hason feküdt, Ro-

man pedig értetlenül nézett rám. Azután a szeme tágra nyílt.

– Éjfél!,– mondta ijesztő suttogással.

Valamennyien felugrottak.

Mintha kupamérkőzésen belőttem volna a döntő gólt. Rám vetették magukat, összenyálazták az arcomat, veregették a hátamat és a nyakamat, a díványra döntöttek és maguk is lehemperedtek.

– Világokosa! – kiáltott fel Edik.

– Nagy koponya! – ordította Roman.

– Én meg azt hittem, hogy tökfilkó vagy! – fűzte hozzá a goromba Kornyejev.

Majd megnyugodtak, és ezután minden úgy ment, mint a karikacsapás.

Roman egyszeriben kijelentette, hogy ismeri a tunguszkai meteorit titkát. Azonnal közölni kívánta velünk, s mi örömmel beleegyeztünk. Nem siettünk hozzálátni ahhoz, ami legjobban érdekelt bennünket. Nem, egyáltalán nem siettünk! Ínyenceknek éreztük magunkat. Nem vetettük rá magunkat az étkekre. Beszívtuk az illatukat, forgattuk a szemünket és cuppogtunk, kezünket dörzsölgettük, miközben kerülgettük a lényeget, s előre élveztük . . .

– Végül is teremtsünk világosságot – kezdte behízelgő hangon Roman – a tunguszkai csoda kusza problémájában. Előttünk ezzel a problémával olyan emberek foglalkoztak, akiknek szemernyi fantáziájuk sem volt. Ezek az antianyagüstökösök és meteoritok, önmaguktól felrobbanó atomhajók, holmi kozmikus felhők és kvantum-generátorok túlságosan banálisak, tehát távol állnak az igazságtól. Számomra a tunguszkai meteorit mindenkor egy más égitestről való jövevények hajója volt, és én mindig azt feltételeztem, hogy már régen nincs ott. A mai napig úgy gondoltam, hogy a tunguszkai meteorit lehullása nem egy űrhajó leszállása, hanem felszállása. És már ez a vázlatos hipotézis is sok mindenre magyarázatot adott. A megszakításos kontramotio elve lehetővé teszi, hogy egyszer s mindenkorra végezzünk ezzel a problémával. Mi történt hát ezerkilencszáznyolc *június* harmincadikán a Köves Tunguszka vidékén? Ugyanazon év *július*ának

közepe táján, a jövevények űrhajója behatolt a Nap körüli térségbe. Ezek azonban nem a fantasztikus regények egyszerű ügyetlen világűr-jövevényei voltak, hanem kontramotok, elvtársak! Olyan emberek, akik a mi világunkba egy más világmindenségből érkeztek, ahol az idő múlása a mienkkel ellentétes. Az ellentétes időfolyamok kölcsönhatásának eredményeként ők közönséges kontramotokból, akik a mi világmindenségünket visszafelé forgatott filmként érzékelik, megszakításos típusú kontramotokká változtak. E megszakítottság természete egyelőre nem érdekel bennünket. Másvalami fontos. Az a fontos, hogy életük a mi világegyetemünkben egy ritmikus ciklusnak rendelődött alá. Ha az egyszerűség kedvéért feltételezzük, hogy az egyes ciklus náluk a földi huszonnégy órával volt egyenlő, akkor létezésük, a mi szempontunkból, a következőképpen festett volna. Július elsején, mondjuk, teljesen úgy élnek, dolgoznak és táplálkoznak, mint mi. De pontosan éjfélkor, mondjuk, egész felszerelésükkel együtt nem július másodikába lépnek át, mint ezt mi, egyszerű halandók tesszük, hanem június harmincadikának legelejére, vagyis nem egy pillanattal előbbre, hanem két teljes nappal hátrább jutnak, ha a mi szempontunkból okoskodunk. Június harmincadikának végén pontosan ugyanígy, nem július elsejébe lépnek át, hanem június huszonkilencedikének legelejébe. És így tovább. Amikor a Föld közvetlen közelébe kerültek, csodálkozva fedezték fel – ha ezt még korábban nem tették meg –, hogy a Föld pályáján roppantul furcsa ugrásokat végez: olyan ugrásokat, amelyek rendkívül megnehezítik az űrhajózást. Azonkívül, amikor a mi időszámításunk szerint július elsején a Föld fölött voltak, az óriási euráziai kontinens kellős közepén hatalmas tűzvészt észleltek, amelynek füstjét nagy erejű távcsöveiken korábban is megfigyelték – a mi időszámításunk szerint július másodikán, harmadikán, és így tovább. A kataklizma önmagában is felkeltette érdeklődésüket, tudományos kíváncsiságuk azonban végképp felajzódott, amikor – a mi időszámításunk szerint – június harmincadikán reggel észrevették, hogy semmiféle tűzvésznek nyoma sincs, a tajga nyugodt, zöld tengere terül el az űrhajó alatt. A kapitány leszállást rendelt el ugyanazon a helyen,

ahol – az ő időszámítása szerint – előző nap a saját szemével figyelte meg a tűzkatasztrófa epicentrumát. A többi úgy történt, mint az várható volt. Az űrhajó, lángnyelvektől övezve, leereszkedett a tajgába, s természetesen felgyújtotta. Ezt a képet figyelték meg Karelinszkoje falu parasztjai és mások, akik később szemtanúkként vonultak be a történelembe. A tűz borzalmas volt. A jövevények eleinte kinéztek, de reszketni kezdtek, s úgy határoztak, hogy az űrhajó hőálló falai mögött várják ki a végét. Éjfélig reszketve füleltek a tűzvész bősz ropogására, pontosan éjfélkor pedig hirtelen minden elcsitult. És ez nem csoda. A jövevények új napjukba léptek: a mi időszámításunk szerint június huszonkilencedikébe. S amikor a vakmerő kapitány éjjel két óra tájt, rendkívüli óvintézkedés közepette rászánta magát arra, hogy kibújjon, a hatalmas erejű reflektorok fényében megpillantotta a nyugodtan hajladozó fenyőket, és nyomban megtámadták az apró vérszívó rovarok, vagyis szúnyogok és egyebek.

Roman lélegzetvételnyi szünetet tartott, s végignézett rajtunk. Nekünk nagyon tetszett. Előre élveztük, hogyan fogjuk szakasztott így ízekre szedni a papagáj titkát.

– A jövevények további sorsa – folytatta Roman – számunkra nem érdekes. Lehet, hogy június tizenötödike táján csendesen és zajtalanul felemelkedtek a furcsa bolygóról és hazatértek. Lehet, hogy a szúnyogcsípéstől megmérgezve mind egy szálig elpusztultak, űrhajójuk pedig még sokáig ott hevert bolygónkon. Az sem kizárt, hogy valamikor ezerkilencszázhatban vagy kilencszázegyben rábukkant egy tajgai vadász, s azután sokáig mesélt róla a cimboráinak, akik – mint ez természetes is – egy szavát sem hitték el. Amikor most rövid felszólalásomat befejezem, bátorkodom rokonszenvemet nyilvánítani azon nagyszerű kutatók iránt, akik hasztalanul próbáltak bármit is felfedezni a Tunguszka vidékén. A nyilvánvaló tényektől megbabonázva ugyanis inkább csak aziránt érdeklődtek, ami a robbanás *után* történt a tajgán, s egyikük sem próbálta megtudni, hogy mi volt ott *előtte*.

Roman kiköhögte magát, és megivott egy pohár élővizet.

– Kinek vannak kérdései az előadóhoz? – érdeklődött Edik. – Nincsenek kérdések? Nagyszerű. Akkor visszatérünk a papagájainkhoz. Ki kér szót?

Valamennyien szót kértek. És valamennyien beszélni kezdtek. Még Roman is, pedig már kissé berekedt. Egymás kezéből téptük ki a kérdések jegyzékét tartalmazó lapocskát, s körülbelül fél óra alatt összeállítottuk a megfigyelt jelenség tökéletesen tiszta és részletesen kidolgozott képét.

Ezernyolcszáznegyvenegyben Poluekt Hriszanfovics Nyevsztrujev, szegény földesúr és nyugalmazott zászlós családjában fiú született. Janusnak nevezték el egy távoli rokon, Janus Poluektovics Nyevsztrujev tiszteletére, aki pontosan megjósolta a csecsemő nemét, születésének napját, sőt óráját is. Ez a rokon – csendes, szerény kis öregember – nem sokkal a napóleoni invázió után költözött a birtokra, a szárnyépületben lakott, és tudományos tevékenységnek hódolt. Meglehetősen különc volt, mint egy tudós emberhez illik, sokféle furcsaság akadt benne, de szívvel-lélekkel ragaszkodott keresztfiához, lépésre sem mozdult el mellőle, s állhatatosan beléje oltotta a matematikai, a kémiai és más tudományos ismereteket. Az ifjabb Janus életének egyetlen napja sem telt el az idősebb Janus nélkül, és bizonyára ezért nem vette észre azt – amin mások csodálkoztak –, hogy az öregember az évek múlásával nemcsak nem töpörödött össze, hanem szinte még erősebb és frissebb lett. A század végére az öreg Janus beavatta az ifjút az analitikai, a relativista és az általános mágia végső titkaiba. Továbbra is egymás mellett éltek és munkálkodtak, s közben részt vettek valamennyi háborúban és forradalomban, többé-kevésbé bátran viselték el a történelem minden viszontagságát, amíg végül a Boszorkányság és Varázslat Tudományos Kutató Intézetébe kerültek . . .

Őszintén szólva, ez az egész bevezető rész merő irodalmi kitalálás. A Janusok múltjából hitelesen csak azt a tényt ismertük, hogy J. P. Nyevsztrujev 1841. március 7-én született. Hogy miként és mikor lett az intézet igazgatója, sejtelmünk sem volt róla. Sőt, azt sem tudtuk, ki találta ki és kottyantotta ki elsőnek azt, hogy T-Janus és H-Janus egy ember két személyben. Én erről Ojra-Ojrától értesültem, és elhittem,

mert megérteni nem tudtam. Ojra-Ojra Giácomótól tudta, és szintén elhitte, mivel fiatal és rajongó volt. Kornyejevnek egy takarítónő mesélte, és Kornyejev akkor úgy döntött, hogy a puszta tény annyira triviális, hogy töprengeni sem érdemes rajta. Edik pedig hallotta, amint Zebaoth Baálovics és Fjodor Szimeonovics beszélgetett róla. Edik akkor al-preparátor volt, s isten kivételével mindenben hitt.

A Janusok múltjáról tehát rendkívül hozzávetőleges képünk volt. A jövőjüket viszont teljesen pontosan ismertük. H-Janus, aki jelenleg többet foglalkozik az intézettel, mint a tudománnyal, a közeljövőben valósággal belészeret a gyakorlati kontramotio eszméjébe. Egész életét neki szenteli. Barátot szerez magának: egy Foton nevű kis zöld papagájt, amelyet a híres orosz űrhajósoktól kap ajándékba. Ez vagy ezerkilencszázhetvenhárom, vagy kétezerhetvenhárom május tizenkilencedikén fog történni – pontosan így fejtette meg az agyafúrt Edik a gyűrűn levő 190573-as számot. Hamarosan ezután H-Janus valószínűleg végre döntő sikert ér el, s kontramottá változtatja önmagát és Foton papagájt, amely a kísérlet időpontjában természetesen a vállán fog ülni és cukorkát kérni. Pontosan ebben a pillanatban, ha legalább valamit értünk a kontramotióból, az emberi jövő elveszíti majd Janus Poluektovics Nyevsztrujevet, az emberi múlt viszont egyszerre két Janust nyer, mivel H-Janus T-Janusszá vá'tozik, és az időtengelyen visszafelé siklik. Mindennap találkozni fognak, de H-Janusnak soha életében eszébe sem jut gyanakodni, mert csecsemő kora óta megszokta, hogy lássa távoli rokonának és tanítójának, T-Janusnak nyájas,ráncos arcát. És minden éjfélkor, helyi idő szerint pontosan nulla óra nulla perc nulla másodperc nulla tertiakor, H-Janus, akárcsak mi valamennyien, a ma éjszakából át fog lépni a holnap reggelbe, míg T-Janus és a papagája ugyanabban az időpontban, egy pillanat alatt, amely az idő egy mikrokvantumával egyenlő, a mi mai éjszakánkból a mi tegnapi reggelünkbe lép át.

Hát ezért hasonlított annyira egymáshoz a tizedikén, tizenegyedikén, illetve tizenkettedikén megfigyelt egyes, kettes és hármas számú papagáj: hiszen egy és ugyanaz a papagáj volt. Szegény öreg Foton! Talán erőt vett rajta az öregség, vagy

talán huzatot kapott, mindenesetre megbetegedett, és a Roman laboratóriumában levő kedvenc mérlegére szállt meghalni. Meghalt, s szomorú gazdája elhamvasztotta, hamuját szétszórta, és ezt azért tette, mert nem tudta, hogyan viselkednek a halott kontramotok. De talán éppen azért tette, mert tudta. Mi természetesen úgy figyeltük ezt az egész folyamatot, akár egy olyan filmet, amelyben az egyes részek sorrendjét felforgatták. Kilencedikén Roman megtalálja a kemencében Foton épségben maradt tollát. Foton teteme már nincs ott, tegnap égett el. Holnap, tizedikén, Roman megleli a Petri-csészében. T-Janus ugyanakkor megtalálja a tetemet, és ugyanott elégeti a kemencében. Az épen maradt toll a nap végéig a kemencében marad, s éjfélkor átugrik kilencedikébe. Tizenegyedikén reggel Foton él, jóllehet már beteg. Szemünk láttára döglik meg a mérleg alatt (amelyen mostanában annyira szeret ülni), a naiv Szánya Drozd a Petri-csészébe teszi, és Foton ott fekszik éjfélig, átugrik tizedikének reggelébe, akkor ráakad T-Janus, elégeti, szétszórja a szélben, a tolla azonban megmarad, ott hever éjfélig, átugrik kilencedikének reggelébe, s ott rábukkan Roman. Tizenkettedikén reggel Foton él és friss, interjút ad Kornyejevnek és cukorkát kér, éjfélkor pedig átugrik tizenegyedikének reggelébe, megbetegszik, megdöglik, a Petri-csészébe fektetik, éjfélkor átugrik majd tizedikének reggelébe, el fogják égetni és szétszórják hamvait, de megmarad a toll, s az éjfélkor majd átugrik tizedikének reggelébe, Roman megleli és a szemétkosárba dobja. Tizenharmadikán, tizennegyedikén, tizenötödikén és így tovább, Foton, valamennyiünk örömére, vidám és beszédes lesz, s mi kényeztetni fogjuk, cukorkával etetjük, T-Janus pedig bejön majd és megkérdi, nem zavar-e bennünket a munkában. Az asszociációs vallatás alkalmazásával sok érdekeset tudhatunk meg a papagájtól az emberiség kozmikus terjeszkedésére vonatkozóan, és kétségtelenül egyetmást a mi saját, személyes jövőnkről is.

Amikor a fejtegetésben idáig jutottunk, Edik hirtelen elkomorodott és kijelentette, neki nem tetszenek Fotonnak azok a célzásai, amelyeket az ő korai haláláról ejtett. Kornyejev aki igazán nem volt tapintatos, megjegyezte erre, hogy egy

mágus halála mindig korai, s mégis valamennyien oda jutunk. Meg általában, mondta Roman, ő talán téged mindnyájunknál jobban fog szeretni, és csak a te halálodat jegyzi meg. Edik megértette, vannak még esélyei arra, hogy utánunk hal meg, s jobb lett a hangulata.

A halálról való beszélgetés azonban gondolatainkat búskomor mederbe terelte. Valamennyien – természetesen Kornyejev kivételével – hirtelen sajnálni kezdtük T-Janust. Ha meggondoljuk, helyzete valóban szörnyű lehetett. Először, a nagynagy tudományos önzetlenség mintaképe volt, mert gyakorlatilag nem állt módjában eszméinek gyümölcseit élvezni. Továbbá, nem várt rá boldog jövő. Mi az értelem és a testvériség világa felé haladtunk, ő pedig napról napra közelebb jutott Véreskezű Miklóshoz, a jobbágysághoz, a Szennaja téri sortűzhöz, és – ki tudja? – talán az arakcsejevizmushoz. S valahol az idők mélyén, a Szentpétervári Académie des Sciences tükörfényes parkettjén összetalálkozik majd egy rizsporos parókájú kollégával, aki már egy hete valahogy furcsán nézegeti, feljajdul, összecsapja a kezét, s rémült szemmel dünnyögi: „Herr Nefstrueff! . . . Hoty lehet esz? . . . Hiszen tegnap határoszottan asz állt a »Közlöny«-ben, hoty ön meghalt gutaütéstől . . .” És ő kénytelen az ikertestvéréről vagy az álhírekről mondani valamit, bár nagyon jól tudja, hogy mit jelent az efféle beszélgetés . . .

– Hagyjátok – szólt Kornyejev. – Mit keseregtek? Ő viszont ismeri a jövőt. Ő már járt ott, ahová mi még csak megyünk, mendegélünk. És talán tudja azt is, hogy mikor patkolunk el.

– Ez egészen más dolog – jegyezte meg szomorúan Edik.

– Nehéz az öregnek – mondta Roman. – Legyetek hozzá nyájasak és szívesek. Különösen te, Vityka. Te örökké gorombáskodsz.

– Hát ő minek zaklat engem azzal – vágott vissza Vityka –, hogy miről beszélgettünk, hol találkoztunk . . .

– Lám, most már tudod, miért zaklat, és viselkedjél illendően.

Vityka lesütötte a szemét, s tüntetően nézegetni kezdte a kérdések jegyzékét.

– Mindent részletesen el kell magyarázni neki – mondtam. – Mindent, amit magunk tudunk. Állandóan közölni kell vele a legközelebbi jövőjét.

– Bizony, az ördög vigye – szólt Roman. – Az idén télen eltörte a lábát, elcsúszott a jégen.

– Meg kell előzni – jelentettem ki határozottan.

– Micsoda? – kérdezte Roman. – Tudod, mit beszélsz? Hiszen már régen összeforrt . . .

– De még el sem tört a lába – ellenkezett Edik.

Néhány percig próbáltuk megemészteni az egészet. Vityka hirtelen így szólt:

– Megálljatok csak! Hát ez meg mi? Az egyik kérdésünk nincs kihúzva, fiúk . . .

– Melyik?

– Hová tűnt a toll?

– Hogyhogy hová? – mondta Roman. – Átröppent nyolcadikára. Nyolcadikán pedig én éppen bekapcsoltam a kemencét, olvasztottam valamit . . .

– De mi következik ebből?

– Hiszen én a kosárba dobtam . . . Nyolcadikán, hetedikén, hatodikán nem láttam . . . Hm . . . Hát hová lett?

– Kidobta a takarítónő – véltem én.

– Ezen egyébként érdemes elgondolkozni – mondta Edik. – Tegyük fel, hogy senki sem égette el. Milyennek kell akkor lennie századok múlva?

– Vannak érdekesebb dolgok – jelentette ki Vityka. – Például, mi történik Janus cipőjével, amikor viselés közben eljut addig a napig, amikor elkészül a cipőgyárban? És mi szokott lenni azzal az étellel, amelyet vacsorára eszik meg? És általában . . .

Mi azonban már túlságosan fáradtak voltunk. Egy keveset vitáztunk még, azután beállított Szánya Drozd, minket leszorított a díványról, bekapcsolta táskarádióját, és két rubelt kunyerált.

– Adjatok már.

– De hát nincs – feleltük.

– Össze tudnátok kaparni . . . Adhatnátok! . . .

A vita lehetetlenné vált, s mi elhatároztuk, hogy ebédelni megyünk.

– Végtére – szögezte le Edik – a mi hipotézisünk nem is annyira fantasztikus. T-Janus sorsa talán sokkalta csodálatosabb.

Nagyon is lehetséges, gondoltuk, és elindultunk az ebédlőbe.

Én egy pillanatra beszaladtam a gépterembe, hogy közöljem: ebédelni megyek. A folyosón belébotlottam T-Janusba; ő figyelmesen rám nézett, elmosolyodott, és megkérdezte, nem találkoztunk-e tegnap.

– Nem, Janus Poluektovics – válaszoltam. – Tegnap nem találkoztunk. Tegnap ön nem volt az intézetben. Tegnap ön, Janus Poluektovics, mindjárt reggel Moszkvába repült.

– Ó, igen – mondta. – Elfeledtem.

Olyan nyájasan mosolygott rám, hogy elszántam magam. Ez persze arcátlanság volt, én azonban tudtam, hogy Janus Poluektovics az utóbbi időben jó véleménnyel van rólam, tehát semmi különösebb incidens nem történhetett most kettőnk között. És miután óvatosan körülnéztem, fojtott hangon megkérdeztem:

– Janus Poluektovics, kérdezhetek öntől valamit? Egy kérdésem volna.

Az igazgató felvonta a szemöldökét, egy ideig figyelmesen nézett rám, azután – nyilván eszébe jutott valami – így szólt:

– Tessék, kérem. Csak egy?

Rájöttem, hogy igaza van. Mindez sehogy sem fért belé egyetlen kérdésbe. Lesz-e háború? Viszem-e valamire? Megtalálják-e az általános boldogság receptjét? Meghal-e valamikor az utolsó tökfilkó?... Így hát megkérdeztem:

– Bemehetnék holnap reggel önhöz?

Az igazgató a fejét csóválta, és – nekem legalább úgy tűnt – némi kárörömmel válaszolt:

– Nem. Ez semmiképp sem lehetséges. Holnap reggel önt, Alekszandr Ivanovics, hivatni fogja az Óperenciai gyár, és én kénytelen leszek engedélyezni a kiküldetését.

Furcsán éreztem magam. Volt valami megalázó ebben a determinizmusban, amely engem, szabad akaratú, önálló embert, teljesen meghatározott, tőlem jelenleg nem függő dol-

gokra és cselekedetekre ítélt. És egyáltalán nem arról volt szó, van-e kedvem Óperenciába utazni vagy nincs. Az elkerülhetetlenségről volt szó. Ezentúl nem halhattam meg, nem lehettem beteg, nem is szeszélyeskedhettem, sorsom megpecsételődött, s először értettem meg e szó szörnyű értelmét. Azt mindig tudtam, hogy rossz, ha valaki például halálra vagy vakságra van ítélve. De mint kiderült, az is módfelett kellemetlen lehet, ha az ember arra van ítélve, hogy szerelmes legyen a világon a leggyönyörűbb lányba, hogy roppant érdekes világ körüli utazást tegyen vagy elmenjen Óperenciába (ahová egyébként már három hónapja törekedtem). A jövő ismerete merőben más fényben tűnt fel előttem . . .

– Rossz dolog egy jó könyvet a végén kezdve olvasni, nemdebár? – kérdezte Janus Poluektovics, aki figyelt engem. – Ami pedig a kérdéseit illeti, Alekszandr Ivanovics . . . Igyekezzék megérteni, hogy nincs egyetlen jövő mindenki számára. Sokféle jövő van, s az ön minden cselekedete egy valamelyiket formálja. Meg fogja érteni ezt – jelentette ki meggyőződéssel. – Okvetlenül meg fogja érteni.

Később valóban megértettem.

Ez azonban már egészen, egészen más történet.

Utószó és jegyzetek

A. I. Privalov tudományos segédmunkatársnak, a BOVATKI számítóközpontja megbízott vezetőjének rövid utószava és jegyzetei.

F. RABELAIS

Ezek a Boszorkányság és Varázslat Tudományos Kutató Intézet életéből vett történetek, nézetem szerint, nem nevezhetők a szó szoros értelmében vett realista történeteknek. Vannak viszont olyan erényeik, amelyek előnyösen megkülönböztetik Vesébelátó G. és Melegházi B. hasonló témájú műveitől, s lehetővé teszik, hogy az olvasók nagy táborának ajánlhassuk.

Mindenekelőtt meg kell állapítani, hogy a szerzők ügyesen eligazodtak a helyzetben, és az intézet munkájában a hala-

dót elválasztották a konzervatívtól. Ezektől a kapcsolatoktól nem lesz olyan ingerült az ember, mint amikor a Vibegallo konjunkturális hókuszpókuszairól szóló elragadtatott cikkeket vagy az Abszolút Tudás osztály munkatársai felelőtlen jóslatainak rajongó átköltéseit olvassa. Továbbá jólesőn megállapíthatjuk, hogy a szerzők helyesen úgy kezelik a mágust, mint embert. Az ő szemükben a mágus nem félénk elragadtatás és hódolat tárgya, de nem is bosszantó tökfilkó, mozihős, délibábkergető, aki állandóan elveszíti a szemüvegét, nem képes nyaklevest adni az aszfaltbetyárnak, és szerelmesének a „Differenciál- és integrál-számítás"-ból olvas fel részleteket. Mindez azt jelenti, hogy a szerzők jól eltalálták a hangnemet. A történetek erényeihez sorolható az is, hogy a szerzők az intézetet egy újonc szemszögéből mutatták be, továbbá nem hagyták figyelmen kívül az ügyintézés és a mágia törvényei közti mélységes összefüggést. Ami pedig a történetek hiányosságait illeti, ezek túlnyomórészt a szerzők eredendő humán beállítottságából fakadnak. Minthogy hivatásos irodalmárok, az úgynevezett művészi igazságot minduntalan előnyben részesítik az úgynevezett tény-igazsággal szemben. S az irodalmárok többségéhez hasonlóan ők is bántóan emocionálisak és sajnálatosan járatlanok a modern mágia kérdéseiben. Egyáltalán nem ellenzem a szóban forgó történetek közzétételét, de szükségesnek tartom, hogy rámutassak néhány konkrét hibára és tévedésre.

1. A történetek címe, véleményem szerint, nem teljesen felel meg a tartalomnak. A szerzők, amikor felhasználták ezt a nálunk valóban elterjedt szólást, nyilván azt akarták mondani, hogy a mágusok szüntelenül dolgoznak, még akkor is, amikor pihennek. Ez valóban majdnem így is van. A történetekben azonban ez nem látszik. A szerzőket túlságosan elragadta a mi egzotikumunk, és nem tudtak ellenállni annak a csábításnak, hogy minél több lebilincselő kalandot és hatásos epizódot ábrázoljanak. A szellem kalandjai viszont, amelyek minden mágus életének lényegét alkotják, alig tükröződnek a karcolatokban. Természetesen nem számítom a harmadik rész utolsó fejezetét, ahol a szerzők megpróbálták ugyan bemutatni az elme munkáját, de egy meglehetősen elemi, dilettáns

logikai feladat hálátlan anyagán végezték el. (Mellesleg én kifejtettem a szerzők előtt álláspontomat ebben a kérdésben, de ők vállat vontak, s kissé sértődötten azt mondták, hogy túlságosan komolyan kezelem ezeket a karcolatokat.)

2. A mágia kérdéseiben való járatlanság az egész könyv folyamán rossz tréfát űz a szerzőkkel. Például M. F. Regykin disszertációs témájának megfogalmazása során tizennégy (!) ténybeli hibát követtek el. A „hipermezőt", ezt a komoly csengésű szakkifejezést, amely nyilvánvalóan nagyon megtetszett nekik, minduntalan ügyetlenül beleszúrják a szövegbe. Nyilvánvalóan nem érik fel ésszel, hogy a transzlátor-dívány nem az M-mező, hanem a mű-mező kisugárzója; hogy az „élővíz" szakkifejezés már két évszázada kiment a használatból; hogy aquavitaeméter nevű titokzatos készülék és Aldan nevű elektronikus gép a valóságban nem létezik; hogy a számítólaboratórium vezetője rendkívül ritkán foglalkozik a programok ellenőrzésével – erre vannak a programozó-matematikusok, a mi laboratóriumunkban szám szerint ketten, akiket a szerzők makacsul lánykáknak neveznek. A materializálási gyakorlatok leírása a második rész első fejezetében gyatrán sikerült: a szerzők lelkiismeretén száradnak az olyan képtelen szakkifejezések, mint a „vector-magistatum" és az „Auers-féle varázsige"; a Stokes-egyenletnek semmi köze a materializációhoz, a Saturnus pedig a közölt időpontban semmiképp sem lehetett a Mérleg csillagképben. (Ez utóbbi annál megbocsáthatatlanabb, mivel amennyire tudom, a szerzők egyike hivatásos csillagász.) Az efféle hibákat és süketlenségeket hosszan sorolhatnám, én azonban nem teszem, mivel a szerzők kerek-perec megtagadták, hogy bármit is javítsanak. A számukra érthetetlen terminológiát sem voltak hajlandók elhagyni: egyikük kijelentette, hogy a terminológia a környezetrajzhoz szükséges, a másik szerint hátteret teremt. Egyébként kénytelen voltam egyetérteni azzal az érvükkel, hogy az olvasók túlnyomó többsége aligha lesz képes arra, hogy megkülönböztesse a helyes és a téves terminológiát, s hogy bármilyen terminológiát alkalmazzanak is, úgysem hiszi el egyetlen értelmes olvasó sem.

3. A fent említett művészi igazságra (az egyik szerző kifejezése szerint) és a típusalkotásra (a másik szerző kifejezése sze-

rint) való törekvés miatt az elbeszélésben szereplő emberek alakja jócskán eltorzult. A szerzők általában hajlamosak egy kaptafára húzni a hősöket, s ezért talán csak Vibegallo és valamennyire Cristobal Josévics Junta alakja többé-kevésbé valószerű (nem számítom Alfred vámpír epizód-figuráját, amely bárki másnál jobban sikerült). A szerzők például azt hajtogatják, hogy Kornyejev goromba, s azt képzelik, hogy az olvasó helyes képet tud alkotni magának erről a gorombaságról. Igen, Kornyejev csakugyan goromba. De éppen ezért látszik az ábrázolt Kornyejev „félig-átlátszó feltalálónak" (a szerzők saját terminológiája szerint) a valóságos Kornyejevhez képest. Ugyanez vonatkozik E. Amperjan hírhedt udvariasságára is. R. P. Ojra-Ojra a karcolatokban teljesen testetlen lény, noha éppen az ábrázolt időszakban vált el második feleségétől és készült harmadszor megnősülni. Az idézett példák valószínűleg elegendők ahhoz, hogy az olvasó az én alakomnak se adjon hitelt.

A szerzők megkértek, magyarázzak meg a könyvben előforduló néhány érthetetlen szakkifejezést és kevéssé ismert nevet. E kérés teljesítése során bizonyos nehézségekbe ütköztem. A szerzők által kitalált szakkifejezéseket („aquavitaeméter", „idő-áttétel" stb.) nem szándékozom magyarázni. Nézetem szerint azonban annak sem volna nagyobb haszna, ha a valóságosan létező szakkifejezéseket magyaráznám, mert ez alapos szakismereteket követel. Például, lehetetlen megmagyarázni a „hipermező" szakkifejezést olyasvalakinek, aki nemigen igazodik el a fizikai vákuum-elméletben. A „transzgresszió" szakkifejezés még átfogóbb, és ráadásul a különböző iskolák más-más értelemben használják. Röviden szólva arra szorítkoztam, hogy megjegyzéseket fűztem néhány olyan szakkifejezéshez és fogalomhoz, amely egyrészt eléggé széles körben elterjedt, másrészt pedig, munkánkban eléggé specifikus értelemben fordul elő. Ezenkívül magyarázatot fűztem néhány olyan szóhoz, amelynek nincs ugyan közvetlen köze a mágiához, nézetem szerint azonban értetlenséget kelthet az olvasóban.

Anakefaloid – olyan torzszülött, akinek koponyájában nincs agyvelő. Az ilyenek születésükkor vagy néhány órával később rendszerint meghalnak.

Augúrok – az ókori Rómában olyan papok, akik a madarak röptéből és viselkedéséből megjósolták a jövőt. Túlnyomó többségük szélhámos volt. Ez jelentős mértékben vonatkozik az intézeti augúrokra is, bár manapság új módszereket dolgoztak ki.

Baziliszkusz – a mesékben kakastestű és kígyófarkú szörny, amely a pillantásával öl. Valójában jelenleg csaknem kihalt, tollakkal borított ősgyík, az archeopterix ősmadár előfutára. Hipnotizálni képes. Az intézet viváriumában két példány van.

„Boszorkányok pörölye" – ősrégi kézikönyv a harmadfokú vallatásról. Egyházi személyek kifejezetten a boszorkányok leleplezésére állították össze és alkalmazták. A legújabb időkben mint elavultat hatályon kívül helyezték.

Kadáver – általánosságban, életre keltett élettelen tárgy, arckép, szobor, bálvány, kitömött báb. (Lásd például A. N. Tolsztoj „Cagliostro gróf" ját). A történelem egyik első kadávere a Pügmalión szobrász alkotta közismert Galatea volt. A modern mágiában kadávereket nem használnak. Ezek rendszerint fantasztikusan ostobák, szeszélyesek, hisztériások és jóformán idomíthatatlanok. Az intézetben gúnyosan kadávernek nevezik néha a sikertelen dublőröket és a dublőrszerű munkatársakat.

Danaidák – a görög mitológiában Danaosz király bűnös leányai, akik atyjuk parancsára megölték férjüket. Előbb arra ítélték őket, hogy egy feneketlen hordót megtöltsenek vízzel. Később, az ügy felülvizsgálata során, a bíróság tekintetbe vette azt a tényt, hogy erőszakkal adták férjhez őket. Ez az enyhítő körülmény tette lehetővé, hogy valamivel kevésbé értelmetlen munkára helyezzék át őket: nálunk az intézetben azzal foglalkoznak, hogy mindenütt felbontják az aszfaltot ott, ahol nemrég maguk rakták le.

Drakula, gróf – a XVIII–XIX. században élt híres magyar vámpír. Gróf sohasem volt. Temérdek bűntényt követett el az emberiséggel szemben. A huszárok elfogták, és ünnepélyesen,

nagy csődület előtt, nyárfa-karóba húzták. Rendkívüli életképességével tűnt ki: a boncoláskor másfél kilogramm ezüstgolyót találtak a testében.

Dzsan-ben-Dzsan – ókori feltaláló vagy ókori harcos. Neve mindig összefügg a pajzs fogalmával, külön nem fordul elő. (Megemlíti például G. Flaubert, „Szent Antal megkísértése" című művében).

Dzsinn – az arab és a perzsa mítoszok gonosz szelleme. Majdnem valamennyi dzsinn Salamon királynak és a korbaeli mágusoknak dublőrje. Katonai és politikai célokra használták őket. Utálatos természet, pimaszság és a hála érzésének teljes hiánya jellemzi őket. Annyira műveletlenek és agresszívek, hogy majdnem mind börtönbe vannak zárva. A modern mágiában kísérleti alanyok gyanánt alkalmazzák őket. E. Amperjan például tizenhárom dzsinn anyagán határozta meg annak a rossznak a mennyiségét, amelyet egy műveletlen, gonosz ostoba okozhat a társadalomban.

Fantom – kísértet, látomás. A mai fogalmak szerint a nekrobiotikus (sejtek v. szövetek lassú elhalási folyamatára vonatkozó) információ sűrítménye. A fantomok babonás rémületet keltenek, jóllehet teljesen ártalmatlanok. Az intézetben a történelmi igazság pontos megállapítására használják őket, bár jogilag szemtanúknak nem tekinthetők.

Farkasbőrbe bújt ember – olyasvalaki, aki bizonyos állattá képes átváltozni: farkassá, rókává stb. A babonás emberekben, nem tudni, miért, rémületet kelt. V. P. Kornyejev például, amikor megfájdult a bölcsességfoga, kakassá változott, s nyomban jobban érezte magát.

Gnóm – a nyugat-európai mondákban föld alatti kincseket őrző, csúf törpe. Beszélgettem néhány gnómmal. Valóban csúfak és valóban törpék, de semmiféle kincsről fogalmuk sincs. A gnómok többsége elfeledett és összetöpörödött dublőr.

Gólem – az első kibernetikus robotok egyike, amelyet Lőw Ben Becálel agyagból készített. (Lásd például „A császár pékje" című csehszlovák filmvígjátékot. Az abban szereplő Gólem nagyon hasonlít az igazihoz).

Hárpiák – a görög mitológiában a forgószél istennői, való-

jában a földöntúli lények egy fajtája, a korai mágusok által a szelekció területén végrehajtott kísérletek melléktermékei. Külsőre nagy vörös madarak, öregasszony-fejjel, igen rendetlenek, falánkak és zsémbesek.

Háziszellemek – a babonás emberek képzeletében valami természetfölötti lények amelyek minden házban ott tanyáznak. A háziszellemekben nincs semmi természetfölötti. Ezek vagy végképp lezüllött és átnevelhetetlen mágusok, vagy gnómok és valami háziállatok keverékei. Az intézetben M. M. Kamnojedov vezetése alatt állnak, és szakképzettséget nem igénylő munkákra használják őket.

Hidra – az ókori görögöknél fantasztikus, sokfejű hüllő. Az intézetben levő hüllő Gorinics Z. és a Loch Ness-i nőstény plesiosaurus leánya.

Homunkulusz – a műveletlen, középkori alkimisták elképzelése szerint mesterségesen, lombikban alkotott, emberszabású lény. Valójában lombikban nem lehet mesterséges lényt alkotni. A homunkuluszokat különleges autoklávokban, szintetikusan állítják elő, és biomechanikus modellek kialakítására használják.

Ifrid – a *dzsinn* válfaja. Az ifridek rendszerint a legjelesebb arab hadvezérek jó állapotban fennmaradt dublőrjei. Az intézetben M. M. Kamnojedov fegyveres őrségként használja őket, mert a többi dzsinntől eltérően rendkívül fegyelmezettek. Az ifridek lángszóró mechanizmusát nemigen tanulmányozták, aligha fogják valaha is tüzetesen kivizsgálni, mert senkinek sincs rá szüksége.

Inkubusz – az életre kelt halottak egy fajtája. Az a szokása, hogy élőkkel házasságra lép. Nem fordul elő. Az elméleti mágiában az „inkubusz" szakkifejezést egészen más értelemben használják: az élő szervezet negatív mértékegysége.

Inkunábulum – így nevezik az első nyomtatott könyveket. Egyes inkunábulumok valóban óriási méretűek.

Levitáció – mindenféle technikai szerkezet nélkül való repülés képessége. Általánosan ismert a madarak, a denevérek és a rovarok levitációja.

Maxwell-démon – Maxwell, a kiváló angol fizikus gondolati kísérletének fontos eleme. A termodinamika második fő-

törvénye elleni támadásra szánta. A Maxwell-féle gondolati kísérletben a démon a mozgó molekulákkal teli edényt kettéosztó válaszfal nyílása mellett helyezkedik el. Munkája abból áll, hogy az edény egyik feléből átengedi a másikba a gyors molekulákat, és bezárja a nyílást a lassúak orra előtt. Az ideális démon ily módon munkaráfordítás nélkül képes az edény egyik felében igen magas, a másikban pedig igen alacsony hőmérsékletet létrehozni, s ezáltal megvalósítható a másodrendű örökmozgó. Viszont csak aránylag nemrég és csak a mi intézetünkben sikerült ilyen démonokat találni és munkára alkalmassá tenni.

Orákulum – az ókoriak elképzelései szerint, az istenek érintkezési eszköze az emberekkel a madarak röpte (az augúroknál), a fák suttogása, a jövendölő lázas fantáziálása stb. Orákulumnak nevezték egyúttal azt a helyet is, ahol jóslatokat adtak. A „Szoloveci Orákulum" – kicsiny, sötét szoba, ahol már sok év óta egy nagy teljesítményű elektronikus számítógép beállítását tervezik a kisebb jóslatok elvégzésére.

Püthia – jövendőmondó papnő az ókori Görögországban. Kéngőzök okozta kábulatában jósolt. Nálunk az intézetben a püthiák nem folytatnak gyakorlatot. Igen sokat dohányoznak, s a jóslatok általános elméletével foglalkoznak.

Ramapithecus – a mai elképzelések szerint, a pithecacantropus közvetlen elődje.

Salamon csillaga – a világirodalomban hatágú csillag alakú, mágikus jel, amely bűvös tulajdonságokkal rendelkezik. Jelenleg, akárcsak az egyéb geometriai ráolvasások túlnyomó többsége, elveszítette erejét, és kizárólag a tudatlan emberek rémisztgetésére alkalmas.

Ségur, Richard – a „Richard Ségur talánya" című fantasztikus regény hőse, aki feltalálta a térhatású fényképezés módját.

Taxidermista – preparátor, állatkitömő. A szerzők figyelmébe ajánlanám ezt a ritka szót, mert C. J. Junta dühbe gurul, ha egyszerűen állatkitömőnek nevezik.

Tertia – a másodperc egy hatvanad része.

Tribus – itt: törzs. Egyáltalán nem értem, hogy a Sors Köny-

ve kiadóinak miért kellett a ramapithecusok törzsét tribusnak nevezniük.

„Upanisadok" – a négy szent könyvhöz fűzött óind magyarázatok.

Vámpír – a népmesék vérszopó halottja. Nem létezik. A valóságban a vámpírok – ilyen vagy olyan okból az absztrakt rossz útjára lépett mágusok. Ősi eszköz ellenük a nyárfakaró és a természetüstből öntött golyók. A szövegben a „vámpír" szó mindenütt átvitt értelemben használatos.

Werwolf – lásd farkasbőrbe bújt ember.

A. Privalov

Újmódi mesék

I

Bradbury egyik híres novellájában páncélos lovagok várakoznak éjszaka a mocsárban, készen arra, hogy nekirontsanak a tűzokádó, iszonyatos, fekete sárkánynak. Félnek, tudják, hogy a sárkány sok jó lovagot elpusztított már. Aztán a szörny fújtatva, tüzet okádva, dübörögve megjelenik, és mi, olvasók, megtudjuk, hogy közönséges, menetrend szerint közlekedő vonat, amelynek gépésze és fűtője éppen olyan álmélkodva nézi a két lovagot, mint a lovagok a mindent elsöprő mozdonyt.

Korok ütköznek össze a novellában, amellyel mintha csak azt akarná bizonyítani az író, hogy csupán szemlélet kérdése az egész, sárkány vagy gyorsvonat egyremegy, a történetben jól elfér egymás mellett a kettő, tekinthetjük mind a kettőt csodának, vagy ha úgy tetszik, hétköznapi, megszokott jelenségnek. Mégis, a két elem vegyítése a mesék módszereire, technikájára emlékezteti az embert.

Nem ritka ez a módszer a tudományos-fantasztikus irodalomban.

Könnyű és látványos, vagy akár szórakoztató feladat párhuzamokat, sőt azonosságokat keresni és találni a tudományos-fantasztikus irodalom és a mese motívumai között.

Nézzük csak a meséket.

A hősök – legyenek királyfiak, juhászbojtárok, lovagok, babszemjankók, szegényember-gyerekei, kiszolgált katonák vagy szabólegények – természetfeletti, az ember erejét meghaladó próbák elé kerülnek, és a próbákat sikerrel megállják. Csodás erejükkel vagy segítőtársaik csodás erejével legyőzik a hétfejű sárkányt, a boszorkányt, az ördögöt, minden ármányt, amit csak a csapongó emberi elme kitalálhat. Griffmadáron vagy táltoslovon nyargalnak. Varázstükrükbe pillantva távoli eseményeket látnak. Átváltoznak, gépezetek nélkül repülnek a levegőben vagy járkálnak a víz alatt. Ér-

tik az állatok beszédét. Belefújnak egy aranysípba vagy megforgatnak egy gyűrűt az ujjukon, és megjelenik segítőtársuk. Tetszés szerint változtatják külsejüket. Meggyógyítják a betegeket. Feltámasztják a halottakat. Hipp-hopp – kiáltják –, és már ott is vannak, ahol lenni akarnak. Terülj-terülj-asztalkáról étkeznek. Környezetükben magától értetődő természetességgel törpék, manók, szellemek, varázsló öregemberek járnak-kelnek, a fák aranyalmát teremnek, a patakok tejjelmézzel folynak, a várkastélyok kacsalábon forognak.

Vessünk most egy pillantást a tudományos-fantasztikus irodalomra.

Dnyeprov egyik novellájában a hős feltalálja az örökmozgót. Jefremov regényében és még sok más regényben, novellában, feltámasztják a halottakat. Lem „Solaris"-ában egy egész bolygót borít el egyetlen agy. Regények, filmek hősei járnak-kelnek tetszésük szerint a térben és időben a fény, tehát a mesebeli hipp-hopp gyorsaságával. Wells egyik regényében óriásokká válnak az emberek és állatok. Clifford D. Simak regényében egy gép segítségével más testbe költözhet az ember vagy alhat évszázadokig, mint Csipkerózsika. Van-e jobb varázstükör a science fiction könyvek képernyőinél, távcsöveinél, rádióteleszkópjainál? Van-e jobb varázskard a sugárpisztolyoknál? Törpék, óriások, varázslók? Ray Cummings, H. E. Flint, Matheson, Maurice Renard könyveiben nyüzsögnek a mikroszkopikus méretű emberi lények. Van Vogt írásainak egyik kedves motívuma a párhuzamos világok között nyíló kapu. Az „erőterek", a „térgörbületek" körülbelül olyan szerepet játszanak a tudományos-fantasztikus művekben, mint a varázsszavak a mesékben.

Folytathatnánk, de ennyi talán elég. A hasonlóság néha meghökkentő. Az olvasó nem tudja, hogy a science fiction írók merítettek-e a mesékből vagy véletlenül fejezték ki ugyanazokat a tartalmakat, amelyeket a mesék.

A párhuzamokat észrevenni könnyű, és könnyű volna engedni a csábításnak és kimondani, mint a science fiction egyes vizsgálói teszik, hogy a tudományos-fantasztikus irodalom a XX. század meséje. Csakhogy a hasonlóságok mellett ott vannak az eltérések is.

Fordítsuk meg a varázsgyűrűt, és idézzük fel segítségünkre Honti Jánost, „A mese világa" című kitűnő tanulmány alig emlegetett, már-már elfeledett íróját.

Honti a mesét a gyakorlati élet, a praktikus világ poláris ellentétének fogja fel. *„Praktikus élet* – írja – *és mesevalóság: ez a két ellentétes pólusa minden ember világának, akinek az életéhez odatartozik a mese is, akinek az életéből nem rekesztették ki a mesét . . ."*

Ezután rátér a mese jellemzésére, csodáinak, fantasztikumának magyarázatára.

„A mesecsoda, a mese-fantasztikum – mondja – *abban mutatkozik meg a legszemmelláthatóbban már a gyors pillantásnak is, hogy az ellentétekből felépült és ellentétekkel szétszabdalt világunkban a mesevilág a nemlétező ellentétek, a lerombolt határok világa: határok, ellentétek sehol sincsenek, az egyes jelenségek között mindenütt váratlan kapcsolatok jönnek létre. Minden mese határ-lerombolásokat mutat . . ."*

Nem tudom, hogy a népmese-kutatók elfogadják-e Honti megállapításait, a science fiction csodáinak vizsgálatához mindenesetre jó alapot jelentenek ezek a gondolatok. Hiszen a tudományos-fantasztikus irodalom is a „lerombolt határok világának" tekinthető. Hiszen a „science" és a „fiction", a tudomány és a fantasztikum párosítása maga is határok rombolása, sorompók ledöntése. Hogyan válhatnak egy fogalommá egymásnak sarkított ellentmondó szavak?

A megoldás talán abban rejlik, hogy a mese világa tudomány előtti világ. A mágia világa, a vallások, a mitológiák világa, melyben semmi sem lehetetlen, amelyben minden mindennel összefügg, de nem azért, mert az értelem felfedte a valódi összefüggéseket, hanem azért, mert a szemlélet azt sugallja, hogy a világ egységes. A mese csodái nem kívánnak magyarázatot és indoklást, hiszen nem is csodák abban az értelemben, ahogyan ma a csodára gondolunk. Ha a hideg fa meggyújtva meleget adhat és hamúvá válhat, ha a kemény kő megolvadhat és formába öntve éles baltává alakítható, ha

az élő ember egy baltacsapástól elveszítheti minden jellemző vonását, akkor miért ne lehetne repülni, hétfejű sárkányokkal viaskodni, állatokkal beszélni, halottakat feltámasztani, kacsalábon forgó várat építeni? Magyarázatra nincs szükség, a világ önmagát magyarázza.

Csakhogy a természettudományi lexikonok ma már vastagabbak, mint a mesekatalógusok vagy akár a mesegyűjtemények. Seherezádé meséit Einstein, Heisenberg, Plank, Bohr vagy Watson és Crick folytatja.

Csodáról beszélni ma már csak magyarázatokkal és részletes indokolásokkal lehet. Elfogadjuk a csodát, hiszen csodákat teremtünk – repülőgépeket, távolbalátókat, gépagyakat, mesterséges élőlényeket –, de értelmes vagy értelmesnek látszó magyarázatot követelünk mellé. A tudomány – akárcsak a múltban a mese – lerombolja a határokat, a törvények egységet mutatnak ott, ahol a szemlélet csak széttagoltságot lát, és azonosságot ott, ahol csak ellentmondást észlelünk. Hát nem varázslatos csoda az, hogy *„a fény az elektromágneses tér állapotának időbeli változása, amely sugárzásként terjed, vákuumban kb. 300 000 km/s sebességgel?* És nem csoda-e az, hogy az ember ezt tudja és felhasználja?

A tudományos-fantasztikus irodalom ámulat a tudomány felismerései és a modern ember csodatevő képességei előtt, ámulat az ember által megértett, átalakított, felhasznált és megmagyarázott világ előtt. Az értelem kizárhatatlan belőle. Az újjongó vagy a szorongó értelem.

Új modell jelent meg a színpadon, az ember új eszményképe rajzolódik ki, hol erőteljes, hol elmosódó vonásokkal az irodalomban, és éppen a tudományos-fantasztikus irodalomban. Ez az ember varázspálcaként használja a tudást, és szinte mindenhatóvá válik általa. Erről az oldalról nézve a tudományos-fantasztikus irodalom lényegében – ha nem is mindig témáiban! – optimista, hisz az emberi fejlődésben, és a „boldog befejezés", amit a mesemondó váratlanul és néha talán szervetlenül illeszt a mese végére, a tudományos-fantasztikus irodalomnak a természetéből fakad.

A tudományos-fantasztikus irodalom tehát úgy rokona, hogy lényegében ellentéte a mesének.

Van azonban ennek az irodalomnak egy irányzata, amely szinte büszkén, szinte hivalkodóan vállalja a mesét, illetve a rokonságot a mesével.

3

A science fiction regény vagy novella bizonyos értelemben kötetlenebb, szabadabb és mozgékonyabb, mint az irodalom „főáramlatának" regénye vagy novellája. A valóságban persze nem így van, de néha mégis úgy tűnik, hogy nincsenek is korlátai. Formákat és tartalmakat nyugodtan meríthet a világirodalom óriási tengeréből. És merít is.

Bradbury nyugodtan megírja Poe-, Melville-, Lovecraft- vagy akár Hemingway-novellák „marsbéli" változatait; Emil Petaja egész regénysorozatot írt már a *Kalevala* motívumaiból, nem titkolva, sőt bőven idézve forrását; Isaac Asimov egyik regénytrilógiája szinte Livius átköltésének mondható; még felsorolni sem lehet azokat a regényeket, amelyek különböző európai vagy ázsiai, ókori vagy középkori eposzok „anyagát" építik magukba. Ugyanez a helyzet regényszerkesztési, stiláris, képalkotó stb., stb. tekintetben is. Az olvasó néha elképedve veszi észre, hogy hogyan válnak például Joyce „találmányai" a science fiction íróinak kezében engedelmes eszközökké.

Másutt már írtam erről, itt csak megemlítem, hogy a „valódi" scifi-ötletekkel is hasonló a helyzet. A tudományos-fantasztikus irodalomban nem sokat törődnek a magántulajdonnal.

Szabadabbnak mondható a science fiction az ábrázolható világok tekintetében is. Bejárhatja a múltat és jövőt, a Földet és Eget, vándorolhatnak hősei a valódi és képzelt Hádeszekben, Seolokban, Thulékben és Utópiákban, Elíziumokban és Paradicsomkertekben. A Science fiction írót nem köti *külsőségekben is* a történelmi vagy társadalmi hűség, mint a történelmi vagy társadalmi regények íróját. Mondanivalójához szabadabban alakíthatja formáját. Építhet városokat a föld alatt, a víz alatt vagy a levegőben. Tervezhet és megvaló-

síthat birodalmakat sivatagokban vagy a Galaktikában, egy zöld kristály vagy egy aranyatom belsejében. Világokat teremthet, és el is pusztíthatja azokat. Elmehet oda, ahol ember még nem járt és nem is fog járni soha.

Az emberiség történelmét vizsgálva megkérdezheti: mi lett volna, ha ez vagy az másképpen történik? Írhatja kitalált népek, tömegek és vezetők kitalált történelmét. Laboratóriumában minden elemet vegyíthet minden más elemmel.

Az értelem felszabadítja, és az értelem korlátozza.

A science fiction értelem határolta tág világában születtek azok a művek, melyek közé a Sztrugackij-testvérek két regényét sorolhatjuk.

Az elsőt, de nem a legjobbat, Edgar Rice Burroughs írta, a Tarzan-figurát kiformáló szórakoztató-iparos. Tizenegy regény John Carter kalandjairól a Marson, háttérben a Mars történelmével, országaival, városaival, háborúkkal, kalandokkal, hegységekkel és tengerekkel, teljes növény- és állatvilággal. A jobb ízlésű olvasó elkedvetlenedik e regények olvastán, nem érti sikerüket és a közönséget, amely még ma is falja a bárgyú és lapos történeteket.

A mesét és mitológiát felhasználó epikus fantasztikus művek igazi megteremtői az angolok voltak. A háború alatt dolgozott Oxfordban és Cambridge-ben az irodalmárok és filozófusok egy csoportja, amelynek tagjai eszméket és mitológiákat boncolgattak, vallásokon és eposzokon töprengtek és vitatkoztak.

Közéjük tartozott J. R. R. Tolkien és C. S. Lewis.

Tolkien professzor az angol irodalom kezdeteivel, a „Beowulf" és a „sir Gawain" című hősi eposzokkal foglalkozott; Lewis professzor a középkori és a reneszánsz irodalmat tanulmányozta. Mindketten írtak verseket, regényeket, kritikákat.

Szinte egyidőben, néhány éven belül, léptek a nyilvánosság elé fantasztikus, illetve tudományos-fantasztikus regény-trilógiájukkal.

Műveik nagyon gyorsan megérdemelt sikert arattak, a műfaj klasszikusai és példaképei lettek. Témájuk eltérő, de vállalkozásuk nagysága, koncepciójuk eredetisége, mondandó-

juk kapcsolódása az angol irodalom hagyományaihoz, hasonlóvá teszi őket. Lewis trilógiája, amely a Jó és a Gonosz harcát ábrázolja a Naprendszer színpadán, a Földön, a Venuson és a Marson, a galaktikus birodalmakról szóló regények és regényfolyamok példaképe lett; Tolkien műve a mesés és mítoszi középkorokat rajzolgató regények áradata előtt húzta fel a zsilipeket. Hatásuk szinte áttekinthetetlen. Mindkettejük életművét rajongók sokasága veszi körül, elemezve, fejtegetve, kiegészítve már nem is a regényeket, hanem a regényekben megírt képzeletbeli világokat. A rajongók szinte valóságnak tekintik a fantasztikumot. Erről persze sem Lewis, sem Tolkien nem tehet. Legfeljebb annyiban, hogy művük valódi és szuggesztív irodalom.

A szovjet tudományos-fantasztikus irodalomban nem volt hasonló irányzatú mű mindaddig, míg a Sztrugackij-fivéretől meg nem jelent kötetünk két regénye.

4

A Sztrugackij-fivérek munkássága jól példázza a tudományos-fantasztikus irodalom sokrétűségét és fejlődésének lehetőségeit.

Könyveik egy részét a magyar olvasó is ismeri.

A Sztrugackij-fivérek – Arkagyij és Borisz – 1958-ban léptek a nyilvánosság elé. Hagyományos témákkal kezdték: utazás a világűrben, kalandok a Marson, Venuson, a XXII. század kommunista világának képei stb. stb. Irodalmi fejlődésük 1962 után meggyorsult, munkáik egyre gazdagabbak, elmélyültebbek, filozofikusabbak lettek. A „jövő technikája" és a kaland háttérbe szorult, a stílus átizzott, kifényesedett, az alakok elevenebben sikerültek, valóságos emberi konfliktusok hordozóivá váltak.

„A Sztrugackijék által megtett út – írja Vszevolod Revics – *többé-kevésbé az egész szovjet fantasztikus irodalomra jellemző. Évről évre világosabbá válik, hogy e műfajnak nem a valószínűtlen tudományos és technikai hipotézisek felvetése és halmozása a feladata, és nem is az, hogy népsze-*

rűsítő párbeszédekben a kibernetika vagy termodinamika alapelemeit ismertesse. Mindinkább tért hódít az a felfogás, hogy a fantasztikus műfaj feladata: elmélyülten figyelni a jelen és a jövő erkölcsi és társadalomlélektani problémáit, és emlékezetes, mértékadó emberi jellemeket alkotni."

A szovjet kritika megállapította, és ebben teljesen egyetérthetünk, hogy Sztrugackijék alkotó tevékenysége helyes irányba fejlődött, és egyre tisztábban az emberi, erkölcsi problémákat veti fel.

Nem kezdek itt Sztrugackijék két regényének elemzésébe, nem kívánom sem erényeiket dicsérni, sem fogyatékosságaikat bírálni. Inkább arra szeretném felhívni a figyelmet, hogy mindkét mű bonyolult kérdéseket vet fel, és az írók nem tartják elengedhetetlen kötelességüknek, hogy minden felvetett kérdésre maguk válaszoljanak.

A művek összetettsége, elgondolkoztató problémavilága abból is származik, hogy Sztrugackijék eljutottak a tudományos-fantasztikus irodalom egyik igen fontos elméleti kérdéséhez: a fantasztikum határainak rejtélyéhez. Meddig veheti komolyan maga az író képzeletének termékeit, hol van a határa vagy érintkezési pontja az értelemmel indokolható tudományos-fantasztikumnak és hol a tündérmesének? A kérdést műveik szerkezetével teszik fel Sztrugackijék, és fölényes könnyedséggel, magában a szerkezetben válaszolnak rá.

Mindkét írás világokat állít szembe: az értelem és az ösztönök, vagy a racionalizmus és irracionalizmus világát. A „Nehéz istennek lenni" című regényben a társadalom és természet törvényein uralkodó, fejlett kommunista ember kerül ellentétbe a középkor babonás, vad és rémült ösztönlényeivel; „A hétfő szombaton kezdődik" című regényben a mesék ütköznek össze a tudománnyal.

Sztrugackijék válasza világos. Bármilyen érzékletesen és szépen, már-már rokonszenvezve írják le a maguk teremtette középkort, és bármennyire szeretik és ismerik is a meséket és a misztikus történeteket – az értelem oldalán állnak. És így a jövő és a teljes ember oldalán.

Kuczka Péter

Tartalom

NEHÉZ ISTENNEK LENNI - - - - - - - - - 5

A HÉTFŐ SZOMBATON KEZDŐDIK - - - - - - 203

Első történet: Hűhó a dívány körül - - - - - - - 207

Második történet: Hiúságok hiúsága - - - - - - - 280

Harmadik történet: Mindenféle hűhó - - - - - - - 361

Utószó és jegyzetek - - - - - - - - - - - - 424

Újmódi mesék *(Kuczka Péter)* - - - - - - - - 433

A kiadásért felel a Kossuth Könyvkiadó igazgatója
Szerkesztette Hangay Sándor
A borító Szántó Tibor munkája
Az illusztrációkat Würtz Ádám készítette
Műszaki vezető Szécsi Andor
Műszaki szerkesztő Jordán Gusztávné
A szedést 1971. V. 21-én kezdték meg
Megjelent 1971. XII. 20-án, 28 000 példányban
Terjedelme 26 (A/5) ív
PL–158–I–7174
Készült a Zrínyi Nyomdában (71.0196/1) – RO 66-os gépen ofszet rotációs eljárással
Felelős vezető: Bolgár Imre igazgató

A sorozat eddig megjelent kötetei:

Beljajev: Az utolsó atlantiszi; A levegőkereskedő

Stapledon: Szíriusz

Kellermann: Az alagút

Pohl–Kornbluth: A Venus-üzlet

Komatsu: A holnap elrablói

Előkészületben:

Vonnegut: Utopia 14

Carsac: A világűr robinsonjai

Crichton: Az Androméda törzs

Fantasztikus,
hírszerzési-kémelhárítási
história!

HORVÁTH ZOLTÁN GÉZA

Professzor úr, hol a lánya?

A mindvégig feszült és sok bonyodalommal teli
történet egy professzor
tudatátviteli kísérletéről szól.

Kb. 240 oldal

Ára: kb. 12,– Ft

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ

30,– Ft

A Csukló Erdő *sötét titkokkal* volt tele... Állt az erdőben egy öreg, földbe süppedt faház is. Ide érkezett meg egyik éjjel don Rumata, a kétkardos lovag. Különös műveletekbe kezdett.

Széthányta a limlomot, a tárcsán beállította a számkombinációt, és felemelte a páncélszekrény tetejét. A kis méretű „Midas" *tábori szintetizátor* még a fehér villanyfényben is furcsán festett a széttúrt szemét között.

Rumata néhány lapát fűrészport dobott a bevezető tölcsérbe. A szintetizátor halkan zümmögött, és a rozsdás bádogvödör fenekére csörögve hullottak a király arcélével ékesített *aranypénzek*...

Kétkardos lovag és villanyfény? Fűrészporból szintetizált aranyérmek? Mese és tudományos fantasztikum?

Összemérhetetlen távolságok kerülnek egymás mellé a Sztrugackij fivérek két új regényében, felcsigázva még a *tudományos-fantasztikus* irodalom meglepetéseihez hozzászokott olvasó kíváncsiságát is. Egyik regényben a középkor ütközik össze a jövő szupertudományos világának emberével, a másikban a mese és a *misztikum* a már-már mesés tudománnyal.